

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

kiralık ordular

Özel Askeri Şirketler

P. W. SINGER

düşünce dizisi

TİMAS
E

THIS NOTE IS LEGAL TENDER
FOR ALL DEBTS, PUBLIC AND PRIVATE

KİRALIK ORDULAR
Özel Askeri Şirketler
Peter Warren Singer

TİMAŞ YAYINLARI | 2199
Düşünce Dizisi | 11

YAYIN YÖNETMENİ
Emine Eroğlu

EDİTÖR
Neval Akbıyık
Cüneyt Dalgakıran

ÇEVİRİ
Gözde Aral
İsmail Yaman

KAPAK TASARIMI
Ravza Kızıltuğ

1. BASKI
Ekim 2009, İstanbul

ISBN
978-605-114-124-4

BASKI VE CİLT
Sistem Matbaacılık
Yılanlı Ayazma Sok. No: 8
Davutpaşa-Topkapı/İstanbul
Tel: (0212) 482 11 01

TİMAŞ YAYINLARI
Alayköşkü Caddesi, No:11, Cağaloğlu, İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24 Faks: (0212) 512 40 00
P.K. 50 Sirkeci / İstanbul

www.timas.com.tr
timas@timas.com.tr

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 12364

YAYIN HAKLARI

© P. W. Singer, 2008 New York, "Corporate Warriors-The Rise of The Privatized Military Industry" orjinal adıyla
Cornell University Press tarafından yayınlanan bu kitabın
Türkiye'deki tüm yayın hakları Timaş Yayınları'na aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Tanıtım amacıyla yapılacak
alıntılar dışında, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılmaz, yayınlanmaz.

KİRALIK ORDULAR Özel Askeri Şirketler

Peter Warren Singer

Çeviri: Gözde Aral
İsmail Yaman

PETER WARREN SINGER

Brookings Enstitüsü'nde 21. Yüzyıl Savunma Girişimi programının direktörlüğünü yürüten P.W. Singer Uluslararası Barış Akademisi ve ABD Savunma Bakanlığı'nda çeşitli görevler üstlenmiştir. Yazarın incelemeleri *Atlantic Monthly*, *Boston Globe*, *Financial Times*, *Los Angeles Times* ve *New York Times* gibi önemli basın organlarında düzenli olarak yayımlanmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
BİRİNCİ BÖLÜM	
ŞİRKET ASKERLERİ ÇAĞI	15
İKİNCİ BÖLÜM	
ASKERLİKTE ÖZELLEŞMENİN TARİHİ	41
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
ÖZEL ASKERİ ENDÜSTRİNİN KENDİNİ GÖSTERMESİ	75
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
GÜVENLİĞİN ÖZELLEŞTİRİLMESİNİN NEDENİ	89
BEŞİNCİ BÖLÜM	
KÜRESEL ASKERİ HİZMETLER ENDÜSTRİSİ	125
ALTINCI BÖLÜM	
ÖZEL ASKERİ ENDÜSTRİDE SINIFLANDIRMA.....	149
YEDİNCİ BÖLÜM	
ASKERİ TEDARİK ŞİRKETİ: EXECUTIVE OUTCOMES..	169
SEKİZİNCİ BÖLÜM	
ASKERİ DANIŞMA ŞİRKETİ: MPRI	199

DOKUZUNCU BÖLÜM

ASKERİ DESTEK ŞİRKETİ: BRS 223

ONUNCU BÖLÜM

SÖZLEŞMELERDEN DOĞAN SORUNLAR.....243

ON BİRİNCİ BÖLÜM

PAZAR DİNAMİZMİ VE KÜRESEL GÜVENLİK
SORUNLARI 271

ON İKİNCİ BÖLÜM

ÖZEL ŞİRKETLER VE SİVİL-ASKER DENGESİ 303

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU HEDEFLERİ AÇISINDAN ÖZELLEŞMİŞ
ASKERİYENİN ROLÜ 323

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER VE İŞİN AHLAKİ BOYUTU 339

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇLAR 359

EKLER 379

BİBLİYOGRAFYA 501

İNDEKS 539

Önsöz

Kiralık askerlik hizmeti sunan firmalar olgusuna ilk rastlayışım dolaylı bir şekilde olmuştu. 1996'da, Bosna'da savaş sonrası durumu araştıran BM destekli bir projeye dahil olana dek böyle bir şeyi hiç duymamıştım. Biz bölge uzmanlarıyla, hükümet yetkilileriyle, yerel askeri analistlerle ve bölgedeki barış gücü üeleriyle görüşmeler yaptıkça, Balkanlardaki askeri dengeğin tümüyle, Military Professional Resources Incorporated (MPRI) adında Virjinya merkezli küçük bir firmanın faaliyetlerine bağlı olduğu kısa süre içinde açıklığa kavuştu. Şirketin Bosna ordusunun silahlanmasını ve eğitilmesini koordine ettiği yer olan, Saraybosna'da nehir kıyısında, ne olduğu belirsiz bir binada bulunan bölge ofislerini ziyaret ettim.

Şirket elemanları kibardı ve çoğunlukla bana yardımcı oldular. Ama kim olduklarına ve ne yaptıklarına ilişkin belirsizlik sürekli havada kaldı. Özel bir şirketin çalışanlarıydılar, fakat sonuçta askeri görevler yürütüyorlardı. Bu da bizim ne işi ne de savaş yerleştirdiğimiz eksenle çakışıyordu. Her ne kadar onlar orada sadece işlerini yapıyor olsalar da sürece bakıldığında bölgedeki güvenlik dengesini değiştiriyorlardı. Askeri olaylar dünyasını nasıl gördüğümüz ile bu dünyanın gerçek hali arasında bulunan görünüşteki bu ayrılık beni etkilemişti ve daha fazlasını öğrenmek istiyordum. Bundan sonraki birkaç yılını, bu endüstri-

de çalışan ya da onu yakından gözlemleyen yüzlerce insanla görüşmeler yaparak, bu yolu izleyerek geçirdim. Hatta bir dönem, Pentagon'da bu firmanın sözleşmelerinden birinin denetlenmesine yardım ettim.

O zamandan beri, hem benim ziyaret ettiğim firma hem de genel olarak bu endüstri, belirgin ölçüde gelişti. MPRI yakın zamanda Fortune 500 şirketlerinden biri tarafından satın alındı. Askeri hizmetler sunan diğer şirketler de dünyanın önde gelen gazetelerinde, radyolarında ve televizyon kuruluşlarında gündeme geliyor.¹ Uygun ve meşru askeri aktörler olarak özel girişimlerde bulunulması fikri, genel olarak medyanın da ötesinde siyasi yelpazenin her köşesinden -artan sayıda- siyasi analist ve uzman arasında güven kazanmaya başladı.² Bu faaliyetler, bazı ülkelerin yasama yetkililerinin dikkatini çekti ve bu faaliyetleri kapsayan birçok faturanın ibraz edilmesi sonucunu doğurdu.³ Afrika-lı devlet başkanlarının yer aldığı uluslararası bir forumda, bunların belli başlı durumlarda -Sierra Leone'deki BM operasyonunun kumandanının yaptığı gibi- kullanılması önerildi.⁴ Birleşmiş Milletler barışı koruma olgusunun fikir babası kabul edilen Sir Brian Urquart bile bu tip firmalarla çalışılmasını savundu.⁵

Bu şirketlerin piyasadaki yetkinliğinin bir diğer işareti de özel şirketler lehine lobi yapmak üzere yakın zamanda kurulmuş bir ticaret birliği olan Uluslararası Barış Operasyonları Birliği'dir (IPOA-International Peace Operations Association).⁶ Önemli olan nokta şudur ki "Şirket Askerleri/Kurumsal Askerler" olarak tanımladığım oluşumla ilk karşılaştığım zamandan bu yana, bu özel askeri endüstri artık o kadar da küçük ya da silik değil. Ancak endüstrideki tüm bu gelişmeye rağmen, bizlerin buna ilişkin algısı hâlâ son derece sınırlı.

EKSİK OLAN NEDİR?

Askeri endüstrinin bir muamma olarak kalmasının nedeni kısmen, birçok gazetede ve dergide bu tip firmaların faaliyetle-

ri üzerine makaleler yazılıyor olmasına rağmen, bunların çoğunun aşırı milliyetçi başlıklar taşıyıp, ciddi açıklamalara yeterince yer vermiyor olmasıdır. Akademik çevrelerde bazı şirketleri tanıtmış ve tarif etmiş olan birkaç makale ve rapor bulunur, ama alanın geniş kısmı büyük ölçüde malumatsız kalmıştır.⁷ Şirketler hakkında yapılan çalışmaların çoğu bütünüleyici olmaktan ziyade betimleyici olmuştur. Hiçbiri bu endüstriyi geniş kapsamlı olarak ele alamamıştır ve bizim bu sektöre ilişkin bildiklerimiz hâlâ sistematik bir gelişim göstermemiştir.⁸

Bunun nedeni, şu ana kadar askeri şirketler hakkında yapılan kısıtlı araştırmaların şirketlere veya bunların bulunduğu yerlerdeki –en çok da ortaya ilk çıktıkları yer olan Afrika’daki– münferit anlaşmazlıklara dair örnek olaylara odaklanmış olmasıdır. Analistler aynı zamanda daha çok paralı askerlik türündeki bu oluşumu, “bir başına küçük ordular” gibi değerlendirme eğilimindedirler. Bunları ne farklı türde askeri hizmetler sunan benzer şirketler, ne de genel iş modelleri kapsamında bir yere yerleştirmemişlerdir. Tipik bir tanım, bu şirketlerin müşteri listesi “kötü liderleri olan zayıf devletlerle sınırlıdır” şeklindeki yanlış ifadeyle yapılır.⁹

Sonuçta, saptanmış gerçeklerin bulunmamasından kaynaklanan boşluk nedeniyle, bu endüstriye ya da onu oluşturan şirketlere ilişkin fikir sahibi olunamamaktır. “En geniş tabanda kullanılan terimler için bile evrensel kabul görmüş tanımlar bulunmaz.”¹⁰ Bu endüstrinin herhangi bir analiz çerçevesi, özel askeri şirketlerin faaliyet türleri ile bunların etkilerine ilişkin herhangi bir açıklama, bu endüstriyi bir bütün olarak inceleme teşebbüsü ve karşılaştırmalı analizler yoktur.

Aynı ölçüde tehlikeli olan bir şey daha vardır ki bu şirketler hakkında yazılmış olanların birçoğu eleştirel değildir ve endüstriye bağımsız bir perspektiften bakılarak yapılmış incelemelerden nasibini çok az almıştır. Bu konu insanların geçimleri, itibarları ve hatta muhtemelen akademik çevrenin ve politika saptayıcıların endüstriyi nasıl anladığına bağlı olan, endüstrinin nihai

meşruiyeti ile son derece tartışmalıdır. Ne yazık ki az miktardaki nitelikli analizlerde en başından beri son derece ciddi bir kutuplaşma görülür. Amaç; ya bu şirketleri neredeyse “mesihler”le karşılaştıracak ölçüde yüceltmek veya bunları sadece varlıklarından ötürü bile suçlamaktır.¹¹ Sonrasında, bu önyargılı bulgular çoğunlukla bu şirketler veya onların muhalifleri tarafından kendi gündemlerini öne sürmek adına kullanılır.¹²

Öyle ki bu endüstriyle ilk karşılaşmamdan yıllar sonra bile bu konu, sadece şirketler ve onların yaptıkları operasyonlar alanında değil, aynı zamanda öngörü sağlayan ve açıklayıcı kavramlar ile bağımsızca belirlenmiş politika seçeneklerinden yoksunluk anlamında da kamu genelinde hâlâ belirsizliğini koruyor. Bu kitap, endüstrinin siyaset ve kuramsal analizinde görülen ve giderek büyüyen boşluk ile daha önceki girişimlerde rastlanan kısıtlamalar gibi konulara çözüm bulma niyetiyle yazılmıştır.

SALDIRI STRATEJİSİ

Bu çalışmanın hedefi sadece, askeri alanda faaliyet gösteren şirketler hakkındaki bilgilerin bir derlemesini yapmak değildir. Bu endüstriye ilişkin çoğunlukla uygunsuz bilgileri nihayetinde bir köşede toplamak kadar dikkate değer olmakla birlikte, geniş kapsamlı bir analitik yapı oluşturulması ve bunun uygulanması çok daha önemlidir. Bu kitap, bizim bu şirketler hakkında bildiklerimizi sistematik bir şekilde bir araya getirip düzenleyerek, bizlere gelecekte yol gösterebilecek teorilerin gelişmesine izin veriyor.

Bu endüstri ve onun dünyadaki olaylar arasındaki yeri için objektif bir anlayış inşa etmek adına benim planım; uluslararası ilişkiler teorisi, güvenlik çalışmaları, siyasi ekonomi, karşılaştırmalı siyaset, endüstriyel analiz ve örgütsel davranış gibi birbirleriyle benzeşmeyen alanlardan dersler çıkarmaktır. Bizzat bu şirketler üzerine odaklanmış incelemeye ek olarak, bu çalışma aynı zamanda hem askeri alandaki neticelerden, hem de benzer yapılar-

da olan ve benzer özelleşme deneyimlerine sahip endüstrilerdeki yöndeşliklerden gelir. Bu nedenle benim amacım, tarihi referansla desteklenebilecek genellemelere varmak adına, özel askeri endüstri ve bunun derinlemesine ve geniş kapsamlı olarak içerdiklerini kapsayan bir anlayış oluşturmak olmuştur.

Veri elde edebilme/kullanabilme hakkında birkaç söz etmek gereklidir. Özel askeri şirketler konusunun büyük kısmı birçok nedenden ötürü, araştırılmamış olarak kalmıştır. Bunlar şöyle sıralanabilir: Bu olgunun kısmen yeni olması, mevcut teorik çatılardan herhangi birine oturmuyor olması ve en önemlisi, işin kendi doğası. Bu şirketlerin operasyonları neredeyse her zaman tartışmalı olduğundan ve gizlilik çoğunlukla bir norm olarak benimsendiğinden, araştırma yapmak zordur. Bu şirketlerin birçoğu, faaliyetleri hakkında oldukça açık (kamuda olumlu bir imaj çizmek işlerine geldiğinde) görünse de, birçokları da faaliyetlerinin kapsamını gizlemeye çalışmak için ellerinden geleni yapar veya kendileri hakkında yazmak isteyenleri sindirmeye, yıldırma çalışır. Bu nedenle okuyucu, her küçük bilgi zerresinin kaynağını gösteren çok sayıda dipnot ile karşılaşacaktır.

Bu şirketlerin bazıları, uygunsuz olma ihtimali yüksek müşterileri ve iş uygulamalarıyla, karanlık geçmişleri olan çalışanlarıyla sağlam bir meşruiyet çizgisinde yürür. Bazı şirketler aynı zamanda, ABD yönetiminin de dahil olduğu pek çok müşterinin tartışmaya açmamış olmayı tercih ettiği gizli ya da yarı gizli tehlikeli operasyonların merkezinde sıklıkla yer alır.¹³ Bazı şirketlerin basın tarafından çok sert bir şekilde eleştirilmiş olmasının da etkisiyle, bu endüstrideki birçok şirket, dışarıdan olan yazarlara karşı şüpheyile bakar ve çoğunlukla sadece kayıt dışı olması şartıyla konuşmayı kabul eder.¹⁴ Aynı şekilde, hükümet faaliyetleri Bilgi Edinme Yasası gibi kanunlar kapsamında incelenmeye açık olmasına rağmen, şirket sözleşmeleri mülkiyet hakkı kanununca korunur ve bu da şirketlerin faaliyetlerini tümüyle yadsınabilir kılar. Bu gizlilik bu tip bir iş dalı için bir avantaj olabilir ve kısmen yükselişi açıklayabilir. Ancak bu gizem havası, dış çalışmaları bir

şekilde kısıtlar. Bu nedenle bu kitap, tüm bunlar göz önünde tutularak okunmalıdır. Endüstriye ilişkin objektif bir analiz -uygun olan her noktada neyin teyit edildiğini, neyin şüpheli olduğunu belirterek- ortaya koymak ve söylentilerle gerçekleri birbirinden ayırmak adına elimden gelenin en iyisini yaptım. En azından özel askeri endüstri hakkında şu anda kamuya sunulmuş olanlar arasında bulunabilecek en kapsamlı genel değerlendirmedir.

Bu çalışma, bilinçli bir tercih sonucu üç farklı okuyucu kitlesine hitap edecek şekilde yazılmıştır. Bunlardan birincisi akademik dünyadır. Umarım bu proje akademisyenlere ve öğrencilere (güvenlik konuları, uluslararası ilişkiler teorisi, siyasi ekonomi veya bölgesel çalışmalar konularından herhangi biriyle ilgilenen), askerlikte özelleş(tir)me olgusunun -ve bunun sadece varlığının değil, öneminin de- iç yüzünü daha derinlemesine kavramalarını sağlayacak bir anlayış kazanmaları hususunda yardımcı olur. Ayrıca bu çalışmanın akademik okuyucu kitlesinin teorik varsayımlarını onlara yeniden inceletecek cürette olmasını umut ediyorum. Kütüphanedeki tozlu kayıtların ötesine bakıp, dünyayı algılama şeklimizin, bu şirketler gibi oyuncularla dolu olan uluslararası sistem gerçekliğiyle aynı çizgide olmasını sağlamalıyız.

İkinci okuyucu kitlesi siyaset dünyasıdır. Dışişleri ve güvenlik konuları alanında çalışan bireyler (hükümette, askeriyede, uluslararası örgütlerde, insani yardım gruplarında ve hatta basında), her gün bu yeni endüstriyle içli dışlı olan konulara temas eden krizlerle ve çatışmalarla yüz yüze geliyor ve bunlara karşılık veriyorlar. Hatta birçoğu sözleşme temelinde doğrudan şirketlerle ilgileniyor. Hem mevcut, hem de potansiyel müşterilerin ve hatta endüstriyi düzene koymakla yükümlü olanların hâlâ bilgiden ve önyargısız analizden kısmen yoksun bir şekilde faaliyet göstermesi endişe vericidir. Bu projenin, endüstrinin hem tehlikelerini hem de olanaklarını ve bundan doğan ikilemlerin tüm kapsamını ortaya koyarak, endüstrinin karmaşıklıklarını açık ve faydalı bir tavırla çözerek, politika saptayıcıları için tarafsız bir kaynak olabilmesini amaçlıyorum.

Sonuncusu genel okuyucudur. Her ne kadar asıl amaç farklı olsa da, ben aynı zamanda neo-realizmin kaderini umursamayan, ya da bu şirketlerden biriyle hiçbir zaman bir sözleşme yapmamış olması muhtemel, ama sadece çok enteresan bir konu hakkında bir şeyler öğrenmek isteyen bireylere de yararlı olacağımı umut ediyorum. Bu yeni endüstriden doğan hikâyeler, kişilikler ve olasılıklar gerçekten çekicidir. Siyaset ve savaş esasen heyecanlı şeylerdir. Daha da anlamlısı, bunlar aynı zamanda uzman denilen kişilere bırakılmayacak kadar önemli konulardır.

Cömert finansal destekleri için Harvard Üniversitesi'ndeki Belfer Bilim ve Uluslararası İlişkiler Merkezi'ne (BCSIA - Belfer Center for Science and International Affairs), Olin Vakfı'na, Brookings Enstitüsü'ne ve MacArthur Uluslararası Güvenlik Programı'na minnettarım.

Süreç boyunca önerileriyle bana rehberlik ettikleri için, komitemi oluşturan Harvard Üniversitesi Profesörlerinden Sam Huntington'a, Bob Bates'e ve Graham Allison'a şükranlarımı sunuyorum. Bundan daha seçkin bir grup düşünemem. Sadece çok değerli yönlendirmelerde bulunmakla kalmayıp, aynı zamanda yeni fikirleri araştırmam için bana özgürlük sağladılar. Bu yolda bana ilham veren ve desteğini benden esirgemeyen, uluslararası ilişkiler alanında çalışan, Elizabeth Cousens, Michael Doyle, Martin Indyk, Iain Johnston, Albay Greg Kaufmann, Bear McConnell ve Anne Marie Slaughter'ın içinde bulunduğu kişilere de teşekkür etmem gerekir. Benim çok sayıda endüstri yöneticisi, çalışanı ve uzmanı ile iletişime geçmemi sağlayan iki komiteye; Steve Miller ile Steve Walt'un ustaca başını çektikleri BCSIA'deki Uluslararası Güvenlik Programı'na ve IPOA ve Güney Afrika Uluslararası İlişkiler Enstitüsü mensubu olan Doug Brooks tarafından bir araya getirilen "sanal" sivil-askeri tartışma topluluğuna, destekleri için minnettarım.

Bu metnin çeşitli hallerini geliştirmede ve düzenlemede bana sundukları faydalı teklifler için Gavin Cameron, Scott Corey, Laura Donohue, Robert Fannion, Bryan Garsten, Neal Higgins, Sean

Lynn-Jones, Ben Runkle, Allen Singer, David Singer, Adam Sulkowski ve Jeff Wilder'a müteşekkirim.

Ve son olarak, sevgileri ve destekleriyle bu yolculuğu benim için mümkün kılan arkadaşlarıma ve aileme teşekkür ederim. Ama hepsinden çok, sadece teknik anlamda yardımlarından dolayı değil, Sierra Leone'deki ayaklanmalar ve Kolombiya'daki paralı askerler gibi enfes konular hakkındaki konuşmalarına yıllardır tahammül eden Susan Morrison-Singer'a teşekkürlerimi sunuyorum. Sen benim en iyi arkadaşım ve en büyük aşkımsın.

PETER WARREN SINGER

Washington D.C.

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞİRKET ASKERLERİ ÇAĞI

“Tabii ki kimse ordunun özelleştirilmesini ciddi olarak öne sürmez... Eğer büyük miktarda ölüm ve yıkım kaçınılmazsa geçerli olan kural, bu sorumlulukla devletlerin ilgilenmesidir.”

David Sichor, *Punishment for Profit*

Sierra Leone, Batı Afrika’da bulunan eski bir İngiliz kolonisidir. Hemen hemen her anlamda, dünya üzerinde yaşanabilecek en kötü yerdir. Ülke, dünya üzerindeki ulusların gelecekle ilgili beklentilerini ve yaşam kalitesini ölçen Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma Raporu’nda son sıradadır. Ülkedeki bebek ölüm oranı bin doğumda 164 ölüme tekabül eder. Ülkedeki yetişkinlerin sadece yüzde otuzu okur-yazardır. Ortalama yaşam süresi ise yalnızca 37 yıldır.¹

Daha da önemlisi, Sierra Leone zayıf devletlerin yirminci yüzyılın sonunda kendilerini içinde buldukları çaresiz durumun timsalidir. Soğuk Savaş bittiğinden beri buraya ilişkin çatışma ve kaos dışında pek bir şey bilinmez.

1991 yılında ülkenin iç bölgelerinde şiddetli bir isyan başladı. İsyan başlangıçta küçük ölçekte olmasına rağmen, devlet bunu durdurabilecek güçte değildi. Bu çarpışma hızla, tarihte görül-

müş en korkunç iç savaşlardan birine dönüştü. İsyanı başlatan grup olan Devrimci Birleşik Cephe (Revolutionary United Front - RUF), kısa zamanda dilden dile dolaşmaya başladı. Devrimci Birleşik Cephe cinayet, tecavüz ve işkence ile sivilleri hedef aldığını açıkça itiraf etmekle kalmadı, bunun yanında saldırılarını gerçekleştirmek için çocuk askerler kullandığının da altını çizdi. Yakalanan sivillerin kollarının kesilmesi, grubun kartviziti olarak görülen bir davranıştı.

1995'e gelindiğinde Sierra Leone'de mutlak anarşi hüküm sürüyordu. Yol kenarlarında kurulan pusular, gece vakti köylerde yapılan katliamlar ve bıçakla insanların yaralanması ve hatta kötürüm bırakılması hayatın ve ölümün gerçekleri haline gelmişti. 4 yıllık savaşın ardından içinde bulunulan durum devlet açısından kritikti. Yerel ekonomiyi ateşleyen elmas madenleri kaybedilmişti. Kırsal kesimin isyancıların kontrolü altında olması da tarımsal ticarete darbe vurdu. Devletin ordusu; kaybedilen, yarsız bir savaş içinde, tamamen darmadağındı. Kendilerine hak ettikleri para ödenmeyen askerlerin birçoğu ya kendi kendilerine sivilleri hedef almışlar ya da isyancılara katılmışlardı. Yağmalamaya girişen iki tarafın neredeyse birbirinden ayrılamayacak olmasıyla birlikte halk bunlara "isyanker" ("isyancı" ve "asker" sözcüklerinin birleşimi) demeye başladı. İsyancılar başkent Freetown'ın 20 kilometre yakınına kadar geldiğinde, savaşın büyük bir katliamla son bulabileceğine dair korkular doğdu. Yabancı uyruklu kimseler ve elçilikler ülkeyi boşaltma telaşına girdi. Durum umutsuz görünüyordu.

Oysa bu şartlar neredeyse tümüyle ters yönde değişti. Modern bir vurucu kuvvet hızla konuşlandı ve isyan kuvvetlerini hassas hava ve top saldırısıyla vurdu. Bunların hemen ardından helikopter taarruzları geldi ve saldırılar mekanize piyade birlikleriyle gelişim gösterdi. İsyancılar bu durumu şaşkınlıkla karşıladı ve sadece iki hafta içinde başkentten uzaklaştırıldılar. Yeni taktikler ve üstün silahlar kullanarak devlet için savaşan yeni kuvvetler, başlıca elmas çıkartma bölgelerini yeniden ele geçirdi. Bu

hareket, ülkeyi en çok ihtiyaç duyulan gelir kaynağına tekrar kavuşturdu. Kısa bir süre sonra isyancıların ana sığınağı kara saldırısıyla ortadan kaldırıldı. Ve sonunda öldürücü darbe, Devrimci Birleşik Cephe'nin orman içindeki idari merkezinin yerinin tespit edilip, ortadan kaldırılması oldu. Birkaç ay içinde, bir zamanlar hâkim güç olan isyancılar vurgun yemiş ve geri çekilmek durumunda kalmıştı. Öyle bir istikrar düzeyi tutturulmuştu ki Sierra Leone nihayet 23 yıldan beri ilk kez, yönetimde sivillerin başı çektiği bir demokrasi olmasını sağlayan bağımsız bir seçim yapılabilecek durumdaydı.

İlk başta, Sierra Leone hükümetini kurtarmak için adım atmış olanın kim ya da ne olduğu hakkında isyancıların elinde bir ipucu yoktu. Onlara saldırmış olan helikopterlerin ve zırhlı araçların üzerinde hiçbir bayrak ya da sembol bulunmuyordu. Askerlerin birçoğu kimliklerini gizlemek için yüzlerini bile kara bir boyayla boyamışlardı. Üstüne üstlük ortada hükümete yardım etmesi muhtemel adaylar da yoktu. Devletin bölgede yakın müttefikleri bulunmuyordu; büyük güçlerin hiçbiri bu minik Afrika devletiyle ilgilenmiyordu; hem finansal hem de fiziksel anlamda yetiyebileceğinden çok daha fazla işle ilgilenmeye çalışan Birleşmiş Milletler istese bile bu olaya müdahale edebilecek durumda değildi ki zaten istemiyordu. Fakat bu gizem çok uzun sürmedi. Savaşın gidişatını değiştirmiş olan askerlerin ve pilotların belli bir ulusun ordu mensupları olmadığı kısa süre içinde öğrenildi. Bunlar, Güney Afrika'da bulunan "Executive Outcomes" adlı özel bir şirketin çalışanlarıydılar.

Aynı sıralarda 6-7 bin km ötede, eski Yugoslavya'da da savaş dördüncü yılına giriyordu. Hırvatistan ve Bosna-Hersek devletleri, Soğuk Savaş'ın ardından Yugoslavya'dan kopmuş olan cumhuriyetlerdi. Onların bağımsızlık savaşları kolay olmayacaktı. Her iki yeni devlette de Sırp azınlıklar Slobodan Miloseviç'in milliyetçi Sırbistan partisi tarafından yönetilen eski Yugoslavya'ya yeniden katılmak için savaştı.

Yerel milislerin, polis kuvvetlerinin ve paramiliter güçlerin bir araya gelmesiyle oluşmuş olan Hırvat ve Boşnak devletleri-

nin yeni orduları son derece amatördü. Silah, eğitim ve oturmuş kurumlardan yoksun bir halde giriştikleri mücadeleye, moral bozucu bir dizi yenilgiyle başlamış oldular. Sahip oldukları toprakların çoğu kısa süre içinde profesyonel Yugoslav ordusu tarafından desteklenen Sırp azınlıkların eline geçti. Ele geçirilen bölgelerde ortaya konan ve sık sık dünya televizyonlarından ekranlara yansıyan terör örneklerine kara bir “etnik temizlik” yaftası yapııştırıldı. Uluslararası toplumun sergilediği eylemsizlikle, iki yüz binden fazla insan öldü, üç milyondan fazlası da mülteci olmaya terk edildi.

İlk baştaki hareketliliğin ardından, Hırvat ve Boşnak Müslümanların sayıca üstünlüğü karşısında Sırpların üstün eğitimleri ve silahlarıyla karşı koymaları, savaş ortamını bir süre sonra çıkmaza soktu. 1995’e gelindiğinde Hırvatistan’da ateşkes yapıldı. Bosna’da savaş devam etti.

1995 baharında herşey tümüyle değişti. Hırvatlar, “Fırtına Harekâtı” adını verdikleri beklenmedik bir saldırı düzenlediler. Saldırı, Sırpı hazırlıksız yakalayan profesyonel bir kuvvetin varlığını gösterdi. Hırvatların düzensiz milis gücü gizli gizli, modern, Batı tarzında bir orduya dönüşmüştü.

Askeri gözlemciler bu saldırıyı tipik bir operasyon -NATO operasyonlarının klasik bir örneği ve planlayan kişiye NATO savaş okulunda “10 üzerinden 10” aldırarak bir saldırı- olarak tanımladı.²

Bir gazetecinin belirttiği üzere, “Hava gücü, ağır silahlar, hızlı piyade hareketlerini bir araya getiren ve Sırp komuta ve kontrol ağında aksaklıklar çıkarmaya yönelik keskin savaş hilelerine dayanan, beş aşamalı bu seri saldırı, ABD Ordu doktrininin birçok ayırt edici özelliğini taşıyordu.”³ Planlamanın da ötesinde, saldırının yürütülüşü de örnek niteliğindeydi. Saldırıya tanık olan Avrupalı askeri yetkililere göre, Hırvatların Sırpın kontrolündeki topraklara varmak için yaptıkları ilk nehir geçişi, “ABD sahra talimnamesinde yer alan nehir geçişinin tipik bir örneğiydi. Arada ki tek fark, birliklerin Hırvatlardan oluşuyor olmasıydı.”⁴

Yeni Hırvat ordusu için, ortaya çıkan bu yeni durum, savaşın dönüm noktasıydı. Geçmişte çok nadiren savunmacı davranmış olan Sırplar, Hırvat ordusunun bu birlikteliği ve etkinliği karşısında donakaldı. Saldırı, Hırvatistan'daki yerel direnci bastırdı ve ardından ezici bir güçle Bosna'nın batısında Bosnalı Sırplar kanadında etki gösterdi. Birkaç hafta içinde, hem Hırvatistan'da hem Bosna'da, savaş tümüyle sona erdi. Savaş alanında görülen ani değişiklikler, NATO hava saldırılarının uzatılmasıyla birleşerek, dört yıldır başarısızlıkla sonuçlanan teşebbüslerin ardından Sırp-ları anlaşma masasına oturmaya zorladı.

Hırvatların Balkanlardaki güç dengesini kolaylıkla yeniden şekillendirebilmelerine imkân tanıyan tutum, bir anlaşmazlık nedeni haline geldi. Bununla birlikte, tartışmanın odağına yerleşen konu, yabancı bir devletin ya da başka bir kuruluşun yardımı değildi. Sorun, bu süreçte Hırvat ordusuna danışmanlık yaptığı bilinen, Virginia merkezli özel bir şirket olan MPRI'nın (Military Professional Resources Incorporated) üstlendiği roldü. Bölgedeki genel inanç, şirketin Hırvat ordusuna sağladığı eğitim ve gelişmiş askeri planlama desteğinin etkili olduğu yönündeydi. Şirketin kamuoyuna yapılan açıklamalarında Fırtına Harekâtı'ndaki başarıda herhangi bir rolü olduğu inkâr edilirken, Hırvatların memnun müşteri profili çizmeleri ve zaferin ardındaki neden olarak şirkette güvenmeleri oldukça ironiktir. Şirketin bu başarıdaki rolünde bazı MPRI çalışanlarına bireysel olarak da itibar ediliyordu.⁵ Bunun ardından Dayton, Ohio'da gerçekleştirilen barış konferansında Bosnalı Müslümanlar anlaşmayı imzalamayı, Hırvat kuvvetlerine danışmanlık yaptığı söylenen gruptan yardım alma koşuluna bağladılar. Aksi takdirde barış anlaşmasını kabul etmeyeceklerdi.⁶

Bundan sadece birkaç yıl sonra Balkanlarda bir kez daha savaş patlak verecekti. Nüfusun çoğunluğunu Arnavutların oluşturduğu Kosova'da Sırpların yıllarca devam ettirdiği kötü muameleler bir Kosova ayaklanmasında doruğa ulaştı. İç savaş kısa süre içinde çok sayıda katliama sahne olarak, iyice kötüye döndü. Yeni bir soykırımdan endişe duyuluyordu. Ancak önceki yılların aksine, bu sefer Batılı devletler tercihlerini sessizce kenara

çekilmekten yana kullanmadılar; 1999 baharında NATO, Milo-seviç hükümetini anlaşıma masasına oturmaya zorlamak için bir hava akını düzenledi.⁷

Bu iyi niyetli gerekçeye rağmen askeri harekât ABD’de halk tarafından destek görmedi. Halk ülke içindeki sorunlarla, yeni bir Balkan savaşıdan çok daha fazla ilgiliydi. Bu da yedek asker alımını siyasi açıdan güçleştirdi. Böyle bir harekâta destek verilmesi, halihazırda yapabileceğinden daha fazlasına kalkışarak sınırlarını aşmış olan Amerikan ordusu için zorlayıcı olacaktı. Miloseviç’in kuvvetleri Batı’ya karşı mültecileri bir silah olarak kullanma amacıyla yüz binlerce Kosovalıyı sınır dışı ederek bir etnik temizlik harekâtını başlattığında, durum daha da zorlaştı. İnsani yardım grupları, yerlerinden edilmiş ailelerden oluşan topluluklara ve onların barınmalarını ve beslenmelerini kimin ne şekilde sağlayacağına ilişkin kaygılara karşı hazırlıksızdı.

Bu çözülmesi zor bir durumdu. Amerikan ordusu bir yandan savaşın körüklediği insani yardım krizine bir çözüm bulunmasına yardım ederken diğer yandan da yedek kuvvetleri veya Millî Muhafız Teşkilatı’nı (The National Guard) göreve çağırmadan, nasıl olup da kuvvetlerine lojistik destek sağlamak için bir yol bulacaktı?

Bu sorunun yanıtı oldukça basit oldu: Amerikan ordusu bu işi başka birilerine -bu örnekte Teksas merkezli bir yapı ve mühendislik şirketine- devredecekti. Kabaca 9000 yedek askeri göreve çağırmak yerine, “Brown & Roots Services” tutuldu. Bu şirket yüz binlerce Kosovalının barınma ihtiyacını karşılayacak ve onları koruyacak bir dizi geçici konut inşa etmekle kalmayacak, aynı zamanda askerlerin beslenmesi, merkez kamplarının inşa edilmesi, askerlerin araçlarının ve silah sistemlerinin bakımının sağlanması gibi görevler üstlenip, bölgedeki Amerikan kuvvetleri için tedarik sistemini yürütecekti.

Bu özelleştirme çabası savaşın gizli zaferlerinden biriydi. İnsani yardım krizinin önüne geçilmişti ve Amerikan kuvvetleri

Sırları bölgeyi terk etmeye zorlamaya devam edebilir, devamında da Kosova’da barışı koruyabilirdi. Bunlar devam ederken barınma, beslenme ve her türlü temel ihtiyaç Brown & Root tarafından sağlandı. O sırada ABD Kara Kuvvetleri Komutanı olarak görev yapmakta olan General Dennis Reimer, bu kritik görevi başarıyla yerine getirdiği için şirkete bizzat teşekkür edecekti: “Bu aşamaya varılmasının (barışı koruma görevinin başarılmaması) nedenlerinden biri Brown & Root’un sağladığı destektir. Ziyaret ettiğim her yerde sizin çabalarınızın sonuçlarını gördüm. Katkılarından ötürü Brown & Root çalışanlarına teşekkürlerimi sunmak istedim. Bana göre bu (Kosova operasyonu) büyük bir başarı öyküsüdür ve Brown & Root burada kilit bir rol üstlenmiştir.”⁸

SAVAŞ ÜZERİNDEKİ KAMU TEKELİ

Bu üç olay, Soğuk Savaş’ın ardından ortaya çıkan şiddetli çatışmanın yinelenmesine ilişkin basit örnekler olmaktan çok daha fazlasıdır. Bunlar daha çok, güvenliğin hem kavramsallaştırılması hem de hayata geçirilmesi yolunda kaydedilen büyük bir gelişmenin göstergesidir. Her çatışmada, olayların dönüm noktasının ardında bulunan kritik etken, askeri hizmet sunması için tutulmuş olan -ki bu hareket, savaş kazanmanın geleneksel yolu olmaktan uzaktır- bir özel askeri şirkettir.

Bu gelişmenin önemini anlamak için, devlet sorumlulukları ve hizmetlerine ilişkin az da olsa bir altyapı gerekir. Geleneksel olarak, devlet tüm vatandaşlarına, genellikle vergi sistemiyle bedeli ödenen belli hizmetleri sağlar. Kamu sektöründe bu böyledir. Buna karşın özel sektörde her bir vatandaş, ihtiyaç duyulan mallar ve hizmetler için serbest piyasada kendi isteklerine bağlı olarak ödeme yapan müşteriler olarak kabul edilir. Bu piyasa, kâr amacı güden özel şirketlerden oluşur. Buradan hareketle, bu iki sektör arasındaki ayrım, finans kaynakları, hizmet sağlayıcı ve kullanıcı arasındaki ilişki ve hizmeti yerine getirenlerin istihdam durumu ile açıklanabilir.⁹

Dünyanın özel sektör ve kamu sektörü olarak ikiye bölünmesi, devletin rolünün ne olması gerektiğine ilişkin uzun tartışmanın odağında yer alır. On yedinci yüzyılda, kralların koyduğu kuralların yerini bürokratik devlet aldığından beri, kamu sektörü ve özel sektör arasında sınırı her daim değişim halinde olan, karşılıklı ödün vermeye dayanan bir ilişki olmuştur. Bu sınırın nerede olması gerektiğine ilişkin tartışma, “Batılı siyasi düşüncenin en büyük ihtilafları”ndan biri olarak tarif edilir.¹⁰

Devletler zaman zaman kamuya dair sorumluluklarının bazılarını özel sektöre transfer etmeyi uygun bulmuşlardır. Maliyet, kalite verimlilik gibi hususlardan ötürü bunu yapabilirler. Sağlık, polis, hapishaneler, çöp toplama, posta hizmetleri vergi toplama, elektrik, su, havagazı hizmetleri, eğitim ve benzeri örnekler, devletin sorumluluğunda bulunması gereken temel kamu hizmetleri olarak değerlendirilmekle, özel sektöre bırakılması uygun görülen hizmetler olmak arasında bir ileri bir geri kaydırılmaktadır.¹¹ “Dış kaynaklardan yararlanma” ve “özelleştirme” terimleri, bu hizmet sağlayıcılarındaki değişikliği tanımlamak için birbirinin yerine kullanılır.¹² Her ikisi de genel olarak kabul gören uygulamalardır ve aslında bunların ardındaki ekonomi anlayışı, ekonominin kurucularından olan Adam Smith’in 1700’lerde yazdıklarına kadar dayandırılabilir.¹³

Bununla birlikte, toplumu koruyan güç olan ordu, “kamu sektörü mü özel sektör mü?” tartışmasının asla sığrayamadığı bir alandır. Savaş açmak için ihtiyaç duyulan malların üretimi, çoktan beri piyasanın ilgi/etki alanıdır. Ama devlet, yönetimin ege-men aracı olarak kabul edildiğinden beri, savaşın hizmet tarafı devletin yegâne ilgi alanı olarak anlaşıldı.¹⁴ Aslında ulusal güvenliği -dolayısıyla vatandaşlarının güvenliğini- sağlamak devletin en temel görevlerinden biridir. Gerçekten de bu bir devletin nasıl olması gerektiğini gösterir.¹⁵

Sonuç olarak ordu, devletlerin dış kaynaklardan yararlanmayı veya özelleştirmeyi asla düşünmediği tek alan olmuştur. Her şeyin serbest piyasaya bırakılmasından yana olan en radikal özgürlükçü düşünürler bile, orduyu bir istisna olarak değerlendirmiş-

tir. Herkes ulusal savunmayı vergi gelirleriyle beslenen bir devlet kuvveti tarafından yürütülmesi gereken bir şey olarak görmüştür.¹⁶ Son iki asırdır askerlik mesleği diğer tüm mesleklerden ayrı bir yerde tutulmuştur.

Askerlik diğer mesleklerden çok farklı ve özellikle de savaş ve şiddetin örgütlü kullanımı üzerine uzmanlaşmış kişileri kapsadığından ötürü emsalsizdir. Askeri görevliler meslekleri gereği bir dizi mesleki ahlak kurallarına bağlıdır, yüce bir amaca hizmet eder ve bir toplumsal ihtiyacı karşılarlar. Onların meslekleri diğerlerinden şu yönüyle ayrılır: Askeri güç uygulamalarının herhangi bir ticari hizmetle karşılaştırılması mümkün değildir. Askerliği meslek edinmiş kişiler ölüm kalım meseleleriyle ilgilenirler ve işlerini yaparken hükümet değişikliklerine karışabilecek uygulamalarda bulunabilirler.¹⁷

Kısaca, 1600'lerde kanun koyan kralların ve prenslerin yerine devletin geçmeye başlamasından beri, askeri hizmetler kamu sektörünün kontrolünde bulunan siyasi alanda tutulmuştur. Büyük siyaset bilimcilerden Samuel Huntington bu ayrımı şu şekilde özetlemiştir: "Toplumda, kendi askeri güvenliğinin güçlendirilmesi adına bu alandaki istihdama karşı bitmez tükenmez, genel bir ilgi vardır. Diğer tüm meslekler belli bir ölçüde devlet tarafından düzenleniyorken, iş kolu olarak askerliğin üzerinde tam bir devlet tekeli bulunur."¹⁸

ÖZEL ASKERİ ŞİRKET

Ancak hikâye burada sona ermez. Bilakis, bir iş kolu olarak askerlik üzerindeki kamu sektörü tekelinin kırılması bu kitabın ana konusudur. Burada sunulan üç olayın önemi şudur: Bir zamanlar sağlam bir şekilde belirlenmiş olan savaş sanatındaki kamu sektörü-özel sektör ikiliğinin, şu anda nasıl kuşatma altında olduğunu örnekler. Şüphesiz, bu operasyonlarda yer alan şirketlerin iş tanımlarında dış kaynaklardan yararlanma ve özelleştirme gibi kavramların yer alması şimdiye kadar hayal bile edile-

mezdi. Özel sektör ve kamu sektörü hakkındaki tartışma, şu ana dek hiç olmadığı kadar ileri bir noktaya -bizzat askeri hizmet sağlamaya- taşındı.

Bu olayların ardındaki şirketler, Özel Askeri Şirketler (Private Military Firms - PMF) adı verilen yeni bir atılımdır. Bunlar savaşla bir şekilde bağlantılı olan profesyonel hizmetler sağlayarak iş yapan ticari kuruluşlardır. Bunlar, askeri operasyonlar, stratejik planlama, istihbarat, risk değerlendirmesi, harekât desteği, eğitim ve teknik beceriler gibi askeri kabiliyetlerin edinilmesi üzerinde uzmanlaşan tüzel kişilerdir.¹⁹ Yaptıkları iş verdikleri hizmet gereği doğal olarak, çok uzun zamandan beri devletin geleneksel sorumluluklarından biri olarak görülen şeyi bozarlar. Yani özel askeri şirketler, müşterilere geniş bir yelpazede -bir zamanlar herkes tarafından yalnızca kamu bağlamında kabul edilen- askeri hizmetler sunan özel ticari işletmelerdir.

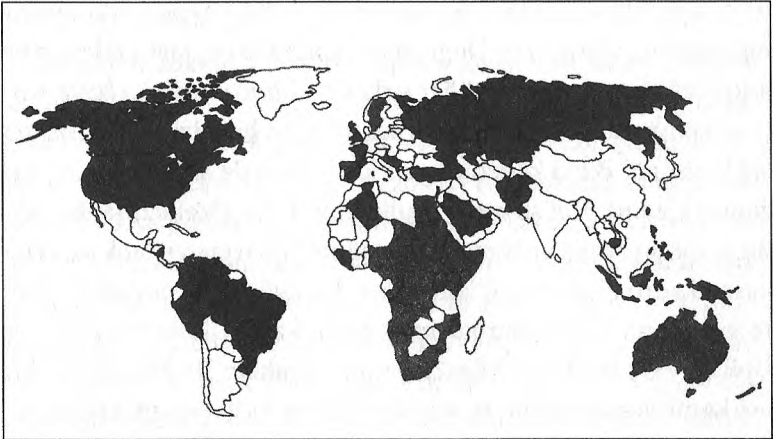
Özel firmaların bu askeri fonksiyonları yerine getirebileceği fikri bile kulağa yeterince tuhaf gelir. MPRI kendini, “dünyadaki en büyük kurumsal askeri uzmanlığa” sahip olduğunu belirterek tanıtılmaktadır. Devletin ordusuyla, modern özel ticari şirketin bir karışımına atıfta bulunan böyle bir iddianın gerçek olma ihtimali, bundan sadece birkaç yıl önce insanlara sadece paradoksal değil, aynı zamanda mantıksız da görünürdü. Ne var ki Soğuk Savaş sonrası dönemde, şirket biçimi ile askeri işlevsellik arasındaki bu kesişme bir gerçeklik haline gelmiştir. Yeni bir küresel endüstri oluşmuştur. Bu, yirmi birinci yüzyıl tarzı, dış kaynaklardan yararlanma ve özelleştirme şeklidir. Eski uluslararası siyaset ve savaş kurallarının birçoğunu değiştirir.

DÜNYA ÇAPINDA ÖZEL ASKERİ ENDÜSTRİ

Özel askeri şirketlerin oluşturduğu bu yeni endüstrinin var olmakla kalmayıp, hem faaliyet alanı hem de kapsamı anlamında dünya çapında yayılmış olması çok daha şaşırtıcıdır. 1990’lardan başlayarak, özel askeri şirketler dünya genelinde çatışma bölge-

lerinde etkin olmuştur. Birçok çatışmada kritik önem taşıyan -ve sıklıkla da belirleyici olan- aktörler olmuşlardır. Arnavutluk'tan Zambiya'ya kadar birçok yerde, çoğunlukla hem süreç hem de çatışmaların sonuçları üzerinde stratejik etkileri olan çalışmalarda bulunmuşlardır. Şekil 1.1'de gösterildiği üzere, bu şirketlerin faaliyetleri tek bir coğrafi bölge ya da devletle sınırlı değildir. Özel askeri şirketler, nispeten durgun bölgeler ve süper güçlerin zamanında uğruna birbirleriyle çatışmaya girdikleri stratejik önem taşıyan kilit alanlar da dahil olmak üzere, Antarktika dışında tüm kıtalarda faaliyet göstermişlerdir. Dahası, bu şirketlerin faaliyetleri aynı şekilde barış zamanında da zengin ve fakir ülkelerin güvenlik sistemlerinin ayrılmaz parçası haline gelmiştir. Müşterileri, "acımasız diktatörlerden, ahlaki bozulmaya uğramış isyancılardan ve uyuşturucu kartellerinden; meşru egemen devletlere, saygıdeğer çokuluslu kurumlara ve insani yardım amaçlı güden sivil toplum örgütleri"ne uzanan bir ahlaki spektrumda yer alır.²⁰

Özel askeri şirketlerin faaliyetlerini ve kapsamını gözler önüne sermek için dünya çevresinde bir tur atmanın faydası olacaktır.

Şekil 1.1: Özel Askeri Endüstrinin Dünya Genelindeki Faaliyetleri, 1991-2002. Şirketlerin aktif oldukları teyit edilen bölgeler griyle gösterilmiştir.

Afrika

Zayıf devlet yapıları ile iç çatışmanın meşruiyetinin bir araya gelerek son derece emniyetsiz bir ortam yarattığı bir kıtada, özel askeri şirketler neredeyse her tarafa nüfuz eder.

Angola'daki savaş bunun tipik bir örneğidir. Askeri hizmet sunan seksenin üzerinde şirket, şu veya bu şekilde bir rol üstlenerek çatışmaya müdahil olmuştur.²¹ Bu şirketlerin hemen hemen hepsinin çalışanları, dünyanın dört bir yanından gelen eski askerlerdir. Bunların arasında Amerikalı eski Yeşil Bereliler, Fransız Yabancı Lejyonerler, Güney Afrikalı hava indirme birliği mensubları, Ukraynalı pilotlar ve Nepal'den Gurka savaşçıları bulunur. Bölüm 8'de daha ayrıntılı incelenecek olan, 1993 yılında Angola ordu kuvvetlerini yeniden eğiterek savaşa sokması için tutulmuş olan Executive Outcomes adlı şirket, Angola'daki ilk özel askeri şirketlerdendir. Şirket çalışanları aynı zamanda Angola hava kuvvetlerine ait uçakları uçurmuş ve UNITA komuta merkezlerine komando baskınları düzenlemiştir. Başka bir şirket, Uluslararası Savunma ve Güvenlik (IDAS - International Defense and Security), elmas alanlarının savunulmasında ve isyan kuvvetlerinin başlıca stoklarına giden yolların kesilmesinde Angola hükümetine yardımcı olmuştur.²² Doğrudan yapılan savaş faaliyetlerine ve askeri eğitime ek olarak diğer şirketler (Ronco ve DSL) hava keşfi ve istihbaratı ve mayın çıkarmayı içeren bir dizi askeri hizmet sağlamıştır.²³ Buna karşılık isyan kuvvetleri de askeri avantaj kazanmak adına özel şirketleri kullanmışlardır. Özel uzmanlar taktik eğitimi vermiş ve isyancıların ağır silahlarına ve tank kuvvetlerine kadro oluşturmak için uzmanlar kullanılmıştır. Söylentilere göre, açık deniz petrolü imtiyazına karşı Ukraynalı şirketler UNITA'ya, Mig-27 ve Mig-21 jet avcı uçakları ile Mig-24 saldırı helikopterlerinden oluşan küçük bir hava kuvveti sağlamıştır.²⁴

Benzer şekilde, özel askeri şirketler bir zamanlar Zaire adıyla bilinen Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki savaşta da tüm taraflar için çeşitli roller üstlendiler. 1990'ların ortasında rejimde

bir düşüş görülmeye başlandığında, uzun zamandır ülkenin başında bulunan Mobutu Sese Seko, Laurent Kabila'nın önderliğindeki ayaklanmaya karşı yardım istemek adına MPRI ve Executive Outcomes ile görüşmelere başladı. Mobutu Sese Seko rejimi son demlerinde olduğu ve bu yüzden de ödeme yapabilirmiş gibi durmadığı için iki firma da sözleşme yapmaya yanaşmadı. En sonunda başka bir şirket, Geolink, yönetime yardım etti ama başarılı olamadı.²⁵ Mobutu yönetimi devrildi ve Bechtel şirketinden yardım almış olduğu söylenen Kabila iktidara geçti.²⁶ Yeni Kabila hükümeti kısa süre içinde değişen isyancı kuvvetler koalisyonu tehdidiyle karşılaştı. Muhalifleri arasında Stabilco şirketiyle anlaşmış olan eski Mobutu taraftarları, Johannesburg merkezli bir askeri istihbarat şirketi tarafından desteklenen Ruanda ve Uganda ulusal orduları ve paralı askerler ile kendi özel askeri şirketlerinden yardım alan Angolalı UNITA isyancıları bulunuyordu.²⁷ Dört bir yanda yardım arayan Kabila, hükümetine hava muharebesi yardımı, elektronik savaş desteği ve güvenliğin korunmasını sağlayan Executive Outcomes şirketi ile anlaştı.²⁸ Zimbabve gibi diğer müdahil devletler, müşterileri için jet avcı uçakları ve saldırı helikopterleri temin ettiği söylenen Avient gibi hava kuvvetleri desteği sağlayan şirketlerden yardım aldı.²⁹

Angola ve Kongo da istisna değil. Bilakis, özel askeri faaliyetler kıtanın her yerine yayılmış durumdadır. Eritre'ye karşı savaşında Etiyopya, Sukhoi firmasından bir jet avcı uçağı filosu ile birlikte bu filoyu uçuracak pilotları, filonun bakımını üstlenecek teknik ekibi ve saldırıları planlayacak komutanları tuttu.³⁰ Sudan'da Aircan'ın en azından başka iki şirketle birlikte petrol alanlarının isyancılarıdan korunmasına yardımcı olmak için faaliyette bulunmuş olduğu söylenir.³¹ Executive Outcomes'tan ayrılanların kurduğu şirketlerin de dahil olduğu firmalar, Cezayir, Fildişi Sahili, Kenya ve Uganda gibi yerlerdeki mücadelelerde benzer görevler yürütmektedirler. Liberya'daki savaşta, International Charter Inc. (ICI) ve Pacific Architects and Engineers (PAE) adlı şirketler ECOMOG barış gücüne askeri hava desteği ile lojistik takvi-

ye sağladı.³² Fildişi Sahili yönetiminin, 2002 sonlarında bir ordu isyanıyla yüz yüze gelince, ayaklanmayı bastırmaya yardım etmesi için Sandline adlı şirketle anlaşmış olduğuna dair söylentiler vardır.³³ Kamerun, Nijerya, Ekvatorial Gine ve Kongo-Brazavil hükümetleri de ordularının yeniden düzenlenmesi ve eğitilmesi için özel şirketlerle anlaşmışlardır. Diğer alanlarda, Mechem, Mine-Tech ve SCS gibi şirketler, Mozambik gibi savaş geçirmiş ülkelerdeki tehlikeli ama önemli bir iş olan mayın çıkarma işlemlerini üstlenirler.³⁴

Ancak Afrika'da özel askeri şirketlerin kullanımı sadece hükümetlerle veya çokuluslu şirketlerle de sınırlı değildir. Özel şirketlerin hem Senegal'de hem de Namibiya'da, Angola'da olduğu gibi hükümet karşıtlarına askeri eğitim vermek suretiyle isyancılar için çalıştıkları söylenir. Burundi'de Hutu isyancılarının, Spoornet'in de içinde olduğu Güney Afrikalı özel askeri şirketlerden silah, eğitim ve operasyonel hizmetler aldıkları iddia edilmiştir. Dyncorp da Sudan'daki isyan birliğine lojistik destek sunmuştur. Somali'nin küllerinden doğan sözde devlet olan Puntland (uluslararası topluluk tarafından tanınmamaktadır) bile kıyı devriyesini Hart Group adlı şirkete vermiştir.³⁵ Yardım toplulukları da işin içine girmeye başlamışlardır. Kongo'daki ak gergedanları tehdit eden kaçak avlanma karşısında Doğal Hayatı Koruma Vakfı (WWF) Saracen adlı şirketten av hayvanlarına ayrılmış bölgenin askeri anlamda korunması için teklif alırken, Worldvision ve Uluslararası Kızılhaç Örgütü, Sierra Leone'de bulunan tesisleri ile personellerini koruması için Lifeguard isimli şirketi tuttu.³⁶

Avrupa

Afrika kıtasındaki faaliyetlerin kapsamı, özel askeri endüstrinin yalnızca bölgesel bir olgu olduğu yanılgısına sebep olmalı. Daha önce verilmiş Hırvatistan ve Bosna örneklerine ek olarak, MPRI'nın Makedonya'da da benzer bir askeri yapılan-

ma programı oldu. Bu şirketin askeri eğitim merkezleri aynı zamanda komşu Kosova'daki çatışmayı da etkiledi. Daha önceden Hırvat Ordusu'nda görev yapan Kosova Kurtuluş Ordusu'nun (KLA - Kosova Liberation Army) kumandanı General Ceku MPRI eğitimi almıştı. General'in askerlerinin birçoğunun da şirketin Bosna'daki eğitim merkezlerinde verilen eğitimlere katılmış olduğuna dair söylentiler vardı. Kosova Kurtuluş Ordusu'nun yeni bir Kosova oluşumunun resmî güvenlik gücü olmasına müsaade edilmesi ihtimaliyle, şirketin bir yandan da Kosova'da danışmanlık hizmeti vermek için beklediği söylenir.³⁷

Bununla birlikte, özel askeri şirketlerin faaliyetleri Balkanların dışına taşar. Merkezleri İngiltere'de ve Fransa'da bulunan pek çok askeri şirket (Eric SA, Iris, Secrets, Sandline, vs.) vardır. Londra bu endüstrinin gayriresmî merkezlerinden biridir. Avrupa'da faaliyet gösteren diğer şirketler arasında, NATO standartlarını yakalamaya uğraşan Macar ordusunun yeniden yapılanmasına yardım eden Cubic ve merkezi Almanya'da bulunan ve bölük eğitimi ile silah sağlayan bir şirket olan International Business Company (IBC) yer alır. İngiliz ordusu, son zamanlarda görülen askeri alanda dış kaynak kullanma eğilimine örnek teşkil eder ve endüstrinin Avrupa piyasasına nüfuz ettiği hissini uyarır. Özel şirketler İngiliz kuvvetleri için -çoğunlukla herhangi bir şirketin görev alabileceği beklenmeyecek alanlarda- birçok temel hizmeti zaten yerine getirir. Bunun en tipik örneği, özel bir firmanın Kraliyet Donanması'na nükleer güçle çalışan yeni denizaltılarının işleyişiyle ilgili eğitim vermeye başlamış olmasıdır.³⁸

Savunma Bakanlığı 2001 yılında, askeri özelleştirmeyi bir sonraki seviyeye taşıyacak yeni bir girişimi duyurdu. Bu, "desteklenen/sponsorlu ihtiyat" sistemi adıyla anılan; 1998 Kosova ve 2001 Afganistan mücadelelerinde hayati rol oynamış olan Kraliyet Donanması hava kuvvetleri destek birimi, Kraliyet Ordusu tank taşıma birimi ve Kraliyet Hava Kuvvetleri havadan karaya yakıt ikmali filosu gibi askeri hizmetlerin tümünün özel şirketlere bütünüyle devredilmesini onaylayan bir plandır. Tek başına

yakıt ikmali sözleşmesinin maliyetinin on beş milyar doları aşması beklenir.³⁹ Askeri teknolojinin geliştirilmesi ve değerlendirilmesi görevini üstlenen Savunma Değerlendirme ve Geliştirme Ajansı'nın (DERA - Defence Evaluation and Research Agency) (Amerika'daki DARPA'nın -ABD Savunma Bakanlığı İleri Araştırma Projeleri Ajansı- eşdeğeri) özelleştirilmesi de bu çalışmalar dandır.⁴⁰ Blair hükümeti, ileride Birleşmiş Milletler barış gücü görevlerine gönderilecek birliklerde bile özelleştirmeye gidilmesi düşüncesini taşımıştır.⁴¹

Eski Sovyetler Birliği ve Orta Doğu

Doğu'da Berlin Duvarı'nın yıkılışıyla birlikte özel askeri faaliyetlerde patlama görülmüştür. Sovyetler Birliği sonrası Rusya'da düzenin bozulması dramatik bir tablo oluşturmuştur.⁴² Rusya'da faaliyet gösteren yaklaşık 150000 özel güvenlik şirketi çalışanının ötesinde, pek çok yeni şirket de kiralık askeri uzmanlık sunmak üzere uluslararası piyasaya katılma girişiminde bulunmuştur. Bunun sonucunda ortaya, özel askeri şirketlerde çalışan binlerce eski Sovyet askeri çıkmıştır. Bunun en iyi örneği, KGB Özel Kuvvetler'in (KGB Special Forces) ileri gelen eski mensupları tarafından kurulan ve uluslararası ArmorGroup firmasıyla kurumsal bağlantı kurmuş olan Moskova merkezli Alpha isimli şirkettir.⁴³ Sözleşmeli askerler Çeçenistan'da düzenli kuvvetlerin yanında savaşmış; Ermenistan'da, Azerbaycan'da ve Kazakistan'da stratejik önem taşıyan tesislerin savunmasında aktif rol oynamışlardır.⁴⁴ Orta Asya'daki belirsiz güvenlik zemini ve pek çok uluslararası şirketin petrol rezervlerinin bulunduğu bölgelerden faydalanma planları göz önüne alındığında, özel askeri endüstrinin bundan sonraki durağının bu bölge olması kuvvetle muhtemeldir. Bu petrol yatakları için boru hatlarının, Çeçenistan ve Gürcistan'ın da içinde bulunduğu, dünyada çatışmaların en yoğun olduğu bölgelerden bazılarından geçirilmesi planlanır. Hatta bir tanesinin Afganistan'dan geçmesi düşünülür. Son derece zayıf devlet yapıları, bozulma, kıymetli doğal kaynaklar, ne yapı-

çağı önceden kestirilemeyen yerel silahlı kuvvetler ve şirketlerin Afrika’da ve Latin Amerika’da boru hatları ile diğer ticari mülklerin korunmasında edindikleri geçmiş deneyimleriyle, sahip oldukları imkânlar birleştğinde, Orta Asya’da askeri endüstrinin genişlemesi için davetiye çıkmış olur.

Özel askeri şirket çalışmaları Ortadoğu’da da oldukça belirgindir. Kongo’da faaliyet gösteren Levdan, Angola’da çalıştığı söylenen Ango-Segu Ltd. ve Kolombiya’da çalışan Silver Shadows gibi bu endüstrinin önde gelen birçok şirketi İsrail’i merkez edinmiştir. Daha çok göze çarpan ise bazı Körfez ülkelerinin özel askeri şirketlere duyduğu mutlak güvendir. Ulusal silahlı kuvvetleri özel askeri endüstrinin kontrolünde bulunan Suudi Arabistan buna örnek teşkil eder.⁴⁵ Stratejik mevkileri kollayarak rejimi koruyan, eski Roma’da bulunan imparatorun muhafız kıtası gibi bir topluluk olan Suudi Ulusal Muhafızları’na (Saudi National Guard) eğitim veren ve danışmanlık yapan Vinnell adlı bir şirkettir. Suudi Arabistan’da şirketin, birçoğu eski Amerikan Özel Kuvvetleri’nden (U.S. Special Forces) olan 1400’den fazla çalışanı, toplam tutarı 800 milyon doları geçen bir sözleşmeye bağlı olarak çalışır.⁴⁶ Ancak Suudi Arabistan’da bulunan tek özel askeri şirket Vinell değildir. BDM, Suudi Arabistan ordusuna ve hava kuvvetlerine lojistik, eğitim, istihbarat, kapsamlı danışmanlık ve operasyon hizmetleri sağlar; Booz-Allen Hamilton, harp akademisini yürütür; SAIC, donanmayla hava savunmasına destek verir; O’Gara, kraliyet ailesini korur ve yerel güvenlik güçlerinin eğitimini üstlenir ve Cable and Wireless da kontrterör ve meskun mahalde muharebe eğitimi sağlar.⁴⁷ Benzer durumlara diğer ülkelerde de rastlanır. Örneğin Kuveyt’te Dyncorp, hava kuvvetlerini destekler, MPRI da bir eğitim merkezi işletir.⁴⁸

Asya

Özel askeri faaliyetler kayda değer ölçüde Asya’da da görülmüştür. 1997’de Sandline’ın Papua Yeni Gine’de yerel ordunun çıkardığı bir isyanla sonuçlanan çatışmaya müdahalesi, bunlar

içinde en öne çıkandır. Ama özel askeri şirketler başka pek çok Asya devletinde de faaliyet göstermiştir. Tayvan ordusu, MPRI gibi şirketlerden askeri danışmanlık hizmeti almıştır. Nepal’de, daha önce sözleşmeli olarak İngiliz ve Hint ordularında savaşmış olan bazı eski Gurka askerleri, kendi özel askeri şirketlerini (Gurka Güvenlik Muhafızları [Gurkha Security Guards] gibi) oluşturmuşlardır. Kamboçya’da, bir Fransız şirketi olan COFRAS mayın çıkarma hizmetleri verir.⁴⁹ Burma’da ABAC, OGS ve PHL Danışmanlık gibi Fransız şirketlerinin tümü için, yerel ordunun eğitilmesine yardım ettikleri ve ordunun isyanlara karşı verdiği mücadelede ona arka çıktıkları gibi söylentiler vardır. Filipinlerde Graywork Security adlı şirket, hükümete askeri eğitim ve kontrolleri desteği sağlar.

Endonezya Güneydoğu Asya’daki güçlü devletlerden biridir fakat bununla birlikte, özel askeri şirketlere ilişkin geniş bir tecrübesi olmuştur. Bir zamanlar Endonezyalıların yönetiminde olan Doğu Timor’a yapılan uluslararası müdahalede birçok başka şirketten yardım alınırken, Komando harekâtlarını yürütmek için Executive Outcomes kullanıldı.⁵⁰ Bunların arasında Birleşmiş Milletler istihbarat ve güvenlik şirketleri ile helikopter ve uydu ağı iletişim desteği veren Dyncorp vardı. Endonezya hükümeti, bölücülere ve dinî baskıya karşı, psikolojik savaş operasyonları üzerinde uzmanlaşmış olan Strategic Communication Laboratories’i tuttu.⁵¹ Açık denizlerde, Güney Çin Denizi’nde ticaret gemilerini hedef alan saldırılar artıyordu. Sonuç olarak, Trident gibi özel şirketler aynı zamanda korsanlığa karşı da görevler üstlenmişlerdir. Doğu Timor operasyonu sırasında lojistiği dış kaynaklardan yararlanma ile sağlayan Avustralya, Asya’da özel askeri şirketlerin kullanımı eğiliminde ön planda olan bir ülke olduğunu ispatlamıştır. O da İngiltere gibi, belli askeri hizmetlerin tümünü özel şirketlere geçirme planını duyurmuştur.⁵² Ancak en ilginç, Avustralya’nın asker alımını da özelleştirmesidir. Bir ordu yetiştirmek, yönetimler için uzun zamandır göz korkutucu ayrıntılar barındırmıştır. Buna karşılık, “19. yüzyıl Prusyalı askeri

stratejist ve filozof Karl von Clausewitz'in nutkunun tutulması-na neden olacak bir kararla, Avustralya ordusu asker alımına ilişkin tüm görevleri istihdamla ilgilenen, Manpower isimli Amerika merkezli bir topluluğa bırakarak dış kaynaklardan yararlanmıştır."⁵³ Uzmanlar asker alımında bu tip bir özelleştirmenin gelecekte kullanılacak bir yol olduğuna inanırlar ve aslında İngiltere ve Amerika da askeri personel oluşturulmasına ilişkin görevleri benzer firmalara vermeye başlamıştır.⁵⁴

Amerika Kıtası

Son olarak, özel askeri şirketler Amerika kıtasında da oldukça aktiftir. Kolombiya'da süren mücadelede en azından Amerika merkezli yedi askeri şirket faaliyet gösterir.⁵⁵ Birçok kişi, ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından görünüşte uyuşturucuya karşı verilen mücadelede yardımcı olmaları için tutulmuş olan Dyncorp ve EAST Inc. gibi özel firmaların, hükümet için isyana karşı koyma operasyonlarını yüklenmenin de içinde bulunduğu faaliyetlerle, esasında bu görevlerin çok daha ötesine geçtiklerini iddia eder.⁵⁶ Kolombiya'da, çatışmanın diğer tarafında, Spearhead Ltd. adlı bir İsrail askeri şirketinin, uyuşturucu kartellerine ve hükümet karşıtı milislere savaş eğitimi ve destek vermekte olduğu söylenir.⁵⁷ Büyük işletmeler ve mal sahipleri de çatışmanın ortasında kalan varlıklarının korunması için özel kuvvetler tutmuşlardır.⁵⁸ Hatta British Petroleum (BP) doğrudan, Armorgroup adlı askeri şirketin danışmanlık hizmeti verdiği Kolombiya ordusundan bir tabur askerle sözleşme yapmıştır.⁵⁹

Batı yarım kürenin kalan kısımlarında da bu endüstri oldukça aktiftir. Kanada ordusu, İngiliz ve Avustralya ordularınıninkine benzer hamlelerle lojistik anlamında dış kaynaklardan yararlanmıştır. Bunun yanında elektronik savaş eğitimi ve çeşitli hava muharebesi destek hizmetleri sağlamaları için sivil şirketlerle sözleşme yapmıştır.⁶⁰ Haiti'de Dyncorp yeni Haiti Ulusal Polisi'nin oluşturulmasını ve eğitilmesini üstlenmişken, eski

ordu mensupları şu an siyasi sistemi yöneten elit aileler için özel kuvvet olarak hizmet vermekteler. Hatta Dyncorp, Castro sonrası Küba'da bir görev için personel ihtiyacı duyulması ihtimali üzerine hazırda İspanyolca konuşanlardan oluşan bir personel listesi bile bulundurulur.⁶¹ Amerika kıtasında faaliyet gösteren özel askeri şirketlere ilişkin trajik olaylardan biri Mayıs 2001'de, CIA'ye ait bir gözetleme uçağının Peru hava kuvvetleri uçaklarını yanlışlıkla Amerikalı misyonierleri taşıyan bir yolcu uçağına saldırıya yöneltmesiyle gündeme geldi. Gözetleme sistemlerinde görev yapan personel, CIA için taşeronluk yapan bir özel askeri şirket olan Aviation Development Corp. çalışanlarıydı.⁶²

Kolombiya'da olduğu gibi, Meksika'daki uyuşturucu kartellerinin de benzer özel askeri şirketlerden destek aldığı yönünde söylentiler bulunmaktadır. Bu tip özel uzmanlar, hukuk uygulamalarının denetlenmesini ve bunlara karşı durulması ve de kartel liderlerinin düşman örgütlerden korunması adına, kartellere askeri taktikler ve gözetlemeye karşı koyma tekniklerine ilişkin destek sağlamaya başlamıştır. Amerikan istihbaratı, Meksika'da Arellano Felix örgütü, kartel kuvvetlerinin, roket güdümlü bombalardan ve ağır makineli tüfeklerden, şifreleme, gece görüşü ve yabancı telsiz dinlemesi için kullanılan cihazlara kadar pek çok ekipman kullanılarak eğitildiği özel bir askeri eğitim kampı saptamıştır bile.⁶³ Meksika'nın başka bir yerinde, Jose Cuervo içki fabrikasının da arasında olduğu birçok şirket kendi ordularını tutmuştur. Saldırıları karşısında devletin verdiği yetersiz tepkiden bıkmış olan ünlü tekila üreticisi, değerli sabır otu tarlalarını koruması için 125 kişiden oluşan ordu tarzında bir birliği iş almıştır.⁶⁴

Uluslararası arenada en baskın güç olmasına rağmen ABD, özel askeri endüstriyi en geniş kapsamlı kullanabilen ülkedir. Hakikaten de Amerikan Savunma Bakanlığı 1994'ten 2002'ye dek, Amerika merkezli şirketlerle değeri 300 milyar doların üzerinde olduğu tahmin edilen, 3000'in üzerinde sözleşme yaptı.⁶⁵ Sözleşmelerin kapsamı, sadece askeri yemek hizmetleri gibi önem sı-

ralamasının gerilerinde yer alan hizmetlerle sınırlı kalmaz, aynı zamanda Amerikan ordusunun ana görevleri açısından büyük önem arz eden çok çeşitli alanları da kapsar.⁶⁶ Orduda küçülmenin ve mevzilere gönderilen asker sayısındaki artışın orduyu zayıf bıraktığı bir dönemde özel askeri şirketler ABD'ye bir dizi hizmet sağlamıştır. Bunların arasında güvenlik, askeri danışmanlık, eğitim, lojistik destek, polislik hizmeti, teknolojik uzmanlık ve istihbarat yer alır. Son birkaç yılda Amerikan Savunma Bakanlığı, ikmal deposu ve karargâh bakımından, havacılık eğitiminin %70'inden fazlasına varana kadar her şeyi dış kaynaklardan yararlanarak sağlamıştır. B-2, F-117, ikmal uçağı KC-10, keşif uçağı U-2 ve pek çok savaş gemisi gibi stratejik silahların bakımı ve yönetimi tümüyle özelleştirilmiştir.⁶⁷

Amerikan kuvvetleriyle yan yana faaliyet gösteren bu tip firmalar hazır ve nazır bir şekilde her yerde bulunmaya başlamışlardır. Rusya'nın nükleer denizaltısı *Kursk* patladığında, bunu ilk fark eden; sözleşmeli, sivil bir keşif gemisiydi.⁶⁸ Airscan, USAF ve NASA'nın fırlatma tesislerini korumuş; BDM, özel operasyonlar ve istihbarat alanlarında eğitim vermiş ve aynı zamanda ABD'nin Somali'deki, Haiti'deki, Bosna'daki, Orta Asya'daki ve Basra Körfezi'ndeki askeri operasyonları için çevirmenler de temin etmiştir. Betac ABD Özel Harekât Komutanlığı (SOCOM – Special Operations Command) ile işbirliği yapmıştır ve dünya genelindeki gizli operasyonlarda destek verdiği söylenir.⁶⁹ MPRI, Amerikan ordusu için kuvvet yönetiminde, Eğitim ve Doktrin Komutanlığı (TRADOC – Training and Doctrine Command) için doktrin geliştirmede hizmet verdiği gibi -belki de en ilginç- neredeyse 220 üniversitede de ROTC (Reserve Officers' Training Corps) programını yürütür.⁷⁰ İngiliz kuvvetleri gibi, Amerikan Donanma ve Deniz Piyadeleri (U.S. Navy and Marine Corps) de havada yakıt ikmali hususunda dış kaynaklardan (Omega Air Inc.) yararlanma olasılığını araştırmaya başlamıştır. Bu esnada Amerikan Donanma ve Hava Kuvvetleri, askeri eğitim egzersizleri sırasında muhalif hava kuvvetlerini oluşturmaları için ATAC'ı tutmuş-

tur.⁷¹ NORAD'ın (Kuzey Amerika Hava Savunma Komutanlığı) Cheyenne Dağı'ndaki merkezindeki iletişim ve bilgi işlem hizmetleri bile özelleştirilmiştir (OAO Corp).⁷²

Pentagon da askeri destek programlarında MPRI, DFI International ve Logicon başta olmak üzere özel askeri şirketlerle çalışmış, dış kaynaklardan yararlanmıştır. ABD Afrika devletlerine ulusal güvenlik planlaması ve savunma bütçelerinin hazırlanması gibi konularda ilerlemelerine yardım etmek için yakın zamanda Afrika Stratejik Çalışmalar Merkezi'ni (ACSS - African Center for Strategic Studies) kurdu. Program, Avrupa, Asya-Pasifik ve Amerika kıtası için kurulmuş olan askeri okullara benzerdi. Ama Amerikan ordusu tarafından yürütülen bu okullardan farklı olarak, ACSS müfredatının geliştirilmesi ve uygulanması MPRI tarafından götürülür.

Sonuç olarak, yüklenici firmalar Amerikan silahlı kuvvetlerine uzun zamandır eşlik etse de 1990'lardan itibaren Amerikan askeri hizmetlerindeki dış kaynak kullanımı emsalsizdir. Körfez Savaşı sırasında bu endüstri personeli belli bir ölçüde ön cephelerde yer aldı. O zamandan beri, askeri güçlerdeki düşüş ikiye katlandı ve bu da dış desteğe duyulan ihtiyacın beş katına çıkması demekti.⁷³

Soğuk Savaş sonrası her büyük Amerikan askeri operasyonunda, Amerikan ordusunun bir zamanlar kendi kendine yettiği alanlarda hizmet sunan askeri şirketlerin göz ardı edilemeyecek derecede desteği ve faaliyeti görülmektedir.⁷⁴ Kosova'daki operasyonlar bu eğilime örnektir. Bu çatışma öncesinde, uluslararası inceleme görevinde Amerika'nın payına düşen kısmı üstlenen askeri gözlemcileri Dyncorp sağladı. Hava savaşı başlayınca, lojistik ve mühendislik desteğinin ötesinde, operasyonun bilgi savaşı cephesinin de büyük kısmını özel askeri şirketler sırtladı.⁷⁵ Bunu takip eden KFOR (Kosova Barış Gücü) barışı koruma operasyonunda özel şirketler aynı rolleri üstlendi ve ayrıca uluslararası polislik çabaları için de personel temin etti. Aslında, keşif uçaklarındaki yetersizlik Balkanlarda Amerikan güçlerini "gök-

teki gözler”den yoksun bırakınca, hava istihbaratı toplama görevi için bile dış kaynaklardan yararlandılar. Amerikan ordusu, Kolombiya’da, Angola’da ve Sudan’da benzer hizmetler veren Florida merkezli Airscan’i tuttu.⁷⁶

Aslında, bütünüyle askeri nitelik taşıması gereken bir operasyon olsaydı, bu ABD’nin 11 Eylül 2001’deki terörist saldırılarına verdiği karşılık olurdu. Ordu Amerikan halkının geniş desteğini almış ve kayıplara ilişkin endişeler bir kenara bırakılmış olmasına rağmen, Afganistan’daki savaşta özel askeri şirketlerin çalışanları çeşitli roller üstlendi. Karada Amerikan güçleriyle birlikte görev aldılar (Amerikan müttefiki Afganların yanında savaşan CIA’in paramiliter birimlerinde hizmet vermek de dahil olmak üzere), savaş ekipmanlarının bakımını sağladılar, lojistik destek verdiler ve müşterek gözetleme ve hedefleme uçaklarıyla rutin uçuşlarda bulundular. Amerikan Hava Kuvvetleri’nin en gelişmiş insansız gözetleme uçakları olan Global Hawks bile özel şirket çalışanları tarafından idare edildi.⁷⁷ Afganistan’da buna müteakip görülen barışı koruma operasyonlarında, özel askeri endüstri tüm bu alanlarda ve bunların da ötesinde faaliyetlerini sürdürdü. Örneğin, Afganistan başkanı Hamid Karzai Dyncorp’a ait -Amerikan Özel Kuvvetleri birliklerinin eski mensuplarından olan yaklaşık kırk kişinin bir araya geldiği- bir güvenlik kuvvetiyle korunurken, Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü’nün (ISAF – International Security Assistance Force) Avrupalı birlikleri, bir Londra firması tarafından kiraya verilmiş Rusya yapımı askeri nakliye uçaklarıyla ülkeye sızdılar.⁷⁸

Devamında dünya üzerinde herhangi bir yerde gerçekleştirilen terörizm karşıtı operasyonlarda özel askeri şirketler benzer roller üstlendiler. Örneğin, 2002 yılının başlarında ABD, eski Sovyet cumhuriyeti olan Gürcistan’a, Pankisi Gorge’yi ele geçirmiş olan radikal Müslüman teröristlerin kökünün kazınmasında yardım etmek için bir askeri eğitim birliği görevlendirdi. Bu eğitim grubuna Amerikan ordusuna mensup bir subay başkanlık etmesine rağmen, takımın geri kalanı özel askeri şirket çalışanların-

dan oluşuyordu.⁷⁹ Aslında, yakalanan Taliban ve El Kaide üyelerinin hapsedildiği Guantanamo Körfezi'ndeki askeri hapishane de Amerikan askerleri tarafından değil, Brown & Root tarafından -45 milyon dolara- inşa edildi.⁸⁰

Özetle, bu kısa turda sıralanan -çoğunluğu sonraki bölümlerde tartışılacak- örnekler özel askeri endüstrinin kapsamına ilişkin sadece göze çarpan noktaları ortaya serer. Olayın en şaşırtıcı yanı şudur ki, eğer yapılan sözleşmelerin gerçekleşmeyen taahhütleri göz önüne alınsaydı, özel askeri şirket faaliyetleri çok daha geniş kapsamlı olabilirdi. Mesela Nijeryalı muhaliflerin Executive Outcomes şirketine, Abacha rejimine karşı çıkarılacak ayaklanma için eğitim desteği vermesi ve ayaklanmanın yönetilmesine yardım için 100 milyon dolar teklif ettiği söylenir.⁸¹ Kosovalı isyancılar da Sandline'ın sunduğu benzer hizmetlerle ilgiliydi. Meksika hükümeti Chiapas isyanının bastırılmasına yardım etmesi için Executive Outcomes ile görüşmelerde bulundu. Liste bu şekilde uzar gider. Bu sözleşmelerin ortaya çıkardığı "acaba?"lar, askeri yeterliliğin oluşturulması için izlenen yoldaki değişikliğin ne kadar kapsamlı olduğunu gösterir.

SONUÇ VE HİKÂYENİN GERİ KALANI

Güvenliğin sağlanması uzun zamandır hükümetlerin en önemli görevi olarak bilinmiştir. Yirminci yüzyılın başında, şiddet yöntemleri üzerindeki devlet kontrolü asırlara yayılan bir süreçle kurumsallaşmıştır.⁸² Ama bir takım ilerlemeler sonucu bu devlet kartelinin kısa ömürlü olduğu kanıtlanmıştır.

Bireylerin, kurumların, devletlerin ve uluslararası örgütlerin sadece kamu kurumlarınca değil, özel sektör tarafından sağlanan askeri hizmetlere de giderek daha fazla itimat etmesiyle, küresel bir model ortaya çıkar. Bu olgunun habercisi olduğu değişikliklerin etkisi, güçlü ve geniş çaplıdır. Bir özel askeri endüstrinin ortaya çıkışı, pekâlâ savaşın yeni ticari yüzünü gösterebilir.

Ben askerlik üzerindeki devlet ya da kamu etkisinin yok olduğunu iddia etmiyorum. Bu çok daha karışık bir hikâyedir. Pek çok alanda, hem devlet çıkarları için hem de bunlara karşı, özel askeri şirketlerin gücünden yararlanılmıştır. Mutlak kontrolün, devletin elinden alınarak, özel sektöre açılmasıyla, devletin şiddet kullanımı üzerindeki etkisi kırıldı.⁸³ Ticaret ve finans gibi diğer uluslararası alanlarda olduğu gibi, küresel askeri hizmetler endüstrisindeki büyümeyle birlikte, devletin güvenlik alanındaki rolü artık önceliğini yitirmiştir. Yirmi birinci yüzyılın başlangıcında, Weberci devlet tekelinin yavaş yavaş kırıldığı görülme-ye başlanmıştır.⁸⁴

Bu endüstriyi incelenmeye değer kılan şey, sadece özel şirketlerin savaş alanına çıkmaya başlamış olması değil, bunun yanında bu şirketlerin savaşın yürütülmesindeki rollerinin kritikliği, yeri ve kapsamıdır. En azından son iki yüzyılda, muharebenin taktiksel ve stratejik başarısını doğrudan etkileyen görevlerin yerine getirilmesi için özel askerlere karşı böyle bir güven beslenmemiştir.

Özetle, askeri ilişkilerde radikal değişiklikler gerçekleşmekte ve bu yüzden biz de yeni radikal değerlendirmelere gereksinim duymaktayız. Bir özel askeri endüstri yaratılmasıyla birlikte, devletler, kuruluşlar, örgütler, kurumlar ve hatta bireyler bile küresel piyasadan en yüksek düzeydeki askeri hizmetleri kolayca kiralayabilir. Önümüzdeki bölümlerde inceleneceği üzere, bu durum hem siyaset belirlemede hem de teori inşasında birçok olasılığı birlikte getirir. Bu endüstri yalnızca önemli değil, aynı zamanda oldukça etkileyicidir.

İKİNCİ BÖLÜM

ASKERLİKTE ÖZELLEŞMENİN TARİHİ

“Ticaret, kendi silahınızın koruması altında ve onun yararına yapılmalı ve sürdürülmelidir... Ne ticaret savaşı, ne de savaş ticaretsiz sürdürülebilir.”

Jan Cohen, Hollanda Doğu Hindistan Şirketi* Genel Başkanı

Dışarıdan sizin için savaşacak birilerini tutmak, savaşın kendisi kadar eskidir. Eski Mısır’dan Viktorya dönemi İngilteresi’ne kadar neredeyse her imparatorluk şu veya bu şekilde yabancı birliklerle anlaşıma yapmıştır. Benzer şekilde hemen hemen her çağa ait edebî eserler bunların hikâyeleriyle doludur.¹ Bazı devirlerde, “paralı askerler” olarak bilinen ve en yüksek teklifi veren taraf için savaşan bu özel savaşçılar, yabancıların ferdi teşebbüslerinden oluşurdu. Başka zamanlarda ise çok iyi biçimde örgütlenmiş birlikler olarak yer aldılar. Her ikisinde de önemli olan unsur amaçlarıydı: Yani savaşmakla elde edilen kâr.

Bu bölümde, savaşlarda özel sektörün tarihi incelenerek, günümüz özel askeri endüstrisini anlamak için gereken altyapıyı, bunların faaliyetleri, önemleri ve sektörün gelişmesine etki eden

* Dutch East Indies Company

şartlar incelenecek. Bu geçmişe ait askeri birlikler, günümüz toplumunda yaygın olarak görülen ticaret biçimlerinin gelişimini yansıtmış ve hatta bazı durumlarda buna ön ayak olmuştur: Kültürel hatlar boyunca örgütlenmiş ticari ve askeri gruplar, ortaya çıkan ilk şirketler ve yazılı sözleşmeler, bireysel girişimcilerin ve ortak teşebbüsün yükselişi vb...

Askerlik tarihinin özelleşme perspektifinden yeniden anlatılmasında kavranması gereken nokta, bu tip aktörlerin her devirde istikrarla bulunmasıdır. Bizim genel varsayımımız, savaşın kamu ordusu tarafından, ortak bir amaç için mücadele verilmesi demek olduğudur. Bu bir idealleştirmedir. Tarih boyunca savaşçılar, kâr amacı güden ve tek bir hükümete sadakat beslemeyen özel birliklerdi.

Aslında, devletin şiddet üzerindeki tekeli, dünya tarihinde kuraldan ziyade istisnadır.² Jeffrey Herbst'in yazmış olduğu gibi, "kuvvet kullanımının özel sektör tarafından sağlanması, yirminci yüzyıldan önce uluslararası ilişkilerde rutin bir durumdu."³ Geçmişte uluslararası sistemde devlet harici kuvvet kullanımı basındı. Gerçekten de tarihe şöyle bir göz atılınca, "devlet" in kendisi, yalnızca son dört yüz yılda görülen, nispeten yeni bir yönetim birimidir. Üstelik kamusal alandaki gücünü inşa etmek için bu alanda devlet, özel sektörden faydalandı.

Özel askeri kuruluşlar zaman içinde sistematik olarak gelişim gösterdi. Hükümetler güçsüz düşürülmüştü, serbest piyasada askeri anlamda büyük imkânlar bulunabiliyordu ve en etkin şekilde örgütlenmiş olan aktörler genellikle çokuluslu şirketlerdi. Kısacası, askerlikte özelleşmenin tarihi çoğunlukla, Soğuk Savaş sonrası günümüz dünyasını andırır.

ANTİK DÖNEMDE ÖZEL SAVAŞÇILAR

Savaşma üzerinde uzmanlaşma, muhtemelen insanlığın ilk işbölümünü yaptığı zamanlarda ortaya çıkmıştır.⁴ Toplumdaki ça-

tışmada görülen süreklilik, bu alanda uzmanlaşan kişilerin kuvvet kullanımındaki göreceli başarılarını pazarlayarak hayatlarını kazanabilecekleri anlamına gelirdi. Bunu yaşadıkları yerde yapabildikleri gibi, daha iyi pazarlar bulmak için başka yerlerin arayışına da girebilirlerdi. Sonuç olarak, para için savaşıyan yabancı asker, yani paralı asker, savaşın tüm sosyal ve siyasi tarihinde hazır ve nazır olan bir oluşumdur.⁵

İnsanlık tarihinin başlarında paralı askerler kuvvet kullanımının büyük avantajları sebebiyle kendi kendilerine organize oldular.⁶ Antik çağda askeri grupların örgütlenmesi yer ve zaman anlamında farklılıklar göstermesine rağmen, hepsinin temeli tipik olarak paraya dayanırdı. En eski kentsel medeniyetlerde silahlar ekonomik konuma göre belli grupların elinde toplanırdı. İlk hükümetler uzmanlaşmış yönetim yapıları veya düzenli silahlı kuvvetler oluşturabilecek kapasitede değildi.⁷ Bunun yerine, eğitilmiş askerler kıymetli bir kaynaktı ve yabancı birliklere antik çağ ordularına katabildikleri uzmanlık için değer verilirdi. Tutulan ilk birlikler, dönemin diğer ticari girişimleri gibi, genel olarak kültürel hatlar ekseninde tertiplenmişti.

En eski savaş kayıtlarında antik çağ yöneticileri için savaşmak üzere dışarıdan tutulmuş savaşçılara dair pek çok ibare bulunur. Bunlara ilişkin ilk tarihi referans, Ur Kralı Şulgi'nin (M.Ö. 2094-2047) ordusunda hizmet veren paralı askerler hakkındadır. Kadeş Savaşı (M.Ö. 1294), bizim bilgilerimiz dahilinde, tarihteki ilk büyük savaştır. Mısırlıların Hititlerle karşı karşıya geldiği bu savaşta, Firavun II. Ramses'in ordusunda savaş için tutulmuş Numidyalı birlikler bulunuyordu.⁸

Antik çağ tarihi, savaşlar için tutulan yabancı birliklerin hikâyeleriyle doludur. İncil'de bile onların hikâyeleri anlatılır. Davud ve adamları (Saul'dan kaçarken) Gat Kralı Akiş'in Filistin ordusunda görev alırken; Firavun İsrailileri yabancı savaşçılar da içeren bir orduyla Mısır dışına sürmüştü.

Sparta gibi birkaç Yunan şehir devleti vatandaşların oluşturduğu ordulara itimat etmişse de, antik Yunan ordularındaki genel işleyiş, dışarıdan tutulan uzmanlar sayesinde yürütülmekteydi. Bunların en bilinenleri, Giritli akıncı, Sirakuzalı piyade ve Tesalili süvari birliklerini kapsardı.⁹ Pers Savaşları'nda Atina tarafında savaşanlar gibi birçok deniz birliği de dışarıdan temin edilmişti. Xenophon'un ünlü "On Bin'i, bir Pers iç savaşında (M.Ö. 401-400) mücadele vermeleri için tutulmuş işsiz Yunan askerlerinden oluşan bir birlikti. Bu birliği tutmuş olan Pers hükümdarının rakibi, ilk savaşta öldürüldü. Paraları ödenmeyince zor durumda kalan birlik, Küçük Asya boyunca savaşmak zorunda kalarak geri çekildi. Onların hikâyesi tarihteki ilk roman olarak kabul edilen metinlerden birine, tümüyle yeni bir edebiyat formuna, temel oldu.¹⁰

Makedonyalılar Peloponnes Savaşları (M.Ö. 431-404) sırasında Yunan şehir devletleri tarafında savaşırken silahlarını biletti. Ve kısa zaman içinde eski müşterilerini, Kral Philip'in savaşlarında yenilgiye uğrattılar. Kral Philip'in Pers İmparatorluğu'nu ele geçirmesi (M.Ö. 336) sonrasında oğlu Büyük İskender'in ordusu, büyük bir Makedon gücünden, esasen kiralık askerlerden oluşan bir orduya dönüştü. Ordunun Fenikelilerle de 224 gemiden oluşan bir deniz kuvveti için anlaşması vardı. Bunun takipçisi olan Helen imparatorlukları da güvenliklerini benzer şekilde, yerel güçleri kullanmak yerine yabancı birlikleri tutarak sağladı.

Bunu izleyen dönemde Kartaca İmparatorluğu neredeyse tümüyle paralı askerlerden oluşan birliklere bağlıydı ve bunun hem yararlarını hem de zararlarını gördü. Birinci Kartaca Savaşı'nın (Pön Savaşı) (M.Ö. 264-241) sonunda, paraları ödenmemiş ve dağıtılmakla tehdit edilmiş ordu başkaldırdı ve Paralı Asker Savaşı'nı^{*} başlattı. İsyancılar ancak Kartacalıların başka paralı asker birlikleri tutabilmesiyle bastırıldı. Ancak bir sonraki savaşta, Kartacalılar büyük başarıyla sözleşmeli kuvvete döndü.

* Mercenary War

Hanibal'in uzman paralı askerlerden oluşan ordusu Alpleri geçerek, İkinci Kartaca Savaşı'nda (M.Ö. 218-202) Roma'nın kendi vatandaşlarından oluşan ordusuna baskın çıktı. Ordu savaşta yenilgiye uğramadı, ama sonunda Kartaca'nın malzeme anlamındaki yetersizliğini aşamadı. Savaş esasen, Roma'nın, İspanya'daki Kartaca'ya ait gümüş madenlerini ele geçirmesiyle kaybedildi. Zira bu, Kartaca'nın paralı askerlerden oluşan büyük bir ordunun masrafını daha fazla kaldıramayacağı anlamına geliyordu.¹¹ Eski Roma, vatandaşlarından oluşan ordusuyla farklılık gösterse de, bu ordu da büyük oranda paralı asker içerirdi. Roma, Cumhuriyet dönemi boyunca bile, okçular ve süvariler gibi bazı uzmanları paralı birliklerle sağladı. Bu askerler çoğunlukla ekonomik olarak daha düşük düzeyde olan bölgelerden alınırdı. Örneğin Kartaca Savaşları sırasında Roma, Numidyalıları, Balearik adasından gelenleri, Galyalıları, İberyalıları ve Giritlileri tutmuştu. İmparatorluk büyüdükçe tutulan birliklerin kapsamı da aynı ölçüde genişledi, zira artık Roma'nın yerli halkını silah altına almak nispeten güçleşmişti. Milattan önce üçüncü yüzyılın sonlarında imparatorluk ordusu Romalı'dan ziyade Germen'di.¹² Bunu takip eden Bizans İmparatorluğu'nun yöneticileri de, benzer şekilde, askeri uzmanlık konusunda savaşlarda kendileri için mücadele verecek yabancılara bağımlı oldu. Bu yabancılar arasında, İskandinavlı saray muhafızlarından* oluşan, Bizans'ın en elit askerleri de yer alıyordu.¹³ Bizans'ın Müslüman muhalifleri de, sonraları Mısır'da ve başka yerlerde yönetimi ele geçiren ünlü Memlûkler'in de içinde olduğu birlikleri kullanıyordu.¹⁴

ORTAÇAĞ: ASKERLİKTE SERBEST PİYASAYA DÖNÜŞ

Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra, Batı Avrupa Karanlık Çağ'a girdi ve paraya dayanan her tür işleyiş sarsıldı. İdari yeterliliklerin bulunmadığı, ya da çok az olduğu bir dün-

* Varangian Guard.

yada feodalizm -katmanlı askeri hizmet yükümlülükleri sistemi- orduların oluşturulması için kullanılan mekanizma haline geldi. Feodal sistemden gelen sosyal temellere rağmen, parayla tutulan askerler Ortaçağ ordularının ayrılmaz bir parçaydı. Kısa vadeli feodal güçlerin sağlayamadığı daha teknik hizmetleri genellikle bunlar üstlenirdi. Bu dönemde ortaya çıkan ilk özel askeri örgütler, en yüksek teklifi verene iş yapan, teknik bilgisi fazla olan çalışan gruplarıydı. Bunlar genellikle, beyefendilerin kullanımına uygun olmadığı düşünülen, öte yandan köylülere göre de çok fazla beceri ve pratik gerektiren tetikli yay gibi belli bir silahta uzmanlaşırdı.¹⁵ Daha sonra ilk ateşli silahlar ve toplar da aynı özellikleri taşıdı. Hatta topçu erleri, koruyucu azizi ve mesleki sırlarıyla birlikte, uluslararası bir lonca bile oluşturdu.

Feodal askeri sistemin sorunu, işleyişin bütününün son derece yetersiz olmasıydı. Yöneticilerin elinin altında sınırlı, uzmanlaşmamış ve sadece yıl içinde kısa dönemlerde görev yapabilecek olan kuvvetler vardı. En önemlisi, çoğunlukla bastırılması gereken muhalifler olmalarına rağmen, birlikler için kendi kullarına minnet ediyorlardı. Böylece feodalizmin askeri sisteme getirdiği sosyal kısıtlamalar, paralı askerlerden oluşan birlikleri kullanmaya geri dönmek için geçerli gerekçeyi yöneticilerin önüne serdi.

On üçüncü yüzyıl itibariyle, Avrupa'da kentsel ekonominin canlanması, insanların eline yeniden para geçmesini sağladı. Burada özellikle bankacılıktaki büyüme önemliydi. Bu dönemde ticaret şirketleri ortaya çıktı ve birkaç İtalyan şehri de yönetmeleri için kendilerini özel yatırımcılara bıraktılar.¹⁶ *Condotta**, işte bu değişim ortamında gelişti. Askeri hizmetlerin özel birliklere ihale edilmesini sağlayan bu düzenleme ilk başta, tüm toplumun savaşa yönelmesini önleyen ve en verimli vatandaşları (kendilerini) savaşın kayıplarından koruyan bu işleyişi makul ve ekonomik bulan loncalar tarafından yürütüldü.¹⁷ Dışarıdan tutulan birlikler, silahlanmış bir halk topluluğunun gücünden çekinen ve bu

* Sözleşme.

nedenle paralı askerlerden yana olan soylular tarafından da destek gördü.

Ortaçağ'daki hemen hemen her gelişmede olduğu gibi, sözleşmeli birliklerin yeniden hayata geçmesinde de başı çeken İtalyan şehirleriydi. Venedik, Haçlı Seferleri (1095-1270) sırasında deniz kuvvetlerinde görev almaları için kürekçi askerler tutarak işe başladı. Bunun kara kuvvetlerine sirayet etmesi de çok uzak değildi. Ve bu şehir bir süre içinde, sözleşmeli kuvvetlerinin çok fazla güç kazanmasını önleyecek komplike bir sistem geliştirdi. Sözleşmelerin birbirini kıskanan komutanlara paylaştırılmasıyla, muhtemel zorbalıklar kontrol altına alındı. Ayrıca sadık ve başarılı liderlere onur nişanları bahşedildi ve bunların eski siyasi sistemle bütünleşmesi amacıyla Venedikli aristokratlar arasında yer almaları sağlandı.

Floransa, tüm konularda daha yenilikçi bir duruş sergilerken, özel birliklere yönelik genel eğilim hususunda ilginç bir şekilde çok geride kalmasıyla İtalyan şehirleri arasında benzersizdi. Buranın, Machiavelli gibi insancıl temelle yetişmiş ileri gelenleri Roma Cumhuriyeti kurumlarına hayrandı.¹⁸ Kısa bir süre için, eski geleneklere olan sadakatlerine karşı askeri verimliliği feda ederek yerel milis güçleri oluşturdular. Şehir milislerinin kendilerinden daha küçük paralı asker ordularına sürekli yenilmelerinin ardından, Floransa da dışarıdan birlikler tutmaya başladı.¹⁹

Bununla birlikte, bu işleyiş İtalya'yla sınırlı değildi. Bu dönemdeki savaşın doğası şunu göstermişti ki askerlerin nitelikleri ve yetenekleri, sayılarından çok daha önemliydi.²⁰ Avrupa'da idareciler, derebeylerinin yıllık mahsullerine ihtiyaç duymak yerine, *scutagium** denen ve bir savaşçının ekipman masrafını içeren bir para toplamaya başladılar. Toplanan bu paralar daha sonra paralı askerlerin tutulmasında kullanıldı. On dördüncü yüzyılın sonuna gelindiğinde, özel birlikler savaş alanlarının büyük kısmını feodal seleflerinden almışlardı. Artık bir ordu oluşturma-

* Koru(n)ma parası

nın yolu, askerlerini eğitip, giydirip, onların her türlü donanımını sağlayarak birlikler oluşturacak ve onlara liderlik edecek bir özel girişimciyi görevlendirmekten geçiyordu. Bunun karşılığında bu işleri yapan kişi de bir ödemeye birlikte, mücadele sonucunda ele geçirilen her türlü maldan bir pay elde ederdi.²¹ Aslında bu dönemde Aquitaine'de, Britanya'da ve Normandiya'da gerçekleştirilen askeri eylemlerin çoğu, pay kapma beklentisiyle özel yatırımların riske atıldığı ilk büyük ortak girişim örneklerindendi.²²

Piyasadaki bu büyüme ve paralı askerlerin bulunabilirliğindeki artış gösteriyordu ki, daha büyük ölçekli savaşlar daha sık açılmaya başlanacaktı.²³ 1300'lerde İtalya, İspanya ve Fransa, kısa süre zarfında hayatın tüm saflarına nüfuz eden savaşın ezici varlığıyla, daimi denebilecek bir çatışma ortamına sahne oldu.²⁴

İLK "ŞİRKET"LER

Özel askeri güçlerin yaygınlaşması, istikrarsızlığı besleyen koşullardaki artışla aynı zamanlara denk geldi. Bunlar, siyasi düzenlerde büyük değişiklikler olmasını veya Yüz Yıl Savaşları'nda (1337-1453) olduğu gibi, mevcut ordunun savaş sonunda azaltılmasını içerirdi. Yıllar boyunca düzensiz aralıklarla bir durup bir devam ederek savaşmanın ardından, katı kurallarla belirlenmiş düzende bir gevşeme oldu.

Merkezi denetim olmaması, özel asker için uygun bir ortam yarattı. Paraları askerlerin çoğu kendilerini aslen bir kimseye bağlanmadan, hizmetlerinin karşılığında bir ücret ödeyen herkes için çalışan profesyonel askerler olarak görürken, er ya da geç paranın arkası kesilir veya savaşın o safhası sona ererdi. Her iki durumda da askerler işsiz kalırdı. Dönebilecekleri bir evleri ya da kariyerleri olmadığı için de, bu askerlerin çoğu birleşerek kendi aralarında "şirketler" oluşturdular. Bunlar, grup olarak askerlerin istihdamına olanak sunmak veya en nihayetinde birbirlerine destek ve koruma sağlamak için kurulmuşlardı. Yeni savaş birlikleri

halinde iş ararken birlikte yolculuk eder ve yol boyunca birbirlerine destek verirlerdi.

“Özel Şirketler” tabirine geçişte bir meydan okuma niyeti vardı.²⁵ Feodalizmde tüm toplum, katı hiyerarşik basamaklarda belli bir yere sabitlenmişti. Ancak bu dönemde, hem kırsal kesime, hem de olabilecek yerel savaşımlara oranla daha büyük bir askeri sınıfın gelişimi söz konusu oldu. Bağlı bulundukları beylik savaşta olmadığında fakirleşen bu askerler, bu durumda feodal bağlarını kopartıp; kılıçlarını, kendilerine en yüksek teklifi veren kişilerin emrine sunmaya hazır bir şekilde iş aramaya çıktılar.²⁶ Özel şirketler feodal sistemin başarısızlıklarını büyüttü ve eski düzenin bütünüyle çöküşüne yol açan nedenlerden biri oldu. Serbest çalışan askerlerin kurduğu özel şirketlerin dönemin dominant askeri aktörleri olduğu gerçeği, soylu olma, iktidarın temelinde toprak sahipliğinin yatması, kilisenin doğruluğundan şüphe edilemeyen bir yapı olması ve yalnızca sadakatin ve onurun savaşma gerekçeleri olarak kabul edilmesi gibi feodal ideallerin temellerini çürüttü.²⁷

Özel şirketler, asıl amacı kendilerini korumak ve yerel halkı sömürmek olan asker birlikleri gibi geçici örgütlerden, sistematik olarak bir veya birden çok bölgenin hesabına çalışan kalıcı askeri ve ekonomik kuruluşlara dönüştü.²⁸ Zamanla, işverenleriyle imzaladıkları sözleşmeler hizmetin süresini ve koşullarını, ihtiyaç duyulan adam sayısını ve ödemeyi oldukça detaylı belirten bir hal aldı. *Condotta*, dönemin günümüz avukatlarıyla eşdeğerde olan kişilerin büyük bir itinayla hazırlanmış bir belgeye dönüştü.²⁹

Şirketler aynı zamanda kasıtlı olarak kendileriyle ilgili sertlik ve zalimlik hikâyeleri yayarak, iyi planlanmış pazarlama stratejileri de geliştirdiler. Amaç, potansiyel işverenler arasında bir nevi marka bilinci yaratmak ve diğer taraftan da savaş alanında karşılaşılacak rakiplerin cesaretini kırmaktı. Bir şirket başkanı, üzerinde “Büyük şirketin efendisi, Tanrı’nın, şefkatin ve merhametin düşmanı” yazan bir zırh giyerdi. Bir diğeryse, bir kere-

sinde iki adamını genç bir rahibe için tartışırken bulduğunu ve her birine “bir yarım” uygun görerek rahibeyi ikiye kestiğini anlatmaktan gurur duyardı.³⁰

Şirketlerin adamları genelde anavatanlarına ya da işverenlerine değil, birliklerine sadıktı. Yer etmiş popüler imajın aksine, özel şirketler kendi başına sadece “öldürmek” ile ilgili değillerdi. Bunun yerine, diğer askeri güçlerle karşı karşıya geldiklerinde genel olarak kabul görmüş savaş sınırlamaları içinde davranırlardı. Onların kaygıları paraya yönelik olduğundan, daha çok, iyi fidye getirebilecek olan esirler alma üzerine yoğunlaşırlardı. Bu durum, hafif ve uzatmalı savaşlara neden olurdu. En uç örneklerde, özel şirketler arasında süren savaşlar bir tür sanat halini alırdı. Çarpışmalar, kuvvetlerin büyük çoğunluğunun en can alıcı ana kadar yedekte bekletildiği, savaş hilelerinden ve sürprizlerden oluşan incelikli darbelerden ve manevralardan ibaretti. Şirket liderleri, kendi iş güçlerine yaptıkları ciddi kişisel yatırım nedeniyle gerçek birer profesyonelden beklenen özeni gösterirlerdi. Ekonomiye odaklanıldığı halde, Machiavelli’nin özel şirketler hakkındaki, sadece “kansız savaşlar” yaptıklarına dair alaycı suçlaması, gerçeklere dayanmamaktadır.³¹ Yüz Yıl Savaşları boyunca verilen kanlı mücadelelerde şirketlerin kararı söz konusuydu. Savaş duraksadığında ve bu nedenle askerler işsiz kaldıklarında, çeşitli şirketler kendi istekleriyle Fransa’da dolaşarak, korunmak için para ödemeyecek olan kasabaları yağmalayıp, yakmışlardı.

Fransa’da bir keresinde kral tüm özel şirketleri ortadan kaldırmaya kalkıştı, ama çeşitli birlikler bir araya gelerek tek bir ordu oluşturup, Brignais Savaşı’nda (1362) kralın feodal ordusunu ezip geçti.³² Bu yenilgi yönetimde büyük bir şok etkisi yaptı ve ülkede şirketlerin bundan sonra ne yapabileceğine dair bir panik havası oluştu. Ancak şirketler yapmış oldukları şeye inanmadılar. Gerçek anlamda bir siyasi gündeme sahip olmadıklarından, aralarındaki amaç birliği çabucak ortadan kayboldu. Hepsi bireysel iş arayışlarına geri döndü ve birleşik özel ordu böylece dağıl-

dı. Sonuç olarak Fransa kralı, sırf özel birliklere biraz iş bulmuş olmak ve bu vesileyle onları ülkeden çıkarmak adına İspanya'ya ve Macaristan'a karşı yeni bir savaş başlattı.

Bununla birlikte 1300'lerin sonlarına gelinirken, daha istikrarlı istihdam arayışında olan birçok özel şirket çoktan Alpleri aşmış İtalya'ya gelmişti. İtalya bu şirketler için birden en önde gelen pazar halini aldı. Bunun iki sebebi vardı: Burada, savaşan pek çok devlet ve o zaman için yüklü miktarda servet olması. Coğrafi büyüklükleri sınırlı olmasına rağmen, İtalyan devletlerinin çoğu o günün büyük güçlerindendi. Bunların sahip olduğu büyük servet toprağa bağlı değildi, servetleri daha çok ticarete elverişli kapital biçimindeydi. Bu da, yerel halkı savaş meydanlarında ziyan olmaması gereken üreticiler olarak değerlendiren şehirlerin sosyal yapıdaki ağırlığıyla bağlantılıydı.³³

Şirketler, kılıçlarını kendilerine ödeme yapmaya istekli olanların hizmetine sunarak, bunu istemeyenlerin hayatlarını cehenneme çevirdiler ve kısa süre içinde İtalya'daki savaş alanlarını kontrol altına aldılar. En öne çıkanlardan biri olan "Great Company", 10,000 kişi gücündeydi. 1338'den 1354'e kadar İtalya çapında koruma karşılığı haraççılık yaptı. Diğer önemli şirketler arasında "English White Company" (Sir Arthur Conan Doyle'un aynı adlı romanıyla ölümsüzleşti) ile daha sonra Yunanistan'a taşınacak ve Atina'yı 60 yıl boyunca yönetecek olan "Grand Catalan Company" bulunurdu.³⁴

On dördüncü yüzyılın sonuna gelindiğinde, yabancı şirketlerin savaş alanlarındaki başarıları, yerli İtalyan soylularını bu operasyonları taklit etmeye itti. Böylece, kendi çöplüğünde olma avantajına sahip yerel girişimlere karşı yabancı şirketler dominant hallerini giderek kaybettiler. Bu yeni oluşum İtalya'da *condottieri** şeklinde tanındı. Bunlar, küçük kiralık birliklerden, Gonzagas veya Colonnas gibi ailelere ait büyük özel ordulara kadar çeşitli büyüklüklerdeydi. Viscounti ve Sforzas gibi diğer *condot-*

* "Sözleşme" anlamına gelen *condotta*'dan türemiştir

tieri liderleri, kendilerini tutan şehirlerde siyasi anlamda baskın duruma gelip, sonunda da işverenlerinin ellerinden kontrolü aldılar.³⁵

Çoğu özel şirketin doğuş noktası olan Fransa'ya dönüldüğünde, bu dönem boyunca süren sınır savaşlarında mücadele vermeye devam eden özel şirketler vardı. Bunların hâkimiyeti ancak, Kral VII. Charles'ın Fransız tüccarlarında görülen -özel şirketlerin sebep olduğu- ümitsizliği kullanabilmesiyle sona erebildi. 1445 yılında Kral, gelişen burjuva sınıfını yeni bir özel vergiye ikna etti. Buradan gelen finansman desteğiyle birkaç özel şirket düzenli ödemeye bağladı ve sonra Fransa'da geri kalan ne kadar şirket varsa hepsini yok etti. Devamında, elindeki şirketlerle sadece savaş zamanına özel olmayan uzun vadeli anlaşmalar yaparak, Karanlık Çağ'dan beri Avrupa'da görülen ilk devamlı orduyu ortaya çıkardı. Bunun sonucu olarak, modern Fransa ordusunun kökenleri, özel şirketlerden gelen Almanlara, İskoçlara ve İtalyanlara dayanır.³⁶ Fransa kralının en büyük rakibi Burgonya Dükü "Kel" Charles bu düzenli kuvvetlerden çok korkup, hemen bunu taklit ederek Avrupa'da yeni bir süreç başlattı. Ne yazık ki bağımsız İsviçre kantonlarına düzenlenen bir seferde Dük'ün yeni düzenli ordusu telef oldu.

İSVİÇRELİLER VE LANDSKNECHTLER*:

TİCARİ REKABETİN ÖTESİ

Savaş alanındaki özel girişimci aktörler için yeni safha, ironik bir şekilde bir siyasi özgürlük savaşı şeklinde başladı. İsviçre kantonları yabancı yönetime karşı durmak için 1291'de İsviçre Konfederasyonu adı altında birleşti. Her kasaba son derece bağımsız bir şekilde, kendi vatandaşlarından oluşan ve yine kendi içlerinde mızraklı asker birliklerine bölünmüş milis güçlerine

* Alman paralı askerler

sahipti. Pek çok yönden antik Yunan “falanks”ınm^{*} yeniden icadı gibi görünen, İsviçrelilerin kullandığı yeni askeri taktik -kargı- larla kare şeklinde saf tutma- atlı şövalyelerin Avrupa savaş meydanlarındaki üstünlüğüne son verdi. 5,5 metreye yakın mızraklarıyla (kargı) kare şeklinde bir yerleşim düzeni alan birlikler bir süvari saldırısını durdurabilir ve sonra hız kazandıklarında diğer piyadeleri de ezebilirlerdi. Bu formasyonun etkinliği, disipli- ne, koordinasyona ve güçlü bir özgüvene dayanıyordu ki İsviçre- li dağlılarda bunların her biri hâlihazırda zaten bulunmaktaydı.

1386 Sempach ve 1388 Nafels Savaşları’nda İsviçreliler Avus- turyalı işgalcilere karşı büyük askeri zaferler kazandılar. Özellikle, İsviçreli 1600 mızraklı askerin 6000 kişilik güçlü Avusturya or- dusunu yenilgiye uğrattığı Sempach Savaşı, Avrupa’da şok dal- gasına yol açtı. Şövalyelerin modasının geçtiğini gösteren bu sa- vaşlar, soyluların düzenine en büyük darbeleri vurdu. İsviçreliler bu zaferlerin ardından, 1446’da Habsburg imparatorunu ve son- rasında 1476’da gerçekleşen Morat Savaşı’nda Burgonya Dükü “Kel” Charles’ın kuvvetlerini bozguna uğrattı. Bundan sonraki yüzyılda paralı askerler İsviçreliler için milli endüstrinin bir par- çası haline geldi. İsviçrelilerin ortaya koyduğu tek yenilik, onlara savaş meydanında üstünlük getiren kargılı askerlerin kare yerle- şim düzeninde kullanıldığı savaş taktiği değildi. Bunun yanı sıra, özel becerilerini dışa aktarmayı öğrenme konusunda da bir yeni- liğe gittiler. Savaş alanında kazandıkları -işverenlerine hiçbir ma- liyeti olmayan- tecrübelerini, kendi fakir verimsiz ve fazla nüfus- lu dağlık bölgelerinden, daha zengin çatışma alanlarına aktardılar.³⁷ Sistem epeyce basitti. Belli bir kasabanın halkı grup halin- de, aslında kendi içinde örgütlenmiş bir muharebe birliği olarak

* Ç.n. Falanks, genellikle mızrak ve benzeri silahlar kullanan askerlerin birbirinden ayrılmadan art arda saflar halinde savaşmasını esas kabul eden bir savaş düzenidir. İlk uygulamaları Antik Yunan’da Hoplites adı verilen ağır piyadelerin savaş düzeni olarak ortaya çıkmıştır. Falanks düzeninden önce savaşlar, düzensiz gruplar arasında bire bir çatışmalar şeklide yürütülmekteydi. Falanks düzeni, kütleli bir vuruş gücüyle son derece etkili bir savaş düzeni olarak ortaya çıkmıştır.

göç edecek ve hizmetleri için para vermeye istekli kişilere kendilerini kiralayacaklardı.³⁸ Daha önceki özel şirketler gibi, İsviçreli ilk birlikler de güneye, İtalya'ya geçtiler ve orada süren çarpışmalarda büyük bir servet kaynağı bularak, kendilerinden sonrakilere örnek teşkil ettiler. Kanton yönetimleri bu işi düzenlemeye çalışırken temelde sadece tek bir kural koydular: İsviçreli alayların birbirleriyle savaşmaması. Karşılarında İsviçreli bir birlik buldukları takdirde, sözleşmeyi ilk yapmış olan tarafın savaş alanında kalma hakkı vardı ki bu da diğer işvereni bütünüyle yarı yolda bırakıyordu.

İsviçreli paralı asker birlikleri becerileri ve cesaretleri sayesinde kısa sürede rakipsiz bir üne kavuşup, yüzyıllar boyu başka ordularda para karşılığı hizmet vereceklerdi. Bu zamanın çoğunda İsviçreli Fransa hükümdarıyla belli bir iş anlayışına sahipti. Fransa kralı onlardan piyadelerinin büyük kısmını oluşturmasını ve ayrıca kendi özel koruması olmalarını bekliyordu. İsviçreli alaylar Napolyon Savaşları'nın hemen sonrasına kadar Fransız kuvvetlerinde hizmet verdiler. İsviçreli paralı asker geleneği bugün bile sürmektedir. Papa, 1502'de Papa II. Julius'un kuvvetlerini tamamlamak için tutulan bir alayın gelişip değişmesiyle ortaya çıkan, İsviçreli Muhafızlar* tarafından korunur.

Bugünkü koşullara benzer şekilde, bir askeri birlik oluşturmaya girişmek için aşılması gereken pek bir engel yoktu, bu yüzden de başarılı girişimler hemen taklit edildi ve piyasaya sunuldu. Bu noktada üzerinde durulacak örnek, Güney Almanya ve Avusturya kökenli paralı asker örgütlenmeleri olan "*landsknecht*"lerdir. Komşularının başarılarına tanık olmaları üzerine, çoğunlukla Habsburg hükümdarının izniyle, bu bölgelerde kısa sürede benzer ticari girişimler oluşturuldu.

Landsknechtlerin en alışlageldik düşmanı, onları aslen kendi markalarını çalmış olan zavallı taklitçiler olarak değerlendiren ve onları hakir gören İsviçreli paralı asker birlikleriydi. Paralı birlikler arasında görülen çoğu mücadelenin aksine, bu iki grubun ara-

* Swiss Guards

sında amansız bir çekişme olurdu. Landsknechtleri İsviçreli birliklerden ayıran en büyük fark, bunların sosyal anlamda o denli örgütlenmemiş olmasıydı. Landsknechtler istihdam edilirken genellikle memleketlerine dikkat edilmemiş ve daha geniş bir sosyal yelpazeden alınmışlardı. Alman soyluları sadece bu birliklerin oluşturulmasında ve örgütlenmesinde sorumluluk üstelenmekle kalmadı, aynı zamanda bu birliklerde hizmet vermektende çekinmedi. O zamandan sonra da kargı taşımak Almanya’da ve sonra da İngiltere’de soylular için son derece kabul gören bir faaliyet halini aldı.³⁹

İkinci sınıf savaşçılar olarak başlamış olmalarına rağmen, bu dönemin sonuna gelindiğinde, landsknecht şirketleri İsviçreli geleneksel rakiplerinden üstün olmaya başladılar. Landsknechtler için savaş tamamen bir iş meselesiydi ve yerel sosyal kuruluşlarla bağları yoktu. Bu nedenle de savaşın değişen gereksinimlerine daha kolay uyum sağladılar. İsviçreliler sadece kargı ve sivri uçlu silahlarda üst düzeyde uzmanlaşmış olarak kalırken, landsknecht örgütleri topçu birliklerini ve ateşli silahları da bünyelerine katarak çeşitliliğe gitti. Sonunda, İsviçrelilerin piyasadaki üstünlüğü 1522 Biocca Savaşı ile son buldu. Çok daha küçük bir landsknecht birliği, araziye (bendler, hendekler, vs.) yıpratma taktiğini ve yeni gelişmiş bir tür ateşli silahı kullanarak 3000’in üzerinde İsviçreli paralı askeri öldürdü. Bazı landsknecht şirketlerinin Otuz Yıl Savaşı’na göğüs gerebilmelerine izin veren de bu esneklikleriydi.⁴⁰

ASKERİ GİRİŞİMCİLER VE OTUZ YIL SAVAŞI

On yedinci yüzyıl itibariyle, kuvvet kullanımı aslında diğer endüstrilerle yoğun bir şekilde iç içe geçmiş ve onlardan sadece biraz farklı olan, kapitalist bir girişimdi. Hakikaten de, “savaş Avrupa’daki en büyük endüstri haline gelmişti.”⁴¹ Böylece, zenginlik ve askeri yeterlilik birlikte yürüdü veya Fransızların dediği gibi: “Pas d’argent, pas de Suisses.”⁴²

O dönemde Avrupa'daki ordular çoğunlukla, her biri kendi alanında uzmanlaşmış muhtelif paralı asker birliklerinin birleşiminden oluşuyordu. "Arnavutlar" (Doğu Avrupalılar ve Yunanlar için kullanılan genel bir terim) süvari; İskoçlar ve Fransa-Gascony'den olanlar piyade (Gascony'den olanların yaylı tüfek kullanma gelenekleri, onların ateşli silahlara çok iyi adapte olmasını sağladı) olarak kabul görürdü. İsviçreliler artık üstünlüklerini sürdürmeseler de kargılarıyla piyasada yer edinmişti. Alman landsknechtler de aynı şekilde süvari olarak piyasada yer alırdı. Bu dönemin ortalama bir askeri için "vatanseverlik" ekseriyetle boş bir kavramdı.

Savaş işinde özellikle dikkat çeken şey, yeni girişimci sınıftı. Bunlar (kimi zaman burjuvazi, kimi zaman da küçük soylular) kendi askeri birliklerini oluşturan, onlara ekipman sağlayan ve onları mal-mülk gibi kiraya veren kişilerdi. Özel teşebbüsün bu şekilde askeri birlikleri kapsaması, bir yandan idari ve mali sistemlerinde köklü reformlar yapma ihtiyacından kaçınan yöneticilerin daha geniş ölçekli savaşlar açabilmesine zemin hazırladı. En bilinen askeri girişimciler, İsveç hükümetine bütünüyle (denizciler ve kumandanlar da dahil olmak üzere) bir donanma temin eden Amsterdamlı bir kapitalist olan Louis de Geer; Elector Palatine için 1618 yılında bir ordu yetiştiren ve sonra kılıcını kendisine en yüksek teklifi veren kişinin hizmetine sunan Kont Ernest Mansfield; önce İsveç, ardından Fransa için ordular yetiştiren Bernard von Weimar; ve son olarak en ünlüsü, bu yolla Avrupa'nın en varlıklı insanı haline gelen Kont Albrecht von Wallenstein'di.⁴³

Wallenstein sahibi olduğu tüm gayrimenkulleri askeri teçhizat depolarına ve tesislere dönüştürdü ve ordusu kısa süre içinde şu anda Almanya ve Çek Cumhuriyeti olan bölgenin çoğunluğunu ele geçirdi. Onunki sadece güçlü bir ordu değil, "yirminci yüzyıldan önce Avrupa'da görülmuş en büyük ve en iyi örgütlenmiş özel girişimdi... Yapısı, günümüz toplumundakini yansıttırdı."⁴⁴ Daha çok modern bir şirket gibi, kuvvetin tüm subayla-

rı operasyonlara finansal destekte bulunur ve bunu yaparken de yatırımlarının kendilerine dönüşünün iyi olacağını düşünürlerdi.

Aracıların bireysel anlamda savaş sanatına hâkim olması, bizim bugünkü ulusal ordu kavramlarımızla uyuşmasa da aslında “devlet”, tarihin genel akışına bakıldığında oldukça yeni bir oluşumdur. Kendilerine liderlik eden belli yöneticilere değil de, bir bütün olarak ulusun bütününe sadık olan resmi orduların Avrupa’da kullanılmaya başlanması, on yedinci yüzyıldan önce değildir. Otuz Yıl Savaşı (1618-1648) pek çok yönden bu tarihi eğilimler için bir dönüm noktasıdır.

Bu savaş sırasında “her ülkenin askeri gücünü genel anlamda paralı askerler oluşturuyordu,” ve hemen hemen tüm savaşlarda, kiralanmış birlikler mücadele verdi.⁴⁵ Hakikaten de, savaşan taraflarda tüm ordu gideri, *solde*’nin biraz üstündeydi.⁴⁶ Savaş alanında taktiksel yeniliklerin öncüsü olan Gustavus Adolphus’un ordusunda bile, kiralanmış yabancılar toplamın %90’ını oluştururdu.

Bu birlikler geçtikleri yerleri yıkıma uğrattır, buralardan yaşamı da alıp götürürdü. Sistem, kiralık birlikler yabancı eyaletlerde gerçekleşen operasyonlarda kullanıldığında verimli olurdu. Aksi takdirde, sözleşme yapmakla elde edilen maddi kazanç, bu tip birliklerin yerel halka çektiği sıkıntıların yarattığı bedelin işverene yüklediği yüksek sosyal maliyetle birlikte anlamsız kalırdı.⁴⁷ Yöneticiler bu birlikleri kendi topraklarından mümkün oldukça uzak tutardı.⁴⁸

Ancak Otuz Yıl Savaşı’nın nihai sonucu, egemenlik kavramının imparatorluk kavramına galip gelmesiydi. Habsburg Hanedanı’nın gücü kırıldı ve ulusal birlikler bu hanedanın egemenliğine el uzatmaya başladılar. Savaş o kadar yıkıcı olmuştu ki, akla uygun tek çözüm, her ulusun kendi iç meselelerine kendilerinin karar vermesine müsaade etmektir. Bunu takip eden 1648 Vestfalya Barışı, sınırlar dahilindeki olaylarda egemenliği kutsal bir yere koyarak “devlet”in doğuşunu sağlamıştı.

* Paralı askerlere kıyafet, silah, yemek için ödenen ücret.

DEVLETİN ASKERİ PİYASAYI DEVRALMASI

Yabancılardan oluşan kiralık orduların yerine vatandaşlardan oluşan devletin daimi ordularının geçmesinin başlaması böyle bir zamana tekabül eder. Bu değişimdeki en büyük kırılma noktası, on sekizinci yüzyılın sonunda başlayan Napolyon Savaşları'dır. 1700'ler boyunca kiralık birlikler bulunmuş olsa da bu dönemde nihayet "kralların savaşları"ndan "halkın savaşları"na doğru bir dönüşüm olduğu görüldü.

Daha eski dönemlerde bireysel savaş becerisinin sayılardan daha büyük önem taşımış olmasına karşın, savaş alanındaki yeni ölçek ekonomilerinden avantaj sağlanabilmesi için savaşın düzeyi yükseldi. Temel neden, ateşli silahlar alanında süregelen teknolojik gelişmenin, ihtiyaç duyulan eğitim süresini büyük ölçüde kısaltıyor olmasıydı. Yaylı tüfekler, tabancalar gibi eski tip silahlar yıllarla ölçülen bir hazırlık evresi gerektirdiği halde, gelişen teknoloji sayesinde oldukça kısa bir eğitim döneminin ardından iyi bir silahşor olunabiliyordu.⁴⁹ Böylece, dışarıdan asker tutmaktansa, vatandaşların askere alınmasıyla çok daha fazla sayıda askere sahip olunabiliyordu. Tüfek artık savaş alanlarının en baskın silahı olmuştu. Kuvvetleri savaş alanına getirme anlamında daha az masraflı ve yanaşık piyade düzenlerinde daha etkin idi. Sonuç olarak "savaşın kapsamı genişlemeye başlarken, paralı askerlerin yer aldığı savaşlardaki düşüş ile büyük orduların ortaya çıkması aynı zamana rastlamıştı."⁵⁰

Savaş alanlarında yerini almaya başlayan kitle ordusu, devletin örgütlenme biçiminin hem bir nedeni hem de bir sonucu olmuştu. Sayısal avantaj artık daha önemliydi. Zira büyük ordulara sahip olan devletler daha geniş alanlara yayılabilecekti ki bu da onların gücünü daha da arttıracaktı. Bu yayılma, artık daha da büyük daimi orduları ayakta tutmanın masraflarıyla birlikte, kaynakların daha etkin kullanılmasını gerektirdi ve vergi uygulamasını beraberinde getirdi.⁵¹ Bu da devamında, merkezi devlet aygıtının gücünde ve büyüklüğünde bir büyüme gerektirdi. Al-

man prenslikleri ve Vatikan gibi küçük krallıklar ve bir bölgeye ait olmayan diğer siyasi oluşumlar, bununla rekabet edemediler ve; ya yok oldular ya da askeri olmayan diğer bölgelere çekildiler.

Başka bir ekonomik gerekçe de, kiralık kuvvetlerin terhis edilmesi ve sonra tekrar asker toplanmasının sabit masrafının çoğunlukla çok yüksek oluşuydu. Bunun gibi, güvenilirliği şüpheli olan dışarıdan girişimcilere bel bağlamanın da bedeli aynı oranda yüksekti. Savaş olmayan dönemlerde yabancı paralı askerler de, pek kabul görmeyen başka geçim kaynakları bulurdu. Artık derebeylerine bağlı köylülerin varlığını sömüremiyorlardı. Devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte, bunların hayatlarını idame ettirmeleri, işverenlerinin yeni vergi tabanlarının bolluğuna zarar veriyordu.⁵²

Özel kuvvetlerden kaçınma, aynı zamanda uluslararası taleplere verilen hem stratejik hem de normatif, işlevsel bir karşılıktı. Fransız devrimci kuvvetlerinin Avusturya ve Prusya'nın kiralık profesyonel kuvvetlerine karşı kazandığı zaferlerin ardından -bunu yapmak gücün bir kısmını halka devretmek anlamına gelse bile- devletler eski, askeri anlamda verimsiz sistemi daha fazla yürütemeyeceklerinin farkına vardılar. 1806 Jena Savaşı'yla gelen yenilgi ve işgal şokunun ardından, Prusya tüm kuvvetlerinde yenilemeler yaparak, onları vatandaşlardan oluşan ordulara dönüştürdü ve bu da zaman kaybetmeden savaşa dönüp, Fransızlara karşı galip gelmesinde etken oldu. Bu yol bir kere uluslararası bir model halini alınca, diğer orduların nasıl olup da vatandaşların kullanılmasıyla düzenlenebileceğine dair yeni bir tartışma başladı.⁵³ Kiralık askerlerden vazgeçerek içeride bir ordu oluşturmak yöneticilerin güvenliği açısından riskli olsa da vatandaşlardan oluşan orduya geçiş, ayakta kalmaya çalışan devletler için gerekli ve uluslararası anlamda etkin bir netice olarak görüldü.⁵⁴

Değişen ulus-devlet kimliği kavramlarına bir karşılık olarak, pratikte savaşın da değiştiği ortadadır.⁵⁵ Aydınlanma'nın tutunduğu toplumsal sözleşme fikirleri, doğa bilimlerinin prestiji ve

rasyonalizm, devletin askerlerle ve vatandaşlığın hizmetle ilişkisine dair yeni bir düşünme tarzı ortaya çıkardı. Feodal düzenlemelerin yapıldığı ve sonrasında askeri şirketlerin etkili olduğu önceki yüzyıllardan farklı olarak, insanlar vatandaş olarak savaşımaya tebaa olarak savaşmaktan çok daha istekliydi. Bu yeni kavramların etkisiyle, vatanseverlik değil de kazanç uğruna savaşmak tümüyle meşruiyetini yitirdi.

Devletin ne olduğunun yeniden belirlenmesi sürecinin bir parçası olarak, güçsüz uluslar da sınırlarının geçilmez olduğu iddialarında bulunmaya başladı. Ama egemenliklerinin geçmişte olduğundan daha mühim olduğunu ve iç işlerine karışılmasının meşru olmadığını iddia ederlerken; “artık uluslararası sistemden bir ordu veya donanma temin edemeyeceklerdi.”⁵⁶ Dışarıdan destek kiralamak durumunda kalmadan kendilerini savunabileceklerini gösterebilmeliydiler.

Son olarak, devlet ile vatandaş arasındaki yeni bağlantılar aynı zamanda, vatandaşların kendi devletlerinin temsilcileri olarak algılandıkları anlamına gelirdi. Vatandaşlardan oluşan ordular yeni norm haline geldiğinden, devletler de kendi vatandaşlarının başka ülkeler için savaşan ordularda yer almasını yasaklayan tarafsızlık kanunları çıkarmaya başladı. Bu tarafsızlığın yükselişi bir yandan devleti yönetenlerin halk üzerindeki güçlerinin kontrolüne ilişkin çıkarları doğrultusunda yönlendiriliyordu. Askere alma yetkisi üzerindeki tekellerinin bir parçası olarak, kendi yetki alanlarından çıkan kuvvet kullanımı sorumluluğunu kabul etmek zorundaydılar. Bir yandan tarafsızlık iddialarını sürdürürlerken, yöneticiler kendilerini vatandaşlarının hareketlerinden uzakta tutamazlardı. Bu da özel yabancı kuvvet arzının tamamen tükenmesine yardım etti.⁵⁷

Kısaca, 1700’lerde savaş yapısal olarak tümüyle kişiler üstü, bürokratik devlet ekseninde yer almaya başladı. Kraliçe I. Elizabeth 1588 yılında İspanyol deniz kuvvetlerini durdurmak üzere bir donanma oluşturulması için kendi tebaasıyla ticari sözleşmeler yapmak zorunda kalırken; bundan yüz yıl sonrasında bu tip

bir sistem hayal bile edilemezdi. 1700’ler itibariyle kişisel çıkarları uğruna savaşa giren yöneticilerin canilerden/suçlulardan biraz daha iyi oldukları kanısı güçlenmeye başlamıştı.⁵⁸ Devletin savaş üzerindeki artan tekeli denizaşırı ülkelerde de hissedildi. Daha önceleri, kolonilerindeki ticaret barış içinde yürütölmeye devam ederken devletler Avrupa’da savaşabilirdi ve bunun tersi de geçerliydi. 1700’lere gelindiğinde, devlet gücünün kapsamındaki büyümenin başka bir sonucu olarak bu durum değişmişti. Özel sektörün hâkim olduğı savaşlardan uzaklaşmanın başka bir örneğı de, mahkûmlara farklı muameleler yapılmasıydı. Yakalanan askerler fidye gelirlerinden dolayı askeri girişimlerin ardındaki ekonomik gerekçe olarak görölürdü. Yedi Yıl Savaşı (1756-1763) ile birlikte, daha eski dönemlerde taktiklere yol göstermiş olan bu uygulama aforoz edildi.⁵⁹

Fransız Devrimi ve onu izleyen Napolyon Savaşları (1789-1815), savaşta ciddi bir rol üstlenen kiralık askerlerin sonunun -en azından bundan sonraki iki yüzyıl için- geldiğinin sinyalini verdi. Bu halk devrimi ve ardından gelip yıllarca süren savaş, askeri, siyasi ve sosyal tarih için yeni bir dönemin habercisi oldu. Milliyetçilik ve silahlı kuvvete sahip halkın -özellikle de Napolyon ve Blucher gibi donanımlı generallerin ellerinde- gücünün büyüklüğü kanıtlandı. Daha da önemlisi, kontrolü dışındaki aktörlerin gücünü zayıflatan devlet aygıtı, nihayet yeterli ve etkili bir yönetim yoluna dönüşmeye başlamıştı.

AKIL ÇAĞINDA PARALI ASKERLER

Ancak özel birliklerin bu yavaş yavaş ortadan kalkışı kademeliydi ve 1800’lere ve Avrupa Uyumu’na kadar sürerek, tamamlanmamıştı. Birçok profesyonel ordu, hizmet ettiğı milletle bağlarını koparmış haldeydi. Örneğın, Wellington’ın Waterloo’daki ordusu, Alman devletlerinden gelen çok sayıda birliğı içeriyordu ve 1853 Kırım Savaşı’nda İngiltere 16.000 İsviçreli ve Alman asker tutmuştu.⁶⁰ Benzer şekilde, özel girişimler de Avrupa dev-

let sistemi dışındaki bölgelerde büyük ölçekli çeşitli askeri rolleri hâlâ üstleniyordu. Bunların arasında Çin İmparatorluğu'nun çöküşü esnasında mücadele veren sözleşmeli birlikler ve ticaret şirketleri de vardır.⁶¹

1700'lerin tipik Avrupa ordusu bu karışımı yansıttı ve gerçekten de çokuluslu bir kuvvetti. Kiralık yabancı birlikler, tüm kara kuvvetlerinin % 25 ila % 60'ını oluştururdu. Venedikli günlük yazarı Marin Sanuto bu dönemin ordularından, her türden en az iki tane içermesi nedeniyle, "Nuh'un Gemisi Orduları" diye bahsederdi. Ganimet sistemiyle ödeme yapılması da, o dönemde donanmaların da dışarıdan gelenlerle dolu olduğu anlamına gelirdi. Örneğin Hollanda donanmasının üçte biri Fransızlardan oluşuyordu; Cenova donanmasında da Fransızlar sayıca İtalyanlardan daha çoktu. Rusya donanmasında subayların sadece %10'u Ruslardan ibaretti. Viktorya döneminin sonlarına doğru bile Kraliyet Donanması'nın neredeyse yarısı İngiliz değildi.⁶²

Bu dönemde bazıları için paralı asker olarak çalışmak ekonomik bir gereksinimdi. İngiltere'de Protestan William'ın Katolik II. James'i tahttan indirerek sürgüne gönderdiği 1688 Devrimi'nin ardından, James'in kuvvetlerinin çoğu Fransa'ya kaçtı ve Fransız ordusu içinde birlikler oluşturdu. İrlanda'da ve İskoçya'da başarısızlıkla sonuçlanan ayaklanmaların ardından da benzer tecrübeler yaşandı. Bu sürgündeki paralı asker birliklerinden en öne çıkanı, Fransa ve İspanya kralları için çalışan İrlandalı Wild Geese" alayıydı.⁶³

Dönemin övülerek göklere çıkartılan ordusu olan Prusya ordusu, paralı askerlerin yaygınlığına örnek teşkil ederdi. 1790'larda Büyük Frederick'in hükümdarlığının sonlarında bile ordusundaki askerlerin yarısından çoğu (200.000'inden fazlası) kiralık yabancı askerlerdi. Bunların arasında, Avrupa çapında milliyetle-

* Glorious Revolution

** Ç.n. Yaban Kazları. Boyne Muharebesi'nden sonra II. James ile beraber sürgüne gitmeyi kabul eden on bin kadar İrlandalı asker ve subaya takılan isim. Bu askerlerin çoğu Avrupa'nın dört yanına dağılmış, İspanya, Fransa ve Avusturya gibi Katolik ülkelere sığınmışlardır.

rinden bağımsız olarak özellikle boyları için aranır olan, seçilmiş çok uzun boylu (2 metre civarında) askerlerden oluşan *corps d'elite* adındaki birlik de vardı.⁶⁴ Kraliyet gelirlerinin %80'inden fazlasının bu büyük ve neredeyse tamamı yabancılardan oluşan orduya gittiği gerçeği; Marquis de Mirabeau'nun -sıklıkla alıntılanan- "Prusya, ordusu olan bir devlet değil, devleti olan bir ordudur" sözünün nedenini açıklardı.

1700'lerde askeri piyasada görülen yeni gelişme, devletlerin de ticari rakipler olarak bu sektöre girmesiydi. Zira, bu dönemde ekonomik anlamda zayıf olan güçlerin, bütçelerini oluşturmak için bir yola ihtiyacı vardı. Bu yüzden de kendi ordularını başkalarının savaşlarında mücadele etmeleri için kiraya vermeye başladılar. Bunlardan en dikkat çeken, ordusunun Venedik, Hollanda ve İngiltere ile yaptığı sözleşmelerle neredeyse tümüyle sübvansede edilen Almanya'daki Hesse-Kassel'di.

Amerikan Bağımsızlık Savaşı sırasında, İngiltere hükümeti hem dünya çapındaki kolonilerle ilgili -hiçbir zaman durulmayan İrlanda'nın baskılanması gibi- yükümlülüklerini yerine getirmesini, hem de Amerikan birliklerini bozguna uğratmasını sağlayabilecek birliklere sahip değildi. Rusya gibi müttefikleri, içsel bir köylü ayaklanması olarak gördükleri şey için kendi birliklerini vermeyi reddetmişti. Bu yüzden İngiltere yüzünü uluslararası piyasaya, özellikle de Alman prensliklerine döndü. Toplamda 29.875 kiralık Alman birliği Atlantik'i geçti. Bunların yaklaşık olarak üçte ikisi Hesse-Karel'den olduğundan, bu oluşum Amerikalılar tarafından "Hessian"lar diye adlandırıldı. (Amerika tarafındaki en önemli figürlerden bazıları da, Kıta Ordusu'nu gerçek bir savaş gücüne dönüştürmede, Valley Forge Askeri Akademisi'ndeki eğitimine güvenilen Baron Von Steuben gibi sözleşmeli yabancı askerlerdi.)⁶⁵

Tarihte görüldüğü üzere Hessian deneyimi, İngiliz işverenlerin beklediği gibi sonuç vermedi. Amerikalı isyancıları teslim olmaya zorlayacağı yerde, Almanlarla sözleşmeler imzalandığına ilişkin haberler, koloniler tarafından ortaya konan Bağımsızlık Bildirgesi'ni ateşleyen faktörlerden biriydi.⁶⁶ Göreve geldikten

sonra New York'taki ilk mücadelede Hessianlar barbarca davrandılar. Bu da kararsız olan kolonilerin İngilizlere karşı harekete geçmesine katkıda bulundu. Devamında, Washington'ın adamları Hessian müfrezelerini 1776'da Trenton'da ve Princeton'da yenilgiye uğratarak, Amerikan davasına güç kazandırdı. Aslında, Hessian birliklerinin birçoğu, Almanya ile karşılaştırıldığında Amerika'da hayatın hayli güzel olduğunun farkına vardı ve savaş sonunda kuvvetlerin kabaca üçte biri geri çekildi.

Anlaşılması gereken nokta şudur ki, tarihi eğilimler buna aksi yönde geliyor olmasına rağmen, paralı askerlik sektörü 1700'lerde tümüyle meşru bir uygulama olarak devam etti. Aynı şekilde, askeri işgücü piyasası uluslararası bir hal aldı. Tüm devletler şu veya bu şekilde kiralık birliklerden yararlandı ve birçoğu tamamen bunlara bağımlı oldu. Gerçekten de sistem o denli küreselleşmişti ki, bir Alman soylusu (Kont Wilhelm zu Schaumburg Lippe Bueckburg), tüm milletlerden askerlerin eğitim alabileceği, deneyimlerini bir araya getirebileceği ve oyunun kurallarını bir sonraki nesle aktarabileceği bir uluslararası askeri akademi bile kurmuştu.⁶⁷

İlginç olan, sözleşmeli orduların bu dönemde var olmasının, bunların askeri etkinliklerinden değil, siyasi menfaatlerden kaynaklanmış olmasıdır. Büyük Frederick'in ordusu tümüyle bunlara bağımlı olabilirdi fakat o, paralı askerlerde “ne cesaret, ne sadakat, ne takım ruhu, ne fedakârlık, ne de özgüven” olduğu fikrindeydi.⁶⁸ Büyük Frederick, vatansever halkın oluşturduğu bir ordunun kendi ordusuna göre daha etkili ve daha ucuz olabileceğini de kabul etmişti. Ancak Avrupa'daki diğer idareciler gibi, zorunlu askerliğin etkisiyle siyasi gücün yeniden dağılımı riskini göze almak istemiyordu.

DEVLET SİSTEMİ DIŞINDAKİ ÖZEL ASKERİ GİRİŞİMLER

Özel girişimler, kiralama şirketi sistemi vasıtasıyla hükümetler dışında da askeri roller üstlenmeye başladı. Bu düzenleme de anonim şirketler, belli bir bölgede -tipik olarak Avrupalılar ta-

rafından yeni keşfedilmiş topraklarda- yapılan ticaretin tamamı üzerinde tekel kurma yetkisine sahip oldu. Böyle bir önceliğin verilmesi yalnızca siyasi sebeplere bağlı (idareciler için içerideki destekçileri ödüllendirmiş veya ulusal girişimcilere yabancı rakiplerine karşı bir avantaj sunmuş olma) değildi, aynı zamanda uzak topraklarda geniş ölçekli, riskli faaliyetlerde bulunmanın belirsizliklerine karşı öncelikli bir tekel avantajına gereksinim duyulduğu düşünülüyordu.

Bu girişimlerin en öne çıkmış olanları, Hollanda Doğu Hindistan Şirketi* ile İngiliz Doğu Hindistan Şirketi**’ydi”. Hollanda şirketi 1602’de kurulmuş olup, şirket dışından hiçbir Hollanda vatandaşının Hint Okyanusu bölgesinde iş yapamaması gibi bazı imtiyazlarla donatılmıştı. Benzer şekilde İngiliz Doğu Hindistan Şirketi de 1599’da kuruldu. Bu da aynı bölgede İngiliz kraliyeti tarafından verilen özel ticari imtiyazlara sahipti.⁶⁹

Sözde, kendi vatanlarında aldıkları iznin denetimi altındayken, yurtdışında bu girişimciler kendi bildiklerini okuyan kuvvetlere dönüştü. Bunlar sadece ticari ağlara (hindistancevizi, karanfil, tarçın ve biber gibi baharatların; çay ve sonraları ipek, Çin porseleni, altın ve afyon ticaretinde tekel oluşturarak) hükmetmekle kalmayıp, aynı zamanda askeri anlamda kendi kendilerini korumalarını sağlama yönünde de hareket ettiler.⁷⁰

Bu nedenle, özel kiralama şirketlerinin devletin tuzaklarıyla başa çıkması pek alışılmadık bir şey değildi. Bunlar, siyaset ve ekonomi, devletin ve devlet dışı aktörlerin etki alanları, mülkiyet hakları ile egemen güçler ve özel sektör ile kamu arasındaki tüm analitik ayrımların çöktüğü, oldukça ilginç kurumlar haline geldiler.⁷¹ Hakikaten de Hollanda şirketinin ayrıcalığı, ona geniş savaş imkânları ve başka egemenlik formları sağladı.⁷² 1751’de *Universal Dictionary* adlı sözlükte şirketin tanımı da şu şekilde yapılmıştı:

* Dutch East India Company

** English East India Company

Hollanda Doğu Hindistan Şirketi'nin beslenerek, bildiklerimiz içinde en zengin ve güçlü hale gelmesinin nedenlerinden biri, kesinlik taşıması ve bir çeşit egemenlik ve hâkimiyetle donatılmış olmasıdır... [şirket] savaş veya barış durumuna kendi inisiyatifini kullanarak karar verir; herkes için adaleti sağlar; ...koloniler kurar, tahkimatlar oluşturur, asker toplayarak birlikler oluşturur, birçok ordunun ve garnizonun işleyişini sağlar, filoların teçhizatını temin eder ve para basar.⁷³

Bu tip şirketler yalnızca Doğu-Batı arasındaki ticareti kontrol altında tutmak suretiyle büyük kârlar elde etmekle kalmayıp, aynı zamanda kendi vatanlarındakilerin büyümesini engelleyen silahlı kuvvetleri ve toprakları da denetim altına aldılar. İngiliz Doğu Hindistan Şirketi, yerel Sepoy birliklerinin yanı sıra, İngiliz, Alman ve İsviçreli paralı askerlerin karışımından oluşan bir kuvvet kiraladı. Şirket 1782'de, dönemin İngiliz ordusundan çok daha büyük olan, sayıca 100.000 kişiyi aşan bir orduya sahipti. Hollanda şirketi de ilk zamanlarındaki gösterişsiz halinden sıyrılarak kısa sürede 140 gemi ve 25.000 adamın (çoğunlukla Japon paralı askerler ve Alman kiralık birlikler) üzerinde bir daimi silahlı kuvvete sahip oldu.

Asıl önemli olan, şirketlerin askeri işlevleri üstlendikleri alanların, Avrupa devlet sisteminin dışında kalmasıydı. Ticaret şirketlerinin gücünde görülen gelişme, koloni bölgeleri (Mogul imparatorluğu gibi) olarak değerlendirilen yerlerdeki yerel yönetim yapılarının çöküşüyle aynı zamana rastladı. Şirketler tam da yerel kargaşanın ortasında, üstün bir teknoloji ve örgütlenme ile (günümüzün özel askeri şirketlerine benzer şekilde) çıkageldi. Bunun sonucunda kendi çıkarlarını korumak için yaptıkları şeyler -istihkâmlar inşa etme, piyasalar oluşturma, yerel paralı askerleri göreve alma- kısa sürede Hint yarımadasını kontrolleri altına almalarına yol açtı.⁷⁴

Ticaret şirketlerinin ilk faaliyetleri, onların ticari rakiplerini piyasadan kovmak için askeri operasyonları nasıl kullandıklarını

gösterir.⁷⁵ İngiliz şirketinin Hint piyasasına ilk girişi, Portekiz'e karşı Mogul hükümdarına yardımda bulunmak üzere deniz kuvvetleriyle müdahalede bulunmak şeklinde oldu. Şirketin gemileri, bölgedeki Portekiz filosunun çoğunu batırdı. Böyle yaparak Mogul ile olan ittifakını ve kendisine özel ticari imtiyazları güvence altına aldı. Daha sonra aynı şeyi Basra Körfezi bölgesinde de yaptı. Tek sorun, şirketin hareketlerinin, İngiltere hükümetinin Avrupa'daki diplomatik amaçlarıyla taban tabana zıt olmasıydı. Şirket, Portekiz'e karşı sebepsiz saldırılarda bulunmaktan kaçınması yönünde bizzat Kral I. James tarafından uyarılmıştı. Zira kralın Portekiz ile müttefik olmaya ihtiyacı vardı. Fakat şirket kâr elde etme yolunu seçti. Hollanda'nın yaklaşımı da benzer şekildeydi. Onlar da Portekiz ve İspanya pazarlarını askeri yollarla saf dışı bıraktılar ve şimdilerin Endonezyası gibi yeni alanları hedeflediler. Yerel liderler onlarla ticaret yapmayı reddettiğinden, onları bombardıman ve işgal ile cezalandırıldılar.

Askeri faaliyetler ticaret şirketlerinin önemli bir parçasıydı, zira bunlar daha fazla kâr elde etmeye yardımcı oluyordu. Kuvvetleri büyüdükçe ve tüm kullanılmamış pazarlar açıldıkça, bu şirketler -özellikle de Hint yarımadasında- daha da fazla ihtilafa düştüler. 1757'de, *Black Hole of Calcutta** olayının (ticaret kalelerini, Fransız Doğu Hindistan Şirketi'yle birlik olan Bengal'in yerel liderine kaptırdıktan sonra, EIC'nin 63 adamı, içinde can verdikleri, 4 metreye 5,5 metrelik bir hücreye atıldılar) intikamını alma arzusunun kışkırtmasıyla, İngiliz şirketi Hindistan'daki ticareti bütünüyle ele almak üzere harekete geçti. 1759'da Hollanda şirketini bir kara ve deniz savaşında yenilgiye uğrattı ve 1761'de Fransızları bu topraklardan kovdu. Fransız şirketi dağıldı ama Hollanda şirketi Java'da ve Borneo'da pazarları kontrol altında tutmaya devam ederek, bir yarım asır daha varlığını sürdürdü.

Şaşırtıcı bir şekilde, şirketlerin savaşa karışmış olması, kâr-zarar hesaplarının sonucunu olumsuz yönde etkilemediği gibi, şirketlerin oldukça kârlı çıkmalarını sağladı. Örneğin, İngiliz

* Kalküta'nın kara deliği.

Doğu Hindistan Şirketi'nin 1757'de Fransız Chandernagorre filosunu ele geçirdiği haberleri, Londra borsasında şirketin hisse değerinin %12 oranında artmasına neden oldu.⁷⁶ Şirketlerin inkâr edilemeyecek kadar kârlı askeri başarıları, denizaşırı girişimleri geliştirdi. 1634'ten sonra Hollanda şirketi, her yıl düzenli olarak, sermaye üzerinden %12 ile %50 arasında değişen bir oranda kâr payı dağıttı.⁷⁷

Bununla birlikte, ticari denetimi dış kaynaklardan yararlanma anlamında özel şirketlerden karşılamaların -özellikle de şirketler sıklıkla kendi ana vatanlarındaki yönetimin milli çıkarlarına ters düşen faaliyetlerde bulunduklarından- bazı beklenmedik sonuçları oldu. İngiliz Doğu Hindistan Şirketi'nin, konuyla ilgili özel devlet emirleri olmasına karşın, Hindistan'da bulunan Portekiz garnizonlarına yaptığı saldırılara ilişkin örneğe benzer şekilde, Hollanda Doğu Hindistan Şirketi, yanlış tasarlanmış bir kararla Hollanda'yı Portekiz'e ve Brezilya'ya karşı bir kara savaşına soktu. Daha da kötüsü, Portekiz barış talebinde bulunduğu anda, şirket barış anlaşması aleyhinde şiddetli lobi çalışmaları yaptı. Şirket yöneticileri savaş boyunca şirketin iyi kârlar elde etmiş olduğunu, bu yüzden de bunun devam etmesi gerektiğini öne sürdüler.⁷⁸ Hindistan'daki ticari rekabet, 1660'lardaki Hollanda-İngiltere savaşının da birincil sebeplerinden biriydi.

Sonuçta yine de, siyasi ortam dengeye kavuştuğunda ticaret şirketleri zayıflamaya başladı. Zaman değişti ve şirketler kendi eski başarılarının kurbanı oldular. Dönemin İngiliz siyasetçilerinden birinin dediği gibi, "Bu şirketin yaptıkları, bir grup tüccarın başa çıkabileceğinden çok daha fazlası haline gelmiş gibi görünmektedir."⁷⁹ Benzer şekilde, rakiplerin ortadan kalkması ve yerel yöneticilerin daimi bir caydırıcılığa daha fazla ihtiyaç duymamasıyla, şirketlerin yapmış olduğu büyük askeri yatırımlar masraflarını kendi çıkarmamaya başladı. (Neticede, şirketlerin sahibi olduğu filoları, orduları ve bunların benzerlerini desteklemek, Hollanda şirketinin kazancının %50'si ile %70'ini kapsıyordu.)⁸⁰

1799 itibariyle Hollanda Doğu Hindistan Şirketi para kaybetmeye başlamıştı ve Napolyon Savaşları krizi sırasında da dağıldı. İngiliz Doğu Hindistan Şirketi daha uzun süre yaşadı ama 1830'larda İngiliz hükümeti şirketin Hindistan'la ticaret üzerindeki tekeli kırdı. Şirket finansal anlamda batmış durumdaydı, fakat Hindistan'da yönetim işlevini yerine getirmesi için İngiliz hükümdarı tarafından varlığı sürdürüldü. Bunun en temel nedeni, şirket yönetiminin yerine ne getirileceği konusunda bir fikir birliğine varılamıyor olmasıydı. Bu uzlaşma, şirketin 1857'de ordusunu yeni Enfield tüfekleriyle donatmasından sonra sona erdi. Bu tüfeklerin inek yağıyla yağlandığına dair bir söylenti yayıldı -ki bu Hintliler için kutsal değerlere saygısızlık edilmesi demekti- ve şirketin Hintli alayları ayaklandı. "Sepoy İsyanı"nda on bir bin Avrupalı katledildi. Eski durumuyla karşılaştığında güçsüz kalmış olan şirket, kendisini kurtarmaları için İngiliz ordusuna ait birliklere yardım çağrısında bulunmak zorunda kaldı. Şoka uğramış İngiliz kamuoyu, şirketi günah keçisi ilan etti. 1858'de İngiliz hükümeti, şirketten yüz bin Poundluk borcunu ödemesini talep etti. Yönetim, şirketin borcuna teminat olarak gösterdiği mülklere el koydu. Böylece, İngiliz imparatorluğu için "Tacın İncisi" olan bu yer, aslında iflas sonrası yapılan bir satışta alındı.

Bu şirketlerin tarihlerinin uzunluğu, özellikle birçok devletin yaşam süresiyle karşılaştırıldığında, dikkat çekicidir. Hollanda Doğu Hindistan Şirketi 194 yıl, Hudson's Bay Şirketi 200 yıl ve İngiliz Doğu Hindistan Şirketi de 258 yıl boyunca varlığını sürdürdü. Sonrasında bile, Sahra Altı Afrika gibi devlet dışı bölgelerde askerlikle ilintili bu şirketlerin tarihi sürekliliği devam etti. Belçika Kongosu'nda yirminci yüzyılın dönümünde kauçuk ticaretinin yükselişe geçtiği sırada, her kauçuk firmasının kendi sözleşmeli güçleri vardı.⁸¹ Rodezya 1924'e dek özel bir şirket tarafından yönetildi ve Mozambik'in büyük bölümü 1930'lara kadar Niassa Şirketi ile Mozambik Şirketi'nin kontrolü altındaydı.

* Jewel in the Crown

ÖZEL ASKERİ PAZARIN BİREYSELLEŞMESİ

Yirminci yüzyıl itibariyle, bu şirketler büyük ölçüde ortadan kalkmış ve devlet sistemi ile egemenlik kavramı tüm dünyaya yayılmıştı. Bunlarla birlikte, özel askerlik karşıtı normlar da güç kazandı. Özel askeri piyasanın en önde gelen aktörleri, şimdilerde bizlerin paralı askerler olarak değerlendirdiği, bireysel anlamda eski askerler oldu. Bu tip adamlar kendilerini gayri resmi bir zeminde, çoğunlukla Latin Amerika, Çin ve sonraları da Afrika gibi zayıf devlet bölgelerinde faaliyet gösteren isyancı gruplara veya firmalara kiralardı. Bunların çoğu, herhangi bir uzun vadeli neticeyle ilgilenmekten ziyade, maceracı bir yaşam tarzına ilgi duyan, eski devirlerden kalma kabadayılardı. Bir zamanlar savaşın odak noktasında yer alan uluslararası askeri hizmet ticareti, yirminci yüzyılın başlangıcıyla birlikte uçlara çekilip, büyük ölçüde yeraltına itildi.

Bu paralı askerlerin altın çağı, 1950'ler ile 1960'lar arasında yaşanan sömürgelelikten çık(ar)ma dönemine rastlardı. Bunlar en çok, 1960-1964 arasında Kongo'da gerçekleşen ve maden şirketleri tarafından tutulmuş özel askeri birliklerin Katanga'nın ayrılığını desteklemek için mücadele verdiği savaşta öne çıktılar. Bu gruplar "Les Affreux" takma adıyla bilinirdi ve İrlanda doğumlu komando "Deli" Mike Hoare ve Fransız Bob Denard gibi kötü nam salmış kişileri bünyesinde barındırırdı. Denard daha sonra 1970'lerden itibaren Komor Adaları'nda ve Seyşeller'de bir dizi şiddetli darbede bulunacaktı. Denard'ın son darbe girişimi 1995 gibi yakın bir tarihte gerçekleşti.⁸²

Eskiden bastıkları topraklar üzerinde etkili olmayı sürdürmek isteyen sömürgeci çıkarlar bu paralı askerleri destekledi. Aynı zamanda Güney Afrika'da uygulanan Aparthayd" rejimiyle de ara-

* "Korkunçlar"

** Ç.n. (orj. Apartheid) Güney Afrika Cumhuriyeti'nde 1994 yılına kadar yürürlükte kalan ve beyaz olmayan ırklar arasında yasal olarak bir ayrımı öngören politika.

da güçlü bir bağlantı vardı. Bu yüzden paralı askerlerin kullanımı, yeni devletlerin kendi kaderini tayin etmesine engel teşkil eden ve sonrasında da özel sektör mensubu aktörlerin savaşta yer alması karştı uluslararası görüşü güçlendiren ırkçılığın sembolü haline geldi.⁸³

Her şeye rağmen, modern anlamdaki bireysel çalışan paralı asker bugün bile savaşın aktörlerinden biri olmayı sürdürür. Örneğin eski Sovyetler Birliği'nde gerçekleşen çeşitli savaşlarda 30.000'den fazla Rus paralı asker savaşmıştı ve yine 2000'den fazla Rus da eski Yugoslavya'da mücadele vermişti.⁸⁴

Bazı hükümetler yabancı asker tutmaya sınırlı bir eksenle devam etti. Yalnızca Nepal vatandaşlarından oluşan Gurka alayları İngiliz ve Hint hükümetlerine hizmet ederken, Fransız hükümeti en elit kuvvetlerinden biri olarak Yabancı Lejyonu'nu devam ettirdi.⁸⁵ Birleşik Arap Emirlikleri neredeyse sadece Umman, Yemen, Ürdün, Pakistan ve Birleşik Krallık'tan kiralanan askerlere bağımlıdır.⁸⁶ Benzer şekilde Solomon Adaları da Fiji'den ve Birleşik Krallık'tan asker kiralar.⁸⁷ Böylece, bir iş kolu olarak hâkimiyeti devam etmese de, paralı askerlik hâlâ varlığını sürdürmektedir.

GENEL TARİH:

ÖZEL ORDUYU GÜNDEME GETİREN DURUMLAR

Savaşta yer alan özel sektör mensubu aktörlerin tarihine bir bakıldığında, bunların ortaya çıktığı belli başlı durumlar olduğu görülür. Bunlardan ilki, kiralık birliklere olan talebin, savaşın süregelen doğasının nasıl olduğuyla bağlantılı olmasıdır. Niteliğin miktar olarak üstün olduğu durumlarda, paralı askerlerin faaliyetleri ve önemleri de tipik olarak daha çoktu. Bunun en önemli nedeni, kalifiye profesyonellerin iyi yetiştirilmemiş veya vatandaşlardan oluşan askerlere olan üstünlüğüydü. Niceliğin niteliğe göre baskın faktör ve acemi askerlerin yeterli olması halinde, kiralık birliklerin büyük savaşlardaki rolleri de azalırdı.⁸⁸

İkincisi, bir bölgede askerlerin terhis edilmesiyle, başka zayıf devlet bölgelerindeki yeni savaşlar arasındaki tamamlayıcı ilişkidir. Bunların, niteliğin etkilerinin daha fazla hissedilebileceği yerler olması muhtemeldir. Sonuç, savaşın tekrar tekrar üstün çıkmış olan arz talep dinamiğidir.⁸⁹ Yenilgiye uğramış ya da terhis edilmiş askerlerin hareketiyle cereyan eden çatışma, Akdeniz dünyasının herhangi bir yerinde meydana gelen antik savaşlara ve Peloponnes Savaşı'nın sonuna kadar uzanarak da ayrıntılarıyla açıklanabilir.⁹⁰ Benzer şekilde, İspanya'nın Amerika kıtası ve İtalya'ya doğru ilerleyen genişlemesi, *Reconquista*'dan sonra arda kalan askerlerce yürütüldü.⁹¹ Haklarından mahrum edilmiş, yenilgiye uğramış taraflar bunun gibi artık güçlerin çoğunluğunu kullandılar. 1700'lerin sonlarında başarısızlıkla sonuçlanan isyanlarının ardından birçok Polonyalı, Amerika, Fransa ve hatta Haiti için savaştı. Latin Amerika'nın İspanya'dan ayrılarak bağımsızlığını elde etmesi, Napolyon Savaşları'nda deneyim kazanmış eski askerler sayesinde gerçekleşti. Amerikan İç Savaşı'nda ordu, başarısızlıkla sonuçlanmış Avrupa'daki 1848 isyanlarından kaçan askerlerden yararlandı. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından tecrübeli eski askerler Çin'deki ve sonra da İspanya'daki savaşlara akın etti. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraysa, çok sayıda Alman, eski düşmanları için savaşmayı bıraktı. (örneğin, 80.000'den fazla Alman -çoğunlukla eski Waffen SS mensupları- Vietnam'da ve Cezayir'de Fransızlarla görev yaptı).⁹²

Üçüncüsü, özel askeri aktörlerin, yönetimin zayıf olduğu bölgelerde gelişmesidir. Bu, birçok devletin birbirine çok yakın olduğu, ama askeri anlamda kendi topraklarının güvenliğini sağlayamadığı zamanlarda olabilir. Veya köhne bir imparatorluğun etkisiz bir merkezi kontrol altında olması, siyasi ve etnik bölünmelerden yıpranması durumunda da olabilir.⁹³ Her iki durumda da özel askeri kuvvetler, özellikle de ticari bağlantılar zemininde

* Ç.n. *Yeniden fetih* kavramı, İspanya'nın Müslüman olduğu döneme işgal altındaki bir dönem gözüyle bakan ve İspanya'nın yeniden Hristiyan olmasını kesin bir yazgı olarak gören bir bakış açısının parçasıdır.

etkin bir şekilde örgütlenmiş olanlar, şiddetli çatışmalardan istifade etmekte ana oyuncular haline gelebileceklerini kanıtladılar.

Sonuncusu, askeri örgütlenmeler ile diğer ticari girişimler arasında sık görülen bağlardır. Bazı dönemlerde bu ikisi arasındaki çizgiler belli belirsiz bir hal alır, diğer zamanlarda net bir ayrım olurdu. Hangi biçimde olursa olsun bu ticari ittifaklar, çoğunlukla askeri başarıları ve daha büyük getirileri mümkün kılan sinerjilerle sonuçlanırdı. Bu tip bağların avantajı, yirminci yüzyılın başlarında, yine öncelikle zayıf devletlerin olduğu bölgelerde geçerli olmaya devam etti.⁹⁴

Ancak askerlikte özelleşmenin tarihinde yapılan bu turdan çıkarılacak daha önemli bir sonuç vardır. Sayısız örneğin gösterdiği üzere, “günümüzde görülen küresel şiddetin örgütlenmesi, ne zamansız, ne de doğaldır.”⁹⁵ Tarihin birçok evresinde hükümetlerin elinde, kuvvet üzerinde tekel kurmaya yönelik pek bir şey yoktu. Bunun yerine, yöneticiler çoğunlukla ticari girişimcilerden sağlanan hizmet arzına bağımlıydı. Serbest çalışan şirketler, sözleşmeli birlikler, askeri girişimciler ve kiralama şirketleri gibi özel sektör mensubu aktörler, devletlerin inşasında kilit roller oynadı ve çoğunlukla yönetimlerin çıkarlarına hizmet etti. Ancak bu kuruluşlar kendi başlarına buyruk güçler olma eğilimine de sahipti. Ve özellikle idari zayıflıkların görüldüğü bölgelerde, yerel siyasi kurumlara karşı üstünlük kazandılar.

Kısaca, ekonomiyle savaş arasındaki çizgiler hiçbir zaman net olmadı. Geniş bir açıdan bakıldığında, hem iç işlerinde hem de uluslararası anlamda gücün devlet tekelinde olması tarihi bir anormallikti. Bu yüzden gelecekte, örgütlenmiş şiddetin sadece kamusal alanda konumlandırılmasını beklememeliyiz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖZEL ASKERİ ENDÜSTRİNİN KENDİNİ GÖSTERMESİ

O çağ... Deli Mike Hoare'nin, Siyah Jacque Schramme'in ve Bob Denard'ın çağı sona erdi... İnce çizgili takımıyla ve gözlüğüyle bütünüyle zararsız görünen bir şirket yöneticisi bizlere, "Diğer sektörlerde olduğu gibi, biz de uluslararası bir işletmeyiz" dedi... "Biz, istendiğimiz ve insanların ücretlerimizi ödeyebileceği her yere gideriz."

Şirket Yetkilisi bir Paralı Asker,
African Business, Aralık 1997

Geçmişte rastlanan özel askeri örgütlenmeler ve hatta bugünün paralı askerleri ile bazı paralellikler göstermesine rağmen, günümüzde görülen Özel Askeri Şirket (PMF) dalgasının bazı temel farklılıkları bulunmaktadır. Küreselleşmenin ve Soğuk Savaş'ın bitiminin ardından özel askeri pazar 1700'lerden beri görülmediği bir şekilde genişlemiştir. Ayrıca yeniden belli bir ölçüde meşrulaştırılmış, ya da en azından, ticaretin aleni bir şekilde yürütülmesine müsaade eden bir destek görmüştür.

Aradaki en temel fark, askeri hizmetlerin özelleştirilmesidir. Özel askeri şirketler her şeyden önce bir firma yapısına sahipler-

dir ve ticari işletmeler olarak faaliyet gösterirler. Ticari işletmeler olarak, kendi sektörlerinden veya farklı sektörlerden başka firmalara kompleks mali bağlarla bağlıdırlar. Aslında, Armorgroup veya Vinell gibi en aktif özel askeri şirketlerin çoğu, daha geniş kapsamlı çokuluslu şirketlerin açıkça bir parçasıdır.¹

PARALI ASKERLER: İDEAL TİPİN BİRAZ EKSİĞİ

Paralı askerlerin nasıl tanımlanacağı konusunda net bir fikir birliğine varılmamıştır. Halkın gözünde onlar, “The Wild Geese” veya “The Dogs of War” gibi filmlerde betimlenen adamlardır: Büyük miktarlarda paralar karşılığında, belirsiz sebepler için savasan ve ikamet ettikleri daimi bir yer olmayan, serbest çalışan askerler. “Paralı asker” sözü, kesinlikle kötüleyici bir ima taşımıştır. Genel olarak zihinlerde yer etmiş olan düşünceye göre, “paralı asker” olmak, doğası gereği acımasız ve sadakatsiz olmayı getirdi.²

Ancak bu yargı, askeri hizmet satma işi için kullanılabilir bir tanım teşkil etmez. *Webster’s Dictionary* daha resmi bir tanımla paralı askeri, “yabancılar hizmet için kiralanmış asker” şeklinde tarif eder.³ Ancak bu tarif, Fransız Yabancı Lejyonu” gibi ulusal kuvvetlerin arasında hizmet veren yabancı birlikleri ve İspanya İç Savaşı’nda mücadele eden Uluslararası Tugay gibi, yaşamsal gereksinimlerini karşılayacak kadar para alan gönüllü askerleri içerdiğinden, çok geniş kapsamlıdır. Bunların, Soldier of Fortune adlı derginin ilk sayılarında çok övülmüş olan “Les Afreux” (eğer bir paralı asker prototipi varsa, o buymuş gibi görünürdü) ile aynı kefeye konulması için çok zorlanmalıdır.

* Yaban Kazları.

** Savaş Köpekleri.

*** French Foreign Legion.

Cenevre Sözleşmeleri “paralı asker”i, çatışma halindeki silahlı kuvvetlerin bir üyesi olmamasına rağmen, savaşması için özel olarak görevlendirilmiş ve kazanç ile motive edilmiş yabancı kişi diye tasvir ederek, muhtemelen en iyi genel tanımını sunar. Ancak bu uluslararası kuralın kaynağını aldığı yasal belirlemenin kusurları vardır. İmzacı devletler arasındaki siyasi uzlaşmalardan dolayı, görüşmeci taraflar daha sonra paralı askerler tanımını sınırlayan belli açıklamalar ekledi. Cenevre Sözleşmeleri, kiralanan yabancıların iç çatışmalarda savaşabildikleri (ve savaştıkları) alemlen ortadayken, paralı askerleri yalnızca uluslararası çatışmalarda (bazı devletler onları iç çatışmalarda kullanmak istiyordu) faaliyet gösterir şekilde tanımlamak üzere değiştirildi.⁴

Bizim amaçlarımız doğrultusunda, paralı asker kavramının daha analitik ve dengeli bir tanımının, kritik birkaç boyutu olmak zorundadır. Paralı askerlerin, kendi devletleri dışındaki işverenler için savaşan bireyler olduğuna dair genel bir kanı vardır. Aynı derecede mühim olan bir diğer gerçek de şudur ki, savaşmak için ekonomik kazanç sağlamaları önemlidir. Bu “para bağlantısı”, paralı askeri gönüllü askerden ayıran farktır.⁵ Y. Garland, paralı askeri, davranış tarzı bir siyasi topluluğun üyesi olmakla değil, -her şeyin ötesinde- kazanç elde etme arzusuyla belirlenen profesyonel asker olarak tanımlayarak bu konuyu genişletti.⁶ Paralı askerin sadakati, daha büyük veya daimi bir nedene ya da vazife değil, sözleşmesi tarafından belirlenir. Diğer askerlerin aksine bunlar, ne ülkelerine hizmet ediyor, ne ailelerini ya da evlerini koruyor, ne de inandıkları daha yüce bir güç uğruna savaşıyorlardı. Yalnızca savaşmayı profesyonel bir yaşam biçimi olarak görüyorlardı.⁷ Yaptıkları ticaret savaşın varlığından kazanç sağladığı için, bu kişilerin meslekleri, bir şekilde savaşa kendini adamayı gerektiriyordu. Askerler çoğunlukla savaşları önleme yolunda çalışsa da, paralı askerler savaşa ihtiyaç duyarlardı ki bu da onların savaşa ahlaki bir tutumla yaklaşımdan uzak olmalarını getiriyordu.

Bu farklı güdülenmenin bir sonucu olarak, paralı askerler diğer yabancı askerlerden bağımsızlıklarıyla da ayrılır. Onlar için, askerlikten şairliğe geçen Comte de Vigny'nin profesyonel askerliğin temel bir parçası olarak tarif ettiği, herhangi bir "askeri bağımlılık" söz konusu değildir.⁸ Paralı askerlerin kendi ekonomik durumları dışında düşündükleri bir şey yoktur. Ulusal ordularda görev yapanların aksine, bunlar askerlik hayatını diledikleri zaman bırakabilirler. Savaşma gerekçeleriyle aralarındaki ilişki, bir çalışanunkinden daha fazlası değildir. Bu onları, Gurka savaşçıları veya Fransız Yabancı Lejyonu gibi ulusal kuvvetlere katılmış ve askeri hukuka tabi olan daha resmi yabancı birliklerden ayırır.

Paralı askerlerden oluşan kuvvetlerin göreve alınma ve örgütlenme tarzı da, başka bir ayırt edici faktördür. Paralı askerlik işi yasal parametrelerin dışında yürütülür. Bu yüzden de günümüz paralı askerlerinin işe alınması dolaylı biçimde gerçekleştirilir. Örneğin, 1960'larda Kongo'daki operasyonlar için bir paralı asker kuvveti oluşturulurken Mike Hoare, askerlerini gazetele-re verdiği üstü kapalı biçimde sınıflandırılmış ilanlar vasıtasıyla buldu.⁹ Bu yetersiz sistemin sonucu olarak, işe alınan askerlerin nitelikleri gerçekten de birbirinden farklı olurdu. Hoare, kendi paralı asker birliğinde, başka bir yerde iş bulmakta zorlanan ve bunu kolay para kazanmak adına cennetten gelen bir fırsat olarak gören alkoliklerin, sarhoşların, serserilerin ve avarelerin çok yüksek oranda bulunduğundan açıkça şikâyet ederdi.¹⁰

Başka bir sonuç da şudur ki, paralı askerler birlik olmaya çağrıldıklarında, bunların örgütlenmesi tümüyle plansız gerçekleşir. Paralı askerlerden birkaçı birlikte çalışmış olacaktır ve bu durumda ortak bir eğitim, öğreti, ya da koordinasyon ya çok az olur veya hiç olmaz. Bunların gevşek ve küçük birimler halinde çalışma eğilimleri vardır. Birbirleriyle ne yasal, ne de sözleşme anlamında bir bağları olmadığından, aralarında sınırlı bir hiyerarşi bulunur. Bu da, kısa vadeli yükümlülüklerin en zayıfını üstlenmiş olan bir kuvvet üzerinde denetim sağlayacak lidere minimum kontrol gücü vererek, otomatik olarak komutayı güçleştirir.

Bu hazırlıksız gruplaşmanın son sonucu da, modern paralı asker oluşumlarının kendi kabiliyetleriyle sınırlı olmasıdır. Bunların çoğu, sınırlı bir askeri başlangıç eğitimi ve küçük birlikler düzeyinde doğrudan savaş desteği sağlamaktan başka bir şey yapamaz. Bunlar, özel askeri şirketlerin yaptığı gibi, birçok hizmetin verildiği kompleks operasyonlar gerçekleştirmek için gereken paraya, becerilere veya üzerinde çalışılmış metotlara ve yeterliliklere sahip değillerdir. Lojistik veya mühendislik anlamında askeri destek sağlamak da, geniş kapsamlı veya uzun vadeli eğitim ve danışmanlık paketleri gibi, onların faaliyet alanında değildir. Çeşitliliği olan örgütlenmeler de değildirler. Bunlar genellikle tek bir müşteriyle kısıtlı kalır ve bir kerede birden fazla coğrafi konumda iş görebilme yetenekleriyle sınırlıdırlar. Benzer şekilde, lojistik ve destek için hizmet verdikleri topluluklara bağlı kalırlar. Nihai sonuç olarak, paralı askerler askeri anlamda dış kaynaklardan yararlanmanın uçlardaki hallerini oluşturur ama özelleştirmenin gerektirdiği şekilde sorumluluğun tümüyle yüklenilmesini sağlamaz.

GÜNÜMÜZ PARALI ASKERLERİ

2. bölümde tartışıldığı üzere, özel askeri pazar 1800'lerin sonunda hem maddi hem de normatif sebeplerden ötürü meşruiyetini kaybetti. Yabancı asker kiralama uygulaması tüm dünyada kınandı ve buna karşı kurallar çıkartıldı. Cenevre Sözleşmeleri'nde paralı askerlerin, savaşta askerlerin tabi olduğu yasal korunma haklarından mahrum bırakılmasıyla bu durum doruk noktasına ulaştı. Temelde, paralı askerlik işi suçlandı. Geçmişte tam yetkiyle çalışmış olan serbest paralı askerler, kendi bölgelerinde kendilerini yasaklanmış ve hatta yargılanmış buldular.

Tablo 3.1

Bir Paralı Askerin Özellikleri Nelerdir?

Günümüz paralı askerlerini diğer savaşçılardan ve askeri örgütlenmelerden ayıran yedi temel özellik vardır:

Yabancı olmak: Bir paralı asker, savaşarak hizmet verdiği devletin bir vatandaşı değildir, ya da o ülkede yaşamaz.

Bağımsız olmak: Paralı askerlerden herhangi bir ulusal kuvvete (uzun vadeli) katılmaları beklenmez ve bunlar sadece sözleşmeyle (sınırlı bir süre için) bir işverene bağlıdırlar.

Savaşma nedeni: Bir paralı asker, siyasi ya da dini amaçlar uğruna değil, kişisel kısa vadeli ekonomik çıkarları için savaşır.

İşe alma: Paralı askerlerin göreve getirilmesi, yasal kovuşturmaya maruz kalmamak için dolaylı ve dolambaçlı yollarla yapılır.

Örgütlenme: Paralı asker birlikleri, sadece o anki amaç için bir araya gelen, geçici, bireysel asker gruplarıdır.

Hizmetler: Örgütlü hareket etmeyen paralı askerler, sadece ferdi müşterileri için savaşmaya odaklanırlar.

Ancak, ikinci bölümde de incelendiği üzere, bu durum, özel askerin saf dışı bırakıldığı anlamına gelmiyordu. Bilakis, bu iş kolu oldukça kalıcı olduğunu kanıtladı. Sadece bireysel düzeye döndü ve yeraltına indi. Kanuni yasaklara rağmen, paralı askerler yirminci yüzyıl boyunca yapılan savaşlarda aktif savaşçılar olarak yer aldılar. Ancak, 1960'larda Kongo'da elde ettikleri kısa vadeli başarıların haricinde, bu çatışmalardaki etkileri çok azdı ve yerleşik devlet ordularından hiçbiri onların desteğine bağımlı değildi.

Bugün bile, sınırlı başarılarla ulaşılsalar da, günümüz savaşlarında paralı askerler mevcuttur. Paralı askerlik uygulamasının dirrenmesinin en temel nedeni, birçok bölgede yönetimin ve yasal sistemlerin bozulmaya uğramasının, girişimci eski askerlere manevra alanı ve talep fırsatları veriyor olmasıdır. Çoğunlukla kâr

güdüğü baskın olup, ödüller oldukça kazançlıdır. Örneğin Kosova Savaşı'nda, Kosova Özgürlük Ordusu üyelerine yardım etmek için profesyonel askerlerin aldığı aylık ücretin 4000\$ olduğu söylenir. Buna karşın Sırp tarafında mücadele veren özel savaşçıların köyleri, kasabaları talan etmeye ve yağmalamaya yetkileri vardı ki bu da onların çoğuna kamyonlar dolusu tüketim malı olarak döndü. Latin Amerika'daki uyuşturucu kartellerinin de askeri uzmanlara kendileriyle çalışmaları için yüklü miktarda para ödediği söylentileri vardır.¹¹ Aslında, paralı askerlerin çatışmalara katılımı günümüzde, son yüzyılın herhangi bir bölümünde olduğu kadar fazladır; kapsam ve her yere yayılması anlamında da sadece 1960'larda görülen sömürgelerden çekilme dönemi bunun rakibi olabilir.¹² Bugün paralı askerler pek çok ülkede merkezler kurarak, dünya çapında faaliyet gösterir. Örneğin, yalnızca Ukraynalı paralı askerlerin, Abhazya, Cezayir, Angola, Bosna, Çeçenya, Hırvatistan, Dniester, Gine, Kosova, Liberya, Dağlık Karabağ, Sierra Leone, Tacikistan ve Zaire gibi bölgelerde aktif olarak savaşmış olduğu söylenir. Ve bu savaşların çoğunda paralı askerler her iki taraf için de savaşmıştır.¹³

Ama yine de, askeri hizmetler alanında yapılan yasa dışı ticaret etkisiz kalır. Günümüz çatışmalarında bu şekilde bireysel faaliyet gösterenlerin etkisi, en iyi ihtimalle kısıtlanmıştır. Dahil oldukları herhangi bir çatışmanın nihai sonucu, ya da en azından devamlılığı üzerinde sadece birkaçının etkisi olduğu söylenebilir. Üstelik, paralı askerler birçok savaşta aktif olmalarına karşın, müşterilerinin askeri kuvvetleri onların varlığına bağımlı olmamıştır.

1996'da Zaire'de Mobutu rejiminin son günlerine rastlayan bir olay, bilhassa özel askeri şirketlerle kıyaslandığında, plansız, bireysel paralı askerlik faaliyetinin sınırlarını keskin bir şekilde belirten bir örnektir. Büyüyen bir isyanla karşılaşan Mobutu, geçmişte kullanılan bir yola başvurdu. Çoğunluğu Bosna Savaşı'ndan deneyim sahibi olan eski askerler, Fransa'dan sağ kanat mensubu radikaller ve Ukraynalı pilotlar gibi birbirinden

çok farklı, pek bir becerisi olmayan beyaz paralı askerlerden oluşan bir grup tuttu. 1960'larda Mobutu için savaşmış olan liderlerin birçoğu yine aynı şekilde, sadece otuz yıl daha yaşlı olarak, "Beyaz Lejyon" diye tanınmaya başlayan grubun örgütlenmesini sağladılar.

Ancak ""Les Affreux""nün bu ikinci ortaya çıkışı sadece yenilgiyle sonuçlandı. 1990'larda karşılaşılan direnç, 1960'lardakinden oldukça farklıydı. 1990'larda savaşılan isyancı kuvvet daha büyüktü, daha ağır silahlarla donatılmıştı ve ilk saldırıdan sonra kaçmaya meyilli değildi. Tutulan paralı askerler profesyonellikten çok uzaktı (Sırpların çoğu süreç boyunca görev başında sarhoştı ve Fransızların birçoğunun da hiç askeri deneyimi yoktu) ve kısıtlı bir baskıyla dağıldılar. Bunun ardından Mobutu rejimi sona erdi.¹⁴

Başarı için askeri girişimlerde örgütlü ve doktrin temelli yeterlilikler ve profesyonellik şarttır. Serbest teşebbüslerde bu, sadece askeri deneyimle değil, aynı zamanda daha büyük ticari girişimlerle bağlantılı olmayı gerektirir.

ÖZEL ASKERİ ENDÜSTRİ: PARALI ASKERLERDEN FAZLASI

Eğer gelenekçi, birey tabanlı paralı askerlik faaliyetleri dünya çapında sürdürülmeye hâlâ devam ediyorsa, o zaman yeni özel askeri endüstriyi bundan ayıran nedir? Endüstriyi eleştirenlerden bazıları arada bir ayırım olmadığını öne sürer. Bunlardan en dikkat çekenlerden bir tanesi olan Abdel-Fatau Musah, "özel askeri şirketler, başıboş paralı askerlerin zehrinin, yeni tasarımlı şişeleriyle sunulmasından başka bir değildir" diyecek kadar ileri gitmiştir.¹⁵ Özel askeri şirketlerin bu tür muhalifleri, hem bireysel çalışan paralı askerlere hem de askeri endüstrideki şirketlere yön veren ekonomik sebeplere odaklanır. Diğerleri de aynı kısıtlı farklılığı keşfetmiştir. Örneğin Birleşmiş Milletler, paralı askerlik

* White Legion.

faaliyetlerini denetlemek üzere görevlendirilmiş özel bir raportöre sahiptir. Bu yetkili, paralı askerler ile özel askeri şirketler arasındaki tek temel farkın, şirketleri tutanların devletler olması olduğunu öne sürmüştür.¹⁶

Sorun, bu tip belirlemelerin, analitik değerlendirmeler değil de, normatif -ki bu durumda çok da gerçekçi olmayan- yargılar olmasıdır. Bunlar kapsam olarak sınırlıdır ve özel askeri endüstriyi ortadan kaldırmak ya da paralı askerlik karşıtı kanunlara tabi tutmak gibi amaçlarla desteklenir. Üstelik tanımların hiçbirisi de, durumu açıklamakta yeterli değildir. Hem bireysel çalışan paralı askerleri hem de özel askeri şirketleri harekete geçiren, ekonomik sebepler olabilir. Fakat başka birçok kritik ayrım, bu iki tür faaliyeti ve bu sebeplerin kendilerini dışa vurma biçimini başkalaştırır. Benzer şekilde, şirketleri devletlerin kiralamasının tek temel fark olduğu iddiası da kesinlikle yanlıştır. Bu iddia, devletlerin geçmişte paralı askerleri işe almış oldukları ve günümüzde de bunu yapmaya devam ettikleri ve özel askeri endüstrinin hizmet verdiği müşteri tabanında sadece devletlerin bulunmadığı ve bu endüstride müşteri yelpazesinin çok daha geniş olduğu gerçeklerini atlar.

Özel askeri şirketler, hem 1960'ların bireysel paralı askerlerinden, hem de günümüzde hâlâ serbest çalışanlardan farklıdır. Bazı benzerlikler taşımalarına karşın, İsviçreliler veya Hessianlar gibi geçmiş yüzyılların sözleşmeli birliklerinden ve hatta kiralama şirketlerinden de ayrılırlar. Bunlar, modern ticari örgütlenmenin gelişimine paralel olarak, özel girişimciler tarafından verilen askeri hizmetler hususunda yeni trendi temsil ederler. Bu olgunun daha bütünüyle, daha az normatif bir değerlendirmesinde, bunları ayıranın, askeri hizmet temininde *özelleştirme* olduğu belirtilir.

Her şeyden önce, bu en yeni dalgada özel askeri aktörler ticari teşebbüslerdir. Çoğunlukla açık bir şekilde rekabet halinde olan ve ticaret yapan bu kayıtlı işletmeler arasında hiyerarşik bir örgütlenme bulunur ve bunlar geniş küresel pazara entegre olur.

Bunlar, çok çeşitli askeri becerileri içeren hizmet paketleri sunarak, pazarda kendilerine uygun mevkileri hedefler. Bu şirketlerden oluşan ahenkli bir endüstrinin varlığı, bu şirketlerin diğerlerinden ayrıldığıının kanıtını oluşturur.

Bu özelleştirmeyi çeşitli ayırt edici nitelikler izler. Bunların her biri bir anlamda, örgütlenme biçimi olarak şirkete kayılması-
nı açıklamaya yardımcı olan ticari avantajlar sağlar. Bunların ilki, özel askeri şirketlerin ticari işletmeler halinde örgütlenmesidir. Bu durum hem gevşek birlikler oluşturan paralı askerlerin plansız yapısına, hem de tarihte görülmüş pek çok sözleşmeli birliğin (dış pazarda iş yapan yerel milis kuvvetleri olan İsviçreli alaylar gibi) sosyal düzenine terstir. Özel askeri şirketler, çoğunlukla yönetim kurulu ile hissedarları içeren net bir idari hiyerarşi anlayışıyla, var olan kurumsal çizgiler ekseninde düzenlenir. Bu da, küresel pazarda ayakta durabilecek ve rekabete girebilecek, denenmiş, etkin ve çok daha kalıcı bir yapı oluşturur.

İkincisi, bu yeni askeri aktör, bireysel kârdan ziyade kurumsal kâr amacıyla hareket eder. Özel askeri şirketler, bireysel kâr amacı güden ya da macera peşinde koşan yasa dışı girişimciler gibi değil, kayıtlı ticari birimler olarak çalışırlar. Şirket oldukları için, hisse satışından şirket içi ticarete kadar uzanan kurumsal finansmandan yararlanabilirler. Bu da çok daha çeşitli anlaşmaların ve sözleşmelerin yapılabileceği anlamına gelir. Bireysel çalışan paralı askerler yalnızca nakit ödemelere itimat etme eğilimindedirler ve kendilerine de kısa vadenin ötesinde hiçbir şey için itimat edilmez.

Burada kilit nokta, önemli olanın kişi değil, onun içinde bulunduğu yapı olmasıdır. Özel askeri şirket çalışanlarının çoğu hem işe girmeden önce, hem de girdikten sonra paralı askerlik yapmışlardır. Ama yerel çatışmalardaki etkileri, geçirdikleri süreçler ve ilişkileri tümüyle farklı olmuştur.

Özel askeri endüstrinin üçüncü karakteristik özelliği, rekabetin geçtiği piyasanın serbest küresel pazar olmasıdır. Yani, Beyaz

Lejyon'un ya da buna benzer paralı asker birliklerinin faaliyetlerinin aksine; özel askeri şirketler, tanınan sözleşmelerle işverenlerine ve birçok örnekte de, yabancılarla yapılan sözleşmeler için kaydolmayı, dönemsel raporlamayı, izin almayı şart koşan kanunlarla (en azından sözde) kendi devletlerine bağlı olan yasal oluşumlar olarak değerlendirilirler.¹⁷ Özel askeri şirketler, varlıklarını inkâr etmek yerine kayıtlı ticari işletmeler olmuşlardır. Ve hatta çoğunlukla sundukları hizmetlerin reklamını yaparlar. Hatta birçoğunun kurumsal web sitesi de vardır.¹⁸ Bu durum onları yalnızca, kanundan kaçmak zorunda olan paralı askerlerden değil, aynı zamanda, herhangi bir devletin yasalarıyla bir arada varlığını sürdürmeyip, kendi kurallarını oluşturan kiralama şirketleri gibi eski oluşumlardan da farklı kılar.

Yeni askeri şirketler çok daha geniş bir müşteri kitlesine, daha geniş çaplı hizmetler sunar. Sandline'ın genel müdürünün belirtmekten gurur duyduğu üzere, özel askeri endüstride yer alan şirketler, "profesyonel ve kurumsal hiyerarşilere sahip olan, yapısal örgütlenmelerdir... Bizler tüm yelpazeyi -eğitim, lojistik, destek, operasyonel destek, çatışma sonrası çözümler- kapsıyoruz."¹⁹ Bu, geçmişte görülen özel askeri oluşumlardan ayrılan bir başka noktadır. Özel askeri şirketlerin amacı, mal değişiminden ziyade, hizmet temini sağlamaktır (kiralama şirketleriyle aradaki en büyük ayrım). Sözleşmeli birlikler ve askeri girişimler gibi bir sektör özellikle savaşma hizmetleri üzerine odaklansa da, özel askeri şirketlerin taktiksel alanın dışında da askeri hizmetler sağlaması başka bir ayırt edici gelişmedir. Dahası, birçoğu aynı anda birden fazla pazarda, birden fazla (ve daha geniş bir tabanda toplanmış) müşteri için çalışabilecek kadar çeşitlilik barındırır ki bunu geçmişte görülen özel askeri aktörlerden hiçbirisi yapamazdı. Daha önce de belirtildiği gibi, özel askeri şirketleri tutmuş olanların arasında çokuluslu şirketler, devlet -hem yabancı, hem de şirketlerin ikamet ettikleri ülkeler- yönetimleri, uluslararası örgütler ve hatta sivil toplum örgütleri yer alır.

Bu piyasanın kurumsal yaklaşımı ve açıklığı sayesinde, işe alımlarda da daha bir uzmanlaşma söz konusudur. Eski yasa dışı

ticarete iş başvurularında kullanılan sözlü yöntemlerin (kapalı biçimde sınıflandırılmış ilanlar, landkrechtlarin kullandığı kasaba çığırtkanının kullanılması yaklaşımı, ya da bir prim almak için cahil köylüleri kandırarak kiralama şirketlerinin çalışanları haline getiren *zielverkoopers** gibi) aksine; çoğu özel askeri şirkette genel başvuru süreci işler ve şirketler uygun çalışan topluluğunu kapsama girişimiyle oluşturulan veri bankalarından yararlanır.²⁰ Şirketler, potansiyel çalışanları kıymetli becerileri için tarar ve kadrosunu özel görev ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirir. Verimliliğin artmasının yanında, ortaya çıkan sonuç çoğunlukla daha etkilidir. Paralı asker birlikleri tek tek bireylerin toplanmasıyla iş görürken, özel askeri şirketlerdeki personel, bir kurumsal birimin tanımlanmış yapıları dahilinde örgütlenir. Bunlar, belirli bir öğretiyle, çalışmalarda daha büyük bir bağlılık ve disiplinle faaliyet göstermek üzere özel olarak gruplanır.²¹

Son olarak, şirketler endüstri dışı ilişkileriyle de farklılık gösterirler. Müşterileriyle yaptıkları akdî düzenlemelere ek olarak, bunların çoğu, daha büyük işletmelerle ve holdinglerle sıkı sıkıya bağlıdırlar. Bunlar ya serbest pazarda ticaret yaparak, ya da çok çeşitli hizmetler sunan, daha geniş kurumsal yapılarda varlıklarını sürdürürler. Örneğin Vinnell bir yapı firması olarak işe başladı. Los Angeles otobanının ve Dodger Stadyumu'nun yapımında rol üstlendi. Fakat o zamandan beri Suudi yönetimine taktiksel önerilerde bulunup, destek vererek, neredeyse tümüyle askeri hizmet alanına kaymıştır. Daha da önemlisi, şirketin çok daha büyük olan BDM firmasının bir dalı olmasıdır. Sonrasında, yönetim kurulunda eski İçişleri Bakanı James Baker ve yine eski Savunma Bakanı Frank Carlucci gibi dikkat çeken figürlerin bulunduğu Carlyle Group BDM'nin sahibi olmuştur.

Bu tür bağlar özel askeri şirketler için hem meşruiyet hem de bağlantılar açısından yepyeni bir kademeye geçiş sağlar. Buna ek olarak, şirketlerin mali kaynaklara erişimi daha fazladır. Eski oluşumlarda bu kapsamda kaynaklara sahip olmaya yaklaşan sa-

* Ruh satıcıları.

dece kiralama şirketleriydi. Ancak daha önce de belirtildiği gibi bunların esas odak noktası, askeri hizmet temininden ziyade, ticari mallar üzerindeydi. Bunun yanında kiralama şirketleri devletlerle birlikte çalışmak bir kenara, yalnızca devlet kontrolü dışında faaliyet gösterirdi.

Tablo 3.2

Özel Askeri Şirketler Hangi Yönlerden Farklıdır?

Örgütlenme: Kurumsal yapı

Savaşma nedenleri: Bireyselden ziyade, kurumsal getiri

Serbest pazar: Yasal, kamu tüzel kişileri

Hizmetler: Daha geniş kapsam, çeşitliliği artmış müşteri tabanı

İşe alma: Kamusal, uzmanlaşmış

Bağlantılar: Kurumsal holdinglerle ve mali piyasalarla bağlar

YA BUNLARIN TÜMÜ SADECE BİR PARAVANDAN İBARETSE?

Paralı asker-özel askeri şirket karşılaştırmasında madalyonun diğer yüzünün de tartışılıyor olduğunu belirtmek gerekir. Bazıları bu şirketlerin hiçbir şekilde özel oluşumlar olmadığını, aslında dünya çapında hüküm sürmek, yani kamu kuruluşlarını ekonomik değil de siyasi gerekçelerle gizlemek amacıyla kurulmuş “paravan şirketler” olduğunu iddia eder.²² Bu tip şirketler geçmişte var olmuştur. Bunların arasında en ünlüleri, 1960’larda CIA tarafından kurulmuş olan Air America, Civil Air Transport, Inter-mountain, Air Asia ve Southern Air Transport’tur.²³ Bu tür gizli operasyonlar muhtemelen günümüzde de devam etmektedir.

Ancak, paravan şirketlerin halen varlığını sürdürdüğü gerçeği, her bir özel askeri şirketin gizli operasyonlar için paravan olduğu anlamına gelmez. Birçok özel askeri şirket, finans kurumlarının ve bireysel hissedarların sahibi olduğu, geçmişte görü-

len paravan şirketlerde bulunmayan şeffaflığı belli bir ölçüde taşıyan kuruluşlardır. Müşteri tabanlarındaki ve yaptıkları sözleşmelerdeki çeşitlilik de günümüz özel askeri şirketlerinin, devletlere gizli hizmetler veren şirketlere yol gösteren salt stratejik değerlendirmelerden, askeri yeterliliklerdeki farklılıkların sağladığı avantajlardan yararlanmaya nasıl odaklandıklarını gösterir. Bu endüstrinin sunduğu -lojistik gibi- birçok hizmet, gizlilik denetimi gerektirmek için fazla sıradandır. Bunun yanında, geçmişte görülen paravan şirketler hizmet verdikleri hükümetler için sadece belli sıcak noktalarda faaliyet göstermişken; özel askeri endüstri mensubu şirketler her tür müşteri ve oluşum adına -hatta zaman zaman kendi hükümetlerinin isteklerine ters düşenler de dahil olmak üzere- her çeşit yerde çalışmıştır. Ayrıca özel askeri pazarda, paravan şirketlerin niteliklerine asla uymayan fiyatlandırma yapıları ile rekabetçi uygulamalar bulunur. Son olarak, mali bağımsızlıkları ve ticari amaçları bazı özel askeri şirketlerin, bürokrasiyi atlatmak için kurulan bir paravanınkinden oldukça farklı bir şekilde, kendi hükümetlerini bile aldatmalarına yol açmıştır.²⁴

Birçok özel askeri şirket, çoğunlukla ticari avantajları nedeniyle kendi ülkesinin yönetimiyle yakın bağlarını korur. Yine birçok özel askeri şirketin (Vinnell, Betacis, ya da Dyncorp gibi) de hükümetler için gizli operasyonlarda görev almış olduğu söylenileri vardır. Sonuç itibarıyla, olası bağlantıların saklanacağı ve bunun aksinin ispat edilmesinin zorluğu ortadayken, gizli anlaşma suçlamaları devam eder. Ancak kilit nokta şudur ki, bir şirketin bir müşteri tarafından kiralanması, onun kurumsal olarak onların bir parçası olması demek değildir. Aslında, pek çok şirketin başarısının altında yatan en önemli neden de, şirketlerin görevleri üstlenirken devlet yönetiminden bağımsız olma yönündeki istek(lilik)leridir.

Böylece özel askeri şirketler, kamu denetiminden ve kongre gözetiminden fazladan bir kat daha gizlenme avantajı sağlar. Bir anlamda, belli özel askeri şirket bölümleri, paravan şirketler kurulması ihtiyacını gidermiştir.²⁵

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÜVENLİĞİN ÖZELLEŞTİRİLMESİNİN NEDENİ

“En iyi beyinler devlet yönetiminde değildir. Eğer öyle olsalardı, iş dünyası onları çekip alırdı.”

Ronald Reagan

Özel askeri endüstri, sadece eski özel askeri araçlara geri dönüşten ibaret değildir. Ve bu sektörün varlığının temelinde tek bir basit neden de yatmamaktadır. Bu endüstri, yirmi birinci yüzyılın başında, değişen küresel güvenlik ve iş çevrelerinin temsilcisidir.

Özel askeri endüstrinin ortaya çıkmasının temelinde, Soğuk Savaş'ın bitişi yer alır. İki süper güç arasındaki birbirinden uzak durma hali, yarım asır boyunca uluslararası siyasete yön verdi. Berlin Duvarı yıkıldığında, dünyanın düzeni neredeyse bir gecede dağıldı. Bunun, askeri hizmet arzı ve talebi üzerindeki etkisi, özel sektörün doldurmak üzere öne atıldığı bir “güvenlik boşluğu” yarattı.

Ancak bu endüstrinin oluşumunda önem taşıyan başka iki etken daha vardı. Bunların her ikisi de, askeri hizmetlerin özel olu-şumlara aktarılmasını ve bu pazarın yeniden açılmasını destekleyen, uzun soluklu akımlardı. İlk etken, savaşın doğasında gö-

rülen geniş çaplı dönüşümleri içerir. Bunlar, özel askeri şirketler için yeni talepler ve pazar olanakları yaratmıştı. İkinci etken-se, önceden devletin etki alanında olan pazarlara girişe mantık, meşruiyet ve model sağlayan “özelleştirme devrimi”dir. Bu mühim dinamiklerin birleşimi, özel askeri endüstrinin oluşmasına ve hızla gelişmesine yol açtı.

GÜVENLİK PAZARINDAKİ BOŞLUK:

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ARZ-TALEP DEĞİŞİKLİKLERİ

Soğuk Savaş’ın bitişi güvenlik pazarında, hem arz hem de talep taraflarını besleyerek kendini çeşitli şekillerde gösteren bir boşluk yarattı. Çatışma ve tehlike durumlarına karşılık vermede başvurulmuş geleneksel yollar en zayıf noktadayken, küresel tehditler çok daha çeşitli, güçlü ve tehlikeli hale geldi. Bu dönüşüm daha büyük bir olgu olan devletin çöküşünü besledi ve yeni istikrarsızlık alanlarının ortaya çıkmasıyla sonuçlandı. Orduların terhisi, daha sonrasında özel askeri endüstri için büyük bir emek havuzu oluşturdu ve kuruluş için gerekli olan sermayeyi azalttı.¹

Bu boşlukla birlikte, mevcut -ve çoğunlukla oldukça karmaşık- yeni dünya düzenindeki doğal yerleriyle, şirketler kendilerini önemli kuruluşlar olarak sunmayı arzu ederler. Bu endüstrideki yöneticilerden biri olan Albay Tim Spicer’in dediği üzere, özel askeri şirketler bilinçli olarak, Soğuk Savaş sonrası dünyanın mahrum kaldığı güvenliğin yarattığı boşluğu doldurmayı amaçlarlar.

Soğuk Savaş’ın bitişi, yeniden ortaya çıkmamaları için uzun zamandır süper güçler tarafından bastırılan veya yönlendirilen çatışmalara izin vermiştir. Aynı zamanda, orduların birçoğu küçülmüştür ve Somali’de öldürülen Amerikan askerlerinin CNN’deki görüntülerinin, hükümetlerin yabancı çatışmalara müdahil olma hevesleri üzerinde sarsıcı etkileri olmuştur. Biz boşluğu dolduruyoruz.²

Açığa Çıkan Çatışmalar

Askeri hizmetlerin özelleştirilmesinde etkili olan ilk unsur, Soğuk Savaş'ın bitişinden itibaren tüm dünyada çatışma düzeylerinde görülen büyük artış olmuştur. Bu savaşlar kısmen, dünya olaylarındaki geçiş dönemlerinde tipik olarak görülen güç boşluğunun bir sonucudur. Daha önceki dönemde iki süper güç, düzen ve istikrar sağlamış ve çatışmalara sahne olan yerleri sıkı denetim altında tutmuştu. Bu dönemde de çatışmalar tabii ki görülmüştü. Ama yayılma tehdidi teşkil edenler kontrol altında tutulmuş ve birçok iç ayaklanma ya çıkmadan engellenmiş, ya da kısa süre içinde bastırılmıştı. Ama durum artık böyle değildir.

1989 sonrasında pek çok kişi küresel barışın hüküm sürdüğü bir “yeni dünya düzeni” umarken, ortaya çıkan yeni düzen, “Batı’da barış, kalanlar için savaş”tan ibaretti.³ Bunu izleyen doğal bir gelişme, ülkeler içinde görülen çatışmaların sayısındaki ciddi artışı. Soğuk Savaş'ın bitişinden beri sivil savaşlar ikiye katlanmıştır. Ve 1990’ların ortalarında sivil savaşların görülme sıklığı, genel ortalamanın tam beş katı kadardır. Daha geniş çatışma bölgelerinin (dünya üzerinde savaş halinde olan yerler) sayısı kabaca iki katına çıkmıştır.⁴

Küresel anlamda şiddetin bu denli yayılmasında üç model öne çıkmıştır. Bunlardan birincisi, devletlerde ortaya çıkan iç patlamadır. Soğuk Savaş'ın bitişi itibariyle, birçok devlet -bilhassa bağımlı ya da sömürge olmaktan yeni çıkmış devletler- mali anlamda zayıf, ataerkil yapıya sahip ve sorumluluk sistemlerinden yoksundu; kısaca, büyük ölçüde dış desteklere bağımlıydı.⁵ Süper güçlerin geri çekilmesinin ardından bu destekler ortadan kalkınca, yerel yöneticiler sosyal anlaşmanın kendilerine düşen kısmını istedikleri noktaya ulaştırabilecek yetiye sahip olamadılar ve devlet aygıtı köreldi. Güçlü kamu kuruluşlarından ve altyapıdan yoksun olan en zayıf devletler -Somali ve Sierra Leone gibi- içeriden gelen baskılar yüzünden çözülmeye uğradılar. Diğerleri -Balkanlardaki devletler gibi- daha önce tepeden gelen etkiyle

dondurulmuş olan ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla açığa çıkan etnik gerilimlerden etkilendiler.⁶

Bu yönetim başarısızlıklarının sonucu, çatışma ve devlet sisteminde yeniden bir düzenlemeye gidilmesi oldu. Bu da, özel askeri aktörlerin faaliyet gösterebileceği yeni alanlar açtı. Uluslararası suçlular, isyancılar, kâr amacı güden savaş patronları, çocuk askerlerden oluşan ordular ve gaddarlaşmış siviller hep bu çatışma ve kuralsızlık bölgelerinde bulunurlardı.⁷ Bürokratik devlet kurumlarının fiili eksikliği, aynı zamanda dışarıdakilerin üstlendiği, güvenliği de içinde barındıran ve alışlagelmiş haliyle yerel devlet aygıtına ayrılmış olan siyasi rollerin daha geniş bir yelpazeye yayıldığı anlamına gelir.⁸ Dış dünya da bu tür alanlardan kopamamaktadır, zira bu bölgelerde hem siyasi, hem de ekonomik menfaatleri ve devlet kontrolü altında olmayan bölgelerden çıkabilecek tehditlere ilişkin endişeleri vardır. Bu nedenle, dış güçler de, güvenlik için yerel kuvvetler yerine sıklıkla özel şirketlere başvurdu.

İkincisi, iç savaşlara yönelik genel eğilime rağmen, Kongo ve Etiyopya-Eritre örneğinde olduğu gibi, birçok ülke bir kez daha sınırları dışında savaşmaya başlamaktadır. Bu, süper güçler tarafından sağlanmış olan güvenlik dengesinin çökmesinden kaynaklanır. Günümüz yerel yöneticileri dış politikalarında artık harici denetimlerle sınırlanmazlar. Çoğu, artık olayları kendi inisiyatiflerini kullanarak çözebileceklerinin farkındadır.⁹ Ancak zayıf kuvvetlerle ve dışarıdan destek çıkan birileri olmaksızın, onlar da kuvvetlerini genişletmek adına özel askeri pazara dönmüşlerdir. Örneğin, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'yle ilgili olaylara müdahil olan devletlerin çoğu, ordularını oluştururken özel askeri şirketlerden yardım alma gereksinimi duydu.

Son olarak, üçüncü bir etken de, Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından açılan ekonomilerin eşlik ettiği, uluslararası piyasaların etkisindeki fark edilir büyüme olmuştur. Ancak bu "küreselleşme", bazılarını ödüllendirmiş olsa da, homojen bir dünya ekonomisi veya kültürü meydana getirmemiştir. Bilakis, birçoğunu ge-

ride bırakmıştır.¹⁰ Yoksulluk çeken 1.3 milyar insandan, şu an açlıkla mücadele eden 800 milyon insana, küresel güvenlik sorununun boyutu ve yoğunluğu her anlamda çok çarpıcıdır.¹¹

En önemlisi, bu tip sosyal problemlerde en büyük yük, şu anda savaşlarda piyade arzını oluşturan, nüfusun en genç kısmına düşmüştür.¹² Dünya üzerindeki çocuk nüfusunun azımsanmayacak bir kısmı yeterli beslenememiş, eğitim alamamış ve kenara itilmiştir. Bu dışlanmış kişiler, yasadışı ekonomi, organize suçlar ve silahlı çatışmalar için büyük bir rezerv teşkil eder. Ve şu an 6 milyar olan dünya nüfusu, 2025 yılı itibariyle 9 milyara ulaşacak, kaynakların yetersizliğinin oluşturacağı baskı ve bunun sonucunda çıkan çatışmalar da artacak olduğundan, durum çok daha vahim bir noktaya varacaktır.¹³

Kısaca, Soğuk Savaş'ın bitişi, çatışma düzeyleri üzerindeki denetimi kaldırıp, bir yandan da çözülmemiş gerilimlerin ve yeni baskıların ortaya çıkmasına yol açtı. Ve bunun sonucunda, istikrarsızlıkta büyük çaplı bir artış görüldü.

Devlet Dışı Güçlerin Şiddet Kullanımındaki Yükselişi

Ortaya çıkan yeni dünya ekonomisinin ve devlet kontrolü dışında kalan bölgelerin sağladığı olanaklarla, küresel güvenlik paradigmasındaki ani değişim, aynı zamanda, herhangi bir devlete bağlı olmayan yeni çatışma gruplarının da oluşmasına yol açtı.

Bir zamanlar savaş, devletlerin ve onların ordularının etki alanlarında görülse de, bu artık doğru değildir. Tehlikeler yalnızca devletlerin askeri güçlerinden gelmeyip, birçok başka kaynaktan da doğar. Sivil, asker, gerilla, terörist veya suçlu gibi kavramlar arasındaki sınırlar hiç olmadığı kadar bulanıklaşmıştır; ve artık bireyler, bütün bir ordudan daha büyük tehditler teşkil edebilmektedir. Muhtemelen bunun en büyük göstergesi; tarihteki en güçlü devletin kendisini, herhangi bir devlete bağlı olmayan

ve sınırları belirsiz bir terörist ağının saldırısı altında bulmasıyla ortaya çıkan, Amerika Birleşik Devletleri’nin teröre karşı verdiği savaştır. Aslında, Usame Bin Ladin’in terörizme getirdiği açılım da özelleştirmeden ibarettir. Onun yaptığı, devlet desteğinin ke-sildiği bir zamanda terör birimleri için sermaye sağlayan bir giri-şimci olmaktır.¹⁴

Çatışmalarda rol alan bu yeni aktörler, El Kaide gibi terörist ör-gütlerden, uluslar ötesi uyuşturucu kartellerine kadar uzanır. Sı-nırların giderek daha da belirsizleştiği dünya düzeninin de bun-da bir rolü olmuştur. Bunun dünya ticaretinin akışına yardımı ol-muş olabilir, ama olumsuz etkisi de şudur ki, yasadışı kaynakla-rın ulaşılabilirliğinden ve suç teşkil eden ekonomik faaliyetlerin kolaylaşmasından çatışmalar doğmuştu. Soğuk Savaş’tan beri or-taya çıkmış olan iç çatışmaların çoğu aslında, devlet dışı aktörler tarafından devletlerin egemenliklerine yöneltilmiş olan (örneğin Kolombiya, Liberya, Sierra Leone ve Tacikistan), birbirleriyle iliş-kili saldırılardı. Devlet kontrolü dışında kalan bu tip “devletsiz” alanlar yalnızca daha büyük çatışmaları değil, aynı zamanda var-lık tanımlarını şiddet üzerinden yapan yerel aktörleri de besler.¹⁵

Devlet dışı çatışma gruplarının bağımsız güçlerindeki ge-lişme, bunların ortaya çıkmasının çarpıcı bir yanıdır. Mesela Kolombiya’da, ne uyuşturucu kartellerinin, ne de isyancı FARC hareketinin dışarıdan herhangi bir patronu vardır. Ama bunların ikisi de kayda değer askeri yeterliliklere sahiplerdir.¹⁶ Sonuç ola-rak, yerel ordu kendi milleti üzerinde egemenliğini sürdüremez.

Bu devlet dışı çatışma gruplarının gelişimi, hiçbir hafifleme emaresi göstermez; ve bu grupların faaliyeti, özel askeri şirketler için hem arz hem de talep taraflarında pazar açmıştır. Bazı şirket-ler devlet dışı çatışma grupları için çalışmış, askeri kapasitelerini arttırma arayışlarında onlara yardım etmiştir. Angola’daki, Sier-ra Leone’deki ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti’ndeki isyancı grupların ve uluslararası suç birliklerinin hepsi de, eğitim ve ge-lişmiş askeri teknolojiler gibi özel askeri becerilerin teminini sağ-layan özel şirketlerden askeri yardım almışlardır.¹⁷ Buna karşılık, muhalif devletler de özel askeri şirketler kiralamışlardır.

Önceki bölümde belirtildiği gibi, özel askeri endüstri bu yeni çatışma gruplarının faaliyetlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan ticari fırsatlardan yararlanır. Çatışma alanlarına ilişkin risklere rağmen, yabancı çok uluslu şirketler bu bölgelerde, özellikle de maden arama ve üretme konusunda, girişimlerini arttırmaktadır. Ve bu şirketlerin, yatırımları için riskleri azaltmak adına özel ordu tutma eğilimleri olmuştur.¹⁸ Böylece, özel askeri şirketler pazarı, hem devlet dışı çatışma gruplarının ortaya çıkışıyla, hem de dünya milletlerinin genel olarak bunları düzene sokmaktaki başarısızlığıyla hareketlenir.

Emek: Piyasadaki Asker Seli

Uluslararası güvenlik pazarında görülen bir başka mühim değişiklik de, Soğuk Savaş'ın bitişinden sonra gidilen küçülme ve devletin ortadan kaybolması sebebiyle eski askerlerin serbest pazara akın etmesiydi. Bu nedenle özel askeri emek havuzu hem çatışma grupları, hem de özel şirketler için genişledi ve ucuzladı. Faiz oranlarındaki değişikliklerin mali etkisine benzer şekilde, bu gelişmeler hem arz, hem de talep taraflarını etkiledi. Yarım asırlık Soğuk Savaş, bir aşırı askerileşme dönemi idi. Soğuk Savaş'ın son bulması, dünya çapında bir askeri küçülme zincirini harekete geçirdi. Şu anda devlet orduları, 1989'daki halleriyle karşılaştırıldığında, kabaca 7 milyon daha az asker barındırmaktadır. Sovyet devleti ve ona bağımlı ülkelerin kuvvetleri ortadan kaybolduğundan, kesintiler özellikle eski Komünist Blok'ta belirgindi. Batılı güçler de ordu teşkilatlarının boyutlarında şiddetli bir küçülmeye gitmişlerdir. Amerikan ordusu, Soğuk Savaş'ın en hararetli günlerinde barındırdığından üçte bir oranda daha az askere sahiptir. İngiliz ordusuysa sayıca, neredeyse iki asırdır olduğundan daha azdır.¹⁹ Güney Afrika'da Aparthayd rejiminin son bulması ve komşu devletlerdeki eşzamanlı reformlar da bunların askeri yapılarında benzer değişikliklere gidilmesiyle sonuçlandı.

Bu büyük çaplı terhisler, eğitimli askeri emek anlamında ihtiyaç fazlası bir arz yarattı. Askeri birimler bir bütün halinde çıkarıldı ve en iyi olanlarından bazıları (Güney Afrika 32. Recon Taburu ve Sovyet *Alpha* birimi gibi) gevşek de olsa kendi yapılarını muhafaza ederek kendi kendilerine özel şirketler oluşturdular. Devlet ordularındaki küçülmeyle, rütbe anlamında ilerleme ve terfi etme olanakları da daha aza inmişti. Demek ki bu sadece askerlerden kurtulmakla ilgili bir mesele değildi; bunun yanında, askerliği meslek edinmiş profesyonellerin sayısında da azaltmaya gidilmesi amaçlanmıştı. Bunun sonucu, özel sektörün erişimine açık olan askeri uzmanlıkta görülen keskin artıştır.²⁰ Üstelik, kamusal güvenlik aygıtları işe yaramadığından, işsiz kalanlar yalnızca cephe hattı askerleri değildi. Eski KGB mensuplarının yaklaşık %70'inin de bu endüstriye katıldığı tahmin edilmektedir.²¹

Devletlerin askeri kuruluşlarındaki kısıntıların bir başka önemli yönü de, bunların işlevsel alanlarda gerçekleşmiş olmasıdır. Bunların büyük kısmı arka plan destek alanlarında yapıldı. Örneğin, Amerikan Ordu Malzeme Komutanlığı'nda (AMCOM) yapılan kısıntı tek başına %60'a tekabül etmekteydi.²² Ancak askeri konuşlandırmaların sıklığının beklenenin çok daha üzerinde olması, Amerika Birleşik Devletleri'nin Soğuk Savaş sonrası yeni müdahalelerinin birçoğunu destekleme yetisinde bir boşluğa neden oldu.²³ Bu boşluk, multi-milyar dolarlık askeri lojistik dış kaynak kullanımı sektörünün başlangıç noktası olmuştur.

Araçlar: Piyasadaki Silah Bolluğu

Ordularda küçülmeye gidilmesi sadece dünya pazarının eğitimli askeri personele boğulması değil, aynı zamanda geniş ölçekli şiddet kullanımına uygun kaynakların ve araçların her tür özel aktörün erişimine açık olması anlamına da gelmiştir. Kitlesele silahlar artık serbest piyasada bulunabilir hale gelmiştir. Makine-

li tüfekler, tanklar ve hatta savaş jetleri bile herhangi bir müşteri tarafından alınabilir durumdadır.

Piyasadaki en sık rastlanan ve en ucuz silahlar genellikle, ya doğrudan Rusya tarafından satılan veya onun Batı standartlarını karşılamak adına ordularını ortadan kaldırmış, sayıca k   ltm ş, ya da yeniden şekillendirmiş olan uydu devletleri tarafından boşa çıkartılmış olan eski Sovyet te hizatıdır. 1990'daki birleşmenin ardından eski Doğu Alman Ordusu'nun düzenlediği açık arttırma da bu tip bir örnektir.²⁴ Yeni, birleşik Almanya, Doğu'nun eski silahlarını istemedi ve bu anlamdaki tüm stoku piyasaya sürmeyi tercih etti. Sonuçta ortaya, Doğu Almanya askeri teçhizat deposunda yer alan hemen hemen her silahın, büyük çoğunluğunun da indirimli fiyatlarla, özel sektörden teklişilere satıldığı, büyük bir ikinci el satışı  ıktı. Saldırı gemileri 200,000\$, hafif makineli tüfekler ise 60\$ gibi bedellere gitti.²⁵

Bu  rneği başka ülkeler de takip edince, gelişmiş silah sistemleri piyasaya akın etti. Bunun neticesinde, yeterli miktarda nakdi olan herhangi bir kişi, pazarlık fiyatıyla neredeyse her tür silahı alabileceği tedarikçileri bulabilmeye başladı.²⁶ Afrika'da, reaktif zırh ile güçlendirilmiş bir T-55 tankı, bir arazi aracının fiyatına göre daha uygun olan, 40,000\$ tutarındadır.²⁷ Kolombiya'da kokainden elde ettiği kazancı, çok büyük miktarlarda silah alımı için kullanan FARC, daha sonra bunları, bir zamanlar Sovyet Hava Kuvvetleri'ne ait olan büyük Il-76 kargo uçaklarıyla Kolombiya'ya taşıttı.²⁸

Sadece askeri pazar değil, devlet ve toplum arasındaki askeri denge de temel olarak değiştirilmiştir. Yirminci yüzyılın bitişine yaklaşana kadar, en zayıf devlet kuvvetlerinin bile, savaşın başlıca silahlarını kontrol etmelerinden ötürü, i  düzeni sağlayabiliyor olmaları neredeyse garantilenmişti. Artık  zel kuvvetlerin birçoğu, kendilerine sunulan, savaş uçakları ve ağır silahları da içeren en gelişmiş silah sistemlerine sahiptir ve hatta devlet kuvvetlerine nazaran daha fazla silahlanmış bile olabilir.

Çatışmalardaki artışta etkisi olan buna bağlı bir eğilim de, ucuz hafif silahların yaygınlaşması olmuştur. Dünyayı tehdit eden unsurlar incelendiğinde tipik olarak en karmaşık ve pahalı sistemler üzerine odaklanılırken, hafif silahlar (tüfekler, el bombaları, makineli tüfekler, hafif havan topları, kara mayınları ve diğer taşınabilir sistemler) günümüz savaşlarında en çok kullanılan silahlardır.²⁹ Yalnızca Doğu Afrika'da, 1990'larda 2 milyon insan bu silahlarla öldürüldü.³⁰

1989'dan sonra milyonlarca hafif silah fazlalık ilan edildi ve dünya piyasasına sürüldü. Stokların büyük kısmı, bunların nihai kullanım yerleri ve amaçları konusunda hiçbir çekinme belirtisi göstermeyen silah kaçakçılarının ve simsarlarının eline düştü.³¹ Aynı zamanda üretim de hızla devam etmekteydi. Dünya genelinde dolaşan hafif silahların sayısının 550 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Öyle ki, hafif silahların şaşırtıcı derecede ucuz ve kolayca ulaşılabilir olmadığı bir yer kalmamıştır. Örneğin Uganda'da bir AK-47'nin fiyatıyla bir tavuğun fiyatı aynıdır. Kenya'da ise aynı silah bir keçi fiyatına alınabilir.³²

Varılan sonuç şudur: yönetimler artık, bir zamanlar devletlerin oluşumunda kilit nokta olan başlıca savaş araçları üzerinde denetimi elde tutmamaktadır.³³ Artık çatışma grupları daha büyük tehditler oluşturabilir. Buna karşılık, özel şirketler, çoğunlukla doğrudan, aynı silah pazarını kendi kuvvetlerinin yeterliliklerini arttırmak için kullanabilir.

Yerel Yönetimde Görülen Gerileme

Hem gelişmiş silah sistemlerinin hem de ucuz hafif silahların kolayca temin edilebilir olması, dünyanın birçok yerinde devletin daha geniş çapta güçsüzleştiğinin göstergesidir.³⁴ Bürokratik devlet, on yedinci yüzyıldan beri tüm modern siyasi kurumlar arasında en karakteristik olanı olmuştur. Ancak yirmi birinci yüzyılın başında, dünyadaki devletlerin çoğunluğu ya daha büyük bölgesel topluluklar oluşturmak üzere birleşmekte, ya da kendi içlerinde parçalara ayrılmaktadır.³⁵

Bunun temel nedeni, birçok devletin, egemenlik yemininin kendi taraflarına düşen kısmını sağlamaya muktedir olmamalarıdır. Bu devletlerin sınırları daha az güvenli, ulusal pazarları amaçlarına daha az uygundur. Ve yasal sistemlerden bankalara kadar merkezi bürokratik merciler, bir yandan hâlâ daha uluslararası düzeyde rekabet etmeye çalışırken, diğer tarafta içeride denetim sağlayamaz. Bunun temelinde yatan nedenler çok çeşitlidir. Örneğin, Ortaçağ'ın ardından devletin yapılanmasında son derece yardımcı olan teknoloji, şimdi egemenlikten yoksun başka kuruluşları güçlendirmiştir.³⁶

Gelişmekte olan ülkelerde, zayıf ülkelere verilen dış destekteki düşüş, bu süreçte önemli bir katalizör olmuştur. Sovyet yardımına ve desteğine bağımlı olan devletler, bu kaynağı tümüyle kurumuş buldular. Batı'dan gelen yabancı desteği de Soğuk Savaş'ın bitiminin ardından düştü.³⁷ Son olarak, devletin gücü üzerinde feci bir etkisi olan, yeni küresel makroekonomik politikalar vardı. Bilhassa yapısal düzenleme, yardımda bulunan devletlerin mikro düzeyde yönetimdeki ağırlıklarının artmasına ve karar alma mekanizmasının büyük kısmının dışsallaşması anlamına gelen, idari bünyelerin bu devletler tarafından kullanılmasına yol açtı.

Ortaya çıkan sonuç, mevcut dünya düzeninde var olan devletlerin çoğunluğunda görülen dikkat çekici zayıflıktır. Bu devletleri gerçek anlamda egemen aktörler olarak tanımlamak temelde hatalı olur. Bunların çoğu, en temel işlevlerini bile yerine getiremeyecek kadar güçsüzleştirilmiştir. Çoğunluğu, Amerika Birleşik Devletleri'nin önde gelen şirketleriyle ve hatta buradaki büyük şehirlerin veya üniversitelerin bütçeleriyle kıyaslanamayacak kadar düşük bir gayri safi milli hasılaya sahiptir. Angola, Afganistan, Sudan ve Kongo gibi ülkelerin büyük bölümü, hiçbir zaman tam anlamıyla devlet kontrolü altına alınmamıştır. Diğerlerinde, örneğin Liberya'da, yalnızca yarı siyasi merciler bozulmaya uğramış devletin başlıca temsilcileridir.

Aslında, gelişmekte olan ülkelerin büyük kısmında güvenlik zemini devletin zayıflığıyla şekillenir. Sınırların çoğunda, insan

ve mal akışı, düzensiz ve zayıf bir denetime tabi olduğundan bu sınırlar geçilebilir durumdadır. Bu yalnızca, iç ve dış güvenlik sorunları arasındaki ayrımı bulanıklaştırır.³⁸ Bu başarısız devletler, istikrarsızlığı, kanunsuzluğu, etnik ve dini kargaşayı besleyen zeminler olduğu gibi, teröristler ve suçluların elebaşları için de sığınacak limanlardır. Günümüzde en büyük tehditler güç sahibi büyük devletlerden değil, istikrarsızlık gösteren zayıf ya da başarısız devletlerden kaynaklanır. Bin Ladin ve onun gibi El Kaide mensuplarının en önemli sığınaklarının, gerçek bir devlet idaresinden yoksun olan bu tür bölgeler olması tesadüf değildir.

Sonuç olarak, birçok devletin kendi egemenliğini güvence altına almaya daha az istekli ve daha az muktedir olduğu görülmektedir. Bunun yerine devletler, vatandaşlarının can ve mal güvenliğini koruma görevini, özel askeri şirketlerin de dahil olduğu başka kuruluşlara giderek artan bir oranda devretmişlerdir.³⁹ Buradaki ironi, bu yeni dalganın, modern devletin evrimleşme sürecinin tersine dönmesi demek olmasıdır. Askeri güç kazanmak için rejimlerin, askeri kuvvetlere vergi sağlayacak etkin devlet kurumları veya ekonomilerini geliştirme gibi eski yolları izlemelerine ihtiyaçları yoktur. Bir özel girişimcinin bedelini karşılamak üzere, maden çıkarma yetkisini devretmek gibi kısa vadeli bir kazanç kaynağı bulmak zorundadırlar.⁴⁰

Yerel Askeri Tepkide Görülen Gerileme

Devletlerin kendi topraklarındaki yeterliliklerindeki zayıflamanın belli bir göstergesi, gelişmekte olan ülkelerde, özellikle de Afrika'da, orduların çoğunun içinde bulunduğu kötü koşullardır. Devlete ait silahlı kuvvetlerin birçoğunda eğitim, teçhizat ve sıklıkla kadro eksiği söz konusudur. Sonuç olarak bu kuvvet-

* Ç.n. "Failed state" Türkçe'de aynı anlamı veren tam bir karşılık bulamamış bir kavramdır. Türkçe metinlerde bile sıklıkla uygun görülen Türkçe karşılık, İngilizcesiyle beraber yazılır. "İyi yönetilemeyen devlet", "devletleşememiş ülke", "aciz devlet", "çökmüş devlet" gibi karşılıklar da kullanılmıştır.

ler, ülkelerinin güvenliğini sağlamaya muktedir olamamaktadırlar. “Kısaca, merkezi yönetimlerin (ve aslında bazen de devletin) meşruiyetinin şüpheli olduğu bir zamanda, birçok ülkede düzenin başlıca kuvvetleri düzensizdir.”⁴¹

Gelişmekte olan ülkelerde orduların içinde bulunduğu kötü koşulların sebepleri çok çeşitlidir. Kuvvetlerin belli bir olgunluğa ulaşmamış olması ve kötü liderlerin bunları ülke içinde baskı unsuru olarak kullanmaya, ya da bu kuvvetleri bir tehdit gibi algılayarak kasıtlı olarak güçsüzleştirmeye yönelik eğilimleri, temel nedenlerden ikisini oluşturur.⁴² Buna ek olarak, gelişmekte olan ülkelerdeki ordular, kendi potansiyellerine ve kaynaklarına odaklanmaktansa, süper güçlerin güvenlik konusunda verdikleri güvencelere bağımlı hale geldi. Bu askeri dış yardım kesildiğinde, yerel güçler aciz bırakılmış oldu.⁴³

Gelişmekte olan ülkelerin ordularından birkaçı yüksek standartlara sahiptir ve çoğu siyasallaştırma, kötü yönetim ve sivil idarenin eksikliği gibi zorluklarla karşı karşıyadır. Diğer devlet kurumlarıyla olduğu gibi, ordular da sıklıkla etnik dengesizliklerde ve bozulmalarda uzlaşmaya gider.⁴⁴ Birçok devlet de orduyu, eğitimsiz, cahil, hastalıklı kişileri kabul eden bir istihdam programı olarak kullanır. Eğitim düzeyleri oldukça düşüktür. Örneğin Afrika’daki orduların çoğunluğunda, disiplinsizlik, ekonomik sorunlar ve yönetimdeki ihmalkârlık, orduda eğitimi geri plana düşürmüştür. “Temel eğitimlerinden itibaren, bir kez bile silahla atış yapmamış tümenlere rastlamak pek beklenmedik bir durum değildir.”⁴⁵

Bunun sonucunda, gelişmiş teçhizat alabilecek olsalar dahi, gelişmekte olan ülkelerin orduları bu teçhizatı kullanacak, muhafaza edebilecek ve bunların bakımını yapacak nitelikli personele sahip değildir. Bu orduların gerçek kapasiteleri incelendiğinde, sahip oldukları silahların sayısı anlamsız hale gelir. Örneğin, Mozambik 43 savaş jetine, 6 savaş helikopterine ve 12 donanma aracına sahiptir, ama filolarının bakımı öyle kötüdür ki, “suyun üzerinde durabilen bir teknesi ya da uçabilen bir uçağı yoktur.”⁴⁶ Bu

nedenle yerel ordular, dışarıdan gelecek ve bu sistemleri yürütecek ve bakımını sağlayacak olan uzmanlara büyük bir ihtiyaç duyarlar. Bu ordular sürdürülebilir stratejik hareket kabiliyetini sağlayamama eğilimi de gösterirler; birkaçı gelişmiş komuta, denetim, istihbarat, hava gücü, deniz gücü veya lojistik destek sistemlerine sahiptir.⁴⁷ Tüm bu açıklar, ülkeler karmaşık güvenlik tehditleriyle karşı karşıya geldiğinde onları güçten düşürür ve özel askeri şirketlerin desteğine ihtiyaç duymalarına yol açar.

Örnek olarak, Nijerya'nın Afrika'daki en etkili ordulardan birine sahip olduğu düşünülür ve bölgede iktidar sahibi olması için Amerika tarafından yetiştirilmiştir. Ancak Nijerya ordusu yıllar süren bozulma yüzünden son derece güç kaybetmiştir. Öyle ki, Savunma Bakanı orduda kaç birlik bulunduğundan bile bihaberdir. Birim komutanlarının ödemeleri, yönettikleri personel sayısı üzerinden yapılır; bundan dolayı, komutanların birçoğu aslen emirleri altında bulunan asker sayısını daha yüksekmış gibi gösterip, aradaki farkın üstüne yatarlar.⁴⁸ Bu sadece ordunun sorunlarında bir uç noktadır. Donanma 19 amiral ile 34 tuğamiral barındırırken, denize yalnızca 9 deniz aracı çıkarabilir durumdadır. Nijerya ordusunda yapılan bir denetim (ilginç bir şekilde MPRI tarafından gerçekleştirilmiş), kuvvetin teçhizatının yüzde 75'inin arızalı veya kullanılamaz durumda olduğu bulgusunu ortaya koydu.⁴⁹ Birçok asker; kask, matara ve bazı durumlarda çok ihtiyaç duyulan gözlükler gibi en temel donanımdan yoksundu. Eğitim seviyesi de ya çok azdı, ya da aktif bir eğitim yoktu.⁵⁰ Benzer şekilde, Güney Afrika ordusunun tam anlamıyla savaşa hazır olan yalnızca 3000 adet personele ve faal durumda olan 4 tanka sahip olduğu tahmin edilir.⁵¹

Bu zaafların en tepesinde, ordular için gittikçe büyüyen ve istsnai bir şekilde tahrip edici ve sinsi bir tehlike bulunur: AIDS 2005 yılı itibariyle, dünya üzerinde 100 milyonu aşkın insanın AIDS'e yakalanmış olacağı tahmin ediliyor.^{*} Bu ciddi bir kamu-

* Ç.n. 2005 yılına ilişkin bir öngöründe bulunulmasının nedeni, kitabın ilk baskısının 2003 yılında yapılmış olmasıdır.

sal sağlık sorunuyken, bir yandan da askeri bir sorun teşkil eder.⁵² ABD İçişleri Bakanlığı'nın bir raporunda yapılan uyarıya göre AIDS salgını, "orduların uluslarını savunma ve sivil düzeni koruma kapasitelerini gittikçe zayıflatmaktadır".⁵³ Hastalığa yakalanma oranları özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki genç askeri nüfus arasında yüksektir. Günümüzde Afrika orduları arasında bu oranlar, örneğin Kongo ve Angola'daki tüm birliklerde yüzde 50, Uganda'da yüzde 66, Malavi'de yüzde 75 ve Zimbabve'de yüzde 80 olarak tahmin edilmektedir.⁵⁴

Netice olarak, gelişmekte olan bölgelerde devletlerin silahlı kuvvetlerinde genel bir bozulma görülmektedir. Yerel ordular da ve güvenlik güçlerinde gittikçe artan bu yetersizlikler, artan tehditlerle yan yana getirildiğinde, ulusal ve kurumsal liderlerin, özel sektör de dahil olmak üzere mümkün olan herhangi bir merkezden yardım almayı tercih edebiliyor olmaları hiç de şaşırtıcı değildir.⁵⁵

Dış Müdahalede Görülen Gerileme: Büyük Güçlerdeki İsteksizlik

Askeri pazarın özel şirketlere açılmasındaki bir başka önemli etken de, dış güçlerin giderek artan şekilde, patlak veren şiddet olaylarına müdahalede bulunma isteklerindeki azalmadır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısı boyunca, hem süper güçlerin hem de eski koloni devletlerinin gelişmekte olan bölgelerde çıkarları bulunduğundan, bu devletlerin zayıf idari kapasiteleri o kadar sorun olmadı. Güçlü devletler az gelişmiş bölgeleri stratejik bir savaş alanı olarak görüp, çoğunlukla böyle bir devlete yardım etmek üzere müdahalede bulundular. Ancak günümüzde, dünya üzerinde bulunan çatışma alanlarının çoğu, büyük devletlerin stratejik hesaplarına artık uymamaktadır.⁵⁶

ABD ve diğer büyük endüstriyel güçler bu bölgelere müdahalede bulunup bulunmama konusunda kararlarını verirken havayı değiştirmiş olan üç genel etken vardır.⁵⁷ İlk olarak, muhte-

mel müdahalelerin büyük çoğunluğu isteğe bağlıdır; yani bunlar, devletlerin kendi varlıklarını sürdürmelerine ilişkin bir gereklilik değildir. İkincisi, Batı'daki askeri yapılar hâlâ büyük oranda topyekün savaşa göre düzenlenir ve çoğunlukla da sınırlı müdahaleler için uygun değildir. Son olarak, çok çeşitli nedenlerden ötürü bu devletlerin çoğunda, doğrudan ulusun özünü tehdit etmeyen çatışmalarda verilen kayıplara karşı bir hoşgörüsüzlük gelişmiştir.⁵⁸ Amerikan kamuoyu, Afganistan harekâtını gerekli bir mücadele olarak değerlendirdiğinden, burada verilen zayıyatı kabullenmeye istekliyen; müdahalenin gerekçelerinin çok net olmadığı Somali veya Balkanlar gibi başka yerlerdeki operasyonlar için aynı durum geçerli değildir. Amerikalı eski bir diplomat olan Dennis Jett'in bu konuya ilişkin sözleri şöyledir: "Somali'den beri Amerikan birliklerini [isteğe bağlı müdahalelerde] riske atmak, bir seçenek olmamıştır... Afrika'daki bir iç savaşta insanlarımızı kaybetmemizin eleştirisi, bu duruma birliklerimizle müdahale etmememizin eleştirisinden çok daha sert olacaktır."⁵⁹ Bush yönetiminde bu tür sorumlulukları yüklenmekten kaçınmaya yönelik bu eğilim desteklendi.

Bu dinamik aynı zamanda, kadro ihtiyaçlarını gidermek için rezervlerin kullanılmasının, siyasi anlamda şimdiye dek hiç olmadığı kadar hassas bir konumda olduğu anlamına gelir. Bu nedenle, kuvvet alımı yapıldığında bile, daha önceleri mevcut rezervlerin üstlenmiş olduğu destek görevlerinin, ivedilikle özel sektöre aktarılması gerekir.⁶⁰ Nihai sonuç şudur ki; doğrudan Amerika Birleşik Devletleri'ne yapılan bir terörist saldırısında asker alımı için kamuoyunun desteğini arttırmak kolayken, küçük bir Afrika devleti kaosa sürüklendiğinde aynı desteği bulmak mümkün değildir.

Bu geri çekilmenin yalnızca Amerika'ya has bir olgu olmadığını, geçmişte Afrika ve Asya devletlerine düzenli olarak müdahalede bulunmuş olan eski sömürgeci güçlerin de özelliği olduğunu belirtmekte yarar var. Örneğin, Fransa'nın kendine biçtiği "Afrika'nın jandarması" rolü büyük oranda değişmiştir.

Afrika’da bulunan Fransız birliklerinin sayısı 1990’larda yüzde 40’tan fazla bir azalma göstermiştir ve önümüzdeki yıllarda bir yüzde 75’lik düşüş daha olacaktır.⁶¹ Bir Fransız generalin belirttiği gibi, “sömürgecilik sonrası çağ bitmiştir.”⁶²

Özetle, müdahale için ciddi özverilerde bulunma isteği gerekir. Ama böyle bir hazır bulunma durumu artık pek mümkün gözükmemektedir. Bu da özel askeri şirketlere faaliyetleri için geniş bir yer bırakır. Doğada olduğu gibi, güvenlik pazarı da boşluklardan hoşlanmaz.⁶³

Dış Müdahalede Görülen Gerileme: Birleşmiş Milletler’in Yetersizliği

Soğuk Savaş sonrasındaki ilk iyimser atılımda, Birleşmiş Milletler uluslararası istikrarı sağlama rolünü süper güçlerin elinden alacakmış gibi göründü. Bu hevesler, 1992’de “Barış için Gündem” adını taşıyan Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri raporuyla doruğa çıktı. Ancak Bosna, Somali ve Ruanda operasyonlarında yaşanan hayal kırıklıkları, Birleşmiş Milletler’in faaliyetlerine gem vurdu. Gerçekten de, 1993 yılında 83.000 Birleşmiş Milletler barış gücü askeri savaş alanındayken, 1995 itibariyle bu sayı 8000’e indi ve 1999’da 1000 civarındaydı.⁶⁴ Birleşmiş Milletler artık barışa zorlama” faaliyetlerini bile üstlenmemektedir. Buna ek olarak, Batılı ulusların Güvenlik Konseyi’ndeki ağırlığı, Bosna’daki gibi belli başlı bazı çatışmalarla, Liberya gibi Batı’nın menfaat bölgelerinin dışında kalan yerlerdekilere göre daha fazla ilgilenilmesi anlamına gelmiştir.

Birleşmiş Milletler’in istikrarı sağlama rolünü etkili bir şekilde yerine getirmesini engelleyen çeşitli faktörler vardır. Bunlardan ilki, öncelikle borçlarını ödeyemeyen üye devletlerden kaynaklanan, geçmiş ve güncel mali zorluklardır. Örgüte ödenme-

* An Agenda for Peace.

** Orj., Peace enforcement.

si gereken -Amerika Birleşik Devletleri'nin iki milyar doları aşan ödenmemiş bakiyesinin de dahil olduğu- borçlar, aynı zamanda barış gücünün giderleri de artınca, savaş alanında etkin bir yer edinmeye engel olacak ölçüde arttı.⁶⁵

İkincisi, Birleşmiş Milletler kesinlikle savaşlarda mücadele etme amacıyla kurulmuş bir örgüt değildir. Örgüt içinde savaş alanındaki operasyonların gözetimini üstlenen bölüm ciddi şekilde siyasallaştırılmışken bir de maddi yetersizlikler yaşamakta ve kadro (toplamda, Birleşmiş Milletler halkla ilişkiler bölümünde çalışanların sayısının yarısına tekabül eden bir sayıya, 400 kişilik bir personele sahiptir) sıkıntısı çekmektedir. Kadro oluşturma süreci aynı zamanda, komutaları altındaki alanlara hâkim olan gerçek askeri profesyonellerin sayısının yetersiz kalmasıyla sonuçlanır. Bu nedenle de operasyonların tanımlanması, planlanması, bir araya getirilmesi, sahaya aktarılması ve operasyonların savaş alanında desteklenmesi süreci aksatılır. Birleşmiş Milletler'in gönüllülük esasına dayanıyor olduğu gerçeği de bir tür kısıtlama getirir. Çatışma bölgelerine kuvvet göndermeye istekli devlet bulmak çoğunlukla çok zordur. Bu yüzden de Birleşmiş Milletler misyonları sık sık, eğitim ve teçhizat yokluğu çeken veya gerekli görevleri yüklenmeye istekleri olmayan ikinci kalite ordulara kalır.⁶⁶

Son olarak, gönüllü esasına dayanan süreçler aynı zamanda bir kuvvetin bir araya getirilmesinin ve konuşlandırılmasının sıklıkla son derece ağır ve etkisiz olması anlamına gelir. Örneğin, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Sierra Leone'ye barış gücü gönderilmesini onaylamasının ardından altı ay geçtikten sonra kuvvetlerin büyük çoğunluğu hâlâ oraya varmamıştı.⁶⁷ Üstelik, gönüllülük ekseninde oluşturulmuş birliktelikler, farklı devletlerden farklı kapasitelerdeki ve eğitim düzeylerindeki birliklerin bir araya getirilmesini içerir.⁶⁸ Bu çoğunlukla kuvvet etkinliğinin en düşük ortak paydada kendini göstermesiyle sonuçlanır. Bazen iç sürtüşmeler ve ihtilaflar patlak verir. Mesela Sierra Leone operasyonunda, Nijeryalı komutan yardımcısı, Hintli ku-

mandanından gelen, birliklerini savaşa sokmamasına ilişkin emri iki kez reddetti.⁶⁹

Sonuç olarak Birleşmiş Milletler'in, çatışmaları durdurma ve şiddetin hüküm sürdüğü bölgelere istikrar getirme amaçlı müdahale yeteneği zarar görür ve pazardaki bu boşluk özel askeri şirketlere kalır. Bazıları Birleşmiş Milletler'in pozisyonunu, bir mali krizden diğerine sürüklenip, borçlarını ödemeyi reddeden üyeleriyle görüşmelerde bulunmayı bırakmaması ve halen ahla-ki otoriteyi barındırması açısından, Ortaçağ papalığına bile benzetmiştir.⁷⁰ Bölüm 11'de daha detaylı inceleneyeceği üzere, papalık gibi Birleşmiş Milletler'in de özel askeri aktörlerle sözleşme yapmayı istemesi gibi bir ihtimal vardır.

Dış Müdahalede Görülen Gerileme: Bölgesel Örgütlenme Başarısızlıkları

Bölgeselcilik günümüzde uluslararası ilişkilerdeki en önemli trendlerden birini oluşturur.⁷¹ Bu yüzden birçoğu, bölgesel örgütlenmelerin Birleşmiş Milletler'in yerini alma potansiyeline sahip olduğuna inanır ve kendi bölgelerinde asayiş-i sağlama-ları için devletlerin güçlerini birleştirmesine izin verir. Hakika-ten de Liberya, Doğu Timor ve Kosova operasyonları, Birleşmiş Milletler'in barışa zorlama görevlerini gittikçe artan bir şekilde bölgesel örgütlere bırakıyor olduğunu gösterir.

Bunlar, artan çatışma ve istikrarsızlıkla baş etme potansiyeli-ne kesinlikle sahiptir, fakat yine de bölgesel alt sözleşmeler yap-ma hususunda bazı sorunlar vardır. Kongo Savaşı'nda görüldü-ğü üzere, bölgesel örgütlerdeki yerel üyelerin yerel çatışmalar-da genelde menfaatleri bulunur. Kongo'daki mücadeleye on bir Afrika devleti dahil olmuştur; sonrasında da bunların olaya dı-şarıdan bakan tarafsız devletler gibi davranmaları beklenemez-di. Birleşmiş Milletler gibi, bölgesel örgütlenmeler de üyelerinin güçlü ve zayıf yanlarını yansıtır. Bunların bazıları -NATO gibi- iyi

silahlanmış ve iyi eğitim almış ordulara sahip olan zengin devletlerden meydana gelir. Kalan kısım, çoğunlukla onlara en çok ihtiyaç duyulan alanlarda, etkin çatışma yönetimi konusunda sık sık minimum standartların altına düşer. Bu nedenle Kosova'ya çok iyi donanımlara sahip olan 50.000 barış gücü askeri giderken, Kosova'nın yedi katı büyüklükte olan Sierra Leone, yetersiz ekipman ve 9000 kişilik bir kuvvetle yetinmek zorunda kaldı. Çoğu bölgesel kuvvet, operasyonlarını destekleyecek nakliye ve lojistik gücünden de yoksundur. İhtiyaç halinde bu durum onları sıklıkla özel askeri şirketlere yönlendirir.

1990'ların sonuna gelindiğinde, belli başlı bölgesel örgütlerin istikrar sağlamaya yönelik operasyonları üstlenme gücünü destekleme girişimleri oldu. Örneğin bunlardan bir tanesi, Amerikan hükümeti tarafından finanse edilen ve aslen MPRI tarafından yönetilen, African Crisis Response Initiative (ACRI) adlı program olmuştu. Bu program belli Afrika devletlerine barışı koruma eğitimi verdi.⁷² Bununla birlikte, ACRI gibi programlar, yetiştirdikleri birliklerin sayılarının az olması ve çözüme ulaşmamış belli başlı kurumsal sorunlar nedeniyle etkili olamamıştır.

SAVAŞIN DOĞASINDAKİ DEĞİŞİMLER

Arz ve talepteki kaymaların yaratmış olduğu yeni pazar açılışına rağmen, askeri hizmette özelleşmenin onlarsız gerçekleşmiş olamayacağı, ya da kapsam ve etki olarak çok daha kısıtlı kalmış olacağı iki temel trend bulunur. Bunlardan ilki, savaşın kendisinin birtakım devrimsel değişikliklerden geçiyor olmasıdır. Çatışma araçlarından faydalanmak için bir kere büyük çaplı asker, araç-gereç ve para birikimi gereklidir. Aslında bu gereklilik, devlet formunun kazandığı zaferin kalbinde yer alır.⁷³ Ancak silah teknolojisinin doğasındaki değişiklikler, küçük grupların artık büyük bir gücü kullanma yetisine sahip olduğu anlamına gelir. Sonuç olarak, "1648 yılında Vestfalya Barış Antlaşması ile birlikte başlayan, iktidarın istikrarlı bir şekilde devletlerin elinde bulunması durumu, en azından bir süreliğine sona erer."⁷⁴

Yüksek yoğunluklu düzeyde gerçekleşen savaşta ortaya çıkan gelişmiş teknoloji gereksinimi, özel uzmanlığa duyulan ihtiyacı arttırmıştır ki bu da sıklıkla özel sektörden karşılanmak zorundadır. Diğer tarafta, savaşın ardındaki etkenler ve orduların rolleri üzerindeki etkisi de değişiyor gibi görünmektedir. Aslen küresel geçiş/değişim bölgelerinde görülen düşük yoğunluklu çatışma, sıklıkla ideolojik gerekçelerini kaybetmiş ve yasadışı bir hal almıştır. Özetle savaş, her biri -çeşitlileşme, teknolojik bir hal alma, sivilleşme ve suç teşkil etme- özel şirketlere daha büyük roller oynamaları yolunda fırsatlar yaratan bazı mühim dönüşümlerden geçmektedir.

Devlet Dışı Yetkilendirme

Savaştaki ilk değişiklik, askeri gücün devlet denetimi dışında çeşitlenmesini kapsar. Zorlu devlet dışı aktörlerin yükselişine bir önceki bölümde değinildi ama önemli olan şudur ki, özellikle çoğu devlet kuvvetiyle karşılaştırıldığında, devlet dışı grupların artan gücü, savaşın dinamikleri üzerinde büyük değişikliklere yol açacaktır.

Endüstri çağında savaşa girme konusunda ulus devletleri en etkili örgütlenme yapan şeylerden bir tanesi; birlik, araç-gereç ve levazım giderlerinin çok yüklü olmasıydı. Yalnızca çok büyük miktarda para, insan ve malzeme seferber edebilen oluşumlar bunu gerçekten başarabilirdi. Böylece devlet, kurumsal rakiplerini gitgide daha fazla ayıklayabilecek hale geldi.⁷⁵

Ancak teknolojik ve mali gelişmeler, daha küçük örgütlerin de savaşa girmesini mümkün kılmıştır. Serbest askeri pazarın getirdiği güçle birlikte, tek kısıtlayıcı etken çoğunlukla para sağlamadır. Öyle ki özel, kanunsuz ve ticari örgütlenmeler devletin silahlı kuvvetleriyle boy ölçüşmenin yollarını artık bulabilirler. Örneğin Angola'daki isyancı birlik UNITA Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte destekçi devletlerini kaybetmesine rağmen, 2 milyar dolar civarındaki bir elmas ticareti vasıtasıyla, koca bir mekanize sahra

ordusunun özel sektör tarafından yapılandırılmasını ve bakımının sağlanmasını finanse edebildi.⁷⁶ İyi finans kaynaklarına sahip aktörler böylece kendilerine bir avantaj sağlayan gelişmiş bir yetenek satın alabilirler. Üstelik silahlı faaliyetlerini dışarıdan edinenek, onları tehdit eden riskleri azaltırlar.⁷⁷

Devletler dışındaki aktörleri güçlendirmenin sadece silahlarla ilgili olmadığını, savaşın tüm kapsamını çevrelediğini belirtmekte fayda vardır. Mikroelektronik, yazılım mühendisliği ve biyoteknoloji gibi birçok alanda askeri sektörle karşılaştırıldığında sivil sektör çoktandır daha gelişmiş bir duruma gelmiştir. Devlet teşkilatlarının edinebildiği nitelikli istihbarat, serbest piyasada her geçen gün daha rahat bulunabilir konumdadır. Şimdiye dek süper güçlerin istihbarat teşkilatlarına özel alanlar olan, ticari uyduların sağladığı yüksek çözünürlüğe sahip görüntüler satılığa çıkmıştır.⁷⁸ Benzer şekilde, GPS ve FLIR gibi kilit askeri teknolojiler de ticari anlamda ulaşılabilir durumdadır.

Dikkat edilmesi gereken bir alan da, psikolojik savaş, askeri yanıltma, elektronik savaş ve karşı tarafı şaşırtıp, çökertmek için yapılan fiziksel ve sanal saldırı gibi çeşitli faaliyetleri kapsayan bilgi savaşının* artan önemidir. İleri teknoloji ve az sayıda personel gerektiren bilgi savaşı, özellikle ulus devletlere karşı, devlet dışı örgütlenmeler için biçilmiş kaftandır. Neredeyse 100 kadar devlet dışı grup, bilgi savaşı alanındaki yeteneklerini geliştirmektedir. Bu alanda, müşterileri için -doğru fiyata- bilgi saldırıları düzenleyecek ve bunları yürütecek olan, bir o kadar da özel teşebbüs bulunur.⁷⁹

Sonuç, çatışmanın kendisinde görülecek muhtemel bir karmaşıklıktır. Bazı analistler, yirmi birinci yüzyılın en karmaşık mücadelelerinin, özel sektör aktörlerinin kendi ağlarını, sonunda yine özel sektörün desteğine bel bağlayacak olan devletlerle yarıştıracığını ileri sürer.⁸⁰ Clausewitz'in ana hatlarını çizdiği türden, tek bir ulusal ağırlık merkezine sahip olan bir düşman

* Orj. Information warfare.

fikri geçmişte kaldı. Gerçekten de, Michael Mandelbaum'un yazdığı gibi, "Gerillalar, teröristler, özel milisler -ve hatta art niyetli bilgisayar korsanları- resmi eğitim almış, gerekli donanuma sahip olan, kamunun finanse ettiği askerin yerini alıyormuş gibi görünür."⁸¹

Teknoloji Gereksinimleri

Askeri kapasitede ön saflarda kalmak isteyenlerin, daha çok özel kaynaklardan temin edilen ve giderek büyüyen bir teknik uzmanlık ihtiyacı vardır. Yirmi birinci yüzyıl savaşında görülen yeni cephe, bilgi üstünlüğü stratejisi olmuştur. Bu da özel sektörün desteğine çok daha fazla ihtiyaç duyulmasına yol açar. Bu durum, 2. bölümde tanımlanan, niteliğin salt nicelikten daha önemli olduğu, savaşın eski dönemlerini hatırlatır. Özel askeri uzmanlara olan talep üzerinde de benzer etkiler görülür.

Tarih boyunca askeri ya da askerlik dışı teknolojik gelişmeler savaşta önem arz etmiştir.⁸² Ancak modern teknoloji Janus yüzlü bir hal almıştır.⁸³ Geçmişteki askeri teknolojik atılımlar yalnızca devlet kontrolüne uygun büyük sistemler içinde toplandığında (demiryolları veya ağır silahlar gibi) etkili olurken, internet ve telekomünikasyon gibi yeni teknolojiler ancak merkezi olmadıkları ve sınırları aşmalarına izin verildiği zaman tam etki gösterirler.

"Askeri İşlerde Devrim"⁸⁴, modern savaş anlayışındaki bu yeni trendi tanımlamak için türetilmiş genel terimdir. Askeri İşlerde Devrim, yeni teknolojinin, özellikle de bilgi teknolojilerinin bütünleşmesinin, askeri mühimmatın öldürücülüğünde ve devingenliğinde katlanma eğiliminde olan bir artış yaratmakta olduğunu öne sürer.⁸⁴ Büyük devletler, Afganistan'da Taliban'a karşı mücadeleye girişen Amerikan kuvvetlerinin başarısının gösterdiği üzere, Askeri İşlerde Devrim'in avantajlarından faydalana-

* Janus, ikisi birbirine zıt yönlere bakan 2 yüzlü bir Roma tanrısıdır.

** Orj. Revolution in Military Affairs (RMA).

bilirken, bu teknik değişiklik, silahlı çatışmalarda devletlerin sahip oldukları geleneksel avantajın bir kısmına zarar da verebilir. Mesela, dünyada telekomünikasyon ve özellikle internet alanında en çok öne çıkan, bu nedenle de askeri, ekonomik ve sosyal anlamda bilgi altyapısına bağımlı ulus olan Amerika Birleşik Devletleri için stratejik bilgi savaşı sorunlu olabilirdi.⁸⁵ Devlet dışı gruplar merkezi olmamalarından ötürü, bu alanda resmi ordulardan üstün bile olabilirler. Daha iyi donatılmış da olabilirler. Ulusal Güvenlik Teşkilatı (NSA) başkanı yakın zamanda, esneklikleri endüstriyel gelişmedeki hızlı sıçramayla birleştiğinde, bunun devlet dışı grupların Amerikan hükümeti teşkilatlarına göre sıklıkla daha üstün teknolojiye ulaşabilmesi anlamına geldiğini belirtti.⁸⁶ Gerçekten de, bazı Amerikan askeri savaş oyunlarında özel sektörden kiralanmış olan küçük bilgisayar korsanı birimleri, kritik askeri sistemlere erişimi sağlayabildiklerini ve tüm askeri operasyonları bozabildiklerini kanıtlamışlardır.⁸⁷

Stratejik bilgi savaşı bilhassa özel askeri şirketler trendi için önem taşır. Zira bu zamana kadar özel sektör, kilit noktalarda ordudan daha iyi olduğunu kanıtlamıştır.⁸⁸ Özel şirketler savaşın bu yeni alanında yalnızca devletin silahlı kuvvetleriyle boy ölçüşebilmekle kalmayıp, aynı zamanda buradan şimdiden kendilerine çok miktarda iş çıkarmışlardır.⁸⁹ Endüstri analistleri, bilgi savaşı teçhizatına para harcamanın artarak devam edeceğini öngörerek, bu sektördeki şirketlerin, pazarın en verimli noktası' tabir edilen bir konumda yer aldığını belirtmektedir.⁹⁰

Özelleştirme ve Sivilleştirme

Bu değişiklikler doğrudan, birçok askeri işlevin sivil uzmanlara aktarılabilmesi ve aktarılıyor olduğu, savaşın doğasındaki bir sonraki büyük değişime yol açtı. Sivillerin savaştaki rolü büyük

* Metnin orijinalinde "sweet spot" olarak geçen deyiş, birçok etkenin bir araya geldiği bir kombinasyonda, sayısal anlamda en uygun sonucu veren noktayı tanımlar.

ölçüde artmış olduğundan, askeri ve askeri olmayan (uğraşılar/ istilalar) arasına kesin bir çizgi çekmek giderek zorlaşmaktadır.⁹¹

Dünyadaki modern askeri kuvvetler tarafından kullanılan bilgi sistemlerinin çoğu, aslen sivillerin kullanım amaçları doğrultusunda siviller tarafından tasarlanır, geliştirilir ve kontrol edilir. Bununla birlikte yaygın olarak sivillerin bilgi altyapısını kullanırlar.⁹² Bunun neticesinde, bir analistin belirttiği gibi, “Amerikan ordusu, gelecekte -göğüs göğse savaş alanında bile- en modern sistemlerin faal tutulabilmesi için sözleşmeli personele gereksinim duyulacağı hükmüne varmıştır. Bu durum, özellikle bilgiyle ilintili sistemlerde geçerlidir. Bilgi savaşı, aslında pekala paralı askerlerce yürütülür hale gelebilir.”⁹³ Gerçekten de Amerikan Ordusu meslek dergisinde yer alan bir makale, Amerikan ordusunun “saldırı amaçlı belli bilgi hareketleri için, düzenli kuvvetin içinde ana faaliyetinden çok uzakta kalan üstün becerilerin kısıtlı kullanımını devam ettirmeye çalışmak yerine; akın etme kapasitesi sağlayacak olan uzmanlaşmış özel askeri şirketler tutması”nu önermiştir.⁹⁴

Amerika Birleşik Devletleri’nin Fort Hood’da ve Fort Irwin’de düzenlenen tatbikatları göstermiştir ki, “Geleceğin Ordusu”nun, savaş alanında özel şirketlerden oldukça yüksek düzeyde destek almaya ihtiyacı olacaktır. Bu tatbikatların gerçekleşebilmesi için bile, Hughes ve TRW gibi şirketlerin, askeri personel için aksaklıkları giderecek elemanlar, programcılar, tamirciler, eğitmenler olarak iş gören yüzlerce çalışanı sahaya göndermesi gerekir. Aslında, sektörün uzmanlarından James Adams’ın yazdığı gibi, “iş bitirici programcılar gelecekte savaşçıların vekilleri olabilirler.”⁹⁵

Bununla birlikte, bu yalnızca bilgi savaşı ya da savaş alanında verilen destek ile ilintili bir durum değildir. Silah denemesi, havada yakıt ikmali, F-117 ve B-2 hayalet bombardıman uçaklarının oldukça uzmanlık gerektiren teknik bakımı gibi çeşitli alanlar şu an tümüyle özel sektörün elindedir. Olayın özü şudur: En üst seviyelerde çatışmayı yürütebilmek için gerekli olan silah sistemleri o kadar karmaşık bir hal almaktadır ki, operasyonlarının altın-

dan kalkabilmesi için tek bir Amerikan askeri birimine yardım etmek üzere beş farklı şirkete ihtiyaç duyulur.⁹⁶

Bir savunma uzmanının dediği gibi, “Savaşlarda dünya tarihindeki en gelişmiş teknolojiyi kullanıyoruz ve bazen bunun nasıl onarılacağını sadece bunu yapan insanlar biliyor.”⁹⁷

Savaşın sivilleştirilmesi, geleneksel savaş kanunlarını hiçe sayar. Siviller bir zamanlar muharip addedilmezlerdi ve bu nedenle hedef alınmazlardı. Ancak bu muafiyet, sivillerin askeri operasyonların doğal bir parçası olmamaları üzerine kurulmuştu. Dijitalleştirilmiş savaş alanı ve yeni “savaşçı vekilleri” bu muafiyeti riske atar.⁹⁸

Çatışmanın Suç Olarak Kabul Edilmesi

Savaşçı *ethosunun** değişen gerçeği, günümüz savaşının değişiminin başka bir yanıdır ve bazıları tarafından “Savaşçının Onuru”ndaki bir çöküş olarak nitelendirilir.⁹⁹ Batılı güçler tarafından yürütülen geniş ölçekli askeri operasyonları kapsayan “yüksek yoğunluklu savaş”ta, mücadele daha teknolojik ve daha sivilleşmiş bir hal almıştır. Aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerde görülen çatışmaların çoğunluğunda da karmakarışık ve suç teşkil eden bir hale gelmiştir. İlginç olan, her ikisinin de kamu uzmanlarının elinden alınan savaş tekeline içermesidir.

Dünya üzerinde devam etmekte olan savaşların birçoğunda, savaşın başlatılması, sürdürülmesi ve uzatılmasının ardında yatan gerekçeler oldukça çeşitlidir. Kâr güdüsü, harekete geçiren etkenler arasında merkezi bir yer edinmiş ve en az siyasi, ideolojik ve dini fikirler kadar etkili olmuştur.¹⁰⁰ Veya, bir analistin belirttiği gibi, “yeterli miktarda parayla herkes güçlü bir askeri kuvveti uygun araç-gereçlerle donatabilir. Suç teşkil edecek yolları kullanmak istedikten sonra da, hemen hemen herkes yeterli parayı elde edebilir.”¹⁰¹

* Değer ve inançlar sistemi, dünya görüşü.

Ekonominin çatışmada her daim rolü olmuşken, yirminci yüzyılın sonunda kâr amacı güdülen girişim merkezli yeni bir savaş türünün gelişimi görüldü. Bu, aynı zamanda geleneksel savaş mefhumlarının bulandırılmasını (Clausewitz'in tanımıyla, devletler veya organize gruplar siyasi amaçlar uğruna karşı karşıya geldiklerinde başvurulacak şiddet), organize suçu (özel örgütlenmelerin, çoğunlukla mali kazanç olan özel amaçları doğrultusunda şiddete başvurmaları) ve geniş ölçekli insan hakları ihlallerini içeren türde bir organize kitlesel şiddetti.¹⁰²

2. bölümde tartışıldığı üzere, özel kuvvetler geçmişte sık sık savaşmış, ama dahil oldukları çatışmaları ortaya çıkaran genellikle daha geniş kapsamlı bir etken olmuş. Örneğin askeri girişimci tabir edebileceğimiz Wallenstein'ı harekete geçiren kendi açgözlülüğü olmuş olabilir, ama dahil olduğu Otuz Yıl Savaşları daha geniş çaplı dini ve siyasi dinamiklerle ilintiliydi. Günümüzde dünya üzerindeki bazı çatışmalardaki mücadele böyle geniş kapsamlı bir sebepten yoksundur ve şimdi, madenlere el koymadan, uyuşturucu ticaretini korumaya ve basit yağmacılığa kadar, kaynak kullanımına ilişkin çeşitli yollar buna yön verir. Savaşın suç teşkil eden bu yeni halinin, Tacikistan ve Kolombiya gibi birbiriyle hiç benzeşmeyen yerlerde de doğruluğu geçerlidir. Sierra Leone'de on yıllık savaştaki kilit olay, hükümette kimin olduğuyla değil, ülkenin elmas madenlerini kimin kontrol ettiğiyle ilgiliydi. Benzer şekilde, düşmanların ve müttefiklerin yine elmas ve Koltan' madenleri için savaş verdiği Kongo'daki savaşı tarif ederken yerel bir gözlemcinin dediği gibi, "İnsanlar para için savaşıyorlar. Olup biten her şey parayla ilgili..."¹⁰³

Bu savaşların birçoğu yeni yeni ortaya çıkan çatışma girişimleri ve yerel savaş beyleri tarafından teşvik edilirken, bu değişiklikte Soğuk Savaş'ın sona ermesinin de bir rolü oldu. Dışarıdan, süper güçlerden gelen destek ve onların himayesi son bu-

* (Orj. Coltan) Koltan, niyobyum ve tantal içeren metalik maden cevhere verilen, konuşma diline özgü (kolumbit-tantalit) Afrikalı adıdır.

lunca, mevcut gerillaların ve muhalif grupların hesapları, daha bir pazar-odaklı yön aldı. Bu durum onlara, savaşmayı bırakmaktan ziyade, savaş ekonomilerini değiştirmek ve kendi mali kaynaklarını bulmak zorunda olduklarını fark ettirdi.¹⁰⁴ Kısaca, eğer bu gruplar varlıklarını sürdürmek istiyorlarsa gelir yaratılması (yağmacılık, birincil malların üretimi, yasadışı ticaret, vb.) en temel faaliyet olmak zorundaydı. Çatışma grupları için özellikle kazançlı olan bir alan da uluslararası uyuşturucu ticareti olmuştur. Örneğin Tacikistan'daki muhalif grupların finansmanının yüzde 70'ini uyuşturucu geliri oluştururken, Kolombiyalı gerillaların uyuşturucu ticaretinden yıllık 800 milyon dolar kazandığı tahmin edilir.¹⁰⁵ Bu durumda savaş, mantıksız veya bir sistemdeki çökme olmaktan çok uzakta, araç değil, amaç -kâr ve güç için alternatif bir sistem- halini alır.¹⁰⁶ Bu grupların birçoğu, oluşum sebepleri anlamını yitirdikten sonra bile uzun süre şiddet içeren faaliyetlerini sürdürürler.¹⁰⁷

Savaşların bu şekilde suç teşkil eder hale getirilmesi, özel askeri şirketler trendiyle ilişkili yeni dinamikler yaratır. Kuvvetlerin kendilerini idame ettirme şekillerinde belirgin değişikliklere yol açar. Bunlar çoğunlukla, geleneksel bir askeri doktrinin öngöreceği yolların mantığına aykırıdır. Örneğin bu savaşların birçoğunda, savaşmaları beklenen taraflar arasında büyük çaplı işbirliği görülür. Örnek vermek gerekirse, Sierra Leone'de RUF silahlarının çoğunu, onlara karşı savaşması beklenen hükümetten ve ECOMOG birliklerinden aldı.¹⁰⁸ Kâr etme takıntısı aynı zamanda, geleneksel açıdan bakıldığında, kuvvetlerin stratejik tavırdan daha azını sergilemelerine neden olur. Mesela bu tür savaşlarda yer alan isyancı gruplar, askeri üslere ya da havaalanları ve köprüler gibi stratejik tıkama mevziilerine saldırmaktan ziyade, daha çok yağmalayabilecekleri hedefleri vurmaya meyillidirler.¹⁰⁹ Suç teşkil eden bu amaçlarla, gitgide daha az profesyonel bir hal alan "askersiz" kuvvetlerin birleşimi, sivillere karşı uygulanan stratejilerde bir değişime yol açar. Mao'nun geleneksel isyan stratejisinden farklı olarak, bu yeni ya da yeniden oluşturulmuş gruplar,

onların kalplerini ve zihinlerini kazanmak yerine, terör estirerek halkı yağmalamayı amaçlar.

Tüm bu etkenler, suç teşkil eden savaşı daha da karmaşık ve kontrol edilemeyen bir hale getirir. Özel askeri şirketler gibi kâr amacı güden başka oluşumlar için de bunlara dahil olunması daha makul görünür. Bu savaşlar giderek daha sık rastlanır hale gelmiş olduğundan, bir özel şirketin -özellikle de aynı şekilde kâr amacı güden düzensiz yerel kuvvetlerle yan yana geldiğinde profesyonellikleri ciddi bir karşıtlık sergiliyorsa- savaştaki rolünü tartışmak da güçleşir.

ÖZELLEŞTİRMENİN GÜCÜ VE GÜCÜN ÖZELLEŞTİRİLMESİ

Soğuk Savaş sonrası pazarda görülen değişim ile savaşın doğasındaki dönüşümlerin ardından, özel aktörler için yaratılan açılımlar, üçüncü kritik trend ile vurgulanır: Özelleştirmenin yeni gücü.

Keynezyenizm ve refah devleti bir zamanların baskın ekonomik ilkeleriyle, yirminci yüzyılın sonunda, kamusal ya da kurumsal gereksinimlerin karşılanmasında piyasanın üstünlüğü inancına doğru kademeli bir değişim görüldü. Avrupa'daki, Latin Amerika'daki ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki programların başarısı ve Sovyet bloğundaki güdümlü ekonomilerin göze çarpan başarısızlığı bu dönüşün altını çizdi. Aynı zamanda, bir ticari strateji olarak dış kaynaklardan yararlanma da, muhtelif endüstrilerin canlandırılmasında önem arz etti.

Bu mukayeseli başarılar ve başarısızlıklar, özel askeri endüstrinin gelişimi için önemli öncelikli koşulları sağladı. Bunlar sadece ekonomik gücün pozisyonunu değiştirmekle, zihinleri açmakla ve dünya görüşlerini yıkmakla kalmayıp, bunun yanında geçmiş uygulamaların yeniden düşünülmesi için mühim yollar sundular.¹¹⁰ Pazarın çözüm olması gerektiğine ilişkin fikir, yalnızca meşruiyet kazanmadı, bir de etkili hükümet ve ticaret uygulama-

ları için *de facto* uluslararası model haline geldi. Bu nedenle, yöneticiler yeni sorunlarla karşı karşıya geldiklerinde ve faaliyetlerini -çöp toplama, hapishaneler veya askeri destek- geliştirme üzerinde düşündüklerinde, özel sektöre dönmeye başladılar. Özetle, “Eğer herhangi bir iktisadi politika popülerlik iddiasında bulunabilecek olsaydı, bu kesinlikle özelleştirme olurdu.”¹¹¹ Devletler gitgide daha çok işlevi dışsallaştırdığından, bunu askeri alanda yapmayı düşünmek onlar için o kadar da sorun değildi.

Özelleştirme Devrimi

Hükümetlerin dış kaynaklardan yararlanması, kesinlikle ivme kazanmış bir harekettir. Dünya genelinde devlet işlevlerinin giderek artan bir şekilde dışsallaştırılması, yirminci yüzyılın sonlarına damgasını vurmuştur.

Küresel anlamda özelleştirme dalgası, 1979’da Margaret Thatcher’ın seçilmesiyle İngiltere’de başladı. Thatcher hükümeti geniş kapsamlı bir denasyonalizasyon* programını üstlendi ve devlet kontrolündeki birçok endüstride özelleştirmeye gitti. İlk başlarda büyük bir dirençle ve kinle karşılaşan bu hareket kısa sürede, İngiliz ekonomisinin tümüyle iyi bir noktaya gelmesine yardımcı olan, büyük bir başarı olarak değerlendirildi.¹¹²

İngiltere örneği, sorunlu ekonomilerini canlandırma arayışında olan başka ülkeler için bir model oluşturdu ve 1980’ler, 1990’lar boyunca birçok ülke aynı yoldan gitti. Özelleştirme, yol gösterici bir norm olarak tüm dünyaya yayıldı.¹¹³ Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası kurumlar, bu ideolojinin normatif bir gerçekliğe dönüştürülmesinde önemli bir rol oynadılar. Hem borç veren teşkilatlar, hem de bunları finanse eden hükümetler için özelleştirme, idarecilerin patrimonyalizme” sırt çevirmeye istekliliklerini gösterir.

* (Orj. Denationalization) Devlet kontrolünden çıkarma, özelleştirme.

** Max Weber’e göre, geleneksel toplumlarda görülen ve yönetici erkek ile yönettiği ev halkı arasındaki iktidar-itaat ilişkisinin nitelik olarak değiştirilmeden

Sovyet bloğunun çöküşüyle, oradaki devletlerin hemen hepsi demokratik bir rejime ve buna eşlik eden pazar ekonomisine -devlet kontrolündeki büyük endüstrilerini özelleştirerek- geçiş yaptı. Komünizm sonrası ortaya çıkan devletler için devlet kontrolündeki endüstrilerin özelleştirilmesi, sosyalist düşüncenin sona yaklaştığının ve liberal demokrasiye geçişin ilk adımının sinyalini verdi. Gerçekten de Batı'nın kavramsal dünyasında bugün demokrasi düşüncesi özelleştirme düşüncesiyle çok yakından ilişkilidir.¹¹⁴

Sözün kısası, 1990'larda daha önce emsali görülmemiş düzeyde özelleştirme yapıldı.¹¹⁵ 1998 itibariyle dünya çapındaki özelleştirme oranı, her yıl kabaca ikiye katlanıyordu.¹¹⁶ Bu "özelleştirme devrimi", küreselleşmeyle el ele ilerledi. Her iki trend de karşılaştırmalı üstünlüğün ve rekabetin verimi ve etkiliği en üst düzeye çıkardığı görüşünü benimsemişti.¹¹⁷

Buna karşılık, ulus içinden birçok elit, sosyal vazifelerini bırakma ve kendi finans kaynaklarının (tımara arazileri gibi) korunmasına odaklanma eğilimi gösterdiler ve bunun dış kaynaklardan yararlanmaya kadar ilerlemesini sağladılar.¹¹⁸ Örneğin Endonezya, Liberya, Sierra Leone ve Kongo vergi tahsilini özel şirketlere devretmiş başarısız devletlerdir.¹¹⁹ Genel sonuç şudur: Yabancı şirketlerin kamu hizmetlerinin yerine getirilmesine müdahale etmesi, dünya üzerinde çok daha fazla telaffuz edilir bir hale geldi. Yakın dönemde bu tip dışsallaştırmanın çığ gibi büyüdüğü görülmüştür. Bu büyüme öyle bir noktaya varmıştır ki, birçok alanda bürokrasiyi tümüyle yerinden etmiştir. Bu, özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu şekilde gerçekleşmiştir. Bu gibi devletlerin bazılarında, halk sağlığından insan hakları denetimine kadar, eski kamu alanlarının neredeyse hepsinin idaresi dışarıdan grupların elindedir.¹²⁰

geniş toplumsal kesimlerin idare edilmesinde kullanılmasıyla ortaya çıkan yönetim tarzı. Bu tür yönetimlerde iktidar kullanım biçimleri tümüyle yöneticinin inisiyatifi dahilindedir.

Bu özelleştirme dalgasının etkileri hem geniş kapsamlı, hem de derinlemesine hissedildi. Hapishanelerden posta sistemine kadar, önceden hükümetin “dokunulmaz alanları” olan yerler özelleşti. 1990’larda Amerika Birleşik Devletleri’nde, yüz milyarlarca dolar değerindeki hükümet faaliyetleri özel şirketler tarafından üstlenildi. Bu hareket, sol kanattan Clinton yönetiminin “ulusal performans incelemesi” ve sağ kanattan da Kongre’deki özelleştirme yanlısı Cumhuriyetçi çoğunluk tarafından desteklendi.¹²¹

Özelleştirmeye yönelik bu siyasi trendlerin güvenlik dünyasına girmesi o kadar da şaşırtıcı olmamalıdır. Aslında özelleştirmenin ilk hedeflerinin çoğu, ulusal savunma sanayileri idi. Azalan bütçeler ve hızla tırmanan araştırma ve geliştirme giderleri ile birlikte bazı hükümetler hayati savunma sanayilerini pazara açma vasıtasıyla koruma arayışına girdiler. Örnekler arasında Fransa’daki Thomson-CSF ve Aerospatiale ile İngiliz Aerospace ve Rolls Royce bulunur. Bunun sonucu, savunma teknolojilerinin ve üretiminin küreselleşmesi ve özelleştirilmesi olmuştur.¹²²

Özel askeri şirketlerle somut bir hal alan güvenliğin özelleştirilmesi, hızla pazar bazlı çözümlerin bu açılımıyla bağlantılı bir hal aldı. Mark Duffield’ın yazdığı gibi, “özelleştirme örnekleri gelişmiş oldukları her yerde özel korunma talebi yaratmıştır. Gerçekten de küresel pazarların, istikrarsızlığın hüküm sürdüğü bölgelerdeki genişlemesini gösteren tek şey, buralarda eldeki değerli varlıkların denetiminin güvence altına alınması adına özel korumanın giderek artan kullanımı ve kapsamlılığı olmuştur.”¹²³

Dış Kaynak Kullanımını İlerletenler

Dış kaynaklardan yararlanmaya yönelik bu küresel trend, kurumsal dünyada da ortaya çıktı. Şirketler küresel bilgi çağının zorlayıcı unsurlarına karşı yeniden şekillenme çabasında olduklarından, ticari bir strateji olan dış kaynak kullanımı tutunarak, devamında özel askeri şirketlerin meşruiyetini ve gelişmesini etkiledi. Bir ticari grubun öne sürdüğü gibi, “dış kaynak kullanı-

mı ticaretin yeni şeklidir. Gerçekleşen değişiklikler güçlü ve geniş çaplı etkilere sahiptir.”¹²⁴

Amerika Birleşik Devletleri’nde dış kaynak kullanımının benimsenmesi, 1980’lerde “Japonya A.Ş.” denen Japonya’nın tehdit olarak algılanmasıyla başladı. Asyalı rakipleriyle rekabet güçleri giderek azalan işletmeler, “öz beceriler”e odaklanarak verimlerini arttırma arayışına girdiler. Benimsedikleri strateji, hedefleri için kritik değer taşımayan faaliyetlerde dış kaynakları kullanmaktı.¹²⁵ Bu yaklaşımın başarısı kanıtlandı ve birçokları IBM, AT & T ve Chrysler gibi şirketlerin de içinde olduğu, endüstrinin dinozorları addedilen kuruluşların geri dönüşlerini bu yaklaşıma bağladı.¹²⁶ Buradan, dış kaynak kullanımının bir işletmeyi yenisinden hayata döndürme ve geliştirme yolu olduğuna dair bir ders çıkarılabilir.

Dış kaynak kullanımı kısa süre içinde geçerli bir ticari strateji ve kendi içinde çok büyük bir endüstri haline geldi. Küresel dış kaynak kullanımı harcamaları, yalnızca 1998 ila 2001 arasındaki üç senede ikiye katlanarak, 2001 yılı itibariyle dünya çapında 1 trilyon doları aştı.¹²⁷ Bu trendi daha ileri götüren neden, yeni ekonomik düzenin en başarılı işletmelerinin birçoğunun bu stratejiyi kullanmış olmasıydı. En büyük 300 uluslararası şirketin yüzde 93’ü bazı hizmetler için dış kaynak kullandı.¹²⁸

Savunmanın başındaki birçok yönetici, endüstrinin genel anlamdaki başarısını işaret ederek, askeriye’nin ticari uygulamalara öykünmesini savundu. Başlangıçta bu, sağlık hizmetleri veya bilgi işlem gibi, askeriye’nin özel sektörde çoktandır bulunan hizmetleri tekrarladığı alanlarda başlatıldı.¹²⁹ Ancak zamanla verimlilik arayışında dikkate alınmayan hiçbir alan kalmaması gerektiği hissi gelişti.¹³⁰

İç Neticeler: Özel Güvenlik

Ordudaki özelleştirme pek çok açıdan, büyük resim olan özelleştirme trendinin sadece daha saldırgan bir yanıdır. Temelde,

devlet hükmettiği zirveleri bırakmaktadır; devletin en karakteristik kurumlarının tamamı -devletin sahiplendiği kurumlar, sosyal güvenlik, adalet, eğitim ve şimdi de iç ve dış güvenlik- düşüştür.¹³¹

Aslında askeri dış kaynak kullanımının benzeri, iç güvenlik piyasasında çoktandır görülür. Özel güvenlik işi, "dünya çapında eşi olmayan bir büyüme gayreti" ve birçok ülkede en hızlı gelişme gösteren ekonomik sektörlerden biri oldu.¹³² Bu endüstrinin hızlı ilerleyişinin arka planının bazı özellikleri vardır. Özel askeri şirketler endüstrisi gibi özel güvenliğin ülke içindeki gelişimi de, doğrudan doğruya devletin polis teşkilatının birçok görevinde görülen küçülme ve bunun ardından da bu görevlerden tümüyle çekilmesine bağlıdır. Özel güvenlikteki artışın büyük kısmına da, benzer şekilde hükümetlerin kendileri yön vermiştir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde, aktif olan özel güvenlik görevlilerinin yaklaşık üçte biri hükümet tarafından işe alınır.¹³³

Amerikan güvenlik endüstrisinde 1990'dan beri çarpıcı bir gelişme görülmüştür. Özel güvenlik için harcanan miktar, kamusal alanda olandan yüzde 73 daha fazladır ve özel kuvvetlerde işe alınan insan sayısı, emniyet teşkilatına alınanların üç katıdır.¹³⁴ Bu trendle bağlantılı olarak, dört tarafı duvarlarla ve güvenlik sistemleriyle çevrili, güvenli giriş kapıları olan konut siteleri artık konut inşasındaki norm -Amerika Birleşik Devletleri'nde bu tip toplulukların sayısı 20.000'in üzerindedir- haline gelmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki her yeni beş topluluktan dördü, özel güvenlik kuvvetleri tarafından korunur.¹³⁵ "Üçüncü dünyayı Amerikan banliyölerinden uzak tutmak adına özel güvenlik şirketleriyle anlaşma yapan insanların sayısının giderek arttığını görüyoruz."¹³⁶

Özel güvenlik şirketleri resmi olan polislik işinin yanında, çok daha çeşitlilik gösteren ve bir zamanlar hükümet tarafından yerine getirilen yurtiçi güvenlik görevlerini de üstlenmektedir. Örne-

* Orj. "gated communities".

ğin endüstrinin önde gelenlerinden Wackenhut, Amerika Birleşik Devletleri'nin on üç eyaletinde ve dört yabancı ülkede hapis-hanelerin işleyişinden sorumludur. Şirket aynı zamanda, Güney Carolina'da ve Nevada'da bulunan nükleer silah tesislerini terörist tehdidinden korumak üzere SWAT* timleri de sağlar.¹³⁷

Aynı trendler dünyanın her yerinde görülmektedir. Güney Afrika'da özel güvenlik personelinin üniformalı polis memurlarına oranı yaklaşık olarak dörde birdir. İngiltere'de ve Avustralya'da bu oran ikiye birdir.¹³⁸ İngiltere'deki özel güvenlik personeli (kabaca 250.000), sayıca İngiliz ordusunu aşar. Asya'nın bazı bölümlerinde özel güvenlik endüstrisi yıllık yüzde 20-30 oranında büyüme göstermektedir. Komünist Çin'de bile özel güvenlik endüstrisi tarafından 250.000 koruma işe alınmaktadır.¹³⁹ Özel güvenlikte en büyük patlama muhtemelen, 1989'dan beri açılmakta olan 10.000'in üzerinde yeni güvenlik şirketiyle, komünizm sonrası Rusya'da kamu teşkilatlarının neredeyse tümüyle çökmesi sonucunda görüldü.¹⁴⁰

Özel Sektörün Zaferi ve Kamunun Çöküşü

Ortaya çıkan nihai sonuca göre devlet, kamu sorunları için artık tercih edilen ve hatta varsayılan bir çözüm yolu değildir. Bazıları özelleştirme trendinin daha çok, ortak bağların bozulması sonucunda görülen genel bir toplumsal parçalanmanın bir bölümü olduğunu iddia etse de bu hareketin dünya görüşündeki normatif bir değişiklik olarak tanımlanması daha yerinde olur.¹⁴¹ Başarılı görünen özelleştirme ve dış kaynak kullanımı stratejileriyle karşılaştırıldığında devletin gösterdiği başarısızlıklar, yerleşmiş görüşün sorgulanmasına olanak sağladı. Bununla birlikte sadece devlet mercek altına alınmakla kalmadı, aynı zamanda özel sektör mensubu aktörlerin kullanımı da yeni bir meşruiyet kazandı. Böylece özelleştirme ve dış kaynak kullanımı, belirlenmiş se-

* Orj. Special Weapons and Tactics – Özel Silahlar ve Taktikler

çenekler arasına girmiş oldu. Birçok örnekte, bunlar açık olan tek kurumsal yol haline geldi.¹⁴²

Dünya görüşündeki bu değişikliğin çarpıcı bir yanı da, bizzat “kamu” sözcüğünün akıbetidir. Kamu/özel ayrımının ilk kez yapıldığı Antik Yunan’da, yüceltilen kamu alanıydı. İngilizce’de “aptal” anlamına gelen “idiot” sözcüğünün kökü, Yunanca’da “özel” sözcüğünün karşılığı olan “idios”tan gelir.¹⁴³ Günümüzde durum tam tersidir. “Kamu” -devletin sağladığı hizmetler anlamında, “kamu konutları”, “kamu taşımacılığı” veya “devlet okulları” gibi kullanımlarda- birçokları için ucuz veya ikinci sınıf ile eşanlamlıdır. Aynı zamanda, kamu çalışanları için de yenisinden değerlendirme yapılmıştır. “Fall of the Public Man” adlı kitapta, ticaret dünyasının daha üstün ve daha saygıdeğer olduğu hükmüne varılmıştır.¹⁴⁴

Bu nedenle, mevcut yönetim anlayışında, pazar bazlı çözümlerin üstünlüğü kutsal inanca yakındır. 1990’larda ülkenin “uyuşturucu çarı” olan Amerikalı General Barry McCaffrey, muhtemelen yaygın düşüncüyü en iyi kavrayanlardandı. Kolombiya’da özel askeri şirketlerin kullanılması hakkındaki fikirleri sorulduğunda, “Ben arsız bir dış kaynak kullanımı hayranıyım... Hayatta dış kaynakları kullanarak boşluğunu dolduramayacağınız çok az şey var” diye karşılık verdi.¹⁴⁵

Bu nedenle özel askeri endüstri, dünya çapındaki bu özelleştirme ve dış kaynak kullanımı trendinin bir sonraki adımıdır.¹⁴⁶ Bu, pazarın daha önce devlet idaresi altında bulunan alanlara girişinin daha saldırgan bir ifadesidir. Bir gözlemcinin de görüşünde belirttiği gibi, “Madem ki özelleştirme, tartışmanın sürdüğü bu günlerin trendi, öyleyse neden savaş da özelleşmesin?”¹⁴⁷

* Ç.n. “Kamu”, “umumi”, “devlete ait” gibi anlamlar için İngilizce’de “public” kelimesi yeterli olduğundan; devlet okullarını tanımlayan “public schools” ifadesi, dilimizde kullanılan ifadeyle bu anlamda denk düşmemektedir.

** Barry McCaffrey o yıllarda Beyaz Saray Ulusal Uyuşturucu Kontrol Politikası Müdürü görevindeydi.

BEŞİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL ASKERİ HİZMETLER ENDÜSTRİSİ

“Gün, ticaretinize elinizdeki kılıçlarla yön vermenizi gerektiren gündür.”

Doğu Hindistan Şirketi Müdürü’nün
çalışanlarına yaptığı uyarı

Özel askeri endüstrinin belirleyici göstergesi, geleneksel olarak ulusal orduların etki alanı içinde yer alan hizmetleri (muharebe hareketleri, stratejik planlama, askeri eğitim, istihbarat, askeri lojistik ve bilgi savaşı) sunmasıdır. Sandline ve MPRI gibi bazı şirketler askeri yanlarını ilan etmeye hevesli olsalar da, diğer pek çokları -yeterince anlaşılabilir bir şekilde-kendilerini açıkça askeri oyuncular olarak tanıtmazlar. Vinnell veya Booz Allen gibi bazıları da, daha büyük kurumsal yapılar içinde, nispeten gizli bölümler olarak yer alırlar. Armorgroup gibi diğerleri de, kulağa daha meşru gelen, “özel güvenlik şirketi” adını kullanarak, kendilerini askeri alanın dışında tutarlar. Bunu da, özel müşterileri için sadece ülke içi durumlarda edilgen hizmetler sağlıyor olmaları iddiasıyla desteklerler. Ancak bunlar, yerel alışveriş merkezlerinde çalışan güvenlik görevlilerinden çok daha farklıdır. Bu “özel güvenlik şirketleri”nden bazıları, faaliyetlerinde öyle iddia

edildiği üzere pasif olmadıkları gibi, bunların faaliyet gösterdikleri koşullar barışçıl ve hatta doğası itibariyle sivil nitelikte bile değildir. Özel kuvvet taktikleri eğitimi vermekten, gerilla saldırılarını geri püskürtmek üzere bir araya getirilmiş silahlı birlikler sağlamaya kadar, bu şirketlerin hem hizmetleri hem de etkileri kesinlikle askeri özellik taşımaktadır.

Bu hizmetlerin ardında kurumsal bir aracı olduğundan, daha zararsız görünen iş sahalarının pazar yapılarını anlamak için kullanılanlarla aynı türde bir endüstriyel analiz yapabiliriz. Endüstrinin geneline bakmaktan ziyade birkaç şirket üzerine odaklanması sebebiyle, daha önce kimse bunu tam anlamıyla gerçekleştirmemiştir. Böyle bir endüstriyel analiz, askeri pazarın ve onun bileşenleri olan şirketlerin işlevine bir açıklık getirmekle kalmayıp, bunların muhtemel gelişimine tanıklık etmemizi de sağlar.

ENDÜSTRİNİN YAPISI

Özel askeri endüstri, özellikle imalat gibi geleneksel endüstrilerle, ya da konumuzla daha ilgili olarak bir devlet bünyesindeki askeri yapıyla karşılaştırıldığında sermaye-yoğun bir sektör değildir. Bu da endüstrinin önemli bir özelliğidir. Özel askeri hizmet pazarına girişin önündeki duvarlar, ölçek ekonomilerine göre nispeten daha alçaktır. Ulusal silahlı kuvvetlerin varlıklarını devam ettirmek için azımsanmayacak miktarda ve devamlılığı olan bütçe giderleri gerektirmesine rağmen, düşük düzeyli bir özel askeri şirket için ihtiyaç duyulan, az bir miktar mali ve zihinsel sermayedir.

Savaş alanında faaliyet gösteren özel askeri şirketler için gerekli olan malzemeler zaten uluslararası silah pazarında hâlihazırda bulunmakta ve indirimli fiyatlarla edinilebilmektedir. Sözleşmelerin birçoğu, şirketin silah veya diğer lojistik ihtiyaçlarını temin etmesi sebebiyle sorumluluğu müşteriye yükleyecek şekilde düzenlenmektedir. Özel askeri şirket yalnızca personeli sağlar. Durum böyle olmadığında, bazı şirketler ek bir ücret karşılığında,

müşterileri adına satın alma işlemini gerçekleştirerek kazanç elde edebilmişlerdir. Bu onların kâr marjını arttırır.¹

Özel askeri endüstri yapısındaki kilit nokta şudur: Emek girişi hem uluslararası hem de yerel pazarlarda nispeten ucuz ve kolay elde edilebilirdir. Emek havuzunu devamlı dolu tutan bu arzın ardında, devlet ordularının birçoğunun, nispeten daha düşük bir ücret ve itibar anlamına gelmesi yatar. Özel askeri şirketlerin çalışanları, devletlerin ordu ya da emniyet mensuplarının kazancının 2 ila 10 katı kadar kazanç elde edebilirler. Bu nedenle devlet kuvvetlerinin en iyi ve parlak mensupları bu çekime kapılır. Gelişmekte olan bölgelerde, yerel ordular genelde ödemelerde istikrar da sağlayamaz. Gelişmiş bölgelerdeyse birçok eski asker, devletten aldıkları emeklilik ödemelerini özel sektör maaşıyla birleştirme beklentisiyle endüstrinin içine çekilir. Mesleki istikrar ve kurumsal ödüller (daha oturmuş şirketlerde hisse senedi sahibi olma hakkı da dahil olmak üzere) de ilerleyen aşamalarda ki cazibe unsurlarıdır.

Ancak bu işgücünün kendi potansiyelinin farkına varması, sadece kurumsal örgütlenme durumunda söz konusudur; bireysel olarak müşterilerine sağladıkları artı değer çok daha azdır. Devlete ait bir ordunun, her bir askerini silah altına almak, eğitmek ve yeniden eğitmek adına yüz binlerce dolarlık yatırım yapması gerekebilirken; özel askeri şirketler aynı hizmetleri o maliyetin bir kısmıyla serbest pazardan ivedilikle elde edebilirler. Bu da, endüstri çoğunlukla oldukça işgücü yoğun olabilse de, yüzlerce ve hatta binlerce kişinin görev aldığı bazı operasyonlarla beraber, şirketlerin bunların her biri üzerinden elde ettikleri marjinal gelirin daha da yüksek olduğu anlamına gelir.

Bu emek-sermaye karışımının içerdiği bir unsur daha vardır. Pazara giriş için pek bir engel bulunmadığından, kurumsal markalaşma ve itibar, piyasada baskın bir konuma gelebilmek için kilit faktörlerdir. Bu, çalışanların geçmiş askeri tecrübelerinde edindikleri namı taşımaları vasıtasıyla sağlanabilir. MPRI'nın kendi pazarlamasını, çalışanlarının Amerikan silahlı kuvvetlerindeyken

kazandıkları geçmiş savaş başarılarına dayandırması buna bir örnektir. Ya da Armorgroup'ta olduğu gibi, şirketin kendi başarılarından kaynaklanan ve müşteriye elde tutma oranlarının yüksek olmasıyla sonuçlanan örnekler de vardır.

SANAL ŞİRKETLER

Filizlenen özel askeri endüstrinin ilginç bir özelliği, şirketlerin birçoğunun “sanal şirketler” olarak faaliyet göstermesidir. Sabit değerlere (“tuğla ve harç”) yatırılan harcamalarını kısıtlayarak kazanç sağlayan e-ticarette uğraşan veya geçici personel çalıştıran firmalara benzer şekilde; bu şirketler de büyük sayılarda kalıcı çalışan, askeri tabirle, “daimi kuvvet” barındırmazlar. Bundan ziyade, nitelikli personele ve uzmanlaşmış taşeronlara ilişkin veritabanlarını kullanırlar.² Böylece çalışanların büyük kısmı, sözleşme yapılıncaya, mevcut duruma uygun olacak şekilde istihdam edilir. Bu işte kullanılan hiçbir araç-gereç (silah sistemleri ve diğer askeri malzemeler) stokta tutulmaz; yine duruma göre, uluslararası piyasadan satın alma ya da kiralama yoluyla hızla temin edilir. Küresel anlamda böyle bir kaynak dağılımı, boş kalmama ve sözleşme yapma hususunda daha büyük bir rekabet doğurur. Ticari anlamda, devlet ordularıyla kıyaslandığında bu şirketlerin müşterileriyle etkileşimi” çok daha yakın ve güçlüdür. Yani bunlar, büyük oranda göreve odaklı ve müşterinin ihtiyaçlarına yönelik bir örgütlenme ortaya koyarlar ki bu da daha yüksek verim getirir.

Bu düşük sabit giderlerin bir diğer sonucu da, küresel konuma müsaade etmesidir. Zengin bir istihdam veya müşteri potansiye-

* Orj. Brick and mortar. İngilizce’de, fiziksel anlamda somut bir varlığı olan ve ticareti yoğun olarak bu ortamda gerçekleştiren firmalar için kullanılan deyiş.

** Ç.n. Orijinal metinde şirketlerin devlet ordularına göre daha “boundary spanning” bir nitelik taşıdığı belirtiliyor. Bu terim mesleki anlamda, çalışanın diğer firmaların çalışanlarıyla direkt iletişimde olmasını gerektiren iş pozisyonlarını tanımlamak için kullanılır.

li barındıran bölgelere (MPRI'nın ve Vinell'in merkezlerinin Pentagon yakınlarına kurulması) yerleşmek avantajlı görünse de, bu bir gereklilik değildir. Denetimsiz elektronik dünyada potansiyel çalışanlar ile neredeyse her yerden irtibata geçilebilir ve bu kişiler istihdam edilebilir. Bunun yanında veritabanlarının ve sözleşmelerin tümü online olarak muhafaza edilebilir. Mali hizmetler dünyasının uygulamalarına yakın olarak, Sandline gibi bazı firmalar, Londra ve Washington D.C. gibi merkezi yerlerde ofislerinin işleyişini sürdürürken, kayıtları aslen, birer vergi cenneti olan Bahamalar veya Cayman Adaları gibi daha kurum-dostu çevrelerde kayıtlıdır.

Endüstrideki yapının sanal tabiatı, kısa ama kârlı bir kurumsal yarılanma ömrü için de potansiyel teşkil eder. Şirketler ihtiyaç doğduğu an (muhtemel bir düzenleme, uygulama ve hatta kötü bir marka adından kurtulma gereksinimi gibi etkenler olabilir) hızla dağılabilir ya da kendilerini baştan oluşturabilirler. Executive Outcomes'ın Aralık 1998'de kapanması bunun için iyi bir örnektir. Güney Afrika'da konuşlanmış olan asıl şirket, yerel bir düzenleme sorun haline geldiğinde kendisini ülkenin dışında yer alan birkaç şirkete dönüştürdü. Bu sanal biçim, yerel riskler çok yükseldiği takdirde şirketin "taşınabilmesi" anlamına gelir.

Bu değişken yapı, birçok özel askeri şirket savunucusunun, özel askeri şirketlerin kural olarak kendilerine ev sahipliği yapan ülkelerin menfaatlerine aykırı düşecek şekilde çalışmadıkları gibi bir iddiada bulunabilmesinde önemli bir nedendir.³ Bu iddia tartışılabilir olmasına rağmen (önümüzdeki bölümlerde incelenecek) şöyle de bir gerçek var ki bir şirket, merkezini belli bir yere kurmaya karar veriyorsa, bu şirket muhtemelen, buranın yönetimiyle kendisini zorlayacak düzenleme sorunları yaşamayacağını çok daha önceden hesaba katmıştır.⁴

Eğer kendisine ev sahipliği yapan ülkenin çıkarına aykırı bir harekette bulunması muhtemel olsaydı, en başında başka bir yerde konumlanmak herhalde daha anlamlı olurdu.

ENDÜSTRİDEKİ ÇALIŞAN HAVUZU: “ESKİ”NİN DEĞERİ

Askeri hizmetler sektörünün tipik çalışanları, bu hizmetler kadar çeşitli ve dünyaya yayılmış haldedir. Bunlar, dünyanın her köşesinden -Angola, Kanada, İsrail, Nepal, Ukrayna, ABD, İngiltere ve Zimbabve- gelen ve keşiften, lojistik idaresine ya da mayın çıkarma amacıyla köpek yetiştirmeye kadar muhtelif konularda uzmanlaşmış kişilerdir. Bu kişileri barındıran yelpaze, 20 yılı aşkın deneyim sahibi orman savaşçılarından, masa başında çalışan ve yalnızca idari becerileri olan kişilere kadar uzanır. Ama özel askeri endüstri çalışanlarının tümünü tek bir noktada toplayabilecek olan şey, hemen hemen hepsinin eski birer asker olmalarıdır. Kişinin eski mesleğiyle yenisinin birbirini tamamladığı diğer endüstriler arasında bu alan muhtemelen emsalsizdir. Tanımlamalarda kullanılan “eski” sözcüğü -eski yeşil bereli, eski paraşütçü, eski general, vb...- özel askeri endüstrinin çalışan tabanını tanımlar.

Özel askeri şirketler büyük çoğunlukla ulusal orduların eski çalışanlarını işe alma yönünde bir eğilim taşırlar. MPRI gibi bazı şirketler istihdamda yalnızca kendi ülkelerinin ordularından yararlanırken, Armorgroup gibi diğer şirketlerse çalışanları bazında tam anlamıyla çokulusludurlar. Çalışanlar, askere yazılmış en alt düzey personelden, en kıdemli subaya kadar her rütbede olabilirler. Bazı şirketler devlet dışı örgütlenmelerden ve isyan gruplarından (örneğin Executive Outcomes, African National Congress’den (ANC)’ kıdemli kişileri işe aldı) da istihdam sağlar fakat endüstride görev yapan personelin ana çoğunluğu en azından bir süreliğine devlet ordusunda hizmet vermiştir. Ancak bu eğilim, endüstrinin bilgi ve elektronik savaş kollarında -bu alanlarda salt askeri geçmişten ziyade, beceriler daha büyük önem taşıdığından- daha bir düşüş gösterebilir.

* 1912 yılında Güney Afrika’da siyahların haklarının korunması amacıyla kurulmuş olup, ülkedeki ilk demokratik seçimlerin yapıldığı 1994 yılından beri hükümette bulunan merkez-sol çizgideki siyasi partidir. Partinin çıkardığı ilk devlet başkanı Nelson Mandela’dır.

Askeri endüstrinin, yeni emekli olmuş askeriye personelinin özel sektöre girmesi için nispeten daha kolay ve hatta doğal bir geçiş aşaması sunması caziptir. Londra merkezli bir özel askeri şirketin çalışanlarından biri, kendisini bu endüstriye girmeye iten etkenleri anlatırken şöyle demiştir: “18 yaşında orduya katıldım ve oradan ayrıldığımda 42 yaşındaydım. Ben asker olmaktan dışında ne yapabilirim ki? Başka ne gibi bir seçeneğim var?”⁵ Ama bundan da, özel askeri endüstride, çalışan havuzunun sadece emekli olmaya zorlanmış yaşlı kıdemli askerlerden ibaret olduğu anlaşılmamalıdır. Zira, orduda tipik olarak görülen bir durum olarak, genç yaşta istihdam edilme sonucunda, 20 yıl orduya hizmet etmiş bir asker, emekliliği geldiğinde henüz daha 38 yaşında olabilir. Ayrıca dünyanın her köşesinden pek çok asker de, memnuniyetsizlik ya da siyasi nedenlerden kaynaklanan küçülme politikası nedeniyle, resmi emeklilik yaşları gelmeden kuvvetlerinden ayrılırlar. Sonuç olarak, birçok özel askeri şirket çalışanının yaşı, yirmi ila otuzun ilk yarısı arasında değişir. Kamu hizmeti için çok yaşlı bulunduklarından emekli olan “şu kır sakallılar” (görüşülen kişilerden birinin kendisinden bahsederken kullandığı tabir) bile halen daha paha biçilmez deneyimlerini, yararlanmaları için askeri geçmişi olmayan müşterilerin hizmetine sunabilir.

Benzer şekilde, çalışan havuzu genelde orduda ses getirmiş kişilerden oluşturulduğundan, bu endüstri de beceri anlamında altta kalmaz. Aslında tam tersi bile olabilir. Bu küçülme, karşılaştırmalı düşük ödeme ve azalan prestij çağında özel sektör, devlet ordularından en iyi ve parlak çalışanları seçebilir ve alabilir. Bir başka deyişle, bu endüstri, başkalarının çalışanlarını ayartabilir ve bunlar arasından isteklerini ve ihtiyaçlarını karşılayanları seçebilir. Bir askerin -hisse senetleri ya da sigorta hesaba katılmaksızın- bir özel askeri şirketin savaş timinde tek bir günlük hizmeti karşılığında, devlet ordusunda bir ayda elde edebileceği miktarı kazanılabiliyor olması da bir teşvik oluşturur.⁶ Askerlerinin çoğu, kendilerine yıllık kazançlarının iki katından fazlasını su-

nan özel askeri şirketler tarafından ayartılarak alındığından, İngiliz özel kuvvetleri eşi benzeri görülmemiş bir asker alımı hamlesine girişmiştir.⁷

Sektördeki hemen hemen herkesin “eski bir...” olmasının iki kat avantajı vardır. Çalışanların eğitim masrafları, hâlihazırda bundan faydalanan şirket tarafından değil, devlet tarafından karşılanmıştır. Bu da, gelişmesi yıllara ve on binlerce dolarlık kamu harcamasına mal olan en özel askeri uzmanlıklar da dahil olmak üzere, çalışanların becerilerine yapılan yatırım harcamasının özel askeri şirket için neredeyse önemsiz olduğu anlamına gelir. Devlet teşkilatlarıyla karşılaştırıldığında bu çok büyük bir avantajdır. Çalışanlar için gerekli yatırım yapılmış olduğundan, şirket sadece uygun becerilerin sürdürülmesi adına ve kendi içinde bunlardan en iyi şekilde yararlanmak üzere yatırım yapmak zorundadır.

Şirketin bir avantajı da, çalışanlar arasında tarama/eleme yapma yükünün yine devlet ordusu tarafından üstlenilmesidir. Çalışanların hizmetleri sonucu aldıkları takdirler ve kat ettikleri ilerleme, görev aldıkları birliklerin ve silahlı kuvvetlerin tarama yoluyla elde edecekleri performans kapasitelerini gösterir. Buna karşılık, bir devlet ordusu daha genel bir asker alımı yapmak ve sonrasında eğitim giderlerinin belli bir oranının kendisini amorti edeceğini umut etmek zorundadır. Bu da, MPRI gibi bazı şirketlerin yalnızca kendi eski ulusal kuvvet mensuplarını kullanmasının kısmi sebebidir; zira şirketler bu kuvvetleri nasıl değerlendireceklerini bilirler. Bu aynı zamanda, özel kuvvetlere ait birliklerde veya Gurkalar gibi belirli bir saygınlığı olan diğer birliklerde görev almış kıdemli kişilerin, özel askeri şirketlerin çalışan havuzlarında sıklıkla görülmelerinin de nedenidir. Bu zorlu ve riskli kariyerlere doğru çekilmeleri için sahip oldukları potansiyel eğilime ek olarak, bu askerler en zor mesleki beceri testlerini çoktan geçmişlerdir.⁸

Bir özel şirketin çalışanlarının önceki işlerinden gelen tecrübelerinin, marka pazarlama anlamında da daha önce belirtilmiş olan bir avantajı vardır. Şirketlerin tanıtımda kullanılan kaynak-

larda ve kendi web sitelerinde, çalışanlarının devlet ordusu kayıtlarına ilişkin bilgiler, şirketin kendisinin geçmişte yapmış oldukları kadar ayrıntılı açıklanır. Nihayetinde bu endüstrinin yapısı şunu göstermektedir ki, şirketlerin müşterilerine kattıkları artı değerın büyük kısmını o şirketin çalışanları oluşturur. Donanım, teçhizat hemen hemen her kaynaktan elde edilebilir, ama uygun uzmanlığa sahip olmak zordur. Bu doğrultuda, sonuçta şirkete getirisi daha fazla olacağından, şirketler çalışanların ya da bunların görev yaptıkları birliklerin ününe, namına dayanarak eleman alma arzusundadır. Komuta düzeyine bakıldığında, bazı şirketler bir ulusun eski askeri kadrosunda kim kimse, bunları adeta aynı şekilde bir araya getirir. MPRI'ın yıldızlar geçidi bunun klasik bir örneğidir, ama MPRI kesinlikle marka değerine oynayan tek şirket değildir. Örneğin, Levdan'ın Kongo'daki komutanı İsraili eski bir generalken, şirketin orada bulunan diğer mensupları arasında İsrail istihbarat şefi ve İsrail Genelkurmay Başkanı'nın oğlu vardır.

Pazarlama getirilerinin yanı sıra, çalışanın şöhretine dayalı istihdamın üstü kapalı bir sonucu da vardır. Yabancı müşterilere satış söz konusu olduğunda, bu tür subaylara güvenilmesi ve saygı duyulması daha muhtemeldir. Yerel anlamda da bu kişilerin, şirketlere ayrıcalıklı bilgi ve sözleşmeler sağlayacak olan mevcut iletişim ağına başvurulabilir.⁹

PAZAR BİLEŞİMİ: BÜYÜKLÜĞÜ VE GETİRİLERİ

Askeri hizmet temininin büyüyen bir endüstri olduğundan şüphe edilmez. On yıldan fazla bir süredir sektörün genişlemesi, sürekli artan bir gelir örüntüsüyle birlikte, döngüsel olmamış, düzensiz bir hareket sergilemiştir. Diğer bir deyişle, ekonomik ve siyasi krizler, sektör dışından talebi beslemektedirler. Hâlâ emekleme döneminde olan sektörün, birçok endüstride görülen, olgunluğa erişmenin sonucunda ilerleme kat etmeme veya durgunluğun getirdiği gerileme gibi deneyimleri henüz olmadı. En-

düstri dünyanın her köşesinde hızla gelişmekte ve savaşın değişen doğasına uyum sağlamaktadır.

Ne yazık ki endüstride tam anlamıyla bir şeffaflık olmaması, kesin veri toplamaya engel oluşturur. En iyi tahminler yıllık pazar kazancına ilişkin olanlardır ki buna göre, 100 milyar dolar düzeyindeki yıllık kazanç, sektörün sağlığını ve gücünü gösterir.¹⁰ 2010 yılı itibariyle endüstrideki kazancın en azından ikiye katlanması beklenir.¹¹

Üstelik, endüstrideki bu patlamanın kendi içinde de faydalı bir etkisi vardır. Başarılı operasyonlar çoğunlukla kamuya duyurulurlar. Ve faaliyetlerinin görülebilir olması, an itibariyle şirketten faydalananlar arasında olmayanlarda algılanan emniyetsizlik hissini besler. Bu da ilerleyen zamanlarda özel askeri endüstriye talep olarak geri döner. Örneğin, Sierra Leone yönetimi Executive Outcomes'ın Angola'da ortaya koyduğu başarılı operasyonları medyada okuduktan sonra şirketi tuttu. Özel askeri şirketlerin sağladığı bir başka yapısal fayda da herhangi bir işlevi özelleştirme ya da bunun için dış kaynak sağlama gibi hizmetleri her sunduklarında, müşterinin şirkete bağımlılığı artar. Bu hizmetler tekrarlanıp, arttıkça, müşteri kendi uzmanlığını ve kapasitesini yitirip, özel askeri şirkete daha da bağımlı bir hale gelir. Bu durum, endüstrideki büyük çekim gücünün kısmi sebebidir.¹²

Bu doğrultuda, özel askeri endüstride yapılan yatırımlardan çarpıcı maddi kazançlar elde edilmiştir. 1990'larda bu alandaki halka açık şirketler, Dow Jones endüstriyel ortalamasının hemen hemen iki misli oranda büyüdüler.¹³ Bazı çok değerli hisseler düzeyinde olmasa da, bu sektördeki yatırımın getiri oranı çoğunlukla hayret verici olmuştur. Örneğin, 1990'larda Armor Holding hisselerinden satın almış bir yatırımcı için bu yatırımın getirisi, parasını Standard and Poor's 500 endeksine yatırmış olacağından 10 kat daha iyi olurdu.¹⁴ Sonuç olarak, üretim tarafındaki askeri endüstri tesislerinin birçoğu, Soğuk Savaş'ın bitimindeki küçülme ve birleşmeden zarar görse de, askeri hizmet sektörü gelişti. Bu durum, TRW ya da Northrop Grumman (Logicon hizmet-

leri bölümüyle birlikte) gibi askeri odaklı büyük şirketlere, küçülen kamu sözleşmeleri döneminde kârlılığı sürdürmek için bir yol sunmuştur. Örneğin, orta düzeyde bir şirket olan L-3, bazı girişimlerde bulunarak işin hizmet tarafına geçince, dünyada savunma üzerine çalışan en büyük 23. işletme haline geldi.¹⁵ Benzer şekilde, alt kuruluşu olan BRS'in Amerikan askeri operasyonlarını desteklemek üzere yaptığı milyar dolarlık sözleşmeler sayesinde Halliburton da, 1990'ların ortasında petrol endüstrisinde yaşanan genel sıkıntının etkilerini tümüyle düzeltebildi.

Herhangi bir resmi ölçüt ile kategorize edilmediğinden, piyasaya dahil olmuş özel askeri şirketlerin sayısını tam olarak ortaya koymak zordur. Dünya çapında özel askeri şirketlerin varlığı nokta için yüzlü sayılar telaffuz edilir ve bu sayı her daim değişkendir. Sadece Londra'da, merkezi burada bulunan ve değerinin 100 milyon sterlini aştığı düşünülen denizaşırı sözleşmelere sahip olan en az 10 şirket vardır. Bu şirketlerin çalışanlarının listelendiği kayıtlarda, 8000'den fazla eski İngiliz askeri bulunur. Yine benzer şekilde, ABD'de kurulmuş en azından birkaç düzine şirket de, taktik ve danışmanlık gibi askeri hizmetlerin temininde uzmanlaşmıştır.¹⁶ Bir diğer 60 şirket de, endüstrinin alt kolu olan mayın çıkarma üzerine çalışır.¹⁷ Özel askeri şirketler sayılırken geri plan askeri destek şirketleri de dahil edilirse, sayı katlanır.

Esasen denizaşırı faaliyetlerde bulunan küçük kuruluşların sayıca daha da çok olduğu düşünülür, ama bunların takip edilmesi de daha zordur. Birçoğu dünyanın dört bir yanındaki kurum dostu yerlerde hizmet verir ve bu tip oluşumlar çoğunlukla bir antet ile istekli çalışanlara ait bir veritabanından sadece biraz daha fazlasıdır. Yalnız Afrika'da bu tip özel şirketlerden 100'e yakını gelir, gider. Örnekler arasında Omega Support, Southern Cross Security, Panasac, Bridge Resources, Corporate Trading International, Longreach PTY Ltd. ve Strategic Concepts yer alır.¹⁸

Endüstrinin gençliğine bağlı olarak, hâlâ daha yeni şirketler için açıkta önemli ölçüde pazar yeri var gibi görünür. Örneğin Amerikan askeri eğitim piyasasında yaklaşık 250 şirket bulunur.

Elde edilen kazanç ölçütüyle ele alındığında, büyük şirketler basıncındır. Lockheed Martin, yüzde 18'lik en büyük pazar payının sahibidir. L-3 ve MPRI yüzde 10, CAE Electronics yüzde 8 gibi pazar paylarına sahiptirler.¹⁹ Ancak, 1997-2000 yılları arasında her biri işleri büyütse de, pazarın 3 liderinin toplam market payında yüzde 8'lik bir kayıp oldu. Bu durum, endüstrinin bu alt kolundaki ezeli rekabetin gelişimini gösterir.

Özel askeri endüstri hâlâ nispeten emekleme dönemini yaşamaktadır, ama gerçek patlama çok yakındaymış gibi görünür. Bu iyimserliğin sebebi, potansiyel müşteri tabanının şu an yeni oluşuyor olması ve pazarın henüz doyum noktasından çok uzakta olmasıdır.

PAZARI GÜÇLENDİREN ETMENLER:

KÂRLI SÖZLEŞMELER VE ARTAN MÜŞTERİLER

Askeri hizmetler alanındaki sözleşmelerin değerleri, 1 milyon doların altından başlayan ve 100 milyon doların üzerine çıkabilen bir aralıkta yer alır. Üstelik bu endüstrideki iş anlaşmaları sıklıkla, resmi sözleşmede ortaya konan miktarı dörde ya da beşe katlayabilen gizli ek ödemeleri, yan anlaşmaları, yan kazançları ve ikincil sözleşmeleri de içerir.²⁰

En büyük sözleşmeler, yine en gelişmiş orduların operasyonlarının desteklenmesiyle bağlantılı olanlardır. Brown & Root, Balkanlar'da Amerikan ordusuyla sözleşmelerini yenileyerek 2 milyar dolardan fazla almıştır. Sadece 1996 yılında, askeri hizmet sözleşmelerinden BDM'nin elde ettiği miktar 1,5 milyar doların üzerindeydi. SAIC'nin tüm kazancının yüzde kırk beşi (kabaca 1 milyar dolar), Amerikan ordusuyla yaptığı ulusal güvenlik sözleşmelerinden gelir.²¹ Bu meblağların, geleneksel şirket-ordu ilişkisinin varsayacağı gibi silah sistemleri satışından değil, askeri destek ve sistem operatörleri teminiyle elde edildiğinin unutulmaması gerekir.

Pazardaki daha küçük balıklar, alt uçlara daha yakın olan sözleşmeler için yarışır. Bunlar genelde yüz binlerce dolarla ölçülür. Örneğin, Yeni Zelanda'nın eski SAS askerlerinden meydana gelen Onix International, 220.000 dolara, Doğu Timor'da rehin tutulan bir işadamını kurtardı.²² Bu tür küçük işletmelere örnek olarak, Stabilco, Secrets, Security Advisory Services Ltd. ve Special Projects Services Ltd. gibi özel askeri şirketler gösterilebilir.²³

Endüstrinin işverenleri olarak devletler ve onların orduları görülse de, askeri hizmet endüstrisinin de müşteri profili; çokuluslu şirketleri, sivil toplum örgütlerini, Birleşmiş Milletler'i ve diğer bölgesel ve uluslararası örgütleri de içine alacak şekilde gelişmektedir. Bu müşteriler, henüz yararlanılmamış alanları ve bundan sonra pazarı güçlendirecek muhtemel etkenleri temsil eder.

Çokuluslu Şirketler

Geçmiş yıllarda fakir ülkelerde faaliyet gösteren çokuluslu şirketlerin karşılaştığı en büyük risk, milliyetçilik ile şirketin varlıklarına yerel yönetim tarafından el konulmasıdır. Örneğin 1960'lar da ve 1970'lerde BP ve Exxon venezüella'daki ve İran'daki petrol havzalarını ve Anglo-American adlı şirket de Zambiya'daki madenlerini kaybetti.²⁴ Ancak son zamanlarda bu tür istimlak eylemleri seyrekleşmiştir.

Bunun yerine, gelişmekte olan ülkelerde yer alan yatırımlar için gerçek risk, çalışanlarını ya da tesislerini hedef alan şiddettir. Amerikan İçişleri Bakanlığı, fiziksel güvenliğin bir sorun olduğu ve 34 tanesinde iç savaşın veya isyancı direnişinin sürdüğü 74 ülkenin listesini çıkarmıştır. Bu yerlerin çoğunda, ulusal kuruluşların tesisleri sıklıkla çatışmaların merkez üssünde yer alır. Örneğin, petrol tesisleri ve boru hatları Cezayir'den Azerbaycan'a kadar yayılan kavganın odak noktasıdır. Kongo'da, Sierra Leone'de ve Angola'da ise şirketlerin maden alanları çekişmelere sahne olur.

Bu bölgelerde faaliyetlerde bulunmak oldukça tehlikelidir. Örneğin, Kolombiya'da isyancılar 1986-1996 yılları arasında şirketlerin boru hatlarına ve diğer petrol tesislerine 985 kez saldırıda bulundular; yalnızca 2001 yılında, 770 kilometre uzunluğundaki Limon Covenas boru hattı 170 kez bombalandı.²⁵ 11 Eylül sonrasında Arap dünyasında faaliyetlerde bulunmanın riski de benzer şekilde artmış gibi görünmektedir.²⁶ Sonuç olarak, çatışma bölgelerinde iş yapmak gerçek bir kumar olarak algılanır. Veya *The Economist*'te belirtildiği gibi, "Yönetim kurulunun toplantı odasından görünen dünya berbat bir yerdir."²⁷

Bu çokuluslu şirketler için daha kolay olan çözüm, riskli bölgelerden geri çekilip, faaliyetlerini daha güvenli bölgelerle sınırlamaktır. Ancak, kayıp batık maliyetlerine ek olarak, böyle bir şey yapmak, kazançlı bir yatırım kaynağından mahrum kalmak olur. Yüksek siyasi risk taşıyan bölgeler, pazar genişlemesinin uç noktalarındadır; hal böyleyken, en iyi iş fırsatları da çoğunlukla en cazip görünmeyen yerlerde bulunur.²⁸ Sonuçta, artan tehlikelere karşın, yabancı şirketler çatışma bölgelerine çok büyük yatırımlar yapmakta ve bunlardan büyük kâr elde etmektedirler. Özellikle petrol, doğalgaz, elmas, altın ve boksit gibi doğal kaynaklar, barış ve istikrarın hüküm sürdüğü bir ülkede mi yoksa ateşli bir çatışma bölgesinde mi bulunduğuna bakılmaksızın çıkartılmak zorundadır.²⁹

Dünyanın en tehlikeli yerlerinde görülen yatırım artışı, özel askeri şirketlerin hizmetlerine olan talepte eşzamanlı bir artış yarattı. Sterling Lines firmasının idare müdürü Hugh Brazier'ın belirttiği gibi, "Şirketler kendi güvenliklerini sağlamaya çok daha fazla bağımlı hale geliyorlar, çünkü kendilerini korumaları için yabancı devletlere itimat edemiyorlar."³⁰ Bu sebepten ötürü, özel askeri şirketler güvenlik işleriyle ilgisi olmayan firmalara yurtdışında karşılaştıkları siyasi risklerin icabına bakabilmek için erişilebilir bir yol sağlar.

Durum böyleyken, özel askeri şirketler, müşterilerine sağlam bir güvenlik sağlayarak, aksi takdirde son derece riskli olacak ya-

tırım seçeneklerini mali anlamda güvenli hale getirerek, “yatırım mümkün kılan oluşumlar” şeklinde hareket ederler. Çatışmanın ortasında, maliyetleri düşüren ve yatırım değerlerini artıran, sınırlı bir istikrar ortamı yaratırlar. Örneğin Halliburton, Angola’nın ayaklanmalarla dolu Cabinda bölgesinde petrol kuyusu hizmetleri sağlamak için 200 milyon dolardan fazla aldı. İşyancı saldırılarına karşı, özel askeri şirket Airscan’in ve yerel iş ortaklarının sağladığı koruma garantisi olmaksızın, bu sözleşme bir değer taşımazdı.³¹ Özel askeri şirketler koruma sağlıyor olmasaydı, çokuluslu şirketin risk almaya istekli olması beklenemezdi.

Sonuç, bu çokuluslu şirketlerden özel askeri şirketlere giden büyük çaplı para akışıdır. İslamcı teröristlerin hükümetle savaş halinde olduğu Cezayir’de petrol şirketleri işletme bütçelerinin yüzde 9’a yakını askeri tipte korunmaya harcarlar. Benzer ölçümler, solcu gerillalar, narko-terörist ve paramiliter gruplar ile mücadelenin, çokuluslu şirketlerin güvenlik giderlerinin yüzde altı civarında tuttuğu Kolombiya’da da görülür.³² Endüstrinin genelinde olduğu gibi, çokuluslu şirketlerin yararlandığı askeri hizmetler her tür olasılığı içerir. Özel askeri şirketler diğer şirketlere, silahlı komando birliklerinden lojistik hizmetlerine kadar her şeyi temin etmiştir. Bir İngiliz firması olan Air Partner, yakın zamanda bir “küresel tahliye hizmeti” bile başlattı.³³ Şirket, herhangi bir çatışma halinde çokuluslu şirket çalışanlarını güvenli bir yere kaçırmayı önermektedir. Bu da demek oluyor ki, bir kriz ortaya çıktığı vakit, vatanlarından uzakta yaşayan şirket çalışanları ve onların aileleri, artık kıyının açıklarına zamanında varmasını bekledikleri denizcilere bel bağlamak zorunda kalmayacaklardır.

İnsani Operasyonlar: Uluslararası ve Hükümet Dışı Örgütler

Özel askeri şirket sözleşmeleri için altın değerindeki başka bir pazar da, özel askeri şirketler için son derece çekici olan, Birleş-

miş Milletler temsilcilikleri gibi insani gündemleri olan gruplar ve hatta hükümet dışı örgütler için çalışmaktır.³⁴

Özel askeri şirketler hâlihazırda insani operasyonlara önemli hizmetler sağlamaktadır. Örneğin, mayın karşıtı önlemler piyasasındaki patlamanın sebebi, uluslararası kuruluşların ve hükümet dışı grupların yeni müşteriler olarak ortaya çıkışıdır. Mayın çıkarma çalışmaları hemen her Birleşmiş Milletler operasyonunda ihale edilir ve dünya genelinde bu pazar yılda 400 milyon dolara ulaşır.³⁵ Örneğin, Minetech ve Executive Outcomes'ın yan kuruluşu olan Saracen, Angola'da bu çalışmaları gerçekleştirir. Barışı koruma operasyonlarında polislik ve lojistik görevlerinde de belli oranlarda dış kaynaklardan -Dyncorp gibi şirketler- yararlanılmıştır. Benzer şekilde, hükümet dışı yardım grupları, Doğu Timor'da ve Kosova'da yaşanan krizler sırasında yüz binlerce mültecinin beslenme ve barınma ihtiyacında olduğu gibi, insani felaketlerle sıklıkla karşılaşır. Böyle durumlarda, mühendislik ve arz alanında da özel sektöre başvururlar.

Bu tür operasyonlarda güvenliğin sağlanmasında da özel askeri şirketler için potansiyel bir rol vardır. Yardım teşkilatları ve hükümet dışı örgütler her zaman tehlikeli bölgelerde bulunabilirler. Özel askeri endüstri, kâr amacı gütmeyen bu sektöre, güvenlik risklerini azaltmanın uygun maliyetli bir yolunu sunar. Sierra Leone'deki Worldvision ve Afganistan sınırında bulunan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) gibi kuruluşlar, özel askeri şirketleri koruma ve güvenlik danışmanlığı için kiralamıştır.³⁶ Şirketler, çokuluslu şirketler için yardımı kolaylaştıran bir oluşum olarak, bir bakıma çokuluslu şirketlere yardımda kendilerinin bir benzerini yaratmışlardır. Göstergelere göre bu müşteri sektörü çok yakın gelecekte ani bir çıkış yakalayacaktır. Örneğin Birleşmiş Milletler, giderek artan saldırılar karşısında rahatlamak ve mülteci ajansları için güvenliğe ayrılan yıllık bütçesini yüzde üç yüz oranında arttırmayı umut eder.³⁷

Müşteri listesine Birleşmiş Milletler yardım ajanslarını ve diğer insani örgütleri eklemek, özel askeri endüstri için kesinlikle faydalı olurdu. Geçmişte yaşanan temel bir problem, özel aske-

ri şirketleri tutmaya en istekli müşteriler olan zayıf devletlerin, aynı zamanda da ödemelerini yapmaya en uzak müşteriler olması olmuştur. Bunun aksine, uluslararası ve hükümet dışı örgütlerden gelen canlandırıcı kurumsal destek, endüstrinin gelir akışını çeşitlendirmeye ve sağlamlaştırmaya yardım ederdi. Bunun ek getirisi de şudur: İnsani operasyonlar uzun döneme yayılırlar; bu da, süresi uzatılmış ve daha kârlı sözleşmeler anlamına gelir.

Hükümet dışı ve uluslararası örgütlerin daha büyük oranda iş verdiği şirketlerde tabii ki daha fazla meşruiyet kazanan şirketler esas alınmalıydı. Zaten özel askeri hizmetlerden yararlanma konusunda huzursuz ve bağışçıların desteğine bağımlı olan bu örgütler, ister istemez daha itibarlı, daha yüksek mertebedeki şirketlere yöneldiler. Bu müşteri profilini hedefleyen şirketler, daha temiz görünebilmek adına otoriter hükümetler gibi nispeten kusurlu müşterileriyle bağlantılarını sürdürmemeyi, ya da yeni sektörlere doğru genişlemeyi deneyebilirler. Örneğin Blue Sky, özellikle “etik” bir şirket olma amacıyla kurulduğu iddiasıyla diğerlerinden ayrılmaya çalışan bir güvenlik danışmanlığı şirkettir. Uluslararası topluluk içinde daha fazla güvenilirlik kazanmak ve devamında da imajını parlatmak adına yaptığı geçiş planının bir parçası olarak, Armorgroup’un da yakın zamanda daha zararsız olan insani amaçlar adına mayın çıkarma sektörüne doğru genişlemesi pek çokları tarafından fark edildi.³⁸ Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, bu tip şirketlerin kural tanımayan müşteriler için çalışmayı bırakması, pazarda bir boşluk yaratacaktır. Bu müşterilerin taleplerinin karşılanması ancak, nasıl göründükleriyle daha az ilgilenen şirketlere kalacaktır.

PAZAR TRENDLERİ:

KÜRESELLEŞME, BİRLEŞME ve NORMALLEŞME

Askeri hizmetler pazarı bütününde oldukça faaldir. 1990’ların ortalarına geldiğinde tam anlamıyla küresel olduğu söylenebilecek bir şirket kalmamış olmasına rağmen, şu an pazarın bü-

yük kısmının yönelmiş olduğu doğrultu buymuş gibi görünmektedir.³⁹ Başlangıçta kısıtlı askeri hizmetler sunan sınırlı sayıda şirketten oluşan özel askeri endüstri, daha geniş bir yelpazede gelişmiş hizmetler sunmak üzere büyümektedir.

İşletmeler pazar taleplerini karşıladığından, çeşitli ulusasını şirketleri oluşturma yolunda ani bir birleşme hareketi gerçekleşmektedir. Özel askeri şirketler *market engineering* için esasen, diğer şirketler tarafından da kullanılan standart ticari teknikleri takip etmektedir. Bunların birçoğu ya kendilerine eşdeğer şirketlerle ortaklık yapmakta, ya da niş pazar* ve teknolojik uzmanlıklar sayesinde daha küçük pazar katılımcıları edinmektedir. Bu birleşmenin nedeni, küresel sahnede rekabet edebilmek için önde gelen firmalar tarafından gerekli görülen marka pazarlama ve alt dallarda uzmanlaşma konularına odaklanırlar. Geniş tabanlı şirketler, karmaşık güvenlik durumları için gerekli görülen daha geniş çeşitlilikteki hizmetleri çok daha kolay bir şekilde sağlayabilir. Sosyal sermayeye ve belli bir geçmişi olan markalara zaten sahip olan uluslararası büyük şirketler için çeşitlilik de pazar paylarının hızla yükselmesine olanak sağlar. Bu da tabii ki belli bir alanda uzmanlaşmış daha küçük şirketlerin veya yerel şirketlerin zararına değildir.

İngiliz firması Defense Service Limited'in Armor Holdings ile birleşmesi, çeşitlilik ve birleşme trendine örnek teşkil eder. DSL öncelikle eski SAS personelini kullanarak, başlangıçta çatışma bölgelerinde faaliyet gösteren çokuluslu şirketlere ve hükümetlere danışmanlık ve güvenlik eğitimi sundu. Angola'daki (ki burada görev yapan çalışanlarının sayısı 1000'in üzerindeydi) elçilikleri, petrol ve maden tesislerini korumaktan; Endonezya, Ürdün, Mozambik, Filipinler ve Uganda gibi birçok ülkedeki özel kuvvet birliklerini eğitmeye kadar her şeyi yaptı. Zamanla, Intersec ve Falconstar gibi eski SAS personeli kullanan benzer şirketleri bünyesine katarak faaliyetlerini yavaş yavaş genişletti.⁴⁰

* Bir pazarın içinde belli bir konuya odaklanmış pazardır. Ayrıcalıklı bir niş pazar genelde mevcut bir pazarda karşılanamayan talepler üzerine doğar.

İşe zırhlı koruma ekipmanı ile başlayan ve ABD’de kurulmuş bir şirket olan Armor Holdings, 1996 yılında DSL’i bünyesine kattı. Kendi “risk yönetimi hizmetleri”ni kurma niyetiyle, tedarik stratejisiyle büyüme kaydeden şirket, özünde DSL’in yer aldığı yeni Armorgroup bölümünü oluşturdu. Ardından bu koldan gelen talepleri karşılamaya başladı. Armor son dört yıldır, askeriyle ilintili hizmetlerden oluşan, mayın temizlemeden istihbarata kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kontrol edebilmesini mümkün kılan 20 yeni şirketi daha bünyesine katmıştır.

İnternetin, hükümetlerin zayıf kontrolü haricinde, düzensiz engin bir alan ve bu nedenle de uygun bir pazar olduğunun fark edilmesiyle, Armor da “sanal güvenlik” seçeneklerini genişletmeye başlamıştır. Şirket yakın zamanda hem internet denetimi ve rekabetçi istihbarat toplama gibi faaliyetlerde bulunan IBNet’i, hem de kadrosu eski Amerikan Hava Kuvvetleri personelinin oluşan ve devlet teşkilatları ile CNN, Yahoo ve E-Bay’i de içeren Fortune-500 şirketleri için bilgisayar güvenliği çalışmaları ve incelemeler yapan NTI’ı satın aldı. İnternet suçları ve siber terörizm tehditleri katlanan bir oranla büyümeye devam ettiğinden, Armor’ın sanal güvenlik alanındaki yeni payı giderek daha değerli bir hale gelecek gibidir.⁴¹

Başka bir Armor edinimi, Moskova’da kurulmuş Alpha firmasıydı. Alpha esasen, Amerikan “Delta Gücü”nün dengi olan, en elit Sovyet özel kuvvetlerinden oluşan, özel bir “Alpha” birimidir. “Alpha” birimi, en seçkin Sovyet kuvvetlerinin mensupları arasından en iyilerinin bir araya gelmesiyle oluştuğundan, “Spetnaz’ın Spetnaz’ı” olarak bilinirdi.⁴² Armorgroup için bu birimin mirası, özellikle eski Sovyet devletlerindeki faaliyetlerde hem kapasite hem de itibar anlamında önemli bir kazanç demektir.

Bu tür kurumsal ittifaklar ve tedarikler, Armorgroup’a gerçek anlamda dünya çapında varlığını koruma imkânı verdi. Şirketin, 50’nin üzerinde ülkede yer alan 40 alt kuruluşunda 5000’i aş-

* Spetnaz: Rus polis teşkilatının S.W.A.T. tarzındaki biriminin adı.

kın personeli bulunur. Alt birimlerinden birinin tipik bir örneği, daha önceden DSL'in yan kolu olan ve şu anda Armorgroup Latin Amerika içinde yer alan Defense Systems Colombia (DSC)'dir. DSC'nin, birçoğu eski Kolombiya ordusundan olan ve Kolombiya ordusunun eski komutanı olan genel müdürün de dahil olduğu, 350'den fazla personeli vardır. DSC, Kolombiya içinde vuku bulan ayaklanmalara karşı koruma sağlar.⁴³

Armor'ın tedarik stratejisinin başarısı, 1999 ve 2000 yıllarında Fortune dergisinin en hızlı büyüyen 100 şirket listesinde adı geçtiğinde kanıtlandı.⁴⁴ Armorgroup'un sözleşmeleri son 4 yılda, neredeyse sadece müşterilerin yönlendirmeleriyle, yüzde 400 gibi bir büyüme göstermiştir. Hatta şirketin bazı yan kuruluşları (1997-2000 yılları arasında yüzde 750 büyüyen DSC gibi) daha da başarılı olmuştur.⁴⁵ Bir mali analistin de şirketle ilgili görüşünde belirttiği gibi, "Şirket, satın aldığı şirketleri bütünleme becerisine de sahip olduğunu göstermiştir... Yer aldıkları pazar inanılmaz derecede parçalanmıştır ve şirket için yeni edinim fırsatlarında sınır yok gibi görünür."⁴⁶

Armor, askeri hizmetler alanında görülen birleşme çılgınlığının sadece bir örneğidir, ama bir piyasa lideri olarak şirketin stratejik vizyonu ana çizgiyi belirlemiştir. Yakın zamanda görülen diğer birleşmelerin arasında Securicor ve Gray Security birleşmesi bulunmaktadır. Gray, Angola çatışmasında faal olan orta kademedeki askeri şirket Teleservices'e sahip olmuştur.⁴⁷ Grup 4 Flack, satın alma çılgınlığına kapılmış ve yakın zamanda da Wackenhut'un sahibi olmuş Danimarka menşeli bir şirkettir. 2000 yılının yazında, MPRI L-3 Communications adlı, iletişim ve güvenlik destek hizmetleri üzerinde uzmanlaşan bir şirket tarafından satın alındı. L-3 1997 yılında, Loral ve Lockheed Martin adlı savunma sanayi üreticilerinin uzantıları olan birimlerin birleşmesiyle oluşturuldu.⁴⁸

Bu şirket alımları, gelişmekte olan özel askeri endüstrinin diğer endüstrilerden ayrı değerlendirilmediği bir hale gelmesine ve süre olan bir sürecin, endüstrinin normalleşmesi sürecinin önem-

li bir parçası olması açısından da önem taşır. New York Menkul Kıymetler Borsası'na kayıtlı olan L-3, en dikkat çeken özel askeri şirketlerden biri olan MPRI'ı satın aldığı anda, ne bireysel hissedarlardan, ne de şirket hisselerinin çoğunluğunu elinde bulunduran yatırım kuruluşlarından gelebilecek itirazlar da dahil olmak üzere, hiçbir ihtilaf çıkmadı. Bir MPRI yöneticisinin esprili bir dille durumu şöyle açıklıyor: “401 (k) emeklilik planı olan herhangi bir kişi, muhtemelen şirketimizin yatırımcılarından biridir.”⁴⁹

UZMANLAŞMA VE İTİBAR:

BİRLEŞMENİN VE KÜRESELLEŞMENİN SINIR ÇİZGİLERİ

Askeri şirketlerde büyük işletmelere yönelim son derece geçerli olmasına rağmen, bu alandaki bazı sektörler uzmanlaşma da ısrarcıdır. Bu durum, her iki yönde devreye giren itibar endişesinden kaynaklanır. Mayın çıkarma şirketleri olan Ronco ya da Minetech gibi insani faaliyetlerle ilintili bazı firmalar, muhtelif alanlarla ilgilenen daha büyük şirketlerle aynı eski askeri personeli işe almalarına rağmen, yalnızca kendi uzmanlıklarına odaklanırlar.⁵⁰ Her ne kadar doğası itibarıyla askeri nitelik taşıyor olsa da, mayın çıkarma; savaş eğitimi ya da stratejik danışmanlık gibi alanlara göre çok daha kabul edilebilir olarak değerlendirilir; çünkü bunun özünde silah kullanımından ziyade silahlardan kurtulma vardır. Birçok mayın çıkarma şirketi, insani görüşleri ön planda olan müşterilerini memnun etmek adına, kendilerini özel askeri endüstriden ayrı tutmak ve “paralı asker” yaftasına uzak durmak için ellerinden geleni yaparlar. Özel askeri endüstrideki büyük işletmeler onların sektörlerine yönelirken, bu şirketlerin kaderi hâlâ belirsizdir.

İtibar endişeleri birleşmeyi tam ters biçimde de sınırlar. Küresel düzeydeki şirketlerin dışında, bu büyük uluslararası şirketlerin giremeyeceği gayriresmi işlere girebilen daha saldırgan, daha küçük şirketler için bir piyasa talebi vardır. Bu tür şirketler kurum-

sal imajlarına daha az önem verirler ve uygunsuz rejimlerin siyasi ağının içine çok daha kolaylıkla sızabilirler. Bunlar aynı zamanda, detaylı incelemelere tabi olan muhasebe uygulamalarıyla büyük şirketlerin başvuramayacağı takas yoluyla ödeme sisteminde de yararlanabilirler. Bunlar, bölüm 14'te inceleneceği üzere, olumsuz bir yola sapması en muhtemel olan özel askeri şirketlerdir.

Bazı uluslararası şirketler her iki şekilde de var olmaya çalışırlar. Bunların merkezi küresel bir markaları vardır ama yerel piyasaya girdikleri gibi hızla yeni firmalar yaratarak, bu tip küçük kuruluşların avantajlarından yararlanmaya kalkışırlar. Executive Outcomes çevresinde kurulan birlikler bunun bir örneğidir. Bunlar sayesinde, bir ülkeye konuşlanmasının ardından kısa bir süre sonra şirket, bir küçük yerel şirketler ağı oluşturabilir. Eski çalışanların önderliğinde, bu yeni oluşumlar, güvenliğin korunmasından hava yoluyla taşımaya kadar farklı hizmetler üzerinde uzmanlaştılar. Bunlardan bazıları, telekomünikasyon ve hatta tatil işine girerek, askeri hizmetler alanının da dışına çıkıp, genel endüstriye döndü. Asıl özel askeri şirketin faaliyetleri görünürde bitmiş olsa bile, yerel pazar payını ele geçirmiş olan bu yeni şirketler, varlığını sürdürebildi. Angola'da Executive Outcomes ile bağlantılı olup da bu şekilde "geride kalan"lardan olduğu söylenen şirketlerin arasında Shibita Security, Stuart Mills, Saracen ve Alpha 5 bulunur.

Bu yerel uzmanlaşma ile uluslararası markalaşma evliliğinin sonucu, her yeni pazarı genel bir kurumsal yapıya gevşek bir şekilde bağlayan esnek bir ağıdır. Bu sistemin üç önemli avantajı vardır. Birincisi, merkezi şirkete ev sahipliği yapan ülkenin yerel yöneticilerinin -zaten kısıtlı olan- şirketin faaliyetlerini denetleme kapasitesini azaltır. İkincisi, birbiriyle ilintili işlerden oluşan bir ağ, özel askeri şirket çalışanları için ek bir kurumsal ödül akışı sağlar. Üçüncüsü de, bu ağın tamamı, bir bölgede daha büyük operasyonlar için bir hücum kapasitesine ihtiyaç duyduğu her vakit, uluslararası şirket tarafından seferber edilebilir.⁵¹ Bu mo-

dern yapı, iktisat tarihçisi Frederick Lane'in, bir girişimin askeri amacının, diğer birimler için ticaret fırsatları yarattığı, sömürge bölgelerindeki "farklılaşmış teşebbüsler"ın gelişiminde tarif ettiği şeye yakındır.⁵²

Ancak özel askeri endüstri, bu tip sömürgeci endüstrilerin gelişimini tümüyle taklit etmemiş olabilir. Aslında pazardaki yeni değişiklik de, özel askeri şirketlerin son zamanlarda az gelişmiş ülkelerden çıkmış olmasıdır. Örneğin, Afrika'da kurulmuş mayın çıkarma firmaları, daha zengin ülkelerin özel askeri şirketlerini zarara uğratarak, sektörde yavaş yavaş pazar payı elde etmektedir. Zimbabwe merkezli Minetech, dünya genelinde, değeri 1 milyar doları aşan 130 sözleşmeye imza atarak, hızla endüstri liderlerinden biri haline gelmiştir. Bu noktada yatan ironi şudur: Yakın geçmişte savaştan zarar görmüş olan bir yerde kurulan bir özel askeri şirket, savaşın emek fiyatları üzerindeki etkilerinden ve kendi tecrübelerinden kaynaklanan, karşılaştırmalı bir üstünlüğe sahip olabilir.

Ancak bu şirketlerin nasıl gelişim göstereceği hâlâ belirsizliğini korur. Bu şirketler, Batılı köklü firmaların fiyatlarının altına düşebilecek olan, nispeten daha ucuz askeri hizmetler sağlayabilirler.⁵³ Birçok müşteri önemli bütçe kısıtlamalarına tabi olduğundan, net fiyat farklılıkları, müşterilerin hangi özel askeri şirketi tutacaklarına ilişkin kararlarını etkileyebilir.

Bu nedenle, gelecekte endüstrinin müşterilerinin, içinden seçim yapacakları daha da geniş bir menüye sahip olmaları muhtemeldir. Gelişmekte olan bölgelerin özel askeri şirketleri tarafından uygulanan indirimli fiyat çözümleri, Batılı ülkelerde kurulmuş olan şirketlerin her derde deva olan en yeni teknik çareleriyle çekişmeye girebilir. Rekabeti öne çıkaran durumlar şu anlama gelir; daha başarılı olan özel askeri şirketler muhtemelen, yalnız fiyatlarda indirimde ya da yalnızca teknolojik uzmanlığa değil, ürün bütünleştirmeye yönelenler olacaktır. Yani, rekabetçi piyasanın en güçlülere, uygun maliyet ile kalite arasındaki dengeyi bulabilenler olacaktır.

Ancak, başka bir olasılık vardır. Gelişmekte olan diğer endüstrilerde görüldüğü gibi, ulusaşırı büyük işletmeleri tehdit etmeden, küçük yerel şirketler daha kuruluş safhasındayken silinip süpürülebilir. Piyasanın birleşmeye yönelik bir eğilimi varmış gibi görünür ve uluslararası büyük firmalar, en iyi küçük firmaları birleşmeye teşvik etmek için oldukça çekici tekliflerde bulunabilirler. Armorgroup'un franchise sistemi bu genişleme için model olabilir.

ALTINCI BÖLÜM

ÖZEL ASKERİ ENDÜSTRİDE SINIFLANDIRMA

“Sunulan hizmetler bir bütün olarak, sınıflandırmaya mukavemet gösterirler ama bunların tümü özel askeri uzmanlığı bir şekilde dışarıya satmayı içerir.”

Juan Carlos Zarate, “The Emergence of a New Dog of War”

Askeri endüstride yer alan şirketler ne birbirine benzer, ne de aynı pazarlara hizmet ederler. Şirketin toplam piyasa değeri, personel sayısı, şirketin geçmişi, kurum içi ilişkiler, çalışanların deneyimi ve nitelikleri ve hatta şirket merkezinin ve faaliyet bölgelerinin coğrafi konumları itibariyle çeşitlilik gösterirler.

Özel askeri endüstri için birleştirici tek unsur, endüstri dahi-
lindeki tüm şirketlerin sunduğu hizmetlerin askeri alanda yer al-
masıdır. Ama bu hizmetler bile kendi içlerinde oldukça çeşitlidir.
Executive Outcomes ve Sandline gibi şirketler direkt savaş hiz-
metleri sunarken, Saladin Security ve Armorgroup askeri eğitim
ve yardım gibi savaş alanı dışında verilen hizmetlerden yanadır.
Levdan silah temininde (ihtiyaç duyulan silahların nereden bu-
lunacağı) yardımda bulunurken, MPRI danışmanlık ve stratejik
analiz (bu tip silahların nasıl en verimli şekilde kullanılacağı) hiz-

metleri verir. Asmara ve Network Security Management gizemlerle dolu istihbarat alanında hizmet sunarken, Brown & Root askeri lojistik hizmetinin özelleştirilmesi gibi daha tehlikesiz bir kolda faaliyet gösterir.¹

Bundan dolayı, askeri endüstriyi genel olarak anlamanın ve bu endüstriye ilişkin bir teori ortaya koymanın önünde duran en önemli sorun, bu iç çeşitliliğin büyük ölçüde incelenmemiş olmasıdır. Özel askeri şirketler üzerine yapılmış çalışmalar arasında ortaya konulan genel inanç, endüstriyi bileşenlerine ayırmayı sağlayacak kesin bir yöntem olmadığıdır.² Ayrıca, en temel terimlerde bile, genel olarak kabul gören birkaç tanımın olması, özel askeri endüstri anlayışına ciddi bir biçimde köstek olur.³ Endüstrinin, sadece daha mantıksal değil, aynı zamanda bu endüstriyi tanımlayan benzersiz ticaret-askeriye kesişmesiyle uyumlu olacak yeni bir tasnife ihtiyacı vardır.

ENDÜSTRİNİN MEVCUT TASNİFİ

Özel askeri şirketleri örnek olaylar üzerinden ele almaktan, bunların gruplar haline getirilerek sınıflandırılması hususunda bazı girişimlerde bulunulmuştur. Bunun en tipik analitik örneği, şirketleri genel faaliyet düzeylerine göre ayırmak olmuştur. Bazı şirketler operasyonlarında “pasif” olarak tanımlanırken, bazıları da “aktif”tir. Bazı analistler ve yine şirketlerin bazıları bu sınıflandırmayı kullanır.⁴ Örneğin, Executive Outcomes gibi savaş harekâtlarında yer alan veya topraklara el koyan şirketler “aktif” kategorisine konulurken, MPRI gibi toprakları savunan ya da eğitim ve tavsiye sunan şirketlerse “pasif” kategorisine yerleştirilir.

Ne yazık ki bu sınıflandırma hem analitik, hem de kuramsal açıdan başarısız olmuştur. Şirketleri “pasif” veya “aktif” bölmelelerinden birine atmak üzere ayırmanın temelini, açıklayıcı ve öngörücü içerimler elde etmek üzere tasarlanmış bir sınıflandırmadan çok, basit bir kolaylık (ve şirketlerin taraflı bir şekilde kendilerini tanımlamaları) oluştururdu. Dolayısıyla, açık politika yönergele-

rinin, yeni bulguların ve şirketlerin farklı etkilerine ilişkin -bundan çıkarılmış olan ya da çıkarılması planlanan- yeni araştırma sorularının yokluğunda, kuramsal gelişme engellendi.

Nihai sorun şudur ki, “pasif” ve “aktif” şirketler kavramsal olarak değişebilir olduğu gibi, bunların yarattığı sonuçlar da öyledir. Her iki tipte şirketin tutulmasının da oldukça stratejik etkileri olabilir ve isimlerinin aksine, bir savaşın gidişatının tümüyle değişmesine etki edebilir. Farklı şirketleri bu aktif-pasif ayrımında yerine koyabilmek de çoğunlukla mümkün olmayacak bir maharet gerektirir ve genelde kişinin bakış açısına bağlıdır. Biri-ne göre aktif olan şirket, bir diğeri için pasiftir.

Örneğin, çatışma alanlarında bölgesel savunma ve tesis güvenliği sunan Armorgroup ve Southern Cross Security gibi şirketler sıklıkla “pasif” olarak düşünülür. Bu şirketler, karşı güçlere saldırmaktan ve topraklara el koymaktan ziyade, müşterilerinin malvarlığı çevresinde bir güvenlik kuşağı oluştururlar. Ancak hem bulundukları faaliyetler, hem de kiralanmış olmalarının genel netice üzerindeki etkisi, son derece aktif olarak değerlendirilebilir. Bu tür firmalar, yerel anlamda basit güvenlik görevlileri olmaktan çok, bölgelerin kontrolünü elinde tutup, zaman zaman askeri tarzda güç kullanımıyla askeri saldırıları savuştururlar. Çoğu iç çatışmanın ve savaşın doğasına bağlı olarak, bu tür şirketlerin koruma için başvurduğu araçlar, çoğunlukla stratejik çekim merkezleridir. Bu nedenle, “pasif” bir şirket olarak bile olsa, piyasaya girmelerinin stratejik etkisi vardır. Örneğin bazı şirketler, iç savaşlardaki taraflar için birincil kaynak teşkil eden kurumsal bölgeleri korur veya Angola’da Belçika firması IDAS’ın yaptığı gibi, kritik iletişim hatlarında bulunur.⁵ Bunlar gibi örneklerde, bu şirketlerin tutulması ve bunun sonucunda o bölgelerin savunulması, karşıdakiler tarafından saldırganlık olarak algılanır.

Bazı teorisyenler bu güçlüğü, bir şirketin pasifliğini şirket çalışanlarının silahlı olup olmamasına göre belirlemek suretiyle alt etmeye çalışırlar. Bu ayrım sıklıkla “özel askeri şirketler”i, “özel güvenlik firmaları”ndan ayrı tutmak için kullanılır. Bu daha açık

bir farklılaşma çizgisi belirlese de, pasif-aktif ayrımı hâlâ sistemin düğüm noktasıdır işlerliği yoktur. Kendisini “güvenlik” şirketi olarak tanımlayan birçok firma sık sık, askeri sonuçları olan askeri roller üstlenir.⁶

Ayrımın temeli, şüpheli varsayımlar üzerine kuruludur. Bir bilgisayar düğmesine basan bir kişinin, tetik çeken başka birisi kadar öldürücü olabildiği bir çağda “silahlı-silahsız” gibi bir ayrımın artık demode olmasına ek olarak; bir firmanın çalışanlarının gerçekten silah kullanıp kullanmıyor olması, onların bir çatışmadaki nihai rollerini veya etkilerini belirlemez. Hırvatistan ve Etiyopya örneklerinde, özel danışmanlık ve eğitim, savaşa son veren askeri saldırıları başarılı kılan kritik unsurlar oldu. Bu hizmetleri sunan firmalar henüz pasif olarak değerlendirilecekti, çünkü bunların çalışanları silahsızdı ve savaş alanında ziyan edilmek için fazla yüksek düzeyde kişilerdi. Bu ayrım, kiralanmak üzere askeri görevliler ve saldırgan askeri öğreti doğrultusunda askeri eğitim veren şirketlerle, lojistik veya tedarik zinciri yönetimi sunan şirketleri de bir arada gruplar. Hizmetler alenen farklılık gösterir, ama pasif/aktif ayrımı bunun nedenini ayırt etmez.

Son problem, aktif/pasif, özel güvenlik/askeri gibi isimler, ekonomik nedenlere dayanan bir düzen içinde yer alan son derece normatif belirlemelerdir. Bu sınıflandırma tipik olarak, “iyi” pasif/özel güvenlik şirketlerini “kötü” aktif/özel askeri şirketlerden ayırmanın yanlış bir yolu haline dönüştüğünden, haklı nedenlerle, başka hiçbir endüstri, bünyesinde barındırdığı sektörleri bu yolla tasnif etmez. Belli nedenlerden ötürü, şirketler genellikle kendilerinin pasif olduğunu öne sürerler. Böylece meşruiyetleri için daha sağlam bir sava ve düzenlemelerden korkmak için de daha az sebebe sahip olurlar.

Endüstriyi bölmeye yönelik diğer girişimler, genel siyaset bilimi sınırlarını kullanmıştır. Önerilen betimleyici bir sınır da, şirketin yöneliminin tümüyle uluslararası ya da yerel olmasıyla ilintilidir.⁷ Günümüz dünyasında bu ayrım yapay ve demodedir. Böyle bir ayrım, endüstrinin sadece çokuluslu yapısını (hem üs kur-

ma, hem de faaliyet gösterilen yerler anlamında) değil, şirketlerin devlet sınırlarını aşarak kendilerini hızla taşıma ve yeniden yaratma becerisini de göz ardı eder. Bugün uluslararası olarak nitelendirilen bir şirket, Executive Outcomes'ın yaptığına benzer bir şekilde, yarın birdenbire dükkânı kapatıp kendisine bağlı yerel kuruluşlar açabilir. Üstelik günümüzde savaşların çoğu ülke içinde cereyan etmektedir; bu nedenle bu ulusal sınırlar ayırımıyla elde edilenin ne olduğu net değildir.

Başka bir potansiyel sınıflandırma sistemi, saldırı-savunma teorisini^{*} temel alarak, şirketin hizmetlerinin saldırganlığı körükleme ya da yatıştırma amacıyla tasarlanmasına dayanır.⁸ ODT'nin sıradan askeri olaylardaki açıklayıcı ve öngörücü savlarını yerine getirmedeki başarısızlığına ilişkin genel problemler bir kenara bırakılarak, teori askeri hizmet endüstrisine uygulandığında aktif-pasif ayrımındaki sorunların aynıları yine karşımıza çıkar.⁹ Hemen hemen her silahın ya da öğretinin, kişinin bakış açısına (ki bu da, kişinin silahın hangi tarafında bulunduğuna göre değişir) bağlı olarak, hem saldırgan hem de savunmacı içerimleri olduğu gibi, bu silahların kullanımına olanak sağlayan şirketler için de aynı şey geçerli olabilir. Bu sistemle ilgili bir başka sorunsal, şirketlerin sınıflandırılmasındaki kritik etkenin endüstrinin dışında kalacak olmasıdır. Bir şirketin türünün nasıl belirleneceği, o şirketin özüyle ilintili herhangi bir şeyden ziyade, müşterinin belli bir sözleşmeye imza atma isteğine bağlı olacaktır.

“MIZRAĞIN UCU” TİPOLOJİSİ

Bu ikilemin çözümü özel askeri endüstrinin doğasında bulunan ikiliği tanımaktan geçer. Bu endüstri, temelinde hem askeri, hem de ekonomik esaslar tarafından yönlendirilir. Bunun bileşenlerini başarılı bir şekilde belirlemek ve ayırt etmek için her iki türden esasları da hesaba katmak zorunludur.

* Orj., offense-defense theory (ODT)

Askeri bağlamda, endüstriyi düzenlemenin en iyi yolu, bunu bir şirketin sunabileceği hizmet çeşitliliğine ve kuvvet düzeyine göre yapmaktır. Askeri düşüncedeki yararlı benzeşim, “mızrağın ucu” metaforudur.¹⁰ Silahlı kuvvetler dahilindeki birlikler gelecekte olarak, asıl savaş alanına (ön cepheye) yakınlıklarına göre ayrılırlar. Bu da onların eğitim düzeylerini, birliğin prestijini, savaşta rollerini, etkilerinin ne denli doğrudan olduğunu ve bunlar gibi unsurları etkiler. Örneğin, ön cephede bir piyade birliğinde (“uç” kısım) görev yapan birisi, bir lojistik destek birliğinde görev alan bir başkasına göre tamamen farklı eğitim tecrübelerine ve hatta kariyer beklentilerine sahiptir.

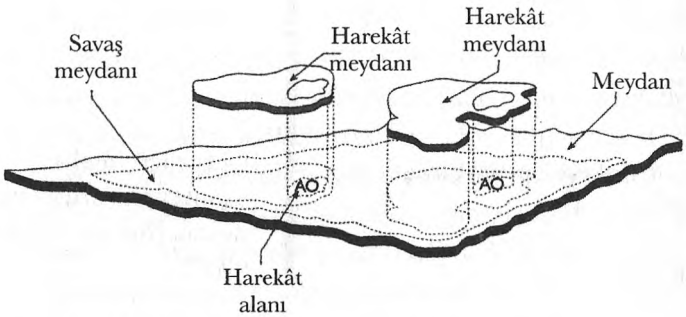
Askeri teşkilatlar bu kavramı kullanarak, muharebe alanında ki yerleşimlerine bağlı olarak üç ana birlik türüne ayrılırlar: Genel meydana faaliyet gösterenler, savaş meydanındakiler ve asıl harekât alanı olan taktik muharebe alanında bulunanlar.¹¹

En ilginç olan da, özel askeri endüstriyi, eşdeğer askeri birlik türleri tarafından verilen hizmetler uyarınca düzenlemek, genel endüstrideki şirketler arasında yapılan ayrımları az ya da çok yansıtır. Bir şirketin sunduğu hizmetlerin türü ve bunları müşterinin koyduğu yer, normal dış kaynak kullanımı endüstrisinin nasıl sınıflandırıldığını gösterir. Dış kaynak kullanımıyla ilgisi olan şirketler de kendi aralarında üç ana türe (hizmet tedarikçiler, danışmanlık şirketleri ve temel teşkil etmeyen hizmetlerin teminiyle ilgilenenler) ayrılır. Böylece “mızrağın ucu” -askeri birliğin yerine göre- ayrımı, dış kaynak kullanımının ticaret zinciriyle bağlantısının da kendi içinde ayrışış şekliyle benzeşim gösterir. Bu daha ileride, her iki bağlamdan gelen ve sonrasında çarpaz alanlarda paralelliklerin ve derslerin çıkarılabileceği bir tipolojinin yararını gösterecektir.

Özel askeri endüstri de böylece üç geniş sektörde toplanır: *Askeri Hizmet Tedarikçisi Şirketler*, *Askeri Danışmanlık Şirketleri* ve *Askeri Destek Şirketleri*. Özel askeri şirketleri bu tipolojiyle ayırmamızın faydası, yalnızca endüstri içindeki çeşitliliğin değil, şirketlerin örgütlenmesindeki, faaliyetlerindeki ve etkilerindeki çeşitlili-

ğin de incelenebilmesine olanak sağlamasıdır. Belli bir şirket için uygun olan basit hükümlere itimat etmeye zorlanmaktansa, tüm şirket türleri hakkında daha genel ifadelerde bulunulabilir. Bunun sonucu, sadece askeri hizmet endüstrisinin benzersiz karakterini yansıtmakla kalmayan, nihayetinde siyasal ve ticari alanlardan geçen ve kuramsal yönden sağlam bulgular da getiren bir sınıflandırma sistemidir.

Ancak bu tür bir tipolojinin temel şartı, her bir şirket için yapılan sabit bir tanımdan ziyade, kavramsal bir çerçeve oluşturulmasıdır. Bazı şirketler net bir biçimde bir sektöre dahil edilir. Ancak diğer endüstrilere ve eşdeğer askeri işlemlere benzer şekilde, diğer şirketler sektör sınırlarında bulunur veya muhtelif sektörlerde çeşitli hizmetler sunarlar. Üstelik, dünya çapında çok daha büyük çokuluslu özel askeri şirketler oluşturmaya yönelik mevcut birleşme hareketiyle birlikte, Armorgroup gibi birden çok sektörde iş yapan şirketlerin sayısında potansiyel bir büyüme vardır. Kavramsal çerçeve buna rağmen sağlamlığını korur. Birden çok sektörü kapsayan bu tip şirketler çoğunlukla kendi içlerinde tanımlanan sektörlerle uyan kollara ayrılırlar. Önümüzdeki bölümlerde inceleneceği gibi, sözleşmenin ardından ortaya çıkan etki, bu sözleşmenin dahil olduğu sektör tarafından belirlenir.

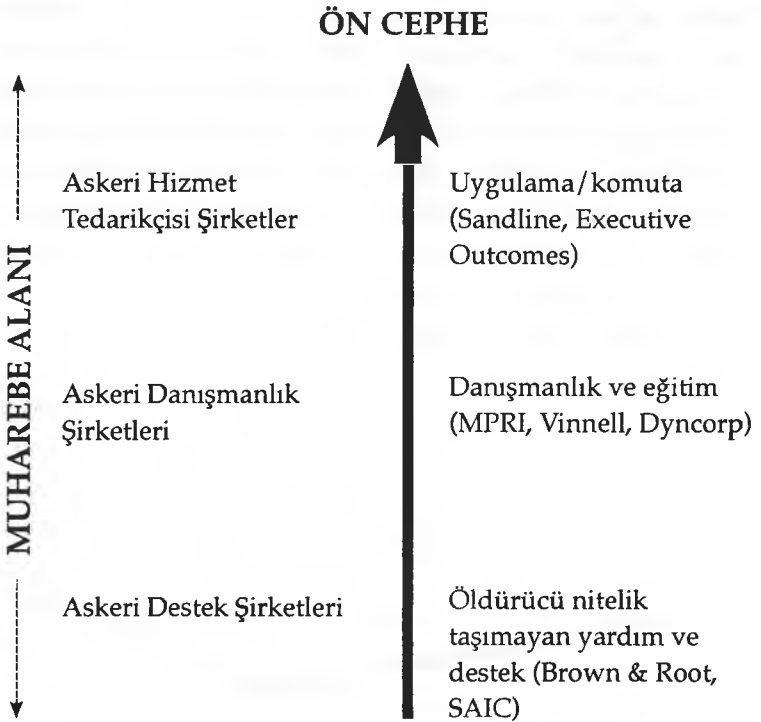

Şekil 6.1 Askeri Meydan Düzeni

Kaynak: Amerikan Kara Kuvvetleri Bakanlığı, *Contracting Support on the Battlefield*, FM 100-10-2. 15 Nisan 1999.

ASKERİ HİZMET TEDARİKÇİSİ ŞİRKETLER

“Askeri Hizmet Tedarikçisi Şirketler” taktik ortama odaklanmalarıyla tanınırlar. Askeri anlamda, bu tür şirketler, hat birlikleri ya da uzmanlar (örneğin savaş pilotları) şeklinde ve/veya doğrudan sahra birliklerinin komuta ve kontrolünde asıl mücadeleye dahil olarak, savaş alanının ön planında ihtiyaç duyulan hizmetleri temin ederler. Bu satın alan/tedarik eden ayrımı, genel ticari terminolojiden gelir. Müşterinin, ticaret zincirinin uygulama düzeyindeki ana faaliyetini bütünleyen ve çoğunlukla müşteri tabanıyla doğrudan iletişim halinde olan, şirketleri tanımlar.¹²

Şekil 6.2 “Mızrağın Ucu” Tipolojisi

Şirketler verdikleri hizmetlerin kapsamına ve güç düzeyine göre ayrılmıştır.

Executive Outcomes, Sandline, SCI ve NFD, Angola’da, Sierra Leone’de, Papua Yeni Gine’de, Endonezya’da başka yerlerde aktif savaş operasyonları yürüten bu tip özel askeri şirketlerin klasik örneklerindendir. Amerika, Kolombiya ve Angola hükümetleri için askeri keşiflerde bulunan Airscan veya Etiyopya’ya kiralık hava kuvvetleri sağlayan Sukhoi gibi, savaş alanında gerekli olan belli uzmanlıkları karşılayan şirketler de bu kategoriye dahil edilir. Bu sektörde yer alan şirketleri takip eden askeri olmayan bazı oluşumlar arasında; Advantage Crown ve Kelly Clark gibi satış komisyonculuğu yapan ve satış gücünü dış kaynak kullanımına açmış birden çok üreticiyi temsil eden firmalar veya bilgisayar programcılığı endüstrisinde çalışan ve seri sözleşmelerle tanınan firmalar yer alır.

Hizmet tedarik sektöründeki firmaların tipik müşterileri genelde nispeten daha düşük askeri kapasiteye sahip olan, büyük tehdit oluşturan acil durumlarla karşılaşmış olanlardır. Bu sektördeki şirketler müşterilerine a) genel birlik paketleri, b) özel “kuvvet artırıcı” sağlayan iki türde sözleşme sunarlar. İlk durumda, şirket müşteriye münferit bir askeri taktik birliği temin eder. Şirketler sıklıkla küçük savaş timleri temininde bulunsa da, bazen de savaş alanında bağımsız şekilde faaliyet gösterebilen, geniş ölçekli birlikler tedarik ederler. Sierra-Leone’de Executive Outcomes, ağır silahlar, nakliye ve savaş helikopterleri, sabit kanatlı uçaklar ve nakliye uçakları, bir nakliye gemisi ve her tür yardımcı uzmanı (ilkyardım ve sivil işler gibi) barındıran, tabur büyüklüğünde bir birim görevlendirdi. Böyle bir durumda şirket, müşterinin daha önceden var olan kuvvetlerini tamamlamaktan ziyade, onlara bir alternatif oluşturmakta ve hatta onların yerini almaktadır. Bazı şirketler pazarlamalarını bilgisayar endüstrisindeki değişikliklerle benzeşim kurarak yapar (IBM’in 1980’lerde yaptıklarıyla karşılaştırıldığında Dell’in 1990’ların sonlarında yaptığı faaliyetler). Şirketler yalnızca donanım satmaktansa; donanım, yazılım, personel, teçhizat, eğitim ve uygulama gibi, müşterinin modern teknolojiyi kullanmak adına ihtiyaç duyduğu tüm unsurları içeren, işe yarar bir paket de sunarlar.¹³

Bu şirketler, müşterilerinin muhaliflerinin sahip olduklarıyla karşılaştırıldığında, insan gücü bakımından çoğunlukla çok daha küçük birimler görevlendirirler de; onların etkililiği birimlerin boyutlarına değil -son yıllarda (10-15 yılda) kaotik savaş alanlarında bulunması güç olan- kapsamlı eğitime, deneyime ve savaş alanında kullanılan genel muhakeme becerisine dayanır.¹⁴ Onların gücü, koordineli hareketten ve ateş gücünün akıllıca kullanılmasından faydalanarak, doğru zamanda doğru yerde olabilmeleridir. Modern savaşın en temel gerçekliği, pek çok durumda bu tür küçük taktik birimlerin stratejik hedeflere ulaşabilmesidir.¹⁵ Bunların savaşta muhaliflerinin çoğunlukla askeri eğitimde ileri düzeyde olmadıkları ve hatta yine sayıca az bir çekirdek kadroya sahip olabilecekleri unutulmamalıdır. Charles Taylor Liberya'daki ayaklanmasını, Sankoh'un Sierra Leone'de ve Kabila'nın Zaire'de/Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde yaptığı gibi, yalnızca birkaç düzine adamla başlattı. Karşı taraflara eklenen eşit seviyede az sayıdaki en üst düzey askeri uzmanlar, bu savaşların ilk evrelerinde dengeyi bir yöne doğru değiştirmek için yeterli gelebilirdi.¹⁶

Ancak, askeri hizmet tedarikçilerinin, "kuvvet arttırıcılar" olarak, ikinci tip sözleşmeyi -ve dolayısıyla hizmeti- sunmaları daha olağandır. Şirket çalışanları, müşterinin adamlarının yanında, kombinasyonun bütününe daha etkili hale getirmek üzere tasarlanmış bir şekilde aktif roller üstlenirler. Tipik olarak şirket çalışanları ya yerel kuvvetlerin kendi başlarına geliştirmesi fahiş fiyatlara mal olan uzmanlıklar (gelişmiş savaş jetlerini uçurmak veya ateş kontrol sistemlerinin idaresi), ya da daha fazla sayıda birlik için genel bir liderlik ve deneyim sağlamak adına müşterinin kuvvetleri arasında dağıtılabirler. Birinci durumda, bir şirketi uzmanlık gerektiren boşlukları doldurmak için kullanmak, yerel kuvvete -aksi takdirde kullanamıyor olacağı- muhtelif sınıfları kullanma imkânı veya kritik bir savaş bölgesinde, hava denetimini ele almak gibi bir olanak sağlayabilir. Nispeten güçlü ordulara sahip olan müşterilerin bile, her alanda en iyisi olmak adı-

na, hizmet tedarik sektöründen özel uzmanları kiralama şıkkını seçebileceğini hatırlatmak gerekir.¹⁷

“Kuvvet arttırıcılar”ın söz konusu olduğu ikinci durumda komutanların etkinliği onların sayılarında değil, savaş alanında gösterdikleri değerlendirme, yönetim ve koordinasyon sağlama becerilerinde aranır. Taktik düzeyde, hizmet tedarikçisi şirketin çalışanları, çoğunlukla, eksik olan uzmanlığı sağlayarak, ufak çapta generaller gibi davranabilirler.¹⁸ Müşterilerin kuvvetleri genelde çok az bir eğitime tabi tutulduklarından ve disiplinli olmadıklarından, eğitilmiş askerlerle halkı bir arada bulunduran eski koloni ordularında olduğu gibi, üstün becerilere sahip birkaç çalışanın “arkayı güçlendirmek” için bunlara eklenmesinin ciddi bir etkisi olabilir.¹⁹ Afganistan’daki Kuzey İttifakı’ kuvvetleri arasına dağıtılan az sayıdaki Amerikan özel kuvvet personelinin etkisi, daha da yakın bir örnektir.

Bu sektördeki firmalara ilişkin son bir noktaya daha değinilmelidir. Daha sonra da inceleneceği üzere, bu sektör özel askeri endüstri dahilindeki en tartışmalı sektördür. Hizmet tedarikçisi şirketler de hızla yeniden yapılanabilme ve nakil kabiliyeti avantajlarıyla, en etkili yapıda olmaya meyillilerdir. Bunların kamudan çok olumsuz tepkiler alması ve uygulanmakta olan -işlerine zarar verecek- dış düzenlemelerden etkilenme risklerinin yüksek olması muhtemeldir.

Bu nedenle de, anlaşılabilir bir şekilde, bu sektördeki şirketlerin çoğu, sıklıkla sadece askeri danışmanlık yaptıklarını (Amerikan ordusunun Vietnam’da ilk zamanlardaki rolünün tariflerine benzetilir) öne sürerek taktik askeri hizmetler sağladıklarını hemen reddederler. Ancak birçok örnekte gerçekler onların iddialarını yansıtmaz. Şu an böyle bir şirket için çalışan İngiliz Paraşüt Alayı’ndan eski bir binbaşının söylediği üzere; “İç savaşlarda faaliyet gösterdiğimiz takdirde, orada ‘danışman’ veya ‘eğitmen’ olarak bulunuruz. Ama tabii ki ön cephede yer alırsınız. Bunun ma-

* Northern Alliance

zereti de verdiğimiz eğitimin işe yarayıp yaramadığını bu şekilde görebilmemizdir.”²⁰ Diğerleri de sadece ‘güvenlik’ veya ‘koruma imkânları’ sağladıklarını ileri sürerler. Ama daha önce de belirtildiği gibi bu güvenlik, savaşın ortasında askeri tehditlerden yine askeri tarzda korunmayı gerektirir. Sonuç olarak, bu sektörde yer alan belli şirketlerin kimliğini saptamak oldukça göz korkutucu bir iştir. Ancak askeri hizmet tedarikçilerine talep olduğu müddetçe, bazı özel askeri şirketlerin aktif savaşta yer almayı kabulleneceği kesindir.²¹

ASKERİ DANIŞMANLIK ŞİRKETLERİ

Operasyonun ayrılmaz bir parçası olan danışmanlık ve eğitim hizmetleri veren ve müşterinin silahlı kuvvetlerinin yeniden yapılandırılmasını sağlayan şirketler, askeri hizmetler endüstrisinde ikinci sektörü oluştururlar. Bu şirketler stratejik, eylemsel ve/veya örgütsel analizlerde bulunurlar. Bunların müşteriyle, işadamlarının “müşteri iletişimi” olarak adlandırdığı basamak haricinde, her düzeyde bağlantısı bulunur. Bu da, şirketlerin savaş alanında bizzat yer almamaları anlamına gelir. Şirketlerin varlığı, yerel bir gücü yeniden yapılandırma vasıtasıyla, stratejik ve taktik ortamı yeniden şekillendirebilse de, savaş alanındaki nihai risklerle baş eden yine müşteridir. Bunları hizmet tedarik sektöründeki firmalardan ayıran en önemli nokta da budur. Ancak danışmanlık şirketlerinin etkisi, diğer sektörlerdeki şirketlerinkinden hiç de az değildir. Şirket çalışanları doğrudan savaş faaliyetlerinde yer almayabilir, ama modern savaşta bilginin ve eğitimin kullanılması, ateş gücünün kullanılması kadar değerlidir.²²

Bu sektördeki şirketler arasında Levdan, Vinnell ve MPRI yer alır. Bu türün askeri olmayan en iyi örnekleri, benzer alt sektörlerle birlikte yönetim danışmanlarıdır. Örneğin, McKinsey ya da Bain gibi bazı askeri olmayan danışmanlık firmaları, MPRI’ın yaptığına benzer şekilde, yüksek düzeydeki stratejik tarafa odaklanır. Oysa Arthur Anderson gibi diğer alt sektör şirketleri,

Dyncorp'un askeri sektörde yaptığına benzer biçimde, daha teknik cepheler üzerine eğilir.²³

Bir askeri danışmanlık firmasının en tipik müşterisinin, askeri anlamda yeniden yapılanmanın ortalarında olması veya kapasitesinde mühim bir artış gerçekleştirmeyi amaçlıyor olması muhtemeldir. Bu sektörde müşterilerin ihtiyaçları, hizmet tedarikçisi şirketleri tutanlarınkiler kadar acil değildir. Ama sözleşme şartları da çoğunlukla daha uzun vadeli olduğu gibi, daha da kazançlıdır.

Dışarıdan danışmanlar kullanmanın birincil avantajı, dünya üzerinde var olan hemen hemen her devlet ordusunun sahip olabileceğinden daha fazla tecrübeye ve uzmanlığa erişebilmektir. Örneğin MPRI arkasına, aralarında dört yıldız taşıyan generallerin de olduğu binlerce eski askerin becerilerini alır. Herhangi bir kuvvete böyle bir danışman grubunun eklenmesi, güçlü bir askeri avantaj sağlayabilir.

Askeri tabirle "komutanın durum değerlendirmesi", danışmanlık sektöründeki şirketlerin sunduklarının temelinde yer alır. Özünde, müşteri şirketin askeri uzman görüşüne ihtiyaç duymaktadır. Tipik danışmanlık sözleşmesi, müşterinin karşılaştığı durumu belirler: İsyancıların istilası altındaki bir bölgenin nasıl yeniden ele geçirilebileceği veya ordunun ne şekilde yeniden yapılandırılacağı gibi... Bunun ardından şirket, bu durumu bir çözüme ulaştırmak için neler yapılabileceğine ilişkin analizlerde bulunur.²⁴

Bir başka sektör içi ayırım da, sadece analizlerde bulunan şirketlerle, bu öneriler doğrultusunda danışmanlık ve eğitim (ama uygulama değil -ki bu da hizmet tedarikçisi sektörle bunlar arasındaki ayrımı oluşturur) sunan şirketler arasındadır. İdeal bir ortamda şirketler, bu ilk değerlendirmede önyargısız bir yorum ortaya koyabilirdi. Ama gelecekte imzalanacak sözleşmeler yolda olduğundan, birçok askeri danışmanlık şirketi, işleri kendi istedikleri doğrultuya yöneltebilecek önerilerde bulunmaya meyillidirler. İş dünyasında bu durum, müşteriyle uzun vadeli ilişki-

ler kurulu... sıyla bir çekim gücü elde etmek olarak tarif edilir. Burada amaç, sözleşmelerin yenilenmesidir.²⁵

Bu nedenle, danışmanlık sektöründeki şirketlerle sözleşme yapmak, aslen kendine yeten bir kuvvet inşa etmek niyetindeki bu şirketlerin, bazen tam ters etkiye sebep olabilmesi gibi bir ironi barındırır. Müşteri, önemli öz değerlendirme görevlerini devrederek, kendi karar verme süreçlerinde giderek zora düşebilir. Kendi faaliyetlerinden hiç tecrübe edinmez ve şirketin uzmanlığına gitgide daha da bağımlı hale gelir. Aşinalık da kiralanan şirketin dürüst bir aracı olduğuna daha büyük bir inanç duyulmasını sağlar. Bu olumlu yönde bir gelişme olabilse de, şirketin sonrasında ek sözleşmelere duyulan ihtiyaç konusunda baskı yapma olanağını da arttırır.²⁶ Bu yeni sözleşmeler gerekli ya da gereksiz olabilir; ama müşterinin bağımlılığı arttıkça, kendi kendine karar verebilme kabiliyeti azalacaktır.

Sandline gibi askeri hizmet tedarik sektöründeki bazı şirketler, askeri danışmanlık sektöründe meşruiyetin ve kâr marjlarının daha yüksek olması nedeniyle, kamu nezdinde kendilerini danışmanlık şirketlerine dönüştürmek üzere bazı atılımlarda bulunmuşlardır.²⁷ Ancak öneride bulunma ve uygulama arasındaki sınır bazen oldukça belirsiz olabilir. Çoğunlukla, eğer eğitimli bir asker eğitim vermek üzere tutulmuşsa, teorik eğitimi pratiğe geçirme olanağı elde edildiğinde sorumluluktan kaçınmak zordur.²⁸ Örneğin Körfez Savaşı sırasında Vinnell çalışanları, Suudi Ulusal Muhafız gücü birliklerine Khafji muharebesinde verdikleri mücadelede eşlik ettiler.²⁹ Bu nedenle, kendilerini askeri danışmanlar olarak tanımlayan şirketler her zaman böyle olmayabilirler ve bunu anlamak için bu şirketlerin gerçek faaliyetlerinin yakından gözlemlenmesi gerekebilir.

ASKERİ DESTEK ŞİRKETLERİ

Tamamlayıcı askeri hizmetler sunan şirketler, endüstrinin üçüncü sektörünü oluşturur. Bu özelleşmiş işlevler arasında, lojistik, istihbarat, teknik destek, tedarik ve taşımacılık gibi öldü-

rücü nitelik taşımayan yardım ve destek yer alır. Endüstrinin genelinde tedarik zinciri yönetiminde görüldüğü gibi, bu tip askeri dış kaynak kullanımının da faydası, bu şirketlerin, müşterinin temel misyonunun bir parçası olan alanlarda değil de, ikincil görevlerde uzmanlaşmış olmasıdır. Böylece, bir müşteri ordusunun ayakta tutamayacağı kapasiteleri ve verimlilikleri oluşturabilirler. Müşterinin kendi ordusu da birincil işi olan savaşmak üzerine yoğunlaşabilir. Bu tür destek şirketlerinin en sık karşılaştığı müşteri tipi, ani ama uzun süreli müdahalelerle ilişkisi olan, akın etme kapasitesine ihtiyaç duyan daimi kuvvetler ya da örgütlenmelerdir.

Askeri destek sektörü, alt sektörler arasında sadece en geniş ölçekli ve en yüksek getirili olan değil, aynı zamanda en fazla çeşitlilik gösterendir. İlginç bir şekilde, askeri özelleşme bağlamında üzerinde en az inceleme yapılan da bu sektördür.

Sıklıkla geleneksel “müteahhit”ler diye yanlış anlaşıldıklarından, askeri destek sektöründeki şirketler genel olarak özel askeri endüstri analizlerine dahil edilmezler. Bunun en temel nedeni, bu şirketlerin çoğunlukla sıradan operasyonlarının daha az “paralı asker”lik gibi görünmesidir. Ancak, orduda eş düzeyde bulunan destek birimleriyle, savaş harekâtının planlanmasında ya da uygulanmasında katılımcı olmasalar da, savaş operasyonlarının geneli için ciddi önem arz eden işlevsel gereksinimleri karşılarlar. Bu şirketlerin, onların yerini almak ya da onlara destek sağlamak amacıyla çalıştıkları destek birimlerinde görev yapan birlikler gibi, askeri destek sektörü çalışanları da savaş tehditlerine açıktır. Bir tarafın geri bölgesi, diğer tarafın derin savaşıdır.³⁰ Aradaki fark şudur: Geçmişte müteahhitlerin görevleri ordu için daha bütünleyici bir role büründüğünde, müteahhitler sivil statülerini kaybedip, İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerikan Donanması’nın inşaat taburu “Seabees” gibi, resmi askeri birimlerle yer değiştirmişlerdi.³¹

Hizmet tedarik sektöründe ve danışmanlık sektöründe yer alan şirketler, aslen hedeflenen dış pazarlarda hizmet vermek için

yerel avantajlardan yararlanma amacıyla kurulmuş olarak, ekonomistlerin “kendi ayakları üzerinde durma” şeklinde tabir ettikleri konuma yakın olma eğilimindeyken, askeri destek şirketleri daha çok, geleneksel çokuluslu şirketlere benzerler.³² Bunlar tipik olarak, başka yerlerdeki esas ticari girişimlerinde belli bir düzeye ulaştıktan sonra ya askeri destek pazarına doğru genişlemiş, ya da bu sektörü, oturmuş ticari kapasitelerini maksimize edebileceği bir dış alan olarak görmüştür. Örneğin Ronco bir zamanlar kalkınma yardımında bulunan bir şirketken, sonradan mayın çıkarma alanına kaymıştır. BRS aslen yerel yapılanmada büyük çaplı sivil projelere odaklanmıştı, ama sonradan askeri konuşlanma desteğini ve lojistiği, var olan uzmanlığını ve kaynaklarını kullanabileceği kârlı bir alan olarak görmüştür. BRS Somali’deki, Haiti’deki, Ruanda’daki ve Bosna’daki Amerikan kuvvetlerini arttırdı ve yakın zamanda Kosova’daki KFOR’a verdiği destekle 1 milyar dolarlık bir sözleşme yaptı.³³ Bu son örnek, endüstri tipolojisinde yukarı ilerledikçe, şirket gelirinin büyümeye meyilli olduğunu gösterir. Diğer askeri destek şirketleri arasında Boeing Services, Holmes ve Narver yer alır. Genel destek sektörü şirketleri paralelinde bulunan şirketler, kurumsal tesis yönetimi sağlayan Marriott-Sodexo gibi firmalarla, tabii ki -askeri destek sektöründeki birçok firmanın model aldığı- genel tedarik zinciri yönetimi firmalarını kapsar.

Ordunun ana görevi genelde savaş olarak algılanır; bu yüzden de destek sektörü firmalarının birincil alanlarının daha sıradan savaş destek sektörleri arasında bulunuyor olması şaşırtıcı değildir. Bir zamanlar özelleştirme için uygun olduğu düşünülmese de, savaş alanındaki birlikler için taşımacılık ve tedarik sağlama anlamına gelen askeri lojistik rolü, bu tür bir özelleştirmenin kapsamı açısından dikkate değer olmuştur. Bunun nedeni kısmen, yerel üstyapıları zayıf olan bölgelerde daha fazla sayıda çokuluslu operasyona (ki bunlarda doğaları itibarıyla teçhizatta ve uygulanan prosedürlerde görülen ulusal farklılıklar sorun yaratır) rastlanması; kısmen de, lojistik birimlerinde küçülmeye gi-

dilmesi ve bunların tasfiye edilmesinin sonucudur.³⁴ Körfez Savaşı sırasında özel Amerikan şirketleri Suudi ordusuna verilen neredeyse tüm lojistik ve bakım desteğini üstlendi.³⁵ Daha yakın zamanda görülen denizaşırı konuşlandırmalarda, Amerikan, İngiliz, Fransız, Kanada ve Avustralya ordularının tümü, lojistiklerinin önemli bölümünü dış kaynak kullanımıyla özel askeri şirketlerden sağlamıştır.³⁶ Kanada silahlı kuvvetleri yakın tarihte, silahların bakımını ve nakliyyeyi de kapsayacak şekilde, tüm tedarik zincirini özelleştirerek, İngiliz firması Tibbett and Britten'a devretti. Diğer müşterileri arasında Wal-Mart ve Gap gibi firmaların da bulunduğu şirketin dış kaynak kullanımı planı için şakayla karışık, "Warmart" tabiri kullanıldı.³⁷

Ancak, sadece giderek daha da büyük oranda dış kaynak kullanımıyla sağlandığı için, lojistiğin askeri operasyonlardaki öneminden şüphe edilmemelidir. Resmi Amerikan askeri doktrininin deyişiyle, "ordu tarihinin başlangıcından beri, lojistik kapasiteler; askeri operasyonların büyüklüğünü, kapsamını, ilerleyişini ve etkililiğini kontrol etmiştir... Lojistik kapasiteler, saldırı altında ayakta kalabilmek ve işlevlerini yerine getirebilmek üzere tasarlanmış olmak zorundadır; yani bunlar, barış zamanı verimliliğinden ziyade, savaş etkililiği için gereklidir."³⁸

Geri bölgenin ya da tamamlayıcı askeri işlevlerin özelleştirilmesi lojistikle sınırlı kalmamıştır. Destek sektöründe faal olan firmaların, Ronco'dan ve kara mayınları çıkarma işiyle uğraşan Spaceial Clearance Services'ten, psikolojik harekâtlar" düzenlemesiyle ünlü bir şirket olan Strategic Communications Lab'e kadar her çeşidi bulunur. Endüstride yer alan diğer alt sektörlerde olduğu gibi, bilgi teknolojisinde görülen gelişme ve yayılma, özel şirketlerin askeri harekât olanaklarını arttırmıştır.

* Ç.n. Söyleniş olarak Wal-Mart'ı andıran, "savaş pazarı" gibi bir anlama gelen kelime.

** Orj., psychological operation (PSYOP).

Özelleştirilmiş istihbarat ve bilgi savaşı, özel askeri endüstrinin daha ilgi çekici alt sektörlerinden olmuştur. Karşı taraf hakkında bilgi edinmeyi kapsayan bu işlevler, savaşın her seviyesinde askeri başarı açısından büyük önem taşır. Bu nedenle de, geleneksel olarak devletin en güvenilen kurumlarıyla sınırlandırılmıştır. Ancak, şimdi bu hizmetleri sunan ve birçoğu istihbarat uzmanları tarafından kurulmuş özel şirketlerin giderek artan çeşitliliği Soğuk Savaş'tan beri kalabalık eder oldu. Özel şirketlerin bu tür rolleri üstlenebilmeleri oldukça şaşırtıcı olsa da, bunların gelişmesi bir anlamda kalıtsaldır. Örneğin, Amerikan iç savaşında Union (birlik) tarafı, bu alanı kendi casus kuvvetlerini geliştirecek kadar ciddiye alana dek, Pinkerton dedektiflik bürosu (şu an Securitas A.B.'nin bir parçası) onlar için birincil istihbarat teşkilatıydı.³⁹ Bu tip dış kaynak kullanımına yönelimin bir nedeni, yüksek teknolojinin ticarileşmesinin, birkaç sene öncesinde süper güçlerle sınırlı olan istihbarat kapasitesinin artık istekli her alıcı için edinilebilir olması anlamına gelmesidir. Eskiden istihbarat teşkilatlarının tek kaynağı olan devletin birçok istatistiki verisinde olduğu gibi, şu anda internet üzerinden kolaylıkla erişilebilen yerel raporlamaya da, bir zamanlar sınır dışına kaçırılacağı tehlikesiyle, ancak büyük bir risk altında ulaşılabilirdi.

Bilginin çok büyük bir kısmının açık kaynaklardan edinilmesi onun önemini değiştirmez. CIA'in eski yöneticisi James Woolsey'ye göre, istihbaratın tamamı göz önüne alındığında, bunun yüzde 95'i açık kaynaklardan, kalan yüzde 5 ise gizli kaynaklardan -Amerika örneğinde, ağırlıklı olarak uydu gözetlemesi vasıtasıyla- edinilir.⁴⁰ Bu alanda bile, sivil yer gözlem uydularının çoğalması ve görüntü analiz tekniklerindeki gelişmeler, özel pazarın büyük güç tekeli aşındırıyor olduğu anlamına gelir.⁴¹ 11 Eylül terörist saldırılarının ardından CIA ve Amerikan Hava Kuvvetleri bile, Afganistan'daki operasyonlar için gerekli olan yüksek çözünürlüklü uydu fotoğraflaması işinin bir kısmını Space Imaging ve Digital Globe adlı, Kolarado merkezli iki şirkete devretti.⁴²

Özel askeri istihbarat alt sektörü (bir düşmana, potansiyel bir düşmana, ya da bir bölgeye ilişkin bilgi edinme), büyük bir patlamanın başlangıç adımlarında gibi görünmektedir. Birçok ulusun ve siyasi grubun istihbarat analizlerinin ve operasyonlarının çoğu, giderek daha da fazla olmak üzere, özel şirketler ve danışmanlar tarafından yürütülmektedir.⁴³ Örneğin Avustralya’da hükümette kimin ulusal güvenlik soruşturmasına tabi olacağı kararı bile özel bir istihbarat şirketi olan Business Risk Services tarafından alınır.⁴⁴ Sonuç olarak etkililikte ve verimlilikte şaşırtıcı gelişmeler kaydedilebilir. Örneğin 1995’te CIA, belli bir politika senaryosu (bu örnekte, Burundi’ye yapılması muhtemel bir müdahaledir) üzerinden en hızlı ve en iyi bilgiyi kimin edinebileceğini görmek üzere, kamuya açık bir müsabaka düzenledi. Kazanan takım, Amerikan hükümetinin haber alma ajanslarından ya da askeri istihbarat teşkilatlarından değildi. Kazanan grubun Open Source Solutions adlı, Washington merkezli bir şirketten çıktığı müsabakada CIA’in kendi takımı sonuncu oldu.⁴⁵

Özel şirketler için bir başka verimli alan da bilgi savaşıdır. Siyasi emeller taşıyan bilgi savaşı saldırılarından hem giderek daha fazla faydalanan, hem de bunların tehdidi altında olan hükümetlere ek olarak, özel şirketler de kontrolsüz siber âlemin oyuncularları arasındadır. Bu alanda oldukça yüksek menfaatler söz konusudur ve kurumsal çatışma olarak algılanabilecek bir şeyin başlangıcını şimdiden görmekteyiz.⁴⁶ Yalnızca 1999’da, Fortune 1000 şirketleri, “internet casusluğu” olarak bilinen, şirketlerine özel bilgilerin kurumsal destekle “hacklenerek” çalınması nedeniyle 45 milyar dolardan fazla kaybın yükünü sırtladılar.⁴⁷

Sonuç, savaş alanı dışındaki haberleşme hatlarının bakımını ve korunmasını sağlayan destek sektörü şirketlerinden oluşan yeni bir kaynaktır.⁴⁸ Siber âlemdaki sorunların çözümü öncelikle teknik olmakla birlikte, aynı zamanda askeri uzmanlıkları ve yaklaşımları da içerir. Öyle ki, zirvede yer alan birçok şirket belir-

* Orj., Netspionage.

gin biçimde askeri temeller ve zihniyet taşır. Somut bir örnek olarak, I-Defense'in hem Amerikan hem de İngiliz savunma bakanlıkları, Ulusal Güvenlik Teşkilatı' ve CIA ile çalışmış olması gösterilebilir. I-Defense yöneticileri arasında savaş kavramındaki değişikliklere ilişkin öncü bir düşünür olan James Adams, Bosna'da UNPROFOR (Birleşmiş Milletler Koruma Gücü) harekâtına ve 22. SAS alayına kumandanlık eden bir İngiliz emekli generali Sir Michael Rose ve eski bir Amerikan Savunma Bakanı Yardımcısı olan Kurt Campbell yer almaktadır.⁴⁹ Şirket zaten, ileride özel askeri şirketlerle kurulması muhtemel endüstri dışı bağların bir göstergesi olarak, Microsoft, Citigroup ve Itochu gibi büyük firmalarla anlaşmalar yapmıştır.⁵⁰

* Orj., Natioal Security Agency (NSA).

YEDİNCİ BÖLÜM

ASKERİ TEDARİK ŞİRKETİ: EXECUTIVE OUTCOMES

“Soğuk Savaşın sona ermesi çok büyük bir boşluk meydana getirdi ve benim yaptığım şey de bu boşluğu fark etmektir.”

Eben Barlow,
Executive Outcomes’ın kurucusu

Executive Outcomes (EO) özelleşmiş askeri endüstri içinde belki de adını en fazla duyurmuş şirkettir. Kurucularının karanlık ırkçı geçmişi ve kurumsal reklamlarındaki kurnazlıklar göz önüne alındığında Executive Outcomes şirketinin özelleşmiş askeriye olgusu açısından bir sembol haline geldiğini söylemek pek de abartı sayılmaz. Dünyanın her tarafında herkesin gözü önünde askeri operasyonlar düzenleyen bu şirket aynı zamanda uygulama alanında da en ünlü oyuncudur. Öyle ki, Executive Outcomes, askeri tedarik şirketi kavramının tam karşılığı olarak karımıza çıkıyor. Ancak adını bu kadar duyurmasına rağmen şirket 1999 yılının başında kendini resmi olarak feshetti ve dolayısıyla o zamandır iş almıyor (bu konuyla ilgili daha fazla bilgi ileride verilecektir).

Şirketin birçok savaş üzerindeki doğrudan askeri etkisinin de ötesinde siyasi ve iş ilişkileri onu Afrika ve dışında etkili bir

güç haline getirdi. Kurumsal misyonu diğer özel askeri şirketlerle aynı olduğu halde Executive Outcomes'ın temel örgütsel özelliklerinin temelini ilk ırkçılık dönemindeki Güney Afrika Savunma Gücü (SADF) bünyesinde bulunan elit güçleri olarak ortaya çıkması ve diğer maden ve petrol şirketleriyle çok yakın ilişkiler içinde bulunması oluşturur. Şirketin başarısı da kısmen bu şekilde daha büyük bir şirketle bütünleşmesine dayanmaktadır. Bu da hem Executive Outcomes'a hem de işbirliği içindeki diğer şirketlere hükümetlerin ve diğer şirketlerin girmeye korktuğu bölgelere müdahale etme imkânını sağlıyordu.

Birkaç gün kadar kısa bir zaman içinde seçkin bir savaş gücünü oluşturup konuşlandırabilme yeteneğine sahip olan Executive Outcomes bir askeri tedarik şirketi olarak bu alanda olumsuz manada adını en fazla duyurabilmiş şirket olmasının yanı sıra onu en acımasızca eleştirenlerin de kabul ettiği gibi bu sektördeki en etkili şirketlerden birisiydi. Şirket ayrıca askeri tedarik alt sektörünü tanımlayan ikilem ve karmaşıklıkların da tam odağındaydı. Aynı zamanda şirket bir yandan “ırkçı katillerin paralı ordusu” olmakla itham edilirken Sierra Leone'daki “Savaş Mağduru Çocuklar” örgütü gibi insani kuruluşlar yaptıkları için şirkete resmen teşekkür ediyordu.¹

ŞİRKETİN ÖRGÜTSEL ÖZELLİKLERİ

Executive Outcomes 1989 yılında Güney Afrika Savunma Gücü'ne bağlı 32. taburun eski komutan yardımcısı olan ve sonra Güney Afrika Sivil İşbirliği Bürosu (CCB) adına ajanlık yapan Eben Barlow tarafından kuruldu. Bu birimlerin böyle masumane isimleri 32. taburun Güney Afrika'nın 1970 ve 80'lerde komşularına karşı yürüttüğü sınır savaşlarında yer alan en seçkin vurucu güçlerden birisi olduğu gerçeğinin üstünü kapatmaktadır. Rakipleri tarafından “korkunç askerler” olarak bilinen 32. tabur o dönemde Güney Afrika Savunma Gücü (SADF) içinde en fazla öldürme oranına sahip birim olma özelliği dolayısıyla onurlandı-

rılmış, ancak sonra Güney Afrika Hakikat Komisyonu tarafından korkunç insan hakları ihlalleri yapmakla suçlanmıştı.²

Aynı şekilde, CCB ılımlı bir sivil kuruluştı. Ancak, 1990 yılında CCB'nin ırkçı rejimin yurtdışındaki düşmanlarını ortadan kaldırmak için kullanılan gizli bir suikast ve casusluk biriminin görünen kısmı olduğu ortaya çıkarıldı.³ Gözlerinin birinin yeşil ve diğerinin mavi olması nedeniyle hemen ayırt edilebilen Barlow CCB bünyesinde çalışırken Batı Avrupa'ya atandı. Buradaki görevi Nelson Mandela'nın Afrika Ulusal Kongresi (ANC) hakkında yanlış bilgi yaymaktı; örneğin İngiltere'de Afrika Ulusal Kongresi'nin IRA teröristleriyle işbirliği yaptığı propagandasını yayıyordu. Aynı zamanda yaptırımlardan kurtulmak ve Güney Afrika silahlarını yurtdışına satabilmek için paravan şirketler kuruyordu. Barlow'un daha sonra kuracağı Executive Outcomes şirketi için faydalı olacak iş bağlantılarının çoğunu bu zaman dilimi içinde oluşturduğu düşünülmektedir. Yürüttüğü operasyonları ve müttefik şirketlerinin gerçek yüzlerini gizlemek amacıyla bilinçli olarak oluşturulan Executive Outcomes'ın karmaşık bir çokuluslu holdingler yapısı içinde bulunduğu görüntüsü de Barlow'un CCB bünyesinde kazandığı tecrübelerin bir neticesi olarak görünmektedir. Böylece, Barlow birçok açıdan, iş fırsatlarının farkına varıp savaş alanında yeni bir örgütsel metodoloji ortaya çıkaran bir askeri deha olan Albrecht Wallenstein'in günümüz veliahdı olarak karşımıza çıkmaktaydı.

Ukraynalı pilotlar gibi bazı uzmanlar hariç Executive Outcomes'ın personelinin birçoğu SADF özel kuvvetlerinde yer almıştı.⁴ Personel Paraşüt Tugayı, Keşif Komandoları ve 32. Tabur gibi seçkin birimlerden oluşturulmuştu. Bunlar Güney Afrika'nın Mozambik, Namibya ve Angola gibi ülkelerinde gizli operasyonlar yürüterek komşularını zayıflatmaya yönelik çabalarında yer alan en önemli unsurlardı. Alınan bilgilere göre diğer personelin ise hükümlülerin işkence görmesi ve öldürülmesi de dâhil Namibya savaşında gerçekleştirilen birçok zulme karıştığı bilinen "Koevoet" adında bir kontrgerilla birimine bağlı oldukları düşü-

nülmektedir.⁵ İrkçı rejim sona erince bu birimlerin çoğu dağıtıldı ve geriye binlerce, çalışmaya müsait eski asker kaldı (Güney Afrika Savunma Gücü'nden toplamda yaklaşık 60.000 asker ayrıldı).

Executive Outcomes'ın çalışanlarının birçoğu bu eski askerlerden meydana gelmişti. Çoğu verdiği aylık maaş tecrübeye göre 2.000 dolardan 13.000 dolara kadar çıkan bu şirkete maddi nedenlerden dolayı katılmıştı. Ortalama aylık ise askerler için 3.500 dolar, subaylar için 4.000 dolar ve hava mürettebatı için ise 7.500 dolardı. Daha da önemlisi maaşlar daha istikrarlı bir çizgiye sahip Amerikan doları olarak ödeniyordu.⁶ Bu ücretler eski askerler için büyük bir cazibe oluşturunuyordu, çünkü bu meblağlar Güney Afrika ordusundaki emsal görevler için ödenenin yaklaşık beş katı, diğer Afrika ordularındakilerin (bu bile çok nadir ödenirdi) ise on katı demektir. Üstelik Executive Outcomes tüm çalışanlarına hayat sigortası ve sağlık güvencesi sağlama şartlarını getiren ilk özel askeri şirketlerden birisiydi.⁷

Üst düzey maddi getirilerinden başka, pek çok çalışan da şirkete katılmalarına neden olarak psikolojik sebepler göstermekteydi. Önceki rejimin kirli savaşlarında yer aldıktan sonra eve döndüklerinde Güney Afrika geçici hükümetinin kendilerine karşı tutumunu pek de hoş karşılamadılar. Bir zamanlar övgüyle söz edilen hizmetleri şimdi Güney Afrika devleti için bir utanç kaynağıydı. Verdikleri hizmetlerin inkârı ve de yaşadıkları kayıpların hiç dile getirilmeyişi bu eski askerlerin kanına dokunmuştu. Kendilerini kötü olarak addetmek yerine sınır savaşlarında yaptıklarını uluslarına bir hizmet olarak görüyorlardı. Ancak, arada geçen zamanda Güney Afrika "ulus"u daha geniş bir düzeyde tanımlanmaya başlanmıştı.

Aslında, bu eski askerleri şirkete çeken derin bir "ırkçılık dönemi sonrası kefareti" duygusu da mevcuttu.⁸ Executive Outcomes çalışanları yerel sivil grupları ki bunlar arasında kamu görevleri zamanında hedef aldıkları gruplar da vardır, korumak amacıyla Güney Afrika Savunma Gücü'nde elde ettikleri yetenekleri kullanmaktan gurur duyuyorlardı. Sierra Leone'daki operas-

yonları esnasında yerel halk onlara kahraman gözüyle bakıyordu. Bazı şehirlere girdiklerinde kalabalıklar toplanıp onlara sevgi gösterisinde bulunurdu. Bu yerel halktan bir kadının söylediği şu sözler şirket çalışanları hakkında nasıl düşünüldüğünü açıkça ortaya koymaktadır: “Bizi onlar kurtardı. Hepsi birer aziz!”⁹ Olabilecek en kötü siyasi sistemlerden birisi olan ırkçı rejimin eski savunucuları için bu yeni bir deneyimdi.¹⁰

Eski Güney Afrika Savunma Gücü personelini kullanmak şirket için de birçok avantaj sağlıyordu. Personelin ortak bir eğitimden geçmiş olması, zaten var olan hiyerarşi ve küçük çaplı çatışma ve kontrgerilla operasyonlarında sahip olunan üstün tecrübe bu avantajlar arasındaydı. Şirket gururla birçok devlet ordusunun bile iddia edemeyeceği 5.000 yıllık bir savaş deneyimine sahip olduğunu söylüyordu.

Executive Outcomes askeri güçlerini sözleşme esasına dayalı olarak eski Güney Afrika Savunma Gücü sisteminden alıyordu. Asıl asker alımı sözlü olarak gerçekleştiriliyordu ve bu alınan personelin kalitesi hakkında da bir fikir veriyordu. Sürekli olarak istihdam edilen tek birim Pretorya karargâhında komuta merkezi olarak görev yapan ve 24 saat telsiz dinlemesi yapan birimdi. EO kışlalarda herhangi bir daimi kuvvet bulundurmazdı, ancak bunun yerine hazır kıta bekleyen personele ait bilgilerin yer aldığı bir veritabanı mevcuttu. Şirket çok kısa bir süre zarfında 2.000’den fazla asker hazırlayabileceğini iddia ediyordu. Şirket personelinin yaklaşık yüzde 70’i siyah Afrikalılardı ve bu da Executive Outcomes’ın beyazlardan oluşan bir askeri şirket olduğuna dair var olan genel kanıyı ortadan kaldırıyordu. Şirketin, çalışanlarının birçoğunu aldığı 32. Tabur’da hükümet değişikliğinden sonra toplumlarına dönmekte güçlük yaşayan çok sayıda Namibyalı ve Angolalı bulunuyordu. Ancak, şirkette görev alan subayların büyük çoğunluğunun beyazlardan oluştuğuna dair eleştiriler haklıydı.

Şirket müşterilerine beş temel alanda hizmet verdiğini söylüyordu: Stratejik ve taktiksel askeri danışma hizmetleri; kara, de-

niz ve hava savaşları için çağdaş askeri eğitim paketleri; barışı koruma veya “ikna” hizmetleri; silahlı kuvvetlere silah seçimi ve temini hakkında danışma hizmetleri; ve yardımcı askeri hizmetler.¹¹ Eğitim paketleri temel piyade eğitimi ve zırhlı savaş eğitiminin paraşüt operasyonlarına kadar askeri operasyonlarla ilgili her şeyi kapsamaktaydı.

EXECUTIVE OUTCOMES’IN ŞİRKET AĞI

Merkezi Pretorya’da bulunan Executive Outcomes resmi olarak daha büyük bir Güney Afrikalı risk sermayesi şirketi olan Strategic Resources Corporation (SRC) şirketine bağlı bir yan şirketti. Ancak şirketin yöneticileri aynı zamanda SRC yönetim kurulundaydı ve bu Executive Outcomes’ın içinde bulunduğu büyük yapı içinde ne kadar büyük bir etkiye sahip olduklarının göstergesiydi. Edinilen bilgilere göre SRC bünyesinde Executive Outcomes’a ek olarak askeri şirket operasyonlarıyla bağlantılı yaklaşık yirmi farklı şirket bulunuyordu. Bunların arasında Branch Energy şirketinin madencilik imtiyazlarını korumakla görevli Lifeguard and Teleservices şirketi ve Uganda ve Angola’da güvenlik hizmeti sağlayan Saracen şirketi de bulunuyordu.¹² Bu şirketler aslında operasyon sonrası geride kalan kıymetleri korumakla görevliydi. Kural olarak, bu şirketler Executive Outcomes’ın bölgeden ayrılmasından sonra ancak Branch-Heritage şirketinin maden operasyonlarının başlamasıyla eş zamanlı olarak gelirdi. Sonra o bölgede kalmaya devam etmek isteyen Executive Outcomes çalışanlarının bir kısmını istihdam ediyorlardı. Böylece Executive Outcomes resmi olarak askeri operasyonlarını sonlandırdığını ve ülkeden çekildiğini iddia edebiliyordu, fakat bölgedeki varlığını sürdürüyordu. BM ile bağlantılı kuruluşlara hizmet sağlayan Falconeer ve Bridge International gibi mühendislik ve lojistik şirketleri de SRC bünyesinde faaliyet gösteriyordu.

Ancak SRC yapısı çok daha karmaşık bir şirketler ağından oluşuyordu, çünkü resmi olarak yalanlansa da Güney Afrika kö-

kenli SRC şirketler grubuyla Londra’da Plaza 107 binasına kayıtlı bir finansal holding olan Branch-Heritage Group arasında çok yakın ilişkiler bulunduğu açıktı. 1993 yılında Executive Outcomes da bu holdingle birlikte İngiltere’ye (paralı askerlere ilişkin yasalar burada Güney Afrika’ya oranla daha gevşekti) kayıtlıydı. Branch-Heritage Group’un yönetim kurulu başkanı karizmatik bir işadamı ve sahne arkasında tüm Afrika üzerinde sahip olduğu etkiyle tanınan eski bir SAS (İngiliz Özel Hava Güçleri) mensubu olan Anthony Buckingham’dı. Executive Outcomes’ın Angola’da aldığı ilk büyük işte de Sandline şirketinin ortaya çıkışında da en etkili isim Buckingham’dı.¹³

Branch-Heritage Group dünyanın birçok yerinde maden ve petrol işlerine girmiş ve beklendiği üzere Executive Outcomes’ın büyük askeri operasyonlar düzenlediği hemen her bölgede yatırımlar gerçekleştirmiştir. Üstelik sonra SRC şirketler grubundan operasyon sonrası güvenlik hizmeti veren şirketler kiralamıştır. Ayrıca Gine’deki Jupiter Mining şirketiyle de ilişkili olduğu söylenmektedir.¹⁴ Görünürde Diamondworks adlı şemsiye yapı Branch Energy grubunun tüm şirketlerini kapsıyordu. Diamondworks halka açık olarak Kanada borsasına kayıtlıydı. Diğer bir bağlantı işareti de Branch-Heritage, Executive Outcomes ve Sandline şirketlerinin üst düzey personelinin çoğunun Diamondworks’t e yönetim düzeyi de dâhil olmak üzere çeşitli görevlerde bulunmuş olmasıydı.

Executive Outcomes’ın para sıkıntısı çeken ülkelerle yaptığı sözleşmelerin resmi olmayan şartlarından birinin bağlantılı olduğu şirketlere kaynak imtiyazı tanınması olduğu düşünülmektedir. Ülke kaynakları kısmen kamuya ve kısmen de Branch-Heritage’a ait şirketlere satılarak özelleştiriliyor ve karşılığında da bu şirketler Executive Outcomes’ın veya yan şirketlerinin güvenlik hizmetlerinin karşılığını ödüyordu. Şirket bunu yalanlıyor ve SRC şirketleriyle Branch-Heritage maden şirketlerinin arasındaki ilişkinin “dostane bir ilişki” olduğunu iddia ediyordu.¹⁵ Fakat Branch Heritage şirketinin Executive Outcomes’ın faaliyet

gösterdiği yerlerde ayrıcalıklı bir konuma sahip olduğu çok açıktı. Örneğin elde edilen bilgilere göre, şirketin kârlı maden işlerinde bir öncelik hakkı bulunuyordu ve sözde birbirinden bağımsız şirketlerin yönetici kademeleri hep aynı kişilerden oluşuyordu.¹⁶

Sandline International ve Ibis Air şirketlerinin de Londra merkezli Branch-Heritage Group'a ait olduğu gerçeği işleri daha da içinden çıkılmaz bir hale getirmektedir. Sandline yasal olarak 1996 yılında kurulmuş olmasına ve Bahamalar'da kayıtlı görünmesine rağmen daha önce Plaza 107 Ltd. olarak biliniyordu ve merkezi de Baranch-Heritage Group bünyesindeki diğer şirketlerle aynı adresteydi (üstelik bir ara yanlışlıkla Branch şirketinin antedini kullandığı söylenmektedir).¹⁷ Sandline'ın ilk başkanı İskoç Muhafızları biriminde görev almış ve daha önce Bosna'daki barışı koruma operasyonunda UNPROFOR (BM Koruma Gücü) sözcülüğü görevini yapan emekli bir İngiliz Albay Timothy Spicer'dı. Sandline'ın ayrıca eski bir Birleşik Devletler Yeşil Bereli askeri olan emekli Albay Bernard McCabe tarafından yönetilen bir Washington bürosu vardı. Zaman zaman Sandline'ın yaptığı bir operasyonu SRC Holding çatısı altındaki diğer şirketlerin yaptığı operasyonlardan ayırt etmek çok güç oluyordu. Sandline'ın Executive Outcomes çalışanları ile taşeronluk sözleşmesi yaptığını iddia ettiği Papua Yeni Gine'de ve ECOMOG'un (Batı Afrika Devletleri Barış Gücü) Sierra Leone'daki barışı koruma operasyona verilen destekte (şirketler savaş helikopteri ve Nijeryalı Alpha jetleri için pilot tedarik etti) kullanılan personel ve teçhizatın çoğu aynıydı.¹⁸ Şirket ayrıca yakın ilişkiler içinde olduğu Lifeguard şirketi (Executive Outcomes'ın ayrıldığı yerlerde güvenlik hizmeti sağlayan SRC'ye bağlı şirket) adına müdahale için bir "destek birimi" sağladığını açık açık kabul etmiştir.¹⁹

Executive Outcomes hikâyesinin ayrılmaz parçalarından birisini de şirketin özel hava gücünün esas temeli olan Ibis Air oluşturmaktadır. Bu şirket, içinde bulunduğu şirketler grubu içinde ayrı bir holdingdi ancak Executive Outcomes'a o kadar yakındı ki dışarıdan bakan birisi için bunu anlamak çok zordu. Ibis Air

ayrı bir sözleşmeyle Executive Outcomes’a ya da onu tutan müşteri veya devlete kiralanarak Executive Outcomes’a en önemli operasyonlarında eşlik etmekteydi. Şirketin yöneticileri arasında Güney Afrika Savunma Gücü (SADF) Keşif Komandoları biriminin ve daha sonra Executive Outcomes’ın asker alım dairesi başkanlığını yapan Lafras Luitingh de bulunuyordu.

Ibis Air ile ilişkileri Executive Outcomes’a dünyanın herhangi bir yerine savaş gücü konuşlandırabilme ve herhangi bir yerden asker çekebilme imkânı sağlıyordu. Bu birçok devlet ordusunun bile sahip olmadığı bir imkândır. Doğrudan Ibis Air’in sahip olduğu hava araçları arasında en az iki tane Andover askeri nakliye uçağı, Amerikan Havayolları’ndan toplam 550.000 dolara satın aldığı 727 yolcu kapasiteli iki ya da üç tane kullanılmış yolcu uçağı, birçok Rus yapımı Mi-17 silahlı askeri nakliye helikopteri, Mi-8 kargo helikopteri, Mi-24 taarruz helikopteri, bir filo havadan karaya roket atabilen İsviçre yapımı Pileaus eğitim uçağı ve Mig-23 gelişmiş savaş uçakları bulunuyordu. Şirket aynı zamanda dünya piyasasında bulunan herhangi bir hava aracını kiralayıp kullanabilme ayrıcalığına sahipti ve bu da ona çok kısa bir zaman dilimi içinde hazır olabilme olanağı sağlıyordu. Örneğin, 1995 yılında Angola ve Sierra Leone’deki operasyonların en yoğun döneminde Executive Outcomes ve Ibis Air ortaklığının yaklaşık 20 helikopter kullandığı belirtilmektedir.²⁰ Şirket pilotları ayrıca Angola Hava Kuvvetleri tarafından ödünç verilen Su-25 yakın destek bombardıman uçaklarını ve Mig-27 yer taarruz uçaklarını da kullanmışlardır. Angola Hava Kuvvetleri silah ve teçhizatı eski Sovyet patronlarından elde ediyordu ancak bunları etkin bir şekilde kullanabilecek askeri yeteneğine sahip değildi.

Iris Air’in (resmi olarak bağımsız bir şirket olmasına rağmen) sağladığı bu güç Executive Outcomes’a savaş alanında çok büyük avantaj getiriyordu. Tüm operasyonlarda en az bir taarruz helikopterinin ve bir hava ambulansının destek olarak hazırda bekletilmesi bir şirket politikası haline gelmişti. Bu politika tabii ki Fortune dergisinin en iyi 500 iş stratejisi arasında yer almıyor-

du, fakat yapılan iş göz önüne alındığında çok akıllıca bir yaklaşımdı.

Ibis Air'in envanterinde de belirtildiği üzere Executive Outcomes genelde müşterileri tarafından satın alınan eski Sovyet silahlarını kullanmayı tercih ediyordu. Bu silahlar Soğuk Savaş döneminde gerçekleşen aşırı üretim nedeniyle oldukça ucuzdu ve çoğunlukla Doğu Avrupalı satıcılar tarafından kolayca temin edilebiliyordu. Özellikle titanyum zırhlı ve dört namlulu mitralyözlerle ve 40 mm'lik bomba atarlarla donatılmış Sovyet yapımı Mi-24 "Hind" taarruz helikopteri şirketin operasyonlarda kullandığı en etkili ve ürkütücü silahlardan birisiydi. Mig savaş uçaklarına ve Hind taarruz helikopterlerine ek olarak Executive Outcomes zırhlı birlik taarruzlarında eski Sovyet zırhlı araçlarından da yararlanıyordu. Bunlar arasında BMP-2 piyade savaş aracı ve BTR-60 zırhlı personel taşıyıcılar da bulunmaktaydı. İsteddiği yere kolayca hareket edebiliyor olmasına rağmen gerektiğinde böyle ağır teçhizatları kullanabilmesi Executive Outcomes'ı büyük yapan özelliklerden birisiydi; Sierra Leone operasyonu sırasında Freetown limanına demirlemiş bir şilep bile hazırda bekletiliyordu.²¹

ÖNEMLİ OPERASYONLARIN TARİHÇESİ

Güney Afrika'da siyasi hava değişince Barlow ordudan ayrıldı ve 1989 yılında ilk başta bir karşı istihbarat danışma şirketi olarak faaliyete başlayan Executive Outcomes şirketini kurdu. Güney Afrika'ya kayıtlı olan şirketin amblemi 1960'ların Amerikan dizisi *Have Gun, Will Travel*'dan (Vahşi Batı'da kiralık bir tüfek hakkında) alınan satranç oyunundaki at sembolüdür. Şirketin aldığı ilk işler arasında Güney Afrika Savunma Gücü özel kuvvetlerine gizli casusluk eğitimi verilmesi, güvenlik oluşturulması, askeri eğitim ve elmas şirketi DeBeers gibi önemli müşterilere piyasa ile ilgili bilgiler temin edilmesi ve piyasada nasıl başarılı olunabileceğine dair destek sağlanması gibi görevler bulunuyordu.²²

Şirket kısa zaman sonra büyüyen bir endüstri keşfettiğinin farkına vardı. Şirketin etkinliği ağızdan ağza dolaşırken 1991 yılına gelmeden Executive Outcomes Güney Afrika dışında operasyonlar yürütmeye başlamıştı. Maden güvenliği temini, organize kaçakçılık kartellerinin içine sızılması, bir Güney Amerika hükümeti için operasyonlar düzenlenmesi (bu ülkenin Kolombiya olduğu söylenmektedir) ve “gayrinizamî savaş” olarak adlandırıldıkları gizli uyuşturucu operasyonları şirketin ülke dışında yaptığı ilk işler arasındaydı.²³ Ancak Executive Outcomes’ı ön plana çıkaracak olan asıl sözleşme çalışanlarının çoğunun geçen on yılı savaşarak geçirdikleri Angola’da imzalanmıştı.

Angola: Şirketin Gücünü Gösterdiği Ülke

Angola çok önemli doğal kaynaklara sahip bir ülkedir. Öyle ki bu kaynaklara sahip bir ülkenin refah sahibi olamaması oldukça ilginçtir. Afrika’nın Nijerya’dan sonra ikinci büyük petrol üreticisi konumuna sahip Angola’nın yakın zamanda en büyük üretici olacağı tahmin edilmektedir. Ülke aynı zamanda ABD’ye en çok ham petrol ihraç eden altıncı ülkedir.²⁴ Ama maalesef bu imkânlarından faydalanıp çok iyi bir konuma sahip olmak dururken Angola son otuz yıldır savaş içinde bulunuyor. İstatistiklere göre bu ülke yaşam kalitesi açısından dünyada 160. sırada yer almaktadır.²⁵

Yaşanan savaşın temelleri Angola’nın 1975’te Portekiz sömürgeliğinden âni bir şekilde bağımsızlığını ilan etmesine kadar uzanmaktadır. O zaman eğitimli nüfusun hemen hepsini meydana getiren yüz binlerce Portekizli kapı kollarına varıncaya kadar değerli gördükleri ne varsa hepsini alarak ülkeyi terk etti.²⁶ Angola ulusu için geriye devlet adamlığı, sanayi ve tarım alanında eğitilmiş çok az insan ve savaşan birçok gerilla ordusu kalmıştı. Sonraki yirmi beş yıl içinde de bölgede bulunan süper güçler, onların temsilcileri ve beyaz azınlık hükümetleri para, silah ve askeri personel kullanarak çatışmaları iyice körüklediler. Sovyetler

Birliğı ve müttefikleri yönetimi ele geçirmeyi başaran Angola İşçi Partisi'ni (MPLA) desteklerken ABD ve Güney Afrikalılar iç bölgelerde isyanı sürdüren Jonas Savimbi'nin Angola'nın Tam Bağımsızlığı İçin Birlik Hareketi'ni (UNITA) destekliyordu. Çatışmalar Angola Silahlı Kuvvetleri (FAA) ve UNITA isyancı güçleri arasında gidip geldikçe savaş bazen konvansiyonel bazen de gerilla savaşı hâlini alıyordu.

Executive Outcomes'ın personelinin çoğu 1980'lerin sonunda Güney Afrika Savunma Gücü bünyesindeyken Angola'daki çatışmalara dâhil olmuştu. SADF pek çok defa UNITA'nın yenilmesine engel olmak için ve ayrıca Angola'nın Namibya ve Güney Afrika'daki ırkçı rejimlere verdiği desteği cezalandırmak için çatışmalara müdahale etmişti. Ancak Executive Outcomes çatışmalara müdahil oluncaya kadar savaşın gidişatı değişmişti. Soğuk Savaş'ın sonunda Sovyet bloğu müttefiklerinin çoğu ortadan kalktığı için Angola hükümetinin dış desteği kesilmişti. 1993 yılına kadar UNITA iç bölgelerdeki karargâhlarından hükümetin sahil kenarlarındaki kalelerine kadar ilerlemeye başlamıştı. Hükümet şaşkına dönmüştü.

Asıl dönüm noktası Mart 1993'te UNITA'nın kıyı şehri Soyo'daki petrol tesislerini ele geçirmesiyle meydana geldi. Bu iki açıdan büyük önem arz ediyordu: Birincisi petrol kaynakları hükümet için ciddi bir gelir kapısıydı; ikincisi ise söz konusu tesisler devlete ait petrol şirketi Sonogal ve Tony Buchingham'ın sahip olduğu şirketler grubunda bulunan Branch-Heritage şirketine aitti. UNITA şirketlerin petrollerini ve her gün 20.000 dolar karşılığında kiraladıkları sondaj malzemelerini alıp gitmelerine izin vermedi ve Angola Silahlı Kuvvetleri'nin de oradaki değerli teçhizatı havaya uçurmadan ele geçirebilecek bir kapasitesi yoktu.²⁷

İlk temasın nasıl gerçekleştiğine dair ayrıntılar pek net olmamasına karşın gayet açık olan husus Executive Outcomes'ın Angola'daki çatışmalara damgasını vurmuş olduğu gerçeğidir. Şirket Angola ordusu adına Soyo şehrini (ve beraberinde Sonogal ve Heritage Oil şirketlerinin oradaki değerli varlıklarını) ele ge-

çirmek için tutuldu. Executive Outcomes’a bağlı 80 kişilik bir komando birimi şiddetli çatışmalar neticesinde tesisleri UNITA’nın elinden geri aldı.

Soyo operasyonu şirketin savaş yeteneklerini ilk defa gösterebildiği bir fırsat olmuştur. Karşılarındaki komandoların önceden yan yana çarpıştıkları eski SADF askerleri olduğundan habersiz olan UNITA beyaz paralı askerlerin hükümet adına savaştıklarını iddia ediyordu. Petrol şirketleri ise yaptıkları açıklamada, çatışmaya katılanların aslında tesisleri koruyan birer güvenlik görevlisi olduğunu söyledi. Verilen bu cevap bölgenin UNITA isyancılarının kontrolü altında olduğu düşünülduğünde gayet mantıklı görünüyordu. Ancak, gerçek daha sonra ortaya çıktı ve Executive Outcomes çok büyük bir itibar kazandı.

Soyo operasyonu ve Executive Outcomes’ın olaylara müdahil olduğunu açık açık belirtmesi bölgede büyük yankı buldu. Gözlemciler şirketin göstermiş olduğu başarıdan ve çalışanlarının daha önce en büyük düşmanları olan Angola hükümetinin yanında yer aldığı gerçeğinden dolayı hayrete düşmüştü. Bu durum çok büyük şüphelerin de ortaya çıkmasına neden oldu. Güney Afrika askeriyesinin birçok eski mensubu bunu sadakatsizlik olarak değerlendiriyordu. Aynı şekilde Angola ordusu bile bu yeni müttefiklerine kuşkuyla yaklaşıyordu. UNITA ise eski Güney Afrikalı dostları tarafından ihanete uğradığını düşünüyordu.

Soyo çatışmasının asıl önemi özel bir askeri şirketin en yüksek teklifi veren tarafa askeri hizmet tedariki yaparak bir çatışmada en önemli oyuncu olabileceğini göstermiş olmasıydı. Executive Outcomes’ın Soyo’dan çekildikten sonra UNITA birliklerinin tesisleri Angola ordusundan tekrar alması bu tezi desteklemektedir. Executive Outcomes olmayınca Angola hükümeti tekrar başladığı noktaya geri dönmüştü.

Bu olayda ve sonrasında Angola Silahlı Kuvvetleri’nin (FAA) verdiği kayıplar hükümeti Eylül 1993’te Executive Outcomes’a ordunun eğitimine yardımcı olması ve cephedeki operasyonları

yönlendirmesi karşılığında bir yıllık 40 milyon dolar değerinde bir sözleşme teklif etmeye sevk etti. Tam bu sırada çoğu gözlemci hükümetin yenilgiye artık çok yaklaştığı yorumunda bulunuyordu. Edinilen bilgiye göre Buckingham ve Simon Mann (şimdi maden işiyle uğraşan eski bir İngiliz subayı) bizzat Angola Cumhurbaşkanı'nın talimatıyla gündeme gelen bu sözleşmenin imzalanmasında büyük rol oynadılar.²⁸ Şirketin vereceği hizmet karşılığında alacağı paranın daha önce Ranger (Buckingham ile ilişkili olan Kanadalı bir maden şirketi) şirketinden elde edilen devlet paralarıyla ödendiği söylenmektedir. Karşılığında ise finansman sağlayan şirketlerin paralarının karşılığını petrol ve maden konusunda taviz olarak aldığı iddia edilmektedir.²⁹

Executive Outcomes'ın yardımlarıyla Angolalılar 1980'lerde Güney Afrika ordusu tarafından yerle bir edilen 16. Tugayı yeniden oluşturdu. Bu tugay bünyesinde bulunan 5.000 askere ve 30 pilota motorize piyade eğitiminden teknik ve topçu eğitimine kadar yeni taktik ve yetenekler kazandırıldı. Karşıt taraflarda olsalar da Angolalı askerlerin ve Güney Afrikalı eğitmenlerinin önceden kazanmış olduğu ortak savaş deneyimi geçmişte yapılan hataların konuşulup düzeltilebileceği anlamına geliyordu.³⁰ Daha sonra toplam 500 kişiden oluşan Executive Outcomes personeli hava donanımlarıyla birlikte bizzat cephede savaşmış ve operasyonları yönetmiştir. 16. Tugaya eğitim verip ve aynı zamanda onlarla birlikte cephede de savaşmanın yanında şirket Angola Hava Kuvvetleri'ne ait savaş uçaklarını kullanabilecek mürettebat ve UNITA'nın komuta merkezlerine komando operasyonları düzenleyen özel kuvvetler temin etmiştir.³¹

UNITA askerlerini toplu olarak vurabilme ve ülkenin herhangi bir yerinde saldırılar düzenleyebilme imkânı veren Executive Outcomes'ın sağladığı hava desteği sayesinde EO/FAA ortak gücü hükümetin yürüttüğü mücadelede başı çeker hâle gelmişti. Bu güç oldukça başarılı olmuş ve önemli şehirleri ve maden alanlarının çoğunu geri almıştı. UNITA kuzeybatıdaki üslerinden çıkmaya zorlanmış ve silah ve yiyecek kaynakları kesilmişti. Executive Outcomes ve Angola ordusu ortaklığı Angola'daki tüm pet-

rol ve elmas alanlarının güvenliğini ele geçirmişti. Bu zaferler hükümetin dışarıdan silah alımına da imkân sağlamış ve bu da ordunun geri kalanını yeniden oluşturmak açısından büyük önem arz etmiştir.

Bu savaşta daha önce hiç kullanılmamış düşmanın direkt içine girme olanağı veren hava-yer saldırıları ve gece saldırılarından oluşan yeni taktiklere yenik düşen UNITA isyancıları Kasım 1994'te Lusaka'da bir barış antlaşması imzalamak zorunda kalmıştır. Şirketin etkinliğinin farkına varan UNITA antlaşmaya Executive Outcomes'ın ülkeyi terk etmesi şartını koydurdu (Savimbi zaten ele geçirilen EO paralı askerlerinin idam edileceğini söylüyordu, ama böyle bir fırsatı hiç olmadı). İmzalanan antlaşma zaten çok sağlam bir temele dayanmadığı için şirketin Angola hükümetiyle olan sözleşmesi bir yıl boyunca devam etti. Fakat ABD Başkanı Clinton'un bizzat devreye girmesiyle bu ilişki Aralık 1995'te sona erdi.³² Sözleşmenin sona ermesinin ardından ülkede BM barışı koruma operasyonu devreye girdi ancak başarılı olamadı ve savaş tekrar başladı (bu olay tekrar Executive Outcomes'ı gündeme getirdi). Savaş birkaç yıl daha devam etti (Savimbi'nin ölümünün ardından yeni bir barış antlaşması imzalanana kadar), ancak Executive Outcomes'ın yardımlarıyla kontrolü ele geçirdiği zengin maden bölgelerini elinde bulunduran hükümet üstün durumdaydı.

Bazı eleştirmenler Executive Outcomes'ın Angola'daki başarısının abartıldığını düşünse de oradaki savaş döneminin sona ermesinde belirleyici bir rol oynadığı çok açıktır. Şirketin bölgeye gelişi hükümetin yürüttüğü mücadelede gelinen dönüm noktasına denk geldi. Şirket askeri eğitim ve taktik desteğin yanı sıra UNITA'nın zayıflığından faydalanılan ve moralinin alt üst edildiği operasyonlarda bizzat aktif bir rol oynamıştır. Executive Outcomes Angola ordusuna onda eksik olan önemli askeri deneyimler kazandırmıştır ve bu da Angola ordusuna rakibi karşısında büyük bir üstünlük sağlamıştır.³³ O zaman UNITA askerlerinden birisi şunu ifade etmiştir:

Önceden geceleri rahat uyuyabileceğimizi biliyorduk. Ama bu savaşta kullanılan yeni taktikler çatışmanın gece de devam edeceği ve Executive Outcomes personeli tarafından yönlendirilen hafif piyade birliklerinin hemen yarı başımıza sokulacağı anlamına geliyordu. Artık uyuyamazdık. Gece gündüz hazır kıta beklememiz gerekiyordu. Savaşın gidişatını değiştiren şey şirketin Angola ordusuna öğrettiği bu yeni taktikler olmuştur. Angola'ya yeni bir savaş stili getirdiler. Biz ise böyle bir şeye hiç alışkın değildik.³⁴

Savunma stratejileri askerin çok işine yaradı ve aynı zamanda Executive Outcomes'ın Angola ordusuna yeniden hayat verip savaşın gidişatını değiştirdiği itibarını kazandırdı.³⁵ Savimbi'nin şirketin ülkeyi terk etmesi isteği ve ayrıca şirketin bölgeden ayrılmasından sonra savaşın tekrar başlaması şirketin orada yaşanan çatışmanın dinamiklerini nasıl da değiştirdiğinin göstergeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sierra Leone: Şirket Devleti Kurtarıyor

Angola'daki durumun Executive Outcomes için yavaş yavaş çözülmeye başladığı zamanlarda işler Sierra Leone hükümeti için kötü gitmeye başlamıştı.

Angola gibi Sierra Leone da Afrika'nın en zengin ülkesi olma kapasitesine sahip bir ülkedir. Bu ülke dünyanın en değerli elmaslarına sahiptir.³⁶ Aslında çocuklar tarafından 103 karat büyüklüğünde elmaslar bile bulunmuştur; daha sonra güvenliğini Diamond-works adına Executive Outcomes'ın sağlayacak olduğu madenlerden bir tanesi bile yılda 200.000 karatın üzerinde elmas üretimi yapabilme kapasitesine sahiptir.

Ne yazık ki Sierra Leone'nin bu zenginliği halkına hiç yansımamıştır. Sömürge sonrası dönemde iktidarı elinde bulunduran Saika Stevens çok kısa bir sürede ülkeyi tek partili bir yolsuzluk

rejimine sürüklemiştir. Stevens, halkı yoksullukla boğuşurken ülkenin engin zenginliklerinin sefasını süren kendisini ve yanındakileri tehdit eden bir unsur olmasın diye kasıtlı olarak askeriyei zayıflatmıştır.³⁷ Birinci Bölüm’de de belirtildiği gibi, 1990’lara kadar Sierra Leone BM İnsani Gelişme Raporu’nda son sırada yer alıyordu.³⁸ Bunun nedenleri arasında az gelişmişlik, yolsuzluk yapan yönetim ve bunların neticesinde ortaya çıkan korkunç iç savaş bulunmaktadır.

Sierra Leone’deki savaş Mart 1991’de Foday Sankoh liderliğinde Birleşik Devrim Cephesi (RUF) bayrağı altında savaşan küçük bir grubun Liberya sınırını geçmesiyle başladı. RUF ilk olarak Steven’in yönetimine muhalif olan sürgüne gönderilmiş bir grup öğrenci tarafından kurulmuştur. Sankoh 1950’lerde İngiltere’de askeri eğitim almış sert, eğitim düzeyi düşük ama karizmatik eski bir onbaşıydı. Bir darbeye karıştığı iddiasıyla ordu-dan uzaklaştırıldıktan sonra fotoğrafçılığa başlamıştır. Ancak bu işte başarılı olamayan Sankoh Birleşik Devrim Cephesi’ne katılarak örgütün askeri kanadının liderliğini üstlenmiştir. Kısa sürede örgüt içindeki siyasi ideoloji sahibi öğrenci liderlerini saf dışı bıraktıktan sonra 1980’lerde Libya’da devrimci bir kamptaki eğitim sırasında önemli bağlantılar gerçekleştirmiştir.³⁹ Orada Massachusettes’e bağlı Plymouth’daki bir hapishaneden kaçan bir hükümlü ve komşu Liberya’da ateşli bir isyancı lideri olan Charles Taylor ile tanıştı. Birkaç yıl sonra 1991’de Taylor’un Liberya’daki isyanı Nijerya yönetimindeki ECOMOG’un (Batı Afrika Devletleri Barış Gücü) devreye girmesiyle başarısızlığa uğradı. Burada önemli olan Sierra Leone hükümetinin bu operasyona destek vermiş olması ve hatta Freetown’ın bir üs olarak kullanılmasına izin vermiş olmasıdır. Buna karşılık olarak Taylor Birleşik Devrim Cephesi’nden eski arkadaşına Sierra Leone’yi istikrarsızlaştırmak amacıyla sınırda karışıklık çıkarması için para, silah ve paralı asker temin etmiştir.

Sankoh’un saldırıları bu bakımdan ciddi bir başarıya ulaşmıştır. İsyancılar sınır bölgelerindeki liderlerin kafalarını kesip ka-

zıklara saplayarak ne kadar acımasız olduklarını gösterdiler. İs-
yancıların tam olarak siyasi bir gündemleri olmamasına karşı
mevcut rejime karşı şiddet kullanma arzuları Sierra Leone'yi bö-
len ayrımlar (şehir ve kırsal kesim arasında; ve elit kesim ile yerli
halk arasında) neticesinde daha da alevlendi. Bu durum sömür-
ge sonrası dönemin başarısızlığı nedeniyle en fazla zararı gören
insanların hoşuna gidiyordu. RUF ayrıca çocukları kaçırıp onları
kendi adına insan öldürmeye zorluyordu.⁴⁰ Örgüt kısa zamanda
kırsal bölgelerde klasikleşmiş eylemi olan insanların kol veya ba-
caklarını keserek büyük korku salmıştı.⁴¹

Hükümetin RUF'a karşı mücadele edebilme yeteneği yolsuz-
luk üzerine kurulmuş yapısı nedeniyle yeterli olamıyordu. Ordu
tıpkı RUF gibi dışlanmış gençlerden oluşmaktaydı ve çoğunluğu
sadece resmi törenler için eğitilmişti ve profesyonellikten uzaktı.
Sonuç olarak ordu pek fazla direniş gösteremedi ve şehir ve köy-
ler kolayca isyancıların eline geçti.

Sonra ordu ciddi bir yanlış adım daha atarak suçluları ve so-
kak çocuklarını (çoğu 12 yaşlarında) askere alarak yeniden ya-
pılanma yoluna gitti. Savaş alanına gelince, çoğu en temel aske-
ri eğitimden bile yoksun olan bu kuvvetler silahlarını bile ateşle-
mekten aciz kaldılar. Askerlere her gün verilen marihuana ve içki
de durumu değiştirmede ve ordu zamanla isyancılar yerine nor-
mal halka saldıran yağmacı bir güç hâlini aldı. Üstelik bu asker-
lerin alınan yenilgiler karşısında kendilerini azarlayan liderleri-
ni bile öldürdükleri söylenmektedir.⁴² “Yaşanan savaşta ne birbi-
rine bağlı cepheler, ne siyasi bir hedef, dehşete kapılmış halk için
ise ne güvenli bir yer vardı. Bir iç savaş olarak başlayan çatışma-
lar büyük bir iç karışıklık halini almıştı”⁴³

Daha sonra hükümet orduyu eğitmesi ve düzene sokması için
Kanal Adaları merkezli Gurkha Security Group (GSG) adlı gü-
venlik şirketini tuttu. GSG şirketinin personelinin çoğu eski Gur-
ka savaşçılarından (Britanya ordusunda görev almış ve cesaretle-
ri ve üstün bıçak kullanma yetenekleriyle bilinen Nepal uyruk-
lu askerler) oluşuyordu ve şirketin Mozambik ve Angola'daki

savaşlarda şirketlere ait varlıkları koruma tecrübesi vardı. Fakat şirket daha kendini gösterme fırsatı bulamadan Şubat 1995'te isyancılar tarafından kurulan bir pusuda büyük kayıplar verdi. Şirketin yerel komutanı Bob Mckenzie (Vietnam, Rodezya ve Hırvatistan'daki savaşlara katılmış eski bir Amerikan askeri) hayatını kaybetmişti. Mckenzie olaylara müdâhil olmaya aday muhtemel taraflara gözdağı vermek amacıyla isyancılar tarafından parçalanmış ve yenmişti. Uyarıyı alan GSG hükümetle olan sözleşmesini feshedip Sierra Leone'den ayrıldı.⁴⁴

Nisan 1995'e kadar isyancı RUF güçleri başkente doğru ilerlemeye başlamıştı. Büyük bir katliam yaşanacağı o kadar belliydi ki elçilikler ülkeyi terk etmeye başlamıştı. Elindeki seçenekleri istediği gibi kullanamayan ve etrafındaki çember gittikçe daralan hükümet (BM, Birleşik Krallık ve ABD hükümetin yardım talebini reddetmişti) Executive Outcomes şirketini tuttu. Yaklaşık 15 milyon dolarlık bir sözleşme imzalandı ve şirketten RUF'un yenilgiye uğratılması ve başkent ve bazı önemli sanayi alanlarından temizlenmesi isteniyordu.

Hükümet başkanı Valentine Strasser'in (eski başkan görevi bıraktıktan sonra yönetimi devralan 26 yaşında bir subay) şirketin adını ilk olarak *Newsweek* ve *Soldier of Fortune* dergilerinde yayınlanan ve şirketin halka karşı yaklaşımının nasıl lehine işlediğinin anlatıldığı makalelerden duyması oldukça ilginçtir. Aynı zamanda bu sözleşmenin her yerde karşımıza çıkan ve sahibi olduğu Branch-Heritage maden şirketinin Sierra Leone'de daha önce faaliyet gösterdiği Anthony Buckingham'ın tavsiyesi üzerine imzalandığı ihtimali kuvvetle muhtemeldir. Hükümetin Executive Outcomes'a ödeyecek parası yoktu, bu yüzden operasyonun finansörlüğünü Kono bölgesindeki (bu bölge o zamanda isyancıların kontrolünde olduğu için bir risk teşkil ediyordu ve Buckingham da bunun farkındaydı) elmas madenleriyle ilgili ileriye yönelik tavizler karşılığında Buckingham üstlendi.⁴⁵

İlk olarak imzalanan bir yıllık sözleşme toplam 160 Executive Outcomes personelinin karada konuşlandırılmasını öngörüyor-

du. Ancak sonra imzalanan ek sözleşmelerle şirketin tedarik edeceği asker sayısı artırıldı ve toplam fatura 35 milyon dolara yükseldi. Bu para şirketin ülkede kalacağı 21 ay içinde aylık yaklaşık 1,5 milyon dolar olarak ödenecekti. Sözleşmenin amacının ülkenin ekonomik açıdan önem arz eden bölgelerinin geri alınması olduğu ve bunun da toplam askeri bütçenin bir kısmını oluşturduğu gerçeği dikkate alındığında bu hükümet için oldukça iyi bir anlaşma olarak görünüyordu.⁴⁶

Executive Outcomes, askerlerinin çoğunu doğrudan Angola'dan getirerek (pasaport veya vize gerekmiyordu) hemen o ay ülkeye konuşlandırdı. Şirkete ait kuvvetler kendi askeri hava araçlarını getirmişti ve hükümet tarafından temin edilen üniforma, silah ev zırhlı araçları kullanacaklardı. Daha önce çatışmalarda hiç kullanılmamış olan etkili helikopter saldırılarıyla sadece dokuz gün içinde isyancılar durdurulmakla kalmamış, 126 km kadar geri püskürtülmüştü. İlk başta isyancıların karşısındaki düşmanın kim olduğuna dair hiçbir fikri yoktu; şirkete bağlı beyaz askerler yüzlerini siyaha boyamıştı ve taşıdıkları malzemeler kim olduklarına dair hiçbir işaret taşımıyordu. Ancak işin içinde Güney Afrikalı şirket Executive Outcomes'ın olduğu anlaşılınca, düşürülen her bir şirket helikopteri başına 75.000 dolar değerinde elmas ödülü kondu.

Bu kadar kolay bir zafer kazanacağını düşünmeyen Executive Outcomes aslında savaşı kazanabilmek için üç aylık bir plan oluşturmuştu. Bu çatışmalara katılan Executive Outcomes personeli Angola'daki UNITA güçlerini yenmekte zorlandıklarını ancak RUF kuvvetlerini yenmenin "çocuk oyuncağı" olduğunu ifade ettiler.⁴⁷ Yapılan ilk operasyonlarda şirket askerleri yüzlerce isyancının ölümüne ve binden fazlasının da örgütü terk etmelerine yol açtı.⁴⁸

Şirkete bağlı askerler daha sonra beraberlerinde operasyonlara katılmaları için ordunun ayrı bir birimine eğitim vermeye başladı. Üstelik "Kamajor" (yerel Mende ağzında "avcı" demek) denilen kabile milislerini de düzene sokup eğittiler. Bunlar or-

man hakkında her şeyi bilen profesyonel orman avcılarıydı. Batıl inançları olan bu milisler bazı giysilerin kurşun geçirmemesi gibi büyülere inanırlardı ve bazıları açık açık savaş anında öldürülen düşmanın kafasını ve kalbini yerdı.⁴⁹ Bu milislerin eğitilmesi önemliydi, çünkü Sierra Leone’de hükümete bağlı olmayan başka bir silahlı güç ortaya çıkıyordu. Bunların güçlenmesi ileride iç siyaseti çok karıştıracaktı ve bu özel askeri şirketlerin istemeden yol açtıkları sıkıntılardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Başkenti isyancılardan temizledikten sonra Executive Outcomes’a bağlı kuvvetler ülkenin doğusundaki Kono elmas madenlerine yöneldi ve burayı da sadece iki gün içinde geri aldı. Angola operasyonunda da olduğu gibi bu önemli maden yataklarının ele geçirilmesi şirketin parasının tamamını alması anlamına geliyordu. Daha sonra RUF’un kalelerinden olan Kangari Tepeleri ele geçirildi. Burası ek ödeme karşılığı Güney Afrika’dan getirtilen 200 takviye personelin desteğiyle düzenlenen bir kara harekâtıyla isyancıların elinden alınmıştır.

Executive Outcomes’ın bölgeye gelişine kadar görülen savaş stili yol kenarına kurulan pusular ve hızlı geri çekilmeler şeklindeyken, şirketin benimsediği strateji temas sağlandığı andan itibaren düşmanın nereye giderse gitsin sürekli takibi ve yenilgiye uğratılmasını öngörüyordu. Şirket askerleri ayrıca hava ve topçu desteğini de kullanarak isyancıları hiç istemeyecekleri şey olan ayakta savaşmaya zorluyordu. Sonunda isyancılar sınır bölgelerine doğru çekilmek zorunda kaldı ve sonrasında da ilk defa hükümetle müzakere masasına oturmayı kabul etti.

Şubat 1996’da öyle bir istikrar ortamı sağlanmıştı ki Sierra Leone’de çok partili sivil bir başkanlık seçimi gerçekleştirildi. (Ancak sonra Executive Outcomes’ın da Strasser’e tercih ettiği General Julius Bio yönetimi devraldı. Şirket darbenin yapılmasına karışmamasına karşın Bio ile daha kolay anlaşılacağını düşündüğü için darbeye olumlu bakmıştır.) RUF’un seçim sürecine itiraz etmesine karşın eski bir BM yöneticisi olan Ahmed Tejan Kabbah iktidara geldi. Örgüt Ekim ayında barış anlaşmasından çeki-

lince Executive Outcomes tekrar devreye girerek örgütün ülkenin güneydoğusundaki karargâhlarını yerle bir etti. Kasım ayında tekrar bir barış antlaşması imzalandı ve aynı Angola'da olduğu gibi Executive Outcomes'ın ülkeyi terk etmesi bir şart olarak ileri sürüldü.

Antlaşmanın imzalanmasının ardından Sankoh, "Executive Outcomes sürece dâhil olmasaydı Freetown'ı ele geçirip savaşı kazanırdık" demiştir.⁵⁰ Toplam 35 milyon dolarlık (ülkenin yıllık askeri bütçesinin yalnızca üçte biri) bir bedel karşılığında Sierra Leone'deki savaş sona ermiş ve evlerini terk etmek zorunda kalan bir milyonu aşkın insan evlerine geri dönmüştür. Şirket kaza ve hastalıklar dâhil toplam 20 kayıpla bitmek tükenmek bilmeyen çatışmalarla boğuşan iki ülkeye de istikrar getirmiştir.

Ancak şirketin savaş alanında getirdiği bu istikrar fazla uzun süreli olamamıştır. Uluslararası toplumdan tepki gören ve bir BM gücünün devreye girmesini umut eden Başkan Kabbah şirketle olan sözleşmeyi erkenden feshetti. Şirket de Ocak 1997'de ülkeyi terk etti. RUF'un muhalefeti ve gerekli olan 47 milyon dolarlık kaynağı karşılayabilecek birisi bulunamadığı için BM barış gücü yerine ülkeye Nijerya yönetimindeki ECOMOG gücü girdi. Bu arada Sierra Leone ordusu da sivil reformların etkisiyle çalkalanmaya başladı.

Executive Outcomes ülkeden bu şekilde erken ayrılmasının yeni bir askeri darbenin önünü açacağı konusunda Kabbah'ı uyarmıştı ve hatta 100 gün içinde böyle bir olayın gerçekleşebileceği tahmininde bulunmuştu (şirkete bağlı istihbarat kaynakları daha önce en az iki darbe girişiminin engellenmesini sağlamıştı). Sonra da sivil iktidarın varlığını koruyabilmek için 500 kişilik bir yardımcı askeri gücün hazır hale getirilmesi ve özel bir istihbarat birimi oluşturulması teklifinde bulunmuştu. ECOMOG gücüne çok fazla olan güveninden, şirkete ödenen paranın çok yüksek olduğu düşüncesinden ya da sadece kararsızlıktan dolayı Kabbah şirkete bu teklifi için bir yanıt vermedi.⁵¹

"Bu ordudaki dengeleri değiştiren ve siyasi birliğin zaten olmayan temellerini derinden sarsan büyük bir hataydı."⁵² Şirke-

tin uyarısı haklı çıkmıştı; darbe Executive Outcomes'ın ülkeden ayrılmasından tam 94 gün sonra yapıldı. 1997 yılı Mayıs ayında gizlice isyancılarla işbirliği yapmış olan orta rütbeli subaylar tarafından gerçekleştirilen kanlı bir baskınla Kabbah liderliğindeki sivil hükümet devrildi. Sonra içinde bulundukları ülkeye ihanet içinde bulunan askerler ve RUF milislerinden oluşan güçler başkent Freetown'a saldırıp ev ve işyerlerini talan etti. Üstelik yaptıkları bu işe "Kendi Paranı Kendin Kazan Operasyonu" diyorlardı.⁵³ Toplu katliamlar ve kaos tekrar boy göstermeye başlamıştı. ECOMOG gücü kendi kamplarına çekilmişti. Hükümet ve BM yetkilileri can güvenlikleri için maden varlıklarını korumak amacıyla ülkede kalan Lifeguard gibi Executive Outcomes'la bağlantılı güvenlik şirketlerinin ofislerine sığınmak zorunda kaldı. Ancak halk savunmasızdı.

Bu yaşananlar birkaç ay sonra Kabbah'ın iktidarı tekrar alabilmek için Sandline International şirketiyle anlaşmasına yol açacaktı. Sandline'nun gayri meşru askeri rejimi istikrarsızlaştırmak amacıyla kullandığı taktiklerin çoğu Executive Outcomes'ın kullandıklarının aynısıydı. Özellikle Kamajor milislerinin eğitilip donatıldıktan sonra darbe liderlerine karşı kullanılması bu açıdan önemlidir. Şirket ayrıca Nijerya yönetimindeki askeri gücün darbeciler ve RUF milislerinden oluşan gücü Mart 1998'te başkentten uzaklaştırmasına taktiksel açıdan destek vermiştir.

Sandline şirketine 300 tonun üzerinde silah ve mühimmat getirerek Kabbah'ın darbe karşıtı çabalarını desteklemesi ve Kamajor milislerini yeniden yapılandırması karşılığında 10 milyon dolar vaat edildiği söylenmektedir. Bu seferki finansör Taylandlı eski bir banker olan Rakesh Saxena'ydı. O sırada Saxena BCCI bankasını dolandırmak suçundan (Tayland merkez bankasından zimmetine 100 milyon dolar para geçirdiği de söylenmektedir) ev hapsindeydi ve Kanada'dan ülkesine iade edilmeyi bekliyordu. Saxena Afrika'da daha önce de birçok iş yapmıştı ve bu sefer Kabbah'a verdiği destek karşılığında Kono bölgesinde elmas madenleriyle ilgili imtiyaz elde edeceğini umuyordu.⁵⁴ Executive

Outcomes'ın tekrar neden çağrılmadığı pek net olmamakla beraber, bunun muhtemel nedenleri arasında şirketle Kabbah arasındaki ilişkinin çok iyi olmaması veya darbe karşıtı stratejiyi özel olarak onaylayan Batı hükümetlerinin böyle çok tanınmış bir şirketi kullanmaya pek istekli olmaması gösterilebilir. Ancak, yine de işin sonunda en kârlı çıkan Branch-Heritage/SRC/Executive Outcomes ortaklığı oldu.

Sandline'ın darbeye karşı yürüttüğü operasyonlar başarıya ulaştı ve darbeci ve isyancı güçler başkentten uzaklaştırıldı. Fakat sonuç Batılı güçler açısından biraz sıkıntılı oldu. Şirketin bölgeye silah sevkiyatı BM silah ambargosunun ihlâli olarak değerlendirildi. İngiliz gümrük dairesi konuyla ilgili yasal işlem başlattı ve şirkete ait bürolara baskınlar düzenledi. Şirket yürüttüğü operasyonların hepsinin İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nın bilgisi dâhilinde olduğunu savundu. Bakanlık ilk başta durumu inkâr etse de sonradan şirketin söylediklerinin doğru olduğu ortaya çıktı. Bu "Sandline Meselesi" neredeyse o zamanda "etik bir dış politika" izlenmesi gerektiğini savunan İngiliz Dışişleri Bakanı Robin Cook'un koltuğuna mal oluyordu.

Hükümetin Executive Outcomes'la olan sözleşmesini sonlandırmamasının ardından yıllar geçmesine rağmen Sierra Leone hâlâ kendini toparlayamamıştır. Savaş Sierra Leone ordusunun yeniden yapılandırılması, Gine ordusunun saldırıları ve yenilenmiş bir BM gücünün baskıları sonucu RUF örgütünün dağılmasına kadar sürmüştür. Seçimler 2002 yılında nihayet tekrar yapılmıştır. Ancak arada geçen zamanda yaklaşık 10.000 sivil Executive Outcomes'ın bir zamanlar hiç zorlanmadan yendiği RUF tarafından katledilmiştir.

Executive Outcomes'ın Başarısındaki Sırlar:

Yetenekler ve Yapısal Özellikler

Executive Outcomes şirketi Uganda, Kenya, Güney Afrika, Endonezya ve Kongo dâhil birçok ülkede operasyonlar düzenle-

miştir. Fakat Angola ve Sierra Leoene’de yaptıkları özel bir askeri tedarik şirketinin bir savaşın gidişatını ve sonucunu nasıl değiştirebileceğini göstermesi açısından dikkate değerdir. Şirketin elde ettiği bu başarının temelinde kontrgerilla savaşındaki yetkinliği ve daha büyük bir şirketler grubu yapısı içinde yer alması yatmaktadır.

Her defasında sayıca üstün bir rakibe karşı mücadele eden şirket askerleri karşı tarafın zayıflığından da profesyonelce faydalanarak zafere ulaşmayı başarmışlardır. Şirketin başarısız sayılabilecek tek operasyonu Kongo’da gerçekleşmiştir. Burada şirket savaşı kaybetmemiştir, fakat sözleşme imzaladığı hükümetin ciddi manada ihanetine uğramıştır.⁵⁵

Şirket düşük şiddetli çatışmalar konusunda yılların büyük birikimi olan eşsiz bir deneyime sahipti. Bu tür savaşlarda cephelelerin bir önemi olmadığını anlayan şirket askerleri düşmanın nerede olursa olsun dengesini bozmayı amaçlıyordu. Havan toplarıyla nokta atışların yapılması ve kurulan pusuların yerlerinin tespit edilmesinin yanı sıra kara saldırısı düzenleyen uçaklarla desteklenen âni uzun menzilli helikopter saldırıları şirketin operasyonlarının ayırt edici özellikleri arasındaydı. Ayrıca yenilikçi bir politika izleniyordu ve değişen durumlara göre kitaplarda bulunmayan ve belki de devlet orduları için kullanılması pek de mümkün olmayan geçici taktikler geliştiriliyordu. Şirketin başarısının ardındaki diğer etmenler arasında hiç taviz verilmeyen disiplin anlayışı ve çok karışık bölgelerde bile kaybedilmeyen birlik duygusu gösterilebilir. Bu durum şirketin sözleşme esasına dayalı olarak çalıştığı göz önüne alındığında ilginç bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak şirket çalışanları arasındaki birleştirici unsur geçmiş tecrübeleri ve önceden SADF çatısı altında savaşan siyah Namibyalılar ve Angolalılar da dâhil olmak üzere tüm askerler tarafından konuşulan ortak Güney Afrika dilidir. Kullandıkları bu zor dil, aralarındaki haberleşmelere ulaşabilen rakiplerin bunları anlayamaması manasına da geliyordu.

Çoğunlukla Executive Outcomes’ın düşmanlarına karşı çok büyük bir silah üstünlüğü bulunmuyordu. Elinde bulundurduğu

silahlar karşılarındaki düşmanların da rahatça ulaşabileceği silahlardı. Ancak sektördeki diğer tedarik şirketleri gibi Executive Outcomes da savaş alanına bazı yeni teknolojiler getiriyordu ya da tedavülde kalmış teknikleri yeni bir anlayışla uyguluyordu.⁵⁶ Şirket gece savaşını da başlatmış ve çatışmalarda ilk defa kızıl ötesi gece görüş sistemlerini kullanmıştır. Ayrıca napalm bombaları, misket bombaları ve hava yakıt bombaları (FAE) da kullanmıştır.⁵⁷ Patladığı anda büyük bir ateş topu halinde oksijen yayarak yaklaşık 2.5 km²'lik bir alanda tüm canlıları yok etme kapasitesine sahip hava yakıt bombaları adını Afganistan'da Taliban'a ait mağaralara düzenlenen operasyonlarda kullanılmasıyla duyurmuştur.

Ancak çoğu insan Executive Outcomes'ın en önemli silahının askeri istihbaratı kullanma yeteneği olduğunu düşünüyor. Her defasında düşmanın hareketlerinin bir profili çıkartılıyor ve sonra belirlenen hedefler uçak ve helikopter saldırılarıyla yerle bir ediliyordu. Bunun için de telsiz dinlemeleri ve hava keşfi sonucu elde edilen istihbarat kullanılıyordu. Angola'da şirketin düşmana aşinalık kazanma sürecine daha önceden UNITA ile savaştığı zaman edindiği tecrübe, Sierra Leone'de ise Kamajor milislerinin üstlendiği gözcülük görevi yardım etmiştir.

Executive Outcomes'ı diğerlerinden ayıran bir diğer özelliği de sahip olduğu şirket ağını çok iyi kullanabilmesidir. Köklü bir güvenlik kuruluşu geçmişine sahip olan şirket özellikle gizli operasyonlar, yer altı ilişkileri, paravan şirketler ve yaptırımları bozma konusunda sahip olduğu tecrübe başta olmak üzere kendini rakiplerinden üstün kılan yetenek ve bağlantılara sahipti.⁵⁸ Toplamda yaklaşık 80 şirketin Executive Outcomes ile bir şekilde bağlantılı olduğu ve onun menfaatleri adına çalıştığı ifade edilmektedir.⁵⁹

Executive Outcomes şirketinin operasyonlarının öne çıkan bir diğer özelliği de sözleşme sona erse bile geride bağlantılı bir şirket bırakmasıdır. Daha önce de belirtildiği gibi şirketin parasını bağlantılı şirketlere tanınan maden tavizleri yoluyla aldığı söy-

lenmektedir. Sonra bu şirketler Executive Outcomes personelinin bir kısmını güvenliğın sürdürölmesi için tutuyordu. Bu şekilde hem personel kazanıyordu hem de tetikte bekleyen bir güvenlik gücü desteği bulunuyordu. Örneğin, Sierra Leone'deki operasyondan sonra 285 şirket personelinin yerel komutan da dâhil olmak üzere 100 tanesi SRC bünyesinde bulunan kardeş şirket Lifeguard ile birlikte çalışmak için ülkede kaldı.⁶⁰ Bu tarz şirketlerin çoğunun çalışanlarının bilgileri Executive Outcomes'ın kayıtlarında bulunurdu ve ihtiyaç duyulduğunda hemen istenilen yere konuşlandırılırdı. Bu da personel sayısı açısından şirkete büyük bir avantaj sağlıyordu.⁶¹

Madenler konusunda benimsenen bu "güvenlik odaklı" yaklaşım Branch-Heritage grubunun elmas imtiyazları konusunda DeBeers gibi dünya devi şirketleri saf dışı bırakmasına zemin hazırladı.⁶² Bu şirket bağlantıları hakkında dile getirilen eleştirilere yanıt olarak Executive Outcomes sadece Afrika'da pek bulunmayan iki tür hizmet sağladığını söylüyordu: Fiziksel güvenlik ve ekonomik uzmanlık.⁶³

Şirket ayrıca askeri şirket imajını bastırmak ve ekonomik imkânlarını geliştirmek için Angola'da otel yapmak ve hatta bir cep telefonu şebekesi kurmak gibi projeler tasarlayarak sivil yönünü ön plana çıkartacak adımlar atmıştır. Holding çatısı altındaki diğer şirketler de sağlık, inşaat, su arıtımı ve hastane yapımı gibi hizmetler sunmuştur. Sektördeki lider tedarik şirketi olan Executive Outcomes bunlarla da yetinmeyerek Angola ve Sierra Leone'de su arıtma şebekeleri ve ücretsiz hizmet veren sağlık evleri yaptırmış ve hatta yerel halka İncil dağıtmıştır.⁶⁴

EXECUTIVE OUTCOMES'IN SONU VE GELECEğİ

Executive Outcomes şirketi 1 Ocak 1999'da kapandı. Basına yapılan açıklamada şirketin kapanmasının faydalı olacağı izlenimini vermeye çalışan yetkililer, "Afrika ülkeleri Afrika için çözümler bulmaya çalışıyorlar...Onlara bir şans verelim." demiş-

tir. Açıklamada ayrıca şirketin artık eski işlevini yitirdiği gerekçe-
siyle “Hukuk ve düzenin tüm Afrika kıtasında güçlendirilmesi”
üzerine vurgu yapılmıştır.⁶⁵ Ancak, kıtada şu anda hâlâ devam
eden çatışmaların sayısı dikkate alındığında bu açıklamalar biraz
havada kalmaktadır.

Şirket bir yandan imajını düzeltmeye çalışırken geçmiş onu bir
türlü rahat bırakmıyordu. Kurucularının Güney Afrika’daki eski
ırkçı rejimle olan bağlantısının üstünü hiçbir zaman kapatamayan
şirketin müşterileri adı fazla duyulmamış başka şirketlere yönel-
meye başladı. Hatta bu şirketler arasında Executive Outcomes’la
bağlantılı şirketler bile bulunuyordu. Nasıl olsa aynı hizmeti ala-
caklardı ve daha az şikâyetle karşı karşıya geleceklerdi. Irkçı re-
jimle bağlantıları olan (şirketin eski çalışanları ile birimlerinin adı
hâlâ Hakikat ve Uzlaştırma Komisyonu’nun gündemindedir) şir-
ketin faaliyetleri Güney Afrika Cumhuriyeti’nin yeni hükümeti
için bir utanç kaynağı olmuştur. Sonuç olarak 1997 yılında özel-
leşmiş askeri endüstriye çekidüzen vermek amacıyla yasal dü-
zenleme başlatılmıştır. “Dış Askeri Yardım Yasa Tasarısı”nın yü-
rürlüğe girmesiyle Executive Outcomes gibi şirketlerin yaptıkları
her sözleşme için hükümetten izin almaları şartı getirildi.⁶⁶ Ka-
nunların uygulama aşamasında ve yetki alanına ilişkin tanımlar-
la ilgili ciddi sorunlar olmasına karşın şirket çok net olarak yerel
olarak varlığını devam ettirmenin pek bir anlamı olmadığına ka-
rar verdi. Üstelik şirket yöneticileri arasında görüş ayrılıkları ol-
duğu da söylenmekteydi.⁶⁷

Bu sebeplerden dolayı askeri tedarik sektöründe lider konum-
da bulunan Executive Outcomes operasyonlarını durdurma ka-
rarı aldı. Bu durum hakkında yorum yapan uzmanlar tatbikat ve
savaş hizmetleri veren böyle özel askeri şirketlerin artık var ola-
mayacağını belirttiler.⁶⁸ Fakat hepsi de yanılıyordu.

Faaliyetlerine tamamen son vermek yerine Executive Outco-
mes işlerini devretme yoluna gitmiştir. Bu da özel şirketlerin ka-
pandıktan sonra bile nasıl kâr edebildiklerinin bir göstergesidir.
Executive Outcomes’ı bir şirket yapısı olarak bir yere veya hat-

ta sahip olduğu isme bile bağlayan hiçbir unsur yoktu. Şirketin Pretorya'daki bürolarını kapatması ona bağlı çalışan şirketlerin de işlerini sonlandırmaları manasına gelmiyordu. Sandline, Life-guard, Alpha 5, Saracen ve Cape International gibi bir zamanlar Executive Outcomes ile ortak çalışan şirketlerin birçoğu bugün hâlâ iş açısından daha elverişli yerlerde faaliyet göstermektedir. Aynı şekilde Southern Cross ve NFD Ltd. gibi eski Executive Outcomes personelleri tarafından kurulmuş birçok yeni askeri şirket ortaya çıkmıştır. Diğer şirketlerin de personel bulmak için Executive Outcomes'ın eski bağlantılarını kullandığı ifade edilmektedir.⁶⁹ Sonuç olarak Executive Outcomes teknik manada kapanmış olsa da aslında küreselleşmiş durumdadır.

Daha geniş manada düşünülecek olursa, Executive Outcomes paralı asker piyasasının nasıl etkin ve kârlı bir hâle getirilebileceğini göstermesi açısından tüm özelleşmiş askeri endüstri içinde gerçek bir yenilikçiydi. Executive Outcomes ismi geçmişte kalmış olabilir, ancak taktiksel askeri destek sağlama işi hâlâ canlılığını korumaktadır. Bu sektörde arz ve talep hâlâ bulunmaktadır. Şirketin nâmı da varlığını sürdürmektedir. Bir özel askeri şirket yetkilisinin de belirttiği gibi, "Executive Outcomes şu anda var olsaydı ve başka hiçbir şey demeden sadece 3.000 personele sahip olduğunu açıklasaydı Pomfret (Güney Afrika'nın askeri üsler bulunan şehri; şirket de asker alımını burada gerçekleştiriyordu) ertesi gün hayalet bir şehre dönüşürdü."⁷⁰

SEKİZİNCİ BÖLÜM

ASKERİ DANIŞMA ŞİRKETİ: MPRI

“Metrekare başına düşen general sayımız Pentagon’unkinden daha fazla.”

Emekli General Harry E. Soyster, MPRI yöneticisi

Military Professional Resources Incorporated (MPRI) askeri danışma sektöründeki en ünlü aktörlerden birisidir. Aslında, eski Yugoslavya’da düzenlediği savaşın tüm gidişatını değiştiren operasyonları sayesinde tüm özel askeri endüstri içinde en önemli şirketlerden birisi hâline gelmiştir.

Şirketi diğerlerinden ayıran en önemli özelliği çalışanlarının ABD ordusunun emekli en üst düzey askerlerinden oluşmasıdır. Sahip oldukları tecrübe müşterilere stratejik uzmanlığın yanı sıra ABD politikasıyla yakın ilişkiler sunmaktadır. MPRI iç askeri piyasaya girmeye ilk olarak Pentagon’un Soğuk Savaş’ın ardından küçülme yoluna gitmesiyle karar vermiştir. Ancak küresel özel askeri hizmetler piyasasının açılması şirketin ABD ordusunun gi-remediği birçok yerde uluslararası operasyonlar düzenlemesinin yolunu açmıştır.

Amerikan ordusunun emekli personelinin kamu hizmetleri süresince elde ettikleri yetenek ve ilişkilerini bu şekilde ticari bir

amaç için kullanmaları genel manada rahatsızlıkla karşılanırsa da, MPRI yetkilileri profesyonellikleri ve ABD dış politika hedeflerine olan bağlılıklarının kendilerini MPRI yapan en önemli özelliklerden olduğunu belirtmektedir.¹ Şirket aynı zamanda askeri danışma sektörü içindeki konumunu açıkça belirtmek amacıyla diğer şirketlerle kendini kıyaslamaktadır:

Executive Outcomes doğrudan savaşa dâhil oluyordu; ancak MPRI sadece eğitim aşamasında hizmet sunduğunu söylemektedir. Kıdemli bir MPRI çalışanı Temmuz 1997’de bu iki şirketi şu şekilde karşılaştırmıştır: “Ortada bir yangın varsa hükümet Executive Outcomes’ı çağırabilir. Ancak yangın söndürüldükten sonra, biz... bir daha çıkmaması için gerekli tüm önlemleri alırız.” Aksine, çoğu insan da iki şirket arasındaki ayrımın çok küçük olduğunu düşünüyor. Bir ABD Dışişleri Bakanlığı yetkilisi, “Aralarındaki tek fark MPRI’nın tetiği henüz çekmemiş olmasıdır.” demiştir.²

ŞİRKETİN ÖRGÜTSEL ÖZELLİKLERİ

MPRI 1987 yılında Delaware eyaletindeki şirket kurmayı kolaylaştıran yasaların da yardımıyla ABD ordusunda hizmet vermiş sekiz emekli üst düzey asker tarafından kurulmuştur. Şirketin merkezi Virginia’ya bağlı Alexandria’da bulunmaktadır. Şirket, aralarındaki yakın ilişkiye dikkat çekmesi açısından bilinçli olarak sürekli buranın Pentagon’a çok yakın mesafede olduğunu belirtmektedir. 2002 yılına kadar merkezde yaklaşık 40 kişilik bir personel yapılan sözleşmeler ve yönetimi idare ederken sahada yaklaşık 800 personel bulunuyordu. Şirketin yıllık kazancı 100 milyon dolar seviyesine yükselmişti.

Executive Outcomes örneğinde olduğu gibi şirketin temel özelliği eski askeri personeline ait bilgilere ilişkin etkin bir veritabanına sahip olmasıdır. Bu şekilde şirket her bir askeri yetene-

ği aynı şekilde kullanabilen birçok personele sahip olabilmektedir. 2002 yılı itibariyle şirketin görev bekleyen 12.500'ün üstünde personeli bulunmaktaydı ve bu listeye her yıl yüzlerce yeni insan dâhil olmaktadır. MPRI'nın işe alımları Executive Outcomes'a göre daha düzenli ve standartlar dâhilinde gerçekleşiyor. Kullanılan başlıca araçlar gazetelere verilen reklamlar ve şirketin web sitesinde yayınlanan ilanlardır. Şirket personelinin yüzde 95'ini eski ABD ordusu mensupları oluşturmaktadır.³ Veritabanına kayıtlı subayların yaklaşık yarısının savaş deneyimine ve(ya) alanlarında doktora sahip oldukları söylenmektedir.⁴ Executive Outcomes gibi MPRI da daimi bir kuvvet bulundurmuyor; böylece personel seçimi alınan her işin gereksinimlerine göre belirlenebiliyor.

MPRI'nın ilk CEO'su önceden Cypress International'ı (bir askeri malzeme tedarik şirketi) kuran emekli tümgeneral Vernon Lewis'ti. Yönetim kurulu çoğunluğu emekli general ve amirallerden oluşan 14 kişiden oluşmaktadır. Şirketin 23 kurucu personeli toplamda 700 yılın üzerinde bir askeri deneyime sahipti. Yakın bir zamanda Körfez Savaşı sırasında Genelkurmay Başkanı olan emekli orgeneral Carl Vuono şirketin başına geçmiştir.

Şirket içindeki hiyerarşi diğer 1. ve 2. tür sektörlerdeki şirketlerde de olduğu gibi askeriyedeki kıdem sistemine benzemektedir. Şirketin uluslar arası birimlerinde ön plana çıkan isimler ABD ordusu eski Avrupa komutanı Crosby "Butch" Saint ve ABD Savunma İstihbarat Teşkilatı'nın (DIA) bir dönem başkanlığını yapan emekli korgeneral Harry "Ed" Soyster'dir. Soyster ayrıca şirketin gayri resmi sözcülüğünü yapmaktadır. Emekli korgeneral Jared L. Bates yurtiçinde yürütülen operasyonları yöneten birimin başkanıdır. Şirketin geri kalan personeli de tüm orduların belkemiğini oluşturan emekli astsubaylar da dâhil olmak üzere her rütbeden birçok emekli profesyonel askerden oluşmaktadır. Bunlar arasında en çok saygı duyulan askerlerden olan 200'ün üzerinde emekli başçavuş bulunmaktadır.

MPRI'yı Executive Outcomes'dan ayıran önemli bir özelliği de içinde bulunduğu ülkenin hükümetiyle iyi ilişkiler içinde olmasıdır. Şirketin ABD ordusunun emekli askerleri tarafından oluşturulması ABD hükümetinin şirkete güven duymasını sağlamıştır. Bunun karşılığında şirket de bu ilişkinin sürmesi için çaba göstermekte ve ayrıca bunu müşteri tabanına yansıtmaktadır. Şirket yöneticileri çoğu zaman görevdeyken asılları olan ve şu anda kamu görevinde bulunan yetkililerle yakın ilişkiler içindedir. Bu ilişkiler şirkete sürekli iş olarak geri dönmektedir.

Bu artıları MPRI'ya rakip şirketler üzerinde büyük bir avantaj sağlamaktadır. Örneğin, şirketin uluslararası düzeyde aldığı işlerin birçoğu doğrudan ABD'li yetkililerin verdiği referanslarla gerçekleşmiştir. Kolombiya hükümeti, ABD Özel Harekât ve Düşük Yoğunluklu Çatışmalardan (SOLIC) sorumlu Savunma Bakan Yardımcısı Brian Sheridan'ın Kolombiya Savunma Bakanı'na önermesi sonucu MPRI ile anlaşmıştır.⁵ Aynı durum Hırvatistan, Bosna ve Nijerya'da da gerçekleşmiştir. Zaten şirket de çoğunlukla üst düzey ABD istihbarat raporlarına ulaşma imkânı bulduğunu kabul etmiştir.⁶

Bu tür bağların sakıncalarından birisi hizmetlerin özelleştirilmesinin temelini oluşturan rekabet kavramını ortadan kaldırmasıdır.⁷ Şirketle Amerikan ordusu arasındaki bu oldukça yakın ilişkiler bazı açılardan faydalı olsa da MPRI'nın ABD ordusunun bir uzantısı olduğu yönünde şüpheler ortaya çıkmasına yol açmıştır. Soyster'in Savunma İstihbarat Teşkilatı başkanlığı görevi Nikaragua'daki kontralar ve Afganistan'daki mücahitler gibi Amerikan müttefiklerini silahlandırmak için özel silah şirketlerinin kullanılmasıyla aynı döneme denk gelmiştir. MPRI Hırvat ordusu ile çalışırken, bu silah şirketleri de BM silah ambargosuna aykırı olarak orduya silah temin etmekle meşguldü.⁸ Bu tarz bağlantılar Bosna'daki NATO gücü bünyesinde görev yapan diğer Avrupalı subayların, MPRI personelinin aslında emekli bir subay olup olmadığının ya da hâlâ Savunma İstihbarat Teşkilatı için ça-

lışıp çalışmadığının nasıl bilinebileceğini ve bunlar arasında bir fark olup olmadığını sorgulamasına yol açmıştır.⁹

Buna paralel olarak, birçok kişi MPRI'nın bir "emeklileri ödüllendirme" mekanizması olarak çalıştığını düşünmektedir. Örneğin, şirketin Balkanlar'da görev yapan en üst düzey personeli arasında Bosna'daki muhtemel durum harekâtlarını yöneten emekli korgeneral James Chambers ve ABD'nin Boşnak-Hırvat Federasyonu özel danışmanlığını yapmış emekli general John Sewall bulunmaktadır.¹⁰ Chambers ve Sewall'ın kamuda ve özelde çalışırken aynı bölgelerde faaliyet göstermesi bazılarının dikkatini çekmiştir. Ancak MPRI yanlış bir şey yapmadığını, sadece Amerikan ordusunun emekli personelleriyle ulusal bir kaynak oluşturduğunu iddia etmektedir. Bu tecrübe birikiminden yararlanan şirket savaş hariç askeri yetenek (veya askeri hizmetle kazanılan genel yetenekler) gerektiren her türlü görevi başarıyla yerine getirebileceğini savunmaktadır.¹¹

Şirket yurt içinde Amerikan ordusu için analizden simülasyona, askeri eğitimden yedek subay eğitim programı ve Harp Akademisi'nin idaresine yardıma kadar birçok faaliyette bulunmuştur. Tüm bunlar Amerikan hükümetinin şirkete olan güveninin boyutlarını ortaya koymaktadır.

Uluslararası düzeyde de şirket sadece Amerikan hükümetinin onayladığı işleri alabileceğini söylemektedir. Bunun sonucunda, şirketin müşteri profili Soğuk Savaş sonrası Amerikan dış politikasında yaşanan değişimler tarafından belirlenmiştir. Örneğin 1995 yılında şirket Zahire'de uzun zamandır müttefiki olan Sese Seko Mobutu ile iş sözleşmesi imzalamak istedi, fakat Amerikan Dışişleri Bakanlığı dış politikada meydana gelen değişiklikler nedeniyle buna izin vermedi. Bu durum şirketin eğilimlerinin her zaman Amerikan hükümetinin görüşüyle aynı doğrultuda olmadığını göstermektedir. Şirket aynı yıl Angola ordusuyla çalışmak için birçok girişimde bulundu. Bu girişimler bölgede Amerika'nın

UNITA isyancılarını destekleme politikasının (CIA'nın Soğuk Savaş döneminde silahlandığı isyancılar) resmen Batılı petrol şirketlerinin de desteğini alan Angola hükümetine destek vermeye dönüştüğünün bir göstergesi olarak algılanmıştır.

Başlangıçta hedef kitlesi yurtiçi piyasa olmasına karşın şirketin uluslar arası kolu zamanla sektörün büyüyen gücü haline gelmiştir. Şirketin uluslararası faaliyetleri yabancı müşterilere yeni silahların piyasaya sürülmesi ve entegrasyonu konusunda yardım etmek amacıyla bazı geleneksel silah üreticileriyle birlikte çalışması sonucu başlamıştır. Fakat asıl dikkat çeken olay diğer ülkelerin hükümetleriyle askeri eğitim ve danışma sözleşmeleri imzalanması olmuştur. MPRI'nın yabancı müşterilerine sunduğu hizmetler arasında doktrinsel destek, savunma bakanlıklarının yeniden yapılandırılması, ileri düzey savaş tatbikatları, her türlü silah sistemi eğitimi ve en küçük birimler de dâhil olmak üzere askeri öğretim hizmetleri bulunmaktadır. Ayrıca emekli üst düzey komutanlardan oluşan şirket personeli de diğer ülkelerin üst düzey askeri yetkililerine askeri liderlik seminerleri vermektedir.

Şirketin sunduğu paketler bir orduyu baştan aşağıya yeniden yapılandırabilecek ve NATO standartlarına getirebilecek düzeydedir. Zaten personelin verdiği askeri eğitim tüm yönleriyle emekli olmadan önce Amerikan ordusuna verdikleri eğitime benzemektedir. Şirket bu şekilde "Amerikan savaş yöntemini" diğer ordulara aktararak, bilgi sermayesinin çok olan yerlerden az olan yerlere aktarımında da rol alan dinamikleri askeri alana taşımaktadır.

Kısacası, MPRI şirketinin müşterilere sunabileceği askeri yetenek ve uzmanlıklar oldukça üst düzeydedir ve bunun sonucunda da şirket oldukça rağbet görmektedir. Şirketin karneşi MPRI'nın askeri danışma ve eğitim desteğiyle normal bir milis gücünün modern ve etkin orduya dönüşebildiğini göstermiştir. Bosna Başbakanı Muhammed Sacirbey'in hükümet ola-

rak MPRI'dan destek almalarının Amerika'nın resmi askeri desteğinden sonra sahip oldukları "en iyi şey" olduğunu söylediği ifade edilmektedir.¹²

Ancak dünyanın lider askeri danışma şirketi olan MPRI için her şey güzel gitmiyordu. MPRI, adı (en azından 2002 yılına kadar) herhangi bir savaş suçları mahkemesinde söz konusu olmamış tek özel askeri şirkettir. MPRI'nın Hırvatistan'daki rolü, Lahey'deki Uluslar arası Savaş Suçları Mahkemesi'nin şirketle ilgili bilgi almak için Pentagon'la temas kurduğuna dair şüpheler ortaya çıkmasına sebep olmuştur.¹³ MPRI ayrıca hakkında öne sürülen suçlamalara yer veren bir web sitesine (www.mprisucks.com) sahip tek askeri şirkettir.¹⁴ Sitede yer verilen iddiaların bazıları (şirketin mevcut ve eski personelinden gelenler dâhil) şirketin asıl derdinin etkin bir performans göstermekten ziyade sözleşmenin yenilenmesi olduğunu savunurken, bazıları da MPRI'nın Amerika dışında faaliyet gösteren birimlerinin ülkelerin kanunlarına ve ABD adil çalıştırma uygulamalarına (cinsel taciz ve haksız yere işten çıkarma vb.) uymadığını dile getirmektedir.¹⁵

ÖNEMLİ OPERASYONLARIN TARİHÇESİ

MPRI iş hayatına sadece ABD içinde faaliyet göstererek başladı ve kısa zamanda ülkenin her tarafında askeri tesislerde iş almaya başladı. Yaptığı ilk sözleşmeler Amerikan aktif ve ihtiyat kuvvetlerine yeni teçhizatlarla ilgili eğitim verilmesi (örneğin, Kara Kuvvetleri Milli Muhafız Teşkilatı'na M2/M3 Bradley savaş aracının kullanımının öğretilmesi) ve Kara Kuvvetleri personeli ve Harp Okulları'na destek sağlanmasını öngörüyordu. Şirket zamanla görev alanını genişletti ve Amerikan ordusuna danışmanlık yapan (çoğu zaman daha önce hiç özelleştirme yapılmamış alanlarda) en önemli şirketlerden birisi hâline geldi.

Şirketin yurtiçinde yaptığı iki sözleşme oldukça dikkat çekicidir. 1996 yılında ordu yedek subay eğitim programını özelleş-

tirme kararı aldı. Bu programda MPRI, eski ordu personelleriyle anlaşp onları muvazzaf askeri personel yerine askerlik bilimi hocaları ve idari astsubaylar olarak görevlendiriyordu. Şirketin ilk başlarda 15 üniversitede deneme programı bulunurken daha sonra 200'ü aşkın üniversitede yedek subay yetiştirme programı açılmıştır. Şirket adına ders veren hocalar aslında özel sektör çalışanları olmalarına karşın hâlâ askeri üniforma giyiyorlar.¹⁶ Şirketin ordu içindeki rolünün bu şekilde gizlenmeye çalışılması Amerikan ordusunun gelecek nesil komutanlarının orduya bir özel askeri şirket vasıtasıyla girmiş olacağı gerçeğini değıştirmiyor. Aslında düzenli asker alımını özelleştirme yoluyla MPRI ve Resources Consulting Inc. şirketlerine devretmek amacıyla başlatılan deneme programları olduğu müddetçe aynı şey Amerikan ordusunun gelecekteki erleri için de geçerli olacaktır.¹⁷

Dikkat çeken diğerk sözleşme 1997 yılında Eğitim ve Doktrin Komutanlığı (TRADOC) ile imzalanmıştır. Bu sözleşmeyele MPRI'ya savaş sırasında şirketlerle nasıl anlaşma yapılacağına dair sahra talimnamelerini yazma görevi verilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucu ortaya askeri operasyonların ticari desteğinin yönetimi ve kontrolüne ilişkin taktik, teknik ve usulleri ortaya koyan FM 100-10-2, "Muharebe Alanında Şirket Desteğı" ve FM 100-21, "Muharebe Alanında Özel Şirketler" dokümanları çıkmıştır.¹⁸ Aslında burada gerçekleşen olay Amerikan ordusunun diğerk şirketlerle nasıl iletişim kuracağını belirleyen kuralların özel bir şirket tarafından yazılmış olmasıdır. Aynı endüstrinin içinde bulunan bir şirket tarafından kaleme alınmış olmasına karşın talimnameler özelleşmiş askeri endüstri içinde gelişen yeni iş sözleşmesi yöntemini tam olarak kapsamıyor. Belgelerde daha geleneksel iş anlaşmalarına yer verilirken MPRI gibi özel askeri şirketlerce gündeme getirilen yeni politika ve hukuki meseleler göz ardı edilmiştir.

Tablo 8.1

MPRI'nın Amerikan Ordusuyla İmzaladığı Sözleşmeler

- ABD Ordusu Güç Yönetimi Okulu'na örgütsel destek sağlanması
- Fort Leavenworth'daki ABD Ordusu Karma Sınıflar ve Hizmetler Okulu'na (temel sınıf subaylarının eğitimlerinin bir kısmını aldığı okul) eğitmen temini
- Tüm üst düzey subayların katılmak zorunda olduğu Harp Akademisi'ne eğitmen temini
- Karma Sınıflar Destek Komutanlığı'na (CASCOM) taktiksel eğitim ve tatbikat desteği sağlanması
- Kara Kuvvetleri, Uzay ve Füze Savunma Dairesi, Komuta, Kontrol, İletişim, Bilgisayar Bilgi Sistemleri Dairesi (OS-DISC4), Müşterek Kuvvetler Komutanlığı (JFCOM) ve Savunma Bakanlığı'na teşkilat yapısının değerlendirilmesi ve geliştirilmesi desteği sağlanması
- Amerikan Savunma ve Araştırma Ajansı'na (DARPA) simülasyon geliştirme konusunda destek sağlanması
- Ordu ve Savunma Bakanlığı birimlerine danışma ve uzmanlık hizmeti ve liderlik seminerleri verilmesi
- Materyal Komutanlığı (AMC), George C. Marshall Merkezi, Müşterek Savaş Etüt Merkezi, Operasyonlar ve Önemli Varlıkların Korunmasından Sorumlu Genel Kurmay Başkan Yardımcısı ve Müşterek Program Dairesi'ne stratejik planlama ve kadro takviyesi konusunda destek sağlanması
- Eğitim ve Doktrin Komutanlığı'nın Bilgi Üstünlüğü kavramları, Ortak Girişim Programı (XXI. Kuvvet), Tatbikat Harekât Planı ve dört yılda bir çıkan Savunma Raporu'na askeri doktrinsel destek sağlanması
- LOGCAP (Lojistik Sivil Artış Programı) sürecine ana alt yüklenici olarak lojistik planlama desteği verilmesi.

MPRI Amerikan piyasasında çok başarılı olmuştur. Ancak askeri danışma sektöründe ilerlemesi ve adını duyurması küresel piyasaya başarılı bir şekilde girmiş olması sayesinde gerçekleşmiştir. Aldığı ilk uluslar arası iş 1991 yılında Tayvan ve İsveç ordularına Körfez Savaşı'ndan çıkarılacak dersler üzerine verdiği seminerlerdir. Bunu Liberya'da ECOMOG operasyonu sırasında Nijerya barış gücüne Amerikan hükümetinin verdiği askeri araçların kullanımı ve bakımı hakkında verdiği eğitim izlemiştir. Şirketin ayrıca ABD Dışişleri Bakanlığı'yla yaklaşık 900 milyon dolar değerinde tıbbi malzeme ve yiyecek yardımının eski Sovyet devletlerine sevkiyatının yürütülmesini kapsayan beş yıllık bir sözleşmesi bulunuyordu.

MPRI'nın uluslar arası bir marka haline gelmesi eski Yugoslavya'da üstlendiği görevler sayesinde olmuştur. ABD Dışişleri Bakanlığı ile imzaladığı sözleşme gereği 45 şirket personeli Sırbistan'a uygulanan BM yaptırımları çerçevesinde 1994-5 yıllarında sınır gözcülüğü görevi yapmıştır. Daha da önemlisi, aynı dönemde şirket profesyonel bir ordu oluşturması için Hırvatistan Cumhuriyeti hükümeti tarafından tutulmuştur.

Hırvatistan 1991 yılında Yugoslavya'dan ayrılan ilk cumhuriyetlerden birisiydi; ancak askeri gücünün zayıf olması Krajina bölgesinde Yugoslav ordusunun da desteğiyle ayaklanan Sırp azınlıklarla mücadelede ülkenin çok kan kaybetmesine yol açmıştır. MPRI ile anlaşma yapıldığında Hırvat güçleri ve tüm Hırvatistan'ın iletişim ağlarını birbirinden ayıran büyük bölgenin kontrolünü ele geçiren Krajina Sırpları arasında BM gözetiminde bir ateşkes yürürlüğe konmuştur.

Savaşın, hem Sırp muhalifleri hem de BM barış harekâtı açısından da kötü gitmesi Amerika'yı bölgedeki durumu bir an önce bir çözüme kavuşturmaya yönelik bir politika benimsemeye sevk etti. Hedef Hırvatları güçlendirip Bosnalılarla işbirliği yapmalarını sağlayıp bölgedeki Sırp gücünü dengelemektir.¹⁹ Bu düşünce 1994'te Boşnak ve Hırvatlar'ı aynı çatı altında birleştiren Washington Anlaşmasının imzalanmasıyla daha somut bir hâle ge-

tirilmiştir. Ancak planın istenilen şekilde ilerleyebilmesi için Amerikan desteğini arkasına alan bu amatör orduların güçlendirilmeye ihtiyacı vardı. Ancak bu BM'nin 1991 yılında yürürlüğe koyduğu savaşı taraflardan herhangi birine silah satışını yasaklayan silah ambargosu nedeniyle biraz zor görünüyordu.²⁰ ABD'nin Güvenlik Konseyi'nde imza attığı bu uluslar arası ambargo askeri eğitim ve danışmayı da yasaklıyordu.

Bu sebeplerden ötürü Pentagon Hırvat Savunma Bakanı'nu MPRI'ya yönlendirdi.²¹ Washington Anlaşması'nın Dışişleri Bakanlığı'nda izin verilmesinin yolunu açmasıyla (Eylül 1994) Hırvat hükümeti MPRI ile iki farklı sözleşme imzaladı. Birincisi Hırvat Savunma Bakanlığı'na “uzun vadeli stratejik yetenekler” kazandıracak uzun vadeli bir yönetim programıydı. Bu program Pentagon'un bölgedeki kilit ismi olarak görev yapan ve daha yeni emekli olmuş Tümgeneral John Sewall tarafından yönetilecekti.²² Bir keşif takımının durumu ve bölgeyi değerlendirmesinin ardından program Ocak 1995'te resmen başlatıldı. İmzalanan diğer sözleşme ise Nisan 1995'te resmen uygulamaya konan bir Demokrasiye Geçiş Yardım Programı öngörüyordu. Bu program “Petar Zrinski” askeri okulundan idare edilmekte olup, programın resmi amacı Sovyet sistemine alışmış subaylara demokrasi ilkelerini ve asker-sivil ilişkilerini sınıf ortamında öğretmektir.²³ Her iki sözleşme de kâğıt üstünde başka bir askeri eğitim öngörüyordu.

Sözleşmelerin resmi olarak ifade edilen amacı Hırvat ordusunu daha profesyonel ve Barış İçin Ortaklık programına uygun bir aday olabilecek NATO standartlarında bir ordu haline getirmektir. Ancak Ağustos 1995'te Hırvat birlikleri “Fırtına Operasyonu” adını verdikleri ve boyut ve nitelik açısından bölgedeki herkesi şaşkına çeviren büyük bir harekât başlattı. Hırvat ordusu kısa sürede yaşadığı inanılmaz değişimi gözler önüne sermişti. Krajina Sırpları daha neye uğradıklarını bile anlayamadan bir hafta içinde tüm topraklar geri alındı.

Yaşanan gelişmelerden oldukça memnun olan Amerikan hükümeti harekâtın BM ateşkesini ihlal edip 170.000 yeni mülteci ortaya çıkarmasını önemsiz bir şeymiş gibi göstermeye çalıştı. Üstelik geride kalan yaşlı Sırpların öldürülmesi de dâhil birçok insan hakları ihlâli gündeme gelmiştir.²⁴ Bunlardan dolayı Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi MPRI'dan veya Pentagon'dan talimat alıp almadığı tam olarak kesin olmayan harekâtın Hırvat komutanlarını suçlamaktadır.²⁵

Fırtına Operasyonu Sırlara karşı kazanılan ilk büyük zafer olmasının yanında eski Yugoslavya'daki savaşın kırılma noktasıydı. Bosnalı Sırplar son müttefiklerini de kaybettiler ve Hırvat ordusu daha sonra Bosna ordusuyla birleşip düşmanlarının batı kanadına geçti. Operasyon sırasında Hırvatlar topraklarının yaklaşık yüzde 4'ünü geri aldı ve hatta Bosna'nın da yüzde 20'sini işgal etti. Tam manasıyla abluka altına alınmış olan Sırplar ateşkes imzalamak zorunda kaldı ve Kasım 1995'te Dayton Anlaşması imzalandı. Ohio eyaletine bağlı Dayton'da gerçekleşen müzakerelere katılan gözlemciler Bosna hükümetinin anlaşmaya çok önemli bir ön şart koyduğunu aktardılar: Kendi ordularının da aynı şekilde eğitilip donatılacağı benzer bir program şartı.²⁶

MPRI Fırtına Operasyonu'na hiçbir şekilde dâhil olmadığını kesin olarak savunsa da Hırvat ordusunun bu kadar kısa bir zaman dilimi içinde bu denli ciddi bir değişim geçirmesi göz ardı edilecek bir gelişme değildir. Bir araştırmacının da belirttiği gibi, hiçbir ülke bir yerlerden yardım almadan elindeki basit milis gücüyle böyle profesyonel bir operasyon gerçekleştiremez. Hırvatlar ellerindeki zırhlı, topçu ve piyade birlikleri arasında çok iyi bir eşgüdüm sağladılar. Bu öyle demokratik değerler üzerine dersler alıp da öğrenilecek bir şey değildir.²⁷

Şirket yetkilileri inkâr etse de, Fırtına Operasyonu kesinlikle Batı tarzının izlerini taşıyordu ve bu da MPRI'dan yardım alındığına işaret etti.²⁸ Operasyonda Sırp komuta kontrol şebekelerini yok etmek amacıyla modern savaş teknikleri kullanılmıştır. Bunlar Hırvat ordusunun da savaşın başında kullandığı Varşo-

va Pakti'nın eskimiş taktiklerinden çok MPRI'nın uzmanı olduğu Amerikan ordusunun Air-Land 2000 (Hava-Kara) doktrinini anımsatıyordu.

Aslında analistler şirketin yaptığı işin nitelik olarak övgüye değer olduğunu belirtiyordu. O dönemde Krajina'da BM gözlemcisi olarak görev yapan bir İngiliz albay, "Operasyon nitelik açısından ders kitaplarında yer almayı hak ediyor. Bu taarruz planını kim yazdıysa Kuzey Amerika'da veya Batı Avrupa'daki herhangi bir NATO harp akademisine gidip çok rahat en yüksek notu alabilir." demiştir.²⁹ Diğer bir gözlemci ise Hırvatistan'ın bu başarısını doğrudan MPRI eğitimlerine bağlamış ve şirket için "Hırvatistan ve Bosna arasındaki siyasal dengenin değişmesindeki en önemli unsur" demiştir.³⁰

Doğrusu, bu konuyla ilgili yaygın görüş MPRI operasyonunun Ocak 1995 değil Ekim 1994'te başladığı ve kapsam olarak sadece demokratik ilkelerin değil temel piyade taktiklerinin (ateş sahasına yerleşim ve kanat taarruzu gibi), orta düzey strateji ve koordinasyon eğitimini de içerdiği yönündedir.³¹ Şirketin operasyonun planlama sürecine dâhil olduğuna ilişkin şüpheler Hırvat bir irtibat subayının yerel basına harekâttan bir süre önce MPRI şirketinin CEO'su General Vuono'nun Hırvatistan açıklarındaki Brioni Adası'nda operasyonun mimarı sayılan Hırvat subay General Varimar Cervenko ile gizlice görüştüğünü açıklamasıyla daha da arttı. Aslında yerel basın harekâttan önceki beş gün boyunca Vuono ve adamlarının operasyona katılan Hırvat subaylarla en az on defa görüştüğünü duyurmuştu.³² O zamanlar muhtemelen çok meşgul oldukları için demokratik ilkeler dersine pek vakit ayıramamışlardı.

MPRI'nin operasyona ne derece dâhil olduğu hâlâ tartışma konusu olsa da operasyonun sonuçları hususunda herkes hemfikirdir. Şirketten yardım almaya başlamadan önce "Fırtına Operasyonu" gibi bir harekât Hırvat ordusunun altından kalkabileceği bir şey değildi.³³ Şirket operasyona belirli bir destek vermemiş olsa bile Hırvat ordusuna verdiği tatbikat eğitimleri muhtemelen

böyle bir operasyon düşünülerek organize edilmiştir. En azından şirketin verdiği kabul ettiği liderlik teknikleri ve örgütsel danışmanlık hizmetleri Hırvatların bu başarısında etkili olmuştur. MPRI eğitim vermeye başladıktan sonra Hırvat ordusunda moral ve disiplini oldukça artıracak şekilde göze çarpan örgütsel ve tutumsal bir dönüşüm yaşanmıştır.³⁴ Bir MPRI personeli bu yaşananlarla ilgili şu açıklamayı yapmıştır: “Orada fazla kalma şansımız olmadı; eğer Sırp-Hırvat Savaşı 1999 yılında ortaya çıksaydı savaşa kesinlikle damgamızı vururduk. Ancak yine de orada olduğumuz kısa süre içinde bazı şeyleri değiştirdik; en azından onların kendilerine güven duymalarını sağladık.”³⁵

Elde edilen bu başarının ardından şirket ikinci büyük işini aldı. İmzalanan sözleşme temelleri Dayton’daki görüşmelerde atılan ve bütünleşik bir Bosna Federasyonu ordusunun yapılandırılmasını öngören “Eğit ve Donat” programını içeriyordu. Askeri danışma sektöründe faaliyet gösteren kendisinden daha büyük iki rakip Amerikan şirketiyle (SAIC ve BDM) yaklaşık on yedi hafta süren rekabetten sonra MPRI Mayıs 1996’da Bosna ordusunu yeniden yapılandırma ve profesyonelleştirme sürecinde danışmanlık hizmeti sağlama işini almaya hak kazandı. Bu iş resmi olduğu için MPRI’nın Bosna ordusunun eğitimini yöneteceği 1995 yılı Kasım ayından itibaren hemen herkes tarafından duyulmuştu ve hazırlık çalışmaları da Mayıs ayından önce başlamıştı.³⁶

Sözleşme toplamda yaklaşık 50 milyon dolar değerindeydi ve şartlı olarak yıldan yıla uzatılabiliyordu. Programın adı “Askeri İstikrar Kazandırma Programı” idi ve Hırvatlarla yapılan sözleşmeden ayrılan yönü savaş eğitimi için bazı resmi şartlar getiriyor olmasıydı. Bu program 100 milyon dolar değerinde ek silah transfer programıyla birlikte Bosna’da gelecekte Sırp saldırılarını engelleyeceğini umut ettikleri bir güç dengesi oluşmasına yardımcı olmayı amaçlıyordu.

Bu iş karşılığında şirketin parasını alış şekli MPRI’nın rolünün ne denli karmaşık olduğunu gözler önüne seriyor. Sözleşme doğrudan Bosna ve MPRI şirketi arasında imzalanmış ol-

masına rağmen şirketin parası Suudi Arabistan, Kuveyt, Brunei, Birleşik Arap Emirlikleri ve Malezya gibi ılımlı İslam ülkelerinin Bosna'ya hibe ettikleri paralarla ödeniyordu. Ancak programı da paranın yatırıldığı hesabı da yöneten kişi bir ABD Dışişleri Bakanlığı yetkilisiydi (bu isim ilk başta Büyükelçi James Pardew'di). Daha önce federal, devlet veya yerel düzeyde yapılan özelleştirmelerde alıcının, tedarikçinin, yüklenicinin ve süreci yöneten kişinin bu kadar farklı kişiler olduğu bir örnek hiçbir şekilde yaşanmamıştır.

Şirketin Bosna'daki operasyonunun asıl Program Yöneticisi emekli Tümgeneral William Boice'ydi. Boice Amerikan ordusu 1. Zırhlı Tümeni'nin eski komutanı olduğu için Bosna'daki duruma yabancı sayılmazdı (ayrıca 1996'da yerel güvenliği sağlamakla görevli NATO barış gücünün çekirdeğini oluşturan eski birliğiyle iyi ilişkilerini sürdürüyordu). Saraya'nın merkezinde eski bir üniversite binasının üçüncü katından yönetilen Bosna operasyonuna yaklaşık 175 MPRI personeli katılıyordu. Boice'nin "ABD tarihinde eşi benzeri olmayan bir program" olarak nitelendiği program çerçevesinde personel Bosna ordusuna kapsamlı bir eğitim ve danışma hizmeti sağlayacaktı.³⁷

Şirketin üstlendiği görevler oldukça kapsamlı ve fazlaydı. Ayrıca Bosna'nın askeri yeteneklerinin temelini oluşturacaktı. Büyükelçi Pardew bu konuya ilişkin olarak şunları kaydetmiştir:

Savunma Bakanlığı ve Müşterek Komutanlığın kurulmasına yardımcı olacaklar. Görev analizi yapacak ve kuvvet yapısını güçlendirecekler. Silahların seçimi ve Federasyon güçlerine entegrasyonu sürecine dâhil olacaklar. Bütünleşik bir lojistik sistem geliştirecek; komuta kontrole yardımcı olacak; askeri eğitim politikasının gelişmesine katkı sağlayacak; askerlerin eğitimine yardımcı olacaklar. Bir savaş eğitim merkezi veya tüm kuvvetler için merkezi bir eğitim tesisi kuracaklar. Bireysel eğitim programları oluşturacak; personelin eğitimi için bir simülasyon merkezi kuracaklar.

Personel yönetimi eğitimi ve kuvvet gelişimi programlarının geliştirilmesine, Federasyon'un savunması için harekât planlarına ve stratejik kavramların geliştirilmesine yardımcı olacaklar.³⁸

Programa Bosna Savunma Bakanlığı'nın yeniden yapılandırılması ve birleşik bir lojistik sistemin oluşturulmasıyla başladı. MPRI burada iki farklı orduyu (Boşnak Müslüman Ordusu ABİH ve Hırvat Ordusu HVO) bir çatı altında birleştirmeye çalıştığı için işi Hırvatistan'dakinden çok daha zordu. Bu güçlük şu anda bile hâlâ tam manasıyla oturtulamayan program için sürekli sorun çıkartmıştır. Ordunun yeniden oluşturulması çabalarının yanında MPRI Hadzici yakınlarında bir meslek okulu ve bilgisayar simülasyon merkezi kurmuştu. Ayrıca Livno yakınlarında Amerikan askeri eğitim merkezlerini andıran kara savaşı eğitimi verilen bir simülasyon merkezi (düşmana karşı mücadele eğitimi verilen bir eğitim birliği ile birlikte) oluşturdu. 60'a 18 km büyüklüğündeki bu eğitim yerleri bir önceki savaşta Sırpların boşalttığı terk edilmiş evlerle dolu olduğu için oldukça gerçekçi bir ortam sunuyordu.³⁹ Aldıkları eğitimin uygulamaya konulmadıkça etkili olamayacağını düşünen şirket eğitim aşamasını geçen öğrencilerin öğrendiklerini tüm Bosna ordusuna aktarmalarını istiyordu.

MPRI'nın faaliyetlerinin birleşik Bosna ordusuna büyük katkılar sağlayacağı düşünülüyordu. Eğitim tesisleri ve özellikle de simülasyon merkezleri Bosnalı askerlerin bireysel yeteneklerini mutlaka geliştirecekti. Bir de bunlar MPRI'nın profesyonel danışma hizmetiyle birleştirildiğinde Bosna ordusunun etkinliği birlik bazında da bütün bir kuvvet olarak da kat kat artacaktı. Şirketin askeri eğitim politikası Balkanlarda başarıya ulaştı; Bosna'daki sürecin planlamasına şirkete bağlı uzmanların da katıldığı düşünüldüğünde gelecekte çok daha fazla başarılı olabilirdi.

Fakat sorun programın gereğinden fazla iyi gitmesiydi. Avrupalı müttefikler Eğit ve Donat programına da MPRI şirketinin duruma müdâhil olmasına da şiddetle karşı çıktı ve bunu açıkça dile getirdi. Saraybosna'daki barış gücünde yer alan Norveçli bir

asker, süreci “iğrenç” olarak niteleyerek Avrupalıların bu konuyla ilgili düşüncelerini özetlemiştir.⁴⁰

Eleştiriler iki farklı yöndeydi: İlkine göre, taraflardan birini silahlandırmak barışın tesisi için gerekli tarafsız ortamı olumsuz etkileyecektir; ikincisi ise bu sürecin Sırp gücünü dengelemek yerine Bosnalıların ellerine geçirdikleri yeni silah ve yeteneklerle kaybettikleri toprakları geri almaya çalışmaya yönlendireceğini söylüyordu.⁴¹ Erken kayıpları dolayısıyla Bosnalı Müslümanların kaybettikleri toprakları geri almak için savaşı yeniden başlatmaya en fazla istekli taraf olduğu biliniyordu zaten. Bölgede bulunan gözlemcilerden birçoğu NATO gücünün çekilmesi halinde Bosnalıların Sırpların kendi iç çatışmalarının da verdiği avantajla tartışma konusu olan toprakları ele geçirmeye kalkışabileceğini düşünüyordu. MPRI bu eleştirilere verdiği yanıtta sadece savunma stratejileri ve kısıtlı karşı hücum taktikleri eğitimi verdiğini söyledi. Ancak bunların saldırı taktikleriyle arasındaki fark çok büyük değildir. Livno’da eğitim alan Bosnalı bir subay bu konuda şu ifadeyi kullanmıştır: “Geri kalanını satır aralarını okuyarak öğrenebileceğiz.”⁴²

MPRI Tüm Dünyaya Yayılıyor

Şirket Balkanlarda faaliyetlerini sürdürmeye devam etti. Bosna görevinden sonra Makedonya ile asker ve sınır kontrolü ile ilgili daha küçük çaplı bir sözleşme imzaladı. Sınırdaki Kosova savaşının cereyan etmesiyle başlayan süreçte MPRI’nın yerel bağlantıları Amerikalı yetkililer için büyük yarar sağlamıştır. Savaşa bizzat katılmasa da şirket bölgedeki başka yerlerde uyguladığı programlarla gidişatı bir şekilde etkilemiştir. 1. Bölüm’de de belirtildiği gibi Ayrılıkçı Kosova Özgürlük Ordusu’nun komutanı ve birçok subayının şirketin Hırvatistan’da ve muhtemelen Bosna’da verdiği eğitimlere katıldıkları bilinmektedir. Şirketin, bağımsızlığı tanındıktan sonra Kosova ordusuna da benzer bir yardım sağlayacağı kuvvetle muhtemeldir.⁴³ Ancak Makedonya’yla imzala-

nan sözleşme yerel bir Arnavut isyanının baş göstermesiyle sıkıntıya düşmüştür. İsyanda şirketten yardım alan ulusal orduya karşı savaşıyan isyancı liderlerinden bazılarının da Hırvatistan ordusuyla birlikte şirketten askeri eğitim aldığı söylenmektedir.⁴⁴

Balkanlarda adını duyuran şirket hiç vakit kaybetmeden uluslararası operasyonlarını hızlandırdı. Örneğin, Ortadoğu’da Suudi Arabistan ordusuna doktrin, lider gelişimi, lojistik ve teşkilatlanma gibi alanların yanında tehdit analizi, güç yönetimi, gereksinimlerin karşılanması, kuvvet gelişimi ve planlaması veri toplama, kaynak yönetimi ve güç entegrasyonu gibi konularda yardımda bulundu. Ayrıca 1999’dan beri bölük ve tabur düzeyinde gerçek savaş eğitimi verdiği Kuveyt’te de aktif durumdadır.

1996’dan beri şirketle Tamil Kaplanları’na karşı savaşıyan Sri Lanka hükümeti arasında görüşmeler yaşandığı ifade ediliyordu. Görüşmelerde ordunun özel kuvvetlerine eğitim ve destek sağlanmasını öngören bir sözleşme gündeme geldiği söyleniyordu.⁴⁵ İddialara göre operasyonu ABD Delta Gücü’nden yakında emekli olacak bir subay yönetecekti. Fakat Sri Lanka hükümeti bilinmeyen sebeplerden ötürü görüşmelerden çekilme kararı aldı.⁴⁶ Burada ilginç olan husus Amerikan Dışişleri Bakanlığı’nın Sri Lanka ordusunun karıştığı iddia edilen insan hakları ihlalleri nedeniyle ilk başta onay vermediği şirkete istemeyerek de olsa bu iş için izin vermiş olmasıydı.

MPRI Afrika piyasasına da defalarca girmiştir. 1996’da Angola hükümetiyle asker ve polis güçlerine benzer bir eğitim programı uygulanmasını içeren 60 milyon dolarlık bir sözleşme için görüşmelerde bulundu. Pek çok gözlemcinin Angola’daki çatışma ortamına daha müsait olarak gördüğü Executive Outcomes da bu işi almaya talip olmasına karşın başarılı olamadı.⁴⁷ NATO modeli özellikle de başarısı kanıtlanmış olan Executive Outcomes yöntemiyle kıyaslandığında Afrika’da pek rağbet görmüyordu.

MPRI’nın Angola’ya girmesinin ardında olası iki neden bulunmaktadır. Amerika açısından bölgedeki durum üzerinde

daha fazla söz sahibi olma imkânı sağlarken, Angola hükümeti de bunu Amerika'yı kendine yaklaştırmak ve isyancı UNITA'yı daha da marjinalleştirmek için büyük bir fırsat olduğunu düşünüyordu. Bu bakımdan, sözleşmenin ardında şirketin eğitimi ve uzmanlığından çok siyasi çıkarların olduğu söylenebilir.⁴⁸

Fakat sözleşme bazı nedenlerden dolayı imzalanamadı. Öncelikle sözleşmenin süresi ve fiyatı hususunda anlaşmazlıklar çıktı. Hükümetle UNITA arasındaki çatışmanın tekrar başlaması da şirket için durumu güçleştirdi. Kasım 1999'da şirketle hükümetin sonunda anlaşmaya vardığına dair haberler ortaya atıldı. Ancak kısa süre sonra bu haberlerin asılsız olduğu ortaya çıktı. Söylentiler doğruysa, asıl sorunun sözleşmenin süresi veya fiyatında değil, görüşmelere katılan Angola Ordusu subayları için ekstra bir getiri (rüşvet vb.) sunmamasında olduğu düşünülebilir.⁴⁹

Bu girişim başarısızlıkla sonuçlansa da MPRI Afrika piyasasına girme hedefine iki bölgesel program vesilesiyle ulaştı. Birincisi 1996 yılında oluşturulan, etkin ve hızlı bir şekilde konuşlandırılabilen barış güçlerinin kurulmasını amaçlayan yedi uluslu bir eğitim programı olan Afrika Krize Tepki İnisiyatifi'dir. Programın hedefi ABD standartlarında bir eğitim almış ve herhangi bir insani kriz ya da normal bir barışı koruma operasyonunda müşterek olarak görev yapabilecek uyumlu bir Afrika gücü oluşturmaktır. Yönetim ve eğitimin büyük bir kısmının MPRI tarafından idare edildiği program çerçevesinde şu ana kadar 5.500'den fazla Afrikalı asker eğitilmiştir.⁵⁰ Şirket ayrıca Amerikan hükümeti tarafından tasarlanan ve Afrikalı subaylara ve sivil savunma yetkililerine ulusal güvenlik stratejisi ve sivil-asker ilişkileri konusunda eğitim vermeyi amaçlayan bir program olan Afrika Stratejik Araştırmalar Merkezi'ne de benzer hizmetler sağlamıştır. Afrika Stratejik Araştırmalar Merkezi genel yapısı itibariyle Almanya'daki George C. Marshall Merkezi ve Havai'deki Asya-Pasifik Merkezi'ne benzemekte, ancak özel bir şirket tarafından idare edilmesi yönüyle diğerlerinden ayrılmaktadır.⁵¹

Şirket yakın bir zamanda da Nijerya ve Ekvator Ginesi ile sözleşme imzalamıştır. Nijerya 1999 yılında yapılan sivil seçimle-

re dek çoğunlukla bir asker sultanı tarafından yönetiliyordu. Ülkedeki yolsuzluk 1990'lı yıllarda 2 milyar doların üzerinde bir vurgun yapan General Sani Abacha döneminde ayyuka çıkmıştı. MPRI programı Nijerya ordusunu bölgesel sorumluluklarının farkında olacak ve sivil iradenin kontrolüne girecek şekilde yeniden yapılandırmayı öngörüyordu. Projenin ilk aşamalarında MPRI Nijerya ordusunu yeniden profesyonelleştirmek için neler gerektiğine dair bir araştırma yapması için daha çok yiyecek, eğitim ve ekonomik reform girişimleri için maddi destek sağlayan Amerikan Uluslararası Kalkınma Ajansı tarafından finanse edildi.⁵² Ardından danışma sektöründe hep olduğu gibi daha önceden vermiş olduğu tavsiye ve önerileri uygulaması için şirketle sözleşme imzalandı. Normalde rekabet daha verimli bir süreç ortaya çıkartabilirdi, ancak Nisan 2000'de ortalama 7 milyon dolarlık bir sözleşme ile programın ikinci aşaması da MPRI'ya verildi (Nijerya ve ABD hükümetleri masrafı bölüştü).

Temmuz 2000'de şirket Ekvator Ginesi yönetimi ile "Ulusal Güvenliği Artırma Planı" ve bir sahil savunma gücü oluşturulmasını kapsayan bir sözleşme imzaladı. Ancak bu sözleşme şirketin Amerikan dış politika hedefleriyle ne kadar uyum içinde olduğuna ilişkin bir takım siyasi soruyu da gündeme getirdi. Dışişleri Bakanlığı'na bağlı iki merci bu sözleşmenin imzalanmasına ilk başta karşı çıkmış ve iki yıl kadar ertelenmesine yol açmıştı.⁵³

Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın bu konuyla ilgili temel çekincesi büyük bir bölümü Batı Afrika açıklarında bir adadan oluşan Ekvator Ginesi'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde hâlâ varlığını sürdüren en kapalı ve baskıcı toplumlardan birisi olmasıydı. Ülke 1979'da amcasını öldürerek iktidarı ele geçiren Obiang Nguema liderliğindeki katı bir askeri dikta tarafından yönetilmekteydi. MPRI'nın bu yeni müşterisi siyasi suikastlar düzenlemek, seçime hile karıştırmak ve tartışmalı ekonomik işlemler yapmakla suçlanan azıllı bir insan hakları ihlâlcisiydi. On kişiden fazla insanın bir araya gelmesi bu ülkede yasadışı sayılıyordu ve insanlar yabancı bir gazetede yayınlanmış bir makalenin fotokopisi-

ni bulundurmak gibi sudan sebeplerle hapse atılıp işkence görüyordu.⁵⁴ Hatta yönetim bir defasında yerel siyasi tutukluları kurtarmaya çalışmakla suçladığı Amerikan büyükelçisini bile ölümle tehdit etmişti.

İşin endişe verici boyutu MPRI'nın bu yönetime vereceği desteğin onun iktidarını daha da güçlendirecek olmasıydı. Ekvator Ginesi'nin en yakın iki müttefiki Kuzey Kore ve Küba'ydı. Dolayısıyla işin insan hakları boyutunun yanında bu hiçbir şekilde ABD'nin çıkarına olmayacaktı. Ancak nihayetinde MPRI yetkilileri yaptıkları üst düzey lobi çalışmalarında, izin çıkmadığı takdirde bu işi yabancı bir özel askeri şirketin (burada Fransız bir şirket söz konusuydu) üstleneceğini savunarak ABD yönetimini ikna etmeyi başardı.⁵⁵

Aynı dönemde şirket “Kolombiya Planı” adı altında kokain ticaretine son vermeyi amaçlayan 7,5 milyar dolarlık bir stratejinin bir parçası olarak Kolombiya’da çalışmaya başladı. Nijerya’da olduğu gibi şirket burada da Kolombiya hükümetinin yardım paketi tam olarak ödendiği zaman yürürlüğe konacak olan üç aşamalı bir eylem planı hazırlamasına yardımcı olacak ilk analiz aşamasında devreye girecekti (altı haftalık değerlendirme süreci için 850.000 dolar alacaktı). Şirket bir kez daha kendini daha kârlı bir sözleşme imzalamaya hazırlıyordu.⁵⁶ Nitekim 2000 yılı yazına kadar şirket personeli Kolombiya’da 6 milyon dolarlık bir sözleşme dâhilinde tam gün çalışmaya başlamıştı.

Amerikan ordusundan emekli bir tümgeneral liderliğinde yürütülen projenin amacı Kolombiya ordusunun gelişimine ve reformuna yardımcı olmaktı. Görünürde Kolombiya’nın narkotik operasyonlarına destek olacak sözleşme kontrgerilla operasyonlarını bile içine alır hâle geldi. MPRI Kolombiya silahlı kuvvetleri ve polis teşkilatına planlama, operasyon (psikolojik operasyonlar dâhil), askeri eğitim, lojistik, istihbarat ve personel yönetimi alanlarında destek verdi.⁵⁷ Bosna’da olduğu gibi burada da şirketin parası dış desteklerle ödendi. Bu para akışı ve şirketin Kolombiya’daki rolü o kadar hassas dengeler üzerine kuruluy-

du ki, bu durum Amerikan Dışışleri Bakanlığı içinde şirketin bu sefer kimin için çalıştığına ilişkin ciddi tartışmaları da beraberinde getirdi.⁵⁸

Hırvatistan'daki operasyonun aksine Kolombiya'daki iş şirket için pek olumlu sonuçlanmadı. Sözleşme, Kolombiyalı askeri liderlerin şirketin Bogota bürosuna hiç İspanyolca bilmeyen adamlar yerleştirmesi ve ülkenin içinde bulunduğu düşük yoğunluklu çatışmalarla ilgili yeterli deneyimi bulunmayan danışmanlar vermesinden (MPRI'nın verdiği hizmetler daha çok geleneksel çatışmalara uygundu) duydukları rahatsızlıkları ifade etmelerinin ardından normal zamanından önce Mayıs 2001'de sonlandırıldı. "Sonunda Kolombiyalı subaylar yıllardır savaş görmemiş emekli Amerikan generallerin tutumlarından rahatsız oldular."⁵⁹ Fakat şirkete para ödenmeye hâlâ devam ediliyordu.

MPRI'NIN GELECEĞİ: ÖZEL BİR ASKERİ ŞİRKET NE KADAR KURUMSALLAŞABİLİR?

MPRI'nın operasyonları askeri hizmetlerin özelleştirilmesinin hükümetlere ne kadar fayda getirdiğini göstermektedir. Şirket Amerikan ordusunun resmi olarak giremediği bölgelere girmiş ve buralarda Amerikan dış politika hedeflerine hizmet etmiştir. Dolayısıyla devletin şirketin işlerine doğrudan katılımı inkâr ediliyordu, ancak bu konularla ilgili herhangi bir kısıtlayıcı politika da izlenmiyordu. Sonuçta MPRI daha az fiyat ve daha az siyasi riskle özel bir politika mekanizması oluşturunuyordu.

Bu avantajlardan faydalanan MPRI şirketi askeri danışma sektöründe kendine sağlam bir pozisyon edindi. Aynı zamanda çok para kazandı. Şirketin bu kadar kâr elde etmesi diğer şirketlerin de bundan bir pay almak istemesine yol açtı. Temmuz 2000'de L-3 Communications (NYSE:LLL) MPRI'nın ihraç edilmiş ve ödenmemiş hisse senetlerini aldı. Bunun sadece parasal bir işlem olduğu açıklanırken yapılan işlemin arkasındaki anlaşma koşullarına dair hiçbir açıklamada bulunulmadı.⁶⁰

Loral and Lockheed şirketlerine bağlı olan L-3 askeri eğitim hizmetleri, güvenli iletişim hizmetleri ve ürünleri, hava elektro-niği ürünleri, mikrodalga elemanları ve telemetri, teçhizat, uzay ürünleri ve kablosuz ürünlerin tedarikini sağlayan lider bir şirkettir. MPRI gibi L-3'ün de ana müşterileri Amerikan Savunma Bakanlığı ve Amerikan hükümetine bağlı belirli istihbarat servisleriydi, ancak şirket havacılık (uçaklardaki kaza bilgilerini kaydeden “kara kutuların” üretimi vb.), telekomünikasyon ve cep telefonu şirketlerine de hizmet vermektedir. L-3'ün CEO'su Frank Lanza şirket hakkında şunları kaydetmiştir:

MPRI sektördeki diğer şirketlerin ulaşamayacağı kadar çok iyi kâr marjları ve rekabet avantajlarına sahip büyük bir şirkettir ve sağladığı hizmetler bizim ürünlerimizi tamamlayıcı niteliktedir. Buna ek olarak şirket iki önemli savunma sanayisi dinamiğinin merkezinde bulunuyor. Amerikan ordusu artan operasyon ve bakım masraflarını azaltmak ve sürekli genişleyen ulusal güvenlik ihtiyaçlarının artmasına karşın azalan insan gücünü telafi etmek için birçok alanda özelleştirme yoluna gidiyor. Değişen siyasi iklimler bazı hizmetlere olan ihtiyacı daha da artırdığı için MPRI uluslararası arenada da oldukça faal durumda. Bu tarz programlar daha da gelişip yeni fırsatlar doğuracak gibi görünüyor.⁶¹

MPRI'nın L-3 tarafından satın alınması hem şirketin hem de tüm askeri danışma sektörünün gelişimi açısından çok büyük bir adımdır. Bu birleşmeye kamu sermaye grupları da destek verdi ve şirket şu anda kamuya ait hisse senedi piyasasında faaliyet gösteren bir konsorsiyumun parçası durumundadır. Bu bir bakıma, şirkete özelken sahip olamadığı meşruluğu kazandırmıştır.

Aynı zamanda bu durum MPRI'nın daha fazla baskı ve denetime maruz kalması anlamına geliyor. Şu anda şirkete sahip olan taraflar ABD'nin stratejik çıkarlarından çok kendi kâr ve zararlarıyla ilgilendikleri için şirket hükümete karşı bile artık eskisi ka-

dar sorumlu değil. Asıl hedef L-3'ün mevcut yüksek borsa değerini desteklemek için büyümenin sürekli hâle getirilmesi. Şirket Amerikan ordusuna danışmanlık için hâlâ kendisinin tercih edilmesi amacıyla çaba sarf ederken, bu durum aynı Ekvator Ginesi meselesinde olduğu gibi şirket ve hükümet arasında gerilimlerin artmasına sebep olmakta.

MPRI'nın şirketler piyasasında yerini sağlamlaştırmış olması şirketin çalışma ortamı ve uygulamalarında bazı değişiklikler yapması için uygun bir zemin hazırlamıştır. Örneğin, yeni büyüme baskıları şirketin yönetimindeki eski askeri hiyerarşinin değişmesine sebep olabilir. Aynı şekilde daha geniş bir müşteri kitlesine hitap edebilmek için yeni hizmet alanları oluşturulmaya çalışılıyor. Ancak bu yeni uygulamalar askeri uzmanlıktan çok kamu işleri alanında yetkinlik ve yeni bir özel emniyet programı gerektiriyor.

Kamu işleri sektöründe faaliyet gösteren şirketler ABD Savunma Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Okulu'ndan 2002 Salt Lake City Olimpiyat Komitesi'ne kadar geniş bir müşteri kitlesine eğitim ve danışma hizmeti sunuyor. Aynı zamanda askeri uzmanlık gerektiren Hollywood senaryoları için de danışmalık hizmeti veriyorlar."The Alexandria Group" adındaki emniyet programı emekli bir FBI Başkan Yardımcısı tarafından yönetilmekte ve ulusal, bölgesel ve yerel emniyet teşkilatlarına destek sağlamaktadır. Ayrıca kamusal ya da özel müşterilere de özel soruşturma hizmeti sunmaktadır. Bu sektör 2001'deki 11 Eylül saldırılarının ardından oldukça büyüdü ve ABD'nin iç güvenlik giderleri de buna paralel olarak arttı.⁶² Fakat bu tarz işler arttıkça MPRI içindeki sivil sesler şirkete daha da hâkim olacaktır.

Şirketin L-3 tarafından satın alınması ve yeni iş alanlarına yönelmesi MPRI için daha fazla kâr anlamına geliyor. Ancak bunun yanında ileride bazı radikal değişimler de yaşanabilir. Örneğin tüm bu gelişmeler özel askeri şirketlerin "sivilleşmesi" için bir dönüm noktası olabilir. Ama sonuç ne olursa olsun MPRI'nın geleceği oldukça parlak görünüyor.

DOKUZUNCU BÖLÜM

ASKERİ DESTEK ŞİRKETİ: BRS

“Gelişmeleri takip edin, yoksa siz farkına bile varamadan geri kalırsınız. Kolay şeyleri herkes yapabilir. İlerlemek istiyorsanız, zor olanı başarmak zorundasınız.”

Herman Brown, Brown & Root’un Eş Kurucusu

Brown & Root Sevices (BRS) askeri destek hizmetleri sektöründeki en önemli şirketlerden birisidir. Brown & Root ismi Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerikan ordusunu oldukça meşgul eden acil durum operasyonlarıyla anılır hale gelmiştir. Şirket 1992 yılından bu yana Afganistan, Arnavutluk, Bosna, Hırvatistan, Yunanistan, Haiti, Macaristan, İtalya, Kosova, Kuveyt, Makedonya, Suudi Arabistan, Somali, Türkiye, Özbekistan ve Zaire’de faaliyetlerde bulunmuştur. Kısacası, Amerikan ordusu nereye gidiyorsa Brown & Root da oraya gidiyor demek pek de yanlış sayılmaz. Şirketin eski CEO’larından olan dönemin Başkan Yardımcısı Dick Cheney bu konuya ilişkin şu açıklamayı yapmıştır: “Balkanlar’da askerlerimizi ilk karşılayan ve onları en son uğurlayan kişiler bizim adamlarımızdır.”¹ Hatta Kosova’daki Amerikan barış gücü askerleri kendi aralarında üniformalarında Brown & Root reklamının olması gerektiğine dair şakalar yapıyorlardı.²

Lojistik destek sektöründeki diğer çoğu şirket gibi Brown & Root da bu işe özellikle mühendislik ve enerji hizmetleri gibi

alanlarda kendini kanıtladıktan sonra atılmıştır. Ancak çoğu şirketin aksine Brown & Root askeri sektöre sonradan girmiş sivil bir şirkettir. Oldukça kapsamlı bir şirket olan BRS'nin personel sayısı ve gayri safi geliri askeri tedarik ve danışma sektörlerindeki benzer şirketlere kıyasla oldukça fazladır. Şirket çalışanlarının sayısı yaklaşık 20.000 ve toplam gayri safi geliri ise yıllık 6 milyar dolar civarındadır.

Fakat BRS birçok yönüyle Executive Outcomes ve MPRI şirketlerine benzemektedir. BRS de diğer iki şirketle yaklaşık aynı zaman dilimi içinde, aynı şekilde orduların küçülmesi ve askeri müdahale ve operasyonların artmasıyla ortaya çıkan iş fırsatlarını önceden sezerek bu piyasaya girmiştir. Tüm askeri endüstride olduğu gibi BRS çalışanlarının çoğu da emekli askerlerden oluşur. BRS'nin şirket geçmişi de askeri tedarik ve danışma sektörlerinde son zamanlarda ortaya çıkan şirketlerin birleşmesi eğilimini doğrular niteliktedir. Şirket, yıllık geliri 16 milyar dolar olan ve 100 ülkede 100.000'in üzerinde çalışanı olan dünya çapında bir inşaat ve enerji şirketi, Halliburton Holding'ine bağlıdır.

Askeri destek şirketlerinin lojistik alanda dış kaynak hizmeti (outsourcing) gibi alanlara girmeleri yeni büyük bir pazarın oluşmasına işaret ediyor. Lojistik, askeri malzeme, vasıta ve personelin temin, bakım ve ulaşımıyla uğraşan, kısacası sahadaki birliklere destek olan bir araçlar bütünü olarak tanımlanabilir. Lojistik faaliyetler askeriyelerin işleyişlerinde de belirleyici bir role sahiptir. Bu tür faaliyetler genellikle ikinci planda kalıyor gibi görünse de ordunun muharebe sahasındaki nihai başarısı açısından kritik öneme sahiptir. Tarih lojistiğin operasyonel ve stratejik düzeyde muharebelerin can damarı olduğunu göstermiştir.³

Askeri destek şirketleri bir bakıma devlet ordularına imkânlar sağlayan özel organlardır. Çatışma alanlarına yabancı yatırım getiren tedarik şirketlerine benzer olarak Brown & Root gibi destek şirketleri de askeri kuvvetlerin konuşlandırılmasına ve operasyonlarına olanak sağlamaktadır. Şirketin sağladığı yardımlar o kadar önemli ki Amerikan askeri planlama uzmanları artık BRS

veya lojistik hizmet sağlayan benzer şirketlerin varlığı olmadan kapsamlı bir askeri operasyonu tasavvur edememektedir.

ŞİRKETİN ÖRGÜTSEL ÖZELLİKLERİ

Brown & Root Services ve genel olarak Halliburton şirketinin ortaya çıkış hikâyesi Avrupa haritasının yeniden çizilmesi-ne yol açan ve yeni bir çatışma yüzyılının temellerini atan Versay Antlaşması'nın imzalandığı 1919 yılına dayanıyor. Bu tarihte Erle P. Halliburton Oklohama'ya bağlı Wilson'daki evinin tek odasında petrol kuyularını çimentolama şirketi olan New Method Oil Well Cementing Company'ı kurdu. Bu sırada komşu eyalet Teksas'ta da George ve Herman Brown kardeşler kayın biraderleri Dan Root'un finansal desteğiyle Brown & Root inşaat ve mühendislik şirketini kurdu. Şirket kısa sürede ilk işini alarak Teksas'a bağlı San Marcos'ta yollar yapmaya başladı.⁴

Sonraki elli yıl içinde her iki şirket de büyüyerek uluslararası statüler kazandı. Erle Halliburton'un şirketi sektörde devrim yaratan Hızlı Çimento Karıştırıcıyı piyasaya sürerek petrol kuyusu inşaatı sektöründe yeni bir dönem başlattı. Kurucusunun öldüğü 1957 yılına kadar Halliburton şirketinin yaklaşık 20 ülkede şubesi bulunuyordu.

BRS de Büyük Bunalım'ı atlarmayı başarmıştı. Şirketin kriz stratejisi ilk açık deniz petrol platformlarından bazılarının inşası ve Texas'a bağlı Austin'deki Mansfield Barajı'nın yapılması gibi diğer şirketlerin cesaret edemeyeceği riskli projelere girmektir. İkinci Dünya Savaşı, Corpus Christi Deniz Hava İstasyonu'nun ve ABD Deniz Kuvvetleri'ne bağlı bazı savaş gemilerinin inşası gibi birçok iş fırsatı doğurdu. Savaş sonrası ekonomi 1950'lerde canlandıkça şirket de inşaat ve mühendislik alanında büyük ilerleme kaydetmiştir.

Kardeşi Herman'ın 1963 yılında vefat etmesinden sonra George Brown, Brown & Root şirketini Halliburton'a 36,7 milyon dolar karşılığında sattı. Oluşan bu şirketler grubu sonraki yıllarda

büyük ilerleme kaydederken ciddi kayıplar da yaşamıştır. Kuzey Denizi ve Orta Doğu’da dünyanın en zengin petrol kaynaklarından bazılarının bulunmasıyla Halliburton şirketinin petrol kuyusu açma faaliyetlerinde inanılmaz bir artış yaşanmıştır. Aynı şekilde Brown & Root da kısa süre içinde ABD’nin sayılı mühendislik ve inşaat şirketlerinden birisi haline gelmiştir. Şirket aynı zamanda Apollo 13 uzay aracında bulunan mürettebatın hayatını kurtaran geçici karbondioksit temizleme sistemi projeleriyle NASA uzay programı içinde de önemli roller üstlenmiştir (Apollo 13 adlı filmde ele alınmıştır). 1979 yılına gelene kadar çalışan sayısı olarak Brown & Root 80.000 ve Halliburton 100.000 seviyesine ulaşmıştı.

Ancak 1970’lerin sonunda baş gösteren uzun süreli durgunluk ve bunun sonucunda petrol piyasasının güç kaybetmesi her iki şirkete de büyük darbe vurdu. Bu dönemde gelirler azaldı ve maaşlarda kesintilere gidildi. Fakat şirketler daha merkezi bir iş yapısına bürünerek yirmi yıllık ortaklıklarının meyvelerini almaya başladılar. 1986’da şirket çeşitlendirme ve alt bölümsel pazarlama girişimlerinin bir parçası olarak devlet faaliyetleri ve destek hizmeti üzerine yoğunlaşacak olan Brown & Root Services şirketini kurdu.

Zor günler yaşayan anonim ortaklık 1990 yılına kadar tekrar hayata döndü ve 100’ün üzerinde alt şirketiyle tüm dünyada faaliyetlerini sürdürmeye başladı. Daha önce olduğu gibi bu sefer de şirketin gelirlerinin büyük bir patlama yaşamasının ardındaki etken savaş sektörüydü. Körfez krizinin ardından 320 petrol kuyusundaki yangını kontrol altına almak için Halliburton personeli tutulmuştu. Ayrıca Kuveyt’teki hasar görmüş tüm kamu binalarının hasar tespiti ve onarım işleri de Brown & Root şirketine verilmişti.

BRS kısa bir süre sonra askeri piyasaya adım attı. Şirket 1992 yılında Amerikan Ordusu LOGCAP (Lojistik Sivil Artış Programı) çerçevesinde muhtemel durum harekâtlarının planlama sürecinde ordu ile birlikte çalışmasını öngören bir sözleşme imzaladı. İmzalanan bu sözleşmeyle Amerikan ordusu ilk defa böyle-

sine küresel çapta önemli bir planlama sürecini özel bir kuruluşa devrediyordu.

Sonraki on yıl içinde Halliburton faaliyetlerini genişletti ve tüm idari birimlerini tek bir çatı altında toplayarak şirket yapısını yeniden düzenledi. 1995 yılında eski ABD Savunma Bakanı Dick Cheney şirketin başına geçti. Şirket 1996'da petrol piyasasındaki durgunluğa rağmen çok iyi bir ekonomik performans gösterdi. Bu başarı, kısmen, toplamda yaklaşık bir milyar dolarlık bir gelir getiren oldukça kârlı askeri sözleşmeler sayesinde yakalanmıştı.

2001 yılı sonuna kadar Halliburton şirketinin toplam piyasa değeri yaklaşık 21 milyar dolara ulaşmıştı ve şirketin yaklaşık yüzde 80'i kurumsal hissedarlara aitti.⁵ BRS'nin askeri destek faaliyetlerini yürüten The Engineering and Construction Group (Kellog, Brown & Root veya KBR gibi adlarla da bilinir) bu toplam gelirin ortalama yüzde 40'ından sorumluydu. Grup, devlet faaliyetlerinin yanı sıra arıtma, kimyasal ve üretim endüstrileri gibi birçok sektörde rol oynadı. BRS'nin iç yönetim yapısı diğer özel askeri şirketlerdeki askeri hiyerarşi sisteminden tamamen uzaktır.

Şirketin yayınladığı faaliyet raporunda yaptığı işlerin ne kadarının askeri işlerle bağlantılı olduğu tam olarak belirtilmemekle birlikte, petrol ve gaz endüstrileri için ifade edilen rakamlar çıkarıldığında yıllık gelirin yaklaşık 1,7 milyar dolarlık bir kısmının yürütülen askeri faaliyetler sonucu kazanıldığı sonucuna varılabilir. Üstelik bu rakamlar petrol piyasasındaki durgunluk nedeniyle düşer tüm rakip şirketler kriz yaşarken bile artış göstermiştir. Brown & Root'un değeri Balkanlarda büyük çaplı askeri destek faaliyetlerine başlamasının ardından üç yıl içinde petrol endüstrisinde bulunan benzer şirketlere kıyasla yüzde 20 daha fazla artmıştır.⁶ Şirket petrol sektöründeki gelirlerin azalmasını askeri destek sözleşmeleriyle doğrudan dengelemiştir. Artan lojistik destek işleri Halliburton şirketini kısa zamanda ülkenin beşinci büyük askeri şirketi haline getirmiştir.⁷

BRS'nin faaliyet alanları oldukça geniştir. Şirket askeri destek faaliyetlerine ek olarak güvenlik araştırmaları düzenlenmesi ve Kenya ve Tanzanya saldırıları sonrası 150 ABD büyükelçiliği binasının yenilenmesinden o zaman dünyanın en iyi yarış pisti olarak görülen Melbourne Formula 1 yarış pistinin inşasına kadar birçok iş üstlenmiştir. Şirket ayrıca 2000 Sydney Olimpiyatları'nda yarışmacıların kaldığı olimpiyat köyü ve Avustralya Stadyumu da dâhil olmak üzere birçok tesisin proje yöneticiliğini yapmıştır.

Kısacası Brown & Root küçük bir şirketten birçok alanda faaliyet gösteren dünya devi bir şirket haline dönüşmüştür. Şirketin piyasada rağbet görmesinin temel sebeplerinden birisi ikinci planda tutulan alanlarda kamu ve özel sektör müşterilerine daha kısa zamanda, daha ucuz bir fiyata daha kaliteli hizmet sunuyor olmasıydı. Bu şekilde müşteriler şirketi rakiplerinden ayıran üstün niteliklerinin farkına varıp onlardan yararlanmak istiyordu.

İş Dünyası ve Siyaset: Brown & Root Şirketiyle Bağlantılı Siyaset Adayları

Brown & Root'un başarısındaki faktörlerden birisi de siyasetle olan yakın ilişkisiydi. Şirketin 1937 yılında Büyük Bunalım'ın tavan yaptığı bir dönemde almış olduğu Mansfield Barajı projesi hem şirketin kendisini hem de sonraki dönemlerde ABD Başkanı olacak olan Lyndon Johnson'un kariyerini kurtarmıştır. Şirket barajın inşasına başlamasına rağmen 10 milyon dolarlık bu proje Kongre'den hâlâ geçmemişti ve barajın yapıldığı arazi de aslında devlete ait değildi. Ancak şirket yeni Teksas temsilcisini ikna edip projeyi Kongre'den geçirebileceğine inanarak işi üstlendi. Temsilci Johnson'a bu iş için ödeme yapıldı (çoğu nakit) ve sonrasında Johnson'un girişimleriyle proje kabul edildi ve baraj için gerekli fon ayrıldı. Böylece şirket Mansfield Barajı projesi için oynadığı kumarı kazanarak geleceğini garanti altına almış oldu. Şirket aynı zamanda Teksas temsilcisinin siyasi geleceği açısından ileri-

de büyük faydaları olacak olan hayırsever şirketlerle tanışmasını sağladı. Şirketin bu genç Kongre üyesine verdiği destek onun siyaset basamaklarını birer birer çıkmasında en önemli etken olmuştur. Örneğin Johnson'un Senato seçim kampanyasının finansörü Brown & Root şirkettir.⁸ Lyndon B. Johnson'un biyografisinin yazarı Ronnie Dugger'ın da dediği gibi, "Brown & Root zenginleştikçe Johnson da güç ve varlık kazanıyordu."⁹

Eski ABD Savunma Bakanı Dick Cheney'nin 1995'te Halliburton'un CEO'su olmasının ardından Brown & Root'un siyasi bağlantıları kamuoyuna daha fazla yansıtmaya başladı. Cheney önceki görevinden dolayı herhangi bir nüfuz kullanımının söz konusu olmadığını vurgulayabilmek için BRS'nin Amerikan ordusuyla imzaladığı sözleşmelere bilinçli olarak bizzat dâhil olmuyordu. Bu bağlamda Cheney Balkanlardaki anlaşma yapılan bölgeleri ziyaret etmesi için Amerikan ordusu tarafından yapılan davetleri kabul etmemiştir.¹⁰ Ancak Cheney'nin geçmişi şirkete kesinlikle fayda sağlamıştır. En azından hükümet yetkililerinin şirkete büyük bir güven duymalarını sağlamıştır. Cheney şirkete katılmadan önceki beş yılda şirketin devletten aldığı teminat kredisi 100 milyon dolarken, bu rakam Cheney döneminde 1,5 milyar dolara çıkmıştır. Halliburton'ın başkan yardımcısı Bob Peebler bu konuyla ilgili şunları kaydetmiştir: "Dick'in Halliburton'a kazandırdığı bazı avantajlar vardı elbette. Dick Cheney'e ABD'de ve dünyanın her yerinde büyük saygı duyuluyor. O açıdan kapıların şirkete açık olduğu söylenebilir."¹¹

2000 yılı yazında Cheney başkanlık seçimi için George W. Bush'un ekibinde aday gösterildiği için şirketten istifa etti. Şirketin yönetim kurulunun Cheney için 33,7 milyon dolarlık bir emeklilik ikramiyesi verme kararı aldığı ifade edilmektedir.¹² Seçim kampanyası sürecinde Cheney Clinton yönetiminin Balkanlara çok fazla Amerikan askeri göndermesini eleştirdi. Ancak burada ilginç olan nokta şu ki çok kısa bir süre önce başında olduğu şirketin ekonomik gücünü sağlayan etken Amerikan askerlerinin artan bir eğilimle ülke dışında görevlendirilmesi ve bunun altın-

dan kalkabilmek için de Pentagon'un Halliburton gibi şirketlerin desteğine güvenmesiydi.

Muhtemel Durum Sözleşmeleri: Bilinmeyen Maliyetler, Önceden Belirlenmiş Kâr Seviyeleri

Brown & Root'un askeri destek faaliyetlerinin ilginç yönlerinden bir tanesi de imzaladığı sözleşmelerin özelliğidir. Teknik olarak imzalanan sözleşmeler "maliyet iade tipi, teslim zamanı belirsiz / miktarı belirsiz sözleşme" olarak tanımlanabilir.¹³ Aslında maliyet esasına dayalı bir sözleşmede şirkete yürüttüğü faaliyetler esnasında üstlendiği maliyetin ödeneceğine dair teminat verilir. Ayrıca kâr seviyesini belirleyecek olan bir teşvik primi verilir. Genellikle yüzde 1'lik bir kâr teminatı verilir, ancak bu oran performans değerlendirmelerine göre yüzde 9'a kadar çıkabilir. Bu tip bir sözleşme muhtemel bir askeri operasyonun boyutu, süresi ve tam yeri hususunda bir belirsizlik olduğu zaman kullanılır. Bu yüzden şirket sağlaması gereken hizmetlerin miktarı hakkında önceden bir saptamada bulunamamaktadır. Onun için de şirket kendini garantiye almak amacıyla alacağı minimum ödeme seviyesine ilişkin teminat almaktadır.¹⁴

Askeri lojistik destek hizmeti alacak olanların maliyet esasına dayalı sözleşmeleri tercih etmelerinin nedeni bu tür sözleşmelerin gereksinimlerin sürekli değişebildiği operasyonlar için gerekli esnekliği sağlayabilmesidir. Örneğin Pentagon BRS'nin Bosna'da destek sağlayacağı asker sayısının 5.000 civarında olacağını tahmin ediyordu. Üstelik bu tip sözleşmeler ileride bölgede gerekli olabilecek operasyonlarda kullanılabilecek şekilde düzenleniyordu. Yapılan sözleşmenin bu özelliği 1999 yılında BRS'nin Bosna'daki faaliyetlerinin çabucak Kosova'daki savaşla bağlantılı düzenlenen operasyonlara kadar genişlemesine olanak sağlamıştır.

Fakat maliyet esasına dayalı sözleşmelerin getirdiği tek sınırlandırma sözleşmeye taraf olan şirketin dünya çapında güç-

l  bir Şirket olması gerektiğidir. Şirket daha önceden öngörüle-
memiŐ bir ihtiyaç ortaya çıkması halinde sözleşmeyi imzalayan
diğer taraftan fazla yardım beklemeden duruma hızlı bir Şekil-
de müdahale edebilmelidir. Destek verilen ordunun olanakları
ancak kendisine yeteceği için Şirket ayrıca kendi iletişim ve ik-
mal ağını oluŐturabilmelidir. Son olarak da, hizmetlerin para-
sal karşılığını ödeyebilmek için gerekli karmaşık finansal sis-
temlerin oluşturulması için geçecek zaman dikkate alındığında,
söz konusu Şirket 60 günlük bir süre zarfına kadar hiç para al-
madan operasyonları sürdürebilecek kadar sağlam bir finansal
güce sahip olmalıdır. Tüm bu açılardan değerlendirilecek olursa,
BRS'nin büyük bir holdinge bağlı olması oldukça önemlidir.  r-
neğin, Halliburton'un Orta Asya'da daha önce yapmış olduğu iş-
ler BRS'nin Afganistan'da Amerikan askerlerine destek sağlama
sürecine oldukça katkı sağlamıştır.¹⁵

Şirketin Dezavantajları

Genel olarak Şirket üstlendiği işleri başarıyla sonuçlandırmıŐ-
tır. Şirketin Balkanlardaki işini denetlemekle görevli Amerikan
Ordusu Mühendisler Birliği'nin sözcüsü Joan Kibler Şirket hak-
kında, "Aldıkları dereceler hep 'pekiyi'ydi." demiştir.¹⁶ Konuyla
ilgili görüşleri alınan Amerikan askerleri de Şirketin performan-
sına ilişkin olumlu yanıtlar vermişlerdir.¹⁷

Ancak son zamanlarda Şirket için işler çok da iyi gitmiyor.
11. Bölümde de değinileceği üzere, artan maliyetler Şirketin Bal-
kanlardaki sözleşmesi için sıkıntı oluşturdu ve bu durum Ame-
rikan Kongresi'nin teftiş birimi Genel Muhasebe Dairesi'nde bir
soruşturma konusu oldu. Yapılan sözleşmenin niteliği itibariyle
de Şirket gereğinden fazla personel kullanmak ve Amerikan or-
dusuna fazla maliyet çıkarmakla suçlanıyordu; ordunun operas-
yonları aniden geniŐletmesi ve ilk başlarda Şirketin faaliyetleri-
ni tam olarak izlememesi bu durumu daha da içinden çıkılmaz
bir hale getiriyordu.¹⁸  stelik Şirketin eski çalışanlardan bazıları

ayrımcılık ve cinsel taciz iddialarıyla şirketi Eşit İstihdam Fırsatı Komisyonu'na şikâyet etti. Şirket yabancı çalışanlarına kötü muamele yapmakla suçlanıyordu. Bu iddiaya, şirkete ait ofislerdeki tuvaletlerin ayrıldığı ve “sadece Amerikalılara ait” tuvaletlerin önünde yabancıların girmemesi için güvenlik görevlilerinin bulundurulduğu yönünde iddialar eşlik etmiştir.¹⁹ Şirkete atfedilen bu yabancılara kötü muamele iddialarının somut bir örneğinin sonucu olarak, (emekliliğine sadece bir ay kala işten atılan) eski bir şirket çalışanı şirketin bilgisayar sistemlerine bir virüs göndererek şirkete yaklaşık 200.000 dolarlık bir zarar vermiştir.²⁰ Başka bir şirket çalışanı ise şirketin 224 projede maliyetleri hile yoluyla şişirdiğini iddia etmiş ve bu iddialar mahkemede sonuçlanmıştır.²¹ Askeri sektörün dışında, asbest endüstrisinin içinde bulunan Halliburton şirketi hakkında yaklaşık 237.300 farklı kişiden şikâyet gelmiştir.²² Enron ve Worldcom şirketleriyle ilgili patlak veren mali skandalların ardından Halliburton da Cheney döneminde ABD Sermaye Piyasası Kurulu tarafından denetlenmiştir.²³

Yakın siyasi bağlantıları göz önüne alındığında Halliburton ve BRS ile ilgili ABD'nin dış politika hedeflerine aykırı hareket ettiği yönünde endişeler ortaya çıkması ilginçtir. Şirketin birçok yan kuruluşu Angola, Libya ve Cezayir gibi Amerika'nın müttefiki olmayan ülkelerde, hatta bazen Amerikan yaptırımlarını bile çiğneyerek faaliyetlerde bulunmaktadır. Örneğin 1995 yılında Brown & Root'a Amerikan mallarını yabancı bir şirket vasıtasıyla Libya'daki Muammer Kaddafi'nin “zorba rejimi”ne tekrar ihraç ettiği için 3,8 milyon dolar ceza kesilmiştir.²⁴ Aynı şekilde şirketin Angola'da da hükümetin savaş masraflarının finanse edilmesine yardımcı olduğu ve hatta yasadışı silah satışlarına karışmış olabileceği belirtilmektedir.²⁵

Sonuç olarak şirket Amerikan dış politika hedeflerine aykırı bir yaklaşım benimsemese de bazen şirketin ticari kaygıları sonucu siyasi açıdan pek de uygun görülmeyen kararlar alınmış olabilir.

ÖNEMLİ OPERASYONLARIN TARİHÇESİ

Brown & Root'un ilk askeri sözleşmesi 1992 yılında Savunma Bakanlığı'nın şirketten 3,9 milyon dolar karşılığında kendisi gibi özel askeri şirketlerin dünyanın herhangi bir yerindeki savaş bölgesine gönderilen Amerikan askerleri için lojistik destek sağlamada nasıl bir rol oynayabileceğine ilişkin gizli bir rapor hazırlamasını istemesiyle imzalanmıştır. İlk sözleşme için askeri operasyonlar için şirketlerin sağladığı lojistik destek konusunda geniş kapsamlı bir yönetim planı hazırlayacak bir şirket gerekiyordu. İşi alabilmek için toplam 37 şirket başvuruda bulunurken zafere ulaşan BRS olmuştur.²⁶ Şirketin geçmişi ve eşsiz deneyimlerinin, özellikle de petrol sahalarındaki büyük tecrübelerinin bunda çok büyük etkisi olmuştur.

BRS'nin ilk hazırlaması gereken rapor özel bir şirketin operasyonun yapıldığı ülkenin veya orada daha önceden bulunan bir Amerikan üssünün herhangi bir desteği olmadan (örneğin geçiş dönemlerinde) askerlere hızlı bir şekilde nasıl yardım sağlayacağı konusunu ele alıyordu. İstenen şey şirketin 180 günü aşkın süredir beş üsse konuşlandırılmış olan sayıları sürekli artan (50.000'e kadar) 20.000 askerin operasyon bölgesine sevkiyatını yapabilecek düzeyde olmasıydı.

Sonra 1992'de Pentagon 5 milyon dolar daha ödeyerek BRS'den raporunu daha spesifik durumları da ele alacak şekilde güncellemesini istedi.²⁷ Aynı yıl Amerikan Ordusu Mühendisler Birliği tasarladığı planları uygulamaya geçirmesi için BRS ile beş yıllık bir sözleşme imzaladı. Hazırladığı planları birkaç ay kadar kısa bir zaman sonra uygulaması istenen şirket yetkilileri bile bu gelişmeye çok şaşırmıştı. Somali'de ortaya çıkan insani krizle birlikte şirketten, yapılması planlanan Umut Yenileme Operasyonu'nu desteklemesi istendi. Şirket çalışanları Mogadişu'ya ilk ABD askerlerinden sadece 24 saat sonra ulaşmış ve Mart 1995'te ABD askerlerinin ülkeyi tamamen terk edişine

kadar da oradaki varlıklarını sürdürmüşlerdir.²⁸ Şirket Somali’de ulaştırma ve ikmal hatlarının idaresinden askerlerin yemek ihtiyaçlarının karşılanmasına kadar birçok alanda hizmet vermiştir. Şirket ayrıca askerlerin elbiselerini elle yıkamaları için (bu yöntem ülkeye çamaşır makineleri getirmekten daha ucuza geliyordu) Somalili kadınları tutmuş ve hatta ölen BM barış gücü askerlerinin cenazelerini yıkaması için bir cenaze görevlisi bile tutmuştu.²⁹ BRS yaklaşık 2.500 Somalili çalışanıyla uzunca bir süre ülkenin en büyük istihdam kaynağı olmuştu.

Somali operasyonundan sonra şirket Amerikan kuvvetlerine Ruanda (Ruandalı mültecilere yardım etmek amacıyla başlatılan Umuda Destek Operasyonu), Haiti (Haiti’nin sivil bir yönetime geçişine destek olma için başlatılan Demokrasiye Destek Operasyonu) ve Kuveyt’te (Kuveyt sınırındaki Irak’ın askeri oluşumuna karşı Tetikte Durma Operasyonu) destek sağlamıştır. Şirket her defasında da ciddi manada lojistik destek sağlamıştır. Şirketin üstlendiği bu faaliyetler operasyonların süresi uzadıkça ve özellikle de çok sayıda Amerikan askerinin çekilip şirketin daha fazla operasyonel bir rol üstlenmesiyle daha da artmıştır.

Balkanlarda Üstlenilen İşin Şirkete Getirileri

MPRI örneğinde olduğu gibi BRS’nin de en büyük kazançlarından birisi eski Yugoslavya’daki krizden gelmiştir. Şirketin Balkanlardaki ilk işi 1995 yılı başlarında Amerikan uçaklarının Bosna üzerindeki uçuşa kapalı hava sahasını denetlediği Uçuş Yasağı Operasyonu’na destek vermektir. Şirket 6,3 milyon dolarlık bu sözleşmeyle İtalya’daki Aviano hava üssünden hareket eden Amerikan kuvvetlerine destek hizmeti sağlıyordu.³⁰

Sektör tarihinin en büyük sözleşmesi aynı yıl 20.000’in üzerinde Amerikan askerinin NATO Uygulama Gücü (IFOR) bünyesinde bölgeye gönderilmesiyle imzalandı. Amerikan ordusu Brown & Root’a sağlayacağı lojistik destek karşılığında 546 milyon dolar

ödedi. Sözleşme asıl olarak Amerikan askerlerini kapsıyor olsa da diğer müttefik güçler açısından ortaya çıkan eksiklikler şirketi diğer Uygulama Gücü askerlerine de lojistik destek sağlamak zorunda bıraktı. Şirket bu süreçte diğer Amerikan güçlerinin bulunduğu Hırvatistan ve Macaristan'ın yanı sıra Bosna'da operasyonlar yürütmüştür.³¹

Balkanlardaki Destek Sözleşmesi aslında 1997'deki LOGCAP (Lojistik Sivil Artış Programı) çerçevesinde organize edilmiş olmasına karşın BRS sözleşmenin yenilenmesi yarışını Dyncorp şirketine kaybetti. Ancak operasyonların sekteye uğramaması için Balkanlar LOGCAP programından çıkartıldı ve Brown & Root'la tek başına Bosna'da askeri destek hizmetlerini sürdürmesi karşılığında 405 milyon dolarlık bir sözleşme imzalandı. BRS 1999 yılında şirkete yıllık 180 milyon dolarlık bir gelir getirmesi tahmin edilen bu sözleşmenin beş yıllık bir süre için yenilenmesi için girilen rekabette başka bir şirketi saf dışı bırakmayı başarmıştır.³²

Savaş rüzgârları gene BRS'nin lehine esmeye başlamıştı. Sadece birkaç ay sonra Kosova'daki savaş patlak verdi ve sonucunda yine şirkete ihtiyaç duyuldu. NATO hava operasyonlarının başlamasıyla BRS çalışanları da Kosova sınırının hemen ötesinde Arnavutluk ve Makedonya'da görevlendirilen Amerikan askerlerine lojistik destek sağlıyor ve ayrıca evlerinden olan yüz binlerce Kosovalı Arnavut için kamplar oluşturmuyordu.

Kızılhaç gibi yardım kuruluşları ve diğer sivil toplum kuruluşları Kosova'da ortaya çıkan bu toplu insan hareketine ve evsiz kalan mültecilere acilen konaklama ve yiyecek yardımı yapılmadığı takdirde ortaya çıkması muhtemel insani felakete hazır değillerdi. Bu yüzden yardım kuruluşları mülteciler için gerekli oldukça büyük kampların kurulması ve bakımı için NATO'dan yardım istedi. Ordu ise bu görevi BRS'ye devretti. İşin ilginç tarafı, bu işte en büyük pay sahibi BRS olmasına karşın mültecilerle ilgili bu durumun başarıyla idare edilmiş olmasının getirdiği itibar NATO sözcüsüne atfedilmişti.

Tablo 9.1

BRS'nin Kosova'da Üstlendiği Lojistik Faaliyetler

- Mühendislik
 - İnşaat
 - Üs faaliyetleri
 - Binaların bakımı
 - Ulaştırma hizmetleri
 - Yol ve araç bakımı
 - Teçhizat bakımı
 - Kargo işleri ve demiryolu istasyonlarında üstlenilen faaliyetler
 - Su üretimi ve dağıtımı
 - Yiyecek hizmetleri
 - Çamaşır yıkama hizmetleri
 - Enerji üretimi
 - Yakıt ikmali
 - Tehlikeli maddeler ve çevre ile ilgili konuların idaresi
 - Genel hazırlık bindirme safhası ve ön intikal faaliyetleri
 - Yangınla mücadele
 - Posta dağıtım
-

Savaşın Haziran 1999'da bitmesiyle Amerikan askerleri NATO'ya bağlı Kosova barış gücü (KFOR) bünyesinde Kosova'da görevlendirildi. Tüm barış gücünün yaklaşık beşte birini Amerikan askerleri oluşturuyordu ve onlar da BRS'den gelecek olan teknik ve lojistik destekle hareket ediyordu. Sadece Bosna operasyonu için tahmin edilen yıllık sözleşme bedeli 180 milyon dolardı. Ancak sadece 1999 yılında gerçekleştirilen maliyetler 1 milyar dolara ulaşmıştı ve önceden tahmin edilen beş yıllık bedeli bile çoktan geçmişti. Harcamaların çoğu Kosova ve komşularında yürütülen destek operasyonlarında meydana gelen ciddi artıştan kaynaklanıyordu. Geri kalanı ise Amerikan askerlerinin

bölgenin diğer yerlerindeki varlığını sürdürme çabalarına gidiyordu.³³

BRS'nin Kosova'da üstlendiği faaliyetlerin kapsamı ve boyutu insanı hayrete düşürecek düzeydedir. Şirket orada her biri küçük bir şehri andıran iki büyük askeri üs kurmuş ve bu üslerin idaresini üstlenmiştir. Üstelik bu üsler birkaç ay gibi kısa bir sürede açık buğday tarlalarının ortasında sıfırdan inşa edildi. Örneğin bu üslerin en büyüğü olan Bondsteel Kampı 5.000 asker kapasiteli olup içinde yol, kanalizasyon ve enerji altyapıları, barınma ve çalışma için inşa edilmiş ayrı binalar, helikopter sahaları, ıslah evi ve nöbetçi kulelerinden alan savunma sistemlerine kadar pek çok koruyucu önlem bulunduruyordu.

Şirket Kosova'ya varışından itibaren ilk üç ay içinde 7.000'in üzerinde asker kapasiteli 192 kışla, 13 helikopter pisti, 2 havacılık tesisi, 12'si küçük ve 2'si oldukça kapsamlı olmak üzere 14 yemekhane ve 37 geçici banyo inşa etmiştir. Bu yoğun inşaat faaliyetlerinin yanında ayrıca Amerikan askerlerine 1.134.182 üst kalite yemek, yaklaşık 210.000.000 litre içme suyu ve yaklaşık 1.450.000 litre mazot dağıtımını gibi birçok lojistik hizmet sağlanıyordu. Şirket ayrıca Amerikan askerlerinin kullandığı 671 tuvaletin bakımını yapmış, 89.228 metre küp çöp toplamış ve 4.229 konteynırın yüklenip boşaltılmasını üstlenmiştir.³⁴

Bu rakamlar Brown & Root şirketi tarafından sağlanan hizmetler hakkında bize sadece bir fikir veriyor; şirketin verdiği hizmetlerin kapsamı bunların çok çok ötesindeydi. Şirket aslında Amerikan ordusunun ihtiyacı olan tedarik ve teknik hizmetlerin hepsini tek elden yürüten bir organ işlevi görüyordu. Balkanlar da Amerikan askerlerinin yiyecek ihtiyacının yüzde 100'ü, taktik amaçlı kullanılan veya diğer araçların bakımının yüzde 100'ü, tehlikeli maddelerle ilgili konuların idaresinin yüzde 100'ü, su tedarikinin yüzde 90'ı, yakıt tedarikinin yüzde 80'i ve son olarak inşaat hizmetleri ve ağır teçhizatın taşınması işlerinin yüzde 75'i Brown & Root tarafından sağlanıyordu.³⁵

BRS savaş sahasında bir askeri tedarik şirketi gibi yer almamasına veya askerlere bir danışma şirketi gibi danışmanlık hizmeti sunmamasına karşın kesinlikle Amerikan ordusunun Kosova’da üstlendiği görev için hayati önem arz etmiştir. Askerlerin beslenmesinden uyumalarına ve kullandıkları silah ve araçların sorunsuz bir şekilde çalışır halde olmasına kadar pek çok temel unsur şirket tarafından gerçekleştirilmiştir.

Brown & Root’un lojistik ve teknik hizmetleri bu şekilde üstün ve hızlı bir şekilde sağlamayı başaramış olması gelecek askeri müdahaleler için bir örnek teşkil etmiştir. Bu tür destek faaliyetlerinin özelleştirilmesi ekonomik avantajlarının yanında başka artılar da getirmiştir. Örneğin, şirketin varlığı Amerika’nın bölgeye göndermesi gereken asker sayısını tahminen 8.900 kadar düşürmüş ve böylece Balkan operasyonlarını siyasi açıdan daha kabul edilebilir hâle getirmiştir.³⁶ Ayrıca şirketin desteği bölgede görevlendirilen Amerikan askerlerinin operasyonun amacına yönelik görevler üstlenmesine daha fazla imkân vermiştir.

BRS’NİN GELECEĞİ: DEĞİŞEN YAKLAŞIMLAR

Balkanlarda yakaladığı başarılarla rağmen Brown & Root’un askeri destek sektörü içinde üstleneceği gelecek rolü, daha önce de belirtildiği gibi Amerikan ordusunun muhtemel durum harekâtları üzerinde sahip olduğu o çok değerli tekel konumunu kaybetmesiyle 1997 yılında büyük bir darbe aldı. O zamana kadar BRS’nin bu alanda bir tekeli söz konusuydu, ancak LOGCAP programı çerçevesinde Amerikan ordusu için küresel lojistik destek sözleşmesinin beş yıllık yenileme sürecinde girilen yarış Virginia’ya bağlı Reston kökenli bir şirket olan DynCorp kazandı. BRS’nin ihaleyi kaybetmesinin kesin nedeni tam olarak bilinmiyor ancak söylentiler BRS’nin gelirlerini artırmak amacıyla verebileceği en düşük fiyatı teklif etmediği ve DynCorp’un ise tam aksine altyüklenicilerle kapsamlı bir işbirliği sayesinde daha düşük teklif verdiği yönünde.³⁷

Ancak daha önce de belirtildiği üzere Balkanlar LOGCAP programından çıkartılıp programın en önemli kısmı tek başına BRS'ye devredildi. BRS'ye tanınan bu imtiyazın gerekçeleri arasında şirketin bu bölgeyi çok iyi bilmesi, daha önce göstermiş olduğu başarılar ve görev esnasında şirket değiştirmenin süreci olumsuz etkileme olasılığı ve görev değişimi sırasında personelin daha fazla gösterilmesi gibi nedenlerden dolayı daha fazla maliyet getirme ihtimali gösterilebilir³⁸ Mayıs 2004'e kadar devam eden Balkan sözleşmesinin tahmini maliyeti 1,2 milyar dolardı.

BRS 2001'de LOGCAP sözleşmesini tekrar kazanarak gelirlerini yeniden artırmaya başladı. 11 Eylül saldırılarından sonra bunun şirkete çok faydası olmuştur. Amerika'nın başlattığı Sürekli Özgürlük Operasyonu kapsamında Orta Asya'daki faaliyetleri için lojistik destek ve üs inşalarının çoğu BRS'ye düşmüştü. Şirket ayrıca Küba'daki ıslah kampının yapımına da yardım etti.³⁹ Üstlenilen bu görevler karşılığı ödenecek para yüz milyon dolarlarla ifade ediliyordu. Newsday'de çıkan bir yazıda da ifade edildiği gibi, "BRS ve ağabeyi Halliburton Afganistan'da, Özbekistan'da, Guantanamo'da... Terörizme karşı savaş başlatılan her yerde..."⁴⁰

Şirket bu operasyonlardan çok para kazanmasına karşın gelecekteki durumu net görünmüyor. Şirketin geleceğini büyük ölçüde Amerikan ordusunun atacağı adımlar belirleyecek. Bir yandan Amerikan ordusu çok fazla alana yayılmış durumda ve kaynak olarak yetersiz görünüyor.⁴¹ Bu yüzden herhangi bir operasyon başlatması durumunda ordunun Brown & Root gibi özel bir şirketin desteğine ihtiyacı olacak.

Diğer yandan da bu faktörler durumu siyasi rüzgârın yönüne bağlı kılıyor. Bir ordu yetkilisi bu konuda şu ifadeleri kullanıyor: "BRS'nin büyümesine [Clinton] yönetimi yardımcı oldu. Beş yıl önce ne Bosna ne de Kosova meseleleri vardı."⁴² Bush-Cheney yönetimi ordunun çok fazla bölgede görevlendirildiğini ve Balkanlardaki Amerikan askerlerinin azaltılması gerektiğini savunuyordu. Bu şirketin kazançlarının düşeceği manasına geliyordu. Üstelik DynCorp ve Kanada'dan AT Frontec gibi yeni güçlü şirketle-

rin sektöre girmesi şirketin o eski parlak günlerini bir daha bulamayacağını sinyallerini veriyordu.

Çeşitlendirme Yönteminin Şirkete Getirileri

Brown & Root sadece muhtemel durum operasyonları üzerine çalışmanın eksilerinin farkına varmaya başlamıştı. Bu yüzden de fazla vakit kaybetmeden işlerini çeşitlendirme yoluna gitti.

Şirket planları arasında piyasadaki varlığını hem yatay hem de dikey olarak genişletmek bulunuyordu. Askeri lojistik açısından tek müşterisi Amerikan ordusu olsa da BRS Amerikan hükümetine sunduğu hizmetlerin kapsamını genişletmeye başlamıştı. Örneğin Haziran 2000’de Amerikan Donanması için kapsamlı bir destek programı içeren yaklaşık 300 milyon dolarlık bir sözleşme imzaladı. Ayrıca Savunma Bakanlığı’na bağlı olmayan kurum ve kuruluşlar da artık şirketin potansiyel müşterileri arasında görülmüyordu. Örneğin Amerikan büyükelçiliklerindeki güvenliğin artırılması için 100 milyon dolarlık ve Ulusal Sağlık Enstitülerindeki laboratuvarların bakımı için 40 milyon dolarlık sözleşmelere imza atıldı.⁴³ Şirket önümüzdeki yıllarda Amerikan hükümetinin bu sektördeki özelleştirme giderlerinin on milyarlarca dolara ulaşacağı ve özel destek sektörünün daha da büyüyeceği kanaatine sahiptir.⁴⁴

BRS aynı zamanda faaliyet kapsamını ABD dışına taşımanın da faydalı olacağını düşünüyor. Bu açıdan NATO ülkeleri ve diğer yakın ABD müttefiklerine de benzer askeri destek hizmetleri sunmaya başladı. Örneğin şirket Kuzey Galler’de savaş uçağı pilotlarının eğitildiği Valley üssünü Kraliyet Hava Kuvvetleri adına işletmek için sözleşme imzalamıştır. BRS burada uçakların bakımı, silah desteği, havacılık elektroniği desteği ve tesislerin idaresi gibi faaliyetler üstlenmiştir. Ayrıca Kraliyet Donanması adına askeri limanların idaresi ve Avustralya ordusu için haberleşme desteği sağlama işleri de şirket tarafından alınmıştır. Şirketin Kosova’daki mülteci kamplarını yönetirken edindiği tecrü-

be insani yardım kuruluşlarının da ilerde şirketin müşteri listesine eklenebileceğini gösteriyor. Ayrıca çok taraflı barış operasyonları için de şirketin lojistik desteğine ihtiyaç duyulabilir. Raki-bi DynCorp şu ana kadar birçok BM girişimi kapsamında benzer destek hizmetleri vermiştir.

Ancak bu uluslararası piyasaya açılma politikası aynı zamanda şirketin bazen ilginç müşterilerle de karşılaşması anlamına geliyordu. Ekim 2000’de şirketin yan kuruluşlarından birisi Rus Donanması tarafından kayıp Kursk nükleer denizaltısını kurtarma operasyonu için tutuldu. Bu yaklaşık 9 milyon dolarlık bir sözleşmeydi ve Rusların özelleşmiş askeri endüstriye başvurduğu ilk örneklerden birisi olarak karşımıza çıkmaktaydı.⁴⁵ Kasım 2000’de de Stratejik Silahların İndirimi Antlaşması (START) şartları çerçevesinde Rus hükûmetine kıtalararası balistik füzelerin parçalara ayrılması konusunda yardımcı olmak amacıyla Amerikan Savunma Tehdit Azaltma Ajansı ile birlikte 283 milyon dolarlık bir projeye katılmıştır. Aslında bu iş silah kontrolüyle ilgili olsa da özel askeri sektörün nükleer silah alanına attığı ilk adımlardan birisini teşkil etmektedir.

Şirketin seçtiği bu iş çeşitlendirme stratejisinin kesin sonuçları şu anda tam olarak bilinmemesine karşın bazı ihtimaller çok açık durumdadır. Petrol fiyatlarının değişkenliği Halliburton’un enerji alanındaki gelirlerini bazen olumsuz etkileyebiliyor, ancak BRS’nin askeri lojistik destek faaliyetlerinin şirket için oldukça istikrarlı ve bir o kadar da değerli bir büyüme unsuru oluşturduğu inkâr edilemez. Bu askeri ve sivil sektörlerin işbirliği, işlerin iyi gitmediği ortamlarda bile Halliburton’un sürekli kâr etmesini sağlıyor.

ONUNCU BÖLÜM

SÖZLEŞMELERDEN DOĞAN SORUNLAR

“Eğer bir kişiyi hem Asker hem de Tüccar yapmaya çalışırsanız, boşuna uğraşmış olursunuz.”

Amiral Cornelius Metelieff, 1608

Ne zaman başkalarına bir iş versek, bu bir su tesisatçısı da olabilir bir avukat da, hep aynı endişeleri taşıyoruz: İş bizim istediğimiz gibi yapılacak mı? İş yapılırken nasıl kontrol edebiliriz? Kazıklandık mı?

İşin içinde özel askeri şirketler olunca sözleşme sürecinde birçok ilginç sorunla karşılaşılabilir. Özelleşmiş askeri endüstri ekonomik, siyasi ve askeri unsurların alışlagelmemiş bir sentezinden oluşmaktadır. Özel askeri şirket müşterilerinin karşılaştığı zorluklardan birisi istedikleri hizmetin çok önemli olmasının yanında çoğunlukla güvenlikleri için büyük önem arz etmesidir. Aynı zamanda işi verirken piyasanın rekabet ilkelerini de gözetmek zorundadırlar. Tüm müşterileri ilgilendiren diğer bir mesele ise, ki bu en güçlü devletler için de geçerli, yükümlülüklerini yerine getiremeyen bir özel askeri şirketin yerinin hemen yenisiyle doldurabilecek bir olanak olup olmadığı konusudur.

Sonuç olarak özelleşmiş askeri endüstri uluslararası güvenlik alanına sözleşmelerden doğan çok ciddi sorunlar getirmektedir. Genel olarak bu sorunlar birbiriyle bağdaşmayan bağlılık ve amaçlar olarak iki ana başlığa indirgenebilir. Herhangi bir sözleşme sürecinde bir “işveren” (parayı ödeyen taraf) kendisi adına faaliyette bulunması için bir “temsilci” (iş yapacak olan taraf) tutar. Ancak söz konusu bu iki tarafın çıkarları genellikle tam olarak örtüşmez. Dahası, her iki taraf da birbirlerinin kesin hedefleriyle ilgili tam bir bilgiye sahip değildir.

Bu taraflar arasındaki ilişkinin karmaşıklığı işveren tarafın kendi ayrı gündemi olan bir temsilciye güvenmesiyle ortaya çıkıyor.¹ Söz konusu özel askeri şirketler olunca müşterilerin güvenlik hedefleriyle şirketlerin kâr maksimizasyonu hedefleri arasında her zaman çatışmalar olmuştur. “İyi” kavramı hükümetler ve şirketler için genelde farklı şeyler ifade ediyor. Şirketler sadece müşterilerinin çıkarları için hareket ettiklerini ve personelinin (genelde emekli askeri personel) oldukça güvenilir olduğunu iddia ediyorlar. Fakat askeri eyleme karar veren taraf ve bunun altında yatan sebepler farklılık göstermeye başladı. Örneğin özel askeri şirketler işverenin güvenliği için gerekli kararları alan kişiler konumuna gelmiştir. Üstelik bunlar bu işi iyi niyet ya da onur için değil tamamen kâr elde etmek amacıyla yapan kişilerdir. Kısacası tüm iş “savaş” kavramı bağlamında gelişiyor. Yani özel askeri şirketlerle yapılan sözleşmeler en karmaşık ortamlar göz önüne alınarak hazırlanıyor. Sonuçta savaş Carl von Clausewitz gibi askeri düşünürlerin “birçok bilinmeyen olan bir dizi sıra dışı durum” olarak tanımladığı bir olgudur.²

EKSİK BİLGİ VE DENETİM GÜÇLÜKLERİ

Bir temsilciye sözleşme yoluyla bir iş verildiği zaman mutlaka “eksik bilgi” söz konusu olur. İş başladıktan sonra artık işveren olayların gidişatı hakkında tam bir bilgiye sahip olamaz ve dolaşısıyla temsilciden gelen bilgilere güvenmek zorundadır. Bu açı-

dan bu konuyla ilgili ortaya konan çağdaş yaklaşımlar önem kazanır. İşveren ya da müşterinin çıkarlarını korumak ve temsilcinin etkisi olmaksızın kendi edindiği bilgiler uyarınca karar alabilmesini sağlamak amacıyla bağımsız mekanizmalar bulunmuştur.³ Bu tarz uygulamalar için gerekli olan diğer unsurlar arasında açık ve güvenilir performans standartları; teminatlı ödeme koşulları; belirsiz şart ve koşullar için korunma hükmü; ve uygun görüldüğü takdirde işin iyi yapılmasını destekleyen ve iş anlaşmaya uygun olarak yapılmadığı takdirde de ceza öngören bir teşvik sistemi bulunmaktadır.⁴

Ancak uygulamaya gelince özel askeri şirketlerle yapılan sözleşmeler için bu standartların tam olarak uygulandığını söylemek oldukça güçtür.

Denetimde Karşılaşılan Güçlükler

Özel askeri şirket sözleşmelerinin tam olarak denetlenmesini engelleyen birçok faktör vardır. Durumu güçleştiren unsurların başında piyasanın yapısı gelir. Özel askeri şirketlerle imzalanan sözleşmelerde arz ve talebin hemen gerçekleştiği serbest pazarlarda uygulanabilen bir kontrol mekanizması bulunmaz. Özelleşmiş askeri endüstri içinde iş yapmak bazı köklü endüstrilerle iş yapmaya benzer.⁵ Rekabetin bölünmesinin yanında işverenin temsilciye uygulayabileceği yaptırımlar da sınırlıdır. Piyasada gerçekleşen uzmanlaşma ve şirketlerin anlaşma yapabilecekleri müşterilerle ilgili kendilerine koydukları sınırlar (örneğin, Amerikan ordusunun sözleşmelerinin güvenlik açısından Amerikan şirketlerine verilmesi) göz önüne alındığında müşterilerin olması gerektiği gibi rekabetçi bir piyasaya uygun şirketler bulmaları güçtür.⁶ Bu sınırlı rekabet ortamı sözleşmeleri kazanacak olan tarafların daha önceden belirlenmesiyle daha da istenmeyen bir hâl almaktadır. Örneğin MPRI'nın "Eğit ve Donat" sözleşmesini ve DynCorp'un ABD Dışişleri Bakanlığı sözleşmelerini bu yolla aldığı söylenmektedir. Bu tür uygulamalar özelleştirmenin et-

kinliğinin özel kuruluşların varlığından ziyade daha fazla rekabet ortamı sağlamasından kaynaklandığını göz ardı etmektedir.⁷

Özel askeri şirketlerin varlığını destekleyenler de eleştirenler de bu endüstrinin devlet organları tarafından sistemli bir şekilde denetlenmesi gerektiğini düşünüyor.⁸ Ancak sözleşmelerin sürekli denetlenmesi hem masrafları artırıyor hem de hiyerarşi ve sorumluluk alanlarında karışıklığa yol açıyor. Bu durum özelleştirme işleminin artılarını yok etmekle kalmayıp aynı zamanda kendi içinde tutarsız bir durum ortaya koyuyor. Sektör destekçilerine göre kamu kurumlarına bazı görevlerin yerine getirilmesi konusunda güvenmeyip, sonra da onlardan bu görevlerin ifasını denetlemelerini beklemek büyük bir tezat oluşturuyor.⁹

Özel askeri şirket sözleşmelerinin birçoğunda herhangi bir gözetim unsuruna veya açıkça belirtilmiş şartlara rastlanamamaktadır. Fakat en iyi ordularda bile şirketlerle ilişkiler hususunda az da olsa doktrin bulunmaktadır. Örneğin Amerikan Ordusu'nun Balkanlarda almış olduğu lojistik destek konusunda komuta yapısı içinde anlaşma yapılan şirketin performansını denetlemek veya alternatifler için seçenekler belirlemek gibi bir gündem söz konusu değildi. Sistematik bir değerlendirme mekanizması da olmadığı için değerlendirmeler anında yapılıyordu.¹⁰ Bu planlama eksikliğinden ötürü yerel askeri komutanların karar alırken ortaya çıkacak maliyetleri çok fazla düşünmediği ve bu yüzden masrafların arttığı gözlenmiştir.¹¹ Bu problemler Orta Asya'da daha sonra yürütülen operasyonlarda da cereyan etmiştir.

Aynı şekilde, sözleşme şartları da genelde belirsiz olup başarı ve etkinlik standartlarından yoksundur. Bu da işvereni işin nasıl gittiği ve bir sonraki adım olarak ne yapılması gerektiği konusunda şirketin insafına bırakmaktadır. Örneğin Bosna'daki "Eğit ve Donat" programında askeri danışma şirketinin güvenilirliğinden yararlanarak müşteri için ekstra işler çıkarttığı söyleniyor. Fakat bu durum şirkete avantaj sağlamamış daha sonraki işler için hanesine eksi olarak yazılmıştır.¹²

Bu yapısal konuların ötesinde özel askeri şirket sözleşmelerinin izlenmesi ortam olarak da zordur. Faaliyetler çok karmaşık savaş ortamlarında yürütülmektedir. Üstelik şirketler kamu denetimine açık değildirler ve merkezleri çoğunlukla farklı bir yerde bulunur. Diğer bir güçlük de şirketlerin sunduğu hizmetten asıl yararlanan tarafın her zaman işveren olmadığı gerçeğidir. Devletlerin özel askeri şirketlerle anlaşıp kendi adına uluslararası bir kuruluşa askeri destek sağlaması buna örnek olarak verilebilir. Böyle durumlarda alıcı ile satıcı arasındaki ilişki normal bir alışverişteki gibi değildir; burada sağlanacak hizmetler için para ödeyen taraf o hizmetleri alacak taraf değildir, dolayısıyla işin nasıl yapıldığını tam olarak görme imkânına da sahip olmayacaktır. Şirket aldığı paranın karşılığında taahhüt ettiği yükümlülükleri harfiyen yerine getirmeyebilir.¹³ Örneğin şirketler fırsat buldukça personel profilleriyle oynamaktadırlar. Bu bağlamda, DynCorp şirketinin Kosova'daki BM barışı koruma operasyonları sırasında şartlara uygun olmayan güvenlik güçleri (belirlenen yaş ve kilo sınırını aşan) göndererek Amerikan hükümetini kandırdığı iddia edilmektedir.¹⁴

Diğer bir güçlük ise sözleşmelerin idaresini yürüten personelle ilgilidir. Müşteriler sözleşmelerin nasıl izleneceği hakkında personeline genelde bir eğitim veya ayrıntılı bilgi sunmazlar. Ayrıca bu iş için görevlendirdikleri kişilerin pek nitelikli insanlar olduğunu söylemek de zordur.¹⁵ Örneğin, Genel Muhasebe Dairesi'nin raporuna göre Amerika'nın Balkanlarda aldığı lojistik destek sözleşmesinin maliyetinin tahmin edilenden milyon dolarlarca daha fazla olmasının nedeni sözleşmenin izlenmesi görevini üstlenen personelin bu konuda yeterince eğitilmemiş olmasıydı. Zaten bu görevin başında olan kişi hiçbir sözleşme deneyimine sahip olmayan bir topçu subayıydı.¹⁶ Ayrıca müşterinin askeri kanadında çok sık personel değişiklikleri olması da bu süreci zorlaştırmaktadır.

Bu “döner kapı sendromu” ayrıca denetimin disiplinli ve önyargısız bir şekilde yürütülmesine engel oluyor. Kamu görevindeyken şirketleri denetleyen kişilerin işin sonunda o şirketler için

çalışmaya başladığı birçok defa görülmüştür. Daha önce de belirtildiği gibi birçok özel askeri şirket personeli halen ordu içinde bulunan eski meslektaşlarıyla yakın ilişkilerini sürdürmektedir.¹⁷ Bunlara ek olarak, emekli subayların kamu görevleri sırasında isim yapmaları hükümet yetkililerinin ve yargı mensuplarının onlara gereğinden fazla güven duymalarını sağlayabilir.¹⁸ Tabii ki bu özel askeri şirketlerin vatanseverliklerinin sorgulanması gerektiği anlamına gelmiyor; ancak özel sektörde yeni sorumlulukları olduğu gerçeğini de değiştirmiyor. O açıdan her zaman için bir çıkar çatışması ihtimali bulunuyor, özellikle de şirketin ilerde işine yarayacak olan yeni sözleşmelerin ortaya çıkmasını sağlayacak karar etkileme süreçleri gibi.

Özel askeri şirket yöneticilerinin pek çoğu bu tarz çıkar amaçları gütmediklerini ve hatta yaptıkları işler çerçevesinde hep ülke çıkarlarını gözettiklerini söylüyorlar. Ancak bir araştırmacı bu konuyla ilgili şunları kaydediyor: “İşte buradaki tehlike ülke çıkarları kavramının tanımının gittikçe daha karmaşık bir hale gelmesidir.”¹⁹ Birçok şirket ülke çıkarlarının net çizgilerle ayrılmadığı gri alanlarda faaliyetlerini sürdürüyor. Bu yüzden bazen istemeden de olsa kendi çıkarlarına daha yakın durabiliyorlar. Özel sektör çalışanları kamu çalışanlarından çok daha farklı güdü ve sorumluluklara sahiptir. Bir çalışan geçmiş ne olursa olsun özel bir şirkette çalışırken doğrudan o şirkete ve şirketin yöneticilerine karşı sorumlu oluyor; çünkü orada kamu görevlileri tarafından değil şirket yönetimi tarafından işe alınıp, işten atılıp, terfi ettirilip, rütbesi düşürülüp, ödüllendirilip, cezalandırılıyor.²⁰

Sonuç olarak körü körüne güven hiçbir zaman düzenli bir izleme mekanizmasının yerini tutamaz. Fakat söz konusu özel askeri şirketler olunca bu süreç oldukça karmaşık bir hâl alıyor.

Kâr Eğilimi

Başarması güç olsa da iyi bir takip süreci askeri sözleşmeler için gereklidir. Şirketlerin temel amacı kâr maksimizasyonudur. Bu bağlamda şirketlerin, müşterilerinininkinden ziyade kendi kârlarını

gözetmesi kuvvetle muhtemel bir durumdur. Her zaman “tatmin edici” kâr düzeylerinin kendileri için yeterli olduğunu ifade eden şirketler tatmin edicilik kavramının sınırlarını kendileri belirle-mekteler.

Şirketlerin kâr amacı gütmeleri verdikleri hizmeti derinden etkiliyor. Sözleşmenin finansal sınırları kullandıkları metot ve teknikler dâhil tüm faaliyetlerini şekillendirecektir. Örneğin şirketler etkin bir çözüme giden yolda harcamalarını kısmak amacıyla bazı değişiklikler yapabilirken devlet orduları için böyle bir durum söz konusu olmamaktadır.

Diğer bir mesele de şirketlerin müşteriyi aldatması veya kazıklamasıdır. Herhangi bir örgütsel boşluk işlerin gidişatını bazen aksatabilir, ancak özelleştirme gerçek maliyetin abartılması için doğrudan bir teşvik unsurudur.²¹ Yani bu faaliyetlerin bir ulusal güvenlik meselesi olması, durumu değiştirmiyor. Özel şirketler savaşlarda devlet kurumlarını aldatırlar ve bu durum tarihsel olarak Forge Vadisi’nde oldukça güç durumda bulunan Devrim Ordusu’nun Philadelphialı tüccarlar tarafından kandırılmasına kadar uzanmaktadır. Özel askeri şirketlerin şu anki durumu da bundan çok farklı değildir. Şimdi müşteriler satılan ürün yerine verilen hizmetler konusunda kandırılıyor. Aradaki fark özel askeri şirketlerle olan ilişkilerde müşterinin kayıplarının sözleşme süresi boyunca tekrar tekrar meydana gelecek olmasıdır. İlkinde bir ürün için bir defalığına 500 dolar fazladan verirsiniz, ama diğerinde her maaş döneminde gereksiz çalışanlar için tekrar tekrar ödeme yaparsınız.

Şirketler fiyat tahminlerini karmaşık maliyet hesaplarıyla değil ne kadar para koparabileceklerini düşünerek yapıyorlar. Bu durum özellikle savunma hizmetleri sektöründe oldukça yaygın olarak kullanılan sabit fiyat veya getiri oranı esasına dayalı sözleşmeler için geçerlidir. Normalde şirketler fiyatları düşürüp hizmet kalitesini artırarak piyasada başarılı olurlar. Bu durumda şirketlerin kazancı müşteriye düşük fiyat olarak yansımaktadır. Ancak sabit fiyat esasına dayalı sözleşmelerde şirketin masrafları arttıkça toplam geliri de doğru orantılı olarak artıyor.²²

Sektörde sağlam bir rekabet anlayışının bulunmaması da bu durumu daha da içinden çıkılmaz bir hâle getiriyor. Ayrıca birçok sözleşme oldukça uzun süreli olabiliyor, hatta yüksek teknoloji bazı silah sistemleri ile ilgili sözleşmeler süresiz olarak yapılıyor. Bu sözleşmeler de doğal olarak imzalandığı andan itibaren taraf olan şirkete bir tekel konumu sağlıyor. Bu da ilk fiyat teklifi aşamasının olması gerektiğinden farklı yürümesine neden olabiliyor. Çünkü ekstra masrafların daha sonra konuşulabileceğini bilen şirketler ilk başta düşük teklif verebiliyorlar. Ancak proje başladıktan sonra şirketlerden fiyatın artması yönünde oldukça fazla baskı geliyor.²³ Aynı şekilde şirketler daha önce yaptıkları işleri referans göstererek alanlarında eşsiz bir uzmanlığa sahip olduklarını söylüyorlar. Bu da diğer şirketleri saf dışı bırakıp daha sonraki sözleşmelerin aynı şirkete verilmesi için sağlam bir zemin oluşturuyor.

Ekonomik bağlamda ortaya çıkan bu duruma “gerçekleşmiş rant sağlama” adı verilmektedir.²⁴ Sözleşme yürürlüğe girdikten sonra şirketlerin müşteriye fazla fiyat çıkarması için bir dizi teşvik edici unsur bulunuyor. Eğer ödeme miktarı sözleşmenin uzunluğuna göre belirlenecekse şirket fiyatı olabildiğince uzun bir zaman dilimine göre hesaplayacaktır. Aynı şekilde, eğer ödeme miktarı gerekli personel sayısına göre belirlenecekse şirket olabildiğince fazla personel kullanacak veya hileyle çalışan sayısını fazla gösterme yoluna gidecektir.

Çoğunlukla gerekli hizmet düzeyini ve çalışan sayısını belirleyen taraf özel askeri şirketlerdir. Müşterilerin yaptığı şey sadece bu alanda uzman olan şirketlerin dediklerine güvenmektir. Hizmet düzeyi derinlemesine incelendiği zaman fazla maliyetlerin ortaya çıktığı görülecektir. Örneğin 1999’da Amerikan Ordusu Bosna’da bazı askeri üs işlerini BRS şirketine devretme kararı aldı. Şirket üsteki komutanlara bile danışma gereği duymadan bu iş için 116 personele ihtiyaç olduğuna karar verdi. Ancak ordu tarafından sonradan yapılan inceleme sonucu sadece 66 personele ihtiyaç duyulduğu ortaya çıktı. Aynı şekilde Mayıs 2000’de Ame-

rikan Ordusu'nun Bosna'daki tugay komutanı sorumluluk alanı kapsamında özel askeri şirketler tarafından yürütülen operasyonları araştırdı. Ortaya çıkan sonuca göre BRS personelinin yüzde 85'i fiziksel standartlara uymuyordu ve yüzde 40'ının da yürütülen faaliyetlerle uzaktan yakından alakası yoktu.²⁵

Daha fazla personel çalıştırabilmek için şirketlerin yeteneklerini tamamen göz ardı ederek sözleşme şartlarına uygun olmayan personel çalıştırdığı iddia edilmektedir. Örneğin bir şirketin askeri komuta sınıfına eğitim vermekle sorumlu kişinin kendisi Harp Akademisi mezunu olmayabiliyor. Ayrıca şirketlerin eğitimleri arasında hiç savaş deneyimi olmayan insanlar bulunduğu da söyleniyor. Bunların arasında dört yıllık yedek subay eğitimini askeri deneyim olarak belirten insanlar da bulunuyor.²⁶ Bunlara ek olarak iki farklı şirketin yöneticilerinin konumlarını kullanarak müşterilerin durumlarını hiç dikkate almaksızın özel hayatlarındaki vasıfsız kişileri şirkete ait bürolarda işe aldıkları söylenmektedir.²⁷

DynCorp'un Amerikan ordusuyla imzaladığı havacılık destek sözleşmesi bu tarz personel kandırmacaları açısından güzel bir örnek olarak karşımıza çıkıyor. Şirketin Amerikan savaş uçaklarının bakımı için görevlendirdiği çalışanların bazılarının eski garson, güvenlik görevlisi, aşçı ve kasiyerler olduğu ifade ediliyor. Sözleşme kapsamında şirket için çalışan bir teknisyen bu konuyla ilgili, "Aramızda uçakların bakımında çalışan ancak ne bir havacılık ne de yer teçhizatı deneyimi olan insanlar var. Bakımı eski bir garson ya da uzman bir teknisyen tarafından yapılmış bir helikopter... Hangisinde uçmak isterdiniz? Şirket elde edeceğe kâra bakıyor. Helikopterin bakımının kimin tarafından yapıldığı onların umurunda bile değil. Şirketin gelirleri açısından bunun işe yaradığını söyleyebiliriz, ancak ne olursa olsun hiçbir şey askerlerimizi riske atmaya değmez."²⁸ DynCorp çalışanları düşman saldırısı değil de bakım hatası yüzünden düşen uçakların sayısının şirket adına çalışan deneyimsiz ve vasıfsız çalışanlar yüzünden çok fazla olduğunu belirtiyor.²⁹

Böyle sorunlar herhangi bir sözleşme için de söz konusu olabilir; hiçbir müşteri kendisini başkasına devrettiği bir işle ilgili ortaya çıkabilecek olan risklerden tamamen koruyamaz. Zayıf devletler de güçlü devletler de özel askeri şirketlerin yaptıkları uygulamalardan aynı şekilde muzdarip olmuşlardır. Balkanlar Destek Sözleşmesi çerçevesinde BRS'nin üstlendiği yedi ana sorumluluk alanının dördünde yetersiz kaldığı veya Amerikan ordusunu kazıkladığı söylenmektedir. Zayıf bir devlet olan Papua Yeni Gine de aynı şekilde Sandline şirketi tarafından aldatılmıştır.³⁰

Gerçek şu ki, askeri endüstride de diğer endüstrilerde de özelleştirmenin kâr sağlayıp sağlamadığı kesin değildir. Kendi şirketleriyle ilgili işleri başka kuruluşlara devreden üst düzey 1500 şirket yöneticisinin katıldığı, Deloitte & Touche tarafından düzenlenen bir araştırmaya göre bu kişilerin sadece yüzde 31'i bu işlemin kâr sağladığını düşünürken geri kalan yüzde 69'u hayal kırıklığına uğradıklarını ifade etmiştir.³¹ Benzer şekilde araştırma ve geliştirme şirketi RAND'ın ABD'deki profesyonel askeri eğitim programlarının özelleştirilmesi üzerine hazırladığı rapora göre bu uygulamanın da herhangi bir maddi artışı bulunmamaktadır.³²

Askeri özelleştirmenin yaygınlaştırılmasını sağlayan (bünyesinde askeri endüstri yöneticileri bulundurduğu için bu çok şaşırtıcı bir durum değil) ve bir danışma birimi görevi yapan Amerikan Savunma Bilim Kurulu 1990'ların başında gerçekleştirilen ilk dalga askeri özelleştirmelerden Savunma Bakanlığı'nın 6 milyar doların üzerinde tasarruf sağlayacağı tahmininde bulunmuştu, ancak süreç sonunda elde edilen rakamlar hâlâ açıklanmamış durumda. Daha sonra Kamu Hesap Verilebilirlik Kurumu tarafından, tahmin rakamlarının en az yüzde 75 oranında abartıldığını açıkladı. Ancak bu oranda bir tasarruf bile çok zor görünüyor.³³ Sonuçta ordu daha sistemli politikalar izleme kararı aldı. Ancak bu politikaların ne kadar tasarruf sağladığı veya operasyonlara nasıl katkı sağladığı henüz tam olarak bilinmiyor.³⁴

Neden Kendilerini Riske Atsınlar ki?

Sözleşmelerden doğan diğer bir sorun da şirketlerin üstlendikleri görevler için ellerinden gelenin en iyisini yapmamalarıdır. İşveren taraf her zaman şirketin yaptığı faaliyetleri olay yerinde gözetleyemez. Bu yüzden anlaşma yaptığı şirketin iyi niyetine güvenmek zorundadır. Bazen şirketler için teşvikler de olabiliyor, ancak onlar da şirket çıkarlarını koruma amaçlı olarak sözleşmelerin uzatılmasını ve gereksiz risklerin alınmamasını kapsıyor.³⁵

İşin doğası gereği özel askeri şirketlerin performans değerlendirilmesi genelde tam olarak yapılamaz, çünkü askeri başarı aynı zamanda düşmana da bağlıdır. Başarısızlık düşman kaynaklı da olabilir, şirketin yetersizliği veya çalışma isteksizliği nedeniyle de gerçekleşebilir. Şirketin performansını değerlendirmek için oluşturulan izleme mekanizmaları bile net bir sonuç vermemektedir. Aynı zamanda şirket gerçek başarıya ulaşmak yerine görüntü olarak başarılı imajı vermeye yönelebilir.³⁶ Özel askeri şirketlerin kara mayını temizleme operasyonlarıyla ilgili en sık karşılaşılan şikâyetlerden birisi sadece ana yolları temizleyip (hem daha kolay hem de performans değerlendirmesi için daha fazla etkili) köy yolları veya okul yolları gibi diğer riskli ama gene de gerekli yerleri göz ardı etmeleridir.³⁷

Bu durum tedarik sektöründeki özel askeri şirketlerle çalışan müşterilerin güvenliği için oldukça tehlikeli bir senaryodur. Savaş durumunda müşteriyi kandırmaya çalışan bir özel askeri şirket; çatışmaların yayılmasına, uzamasına veya başka güvenlik risklerinin ortaya çıkmasına sebep olabilir. Bu durum 1970’lerde cereyan eden Biafra çatışmasında aynen gerçekleşmiş ve hatta 1997-1999 yılları arasındaki Etiyopya-Eritre çatışmasında da görülmüştür.³⁸ Etiyopyalılar Rus şirketi Sukhoi’den küçük ama donanımlı bir hava gücü kiralamıştı. Fakat bazıları bu hava gücünün görevlerini tam olarak yerine getiremediğini düşünüyordu. Şirkete bağlı güçler sivil hedefleri bombalarken Eritre hava kuvvetlerine (Rus ve Ukraynalı pilotları tuttuğu söyleniyor) karşı ciddi bir varlık göstermiyordu.³⁹ Aynı durumun Yemen, Kongo-

Brazzaville ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde (Zahire) de gerçekleştiği söylenmektedir.⁴⁰ Benzer şekilde Çeçen Savaşı'nda Rus ordusu da anlaştığı özel birliklerle sıkıntılar yaşamıştır; askerlerin yüzde 30'u yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmeden görevlerinin başından ayrılmıştır. Muharebe alanında her gün karşılaştıkları için bu askerleri çok iyi tanıyan Çeçen milisler düşmanlarının kendi saldırılarına genelde karşılık vermediğini ve rüşvetle kolayca kandırılabilindiklerini ifade etmiştir.⁴¹

Özel askeri şirketlerle ilgili başka bir endişe de diğer ticari oluşumlarla olan ilişkilerinin onları müşterilerinin çıkarlarına aykırı bazı adımlar atmaya sevk edebileceği endişesidir. Bu tarz bağlantılar şirketlerin çatışmayı bir an önce sonlandırmak amacıyla değil de başka bir şirkete yardım etmek içgüdüleriyle hareket edebileceği anlamına gelir. Executive Outcomes'ın Sierra Leone'deki operasyonları bu soruna işaret eder. Eski bir Executive Outcomes personeli bu konuya ilişkin, "Freetown'ın kontrolünü ele geçirdikten sonra DiamondWorks şirketinin maden çıkarmaya başlayabilmesi için Kono bölgesini geri almak amacıyla görevlendirildik. Yapılması gereken şey isyancıların sonuna kadar geri çekilmelerini sağlamak için peşlerinden gitmekti. Ancak ticari çıkarlar bu şekilde askeri kararları olumsuz yönde etkileyebiliyor." demiştir.⁴²

Şirketlerle ilgili ortaya atılan iddiaların belki de en korkunçlarından birisi bazı askeri şirketlerin kendi ticari çıkarlarını korumak için çatışmaların her iki tarafıyla da anlaşma yaptığı söylenisidir. Lifeguard şirketinin Sierra Leone'de isyancılara silah tedarik ettiği iddia edilmektedir. Şirket aynı dönemde bazı maden firmaları tarafından maden sahalarının isyancılara karşı korunması için tutulmuştu. Şirketin maden işlerinin savaşın vurduğu bölgede aralıksız devam etmesini sağlamak için isyancılarla anlaşma yaptığı iddia edilmektedir. Üstelik Lifeguard isyancılarla mücadele için hükümet tarafından tutulan Sandline'in ortağıydı.⁴³ Aynı şekilde, Sandline sözleşmesi çerçevesinde Sierra Leone hükümetine hava desteği sağlaması öngörülen Sky Air Cargo şirketinin de isyancı güçlere silah temin ettiği söylenmektedir.⁴⁴

ASKERİ ÖZELLEŞTİRME VE KONTROL KAYBI

Askeri alanda özelleştirmeye gitmenin risklerinden birisi de müşterinin şirkete çok fazla bağımlı hâle gelmesidir. Bu şekilde müşterinin stratejik planlarının çok önemli bir kısmı özel bir şirketin insafına kalır. Ancak bu şirket de kendi içinde piyasadaki değişmelerden etkilenmektedir.

Diğer bir husus da şirketin yükümlülüklerini yerine getirememesi halinde bir hükümetin aynı işi kısa sürede başka bir şirkete devretme olanağının olup olmamasıdır. Müşterilerin özel askeri şirketlere emanet ettikleri işler genelde çok önemli konulardır. Bu açıdan müşterinin güvenliği açısından iki olası risk karşımıza çıkıyor: 1) Şirket en çok ihtiyaç duyulduğu anda işi bırakabilir veya 2) Şirket müşteri üzerinde hâkimiyet kurabilir. Birinci ihtimal askeri tedarik ve destek sektörlerinde herhangi bir şirketle ilgili ortaya çıkabilirken, ikincisi daha çok tedarik şirketleri ile zayıf müşterileri arasındaki işler için geçerlidir. Özel askeri endüstri savunucuları böyle bir durumun şirketin adına zarar vereceği için söz konusu olmadığını söylüyor. Ancak bazı kısa dönemli getirilerin şirketin adıyla ilgili kaygıların önüne geçebileceği de yadsınamayacak bir geçektir.

Yarı Yolda Bırakılan Müşteriler: İhlâl Edilen

Sözleşmeler ve Şirketlere Duyulan Aşırı Güven

Durum bir şirket açısından finansal olarak veya gerçek anlamda risk teşkil etmeye başlamışsa ve şirketin işi devam ettirmesi için sağlam teşvik unsurları bulunmuyorsa müşterinin yarı yolda bırakılması olasıdır. Sözleşmeyle ilgili herhangi bir sorunun ortaya çıkması durumunda çoğunlukla başka bir ülkeye kayıtlı olan şirketler için herhangi bir ciddi yaptırım uygulama olanağı da yoktur. Bu şirketlerin imajı açısından olumsuz bir etki yapabilir, ancak bazen buna rağmen tek atışla çok büyük kazançlar elde etmeyi tercih edebilirler ya da herhangi bir zarar görmeyeceklerini

düşünebilirler.⁴⁵ Oyun teorisi bağlamında değerlendirilecek olursa özel askeri şirketlerle kurulan her temas kendine özgü bir yapıya sahiptir. Oynanan bu oyunda sadece tek atış şansı bulunur.

Müşterinin şirket veya çalışanları üzerinde yeterli etkisi bulunmaması durumunda da zamansız iş bırakmalar gerçekleşebilir. Şirket sözleşmeye bağlı kalsa da bazen çalışanlar işi bırakabilir. Ama her iki ihtimalde de sonuç müşteri için aynıdır. Giden çalışanların yeri yenileriyle doldurulabilir ancak bu arada kaybedilen zaman telafi edilemez. Özellikle de acil durumlar esnasında böyle bir durumun ortaya çıkması geri dönüşü olmayan sonuçlar doğurabilir.

Özel askeri şirket bünyesinde çalışan birinin işi bırakıp gitmesi normal birisinin askerden kaçmasına benzemez. Askerden kaçan birisini yasal işlem başlatarak bulabilir ve cezalandırabilirsiniz. Ancak şirket çalışanları için böyle bir durum söz konusu değildir. Şirketlerin çalışan kaçışını engelleyecek herhangi bir mekanizmaları bulunmamaktadır.

Dolayısıyla özel askerlerin yükümlülükleri devlet ordularında görev yapan askerlere göre daha azdır. Şirket askerleri herhangi bir sorun veya zayıflık durumunda işten hemen soğuyabilir veya üslerine karşı itaat sorunu yaşamaya başlayabilirler.⁴⁶ Tarih böyle içten kopuşların özel bir orduyla ilgili ortaya çıkabilecek en büyük risklerden birisi olduğunu göstermiştir. Devlet ordularındaki askerlerin aksine şirket askerleri yaptıkları hatalar karşılığında bir yaptırımla karşı karşıya kalmazlar.⁴⁷

Diğer bir endişe de hükümet faaliyetlerinin piyasadaki değişmelere boyun eğebileceği yönündedir.⁴⁸ En azından şirket sözleşme koşullarını yeniden müzakere edebilmek için müşterinin en zayıf anını seçebilir. Bu sektörde sıkça karşılaşılan sorunlardan birisi düşük teklif vererek ihaleyi alan şirket veya kişinin bu sayede kapsamlı hak ve yetkiler elde ederek daha sonra müşteriye ekstra maliyetler çıkarmasıdır. Müşteri de işlerin aksamasından korktuğu için ve işi kısa sürede başka birisine devredemeye-

ceğini bildiğinden bu durumu kabullenmek zorunda kalır. Diğer birçok sektörde böyle durumlarda gerçekleştirilen acil iş devirleri şirketlerin batmasına yol açmıştır.⁴⁹

Müşteri anlaştığı şirket üzerindeki ağırlığını kaybettiği andan itibaren kendini şirketin insafına bırakmaktadır. Kanada ordusunun başına gelen olay dizginlerin özel şirketlere verilmesinin nasıl beklenmedik sonuçlar doğurabileceğini açıkça göstermektedir. Temmuz 2000’de özel bir şirketten kiralanan GTS Katie adlı askeri nakliye gemisi Kanada askerleriyle tank ve zırhlı personel taşıyıcılar dâhil 550 askeri araç ve 350 konteynır dolusu askeri mühimmat ve diğer bazı önemli askeri malzemeyi Bosna’dan Kanada’ya geri getiriyordu. İki taşıeron firmanın finansal anlaşmazlıkları nedeniyle gemi Kanada karasularının dışında bekletilmeye başladı. Sorun çözülene kadar Kanada ordusunun tüm teçhizatının ve askerlerinin yaklaşık üçte birinin rehin tutulduğu geminin Kanada’ya ulaşmasına izin verilmedi. Bekleyiş iki hafta sürdü ve bu süre içinde Kanadalı yetkililerin elinde gemide bulunan Kanada ordusuna ait çok sayıda mühimmat ve araç-gerece ait herhangi bir envanter bulunamadı. Çünkü maliyetten çok cüzi bir miktar tasarruf yapmak için söz konusu nakliyat özel bir şirkete devredilmişti. Konu hakkında yorumda bulunan bir savunma uzmanı, “Bu çok utanç verici ve aynı zamanda trajikomik bir durum. Böyle bir şeyin askerlerin geri dönüşü değil de Bosna’ya gönderilişi sırasında cereyan ettiğini bir düşünsenize. O zaman durum çok daha vahim bir hâl alırdı.” demiştir.⁵⁰

Personel veya hizmetlerin özelleştirilmesiyle müşteri anlaşma yaptığı özel şirkete çok fazla bağımlı olma riskini göze almaktadır. Bu tehlike özellikle zayıf müşteriler için çok daha olasıdır. Sierra Leone hükümetinin Executive Outcomes şirketi yardıma yetişmeden önce içinde bulunduğu zor durumun nedenlerinden birisi tedarik firması GSG’nin sözleşmeyi ihlâl edip işi vaktinden önce bırakmasıydı. GSG Sierra Leone hükümetine yardımcı olmanın getirdiği risklerin işin getirisini aştığına karar vermişti.⁵¹ Fakat bu durum sadece zayıf devletler için geçerli değildir. Ame-

rikalı askeri uzmanlar Amerikan güçlerinin özel destek şirketlerine hiç olmadığı kadar bağımlı hâle geldiğini düşünüyor. Buna rağmen çok az sayıda operasyonel plan (veya sözleşme) kapsamında işin riskleri dikkate alınıyor. Üstelik bunun gibi risklere alışkın olmayan komutanlar durumun farkında bile değiller.

ABD için faaliyet gösteren özel askeri şirketler işi bırakmaya karar verdikleri zaman onları yasal olarak işlerinin başına döndürebilecek bir düzenleme bulunmuyor.⁵² Askeri görevler üstlenen siviller, Kongre yaşanan durumu savaş ilân etmedikçe Askeri Ceza Kanunu kapsamına girmiyor. Kongre'nin Vietnam ve Körfez Savaşı krizlerinde bile resmi olarak savaş ilânı yapmadığı düşünüldüğünde özel askeri şirket faaliyetlerinin bu kanun kapsamına alınması pek de olası görünmüyor. Aslında, savaş durumu dışında sivil personelin Askeri Ceza Kanunu kapsamına alınmasına yönelik bir girişim “sivil anayasal iradenin üstünlüğünün askıya alınması” ve “siyasi iradenin ordunun gerçek bir özel ‘Gölge Ordu’ya ihtiyacı olduğunu kabullenmesi” gibi bir şey olacaktır.⁵³ Sonuç olarak askeri komutanlar askeri ihtiyaç veya personel eksikliği gerekçesiyle askeri şirket personelinin kesin olarak savaş alanında veya bölgesinde kalacağını varsayamaz. Personel riskleri daha önceden biliyor olsa da bu yasal olarak bir anlam ifade etmez.⁵⁴

Peki, şirket üzerindeki kontrol eksikliği Amerikan ordusu açısından ortaya ne gibi sorunlar çıkarabilir? Kimyasal ve biyolojik savaş da dâhil olmak üzere kitle imha silahlarının gelecekteki savaşlarda sadece süper güçler değil diğer ulus devletler ve hatta maliyetini karşılayabilen herhangi birisi tarafından kullanılabilceği yönünde sürekli artan endişeleri bir düşünün. Yapılan bir araştırma böyle bir acil durum için yapılacak olan 67 sözleşmeden sadece 1 tanesinin sivil personelin kimyasal veya biyolojik savaştan korunmasına yönelik şartlar içereceğini ortaya koydu. Yani böyle bir durumda çok büyük olasılıkla askeri destek şirketleri ve personelinin birçoğu risklerin alınamayacak kadar büyük olduğuna karar verecek ve görevlerini terk edeceklerdir.⁵⁵

Şirket üzerindeki kontrolün kaybolmasına yönelik endişelerin ortaya çıkması için illa böyle çok uç bir duruma da gerek yok. 1991 Körfez Savaşı sırasında Amerikan ordusuna en büyük kaybı verdiren askeri bir kışlaya isabet eden ve bir ihtiyat birliğini neredeyse tamamen yok eden basit bir Scud füzesiydi. O zamandan beri, oldukça masumane ve bir o kadar da zaruri bir görev olan birliğin su arıtma görevi diğer birçok önemli alanda olduğu gibi özel bir askeri şirkete devredilmiştir.

Benzer bir senaryonun ilerde gerçekleşmesi durumunda, şirket sözleşmenin artık bir anlam ifade etmediğine karar verip askerleri kendi kendilerine bile yetemeyecek bir halde bırakıp gidebilir. Veya aynı şeyi şirket personeli yapabilir. Aslında özel bir şirketten gelecek olan dış desteğe çok fazla güven duyulmasının olası sonuçları şu ana kadar gerçek bir savaş durumunda tam olarak test edilememiştir.⁵⁶ Ancak şirket personelinin kendini güvende hissetmediği zaman aldığı paranın buna değmeyeceğini düşünerek işi terk etmesi çok uzak bir ihtimal olmasa gerek.⁵⁷ Herhangi bir tehlikeli durum söz konusu olmadığı zamanlarda bile sözleşme imzalanan şirketin işi bırakması riski mevcuttur. Örneğin, Kanada ordusu Balkanlarda lojistik destek için AT Frontec şirketiyle anlaşmış ancak şirket personelinin çok sık iş bırakmasıyla karşı karşıya kalmıştır. Aynı şekilde, İngiltere Kraliyet Donanması'nın askeri tamir atölyelerini özelleştirme planı işçi grevleri nedeniyle riske girmiştir.⁵⁸

Özel destek birimlerinin kendilerine güvenen askerleri yarı yolda bırakmasının örneklerini tarihte de bulabiliriz. Örneğin 1. Dünya Savaşı'nda gerçek bir savaş unsurundan çok oldukça teknik bir görev olarak değerlendirilip donanmanın görevleri arasında görülmediği için denizde mayın temizleme işlemi sivil gemilerce yürütülüyordu. Ancak 1915'te Türkiye'de Gelibolu açıklarında başlatılan ilk deniz harekâtında Müttefikler adına çalışan sivil mayın temizleme gemileri ateş açıldığını görünce geri çekildi. Böylece Müttefik gemilerinin önündeki mayınlar olduğu gibi kaldı ve sonuç olarak 3 savaş gemisi mayına çarparak battı ve di-

ğer 3 tanesi de ağır hasar gördü. 700'ün üzerinde Müttefik askeri hayatını kaybetti.⁵⁹

Artık Sorulmayan Soru: Gerekli mi, Değil mi?

Askeri özelleştirmeye ilgili ortaya çıkan endişelerden biri, askeri destek sektörünün bile yardımı olmadan tüm askeri sistemin yerle bir olabileceği ihtimalidir. Bugün, askeri personel artık özelleştirilen alanlara ait askeri bilgi ve beceriye sahip değil.⁶⁰ Maalesef özelleştirme rüzgârına kapılıp giden ülkeler bu tehlikeyi göz ardı ediyorlar.

Örneğin Amerikan ordusunun ilke olarak sadece acil durumlarda ihtiyaç duyulmayacak hizmetleri özelleştirmesi gerekiyor. Yani özelleştirilmiş bu hizmetler hemen tedarik edilmediği takdirde ordunun herhangi bir savaş durumunda düzen ve disiplinine zarar vermeyecek unsurlar olmak zorundadır.⁶¹

Ancak uygulamada durum farklı olmuştur. 1990'ların başında Amerikan Savunma Bakanlığı Denetim Daire Başkanı birçok hayati önem taşıyan hizmetin sivil şirketler tarafından yürütülmeye başlandığı ve bir kriz veya savaş durumunda bu hizmetlerin sürdürülebilirliğinin garanti edilemeyeceği uyarısında bulunmuştur.⁶² Fakat sonraki yıllarda bu endişeleri gidermeye yönelik adımların atıldığını söylemek güç. Aksine 1 milyonun üzerinde personel ordudan ayrılmış ve çok sayıda birim ve hizmet özelleştirilmiştir. Örneğin uzun ömürlü silahların alım şartlarında değişikliğe gidilmiştir. Önceden ordunun silahların eline geçmesinden itibaren 12 ay içinde bu yeni silahların bakımı ve kullanımı konusunda yeterli hâle gelmesi öngörülüyordu. Ancak benimsenen yeni sistemde silahlar için şirketler tarafından ömür boyu teknik hizmet sağlanması gibi şartlar yer alıyor.

Bu örnek askeri yeniden yapılanma sürecinde ticari kolaylıkları kullanmanın getirdiği riskleri ortaya koyuyor. Eğer bir ordunun bir savaş durumunda kendi kendine yetebilmesi isteniyorsa

ordu içinde belirli bir fazlalık oluşturulmalıdır.⁶³ Ancak şu anda askeri personelin özelleştirilen alanlarla ilgili yeterli bilgi ve eğitime sahip olmadığı görülüyor.⁶⁴ Eğer kilit görevler özelleştirilmeye devam edilirse kriz ya da savaş durumunda şirketlerin ordunun asıl ihtiyaçlarını karşılamaya yanaşmayacağı ihtimali hiç de ordunun yararına görünmüyor.

Diğer bir sorun da özel güçlerin zaruri ve zaruri olmayan hizmetler arasında işbirliği sağlayamamalarıdır. Cephe gerisindeki hizmetler özelleştirildiği için bir komutanın durum kötüye gitmeye başladığı zaman cephe arkasında görev yapan personeli cepheye çağırma gibi bir şansı kalmıyor. 2. Dünya Savaşı sırasında Bulge Savaşı'nda Amerikan ordusu destek personelinin (aşçı, kamyon şoförü, teknisyen, sekreter, vb.) silahlandırılıp cepheye destek olarak gönderildiğini ve bu adımın savaşın gidişatını nasıl değiştirdiğini biliyoruz.⁶⁵ Somali, Mogadişu'daki 1993 Ranger operasyonu gazileri destek birliklerinin etrafı kuşatılan Amerikan askerlerinin kurtarılmasına nasıl katkı sağladığını anlatıyorlar. O gazilerden birisi, "Bugün bile destek birliklerinin tıpkı bir piyade askeri gibi savaş alanındaki değişen durumlara hazırlıklı olması gerekiyor. Silahlarını kapıp cepheye koşmak için her an hazırda beklemeliler." diyor.⁶⁶

Destek pozisyonları hep özelleştirildiği için artık böyle bir durum söz konusu değil. Şirket personeli genelde cepheye yer alabilecek kadar eğitim ve donanımına sahip değil ve ayrıca statü olarak da yasal belirsizlikler içinde bulunuyorlar. Uluslararası hukuk kapsamında değerlendirildiğinde şirket personeli "yasadışı savaşçılar" olarak tanımlanma riskini alıyor ve böylece bir bakıma savaş esiri olmanın getirebileceği ayrıcalık ve haklardan da feragat ediyorlar.⁶⁷

Son olarak, şirketlerin güvenlik standartlarına ilişkin endişeler hâlâ sürüyor. Hassas görevler yapılırken bile özel şirketlerin güvenlik standartları köklü güvenlik mekanizmalarına sahip devlet ordularına göre düşük kalıyor.⁶⁸ Enerji Bakanlığı laboratuvarlarının özelleştirilmesinin getirdiği sancılar özelleştirmenin gü-

venlik riskleri açısından iyi bir örnek teşkil ediyor.⁶⁹ Bu riskler artan bilgi savaşlarıyla da ilgilidir. Ordu ve şirket arasındaki elektronik iletişim ağı, güvenlik duvarları, bilgi erişimi, şifreleme ve temel veriler dış tehditler açısından savunmasız durumdadır. Şirketin zayıf korunan sistemlerine dışarıdan gerçekleştirilen kötü amaçlı sızmalar şirketin müşteriye vereceği hizmeti olumsuz etkilemekle kalmayıp müşterinin kendi sistemlerinde de hasara yol açabilir.⁷⁰

Aslına bakarsanız bu zararların ortaya çıkması için mutlaka dışarıdan kötü amaçlı sızmalara da gerek yok. Bazen basit maliyet azaltma yöntemleri de yetebilir. Balkanlarda havadan gözcülük yapması için anlaşılan Aircan şirketi sistem olarak ucuz ve şifrelenmemiş özel televizyon yayınlarını kullandı. Böylece tüm Avrupa’da uydu alıcısı olan herhangi birisi televizyonu açıp NATO barış ve anti-terör operasyonlarını canlı olarak izleyebiliyordu. Yani Amerikan istihbaratına ait yayınlara ulaşmak Disney çizgi filmlerine (şifreli yayın) ulaşmaktan çok daha kolaydı.⁷¹

Şirketlerin Tüm Yetkiyi Elllerinde Bulundurması: Kontrol Kaybının Asıl Tehlikesi

İşin terk edilmesi riskinin yanı sıra tedarikçi şirketlerin çok fazla yetki sahibi hâline gelmeleri de ciddi bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. Bunun örneklerini tarihte de bulmak mümkün. Tarih ve politika biliminin kurucusu sayılan Floransalı aydın Machiavelli bu konuda, “Paralı askerlerin başındaki komutanların savaş yeteneği ya vardır ya yoktur. Eğer yetenekli iseler onlara güvenemezsiniz, çünkü kendi büyüklüklerini, sizi, yani müşterisini baskı altında tutarak ilerilere taşımak isteyeceklerdir. Eğer yetenekleri yoksa zaten sonunuzu hazırlayacaklardır.” demiştir.⁷² Kiralanan silahlar bugün müşterinin işine yarayabilir, ancak yarın müşteriyi kendi amaçları doğrultusunda hareket etmeye zorlayacaktır.⁷³

Özel askeri şirketler bu tarz risklerin ortaya çıkma ihtimalinin çok düşük olduğunu savunuyor. Onlara göre, “iş dünyasında başarılı olabilmenin kuralı tedarikçinin yaptığı işin en az geçmiş işleri kadar iyi olması gerektiğidir.”⁷⁴ Müşterinin güvenini suistimal eden bir şirket gelecek işlerini riske atıyor demektir ve bu yüzden böyle bir işe kalkışması kendi geleceği açısından hiç de iyi olmayacaktır.

Ancak zayıf devletlerde askeri tedarik şirketleri nüfus olarak az olmalarına rağmen en güçlü yerel unsurlar olarak karşımıza çıkıyor. Üstelik şirket çalışanlarıyla şirket yöneticileri arasındaki uyuşmazlıklar zamanla öyle bir noktaya geliyor ki her iki taraf da aralarındaki sözleşmenin bir an önce bitmesini bekliyor. Kısacası paralı askerlerle işverenleri arasındaki ilişki o kadar da sağlam temeller üzerine kurulu değil.⁷⁵

Sonuç olarak özel askeri şirketlerin veya şirket çalışanlarının müşterilerine sırt dönme riski göz ardı edilmemelidir. Sözleşmenin şirket aleyhine bazı şart veya durumlarla imzalanması veya müşterinin ödeme şekli ya da talimatlarıyla ilgili herhangi bir memnuniyetsizlik istenmeyen sonuçlar doğurabilir. Para için savaşanlar bu işi profesyonellikle yapabilirler, fakat özellikle daha fazla para teklifiyle karşı karşıya kaldıklarında bu kişilerin sadakatlerinden şüphe etmek lazım. Hâl böyle olunca kendi çıkarlarını gözetmek adına müşterisinin aleyhine hareket edebilmektedir.

Geçmişe de baktığımızda paralı asker isyanlarının genelde şu üç durumda ortaya çıktığı gözlenmiştir: 1) Müşteri artık onlara ihtiyacı olmadığına karar verip ileride nasıl bir tutum takınacağını belli etmiyorsa, 2) askerler karşı tarafa geçmenin çok daha kârlı olacağını düşünüyorsa, 3) askerler veya liderleri kontrolü ele geçirme fırsatı doğduğuna ve müşterilerinin sahip olduğu konuma kendilerinin yerleşebileceğine karar verirlerse.⁷⁶

Müşteriye sadakatsizliğin örneklerine geçmişte de rastlamak mümkün. 2. Bölüm’de de değinildiği gibi, tedarik şirketlerinin bazı benzerlikler gösterdiği “özgür şirketler” sadakat bakımın-

dan hiç de iyi bir karneye sahip değiller. 1300'lü yıllarda Grand Catalan şirketinin müşterisini dinlemeyip Atina'da kendi Duka-lığını kurmaya çalıştığını ve Papa VII. Gregory tarafından Kutsal Roma İmparatoru IV. Henry'nin Roma kuşatmasını kırması için tutulan Normandiya ordusunun nasıl kendi başına buyruk hareket ettiğini biliyoruz. Normandiyalıların organize ettiği ve çoğunluğu Müslümanlardan oluşan Papa'ya bağlı bu güçler kuşatmayı kırmayı başarmış ancak sonrasında binlerce kişiyi öldürüp binlercesini de köle olarak alarak şehri kendileri yağmalamışlardır. Aynı şekilde 1700'lerde izinli olarak korsanlık yapan gemilerin hedefleri arasında en çok kendi patronlarına ait gemiler yer alıyordu.

Paralı askerlerle ilgili bu sadakatsizlik durumunda yakın zamanda da kayda değer bir düzelme olmamıştır. 1967'de Zahir'e'de çıkan "Paralı Asker İsyanı" ve Komoros'ta 1975 ve 1990 yıllarında yapılan darbeler bunun en açık göstergesidir. 1961'de Ceza-yir Savaşı'nın sonunda Fransız Yabancı Lejyonu tarafından başlatılan isyan yabancı askerlerin ulusal ordu kontrolü altında olsalar bile yerel halka karşı savaşmaya ne kadar istekli olduklarını göstermiştir.⁷⁷

Aslında paralı askerlerin tarihte birçok defa işverenleri tarafından ihanete uğradıkları göz önüne alındığında onların da işverenlerini kazıklamaları çok da şaşırtıcı olmasa gerek. Örneğin Çeçenistan'da 150 Rus paralı askerinin aralarındaki anlaşmazlıktan dolayı Rus birlikleri tarafından öldürüldükleri iddia ediliyor.⁷⁸ Durum böyle olunca askerlerin kendilerini korumak amacıyla müşterilerine karşı hareket etmeleri olası görünüyor.

Özelleşmiş askeri endüstriye ilişkin kesin bilgilere ulaşmak tam olarak mümkün olmamakla birlikte bazı durumlarda şirketlerin müşterilerinin aleyhine davranabileceğinin işaretleri bulunmaktadır. Executive Outcomes şirketi 1996 yılında Sierra Leone'nin iç siyaseti açısından belirleyici bir rol üstlenmiştir. Şirketin kendisini asıl tutan Strasser rejiminin devrilmesinde büyük bir rol oynadığı düşünülüyor. Çünkü şirket yetkilileri Gene-

ral Bio'nun daha etkili bir lider ve daha kolay anlaşılabilir birisi olduğuna inanıyordu.⁷⁹ Şirketin yaşanan gelişmelere ne derece dâhil olduğu bilinmemekle birlikte yaklaşan darbeden haberi olduğu ve hükümeti her türlü tehdide karşı korumakla görevli olmasına karşın bunu engellemeye yönelik hiçbir adım atmadığı düşünülüyor.⁸⁰

Şirket kendisi sadakatini korusa bile çalışanlarının takınacağı tavrı hiçbir şekilde garanti edemez. Devlet ordularında görev yapan askerler vatanseverlik, birliğe bağlılık gibi duygular ile bazı cezai uygulamalar bütünüyle ihanet veya isyandan uzak tutuluyor. Tüm bu caydırıcı unsurlara rağmen bazen gene de ihanetlerle karşılaşılabilir.

Özel askeri şirketlere bağlı çalışan paralı askerler için böyle bir durum söz konusu değil. Zaten genelde yabancı müşteriler için çalıştıklarından dolayı vatanseverlik diye bir anlayış olmuyor. Bazıları şirketlerine bağlı kalmak istiyor olabilir, ancak bu yeterince güçlü bir bağ değil. Üstelik içinde bulunulan birliğe bağlılık duygusu da çoğu zaman olmuyor. Özellikle de hava destek biriminin ve destek sağlayacağı piyade birliğinin farklı milletlerden oluşması gibi personelin tamamen farklı niteliklerdeki birimlere dağıtılması sonucu birlik duygusu da ortaya çıkmıyor (örneğin Executive Outcomes'a bağlı pilotlar Ukraynalıyken kara birlikleri Güney Afrikalıydı). Bırakın yakın ilişkiler kurmayı birbirlerini görme fırsatı bile bulamayabilir bu farklı birimler. Ayrıca özel askeri şirket personeline karşı yaptırım uygulanması olasılığı da çok yüksek görünmüyor. Müşterisinin aleyhine hareket eden bir çalışan yalnızca müşterinin ülkesinde ihanetten yargılanabilir, elbette o da girişim başarısızlığa uğrarsa...

Çalışanların sadakati hakkında endişelenmesi gereken taraf sadece müşteriler olmamalı. Şirketlerin de kendi çalışanlarının bağlılıklarını temin edecek ve bunu sistemli olarak da gözetecek bir mekanizmaları olması gerekiyor. Fakat böyle bir iç mekanizmaya sahip şirketlere rastlamak neredeyse imkânsız.

YENİ TEŞVİK ÖNLEMLERİ

Şirket faaliyetlerinin gözlenmesi güçtür ve ayrıca askeri özelleştirmenin getirdiği riskler şirketin savaşma nedenlerinin müşterinin arzu ettiklerinden çok farklı olmasını da kapsar. Askeri tedarik şirketleriyle sözleşme imzalayan müşterileri başka bir sorun daha bekliyor. Bu tür müşteriler genelde desteğe ihtiyacı en fazla fakat ödeme gücü en az olan profillerdir. Sonuç olarak da şirketler paralarının ödenip ödenmeyeceği konusunda endişeye kapılırlar. Böyle durumlarda da çoğu zaman müşteri ve şirket arasında bazı alışıl gelmemiş ödeme sistemleri hayata geçirilir.

Şeytanla Yapılan Pazarlıklar

Müşteri ile şirket arasında kurulan teşvik sistemlerinin birincisi bir bakıma “Faust’un şeytanla yaptığı pazarlığa” benzetilmektedir. Anlaşmada sonradan gelecek maliyetler veya sonuçlar hiç dikkate alınmaksızın mevcut kazanç hesaba katılır. Oluşturulan bu yapıyla şirket, müşterisinden arta kalan kâr taliptir. Bu yüksek motivasyonu sağlamak amacıyla şirket CEO’larının ödemelerinin eldeki mevcut kaynaklara göre yapılmasına benziyor. Benzer şekilde değerli kamu varlıkları çoğunlukla gizli özelleştirme programlarıyla şirkete veya ortak kuruluşlarına ipotek edilerek şirketlerin sözleşmeye sadık kalmaları garanti altına alınmaya çalışılıyor.⁸¹ Bu şekilde şirketin parasını alabilmesi için ipotek edilen bu varlıkları koruması gerekiyor. Böylece şirketin çıkarlarıyla müşterininkiler paralel hâle gelmiş oluyor.⁸²

Benimsenen bu sistem sonucunda genelde üç taraf kâr sağlıyor. Daha büyük bir şirketler grubuna bağlı olan özel askeri şirket hem müşterisi olan hükümete hem de bağlı olduğu holdingin ticari faaliyetleri için güvenlik desteği sağlıyor. Bunun karşılığında hükümet de oluşturulan sistemi yasal bir zemine oturtur ve söz konusu holding hükümete şirkete yapacağı ödemeler için nakit akışı sağlıyor. Böylece istikrarsızlaştırılmış bölgelerde güvenliği sağlama süreci tüm taraflar için kârlı bir işe dönüşüyor.⁸³

Sierra Leone, Angola ve Papua Yeni Gine gibi fakir ülkelerin hükümetlerinin askeri şirketlere ödediği parayı bu şekilde bağlantılı şirketlere doğrudan veya dolaylı olarak maden ve petrol tavizleri vererek çıkarttığı iddia edilmektedir. Sierra Leone ve Angola'daki isyancı grupların da rakip şirketlerle benzer ilişkiler içinde olduğu düşünülmektedir.⁸⁴ Burada önemli olan çok uluslu holdinglerin bir parçası olmak ve holdingleşmenin getirdiği karmaşık yatırım ağlarıdır. Şirketler açısından bakılacak olursa şirket ağları yalnızca güvenlik hizmetlerinin çok değerli tavizler, sözleşmeler veya izinlerle bir takas aracı olarak kullanılmasını sağlamakla kalmayıp aynı zamanda holding çatısı altında bulunan diğer ortaklar içinde de eşsiz iş fırsatları doğurur.⁸⁵ Böylelikle rekabetin yoğun olduğu bölgelerde pek varlık gösteremeyen şirketler özel askeri şirketlerle olan ilişkileri sayesinde güvenlik açısından daha riskli yerlerde büyük bir avantaj elde ederler.⁸⁶

Ancak sistemin şeytanla yapılan pazarlığa benzetilmesinden de anlaşılacağı gibi, bu mekanizmanın müşteriye uzun vadede hiç hesaba katmadığı kayıplar yaşatması olasıdır. Kısa vadede bazı sorunları çözüme kavuşturmak amacıyla tüm ulusa ait değerli kaynaklar başkalarına satılmaktadır. Şirket, müşterisinin içinde bulunduğu zor durumdan istifade ederek onu aslında çok daha değerli olan bazı kaynaklardan feragat etmeye zorlar. Bir hükümet kamu kaynaklarını şirketlere ipotek ederek devlet hazinesinin gelecekteki kârlarını kısıtlar ve dolayısıyla ciddi bir borç yükünün altına girmiş gelecek nesiller oluşmasına ön ayak olur.⁸⁷ Sierra Leone hükümeti 1997'de 10 milyon dolarlık bir askeri destek karşılığında Sandline şirketine uzun vadede elmas madenlerinden yaklaşık 200 milyon dolar değerinde taviz vermiştir.

Bu yaklaşım ayrıca ulusal kaynak geliştirilmesi konusunda sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınma açısından uygun olmayan durumlar ortaya koymaktadır. Hükümetin uluslararası ekonomiyle arasındaki bağ sadece ülkeden hammadde çıkarın ve yerel halka kâr dağıtımını oldukça sınırlı olan dış kaynaklı bir şirket tarafından sağlanır.⁸⁸ Aslında para transferi vergilendi-

rilmediği ve genellikle de yabancı ülkelerde bulunan hesaplarla idare edildiği için sözleşmeler için harcanan para ülkenin finansal sitemine tam olarak girmez.⁸⁹

Stratejik Özelleştirme

“Stratejik özelleştirme” teşvik sisteminin başka bir uygulama şeklidir.⁹⁰ Hükümet ülke içinde bulunan değerli bir varlığın kontrolünü askeri olarak elinde bulundurmuyorsa bile (değerli bir maden alanının isyancı güçlerin elinde bulunması gibi) yasal olarak bu varlığı özel bir şirkete veya ona bağlı başka bir şirkete satabilir. Şirket daha önce saldırı altındaki varlık ve kaynakları savunmakla görevliydi. Ancak stratejik özelleştirme yöntemiyle şirket artık parasını alabilmek için hükümetin düşmanlarına karşı etkin bir mücadele vermek zorunda kalır. Eğer başarıya ulaşırsa isyancılar hem yenilgiye uğrattılır hem de önemli bir finans kaynağından yoksun bırakılırlar.

İş dünyasında buna “dış borç yatırım takası” deniyor. Özel askeri şirket, askeri gücünün yerel düşmanlara karşı üstün olduğu varsayımı üzerine hesaplanmış bir risk alıyor. Bu bir şirketin borçlarına karşılık alacaklılarına hisse senedi vermesi gibi bir şeydir. Siyasi bağlamda da bu Michael Doyle’un “emperyalizmin davet edilmesi” tezine paralellik göstermektedir. Bu teze göre uluslararası piyasayla olan ilişkileri kontrolünde bulunduran taraflar yerel rakipleri üzerinde daha fazla hâkimiyet elde eder.⁹¹

Angola hükümeti bu stratejiyi etkin bir şekilde kullanmıştır. 1996 yılında uygulamaya konan yeni bir politikayla tüm çok uluslu şirketlerin devlet ordusundan yardım beklemeksizin kendi güvenliklerini kendilerinin sağlaması gerektiği bildirildi. Bu sayede hem Angola ordusunun yükü azalıyor hem de hükümetin verdiği tavizler maden şirketlerini hükümetin düşmanlarının iletişim ağının ötesine taşıyordu.⁹² Sonra şirketler isyancıları kendi bölgelerinden uzak tutmak amacıyla savaşmak zorunda kalıyordu. Bu stratejinin, Angola hükümetinin UNITA’ya karşı elde ettiği başarıda büyük pay sahibi olduğu düşünülüyor.

Şirketler bu tarz mekanizmaların varlığını inkâr etse de çok uluslu holdinglerle olan yakın ilişkileri ve askeri şirketlerle birlikte çatışma bölgelerine gelen bağlı şirketlerin sayısında meydana gelen artış (Branch-Heritage ile Executive Outcomes ve Sandline şirketlerinin yürüttüğü operasyonlar arasındaki yakın bağlar gibi) göz ardı edilemez.⁹³ Bu tür bağlantılar resmiyet kazanmış olsa bile en azından askeri şirketler çatışma bölgelerine yatırım yapmaya istekli ortakları için bölgeye istikrar kazandırılması gibi adımlarla güvenlik bakımından olumlu bir zemin oluşturuyor. Aynı zamanda ülkede zaten faaliyet gösteren askeri şirketlerin nüfuzu sayesinde onlara yakın şirketler iş fırsatları açısından rakiplerinin bir adım önüne geçiyor. Ülkedeki çıkarlarının daha fazla olması nedeniyle hükümetlerin güvenlik açısından çok yönlü holdinglere güvenmeleri daha olası görünüyor. Bu tarz şirketler kendi çıkarları açısından da en ufak bir istikrarsızlığın ortaya çıkmasını istemeyecek ve bunun için de ellerinden geldiği kadar hükümetle birlikte çalışmaya özen göstereceklerdir.

Ancak özel askeri şirketlerin de müşterilerinin ileride kendilerine karşı takınacağı tutumla ve dolayısıyla şirket gelirlerinin geleceği ile ilgili bazı endişeleri bulunuyor. Ancak şirketler gene de kendilerini bir şirkete yeni sermaye getiren bir hissedara benzetiyor. Şirketin gelirlerinde bir düşüş yaşansa da hükümete yardım ederek bir istikrar ortamı oluşturulması sonucu bölgeye akan olan yeni işlerle birlikte elde edilecek toplam kazanç buna değecektir.

SONUÇLAR VE ÇIKMAZLAR

Bu bölümde yer verilen özel askeri şirketlerle ilgili sözleşmelerden doğan sorunlar buz dağının sadece görünen kısmından ibaret. Askeri bir hizmetin özelleştirilmesiyle birçok soru gündeme geliyor: İflas veya şirket evlilikleri daha önceden imzalanan bir sözleşmenin gidişatını nasıl etkiliyor? Askeri şirketin bağlı olduğu holdingin yabancı bir grup tarafından devralınması ve yeni patronların operasyonlara karşı olması durumunda ne yapılıyor?

Muharebe alanı değil de masada finansal olarak böyle bir şirket devri gerçekleştirmeye çalışmak savaşı kaybetmekte olan bir rakip için yapılabilecek en doğru seçimlerden birisi midir? Tüm bu sorular insanda bazı beklenti ve yeni soru işaretlerinin oluşmasına yol açıyor.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

PAZAR DİNAMİZMİ VE KÜRESEL GÜVENLİK SORUNLARI

“Uluslararası siyasetin ciddiyeti ve uluslararası ilişkilerin ciddiyetsizliği arasındaki fark insanı hayrete düşürüyor.”

Profesör R. B. J. Walker

Uluslararası güvenlikte en temel gerçeklerden birisi dünya siyasetinde rol alan asıl aktörlerin devletler olmasıdır. Üniversitede Uluslararası İlişkilere Giriş dersi alan her öğrencinin hatırlayacağı ilk şeylerden birisi küresel politikanın bıldardoya benzetildiği örnektir: Masa, küresel siyaset arenasını toplar da bağımsız devletleri temsil eder. Yani uluslararası siyaset “oyun”u, aralarında ki güç dengelerine göre devletler arasındaki karşılıklı ilişkilerden meydana gelir. Siyasi hesaplar ve yaşanan çatışmaların nihai sonuçları değerlendirilirken diğer aktörler genellikle göz ardı edilmektedir.¹

Ancak özelleşmiş askeri endüstrinin adım adım büyümesi bu tezlerin geçerliliğini zayıflatmaktadır. Özel askeri şirketler savaşlara doğrudan dâhil olan özel aktörler olduğu için devletlerin siyaset ve savaş alanlarındaki tekeli bir bakıma kırmaya başlamaktadırlar. Dahası dünya siyasetine ilişkin ortaya konan kabul görmüş kuramlar temelini mikro-ekonomik modellerden almış-

tır. Ancak bu siyasi kuramlar güvenlik sisteminin kendi içinde birtakım dinamik değişkenlik ve belirsizliği olan gerçek bir pazarla bağlantılı hale gelebileceğini hiç hesaba katmamışlardır.²

İŞİN KURAMSAL BOYUTU VE ASKERİ PAZAR

Tüm pazarlar işleyiş bakımından güllük gülistanlık değildir. Bir pazar -özellikle de yapısal gelişimini tam olarak tamamlamamışsa- anlaşmazlıklar, dış müdahaleler ve dışsalılıkların olması gayet normaldir. Özel askeri şirketlerin varlığı ile birlikte askeri hizmetlerin bir pazar haline dönüştürülmesi olası pazar dinamizmi ve sorunlarını da gündeme getirmektedir. Artık güçlü olanlar sadece egemen devletleri değil uluslararası ilişkiler ağının bir parçası olan birbirine bağımlı oyuncuları da kapsamaktadır.³

Kısacası özelleşmiş askeri endüstriyle birlikte artık bireysel devletler yerine küresel pazarla ilişkili alternatif güç ve yetki mekanizmaları oluşmuştur. Bu da hem devletlerarası hem de devlet içi güvenlik ilişkileri dinamiklerini etkilemektedir. Bazıları bu sistemin, devletlerin kendi güçlerini artırmak amacıyla kullanabilecekleri yeni bir kaynak olduğunu düşünüp yeni endüstrinin uluslararası güvenlik alanına hiçbir değişiklik getirmediğini iddia edebilir. Birçok devletin kendi güç ve çıkarları için özel askeri şirketleri kullandıkları doğru olsa da bu endüstrinin güvenlik konusunda çok önemli hizmetler sağlayan bağımsız ve küresel bir unsur olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Askeri endüstride işler herhangi bir devletin kontrol ve hâkimiyeti olmadan yürümektedir. Aslında askeri şirketlerin zengin olması devletlerin bazı coğrafi bölgelerde veya askeri alanlarda kontrol güçlerinin azalmasıyla sonuçlanmaktadır. Özel askeri şirket faaliyetlerine olan ihtiyaç sadece mutlak devlet hâkimiyetleriyle açıklanamaz.⁴

Özelleşmiş askeri endüstrinin ortaya çıkışı ayrıca önceden sadece güçlü devletlerin erişim imkânı bulduğu askeri olanaklara diğer devlet veya devlet dışı unsurların da ulaşabilmesine olanak tanımaktadır. Devlet yapılarının zayıf olduğu yerlerde ege-

men iradeye karşı çıkışlar baş gösterir ve özellikle şiddete başvurulması, durumu daha da içinden çıkılmaz bir hale getirir. Ancak özel askeri şirketler yerel güçlere ve hatta daha büyük güçlere karşı üstünlük elde edebilecek güçtedirler. Aynı zamanda güçlü devletlerin, başarılı olmasını istemedikleri askeri güçlere bile yardımcı olabilmektedirler.⁵ İlerleyen kısımlarda yer verilen bazı örnekler özel askeri şirketlerin Libya ve Sudan gibi dikta rejimlerine, Kolombiyalı ve Meksikalı uyuşturucu kartellerine ve hatta köktendinci Müslüman gruplara yardım ettiğini ortaya koymaktadır.

Fakat en önemli unsur bu yeni oluşumların ticari yapısı ile ilgilidir. Özel askeri şirketler paralarını doğrudan bir devletten (bu bir süper güç olsa da) alsalar bile askeri operasyonların uygulama sürecine dair kararlar söz konusu devlet tarafından değil şirketin kendi yetkilileri tarafından verilir. Askeri özelleştirme yapıldığı takdirde bir devletin askeri eylem aracı artık kendi ulusal ordusu değil kâr amaçlı bir şirket oluyor. O bakımdan şirketlerin yapılan işe bakış açıları doğal olarak farklı oluyor. 10. Bölüm’de de bahsedildiği gibi müşteri ve şirket arasında bazı sorunlar baş gösteriyor. Bunun sonucunda da oldukça farklı ilişkiler ve sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan tablo, devletlerin dışa olan bağımlılıklarını en aza indirmek adına kendi kendilerine yetebilmeyi amaçlayan politikalarla güçlerini maksimize etme gereklilikleri gibi bazı geleneksel güvenlik anlayışı ilkelerine ters düşmektedir.⁶ Ancak askeri şirketler en azından sıkı bir rekabet ortamı oluşturarak bulundukları ülkenin daha ileri askeri yeteneklere ulaşmasına büyük bir katkı sağlamaktadırlar.⁷

Bunlara ek olarak, askeri endüstri “devlet egemenliği” kavramı hakkında da bazı soru işaretleri oluşmasına neden olmaktadır. Modern devlet kavramı konusunda en yetkin kuramcı olarak tanınan Max Weber’e göre bir devletin sahip olması gereken en önemli özelliklerden birisi “Düzenin sağlanması için meşru fiziksel güç kullanımının yalnızca o devlet tarafından kullanılıyor olmasıdır.”⁸ Yani egemenliğin en belirgin işareti iç ve dış kaynaklı

şiddet araçlarına karşı mutlak hâkimiyettir; bu da askeri güçlerin oluşturulması, geliştirilmesi ve kullanılması demektir.⁹

Bu bağlamda egemenlik; realizm, liberalizm ve konstrüktivizm gibi günümüzde genel kabul görmüş uluslararası ilişkiler yaklaşımlarının genel bir analizini kapsamaktadır. Sonraki aşamalarla ilgili farklı görüşler öne sürseler de bu yaklaşımların hepsi sadece egemen devletlerden oluşan sistemler öngörmüşlerdir.¹⁰ Fakat devreye özel askeri şirketlerin girmesi “egemenliğin bir devletin mutlak, ebedî ve değişmez bir özelliği olmadığını” göstermektedir.¹¹

Açıkçası istesek de istemesek de uluslararası siyasette bazı değişiklikler meydana gelmekte; devreye yeni aktörler girmekte ve eskileri ise kendilerini değiştirmektedirler. Bu açıdan özelleşmiş askeri endüstrinin ortaya çıkışı bu aralıksız dönüşümün sadece bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Maalesef güvenlik araştırmaları bu yeni gelişme ve etkileri hakkında yeterli bilgi sağlayamamıştır. Küresel dengeleme, denge siyaseti, zorlayıcı diplomasi, caydırma siyaseti, hâkimiyet politikası ve savaş sonlandırılması gibi mevcut yaklaşımların hepsi uluslararası sistem içinde organize şiddetin tek kaynağı olarak devletleri görmüştür. Ancak belirli bir güce sahip özel askeri şirketlerin ortaya çıkmasıyla bu varsayım geçerliliğini yitirmektedir.

ÖZEL ASKERİ PAZAR VE ŞİRKETLERİN SAHİP OLDUĞU GÜÇ

Uluslararası ilişkiler kuramının odak noktası, zorlayıcı gücün özellikle de askeri yeteneklerin aktörler arasındaki dağılımı olmuştur. Kısacası güç kullanımı uluslararası ilişkilerde en son başvurulan yöntemdir; hiçbir devlet komşularının zorlayıcı yeteneklerini kendi başına veya müttefiklerinin yardımıyla saf dışı bırakabilecek duruma gelmeden varlığını ve düzenini tam manasıyla koruyabildiğini iddia edemez.¹²

Bir ülkenin zorlayıcı yeteneklere nasıl sahip olabildiği konusu tartışmaya açıktır. Bazısı ekonomik varlıkları ve gücü askeri

yeteneklere dönüştürmenin o kadar da kolay olmadığını savunur.¹³ Finansal güç her zaman askeri güç anlamına gelmez. Ülkelerin para akışları konusunda karşılıklı ilişkilerinin bulunması çatışma riskini de azaltır.¹⁴ Bu görüşü savunanlara göre ülkeler arasında ekonomik açıdan bağılıklar oluşması güvenlik açısından eksi bir durum olmamasının yanında savaş nedenlerini azaltan ve herhangi bir saldırganlığın bedelini bir hayli artıran bir unsurdur. Bu liberal ekonomik düzen yaklaşımına göre ekonomik refah ülke topraklarının korunması için gerekli zorlayıcı yeteneklerden ayrı tutulmuştur. Bu da temel savaş nedenlerinden birini ortadan kaldırmaktadır.¹⁵

Yine de, askeri özelleştirme kavramı askeri kaynakların açık bir pazarda daha düşük fiyatlar ve daha etkin nitelikleriyle herkesin erişimine açık olması anlamına gelmektedir. Bu yüzden askeri ve ekonomik gücün birbirinden ayrı olduğu varsayımlarının aksine gücün parayla satın alınabilirliği her zamankinden daha fazladır.¹⁶ Bugün zorlayıcı yeteneklere para ile sahip olabilmek çok kolay ve askeri güç elde etmenin önündeki engeller de artık eskisi kadar katı değildir. Başka bir deyişle özel askeri şirketlerin varlığı kılıçların sabana değil de sabanların kılıca döndürülmesinin daha kolay olduğu anlamına geliyor.

Önceden askeri bir gücün oluşturulması için kaynak ve zaman bakımından çok ciddi boyutlarda yatırıma ihtiyaç duyulurken bugün komando birliklerinden hava gücüne kadar tüm askeri birimler birkaç hafta kadar kısa bir zaman içinde kolayca teşkil edilebilmektedir. Bu açıdan Basra Körfezi ülkeleri gibi ekonomik durumu iyi fakat nüfusu yetersiz olan ülkeler için normal şartlarda ulaşamayacakları askeri güce ulaşmak mümkün hale gelmiştir. Aynı durum yeterli bir askeri güç oluşturmak için gerekli bilgi ve altyapıdan yoksun olan yeni devletler (Hırvatistan vb.) ve CARE gibi uluslararası kuruluşlar için de geçerlidir.

Aynı zamanda askeri sektörün oluşmasıyla birlikte ülkeler bilgi savaşı gibi normalde sahip olamayacakları bilgi ve yeteneklere sahip olabilmektedirler. Örneğin Sudan, anlaşmalı Rus pilot-

ları tarafından kullanılan bir filo Mig-29 savaş uçağı kiralamıştır. Böylece geri kalmış bir Afrika ülkesi olan Sudan, Tomehawk kruz füzeleri, F-117 ve B-2 Stealth füzeleri gibi Amerikan ordusunun envanterinde bulunan en gelişmiş silah sistemlerini tespit edip yok edebilecek bir düzeye gelmiştir.¹⁷

Geleneksel olarak devletlerin iç ve dış tehditlere karşı aldığı önlem askeri yeteneklerin uzun vadede geliştirilmeye çalışılması veya bazı devletlerle yeni ittifaklar oluşturulmasıydı. Şimdi ise uluslararası piyasadan askeri güç temin ederek devletlerin veya diğer bazı kuruluşların kendi güvenliklerini temin etmeleri mümkündür. Ancak bunun da dezavantajlarından birisi dışa bağımlılığın en üst seviyeye çıkmasıdır.¹⁸ Örneğin Suudi Arabistan birkaç askeri şirketle anlaşma imzalayarak askeri planlama ve eğitimden silah sistemlerinin bakım ve onarımına kadar birçok alanda askeri olanaklarını artırmıştır. Hatta oluşturulan askeri güç Arabistan'ın kendi iç dinamikleriyle başaramayacağı kadar teknik ve donanımlı olmasının yanında Orta Doğu'nun en gelişmiş askeri güçlerinden birisi olmuştur. Fakat bu özelleştirmeye Suudi Arabistan askeri olarak tamamen özel askeri şirketlere bağımlı hale gelmiştir; en küçük askeri tatbikatlar için bile şirketlerin planlama ve organizasyon desteğine ihtiyaç duymaktadır.¹⁹

Gücün parayla satın alınabilirliğinin artmasıyla bazı askeri kiralama sistemlerinin ortaya çıkması olasıdır. Bu sistemlerden birisi de Avrupa'da 1200-1850 yılları arasında büyük artış gösteren kiralık birlikleri çağırıyor.

Devletler normal barış dönemlerinde büyük bir ordunun getireceği maliyetleri üstlenmek istemiyorlarsa ve ülke içinde askere alımlarda güçlükler yaşıyorsa askeri özelleştirme mantıklı bir alternatif olarak karşımıza çıkıyor. Özel kara, deniz, hava ve istihbarat birlikleri 21. yy askeri çatışmalarının temel aktörlerinden olmaya aday görünüyor. Bu durum yeni strateji ve politikaların ortaya çıkmasını sağlayacaktır.²⁰

Diğer bir olasılık da Ortaçağ döneminin başlarında benimsenen askeri yaklaşımlara benzer olarak topçu birliklerinin operas-

yonları ve kuşatma operasyonları gibi uzmanlık gerektiren askeri görevlerin anlaşma imzalanan özel personel tarafından icra edilmesidir. Askeri uzman Steven Metz bu konuda, “Bugün savaşların çok daha karmaşık ve maliyetli hale gelmesi bu eski sistemin yeniden gündeme gelmesine yol açmıştır.” demiştir.²¹

Üçüncü bir olasılık da olaya daha post-modern bir açıdan bakılmasını gerekli kılmaktadır. Buna göre savaşlar nitelik ve amaç olarak farklılıklar arz eden heterojen grupların bir araya gelmesiyle oluşturulan askeri birliklerle yürütülecektir. Birlikleri oluşturan askerlerin bir kısmı siyasi veya ideolojik nedenlerle, diğer bir kısmı da kâr etmek amacıyla bu sisteme dâhil olacaklar, fakat hepsi de düzen, disiplin ve işbirliği içinde görevlerini icra edeceklerdir.²²

Bu durumlara destek oluşturabilecek birçok örnek bulunmaktadır. 1990’larda Etiyopya komşusu Eritre’ye savaş açma hazırlığı içindeyken farklı askeri kaynaklardan yardım alarak karma bir askeri yapı oluşturdu. Normal şartlarda her iki devletin de birbirine karşı savaş ilan etmesi pek olası görünmüyordu, çünkü ikisinin de ne asker gücü yeterliydi ne de güvenebilecekleri güçlü bir müttefikleri vardı. Daha savaşın başında kayıplar vermeye başlayan Etiyopyalılar Sierra Leone ve Hırvatistan gibi özel sektörden yardım almaya karar verdi.²³ Böylece hükümet hava savunma, çok namlulu silah, radar ve elektronik sistemlerinin kontrolü için Rus askeri uzmanlarla anlaştı. Bunun yanında Sukhoi şirketinden Amerikan F-15 savaş uçaklarıyla aynı özelliklere sahip bir Rus Su-27 savaş uçağı filosu alındı. Daha da önemlisi, imzalanan sözleşme uçakların kullanım ve bakımını üstlenecek 250’yi aşkın pilot, teknisyen ve kara personelinin de ülkede görevlendirilmesini öngörüyordu. Aslında şirketin temin ettiği hava gücü küçük ama tam donanımlı bir kuvvetti.²⁴ Etiyopya ayrıca işbirliği yaptığı şirketten bağımsız olarak stratejik planlamada önemli görevler üstlenmeleri için emekli Rus generalleriyle anlaştı.²⁵ O döneme ait istihbarat raporlarından edinilen bilgiye göre Etiyopya Genel Kurmayının hiçbir toplantısı operasyonun planlama ve

icra aşamalarını asıl yöneten Rus danışmanların katılımı olmaksızın gerçekleşmezdi.²⁶

Sonuç olarak yarı özelleştirilmiş ve tamamen modernize edilmiş Etiyopya güçleri “Günbatımı Operasyonu” adı verilen harekâtla Eritre ordusunu büyük bir hezimete uğrattı. Hırvatistan örneğinde olduğu gibi savaş birkaç hafta içinde sonlandı. Özel askeri şirket desteğini arkasına alan Etiyopya’nın kısa sürede böyle bir bölgesel askeri güce dönüşmesiyle askeri uzmanlar benzer sınır anlaşmazlıkları bulunan diğer devletlerin de en ufak bir sürtüşmede aynı yola başvurabileceği yorumlarında bulunmaya başladı.²⁷

Aslında bu yöntem küçük çatışmaların bir an önce sonlandırılması için yeni bir model oluşturabilir. 2001 yılında Makedonya’da ayrılıkçı Arnavut milliyetçisi bir grubun isyan başlatmasıyla hükümet Ukrayna’dan kontrgerilla operasyonlarında kullanmak üzere pilotlarıyla birlikte savaş helikopterleri kiraladı. Aslında Makendonya’nın yaptığı şey daha önce Ekvator Ginesi ve Sierra Leone’nin yaptığı şeyin aynısıydı.²⁸ Son olarak Kolombiya örneği de post-modern ilişkiler senaryosunu akla getirmektedir. Burada yaşanan çatışmada da tüm taraflar bir şekilde özel askeri şirketlerle bağlantılı durumda olmuşlardır. Hükümet ve çokuluslu kuruluşlar özel askeri şirketlerle anlaşma imzalarken rakipleri de istihbarat ve askeri birimlerinin çoğunu özelleştirme yoluna gitmiştir. Kaynak sıkıntısı çekmeyen Kolombiyalı siyasi ayrılıkçılar, uyuşturucu kartelleri, uluslararası mafyalar, özel danışmanlar ve diğer kuruluşlar da kendi bağlantılarını oluşturmuşlardır. Böylece en son teknolojileri kullanırken gelen baskıları da en aza indiremeyi amaçlamışlardır.²⁹

Gücün parayla satın alınabilirliğinin artması doğal olarak bazı önemli sonuçlar doğurmaktadır. Askeri gücün küresel bir pazardan temin edilmesi o gücün kullanıcısının işin detaylarından ve siyasi risklerinden büyük ölçüde muaf olmasını sağlamaktadır. Ancak bu durum zenginlik ve askeri gücün paralel olduğu eski zamanların geri dönmesine, yani daha fazla savaşın çıkmasına

neden olabilir. Ya da eski Romalıların da dediği gibi, pecunia nevus belli (para savaşı besler).³⁰ Paranın kolayca askeri güce dönüştürülebilmesi uluslararası sistemi savaşların maliyetlerinin azalması riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır.³¹ Yani özel bir askeri sektörün oluşması ekonomik gücün daha tehlikeli bir hale gelmesi anlamına gelmektedir.

Açıkkası, küresel pazarların hep iyi yanlarını ve kâr getirilelerini hesaba katıyoruz. Küreselleşme ve kapitalizmin yayılması-
nın çatışmaların gerekçelerini ortadan kaldırdığını ve bu yüzden küresel pazarların, küresel sivil toplumların ve yeni uluslararası özel aktörlerin yükselişinin iyi bir şey olduğunu düşünüyoruz.³² Ancak askeri şirketlerin yükselişi bu liberal yaklaşıma uygun düşmüyor. Çünkü özel askeri şirketler zaten yapı olarak kâr elde edebilmek için çatışma ortamlarından nemalanan kuruluşlardır.

ASKERİ PAZARDAKİ DİNAMİZM VE GÜÇ DENGESİ

Özelleşmiş askeri endüstri gücün bir tehdide dönüştürülebilmesini kolaylaştırırken devlet unsurunu da sistemin dışında tutmaktadır. Böylelikle sadece devlet davranışları üzerine odaklanan kuramların hesaba katmadığı olasılıklar gündeme gelmektedir.

Söz konusu özel askeri şirketler olunca pazar belirsizlikleri ve dinamikleri güç dengesine ilişkin zaten yanıtlanması güç olan soruların başında gelmektedir. Askeri endüstrinin kısa zamanda askeri destek temin edebilmesi iç ve dış güvenlik tehditlerini artırmakla kalmayıp oldukça karmaşık bir durum ortaya koymaktadır. İçinden çıkılmaz bir hâl alan konulardan birisi de görece güç meselesidir.

Normal şartlarda daha fazla askeri güç kullanabilen tarafın savaşın galibi olacağı düşünülür.³³ Ancak bu da kolay kolay anlaşılamaz. Çünkü genelde tarafların sahip oldukları gücü az gösterme ya da abartma eğilimleri vardır. Üstelik bu açıdan silah sayısı değil silahların nitelikleri daha önemli bir kıstastır.

Bu yüzden rakibin güç ve kapasitesiyle ilgili güvenilir verilere ulaşmak zaten o kadar kolay değildir. Bir de işin içine herkesin kolayca ulaşabileceği ve birçok değişken özelliği bulunan özel askeri şirketler girince bu güç dengesi analizi daha da zorlaşmaktadır. Eğer taraflardan birisi sürekli değişkenlik arz eden askeri sektörden destek alıyorsa güç dengeleri çok çabuk değişebilir. Durum böyle olunca güç dengesi analizleri ve caydırıcılık ilişkileri istikrarlı bir zemin üzerine oturtulamamaktadır.

Güç dengesindeki artan bu değişkenlik birçok şekilde karşımıza çıkabilir. Askeri tedarik şirketleriyle gizlice anlaşma yapan bir taraf kısa zamanda kendi imkânlarıyla elde etmesi neredeyse olanaksız olan bir askeri güce sahip olabilir. Veya tamamen yeni askeri yeteneklere ulaşabilir. Örneğin bilgi savaşı konusunda bilgi ve deneyimi olmayan bir taraf özel sektörden destek alarak hiç beklenmedik bir şekilde bunu rakiplerine karşı kullanabilir.³⁴ Özel askeri destek şirketleri bile kendilerinden beklenmeyecek kadar başarılı askeri operasyonların gerçekleşmesine katkı sağlayabilirler.

Müşteriler kapsamlı askeri danışma hizmetleri alarak da askeri kabiliyetlerini etkin bir biçimde artırabilirler. Askeri şirketler askeri eğitim ve organizasyon desteği sağlayarak bir silahlı gücü daha etkin ve etkili hale dönüştürebilirler. Sonuçta düşmanın ruhu bile duymadan çok hızlı bir askeri yeniden yapılanma gerçekleşebilir ve tamamen yeni strateji ve öğretiler benimsenebilir.³⁵ Böylece Sırpların “Fırtına Operasyonu”nun (Sırpların rakipleri MPRI şirketiyle anlaşılmıştı) ardından öğrendikleri gibi bir devletin karşı tarafın gücündeki hızlı değişimden habersiz gafil avlanma ihtimali fazlasıyla artmıştır.³⁶

Askeri gücün artması güç dengelerini ve analizini derinden etkilemektedir. Sağladığı hizmetleri abartan bir şirketin gazına gelen bir devlet çok büyük bir askeri güce sahip olduğuna inanıp aslında kendinden daha iyi bir durumda olan başka bir devlete savaş açabilir.³⁷ Balkanlarda ortaya çıkan çatışmalarda böyle bir durumun gerçekleştiği düşünülmektedir.

Aynı şekilde askeri endüstrinin yükselişi silahlanma yarışının açık pazara taşınması riskini de beraberinde getirmektedir. Silahlanma yarışı zamanla boyut değiştirerek şirketler arasında hızlı bir silah temin etme savaşına dönüşebilir. Örneğin Etiyopya-Eritre Savaşı bağlamında değerlendirilecek olursa, her iki ülke de geleneksel silahlanma yarışı zemininden çıkarak daha savaş alanına bile inmeden küresel askeri pazardan (özellikle eski Sovyet kaynaklarından) askeri destek alma yarışına girmişlerdir. Sonuç olarak silahlanma yarışının hızı bir hayli artmış ve “İlk davranan büyük avantaj kazanır!” ilkesi önem kazanmaya başlamıştır. Bu ihtimallerin hepsi de taraflara başka bir alternatif bırakmayacağı için savaş çıkma ihtimalini artırmaktadır.³⁸

Askeri pazarın yükselişi silahlanma yarışına yeni bir boyut kazandırırken silahların kontrol altına alınması çabalarını da yakından etkilemektedir. Özel askeri şirketlerin varlığı silah kontrolüne yönelik anlaşmaların (özellikle konvansiyonel silahlar) izlenmesi ve sürdürülebilirliğini zorlaştırmaktadır. Askeri hizmetlerin özelleştirilmesi de askeri güç seviyelerinin kontrolünün zorlaşması anlamına gelmektedir. Mesela bir devlet silah kontrol anlaşmasına uyduğu izlenimini vermek için askeri sınırlandırmaya gidebilir ve böylece komşularının güvenini tazeleyebilir. Fakat aynı devlet bir süre sonra özel askeri şirketlerle anlaşmalar imzalayarak kısa zamanda eski gücüne ve hatta daha da ötesine ulaşma olanağına sahiptir. Aslında böyle bir adımın mevcut silah kontrol anlaşmalarını ihlal edip etmediği tartışma konusudur. Nitekim hiçbir ülkenin askeri özelleştirme konusunda geçerli bir anlaşma mekanizması bulunmamaktadır.

Yukarıda verilen örneklerin hepsi askeri endüstrinin savaş nasıl daha olası hale getirdiğini açıklasa da askeri şirketlerin varlığının bazı durumlarda savaş veya çatışma eğilimlerini azalttığı da bir gerçektir. Endüstrinin güç dengesi analizinin sağlıklı bir şekilde yapılmasını engelleyen belirsizlik özelliği bazen tarafların çatışmanın getirebileceği riskleri göze almasını engelleyebilir.³⁹ Ayrıca taraflardan birinin askeri şirketle anlaşma yaptığının

duyulması karşı tarafın zafere ulaşmanın bedelini tekrar tekrar hesaplamasını gerekli kılacaktır.⁴⁰ Buradan şirket adlarının etkin bir şekilde markalaşmasının caydırıcı bir etki yapabileceğine ve bunun da güç dengelerine yeni bir boyut katacağına ulaşılabilir.⁴¹ Aynı şekilde bir yerde başlayan özel askeri şirketlerden destek alma yarışı fiyatların artmasına sebep olarak başka bir yerdeki olası bir yarışı söndürebilir. Dış pazarlarda yaşanan şoklar veya başarısızlıklar da benzer bir sonuç doğurabilir. Benzer şekilde askeri şirketler normalde silah kontrolünü güçleştirici etki yapsalar da daha etkin izleme ve doğrulama mekanizmalarıyla silah kontrolünün sağlanmasında faydalı bir rol de üstlenebilirler.⁴²

Sonuç olarak askeri pazar dinamikleri güç dengesini hiç olmadığı kadar karmaşık bir yapıya dönüştürme kapasitesine sahiptirler. Aynı zamanda özel askeri şirketler mevcut geleneksel yaklaşımların tahmin edemediği olası yeni yapı ve dinamikler ortaya koymaktadırlar.

ÖZEL ASKERİ PAZAR VE İTTİFAK ANLAYIŞI

Özel askeri şirketlerin uluslararası güvenliği karmaşıklaştıracabileceği önemli hususlardan birisi de ittifaklar üzerinde yapacakları belirsiz etkidir. Özel askeri şirketler askeri pazarın sahip olduğu potansiyel patron-müşteri kontrollerini zayıflatabilir, yük paylaşımına olan gerekliliği azaltabilir ve yeni ittifak modelleri oluşturabilirler.

Küresel güvenlik bağlamında ele alınabilecek önemli yapılardan birisi, güçlü devletlerin (“patronlar”) sahip olduğu güçleri ve bu devletlerin genelde gelişen dünyada yer alan, zayıf ve güvenlik bakımından dışa bağımlı devletler (“müşteriler”) üzerindeki kontrollerinden oluşmaktadır.⁴³ Soğuk Savaş dönemindeki devlet davranışlarında olduğu gibi patronun müşterinin güvenliği için destek ve yardım sağladığı bir pazarlık ortamı oluşabilir. Ancak bu desteğin de bir bedeli olacaktır. Askeri yardım ve himaye “yardımda bulunan tarafın diğer tarafın normal zamanda

kabul etmeyeceği hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla kullandığı bir araçtır.”⁴⁴ Bu hedefler arasında diğer tarafın dış politikada kendine sadakat göstermesi veya uluslararası toplantılarda destek vermesi gibi politik amaçlar yer alabilir. Patronlar ayrıca yardım ettikleri tarafın iç işleriyle ilgili de bazı isteklerde bulunabilirler. Bunlar arasında verilen askeri desteği sadece belirli durumlarda kullanılması veya kurumsal ya da izlenen politikalarda değişiklik yapılması talebi bulunabilir. Kısacası zayıf bir devletin dışarıdan destek alması ciddi tavizler verilmesi, tuzağa düşürülme riski ve yalnız bırakılma korkusu gibi olumsuz durumları da beraberinde getirebilir.⁴⁵

Askeri sektör bu tarz dengeleri alt üst etmektedir. Zayıf devletler patronlarını değiştirerek böyle bir patron-müşteri ilişkisinden kurtulabilme olanağına sahip olurlar. Askeri güce ulaşmak için artık patronlarının isteklerine ve kısıtlamalarına boyun eğmek zorunda kalmazlar. Aksine kendi istekleri doğrultusunda daha insaflı şart ve koşullara sahip sözleşmeler imzalayarak istedikleri askeri yeteneklere sahip olabilirler.⁴⁶ Askeri endüstri böylece zayıf devletlerin güçlü devletlerin baskı ve isteklerinden kurtulmalarını sağlar.⁴⁷ Bunun sonucunda da patron devletlerin askeri yardım yoluyla hedeflerine ulaşma olanakları azalmış olur.

Papua Yeni Gine ve onun patronu rolünü üstlenen Avustralya örneği bu durumu çok iyi açıklamaktadır. 1970’lerden bu yana Papua Yeni Gine’ye en fazla askeri destek sağlayan ülke Avustralya’ydı. Yardımın asıl sebebi Avustralya’nın Güney Pasifik’teki hâkimiyetini sürdürme arzusuuydu. Ancak Avustralya verdiği askeri yardımlarla ilgili birçok kısıtlama uyguluyordu. Papua Yeni Gine Bougainville adasındaki ayrılıkçılara karşı mücadele edebilmek için kontrgerilla eğitimi konusunda destek istedi. Fakat yerel ordunun yapabileceği olası insan hakları ihlalleri konusunda endişe duyan Avustralya bunu reddetti. Ayrıca elektronik savaş ve lojistik alanlarında istenen destek de verilmedi.⁴⁸ Tüm bunların sonucunda Papua Yeni Gine yönetimi Avustralya’nın kendilerini kasıtlı olarak zayıf tutmak istediğini düşünmeye başladı.⁴⁹

Özelleşmiş askeri endüstrinin ortaya çıkışıyla artık Papua Yeni Gine'nin Avustralya'nın istek ve kısıtlamalarıyla uğraşmasına gerek kalmamaktadır. Papua Yeni Gine patronunun emirlerini yerine getirmek yerine ordusunu kendi istediği şekilde geliştirebilmektedir. Nitekim 1997'de patlak veren bir isyana karşılık olarak hükümet İngiliz şirketi Sandline'dan hava ve komando desteği almıştır. Başbakan Julius Chan bu konuda şunları kaydetmiştir: "Avustralyalılardan bize gerekli askeri eğitim ve donanım desteğini sağlamalarını istedik. Ancak onlar her defasında bizi geri çevirdiler. Doğal olarak, özel sektöre başvurmaktan başka çaremiz kalmadı."⁵⁰

Bu örnekten de anlaşılacağı üzere alternatif askeri seçeneklerin bulunması patron-müşteri ilişkilerinde yeni bir dönem başlatmıştır. Daha da önemlisi, yaşanan bu değişim mevcut şartlar altında zayıf devletlerin yararına gibi görünmektedir.⁵¹

Özel askeri şirketler ittifakları farklı şekillerde de etkileyebilirler. İttifak davranışlarıyla ilgili yapılan araştırmalar, ittifakın gerçekleştirilmesi amacına yönelik bir yöntem olarak işlevsel farklılaşmaya işaret etmektedirler.⁵² Devletler askeri görevleri paylaşıp birbirlerine daha fazla bağımlı hale geliyorlardı. Ancak özel askeri şirketler askeri eksikliklerin giderilmesi için yeni bir alternatif oluşturmaktadır. Sonuç olarak da müttefik güçler birbirlerine daha az bağımlı hale gelmekte ve dolayısıyla aralarındaki ittifak bağları zayıflamaya başlamaktadır.

Bu durum oldukça önemli sonuçlar doğurmaktadır. Örneğin, müttefiklerden birisi diğerinin savaş kararına destek vermiyorsa bu artık bir veto veya engelleme manasına gelmektedir. Müttefikin desteği kestiği hemen her alandaki boşluk askeri sektör yardımıyla doldurulabilir durumdadır. 1990'ların ortalarında Angola hükümeti de düşmanı UNITA da müttefiklerini kaybetmişti (Sovyetler, Küba ve Güney Afrika Savunma Gücü). Her iki taraf da komuta ve kontrolden hava savunmasına kadar ortaya çıkan tüm boşlukları askeri şirketlerle anlaşılarak doldurma yoluna gitti.⁵³ Benzer şekilde lojistik, istihbarat toplanması ve analizi

gibi NATO müttefiki Avrupa ülkeleri bile ABD’den gelecek olan desteğe ihtiyaç duyduğu alanlarda askeri destek şirketlerinden (bunlar arasında Amerikan kuvvetlerine destek sağlayanlar da bulunmaktadır) kısmen yardım alabilmektedir. Böylece birilerinin vetosuna maruz kalmadan herkes kendi başının çaresine bakabilmektedir.⁵⁴

Böyle giderse gelecek savaş müdahalelerinde askeri güçlerin birimlere ayrıldığını görebiliriz. Bu şekilde koalisyonlar muhtemelen hem devlet hem de özel olmak üzere farklı kaynaklardan meydana gelebilir.⁵⁵ Ancak bu ittifakların daha kolay oluşturulup daha kolay dağılabileceği anlamına da gelmektedir. Bu sürekli değişimle birlikte savaşa katılmak için haklı tarafı bulmaya çalışanların işi de zorlaşacaktır. Çünkü böylesine çok değişkenliğin olduğu bir ortamda kimin iyi kimin kötü olduğuna karar vermek de kolay olmayacaktır.⁵⁶

Askeri endüstri ayrıca yeni yardım ve ittifak türleri de ortaya çıkarmaktadır. Askeri destek sağlamak müttefiklerle olan ilişkileri güçlendirmek için bir yöntem olarak kullanılıyordu. Güçlü bir devlet zayıf bir devletle ittifak oluşturmak istediği zaman silahlar ve askeri uzmanlar hemen yola çıkıyordu. Hatta gönderilen askeri personel çoğu zaman müttefik gücün operasyonlarına aktif olarak katılıyordu. Üstelik müttefik ülkenin subayları getirilip askeri okullarda eğitiliyorlardı.⁵⁷ Atılan tüm bu adımların asıl amacı müttefik ülkeyle ilişkileri yakınlaştırmaktı.

Askeri pazar, finansal kaynakların askeri güce kolayca dönüştürülebilmesine olanak vermesine karşın müttefiklere yardım etme mekanizmaları yeni şekiller almaya başlamıştır. Askeri yardım günümüzde sadece nakit transferleriyle de yapılabilmektedir. Örneğin 1995’te Suudi Arabistan, Bahreyn ve Kuveyt gibi ılımlı Arap ülkeleri İran’ın askeri desteğinin olası radikalleştirici etkisini engellemek amacıyla Bosna hükümetine yardım etmek istedi. Fakat destek olarak doğrudan askeri yardım veya personel göndermek yerine MPRI tarafından verilen “Eğit ve Donat” programının finansmanlığını üstlendiler.

Bu yeni yardım şeklinin faydalarından birisi yardım yapan tarafın müttefikinin savaşına bizzat katılmıyor olmasıdır. Bu durum aynı zamanda da askeri yardım yapan tarafların yalnızca devlet olduğu kanısını da ortadan kaldırıyor. Devlet dışı aktörler, hatta finansal gücü yeterli tek bir kişi bile dolaylı olarak çok uzak bir bölgedeki askeri dengeleri derinden etkileyebilir. Örneğin Sandline şirketinin Sierra Leone'deki operasyonunun finansörü Taylandlı bir işadamı olan Rakesh Saxena idi.⁵⁸ "Soros olayı" ile birlikte bireysel aktörlerin uluslararası finans konusunda söz sahibi olmalarının ardından şimdi de aynı durum uluslararası güvenlik konusunda gündeme gelmiştir.⁵⁹

Özel sektörle olan ilişkileri Amerika'nın ittifak politikalarını uzun zamandır etkiliyor olsa da bu ilişkilerin doğrudan bir ittifak aracı olduğu söylenemez. Ancak son yıllarda Amerika'nın Makedonya ve Nijerya gibi yeni müttefiklerine yaptığı askeri yardımlar özel sektör vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Kısacası "ordudan orduya" yardım sözleşmelerinin yerini "şirketten orduya" modeli almaya başlamıştır.

Ancak bu konuya ilişkin endişelerden biri güvenlik yardımlarının yapısının ittifak politikaları üzerindeki etkisinin kabul görmüş bazı kısıtlamaları aşacağı yönündedir. Kontrolsüz özel askeri yardımlar Amerika'nın Yabancı Askeri Satışlar ve Uluslararası Askeri Eğitim Programı gibi hükümet destekli güvenlik yardım programlarından uzaklaşmaya da neden olabilir. Amerikalı askeri yetkililere göre bu tarz ordudan orduya gerçekleştirilen yardım programları güçlü ittifakların oluşması için çok önemli bir unsur teşkil ediyordu.⁶⁰ Ancak özel askeri sektörün devreye girmesiyle bu mekanizma riske atılmaktadır.⁶¹ Belki de en önemlisi, resmi ordu yardımlarının bu açık ve belirgin ittifak taahhüdünün hiçbir şekilde bağlayıcı olmayan bir ticaret ilişkisine dönüşme riskidir. Hâl böyle olunca hem resmi askeri yardımları kullanarak bir şeyleri değiştirmeye çalışmak daha zor olmakta hem de geçmiş işbirliklerine dayanarak koalisyon operasyonları düzenleme olasılığı azalmaktadır.

Aksi bir görüş, özel askeri şirketlerin, özellikle de askeri danışma şirketlerinin, kendi devletlerinin askeri doktrinlerini öğreterek veya profesyonelliğe teşvik ederek resmi askeri yardımlarına benzer bir yapı oluşturabileceğini savunmaktadır. Ancak resmi yardımlarla karşılaştırıldığında özel sektör programları tek seferlik ticari işlerdir. Özel askeri yardımın herhangi bir siyasi bağı veya bağlayıcılığı bulunmadığı için müşteri bu yardımları istediği gibi kullanıp atabilir.⁶² Şirketlerin sağladığı askeri eğitim de genel olarak resmi eğitime benzese de tam manasıyla aynı çizgide bulunmamaktadır. Müşterinin istekleri ve finansal kısıtlamalar tarafından şekillendirildiği, büyük olasılıkla güncelliğini yitirdiği ve müttefikler arasında güçlü bağlar oluşturmadığı için bu tür programların resmi askeri yardımlara göre bir adım geride oldukları söylenebilir.

ASKERİ PAZAR VE DEVLET DIŞI AKTÖRLERİN GÜÇ KAZANMASI

Özel askeri endüstrinin yükselişinin en önemli özelliklerinden biri de sektörün her türlü müşteriye açık olmasıdır. Bunun sonucunda da devlet hâkimiyetinin söz konusu olduğu eski sistemde sesini fazla çıkaramayan devlet dışı aktörler güç ve söz sahibi olmaya başlamışlardır.

Tipik dünya siyaseti düzeninde bireyler ve kuruluşlar devlet gücüne ve yetkisine güvenmek zorundadırlar. Şimdi ise bu yeni sektörün ortaya çıkmasıyla yeni güç alternatifleri doğmaya başlamıştır. En azından güçlü orduların ellerinde bulundurduğu söz hakkı azalacaktır.⁶³ Özel askeri şirketlerin Amerikan ordusuna eşdeğer olduğunu kimse iddia edemez, fakat yine de onları hafife almak doğru değildir. Birçok Amerikalı askeri uzman özel askeri şirketlerin gelişmiş Güney Afrika ordusu da dâhil olmak üzere tüm Afrika ordularından daha yetenekli olduğunu düşünmektedir.⁶⁴

Bazı askeri şirket yöneticileri sadece devletler ve hatta sözü geçen devletler için çalıştıklarını söylüyorlar.⁶⁵ Buna gerekçe olarak da devletlerle daha uzun vadede çalışma olanağı bulduklarını ve bu durumun şirketin geleceği açısından daha olumlu olduğunu ifade ediyorlar. Ancak gerek sektörün yapısı gerek de şimdiye kadar edinilen tecrübe bunun aksini işaret etmektedir. Mahkûmlar çıkmazında (prisoners' dilemma) olduğu gibi bazı durumlarda tek atışla atılan adımların getirileri çok daha fazladır.

Mevcut özel askeri şirket sektörü resmi kontrol ve kısıtlamalardan yoksundur. Bu yüzden kimin için çalışacaklarına şirketler kendileri karar vermektedirler. Geçmişe baktığımızda bazı şirketlerin çıkarları olduğu için tehlikeli gruplara yardım etmeyi seçtiklerini görüyoruz. Bu şirketlerin ileride de aynı şeyi yapmalarının muhtemel olduğu söylemek yanlış olmaz.⁶⁶ Bu konuya 14. Bölüm'de ayrıntılı olarak değinilecektir, ancak askeri pazarın mevcut durumuna ilişkin olarak böyle tehlikeli işler yapmayı tercih eden şirketlerle ilgili endişelerden birisi şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

Bu şirketler güçlerini silah tüccarları, uyuşturucu satıcıları ve terörist gruplarla birleştirerek kötü niyetli bir ittifak oluşturup ellerindeki ekonomik, askeri ve siyasal gücü devletleri ve devlet sistemini zayıflatmak için kullanabilirler. Ayrıca uluslararası sistemden yardım alamayan zorba devletlere de yardımcı olabilirler.⁶⁷

Askeri şirketlerin bu şekilde devlet karşıtı gruplar için çalışmalarını engellemek kısmen de olsa bulundukları ülkelerin bu konuya ilişkin katı yasal düzenlemeleriyle olanaklıdır.⁶⁸ Ancak bu tür kısıtlamalar şirketleri rahatsız etmeye başladığında şirketler o ülkedeki faaliyetlerine son verip kendileri için daha uygun bir yere gitme yolunu seçebilirler. Executive Outcomes şirketinin 1999 yılında yaptığı şeyin bu durumla bire bir örtüştüğü düşünülmektedir. Güney Afrika yasaları şirket açısından sıkıntı doğurmaya başlayınca şirket kendini feshetmiş, fakat ondan sonra

yasal kontrollerin daha gevşek olduğu birçok ülkede başka isimler altında yeni askeri şirketler açılmıştır.

Şiddet yanlısı devlet dışı unsurlarla iş yapmaya meyilli şirketler daha çok küçük çaplı ve yüksek rekabet ortamında pek başarıya ulaşamamış tedarik şirketleridir. 1. Bölümde de bahsedildiği üzere Angola, Sierra Leone ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nde isyancı grupların özel askeri şirketlerden askeri yardım aldıkları bilinmektedir. Aynı şekilde Stabilco, Niemoller-Group ve GMR gibi şeffaflığı tartışma konusu olan şirketler yasa dışı silah ve elmas ticareti yapmak, isyancılara destek sağlamak ve bazı durumlarda çatışmaların her iki tarafıyla da işbirliği yapmakla suçlanmaktadır.⁶⁹

1990’ların sonlarında birçok askeri şirket Çeçenistan ve Afganistan gibi ülkelerde yürütülen cihatlara katılmaları için Müslüman gençleri eğitime yarışına girmiştir. Örneğin İngiliz şirketi Sakina Security Ltd. bu gençlere “Cihat Eğitimi” programı altında askeri eğitim ve silah desteği sağlamıştır. Program kapsamında göğüs göğse muharebe teknikleri ve patlayıcı yapımı konusunda eğitimler verilmiştir.⁷⁰ Sakina şirketinin TransGlobal Security International şirketiyle bağlantılı olduğu söylenmektedir. TransGlobal Security International da radikal Müslümanlara askeri eğitim verdiği iddia edilen diğer bir İngiliz şirkettir.⁷¹ Benzer şekilde Amerikan hükümet yetkilisi olan Kelwin Smith’in de ek iş olarak Batı Pensilvanya’da Bosna ve Çeçenistan’daki savaflara katılacağı düşünülen gruplara askeri eğitim sağladığı bilinmektedir. Verilen eğitim kapsamında tesislere saldırı tatbikatları bile yaptırılmıştır. Smith ayrıca müşterileri adına taarruz silahları ve çok miktarda askeri mühimmat satın almıştır. Smith’in askeri eğitim programlarına katılmış altı kişinin daha sonra El-Kaide üyesi olduğu anlaşılmış ve bu kişiler 1993’te New York çevresinde terörist eylem hazırlığı içindeyken yakalanmışlardır. Buna karşılık Smith, Amerikan silah yasalarını ihlal etmekten sadece iki yıl hapis cezası almıştır.⁷²

Aynı şekilde Kolombiyalı ve Meksikalı uyuşturucu kartelleri gibi bazı uluslararası suç örgütlerinin Spearhead Ltd. gibi adı kötüye çıkmış şirketlerden karşı istihbarat, elektronik savaş ve modern silahlar konusunda yardım aldıkları ifade edilmektedir.⁷³ Bu suç örgütleri aldıkları askeri yardımlarla ülkelerindeki güvenlik güçlerinden bile daha güçlü bir konuma gelmiş ve bu da “uyuşturucuya karşı verilen savaşa inanılmaz derecede zarar vermiştir.”⁷⁴

Birçok şirketin Demokratik Kongo Cumhuriyeti gibi yerlerde çatışmaların birden fazla tarafı adına çalışmaları da askeri sektörün eksi yönlerinden birini teşkil etmektedir. Şirketler devlet dışı unsurlar için çalışmama kararı alsa da çalışanlar daha köklü şirketlere geçip orada özel askeri operasyonlar yapabilirler veya işletme alanında tecrübe kazanıp daha sonra daha fazla kâr elde etmek amacıyla kendi şirketlerinin başına geçebilirler. Bu sektördeki arz ve talep dengesini göz önünde bulundurursak bu yeni oluşumların diğer unsurlara da askeri hizmet vermeye başlayacağını düşünmek yanlış olmaz.

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER VE ASKERİ MÜDAHALELER: BARIŞ OPERASYONLARINDAN ELDE EDİLEN KÂRLAR

Askeri endüstri ayrıca bölgesel ve uluslararası devlet dışı unsurlara da askeri seçenekler sunmaktadır.

Özel istihbarat şirketlerinin artmasıyla birlikte önceden istihbarat kapasitesi olmayan unsurlar şimdi bu olanağa kolayca ulaşabilmektedirler. Bu şirketlerin muhtemel müşterileri arasında operasyonel faaliyetlerde bulunan ve dolayısıyla istihbarata sürekli ihtiyaç duyan BM, Güney Afrika Savunma Topluluğu veya Batı Avrupa Birliği gibi kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kuruluşların üye devletleri arasındaki ulusal hassasiyetler ve yöntemlere ilişkin görüş ayrılıkları daha önce istihbarat konusunda etkin bir işbirliğini olanaksız kılmaktaydı. Şimdi ise üyelerin yaklaşımları

na bakılmaksızın küresel bir sektör yardımıyla istihbarat sorunu halledilmiş bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler, zaten özel bir şirketle UNITA isyancılarının Angola’da yürüttüğü “silaha karşılık mücevher” ticareti hakkında istihbarat sağlaması için, diğer bir şirketle de Irak’taki cephaneliklerin uydudan gözetlenmesi için anlaşmıştır.⁷⁵ Uluslararası Para Fonu (IMF) da istihbarat konusunda özel şirketlerden yardım almaya başlamıştır.⁷⁶

Askeri endüstri, barışı koruma operasyonları bağlamında da uluslararası veya yerel organizasyonların olanaklarını artırmaktadır. Barışı korumak amacıyla düzenlenen askeri müdahaleler genelde bu tür organizasyonların üyelerinin zayıf olması veya asker konuşlandırmaya yanaşmaması sonucu kolay kolay organize edilememektedir. Ancak askeri tedarik ve destek şirketlerinin varlığı üye devletleri hiç işin içine karıştırmadan barış operasyonlarını mümkün kılmaktadır.

Örneğin Batı Afrika Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) çoğunluğu fakir Batı Afrika devletlerinden oluşan bir organizasyondur. Bu devletlerin askeri olarak da özellikle hava desteği ve lojistik alanında birçok önemli eksiği bulunmaktadır. Fakat ECOWAS güçleri ICI Oregon ve PAE gibi özel askeri şirketlerin yardımıyla Liberya’ya da Sierra Leone’a da asker konuşlandırabilmiştir. Aynı şekilde günümüz BM operasyonlarının birçoğunda askeri destek şirketlerinden lojistik, hava ulaştırma, mayın temizleme ve güvenlik danışmanlığı alanlarında yardım alınmaktadır. Örneğin Doğu Timor operasyonunda Birleşmiş Milletler KZN Security ve Empower Loss Control Services gibi Güney Afrika şirketlerinden yerel istihbarat, DynCorp şirketinden de lojistik, ulaşım ve haberleşme desteği almıştır. Son zamanlarda askeri tedarik şirketlerinin barış operasyonları bağlamında kullanılmasının ne kadar doğru olduğuna ilişkin tartışmalar gün yüzüne çıkmış durumdadır.⁷⁷ 4. Bölümde de değinildiği gibi BM barışı koruma sisteminde çok ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Özellikle üye ülkelerin asker göndermeye yanaşmaması büyük bir sorun oluşturmaktadır. Üyeler asker göndermeyi kabul etseler bile çoğu zaman gönder-

dikleri birlikler üstlenecekleri görev için gerekli eğitim, donanım, motivasyon ve yeterliliğe sahip değillerdir. Bu yüzden yerel güçler BM askerlerinden hiç çekinmemektedir. Örneğin 2000 yılında az sayıdaki ve silah bakımından da yetersiz olan RUF isyancı güçleri yüzlerce BM askerini rehin almış ve bunun karşılığında da herhangi bir yaptırımla karşı karşıya kalmamışlardır.⁷⁸ Kısacası, “çoğu zaman BM barış harekâtları milyarlarca doların akıtıldığı ve birçok tarafın dâhil olduğu devasa başarısızlıklar olmaktan öteye geçememiştir.”⁷⁹

Durum böyle olunca özel askeri şirket yetkililerinin de yoğun desteğiyle birlikte bazı uzmanlar askeri tedarik şirketlerini yeni nesil barışı koruma güçleri olarak lanse etmeye başladılar. Ortaya koydukları tez “askeri şirketlerin bu işi Birleşmiş Milletler’den daha hızlı, daha iyi ve daha ucuza yapılabiliyor olmasıydı.”⁸⁰ Gerçekleştirilen barış harekâtlarına ilişkin rahatsızlıklar bu tezi destekleyenlerin sayısını artırmaktadır. Öyle ki eski BM barış harekât komutanları, birçok insani kuruluş ve hatta BM “barışı koruma” girişimlerinin mimarı sayılan Sir Brian Urquart da dâhil olmak üzere pek çok eski BM savunucusu da bu fikre sıcak bakmaya başlamıştır.⁸¹ Ancak tüm bu gelişmelere rağmen gerek BM içinde gerek de insani kuruluşlar tarafında bu duruma büyük bir kurumsal muhalefet bulunmaktadır.⁸²

Özelleştirmeyi destekleyenler bu şekilde barış operasyonlarının etkinlik ve etkililiğinin artacağını savunmaktadırlar. Onlara göre, uluslararası kuruluşların en büyük sorunlarından olan bürokratik engellere takılmayan özel askeri şirketler bu alanda daha etkin personel kullanabilirler, iç karışıklardan daha az etkilendirilmektedirler; donanım olarak da daha iyi bir düzeye sahiptirler ve tüm bu olanaklarla daha hızlı ve belirleyici adımlar atabilirler.⁸³

Sierra Leone’de yaşananlar sıklıkla bu öneri için bir destek noktası olarak bahsedilmektedir. Executive Outcomes’ın yürüttüğü operasyon büyüklük ve maliyet bakımından BM operasyonunun sadece yüzde 4’ü kadardı. Daha da önemlisi bu çok daha ba-

şarılı bir operasyon olarak görülmektedir. Şirket güçleri sadece birkaç hafta içinde isyancıları yenilgiye uğratıp ülkenin seçime gidebilmesine olanak tanıyacak kadar bir istikrar ortamı sağlamıştır. Bunu BM güçlerinin yapabilmesi için yıllar gerekebilirdi.⁸⁴

Aşağıda gelecek yıllarda barış harekâtlarının özelleştirilmesine yönelik üç ana senaryo ihtimal sırasına göre verilmiştir. Birinci senaryoda askeri şirketler insani yardım personeline ve teçhizatlarına aktif koruma sağlayacaktır. “İnsani yardım sağlama süreci oldukça tehlikeli bir iş olmaya başlamıştır. Dünyanın hemen her yerinde zor durumda bulunan insanlara yardım etmeye çalışan gruplar soyguna uğramış, şiddete maruz kalmış, tecavüze uğramış, kaçırılmış veya öldürülmüştür.”⁸⁵ Gerçek şu ki 1990’larda Amerikan askerinden çok daha fazla sayıda Kızılhaç çalışanı hayatını kaybetmiştir.⁸⁶

Tüm bu gerçekler ışığında özel askeri şirketlere hep mesafeli durmaya çalışan insani kuruluşlar askeri endüstrinin önemli bir müşteri kesimini oluşturmaya aday görünüyor. Janice Stein, yardım kuruluşu CARE ve BM İnsani İşler Dairesi tarafından finanse edilen bir proje kapsamında şu ifadeleri kaydetmiştir:

Sivil toplum örgütleri insani yardımlar çerçevesinde güvenliğin özelleştirilmesini düşünmelidir... Saldırganlar sivillere ve sivil toplum kuruluşlarına bağlı personele kasıtlı olarak saldırıyor ve BM de bu durumu önlemek için gerekli güvenlik önlemlerini alacak gibi görünmüyor. Bu nedenle güvenliğin özelleştirilmesinin ciddi bir şekilde düşünülmesi gerekiyor.⁸⁷

İnsani yardım örgütlerinin kendi başlarına bir barış ortamı oluşturma olanaklarının oldukça kısıtlı olduğu dikkate alındığında askeri tedarik şirketlerinin sağlayacağı güvenlikle birlikte çatışma ortamlarında yürütülen insani yardım faaliyetlerinin daha etkin olacağı düşünülebilir.⁸⁸ İnsani yardım personeline ve yanlarındaki malzemelere sağlanacak olan güvenlik desteği ayrıca dış devletlerin üzerindeki sorumluluğu da azaltacak ve aynı zaman-

da Somali'ye yapılan Amerika/BM müdahalesi gibi durumlara neden olan yerel isyancıların yardım malzemelerini ele geçirmesi gibi istenmeyen olayları da önleyecektir.⁸⁹ Bu senaryonun daha da genişletilmesi imkânsız görünmemektedir. Zaten bunun örneklerine de rastlamak çok zor değil. BM bünyesinde en az yedi birim güvenlik alanında Armorgroup gibi şirketlerden yararlanmaktadır.⁹⁰ Aynı şekilde Worldvision yardım kuruluşu da Sierra Leone'de Sandline/Lifeguard gibi şirketlerden güvenlik desteği almıştır.⁹¹ İnsani yardım kuruluşlarının Somali gibi yerlerde yerel savaş tacirleriyle anlaşmaya zorlandığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda daha resmi yollardan askeri şirketlerle anlaşmaları daha uygun bir tercih gibi görünmektedir.

Diğer bir senaryo da şirketlerin yardım sürecinde bir müdahale gücü olarak kullanılmasını öngörmektedir. Bu durumda askeri şirketler barış harekâtı esnasında askeri gücünün caydırıcılığını kullanacaklardır. Şirket personeli donanım ve motivasyon bakımından yetersiz durumda bulunan yardım personeline modern askeri teçhizatıyla destek sağlayacaktır.⁹²

Yerel tarafların anlaşmaları ihlal ettiği veya barış operasyonunu tehlikeye soktuğu zamanlarda (Sierra Leone'de RUF güçlerinin BM askerlerini ablukaya alması gibi) askeri şirketler caydırıcılıklarıyla devreye gireceklerdir. Bu görevi üstlenmesi gereken BM mavi berelileri henüz etkin bir düzeye gelememiştir. Çatışmaların uzun vadeli çözümlerinin bir parçası olarak kullanılan askeri şirketler kritik durumlarda sağlayacakları kısa dönemli askeri güç ile barış operasyonu için önemli bir rol üstlenebilir.⁹³ Sierra Leone'de BM operasyonun tehlikeye girdiği 2000 yılının güz aylarında İngiliz ordusunun kendisini göstermesi küçük bir askeri kuvvetin yerel muhaliflere karşı nasıl caydırıcı olabildiğini ve tüm operasyonun başarısı için ne kadar önemli olabildiğini göstermesi açısından önemlidir.⁹⁴ Aslına bakarsanız pek çok kez zor durumda bulunan BM personelini kurtaran Sierra Leone hükümeti adına uçan (Executive Outcomes ve Sandline şirketlerinden kiralanmış) özel helikopterlerdi.⁹⁵

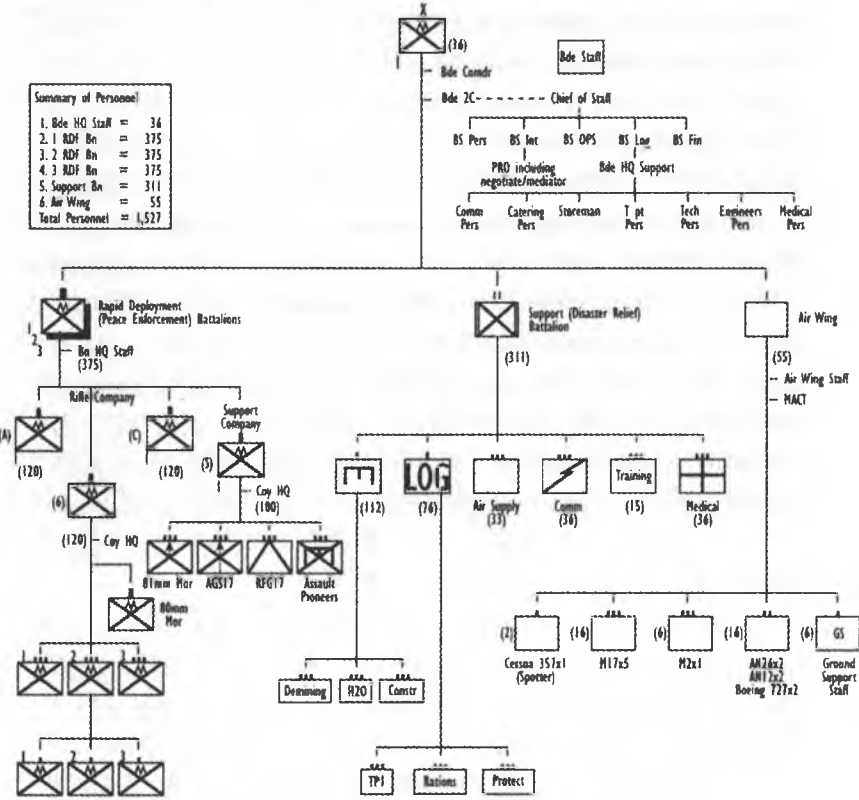
Üçüncü ve en çok tartışmalı senaryo barış operasyonunun tamamen özelleştirilmesini öngörüyor. Burada teklif edilen şey devletlerin insani yardım operasyonlarına girişmek istemediği ve BM'nin de böyle bir görev için hazırlıksız veya isteksiz olduğu zamanlarda tüm operasyonun özel bir şirkete devredilmesidir.⁹⁶ Böyle bir durumda askeri bir şirkete bağlı personel istikrarsız bölgeye konuşlandırılacak, oradaki yerel muhalifleri etkisiz hale getirecek, altyapıyı inşa edecek ve yalnızca istikrar ortamı sağlandıktan sonra görevi normal BM barış personeline devredecektir.

Bu üçüncü senaryo bazılarına çok uç bir seçenek olarak görünebilir, ancak 1996'da Ruandalı mültecilerle ilgili ortaya çıkan krizde bu oldukça olası bir seçenektir. Durum hem BM içinde hem de ABD Ulusal Güvenlik Konseyi bünyesinde tartışıldı. Üye devletler barış operasyonu için destek sağlamaya isteksiz olduğu için işin Executive Outcomes şirketine devredilmesi gündemdeydi. Sonra bu plan maliyetin kim tarafından karşılanacağına ilişkin anlaşmazlıklar nedeniyle rafa kaldırıldı.⁹⁷ Aynı şekilde Amerikan ordusuna Sandline şirketiyle işbirliği teklifi yapıldı ancak bu da daha üst karar mercileri tarafından reddedildi.⁹⁸

Aslında Executive Outcomes 500.000'in üzerinde insanın hayatına mal olan 1994'teki soykırım esnasında kendi kendine Ruanda'daki duruma müdahale edebilme kapasitesinin olup olmadığını ölçmeye çalışmıştır. Şirket verilerine göre 14 gün içinde ülkeye silahlı personel konuşlandırılıp 6 hafta içinde de kendi hava ve ateş desteğiyle birlikte toplamda 1.500 personel olaylara müdahale etmeye hazır hale getirilecekti. Operasyon esnasında mültecilerin sığınabilmesi için "güvenlik adaları" oluşturulacaktı. Şekil 11.1 şirketin bu operasyon için teklif ettiği askeri kuvveti ayrıntılı olarak göstermektedir.

6 ay sürmesi planlanan bu operasyonun günlük maliyeti 600.000 dolar (toplamda 150 milyon dolar) olacaktı ve belki de binlerce insanın hayatı kurtulacaktı.⁹⁹ Bu seçenek katliamdan sonra olaylara müdahale eden çok geç kalmış BM operasyonuna kıyasla çok daha fazla tercih edilebilir görünüyor. Üstelik bu ba-

şarısız BM operasyonunun günlük maliyeti 3 milyon dolar (teklif edilen operasyonun maliyetinin 5 katından daha fazla) olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 11.1. Executive Outcomes'ın Ruanda için
Teklif Ettiği Barışı Koruma Gücü

Barış harekâtlarının özel şirketlere devredilmesi düşüncesi BM barış koruma sisteminin tüm yapısını değiştirebilecek bir seçenek olarak karşımıza çıkıyor. Hatta şirket yöneticileri daha da ileriye gidip Mogadişu ve Somali gibi savaş tüccarlarına ve kanunsuzluğa teslim olmuş yerlere düzen getirmek için özel askeri şirketlerin kullanılmasını önermiştir. Bu ülkelere istikrar ve dü-

zen getirildikten sonra kontrol yerel yönetime veya BM yönetimi-ne bırakılacak, böylece bu ülkelerin uluslararası sisteme sağlıklı bir şekilde entegrasyonu sağlanacaktı.¹⁰⁰

Fakat burada asıl sorulması gereken soru BM operasyonlarından daha etkili olabilen şirketlerin, çatışmaların uzun vadede bir çözüme kavuşturulmasını sağlayıp sağlayamayacağı konusudur. Kalıcı barışın sağlanabilmesi için hukukun üstünlüğünün tekrar egemen kılınması ve özellikle de organize şiddet kullanımının kontrolünün tamamen devlet otoritesine devredilmesi gerekmektedir.¹⁰¹ Fakat barışı koruma operasyonlarının özelleştirilmesiyle “özel askeri şirketler duruma geçici olarak istikrar getirmekte ancak çatışmanın asıl kaynağına yönelik herhangi bir adım atılmamaktadır.”¹⁰²

Sonuç olarak bu özelleştirme BM’ye ciddi bir potansiyel ve esneklik kazandıracaktır. Ancak bu getirilerin yanında özellikle 10. ve 14. Bölümlerde de belirtildiği gibi birçok risk ve ikilem de ortaya çıkmaktadır. Şirketlerle uluslararası toplum adına faaliyet göstermeleri için anlaşılabilir, fakat kâr amacı güttükleri için her şey arzu edilen şekilde gelişmeyebilir. Üstelik genellikle çağdaş savaş eğitimi almış olan askeri tedarik şirketi çalışanlarının barış koruma alanında yeterli bilgi ve deneyime sahip oldukları söylene-
mez.¹⁰³ Bu özelleştirme planını destekleyenler aynı zamanda özel şirket güçlerinin daha büyük bir BM gücüne entegrasyonunun getireceği güçlükleri hiç hesaba katmamışlardır. BM barış gücü personeli arasında özel askeri şirketlere karşı bir hoşnutsuzluk olması muhtemeldir.

Eğer BM barışı koruma operasyonlarını özelleştirme yoluna giderse ortaya çıkabilecek endişelerden birisi BM’nin sözleşmelere şirketleri bağlayıcı nitelikte kısıtlayıcı şartlar koyup koymayacağı hususudur. Çünkü aksi halde şirketlerin ortaya çıkabilecek siyasi maliyet ve riskleri gözetmeksizin vaktinden önce işten çekilmesi veya daha da kötüsü çatışmayı uzatarak sözleşmeyi uzatmaya çalışması gibi durumlar ortaya çıkabilir.¹⁰⁴ Şirketlerle ilgili hesap verebilirlik, kontrol ve şeffaflık mekanizmalarının

tam olarak işler durumunda olması önemlidir. Özellikle de şirketlerden kurumsal bağımsızlık teminatı alınmalı (başka şirketlerle yakın ilişkiler şirketlerin istenmeyen davranışlarda bulunmasına yol açabilir); kalite ve görev değişimini etkin kılabilmek için rekabet koşullarına dikkat edilmeli; kaliteli bir iş ortaya çıkması için açık standartlar belirlenmeli; personelin dış denetimi sağlanmalı; bağımsız gözlem grupları görevlendirilmeli ve şirket personelinin olası ihlallere karşı uluslararası savaş suçları kanunlarına göre hareket etmeleri sağlanmalıdır.

ÖZEL SEKTÖRÜN GÜÇ KAZANMASI

Yukarıda sözü edilen senaryoların hepsinde de özel askeri şirketler uluslararası güvenlik alanında daha aktif hale geliyor ve şirket personeli de askeri alanda daha büyük roller üstleniyor. Bu durum da doğal olarak askeri endüstrinin çok fazla güçlenmesi ve bunun sonucunda da büyük askeri güçlerin uluslararası sistem aracılığıyla tehlikeli kişi veya grupların eline geçmesi riskini de beraberinde getiriyor.

Zayıf devletlerde faaliyet gösteren askeri tedarik şirketlerinin durumunu buna örnek gösterebiliriz. Bu şirketlerin daha büyük bir şirket grubuyla ilişkileri varsa orada bir şirket emperyalizmi riski söz konusu olabilir. ABD’de bile 19. yy sonlarına kadar büyük endüstrilerin kendi başlarına hüküm sürdükleri unutulmalıdır. Bu endüstrilerin kendi silahlı kuvvetleri ve kanunları bulunuyordu. Devlet hukukunun tam olarak egemen kılınması ancak 20. yy’da gerçekleştirilebilmiştir.¹⁰⁵

Daha önce çok uluslu şirketlerin güçlerini sınırlandıran unsurlardan birisi onları devlet gücüne bağımlı kılan ve sadece istikrar ortamlarında faaliyet gösterebilmelerine olanak tanıyan fiziki zayıflıklarıydı. Yani şirketlerin faaliyetleri ve hatta hayatta kalabilmeleri bile söz konusu devletin güvenlikle ilgili yükümlülüklerini yerine getirmesine bağlıydı.¹⁰⁶

Ancak bugün durum böyle değildir. Özel askeri şirketlerin fiziki güçleri yeterli olmanın da ötesinde çoğu zaman yerel devletlerinkiyile yarışır ve hatta onlardan daha üstün durumdadır. Ayrıca askeri şirketler bu kabiliyetlerini müşterileri arasında bulunan çokuluslu şirketlere aktarabiliyorlar. Böylelikle şirketler faaliyet gösterdikleri ülkede güvenlik yetersizliği olması durumunda bile bu durumda hiç etkilenmemektedirler.

Zaten birçok çokuluslu şirket de zayıf devletlerde veya çatışma bölgelerinde askeri şirketlerden aldıkları güvenlik desteğiyle çok büyük ticari adımlar atmışlardır. Fakat bu şekilde güçlenmiş şirketlerin çıkarları genellikle içinde bulunulan toplumun veya devletin çıkarlarıyla örtüşmemektedir. Böylece özel askeri şirketler ortaya çıkan bu yeni şirket hâkimiyeti ortamında lider rolü üstlenebiliyorlar. Ya da BM özel raportörünün deyimiyle “21. yy. çokuluslu neo-sömürgeciliği” ortaya çıkmaktadır.¹⁰⁷ 14. Bölüm’de de değinildiği gibi bu tür şirketler en azından güvenliği zenginlere sağlayarak fakir yerel halkı ortaya çıkabilecek risk ve tehditlere karşı savunmasız hale getirmektedir.

Özel şirketler ülkelere meşru hükümetler tarafından davet edildiklerini ileri sürerek böyle bir şirket emperyalizmi tezini kabul etmiyorlar.¹⁰⁸ Ancak şirketler aynı şekilde zayıf devlet otoritesinin müdahale isteği sonucu ortaya çıkan 19. yy şirket emperyalizminin de aynı koşullarda doğduğunu unutuyorlar.¹⁰⁹ Özel askeri şirketlerin ve şirket sponsorlarının bir şekilde güç çatışmalarını finansal çıkarları için kullandığı ve bunun da bir çeşit emperyalizme gittiği söylenebilir. Şirketlerin daha büyük holdinglerle birleşmesi ve çok daha karmaşık sözleşmelerin ortaya çıkması da bunu doğrular niteliktedir.¹¹⁰

Ticari çıkarlar için zayıf durumda bulunan yerel devletin attığı adımların kontrol altında tutulduğu kabul edilmektedir, ancak askeri şirketler buna rağmen askeri alana müdahalelerini sürdürüyorlar. Birçok uluslararası şirketin sırf ticari çıkarları için yasa dışı ve doğru olmayan askeri faaliyetler içine girdikleri bilinmektedir.¹¹¹ Askeri şirketler bu şekilde şirket gruplarının doğrudan

güç uzantıları haline geliyorlar. Bu tarz senaryolar refah devletlerinde bulunan insanlar için hayal ürünü olarak görünebilir, fakat birçok özel askeri şirketin elinde bulunan gücün pek çok zayıf devletinkinden daha üstün olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Askeri şirketlerin “Afrika’da herhangi bir hükümeti devirecek kadar güçlü” olduğu düşünülmektedir ve bu durum doğal olarak söz konusu hükümetler için ciddi bir endişe kaynağıdır.¹¹²

Ticari çıkar ve güçlerin bu denli artması özel askeri şirketler ve müttefik şirketleri arasında yalnızca iş açısından değil şiddet kullanımı olarak da çatışmaların ortaya çıkması tehlikesini beraberinde getiriyor. 1600 ve 1700’lü yıllarda ticari müesseseler arasında meydana gelen çatışmalar acı birer örnek olarak karşımızda durmaktadır.¹¹³ Günümüz imkân ve koşullarının daha iyi olması, riske edilen çıkar ve paranın da ciddi boyutlara ulaşması böyle bir tehlikeyi olanaklı kılabilir. Zaten böyle bir durumun yakın bir geçmişte gerçekleştiği ifade edilmektedir. Executive Outcomes şirketinin Angola’da Omega Support Ltd. şirketine bağlı güçlerle çatıştığı söyleniyor. Aynı zamanda Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Sierra Leone’de de maden anlaşmazlıkları nedeniyle şirketler arasında şiddete başvurulduğu ifade edilmektedir.¹¹⁴

Benzer şekilde askeri tedarik şirketlerinin danışma şirketlerine bağlı kuvvetlere müdahale etmesi ve hatta karşı tarafa farklı bir askeri destek şirketi tarafından sağlanan desteği hedef alması çok uzak bir ihtimal gibi görünmüyor. Hatta BM operasyonlarının olası özelleştirilmesi durumunda gönderilen askerlerin (örneğin, Demokratik Kongo Cumhuriyeti) karşılarında paralı askerleri bulması olası bir durum olarak karşımıza çıkıyor. Böyle bir sistem ABD için dış politikaya yönelik bir dizi soru ortaya çıkarıyor:

Şirket veya kartellerin kendi büyük güçleri olan bir sistemde ABD bunlarla ne tür bir ilişki benimseyeceğine karar vermek durumunda kalacaktır. Örneğin, güçlü şirketlerle anlaşmalar imzalanmalı mı? Veya şirketlerin devletin

gücüne karşı herhangi bir tehdit oluşturmaması durumunda devlet şirketlerin bu gücünü engellemeye yönelik politikalar benimsemeli mi? Ya da eski Güney Afrikalı askerlerden oluşan Executive Outcomes gibi oldukça başarılı uluslararası askeri şirketlere karşı nasıl bir politika izlenmeli? Açıkçası uluslararası şirketlerin bu şekilde güç kazanmaya devam etmesi durumunda ABD'nin güvenlik ve dünya siyaseti açısından bazı yaklaşımlarını tekrar gözden geçirmesi gerekebilir.¹¹⁵

Yukarıda belirtilenlerden de açıkça anlaşılabileceği gibi, özel sektörün güç kazanmasıyla ortaya çıkan güçlü şirketlerin sadece zayıf devletlerle rekabet edebilir duruma gelmesi değil aynı zamanda da kendi ülkeleri de dâhil olmak üzere diğer güçlerin de çıkarlarıyla çatışmaları riski ortaya çıkmaktadır. Uluslararası şirketler genellikle asıl ortaya çıktıkları ülkelerle farklı çıkarlara (örneğin, hangi ticari ortakla iş yapılması gerektiği veya hangi yerel liderin yönetime geleceği gibi konularda) sahip olma eğilimindedir. Ait oldukları ülke güçlü bile olsa bazen buna rağmen ülke çıkarlarına aykırı hareket ettikleri gözlenmiştir. Amerikan kökenli olup ürettikleri silah ve teknolojiyi ABD'nin düşmanlarına satan şirket sayısı bir hayli fazladır; bu da özel askeri şirketlerin nasıl kendi başlarına hareket ettiklerini açıkça ortaya koyuyor.

Askeri şirketlerin güçlü devletlere karşı ciddi bir tehlike arz etmesi açıkçası pek olanaklı görünmüyor, ancak yine de özel girişimlerin devletlerin askeri rakipleri arasında bulunduğu örneklerine tarihte rastlamak mümkün. Örneğin, East India Company kuvvetleri ellerinde bulundurdukları bir toprak parçasıyla ilgili çıkan anlaşmazlık nedeniyle İngiliz askerlerini ablukaya almış ve benzer şekilde Hudson's Bay Company de limanlarından uzaklaşmaları için bir Kraliyet Donanması filosuna ateş açmıştır. Aynı şekilde Hollandalı East India Company Hollanda Krallığı'nın düşmanlarına toprak satma hakkına sahip olduğunu iddia etmiştir.¹¹⁶

Özel askeri şirketler şimdiye kadar hep ülke çıkarlarına uygun olarak hareket ettiklerini söylüyorlar. Fakat 14. Bölüm’de de ayrıntılı olarak anlatıldığı gibi bu şirketler müşterilerine karşı da sorumlu durumdalar. Bu yüzden kâr çıkarları ile ulusal çıkarların karşı karşıya gelme olasılığı her zaman için mevcuttur ve kimse şirketlerin, müşterileri için değil de ülkelerinin çıkarları doğrultusunda hareket edeceğinin garantisini veremez. Üstelik şirketlerin şimdiye kadar ülkelerinin çıkarlarına riayet etmeleri bu yaklaşımlarının ileride değişmeyeceğini garanti etmez. Söz konusu şirketler kendilerini devlet işlevleri düzeyine getirebilecek yeteneklere sahipler ve ileride iyi bir teklif karşılığında devletlerle rekabete kalkışmayacakları garanti değil.

SONUÇLAR: SEKTÖRÜN YENİ GÜCÜ

Kısacası, askeri alanda özelleştirmelerde son zamanlarda ciddi bir patlama yaşanmış olmasına karşın bu konuya ilişkin yeterli araştırma mevcut değildir. Devletlerin “bیلardo topu” na benzetildiği sistem teorisinin yerini gelecekte eski dönemleri andıran çok katmanlı uluslararası sistem alabilir.¹¹⁷ Uluslararası güvenlik konusunda sadece devlet gücünü temel alan yaklaşımlar özelleşmiş askeri endüstrinin beraberinde getirdiği yeni kavram ve olguları göz ardı ediyor. Sonuç olarak günümüz küresel sisteminde devletler dinazorların akıbetiyle karşı karşıya kalabilir; güçlü ama hantal, gene söz sahibi ancak artık eskisi gibi rakipsiz değil.¹¹⁸

Şiddetin bir pazar haline dönüşmesi çatışmaların şekli ve sonuçları üzerindeki etkileriyle uluslararası güvenlik açısından birçok olası değişiklik getirmektedir. Dahası özel askeri şirket olgusu daha yeni yeni ortaya çıkıyor. Öyle görünüyor ki bu sektör büyüklük, kapsam ve faaliyetleri açısından daha da büyüyecek. Yani uluslararası güvenlik bundan daha fazla etkilenecek. O bakımdan özel askeri şirketlerin varlığına ve olanaklarına kendimizi alıştırmamız gerekiyor.

ON İKİNCİ BÖLÜM

ÖZEL ŞİRKETLER VE SİVİL-ASKER DENGESİ

“Toplumun tüm fertleri o toplumun güvenliğınden etkilenir; ancak askeri güvenliğıkten sadece güvenliğık kuvvetleri sorumludur.”

Samuel Huntington, *Asker ve Devlet: Teori ve Sivil-Asker İlişkileri Siyaseti*, 1957

Asker ve devlet arasındaki denge her zaman için hassas bir zemin üzerinde bulunmuştur. Sivil hükümet bir yandan kendi geleceğı için etkin ve güçlü bir ordu isterken diğerk yandan da orduya istediğı hale gelebilmesi için gerekli olanak ve desteğı sağlamalıdır. Aksi halde iç istikrar tehlikeye girebilir ve dahası dış tehditlere karşı savunmasız hale gelinebilir. Ancak ordunun çok güçlü olması ulusal güvenliğı güvence altına alırken rejim açısından da bir tehlike arz edebilir. O bakımdan bir ülkede ordunun kontrolü çok önemli bir görevdir; fakat bu kontrolü başarmak da özellikle gücün silaha bağılı olduğı zayıf ve gelişmekte olan ülkelere çok zordur.

Sisteme üçüncü bir taraf olarak bir de özel askeri şirketlerin dâhil olması durumu daha da içinden çıkılmaz bir hale getiriyor. Askeri bir darbe veya ayaklanmanın neredeyse olanaksız gibi görüldüğü istikrarlı ülkelere bile özel askeri endüstrinin yükseli-

şı devlet-asker ilişkileri açısından endişeler ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özel askeri şirketler ülke rejimlerinin ve ordularının kurumsal dengelerini yeniden şekillendirmelerinin yanında sivil-asker ilişkilerini de derinden etkileyebilmektedirler.

"CONTRAVERNE OPERASYONU": SİVİL ASKER DENGESİNİN DEĞİŞMESİ

Papua Yeni Gine'de gerçekleştirilen "Contravene Operasyonu" özel askeri şirketlerin ülkelerdeki geleneksel sivil-asker dengelerini nasıl derinden etkilediğinin en açık örneklerinden biridir. Papua Yeni Gine Avustralya yakınlarında Pasifik Okyanusu'nun güneybatısında yer alan bir ada devletidir. Bu adalar 2. Dünya Savaşı sırasında Müttefikler ve Japonlar arasındaki en şiddetli çatışmalara sahne olmuştur. Papua Yeni Gine ağırlıklı olarak dış yardıma muhtaç fakir bir ülke ve yaklaşık 4 milyon olan nüfus içerisinde yaklaşık 715 farklı dil konuşulmaktadır. Bu da ülkeyi dünyanın etnik açıdan en çeşitli ülkelerinde birisi yapmaktadır.¹

Ülkede siyasi güç aynı adı taşıyan Yeni Gine Adası ve başkent Port Moresby'da yoğunlaşmaktadır. Ancak ülkenin kısa geçmişine baktığımızda en önemli ihrac maddesinin yaklaşık 1.400 km uzaklıktaki Bougainville adasında çıkarılan bakır olduğu görülüyor. Ülke ihracatının yaklaşık yüzde 45'i burada bulunan büyük Panguna bakır madenine bağlıydı.

1980'lerin sonunda adalar arasındaki ilişkilerde kırılmalar yaşanmaya başladı. Madenin çevreye zararları konusundaki rahatsızlık ve yabancı maden gruplarına tanınan cömert finansal teşvikler Bougainville Devrim Ordusu tarafından ayrılıkçı bir hareketin başlamasına yol açtı. Olaylar kısa sürede çatışmaya dönüştü. Silahlı isyancıların sayısı 1000'i geçmemesine rağmen, yerel destek, orman ve dağlardan oluşan ve isyan için elverişli bir ortam ve Papua Yeni Gine ordusunun zayıflığı neticesinde Bougainville üzerinde kontrol sağlanamadı. Akabinde 10 yıl boyunca

ca süren çatışmalarda 10.000’den fazla insan hayatını kaybetmiş ve 35.000 kişi de yerlerinden olmuştur. Adanın boyutu ve nüfusun göz önünde bulundurulduğunda bu rakamlardan çatışmaların boyutunun ne derece büyük olduğu anlaşılıyor.

Papua Yeni Gine ordusu mali açıdan ve silah bakımından yaşanan savaş için hazır değildi. Orduda ağır silah olarak birkaç zırhlı Land-Rover kamyon ve az sayıda da havan topu bulunuyordu. Ayrıca Avustralya tarafından verilen eski Vietnam döneminden kalma birkaç Huey nakliye helikopteri bulunuyordu. Fakat ordunun bu helikopterleri silahlandırması kesinlikle yasaktı.² Dışarıdan destek istenmesine karşın olumlu hiçbir yanıt alınamadı. Eski sömürge dönemi lideri Avustralya bile yardıma yanaşmıyordu. Avustralya’dan sadece kısıtlı askeri destek ve genel yardımlar geliyordu. Asker eğitimi veya herhangi bir silah yardımı söz konusu değildi. Üstelik Batı ülkelerinden gelebilecek yardımları da diplomatik yollarla engellemeye çalışıyordu.³

1996 sonlarına doğru Başbakan Julius Chan liderliğindeki Papua Yeni Gine hükümeti umutlarını kaybetmeye başlamıştı. Savaşı sonlandırmak adına gerçekleştirilen en son harekât da başarısızlığa uğramış ve birçok asker rehin alınmıştı. Bu arada ulusal seçimler de yaklaşıyordu ve hükümetin üzerinde savaşı sonlandırması yönünde ya da en azından bu doğrultuda bazı ilerlemeler kaydetmesi yönünde baskılar artıyordu. Sonunda “Contravene Opreasyonu” için düşmeye basıldı.

Diğer müttefiklerinden yardım umudunu kesen hükümet son olarak özel askeri şirketlerle temas kurmaya karar verdi. Bunun sonucunda da Londra kökenli Sandline International askeri tedarik şirketiyle anlaşmaya varıldı. İşin ilginç yanı, şirket ve hükümet arasında gerçekleştirilen ilk görüşmede hükümet ve şirket yetkililerinin yanında maden yatırımlarını masaya getirdiği söylenen Branch Energy Ltd. maden şirketine bağlı yetkililerin de hazır bulunmasıydı.⁴

Ocak 1997’de taraflar arasında anlaşmaya varıldı. Sandline Papua Yeni Gine Özel Kuvvetleri’ne askeri eğitim verecek ve düş-

man hakkında istihbarat sağlayacaktı. Ondan sonra isyancı güçleri etkisiz kılmak için operasyonlar düzenlenecek, Panguna madeni geri alınacak ve sonrası için gerekli operasyonel destek sağlanacaktı (sözleşme metni Ek II’de verilmiştir).⁵ Söz konusu sözleşme halka hiç yansıtılmadan ve hatta parlamentonun bile haberi olmadan Papua Yeni Gine Ulusal Güvenlik Konseyi tarafından onaylanmış ve yürürlüğe konmuştur.

Yapılan 1,3 milyon dolarlık indirimden sonra sözleşmenin toplam maliyeti 36 milyon dolar oldu. Bu paranın yarısı peşin yarısı da şirketin ülkede faaliyete başlamasından itibaren 30 gün içinde ödenecekti. Sözleşme bedeli ordunun yıllık bütçesinin yaklaşık bir buçuk katına denk geliyordu.⁶ Böylesi büyük bir meblağ da sözleşmenin bedeli ortaya çıktığı zaman hükümetten yeterli desteği alamayan Papua Yeni Gine ordusu içinde ciddi rahatsızlık oluşturdu.

Şirkete ödenecek paranın iki ana kaynağı vardı: izinsiz bütçe kesintileri ve Panguna madeninin kamulaştırılıp satılması. Madenin o zamanda isyancıların eline bulunduğu ve benzer anlaşmaların daha önce diğer Afrika ülkelerinde yapıldığı düşünüldüğünde burada daha kapsamlı bir anlaşma imzalandığı tahmin edilebilir. Yani Sandline veya daha büyük olasılıkla onunla bağlantılı bir şirketin (Branch Heritage Group) madeni alacağı ve dolayısıyla kendi çıkarı olan bir yerin güvenliğini sağlamak zorunda kalacağı ifade ediliyor.⁷ Papua Yeni Gine eski Savunma Bakanının sözleşmenin imzalanmasından beş gün sonra bankadaki hesabına 500.000 dolar yatırması bu şüpheleri daha da artırmıştır.⁸ Bakanın bu işte diğer bakanlara rüşvet verilmesi konusunda aracılık yaptığı söylenmektedir. İşin ilginç tarafı, aynı dönemde Papua Yeni Gine ordusu kuvvet komutanı General Jerry Singirok da Sandline’ın sözleşmeyi kazanmasını istemeyen rakip şirket JS Franklin’den rüşvet alıyordu.⁹

Sözleşme gereği Sandline şirketi 16 kişilik bir eğitim birimi görevlendirecek ve bu birim daha sonra kapsamlı bir askeri kuvvete dönüştürülecekti. Oluşturulacak bu “vurucu kuvvet” bünyesinde

özel kara birlikleri ve bunlara yardım olarak da 2 Sovyet yapımı Mi-24 taarruz helikopteri, 2 Mi-17 taarruz helikopteri, 6 roketatar ve birkaç bomba sistemi de dâhil olmak üzere hava ve ateş desteği yer alacaktı. Bunlara ek olarak şirkete bağlı güçlerin kendi elektronik savaş sistemi, istihbarat ağı ve tıbbi desteği bulunacaktı.

Sandline'ın getireceği yeni silah ve taktiklerle çatışmalar artacaktı. Hazırlanan planlar arasında düşmanın etkili komutanlarının tek tek ortadan kaldırılması ve sonucunda düşmanın dağılmasını sağlayarak zafere ulaşılması da bulunuyordu.¹⁰ Getirilen askeri mühimmatın boyutu ve şirket yetkililerinin yaşanabilecek zayıat için bölgedeki hastaneleri kontrol etmesi gibi yapılan hazırlıklardan anlaşıldığı üzere şirket çok büyük çatışmaların yaşanabileceğini düşünüyordu.¹¹

Paralı askerlerin faaliyetlerinin yasal açıdan herhangi bir sorun çıkarmasını önlemek amacıyla sözleşme Sandline personeli ni vekil “özel polisler” olarak tanımlıyordu ve bu personel Papua Yeni Gine polisi ile aynı statüde olacak ama askeri rütbe esasına göre görevlendirilecekti. Sözleşmeye eklenen bu şartla şirket personeli ülke vatandaşı olmamasına karşın silah taşıma, gerektiğinde karşısındakini tutuklama ve zor kullanma haklarına sahip oluyordu.

Sonradan şirketin Papua Yeni Gine'ye gönderdiği askerlerin çoğunun Executive Outcomes personeli olduğu ortaya çıktı. Şirketin kurucusu ve başkomutanı emekli Albay Timothy Spicer yeni kurulan şirketinin kısa zamanda personel bulmakta güçlük çektiği gerekçesiyle taşeron olarak Güney Afrikalı şirketle anlaş-
tığını iddia etmiştir. Spicer'a göre aynı zamanda tüm operasyonun beyazlar tarafından yürütüldüğü izlenimini vermemek için siyahlara da ihtiyaç duyuluyordu.¹² Bu arada iki şirket yöneticileri arasındaki finansal bağlar ve asıl sözleşmeyi Executive Outcomes başkanı ve daha sonra Papua Yeni Gine operasyonunun taktiksel komutanı olan Nic Van Den Bergh'in imzaladığı düşünüldüğünde bu taşeronluk işinin holding içinde yapılan bir işlem olduğu iddia edilebilir.

Sandline’a bağı askerler ÷lkeye müdahale ettikten sonra ÷l-
kedeki sivil-asger ilişkileri rayından çıkmıştır. Bunda ordunun
imzalanana sözleşme ve kendi savaşılarının özelleştirilmesine yö-
nelik endişeler etkili olmuştı. Ordu liderleri aşğıdaki düşünceler-
leri paylaşıyordu:

- O kadar para yabancı bir şirkete verileceğine ordu için harca-
nabilirdi,
- Sandline şirketinin tutulması hem ordu için aşğılayıcı hem
de ÷lkenin ulusal egemenliğı açısından ters bir durumdu,
- Sivil yönetimin şirketle kurduğı bu yakın ilişkiler askeri li-
derleri devre dışı bırakmıştır,
- Şirketin olası bir başarısızlığı yine ordunun başına kalacak ve
çatışmalarla uzun vadede onlar uğraşmak zorunda kalacak,
- Şirket daha sonra yetkilerini artırabilir ve orduyu baskı altın-
da tutmak için bir araç olarak kullanılabilir.¹³

Mart 1997’de durum daha da kötüleşti ve ordu komutanı Ge-
neral Jerry Singirok yönetimin şirketle yaptığı sözleşmeyi açıkça
kınadı. Aynı zamanda şirketin başlatacağı operasyonla akan ka-
nın ve sivil kayıpların artacağını savundu.¹⁴ Singirok Başbakan
Chan’ı istifaya çağırdı. Bunun karşılığında da Başbakan komuta-
nı görevden alarak Singirok’un isyana teşvik suçundan yargıla-
nacağını duyurdu. Bu noktadan sonra Singirok sadık askerler ta-
rafından korunan bir askeri kışlaya kapandı ve ikili arasında söz
düelloları yaşanmaya başladı. Ordunun büyük bir çoğunluğu ise
kendi komutanlarını destekliyordu.

Sandline sözleşmesinin ayrıntıları daha sonra halka sızdırıl-
dı. Ortaya çıkan bilgilere göre Singirok’un sözleşmeden daha ön-
ceden haberi vardı, ancak gene de sözleşmede öngör÷len aske-
ri gücün boyutları Papua Yeni Gine halkını şok etti. Ordunun da
desteğıyle başkentte gösteriler düzenlenmeye başladı. Yine ordu-
nun desteğıyle bu gösteriler şiddetli isyanlara dönüştü. Zaman
zaman ordu ile Başbakana sadık kalan diğ÷r güvenlik güçleri ara-

sında sıcak çatışmalar yaşanıyordu. Ülkede alışılmış sivil-asker ve toplum-devlet ilişkileri tamamen kontrolden çıkmıştı.¹⁵ Neyse ki geniş çaplı bir iç savaş yaşanmadı. Bir süre sonra Chan yönetimi geri adım atarak geçici bir hükümetin kurulmasını destekleyerek görevinden istifa etti.

Bu süreç esnasında ağır silahları hâlâ yolda olan Sandline personeli gelişmelere müdahil olmadı. Başkan Chan istifa ettikten hemen sonra şirkete bağlı personel ülkeden çıkarıldı (sadece Spicer ufak bir silah suçlamasıyla ifade vermesi için ülkeden çıkmadı).¹⁶ Operasyonların sonlandırılması o kadar ani olmuştu ki Sandline'ın Bougainville'de kullanmak üzere getirdiği helikopter ve ağır silahların çoğu öylece kaldı. Bu teçhizatın parası da zaten ödendiği için o kadar silah ve malzeme Papua Yeni Gine ordusuna kaldı. Ancak orduda bunları kullanacak veya bakımını yapacak birikim ve donanım bulunmuyordu. Bu yüzden de askeri malzemenin çoğu ya dışarı satıldı ya da denize atıldı.

Sandline görevini tam olarak tamamlamamıştı ve zaten parlamento onayı olmadığı için sözleşmenin meşruiyeti sorgulanır durumdaydı. Bu nedenle göreve gelen yeni yönetim 36 milyon doların kalan yarısını şirkete ödemedi. Ancak şirket buna karşılık Papua Yeni Gine yönetimi hakkında dava açarak devletin varlıklarına ihtiyati haciz koydurdu ve devletin ABD, Filipinler, Almanya ve Lüksemburg'taki temsilciliklerine yönelik mahkeme kararları aldırdı. Ayrıca, Avrupa Birliği'nin ülkeye ticaret ödemelerini yaptığı banka hesaplarına da tedbir koyuldu. Sonra her iki taraf da sözleşmede yer alan bir madde uyarınca bir hakem kuruluna başvurdu. Kurul yönetim değişikliğinin bir önceki hükümetin verdiği taahhütlerin ortadan kalkacağı anlamına gelmediğine karar verdi. Dava yatırımcıların kaçırılması açısından bir tehlike oluşturduğu ve gelecek 250 milyon dolarlık yardımı riske atabileceği için Papua Yeni Gine yönetimi şirketin parasını ödeme-ye karar verdi.¹⁷

“Contravene Operasyonu” ve ardından gerçekleşen isyanın sonucunda Bougainville sorununun ılımlı tarafları arasında mü-

zakereler yapılmıştır. Ordunun yetersizliği göz önüne alındığında Sandline'a karşı takındığı tutum iç savaşın sona erdirilmesi için askeri bir müdahalenin önünü kesmiştir. Ordunun başkaldırısı Bougainville'de olası bir katliamı engellemesinin yanında aynı zamanda Bougainville Devrim Ordusuna devletin tümünün karşı olmadığını da göstermiş oldu.¹⁸ Sonuçta uluslararası gözlemcilerin de kontrolünde taraflar arasında bir güç paylaşımı üzerinde anlaşmaya varıldı. İsyanın ardından yürütülen soruşturmada olaylara karışan üç asker suçlu bulundu ve lider Singirok rakip silah şirketinden rüşvet aldığı gerekçesiyle görevden men edildi.

KURUMSAL DENGİ VE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER

Sonuçta Papua Yeni Gine'de demokrasi kazanmış olsa da bu olaylardan çıkarılacak önemli sonuçlar bulunuyor: Özel askeri şirketler, sivil-asker ilişkilerinde karar alıcılar ve teorisyenlerin bile hiç beklemediği etkilere sahip olabiliyor.

Mevcut sivil-asker ilişkileri kuramının dayandığı esaslar oldukça basit. Bu temel olarak doğru dürüst bir sivil kontrol ve askeri profesyonellerin görevlerini icra edebilmeleri için ihtiyaç duydukları özerklik arasındaki dengiyi kapsıyor.¹⁹ Bu kontrolün sınırlarının nerede olması gerektiğine dair tartışmalar sürse de sivil-asker ilişkileri kuramı temelde askerler ve devlet arasındaki bu iki taraflı dengiyi esas alıyor. Bu mevcut anlayış ikili sivil-asker ilişkilerine dışarıdan herhangi bir üçüncü tarafın etkisi veya müdahalesini öngörmüyor.

Dış aktörlerin sivil-asker ilişkilerine etkisine veya özel askeri şirketlerin bu bağlamdaki rolleri üzerine kapsamlı bir araştırma şu ana kadar yapılmamıştır.²⁰ Böyle bir çalışmanın olmamasının nedeni, dış müdahalelerin genelde ikili sivil-asker ilişkileri çerçevesinde, kendi içinde bir şekilde halledilip dışarı aksettirilmemesi olarak gösteriliyor. İsyanların veya askeri darbelerin sadece yüzde 4'ünde dışarıdan askeri müdahale olduğunu görüyo-

ruz. Bunlar da süper güçler veya sömürge devletleri olarak karşımıza çıkıyor. Gerçi günümüzde bu güçlerin bile dışarıdan müdahale olasılıkları eskisi kadar değildir.²¹

Ancak yine de sivil-asker ilişkileri ve iç işlerini neyin dengelediğine ilişkin sorular, özellikle darbelerin gelişmekte olan bölgelerde güç transferi için yaygın şekilde bir araç olarak kullanıldığı bir ortamda stratejik açıdan çok büyük önem arz etmektedir. Şiddet kullanarak hükümet devirme olayları 1960’larda tavan yapmış olsa da günümüzde henüz böyle bir riskin ortadan kalktığından bahsetmek zor.²² Pakistan, Fiji ve Fildişi Sahilleri’nde 2000 yılında gerçekleşen askeri darbeler siyasete yasa dışı müdahalelerin günümüzde hâlâ olabildiğini gösteriyor. Ülkeler arası savaşlardaki azalma da dikkate alındığında asıl tehlikenin ülkelerin kendi içinde bulunduğu söylenebilir.

Darbeler siyasi açıdan önemini koruyor olabilir, fakat bunun özel askeri şirketlerle olan bağlantıları neler? Şirketlerin sahip oldukları yetenekler çok ciddi boyutlarda olmasına karşın çok az sayıda şirket bir tabur düzeyinin üstünde bir kuvvet konuşlandırabilir. O bakımdan personel sayılarındaki yetersizlik (devlet ordularına kıyasla) özel askeri şirketlerin bu anlamdaki rolleri üzerinde kısıtlayıcı bir etkiye sahip olabilir. Eğer bu açıdan değerlendirilecek olursa askeri şirketlerin sivil-asker ilişkileri bağlamında üstlenecekleri rolü tartışmaya fazla gerek yok.

Fakat yaşananlar bize tam aksini gösteriyor. Personel sayılarındaki azlığa rağmen şirketlerin Angola, Hırvatistan, Etiyopya ve Sierra Leone’de çatışmaların seyrini nasıl değiştirdiğini biliyoruz. “Contravene” olayında da gördüğümüz gibi askeri şirketlerin asker ve devlet dengesini de derinden etkileyebildiği açık. Bunun nedeni az sayıda fakat eğitim ve donanım olarak üst düzeyde bulunan bir askeri kuvvetin gelişmekte olan ülkelerde çok etkili olabilmesidir. Zaten askeri darbeler de genelde az sayıda askerle gerçekleştirilmiştir.²³ Gabon, Seyşel Adaları, Gana ve Benin’de gerçekleştirilen darbeler bu açıdan önemli birer örnek teşkil etmektedirler. Aynı şekilde Güney Kore gibi büyük ve güçlü ülkelerde bile toplam ordusunun yüzde 1 büyüklüğü kadar

askeri kuvvetlerle askeri darbeler yapılmıştır.²⁴ Aslında askeri güç darbelerde denge değiştirici bir unsur olarak kullanılıyor. Darbe için uygun bir ortam ve zemin bulunduğu takdirde az sayıda darbeci başarıya ulaşabilmektedir. Tüm bu bilgiler ışığında özel askeri şirketlerin bu bağlamda nasıl bir etkiye sahip olabileceğini tahmin etmek çok zor değildir.

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER VE SİVİL DENGeye ETKİLERİ

Özel askeri şirketlerin sivil-asker ilişkilerine etkisi temel olarak şirketin türü ve hangi koşullarda faaliyet gösterdiğine bağlıdır. Bu bakımdan özel askeri şirketleri de kapsamı açısından sivil-askeri ilişkileri kuramında iki temel değişiklik yapılmalıdır.

Bir askeri şirketin sivil-asker dengesini bozabilmesi o şirketin türü ve yapılan sözleşmenin bağlamına bağlıdır. Yönetim ve ordu arasında istikrarlı bir dengenin söz konusu olduğu bir ülkede askeri tedarik ve danışma şirketleri -Değişiklik 1'de (Tablo 12.1) özetlendiği gibi- birçok şekilde kurumsal dengeyi etkileyebilir. Fakat genelde bir askeri şirketin bu bağlamda olumsuz bir etkiye sahip olabilmesi o ülkede temel askeri faaliyet ve görevlerin kontrolünü ele geçirmesine bağlıdır.

Tablo 12.1

Değişiklik 1: Askeri Tedarik ve Danışma Şirketleri Aşağıdaki Koşullarda Sivil-Asker İlişkileri Üzerinde İstikrar Bozucu Bir Etkiye Sahip Olacaktır:

- A) Eğer şirket ordunun itibarına leke sürerse,
 - B) Şirket personeli denk görevler üstlenen ordu mensuplarından daha fazla maaş alırsa,
 - C) Mevcut orduyla bütünleşmek yerine ordudan tamamen ayrı ve bağımsız kalırsa,
 - D) Komuta görevleri şirket personeline verilirse,
 - E) Ve/veya ordu personelinin görevinden edebilecek programlar başlatılırsa.
-

Bir askeri şirketle anlaşılması bile tek başına o ülkedeki ordu üzerinde olumsuz etki yapacağından devlet-asker ilişkilerini etkileyebilir. Bir ülkede hükümetin kendi kararıyla askeri şirketlerle anlaşmaya karar vermesi o ülkedeki ordunun sorumluluklarını tam manasıyla yerine getiremediği anlamına geliyor. Bu da yönetimin orduya olan güvensizliğinin göstergesidir. Papua Yeni Gine ordusuna bağlı bir subayın deyiimiyle bu durum genel olarak askerler tarafından “başkalarının gelip sizin için savaşmasına neden olan bir yenilgi” olarak görölmektedir.²⁵ Aynı şekilde bir askeri şirketin tutulması ordunun yetersizliğini daha da ileriye götürebilir. Varlık nedeni olan işlevlerini yerine getirememesi nedeniyle ordunun itibarı, siyasi etkisi ve kaynakları ciddi anlamda kısıtlanabilir.²⁶

Bu açılardan değerlendirildiğinde özel askeri şirketlerin ordular üzerinde büyük olumsuz etkilere sahip olduğunu görüyoruz. Böylece ordu içinde dağılma veya harekete geçme duygusu tetiklenebiliyor. Buradan askeri şirketlerin faaliyetlerinin ülke egemenliği açısından da ordunun konumu açısından da yıpratıcı etkiye sahip olduğu çıkıyor. Yani darbe riski gündeme geliyor. Bir ordunun “birlik duygusu”, özerliği ve prestiji büyük bir moral kaynağıdır; eğer bu unsurlar tehdit edilirse ordunun kendi yönetimine karşı harekete geçmesi söz konusu olabilmektedir.²⁷

Askeri şirketin sivil yönetime bağlı olarak üçüncü bir taraf haline gelmesi askeriyeinin iç güç dengesi içinde ayrıma maruz kaldığını hissetmesine ve dolayısıyla daha fazla küskünlüğe sebep olabilir.²⁸ Yeni güçlerin devreye girmesi sonucu orduların kendilerini yalnız hissetmeleri ve kaybettikleri itibar tarih boyunca darbe nedeni olmuştur.²⁹ Sonuç olarak ordular da özel askeri şirketlere karşı bazı önlemler alabilmektedirler. Örneğin 1997’de Papua Yeni Gine’de ordu tarafından önleyici adımlar atılmıştır; yine 1997’de Sierra Leone ordusu stratejik olarak durumu kabullenmiştir. Sierra Leone ordusu bu politikasıyla sıranın kendisine gelmesini beklemiştir. Şirket ülkeden yarıldıktan sonra ordu harekete geçerek hükümeti devirmiştir. Aslında ordu burada mücadele etmesi gereken isyancılarla işbirliği halinde adım atmıştır.

Askeri darbelerin yapılma nedenleri arasında küçük çıkarlar veya askeri liderlerin bireysel rahatsızlıkları da bulunabilmektedir.³⁰ Tarihsel araştırmalara göre parasal rahatsızlıklar tüm askeri darbelerim yaklaşık yüzde 33'ünü oluşturmaktadır.³¹ Yani şirket personelinin askerlerden daha fazla ücret alması veya şirketin varlığının ordunun geleceğini riske atması ordu içinde sıkıntıya yol açabilmekte ve hatta bu isyana kadar gidebilmektedir.³²

Personel sayısı az olmasına karşın şirketlerle yapılan sözleşmelerin maliyeti oldukça fazladır. Şirkete ödenecek parayı temin edebilmek için hükümetler genelde fonları buraya aktarıyor veya askeri bütçede kesintilere gidiyorlar. Bu da ordu açısından sorun teşkil eden diğer bir husus olarak karşımıza çıkıyor. Örneğin Sandline operasyonu askıya alındıktan aylar sonra Papua Yeni Gine ordusu genelkurmay başkanı, şirkete ödenen yüksek maaşlar yüzünden askerlerini doyuracak olanaklarının bile kalmadığını söylemiştir.³³

Askeri şirket personelinin aldığı maaşlar benzer mevkilerdeki diğer askerlerin maaşlarından oldukça fazladır. Örneğin Executive Outcomes şirketinin personeline verdiği maaşlar Güney Afrika ordusuna bağlı askerlere verilen maaşların 5 katı, şirketin müşterisi olan devletlerin ordularındaki askerlere verilen maaşların ise 10 katıydı. Askeri şirket personeli ayrıca deneyim ve donanım olarak da devlet ordularında görev yapan askerlerden üstün olabiliyorlar. Şirketler bu tür avantajları nedeniyle tutulmakta fakat ordular açısından da ciddi rahatsızlık oluşturmaktadırlar.³⁴

Yukarıda belirtilen etkenler orduları harekete geçmeye sevk edebiliyor. Resmi olarak planlanmış bir harekât olmasa bile güdülen düşmanlık her fırsatta küçük çaplı çatışmalara neden olabilmektedir. Örneğin Angola İç Savaşı esnasında Executive Outcomes personeli ile Angola ordusu, özellikle paramiliter "Ninja" birimi arasında çatışmalar olduğu ifade edilmektedir. Hâlbuki bu iki tarafın da aynı safta yer alması gerekiyordu. Bu durumun yalnızca şirketin faaliyetlerine ket vurmakla kalmayıp iki taraf arasında ölümlere bile yol açtığı söyleniyor. Aynı şirketin Demok-

ratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki (Zahire) faaliyetleri esnasında da benzer vakaların yaşandığı ifade edilmektedir. Tarihe baktığımızda da paralı askerlerin devlet orduları yerine tercih edilmelerinin pek hayırlı sonuçlar doğurmadığını görmekteyiz. Örneğin Napolyon savaşlarından sonra Fransız ordusunda görev yapan İsviçreli paralı askerler normal Fransız askerlerinden 2-3 kat daha fazla para alıyordu. Bu iki taraf arasında pek çok defa çatışmalar yaşanmıştır. Yaşanan gerginlikler en sonunda da 1830 isyanının çıkmasına yol açmış ve bu isyan sonucunda da Bourbon yönetimi devrilmiştir.³⁵

Ücret farklılıklarının yanı sıra, paralı askerlerin ordudaki subayların terfi etmelerinin önünde bir engel oluşturduğu da söylenebilir. Bu daha çok taktik liderlik görevlerini üstlenen askeri tedarik şirketi personelleri için ve bir de stratejik liderlik hizmeti veren askeri danışma şirketleri için geçerlidir. 1840'larda Mısır'da 1960'larda Kongo'da meydana gelen isyanlar bu nedenlerden ötürü gerçekleşmiştir. Papua Yeni Gine'deki Sandline olayında da benzer bir durumdan bahsedilmiştir.³⁶

Danışma şirketleri de reform veya yeniden yapılanma istyerek askeriyeden tepki gelmesine neden olabilir. Bu programlar genellikle artık eskimiş ve düzenini yitirmiş birimler için tehdit oluşturmaktadır. Danışma şirketlerinin atacağı adımlar ayrıca askerlerin normal işleyiş olarak gördükleri yapı ve sistemler üzerinde de yıkıcı etki yapabilir. Böylece yapılan reformlar kazanılmış haklara veya askeri liderlerin toplum içindeki profesyonel kimlik ve rollerine karşı bir saldırı olarak algılanabilir. Tarihsel olarak dış kaynaklı askeri reform girişimleri Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya'dan Japonya ve Mısır'a kadar pek çok yerde hep iç direnişle karşılaşmıştır.³⁷ Benzer şekilde 1999'da Nijerya'da MPRI şirketinin tutulması Nijerya genelkurmayı içinde büyük rahatsızlığa yol açmış ve bunun sonucu olarak darbe girişimlerinin engellendiği rapor edilmiştir.³⁸

Askeri eğitim konusunda olası anlaşmazlıklar, doktrinsel fikir ayrılıkları, belirsiz komuta zinciri ve kültürel farklılıklar da geri-

lime neden olabilir. Tüm bunların odağında yanlış algılar, karşılıklı zıt duruşlar, güvensizlik, statü farklılıkları ve rekabet ortaya çıkarabilen özel ve resmi kuvvetlerin üstlenecekleri rollere ilişkin farklı beklentiler bulunmaktadır. Diğer bir husus da yabancıların ve özellikle de yabancı askeri personelin gittikleri ülkedeki yerleşmiş düzen ve sistemlere karşı duyarsız olmalarıdır; bu durum özel askeri şirketlere bağlı çalışan personel için de geçerlidir.³⁹

Sonuç olarak özel askeri şirketlerin varlığı Değişiklik 1’de verilen koşullar altında sivil-asker dengesini bozabilir. Eğer şirketin faaliyetleri resmi ordunun saygınlığını, özerkliğini ve kurumsal çıkarlarını tehdit eder boyuta gelmişse, buna karşılık olarak ordu topyekûn bir şekilde şirkete veya devlete karşı harekete geçebilir. Aynı şekilde kıskançlık, kariyer endişeleri veya reform tehdidi gibi nedenler sonucu oluşabilecek bireysel rahatsızlıklar sebebiyle de ordu içinde bireysel olarak hareket geçenler olabilir. Her iki durumda da askeri şirketlerin varlığı devlet ve ordu arasındaki ilişkilere büyük zarar verebilir. 2000 yılında Solomon Adaları’nda olduğu gibi bir askeri şirketle anlaşılacağı söylentisi bile hiç istenmeyen sonuçlar doğmasına neden olabilir.⁴⁰

REJİMİN GÜÇLENMESİ:

DENGE UNSURU OLARAK ÖZEL ŞİRKETLER

Özel askeri şirketlerin varlığı sivil-asker ilişkilerine zarar verebileceği gibi aynı zamanda da bazı durumlarda bu dengeyi sağlamlaştıracı bir etkiye sahip olabilmektedir. Bu durumlar Değişiklik 2’de belirtilmiştir. Değişiklik 1’e benzer olarak burada da sivil-asker ilişkileri kuramının özünden uzaklaşmadan yeni durumlar oluşturulmaktadır. Aslında bu değişikliklerde mevcut sivil-asker ilişkileri kuramından önemli dersler çıkarılmaktadır.

Zayıf devletlerin hükümetlerinin karşılaştıkları temel ikilemlerden birisi güçlü bir orduya olan ihtiyaç ve bu ordunun devlete olan bağlılığının sağlanmasıdır. 1960’lı yıllardan bu yana sade-

ce Afrika’da yaklaşık 100 tane askeri darbenin gerçekleştirildiği göz önüne alındığında liderlerin kendi ordularından endişe duymaları gayet normal.⁴¹ Bazı liderler darbe riskini orduların içine etnik gruplar yerleştirerek savmaya çalışırken bazıları da kasıtlı olarak ordularının güç ve kabiliyetlerini sınırlandırma yoluna gitmektedir. Ancak en sık kullanılan stratejilerden birisi ordudan gelecek olan tehditleri kontrol altında tutması için özel bir kuvvet veya paramiliter bir yapıdan oluşan bir denge kuvveti oluşturulmasıdır. Aslına bakarsanız gelişmekte olan ülkelere ilişkin elimizdeki sivil-asker anlayışı bu denge kuvvetlerinin zayıf devlet yönetiminin sürdürülebilirliğini sağlamanın en etkin yollarından birisi olduğunu göstermektedir.⁴²

Denge kuvveti genellikle yabancı askerlerden oluşturulmaktadır.⁴³ Tarih boyunca tek kişinin egemenliğine dayalı yönetimlerde benzer uygulamaların bulunduğunu görmekteyiz. Örneğin Bizans’ta Vikinglerden oluşan saray muhafızları, Fransız kraların İskoç ve İsviçreli muhafızları, İspanyol diktatör Francisco Franco’nun ve Kongo hükümdarı Mobutu’nun Faslı saray muhafızları bunlar arasındadır.

Bu bakımdan özel askeri şirketler zayıf rejimler için önem teşkil etmektedir. George Orwell’in Hayvan Çiftliği adlı kitabındaki “Napolyon” karakterinin köpekleri gibi özel askeri şirketler de ordu da dâhil içeriden gelebilecek her türlü tehlikeye karşı caydırıcı bir unsur olarak kullanılmaktadır. Özel askeri şirketlerle sözleşme imzalayan zayıf liderler bu şekilde ordu içindeki güvenilirmez subaylardan gelebilecek tehlikelerden kurtulmuş ve tehdit oluşturabilecek birimleri de marjinalleştirmiş oluyorlar.⁴⁴

Bu açılardan değerlendirildiğinde özel askeri şirketler iktidarı tehlikede olan liderler için etkin bir çözüm olarak karşımıza çıkıyor. Örneğin Executive Outcomes şirketinin Sierra Leone’de yönetime karşı en az iki darbe girişimini engellediği bilinmektedir (bkz. 7. Bölüm). Söz konusu darbelerin engellenmesinden sonra yaşananlar güçlü bir askeri şirketin olayları nasıl etkileyebildiği ve şirketin gidişinden sonra neler yaşanabileceğini açıkça gös-

termektedir. 1996 sonlarında iktidara yeni gelen Kabbah yönetimi artık askeri bir şirketin yardımına ihtiyaç duymadıklarına karar verdi. Bu karardan sonra şirket, destekleri olmadan sivil yönetimin 100 günden fazla iktidarda kalamayacağı uyarısında bulundu. Fakat tüm uyarılara rağmen yönetim sözleşmeyi sonlandırdı. Zaten kızgın olan ordu subayları şirketin ülkeden ayrılmasını takiben 95. günde yönetimi devirdi. Yönetim ancak başka bir askeri şirket Sandline’la anlaştıktan sonra iktidarı tekrar ele geçirebildi. Benzer olayların iş başına gelen yeni liderin 1994 yılında İsraili Levdan şirketiyle anlaşarak hiç güvenmediği önceki lidere bağlı askeri birimlerin yerine kendine bağlı yeni bir birim oluşturduğu Kongo-Brazzaville’de de yaşandığı ifade edilmektedir.⁴⁵

Askeri danışma şirketlerinin özellikle sivil-asker ilişkilerinin yeniden yapılandırılmasına yardımcı olarak darbe riskini ortadan kaldırdığı durumlar da olabilir. Sivil-asker kuramının fikir babalarından Samuel Huntington’a göre sivil-asker ilişkilerinde uzun dönemli istikrarı iki şey oluşturmaktadır: Ordunun kapasite ve profesyonelliğinin artırılması (bir başka deyişle, ordunun iç siyasetle değil de sadece alanıyla ilgili teknik işlerle ilgilenmesinin sağlanması) ve ordu üzerinde denetim yetkisi olan kurumların güçlendirilmesi.⁴⁶ Askeri danışma şirketleri askeri eğitim ve askeri bürokrasilere yeniden yapılanma desteği vererek bu hususların her ikisi için de bir çözüm sunabilir.

Bu alandaki başarılarını göstermek için danışma şirketleri sıklıkla askeri subaylara sivil iradenin hâkim olduğu bir sistemde nasıl davranmaları gerektiğine dair eğitim verdikleri sözleşmeleri örnek göstermektedirler. Örneğin MPRI yıllardır süren başarısız ve yolsuzluk dolu askeri yönetimin ardından Nijerya ordusunu “yeniden profesyonelleştirme” programından sürekli bahsetmektedir. Bu sözleşme kapsamında şirket Nijerya ordusunu eskiden olduğu gibi yeniden profesyonel bir kimliğe kavuşturmak ve asker üzerinde sivil bir denetim mekanizması oluşturmak amacıyla 62 ayrı öneri sunmuştur. Bu öneriler arasında askeri bütçenin oluşturu-

rulup düzenleneceği ve ulusal bir stratejinin ortaya konacağı Pentagon benzeri bir yapının oluşturulması da bulunmaktadır.⁴⁷

Bu sözleşme önemli bir hususu gözler önüne seriyor. Özel askeri şirket yardımıyla yapılan askeri profesyonelleştirme programlarının güçlü denetim mekanizmaları olmadan başarıya ulaşmaları zordur. Sağlam bir denetim mekanizması olmadığı sürece askeri profesyonelleştirme süreci ters tepip daha fazla darbe girişimine de yol açabilir.⁴⁸

Bu konuya ilişkin elimizdeki sınırlı verilerden bazı sonuçlar çıkıyor. Askeri eğitim için dış yardım alınması durumu köklü ordulardan çok yeni kurulmuş veya belirli ideoloji veya grupların kontrolünde bulunan ordular için geçerlidir.⁴⁹ Ayrıca, bir savaşta yenilgi almış veya değişime ihtiyaç olduğuna işaret eden farklı bir olay yaşamış ordular için dış yardım almak daha olası bir durumdur. Örneğin Nijerya ve Kolombiya direniş gösterirken Bosna ve Hırvatistan dış yardımı hemen kabul etmişlerdir. Dış yardımı kabullenmeyi kolaylaştırıcı diğer bir unsur da orduların üstünlük kazanma isteklerine hizmet eden yeni askeri teknolojilerin şirketler tarafından sağlanmasıdır.⁵⁰

Tablo 12.2

Değişiklik 2: Özel Askeri Şirketler Aşağıdaki Koşullarda Sivil-Asker İlişkileri Üzerinde İstikrarlaştırıcı Bir Etkiye Sahip Olacaktır:

- A) Askeri tedarik şirketleri ordu içindeki acil tehditlere karşı bir denge unsuru oluşturabilirse,
 - B) Askeri danışma şirketleri orduyu sivil yönetim kontrolünde profesyonelleştirmeyi başarabilirse,
 - C) Askeri danışma şirketlerinin yardımları ordunun statüsünü yükseltici bir etki sağlıyorsa,
 - D) Askeri destek şirketleri ordunun ticari işlevlerini devralıyorsa,
 - E) Ve/veya askeri şirketler ordu içindeki düzen bozucu unsurların ortadan kalkmasına yardımcı oluyorsa.
-

Diğer türlere göre daha az etkisi olsa da askeri destek şirketlerinin de sivil-asker dengesini güçlendirici bir işlevi olabilir. Bu şirketler vasıtasıyla dışarıdan hizmet alımıyla ordunun ticari işlevleri kısıtlanmış ve dolayısıyla da yolsuzluk ihtimali aza indirgenmiş oluyor. Zaire’de Mobutu iktidarı döneminde görüldüğü gibi yaygın yolsuzluk bağımsız güç odaklarının oluşmasına ve ordunun sistemle uyumsuzluğuna yol açabilmektedir. Düşük rütbeli askerler önce kendi ceplerini doldurmadan bu tür görevleri yerine getirmiyorlar, bu yüzden sivil yönetimin durumu hep belirsizliğini koruyor. Ancak ticari işlevlerin bu şekilde askeri destek şirketlerince devralınması bu tarz davranışların ortaya çıkma olasılığını azaltmış oluyor. Toptan bir özelleştirme yerine kademeli bir özelleştirme istikrarı sağlama açısından daha faydalı olacaktır. Bu şekilde şirketin varlığı ordu mensupları için çok büyük bir tehdit olarak görülmeyecektir.

Son olarak askeri endüstri genel olarak hiçbir alt sektörün özelliğine bağlı olmaksızın baskı azaltıcı etkisiyle sivil-asker ilişkileri üzerinde istikrar sağlayıcı bir etkiye sahip olabilir. Sektör eski askerler için yeni bir iş alanı oluşturmaktadır. Bu şekilde askerler iç işleriyle fazla ilgilenmemektedirler. Birçok ülke eski askerleri meşgul tuttuğu için özel askeri şirketlerin varlığından memnun durumdadır. İşsizlik herkes için ciddi bir sorun olsa da, eski askerlerin boşta olması bazı durumlarda çok tehlikeli sonuçlar doğurabilmektedir.

Güney Afrika’daki durum bu husus açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Irkçılık dönemi Güney Afrika ordusunda görev yapan askerlerin karışık geçmişi nedeniyle Nelson Mandela liderliğindeki Afrika Ulusal Kongresi yönetimi bu askerlerin özellikle siyah ırkın da katıldığı 1994 seçimleri esnasında iç karışıklıklara karışmaması için özel çaba gösterdi. Executive Outcomes’ın ilk defa Angola İç Savaşı’na katılması sonucu neden hiçbir yaptırımla karşılaşmadığı da bu şekilde kısmen açıklanmış oluyor. Mandela yönetimi söylemde Güney Afrika’nın sorumlu bir bölgesel güç olmasının önünde bir engel teşkil eden askeri şirkete karşıydı.⁵¹ Ancak hükümet şirkete gizlice tolerans göstermiş

ve hatta bu askerleri istihdam etmesi için kolaylık bile tanımıştır. Bu şekilde gelecek seçimlerde sorun çıkarabilecek birçok insan iç siyasetten uzaklaştırılmış oluyordu.⁵² Sonuç olarak üstün askeri yeteneklerle donatılmış birçok olası provokatör başka bir işle meşgul olduğu için seçimler sorunsuz bir şekilde yapılabilmektedir.

İSTİKRARLI ÜLKELERDE SİVİL-ASKER İLİŞKİLERİ

Şu ana kadar anlatılan hususlar iç şiddet riskinin bulunduğu veya askeri bir darbenin olası olduğu durumlarda özel askeri şirketlerin sivil-asker ilişkilerine etkileri üzerine yoğunlaşmıştır. Fakat özelleşmiş askeri endüstrinin ABD veya İngiltere gibi sivil-asker çatışmasının hiç düşünülemeyeceği köklü ve istikrarlı ülkelerde bile bazı etkilere sahip olabilmektedir.

Genel kabul görmüş sivil-asker kuramı ve uygulaması askeriye, siyaset ve ekonomi arasında açık bir mesafe öngörmektedir. Fakat bu sistem ABD gibi ülkelerde bile artık tam olarak uygulanamamaya başlanmıştır. Güvenlik uzmanı Chris Dietrich'in de dediği gibi, "askeriyenin mesleğin de ötesinde bir olgu olarak görüldüğü geleneksel yaklaşımın yerini ticari bir bakış açısı almıştır."⁵³

Eski askeri erdemlerin askeri şirket faaliyetlerinin artmasıyla ve şirket kadrolarında ağırlıklı olarak eski askerlerin bulunmasıyla büyük bir tehdit altına girdiği düşünülmektedir. Aralarında muvazzaf askerlerin de bulunduğu pek çok kişi silahlı kuvvetler profesyonelliğinin ticari iş veya taraflarla ilişkisinin olmaması gerektiğini düşünüyor. Aksi halde devlete ve topluma karşı sadakat hususunda sıkıntı yaşanabilir.⁵⁴ Bu durum özellikle personeli bağlı olduğu ülkenin askeriyesinden temin eden bir şirketin diğer devletler adına çalıştığı zamanlarda karşımıza çıkmaktadır. ABD Ordusundan Albay Bruce Grant bu konuya ilişkin şu ifadeleri kaydetmektedir: "Eski askerler yeteneklerini kâr amacıyla uluslararası piyasaya çıkardığı zaman meslek Amerikan halkıyla olan o derin bağı yitiriyor."⁵⁵

ABD’de ordu halkın gözünde en saygın kurum ve askerlik de en fazla saygı duyulan mesleklerden birisidir.⁵⁶ Bu saygınlık askerlerin benimsediği birlik-beraberlik ve diğer değerler ve ayrıca ülke adına büyük bir özveriyle hizmet edilmesinden kaynaklanmaktadır. Huntington’un da belirttiği gibi, askeri profesyonelin “toplumla olan ilişkisi yeteneğinin sadece devlet vasıtasıyla toplumun onayladığı amaçlar doğrultusunda kullanıldığı bilinciyle yönlendirilmektedir.”⁵⁷

Ancak özel askeri şirketler bu durumu değiştirmektedirler. Şirketlerin yaptığı şey personelinin devlet görevinde kazandığı bilgi ve becerileri pazarlamaktır; askeri hizmetleri toplum odaklı yapan kurallar artık bağlayıcılığını yitirmiş oluyor. Böylece halkın özel askeri şirketlerde çalışan eski ordu mensuplarına karşı saygısı azalma tehlikesiyle karşılaşmaktadır. Grant’in de dediği gibi, “Amerikan ordusuna bağlı hizmetlerin özelleştirilmesi halkın gözünde de ordu içinde de saygınlığın kaybolmasına neden olabilir.”⁵⁸

Bu durumun kesin sonucunu görmek için şu anda çok erken. Ancak şu açık ki askeri şirketler ordu mensuplarını insanların saygı gösterdiği değerler yerine kâr güdüsüyle tanıstırıyorlar. Eski askerlerin bu şekilde devlet görevinde edindiği kabiliyetleri pazarladığını gören pek çok insan insanların orduya olan güveninin ve bakış açısının sarsılacağını düşünüyor. Hatta bazıları askeri emekli maaş sisteminin de değiştirilmesinin gündeme gelebileceğini düşünüyor.

SONUÇ: DENGELERDEKİ DEĞİŞME

Özel askeri şirketler sahip oldukları etkin yetenekler sayesinde revaçtadırlar. Fakat onları bu kadar çekici kılan aynı yetenekler devletle ordusu arasındaki ilişkilere zarar verebilmektedir.

Sonuç olarak ülke içindeki bir sisteme dışarıdan bir özel askeri şirketin katılması içeride statü, rol ve kaynak dağılımı açısından sıkıntı oluşturabilir. Bu bakımdan özel askeri şirketler sivil-asker ilişkileri açısından göz ardı edilemeyecek bir unsur haline gelmiştir.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU HEDEFLERİ AÇISINDAN ÖZELLEŞMİŞ ASKERİYENİN ROLÜ

“Bu gizli operasyonların geçmişi bize güven vermiyor. Eğer alenen sivil uçaklar düşürülüyorsa gizlice neler yapıldığını merak etmemek mümkün değil.”

Andrew Miller, Uluslararası Af Örgütü

Siyasetin resmi kurumlarca yapılacağı varsayılır. Ancak özelleşmiş askeri endüstrinin yükselişi artık durumun böyle olmadığını gösteriyor. Belki daha da önemlisi, bu endüstrinin siyasi amaca uygun özelleştirme imkanı sağlamasıdır. Bu hem iyi hem de kötü bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

“KOLOMBİYA PLANI”NIN ÖZELLEŞTİRİLMESİ

Kolombiya’daki mevcut özel askeri şirket operasyonları, kamu politikasının özel askeri şirketler yoluyla nasıl özelleştirilebildiğini göstermektedir. Ayrıca özel sektör aracılığıyla dış politika yürütmenin tehlikeleri bu örnekle görülebilmektedir.

Kolombiya, yalnızca ekonomik önemi (Fortune dergisinin ilk 500 listesindeki 400’den fazla şirket Kolombiya’da iş yapmakta-

dır ve 25.000 ABD vatandaşı bu ülkede çalışmaktadır) bakımından değil, uluslararası uyuşturucu ticaretinin merkezi konumunda olmasından dolayı da ABD dış politikasında gün geçtikçe önem kazanmaktadır.¹ Yaklaşık kırk yıllık bir savaş döneminden sonra Kolombiya hükümeti, topraklarının isyancı kuvvetlerce ele geçirilen büyük kısmını denetim altında tutamamakta, Birleşik Devletler'deki büyüyen bir pazara kendi sınırları içinden giden uyuşturucu akışını da engelleyememektedir.

Dolayısıyla 1990'ların sonlarında Birleşik Devletler, hem bölgesel istikrarın sağlanması hem de uzun vadeli "Uyuşturucuya Karşı Savaş"ının bir parçası olarak Kolombiya devletine toprak hâkimiyetinin sağlanması konusunda yardım edilmesini çıkarlarına uygun bulmuştur. Sonuç, Kolombiya'daki uyuşturucu ticaretinin kökünü kazımak için ABD tarafından finanse edilen 7,5 milyar dolarlık bir strateji oldu. Bu yardım paketi, uyuşturucu kaçakçılara karşı askeri güç kullanımını, mahsul değiştirmenin teşvik edilmesi için bazı programları ve çiftçileri koka ve haşhaş üretiminden gelir elde etmekten vazgeçirmeyi kapsamaktadır.

Bu stratejinin sorunu ABD Kongresinin, Birleşik Devletler ordusunun stratejiyi destekleyebileceği noktalara sıkı kısıtlamalar getirmesidir. Bu kısıtlamalar ABD askerleri hakkındaki kaygılardan ve insan hakları konusunda berbat bir geçmişi olan yerel bir ordunun desteklenmesine ve özellikle de bu ordunun milis ölüm mangalarına olumlu bakmasına dair endişelerden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, Kolombiya'nın ABD askeri yardımı alan ülkeler sıralamasında üçüncü sırada olmasına rağmen Birleşik Devletler askerleri, Kolombiyalı birliklerin (insan haklarını çiğneyenlerin bulunmadığı birlikler) kendilerine eğitim verdikleri yerler dışında ve yardım edebilecekleri operasyon tipleri dışında yasal olarak kısıtlanmışlardır. ABD birlikleri Kolombiyalılara narkotik operasyonlarda yardım edebiliyorken kontrgerilla hareketlerine yardım etmeleri men edilmiştir. Ancak iki operasyon genelde birbirinden ayırt edilemez. Dördüncü bölümde de bahsedildiği gibi, Kolombiyalı asi gruplar (özellikle FARC) üsle-

rinin hem askeri hem de uyuşturucu ticareti işlevleri görmesi bakımından kârlı uluslararası uyuşturucu işine girmişlerdir. Gerillalar için sonuç, “Uyuşturucuya Karşı Savaş”ın kendilerine karşı açılan bir savaş olmasıdır.²

Özel askeri şirketler bu siyasi kısıtlamalardan kaçınmak için alternatif bir yol olarak kullanılmaya başlanmıştır. Özel askeri destek Kongre gözetimini atlatabiliyor ve bir şeyler yolunda gitmediği takdirde Beyaz Saray’a siyasi bir perde sağlıyor.³ Birleşik Devletler Clinton yönetiminin ikinci döneminden itibaren Kolombiya’daki operasyonlarında, uyuşturucu savaşında mücadele eden Birleşik Devletler askerleri üzerindeki kısıtlamaların çok ötesine geçen bir yığın özel askeri şirketle anlaşmaya başlamıştır. Bu şirketlerin operasyonları Kolombiya askerlerinin on yıllardır süren isyanı bastırmasına yardım etmeye yöneliktir.

Şirketlerin operasyonları tam anlamıyla bilinmemektedir, çünkü Dışişleri Bakanlığı Kolombiya Planıyla ilişkili olarak özel şirketlere verilen sözleşmelerin listesini henüz vermemiştir. Ancak bazı unsurlar devlet arşivine geçirilmiştir. Kongre müfettişleri bu şirketlere harcanan miktarın 770 milyon dolarla 1,3 milyar dolar arasında olduğunu tahmin etmektedir.⁴

Bu stratejik tavsiye düzeyinde MPRI’nın, Kolombiya Savunma Bakanlığının üç aşamalı “Kolombiya Planı”nın temelini oluşturan çalışmayı baştan aşağıya incelediği bilinmektedir. Kolombiya’daki sözleşme ABD Ordusu eski tümgenerallerinden biri tarafından yürütüldü ve yaklaşık 20 personeli kapsamaktaydı.⁵ Kongre MPRI’nın misyonu hakkında bilgilendirilmedi ve hem şirket hem de Pentagon sözleşmenin kamu tarafından gözden geçirilme taleplerini geri çevirdi.⁶ Northrop Services’ın Kolombiya kuvvetlerine radar mevzilerinin işletilmesi de dâhil olmak üzere askeri destek hizmetleri sağladığı bilinmektedir.⁷

Ancak daha da önemlisi, operasyon düzeyinde yaşananlardır. Aralarında Silver Shadows ve Armorgroup da olmak üzere askeri tedarik sektöründeki birçok şirket, çokuluslu şirket sözleşme-

leriyle alakalı olarak Kolombiya’da faal durumdadır. Ayrıca ABD Navy Seals kuvvetlerinin, Kolombiya-Peru sınırında çalışan Virginia Electronics şirketi için çalıştığına dair teyit edilmemiş raporlar da bulunmaktadır. Bu kuvvetlerin, isyancıların ikmal hatlarını kesmek için gambot kullanımını öngören ABD destekli “Riverine” programını yürüttüğü söylenmektedir.⁸

Ancak “Kolombiya Planı”nın en önemli parçası Virginia’lı DynCorp şirkettir. Bu kitabın yazıldığı dönemde ABD deniz-hava kuvvetlerine yerleştirme sözleşmesinin bir parçası olarak Kolombiya’da 300 ila 600 sözleşmeli personeli bulunmaktadır. Şirket resmi olarak pilot eğitimi vermekte ve (yaprak döktürücü kimyasallar kullanarak) uyuşturucu yetiştiriciliğinin engellenmesiyle ilgilenen Kolombiya Ulusal Polis birimlerine hizmet sağlamaktadır. Fakat görünüşe göre DynCorp Kolombiya ordusu için hava keşiflerine katılmakta ve harp danışmanlığı da yapmaktadır. Aslında birçok rapor (pek çoğu eski ABD ordusundan olan) şirket personelinin Kolombiyalı isyancı gruplara karşı yapılan kontrgerilla hareketlerine katıldıklarını da göstermektedir.⁹ DynCorp personelinin bölgede oldukça küstah olmak ve “ıslanmaya” yani silahlı çatışmaya oldukça gönüllü olmak gibi bölgesel bir şöhretleri vardır.¹⁰ Gizli görüşmelerde şirket pilotları operasyonların çok riskli olduğunu, çünkü gerillalar için öncelikli hedef olduklarını söylemişlerdir. Ancak yıllık (vergisiz) 90 bin doları da oldukça tatmin edici bulmaktalar.¹¹

DynCorp ve taşeronlarının Kolombiya’ya getirdikleri ekipmanlar da şirketlerin ABD Kongresinin onaylayacağı şeylerin çok ötesine geçtiklerinin bir diğer göstergesidir. Şirket, ABD Ulusal Uyuşturucuyla Mücadele Dairesiyle yaptığı sözleşmenin kapsamında aslında keşif ve kontrgerilla savaşlarında hafif saldırı için tasarlanmış OV-10 askeri uçağı kullanmaktadır.¹²

ABD askeri personelinin katı kısıtlamalarla kontrgerilla operasyonlarına katılmaktan men edilmesine rağmen aynı kuralların şirketleri bağlamadığı açıktır. DynCorp’un Kolombiya’daki operasyonları ekinlerin ilaçlanmasının yanı sıra yerel FARC asileleriyle savaşmayı da içermektedir. İsyancıların Kolombiyalı askeri

bir uçağı düşürdükleri Şubat 2001’de makineli tüfeklerle donanmış ABD eski özel kuvvetlerinden oluşan DynCorp arama kurtarma ekibi personeli DynCorp Huey Savaş helikopterinin koruma ateşi altında yere inmiş ve mürettebatı kurtarmıştır. Böylece halk ilk kez yalnızca şirketin dört adet savaş helikopterlerine sahip olduğunu değil aynı zamanda misilleme olarak isyancı kuvvetlere ateş açtıklarını ve gizlice daha saldırgan roller oynadığını öğrenmiştir.¹³ Bu; sadece ekin ilaçlama olayı değildi, bir Kongre üyesinin de söylediği gibi “Buna savaş için dışarıdan destek almak denir.”¹⁴

Şirketin sözcüsü bu olaylar hakkında yorum yapmaktan kaçınmış ve (bir askeri girişimden sonra ABD hükümet personelinin vereceği bir yanıtta farklı olarak) sözleşmeden doğan yükümlülükleri dile getirmiştir. DynCorp personeli gazetecilerle irtibata geçmekten kaçınmaları için şirket yöneticilerinden kesin emir almışlardır. Ancak operasyonların başlamasından itibaren üç DynCorp pilotunun öldüğü bilinmektedir. Şirket bu pilotların askeri operasyonlarda değil kazalardan dolayı öldüğünü iddia etmekte, fakat normalde ABD askeri personelinin karıştığı kazalarda olduğu gibi herhangi bir kaza soruşturması yapılmamıştır. Keza, DynCorp tarafından istihdam edilen ABD eski özel kuvvetleri doktoru Ekim 2000’de kalp krizinden öldüğünde, eğer bu asker bir ABD askeri olsaydı aile veya geçmiş bilgilerini açıklamak zorunda olan ABD elçiliği bu bilgileri vermek zorunluluğuna düşmemiştir.¹⁵

ABD yasalarının potansiyel ihlallerinin yanı sıra eğer şirketler Kongre kanunlarını hükümsüz kılmak için kullanılıyorsa, Kolombiya’daki askeri eylemler için bir aracı kullanılmasının savaş açısından çok ciddi sonuçları olabilir. Şirketlerin olaylara karışması hem Kolombiya ordusundaki hem de isyancılardaki sabit fikirlileri radikalleştirme tehdidi taşımaktadır. Bu özelleşmiş operasyonlar hem yoğunluk hem de coğrafi kapsam bakımından savaş tırmandırma tehdidi de taşırlar. Özel askeri şirketler bölgesel sınırlar ötesinde çalışmaktadır ve böyle bir tırmanmanın mülte-

cilerin komşu ülkelere akın etmesine yol açması kaygıları da devam etmektedir.¹⁶

Birleşik Devletler'in bakış açısından şirketlerin operasyonları ABD askeri personelini de yüksek bir misilleme tehdidi altında bölgeye (ve hatta isyancıların erişme imkânı olduğu Birleşik Devletler'in içlerine kadar) çekmektedir. Bazıları için DynCorp personeli ve ABD askeri arasındaki fark açık olsa da Kolombiya'lı isyancılara göre durum böyle değildir. İster DynCorp ister ABD ordusu için çalışsınlar, her iki tarafı da bir tutmaktadırlar. Politika özelleştirmesi yoluyla sürece doğrudan müdahil olmama stratejisinin algılanan faydaları, operasyonlardan kazanç sağlamayan ABD askerlerine ciddi bir şekilde geri tepebilir.¹⁷ ABD'nin El Salvador eski büyükelçisi ve şu an Center For International Polycynin başkanı olan Robert White'ın dediği gibi "Bu önüne gelen her şeyi ezip geçen güç yürümeye başladığında onu durdurmak oldukça zordur. Birkaç Amerikalı askerin öldürülmesiyle her şeyin aydınlanmaya başladığını göreceğimizi düşünüyorum. Ve hepimizin bu işlere karıştığını..."¹⁸

ALTERNATİF BİR POLİTİKA ARACI OLARAK ÖZEL ŞİRKETLER

Kolombiya örneği, özel askeri şirketlerin gücünün nerede ne zaman ve nasıl kullanılacağına dair karar alıcılara yeni bir bakış açısı vermiştir. Özel askeri şirketlerin ABD'li şirketlerle Kolombiya ve komşu ülkelerde savaşa karışması tamamıyla Kongreye bildirilmeden, Kongrenin onayı ve gözetimi olmadan meydana gelmiştir. Özel askeri şirket faaliyetleri dış odakların resmi olarak olaya karışmamış gibi görünerek ve risk almadan yerel bir bölgenin yeniden düzenlenmesi için bir seçenek sunmaktadır. Benzer bir yaklaşım, 1997 yılında Birleşik Devletler ve İngiltere'nin Kolumbia rejimini devirmek için Sandline faaliyetlerini destekledikleri ama sonradan bunun BM silah ambargosunun ihlali olduğu anlaşılınca şirketle herhangi bir ilişkilerinin bulunmadığını açıkladıkları Sierra Leone vakasında da görülmektedir.

Resmi eylem yerine özel askeri şirketlerin kiralanması, resmi kuvvetlerin sahip olmadığı mantıklı bir inkâr edilebilirlik olanağı sunmaktadır. Paravan şirketlerin aksine, olaylara karışan personel hükümet dışındandır ve hükümet bütçesiyle doğrudan bağlantıları yoktur. Dolayısıyla gizli operasyonlardaki (Senato İstihbarat Özel Komisyonu'nda olduğu gibi) kısıtlı yasal denetim bile kısıtlanmaktadır. Aslında mevcut ABD yasalarına göre, sözleşme 50 milyon doların altında olduğu sürece herhangi bir ABD askeri şirketi Kongreye tebliğ etmeksizin yurtdışında çalışabilir.¹⁹ Birçok sözleşme doğal olarak bu kategoriye girmektedir, büyük sözleşmeler de bu hale sokulmak için kolaylıkla parçalara bölünmektedir. Ayrıca Kongrenin dikkatini ("gayri resmi" programlardan ziyade) resmi yardım programlarına yöneltme eğilimi vardır ve buna dikkat edilse bile özel askeri şirketler detaylı tetkiklere karşı pek bilinmeyen ve genellikle yabancı iş ağılarıyla koruma tabakaları oluşturmaktadırlar. "Sonuç olarak bir özel askeri şirket Kongre onayı şöyle dursun, Kongreye tebliğ etmeden bile bir başka devletin ordusuna eğitim verebilir. Dolayısıyla dış güvenlik yardımıyla ilgili önemli dış politika eylemleri, mevcut hükümet sistemimizde bulunan kuvvetler ayrılığından istifade etmemektedir."²⁰

Bu nedenle özel askeri şirketlerin faaliyetleri, resmi siyasi müdahalenin siyasi olarak zor olduğu durumlara tesadüf etmektedir. Bu özelleştirmenin bir diğer artısı da eleştirilerin yönünü çevirebilme olanağı tanınmasıdır. Bir operasyonda işler yolunda gitmediği takdirde hükümetler için şirketin faaliyetlerini inkâr etmek ve suçu atmak daha kolaydır.²¹ Örneğin can kaybı söz konusu ise ve operasyon başarısız olduysa siyasi araç kamu kuvvetleri yerine özel kuvvetler ise olayın kişisel bazda dallanıp budaklanmasını engeller.

Ayrıca bir dış hükümetin çatışmadaki bir tarafa yardım etmeye ilgi duyma noktasında tarafsızlığını koruması gerektiği zamanlar da olmuştur. Özel askeri şirketler bu ikilemlerin çözülmesi için yeni yollar sunmaktadır.

Bu danışma hizmeti sektöründeki şirketlere has bir özelliktir ve 1995 yılı Bosna “Eğit ve Donat” programını yönetmesi için MPRI’nın kiralanmasını sağlayan ABD hükümetinin sahip olduğu düşüncedir. Hem ABD dış politika hedefleri hem de iç siyasi kaygılar Bosna ordusunun etkin bir güç olarak şekillendirilmesini zorunlu kılmıştır. Clinton yönetimi için daha da önemli olan, Cumhuriyetçilerin kontrolündeki Kongrenin Bosna tarafının yeniden silahlandırılmasını desteklemesiydi, öyle ki IFOR konuşlanmasının onaylanmasını engellemekle tehdit etmiş ve bu daha sonra başkanlık seçim kampanyası konusu olmuştur. Aynı zamanda Birleşik Devletler tarafsızlık göstermek durumundaydı çünkü ABD Dayton Barış Planının ana uygulayıcısı ve IFOR kuvvetlerinin en büyük destekçisiydi. Dolayısıyla ABD, siyasetinin çatışan hedeflerine ulaşmasını sağlayan özelleştirilmiş çözümler üzerinde uzlaşmıştır.²² Bosna ordusu eğitimi ve takviyeyi almış, ABD ordusu da bu sırada bölgesel ve iç eleştiri mercilerine bu eğitimin ‘özel bir şirketin işi’ demekten ziyade bu işe doğrudan karışmadığını söyleyebilmiştir.

Askeri danışma şirketleri, Kongreden onay alamayacak kadar kötü durumdaki müttefiklere de askeri yardım sağlama imkânı sunmaktadır. Örneğin, hem Angola hem de Ekvator Ginesi demokratik olmayan ve kötü bir insan hakları siciline sahip iki ülkedirler, yani kanunen ABD askeri desteğini alamazlar. Ancak özel askeri şirketlerin ortaya çıkmasıyla beraber Birleşik Devletler her ikisi için de bu askeri desteğin özelleştirilmiş dengini sağlayabilmiştir. Benzer hamleler yine kanuna karşı olarak (bu vakada Abacha Diktatörlüğü’ne uygulanan yaptırımlar) fakat ABD siyasi hedeflerine uygun olarak 1996-97’de Liberya’daki Nijerya ordusuna yardım etmek amacıyla destek sektörü vasıtasıyla yapılmıştır.

Yurtiçinde kiralanmaları verimlilik mantığına dayansa da, destek sektörü şirketlerinin yakın zamandaki dış acil durum operasyonlarında ABD ordusu tarafından kullanılmasının en büyük nedeni özel askeri şirketlerin kamu politikası kısıtlamala-

ından sıyrılma aracı olarak kullanılmasıdır. Örneğin, Balkanlar-da BRS'nin kiralanmasına neden olan etken, yalnızca bu işin dışarıya yaptırılmasının daha ekonomik olması değildir. Lojistiğin özelleştirilmesiyle Kongrenin birlikleri azaltmasının ve Milli Muhafız Birliklerinin çağrılmasının yaratacağı siyasi kargaşadan sakınılmıştır.²³

Özetle, özelleştirilmiş politika araçlarına yönelik yapılacak bir kaymanın muhtemel avantajı, hükümet yürütme organlarının kamu tartışmasına veya yasal denetimlere maruz kalmadan daha “mantıklı” bir dış politika yürütebilmesidir. Jeopolitik çıkarlar kamu kuvvetleri riske atılmadan elde edilebilir.²⁴ Bu açıdan bakıldığında, demokratik sistemin yönetim üzerindeki bazen etkisiz olan sınırlamaları küçülmektedir. “Bütçe kısıtlamaları ve siyasi duyarlılıklar Birleşik Devletler’in gücünü, prestijini ve vergilerini açıkça kullanmayı mantıksız kılmakta, herhangi bir yönetim dış politikayı özel sözleşmeler ile yapabilmektedir.”²⁵

DIŞ POLİTİKA ÖZELLEŞTİRMESİNİN OLUMSUZLUĞU

Özel şirketlerin siyasi denetimler çerçevesinde kullanılması-
nın potansiyel sorunları da vardır. Dış kaynak kullanımı (outsourcing) teoride uygulamada olduğundan daha başarılıdır. Sonuç genellikle özelleştirmeden doğan ve bu tür politikaların demokratik yönetim üzerindeki uzun vadeli etkilerinde hissedilen negatif sonuçlardır.

Resmi olarak soyutlanma girişimlerine rağmen, ülkelerinde konuşlanmış özel askeri şirketlerin çalışmalarına veya eski askerlerini çalıştırma olaylarına devletlerin dâhil edilmemesi makul inkâr edilebilirlik ile sağlanamaz. Bazı şirketlerin geçmişlerine bakıldığında operasyonlarda bir gizli pazarlıklar ve örtülü operasyon havası alındığı için bu şirketlerin kullanılması şüphe bile uyandırabilir. Dolayısıyla bu bölgesel ilişkilerin potansiyel etkisi bazı resmi askeri destek programlarının kullanılmasından daha riskli olabilir.

İlk sorun kısmen siyasi araçların fark edilmesinden doğan zorluklardır. Yerel savaşlarda düşmanların savaştıkları tarafın resmi kuvvetler değil özel şirketler olduğunu anlamayacaklarına dair bir garanti yoktur. Özellikle askeri tedarikçi şirketlerin operasyonlarını gizli herhangi bir resmi eylem kadar gizli tutmak gibi bir ilkeleri vardır ve dahası eğitim gördükleri resmi kuvvetlerdeki taktik ve ekipmanları kullanırlar. Bu nedenle, ABD vatandaşlarınca kullanılan ABD yapımı savaş helikopteri ile, hem de ABD taktikleriyle bir yerel gerilla kuvveti vurduğunda Birleşik Devletler resmi kuvvetlerinin bu saldırıya müdahil olduğunun sanılması tamamıyla mantıklıdır. Resmi yalanlamalar yayınlan- sa bile ve bu yalanlama belgelerinde saldırının ABD askerlerince değil, özel askeri şirketlerce yapıldığı ilan edilse bile bu ikna edi- ci olmayacaktır. Buna bağlı olarak karşı taraf yalnızca şirket ça- lışanlarından ziyade ABD kuvvetlerine misillemeye bulunmaya çalışacaktır. Daha önce de bahsedildiği gibi Kolombiyalı isyancı- lar özel askeri şirketlere saldırdıktan sonra ABD askeri gücünü de tehdit etmişlerdir.²⁶

Danışma sektörü şirketlerinde bile özel askeri şirketler ve ken- di hükümetleri arasındaki yakın ilişkiler ve çakışan çıkarlar bir tür “işbirliğinden doğan suçluluğa” neden olmaktadır. Örneğin Birleşik Devletler hükümetinin MPRI’nın Hırvatistan ve Bosna ile yaptığı sözleşmelerle hiçbir ilişkisinin olmadığı iddiasına bölge- de pek az insan inanmıştır. Bosna’daki BM misyonu kurmayının da söylediği gibi bu “Çok ince bir perdeydi.”²⁷ IFOR operasyonla- rına iştirak eden Avrupalı uluslar da eğitim programına karşı çık- mışlar ve bu programın arkasında olduğuna inandıkları ABD hü- kümetine karşı protestoda bulunmuşlardır. Aynı şekilde, Bosnalı Sırplar MPRI’nın faaliyetlerini resmi ABD politikası olarak kaydet- mişler, barış anlaşmasının uygulanmasında bunu ABD’nin ken- di aleyhlerinde olduğunun kanıtı olarak beyan etmişlerdir. So- nuç olarak bir özel askeri şirketin kullanılması ABD’nin olaylar- dan hariç tutulmasına pek katkıda bulunmamıştır. Bilakis, du- rum daha da karanlık hale gelmiş ve bölgesel şüpheler artmıştır.

MPRI sözleşmesinin tipik olarak nasıl algılandığı Hırvatistan resmi gazete manşetinde görülmektedir: “ABD Ordusu Federasyon Birliklerini Eğitecek.”²⁸

Benzer sorunlar diğer devletlerin dış politika hedeflerini de engellemiştir. Rusyalı özel şirketlerin yakın geçmişte Etiyopya’ya sağladığı yardımın ardından Rus siyasi uzmanlar bu durumun hükümetin Eritre ile olan ilişkilerini kalıcı olarak riske atabileceğinden ve bölgedeki diğer devletlerle olan ilişkilere de zarar vereceğinden endişe etmişlerdir.²⁹ Benzer şekilde, çevresindeki ülkelerin iç işlerine karışma geçmişi göz önüne alındığında ayrımcılık döneminden sonraki Güney Afrika hükümeti adil ve düzelmiş bir bölgesel güç imajı vermiştir. Ancak hükümet, Angola ve Kongo’da çatışan özel askeri şirketlere yardım eden askerler de dâhil olmak üzere önceki Güney Afrika hükümetinin askeri personelinin sınır ötesinde yapmış olduğu faaliyetlerden ötürü birçok kez eleştirilmiştir. Netice itibarıyla, “Güney Afrika’nın Dışişleri Bakanlığı, Executive Outcomes’ı ‘paralı asker’ olarak kaydetmiş ve Güney Afrika’nın tarafsız bölgesel güç imajını zedelediği için Angola’dan çıkmalarını istemiştir.”³⁰

Kamu ve özel kuvvetlerin ayırt edilmesi sorununun yanı sıra özel şirketlerin kamu politikası uygulayıcıları sıfatıyla kullanılmasından kaynaklanan sorunlar da mevcuttur. Özelleştirilmiş araçların kullanılması, demokratik sistemin unsuru olan kuvvetler ayrılığı ilkesinden doğan kongre ve kamu gözden geçirmelerini atlatmaktadır. Bu tür sınırlandırmalar geçerli bir sebepten dolayı yerindedir. Bunlardan sıyrılmanın utanç verici ve olumsuz sonuçları olmuştur. Örneğin Sierra Leone’de BM ambargoları ve kamu kuvvetleri sınırlandırmalarını atlatmak için Sandline’nun kullanılması İngiliz hükümeti için bir fiyaskoydu ve durum neredeyse Dışişleri Bakanı Robin Cook’un zorla istifa ettirilmesine kadar gidiyordu. Sözde gizli Dışişleri operasyonu, Lordlar Kamarasının bir üyesi tarafından bilgilendirilen İngiliz Gümrük Müşavirliğinin yapmış olduğu bir soruşturma ile açığa çıkarılmıştır. London Times gazetesi bunu “Gizli işlerdeki beceriksizlikte

bir Whitehall Klasığı" olarak aktarmıştır.³¹ Keza MPRI'dan daha önce alınan bir yardım da Hırvat ordusu tarafından Krajina'da yapılan etnik temizlik olaylarıyla ilişkilendirilmiştir. Bu hem şirket hem de destekçilerini ABD hükümetiyle savaş suçları ithamlarına maruz bırakmıştır.³²

Böyle operasyonların özelleştirilmesinin öngörülemeyen gizli tehlikelerinin belki de en bilinen örneği bir CIA izleme uçağının Peru'da uyuşturucuya karşı mücadele operasyonu yürüttüğü 2001 baharında meydana gelmiştir. Uçakta merkezi Montgomery, Alabama'da bulunan Abiation Development Corporation personeli bulunmaktaydı. Uçak personeline yanlışlıkla, uyuşturucu kaçakçılarının bulunduğu uçak yerine daha sonra içinde misyoner bir ailenin olduğu anlaşılan bir uçağı düşürmeleri talimatı verildi. Amerikalı yedi aylık bir bebek annesiyle birlikte öldürüldü.³³ Bir ABD hükümet yetkilisinin beyan ettiği gibi "Onların [özel askeri şirket personeli] olması gerekenden daha fazla teknik ve taktik uzmanlığı olduğu izlenimini vermişlerdir. Uçaktaki hiç kimse ABD hükümeti tarafından atanmamıştır. Kimse anayasa önünde yemin etmemiştir. Onlar yalnızca işadamları..."³⁴

Aynı şekilde, destek sektörü şirketleri belki de olmaması gereken operasyonların yapılmasına izin verebilirler. Eğer bir operasyon uygun birlik sayısı için kamu ve Kongre desteğinden yoksun olduğundan özelleştirilmiş yardım olmaksızın başlayamıyorsa o zaman ilk yaklaşımın daha fazla irdelenmesi gerekir. Nihai misyon hedefleri vatandaşların onayı olmadan sürdürülemeyebilir. ABD kuvvetlerinin Balkanlar'daki gönülsüz desteği bunun bir örneği olabilir.

DEMOKRASİ ÇIKARIMLARI

Daha büyük önem teşkil eden bir diğer konu da askeri hizmetin özelleştirilmesinin kamu kurumlarının hizmetlerinin özel piyasaya yaptırılması sürecinde çok büyük bir adım olmasıdır. Çöp toplama, hapishane yönetimi ve hatta devlet okullarının kâr

amacı güden şirketlerce idare edilmesi fikri kamu hizmetlerinin daha rekabetçi hale getirilmesi bakımından kabul görmüştür. Fakat özelleştirilmiş askeri aktörlerin dış politika aracı olarak kullanılmasının rekabetçilikle bir ilgisi yoktur. Sonuçta bu kamu denetiminin dışında kaldığı için devlet işlerinin özel şirkete yaptırılmasıdır. Bunun potansiyel tehlikeleri büyüktür.

Gözetim kaybı ilk kaygı konusudur. Hükümetler resmi askeri ve dış politika uğraşlarına girdiğinde hem kendi kurumlarınca hem de devletin rekabetçi yasama ve yargı erkleri gibi geniş bir çevre tarafından denetim altında tutulup politikasından dolayı hesaba tutulabilir. Sonuç ise her bir erki kanun dâhilinde tutan ve ilgili erki sınırlandıran bir dengedir. Sorumlulukların ayrılması başarılı bir demokrasinin düğüm noktasıdır.

Ancak özel askeri şirketler, liderlerin önemli dış politika ödevlerini hesap vermesi zorunlu olmayan şirketlere devrederek demokrasiyi kısa-devreye uğratmalarını mümkün kılmaktadır. Bir gazetecinin ifade ettiği gibi, karar alıcıların “kâr amacı güden danışmanlara pis işlerini yaptırma seçeneği olduğu zaman, Washington’ın [veya herhangi bir başkentin] bunun sonuçlarını göz ardı edip sorumluluktan kaçması daha kolaydır.”³⁵

Özel şirketler diğer erkler olaya dâhil olmadan yürütme organlarının gizli operasyonlar yürütmesi için alternatif bir mekanizma durumundadırlar. Kongrenin yalnızca resmi politika üzerinde yetkisi vardır, özel varlıklar üzerinde yetki sahibi değildir. Bir askeri şirketin ödemelerini bir başka taraftan alması veya bütçe dışı fonları kullanması sağlanabilir. Dolayısıyla genellikle yasama denetimi için pek bir fırsat kalmamaktadır.

Merkezi ABD’de olan şirketler için tek bürokratik gereklilik Dış İşleri Bakanlığı Savunma Geçiş Dairesinden alınacak ihraç lisansıdır. Bu belgenin alınması kolaydır ve kamu gözetiminin olmadığı bir süreçten geçer. Aslında Dışişleri Bakanlığı kişiye özel bilginin korunması nedeniyle özel askeri şirketler hakkında bilgiyi kamuyla paylaşamaz. Buna karşılık şirketler de hükümetin

onayı olmaksızın bilgi veremeyeceklerini ileri sürerek bir “sessizlik duvarına” bürünmektedirler.³⁶ Dolayısıyla Bilgiye Erişim Özgürlüğü Yasası birçok özel askeri şirket politikasının gün yüzüne çıkarılmasında bir işe yaramamaktadır. Ayrıca daha önce de bahsedildiği gibi Kongre, sözleşme bedeli 50 milyon doların üzerine çıktığında bilgilendirilmektedir.³⁷ Şirketler kasıtsız olarak böyle ulusal bir onaya maruz kalmayan sınır ötesi hesaplarla tutuldukları için genellikle bu nispeten zayıf kısıtlamaya gerek kalmamaktadır.

Hükümet özel askeri şirketlerle doğrudan anlaşsa bile normal hükümet yapılarının dışında bulunmaları düzgün bir gözetimi zorlaştırmaktadır. Savunma Bakanlığı ABD kuvvetleri yurtdışında konuşlandığı zaman Kongre ve basının sorularını yanıtlamak zorunda olsa da, özel şirketler zorunda değildirler. Dolayısıyla Kongre veya basının sorularından kolaylıkla kurtulabilirler. Özetle, “yeni bir hesap vermezlik ve gizlilik tabakası ile özel yüklenicilerin kullanılması hükümete gizli dış politika yürütmek için çok büyük fırsatlar sunmaktadır.”³⁸

Arthur S. Miller’ın da yazmış olduğu gibi “Demokratik hükümet sorumlu hükümettir -yani hesap verir- ve dış kaynak kullanımındaki temel sorun, sorumluluğun ve hesap verirliliğin büyük ölçüde azalmasıdır.” Bu nedenle özel şirketlerin hükümetlerce kullanımı “önemli kararlar üzerindeki etkiyi hatta bazen denetimi halktan ve seçilmiş temsilcilerden bir adım uzaklaştırmıştır.”³⁹ Yasama organlarının böyle marjinalleşmesi Kongre ve Anayasayı oluşturanların bu kurumlara biçtikleri rollerin çiğnenmesidir. Yasama organının diğer erklerle eşit olması ve politikada vatandaşın demokratik sesi olması tasarlanmıştır.

Sonuç itibarıyla, bu özelleştirme şekliyle halka askerlik alanında açıklama yapma gereği kalmaz. Ancak böylece hükümet içindeki güçler dengesinin yanı sıra hükümet, asker ve halk arasındaki hassas Clauswitz üçlemesi de bozulur.⁴⁰ Halkın katılımı ve desteğine bağlı olmaksızın kâr amacıyla çalışan askerle devlet için çalışan asker arasındaki çizgi kaybolur.

Sonuçta özel askeri şirketler mantıklı ve engelsiz gördükleri dış politikayı uygulamak için idari bir erk görevi görerek büyük avantajlar sağlamaktalar. Ancak eğer bir operasyonda üniformalı kuvvetlerin gönderilmesine dair halkın desteği alınamıyorsa belki de yönetim dışarıdan algılandığı gibi devletin jeopolitik çıkarlarına değildir.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER VE İŞİN AHLAKİ BOYUTU

Papazlar (yolculara her zamanki selamlarını verirler): Tanrı sizi korusun!

Sir John Hawkwood: Tanrı sizi vursun!

Papazlar: Kusura bakmayınız efendim.

Sir John Hawkwood: Yanımdan geçip giderken Tanrıdan benim açlıktan ölmemi nasıl istersiniz? Benim savaşıyla yaşadığımı ve barışın beni mahvettiğini bilmiyor musunuz?

Froissart'ın Günlüklerinden

Özel askeri şirketler şaşırtıcı derecede değişik tepkiler almaktadır. Bir yandan varoluşları halkların ve devletlerin güvenlik sorunlarını çözme kapasitelerine bağlıdır. Bu nedenle şimdiye dek yapmış oldukları olumlu işlevlerden ötürü birçok destekçisi vardır. Özel askeri şirketlerin faal olduğu alanlar özellikle de tedarik sektöründe dünyada en büyük şiddetin sahnelendiği alanlardır. Devletlerin veya diğer müşterilerin bu şirketleri tutması onların nadiren ilk seçenekleri olmuştur. Genellikle diğer geleneksel seçeneklerin başarısızlıkla sonuçlanması sonucu kiralanırlar. Eğer bir devlet vatandaşlarının güvenliğini sağlayamıyor ve başka bir kamu kurumu da yardım etmekte gönülsüz davranıyorsa

özel seçeneklerden kesinlikle vazgeçilmesini söylemek ikiyüzlülük olur.

Kendilerine ihtiyaç duyulan alanlarda yerel halktan çok ciddi bir destek alabilmeleri de özel askeri şirket başarılardanandır. Dış gözlemciler bu şirketlerin küçümsenen paralı askerler gibi muamele görmelerini beklerken şirketlere ve personeline atfedilen onurdan ötürü şaşırırmaktadırlar. Sierra Leone'den bir gazetecinin de ifade ettiği gibi "'Savaş köpekleri' nadiren bu derece saygı görmüştür."¹

Özel askeri şirketler ahlaki noktada düzensiz ve istikrarsız bir çizgiye sahiptir. Bu şirketler hükümetin geleneksel olarak yapması gerekeni yapmaları için para ödenen özel varlıklardır. Bunun yanında savaşlardan ve acıdan istifade etmektedirler. Eski askerlerin özel piyasada kamunun ödeme yaptığı askeri eğitimleri vermesi hususunda da bir tedirginlik vardır. Çok fazla anlaşılmadıkları için bunları ticari terimler kullanarak tanımlamaktadırlar. Bu itibarla, genellikle düşmanca bir tepki alırlar ve kamuda acımasız saldırılara maruz kalırlar.

Bu çeşitli görüşlerin arkasındaki gerçek çok daha karmaşıktır. Bütün özel askeri şirketleri kötü veya iyi olarak yaftalamak yanlış olur. Bu şirketler savaş dünyasında iş yapan özel aktörlerdir. Bu bakımdan insan haklarına potansiyel negatif ve pozitif etkileri açısından bazı gerilimler mevcuttur.

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN AHLÂKİ TEHLİKELERİ

Özel askeri şirket mensupları işletmelerinin olumsuz olarak tanımlanmasına özellikle de paralı asker veya savaş suçu işleme-ye meyilli olduklarına dair iddialara kızmaktadırlar. Aslında bunun aksi bir statüyü hak ettiklerini savunmaktadırlar. Nihai uzun vadeli kazançları iyi bir imaja bağlı olduğu için piyasa kurallarının böyle bir eğilimi sınırlandırdığını ileri sürmektedirler.

Askeri hizmetlerin özelleştirilmesiyle iyi davranışlara yönelik bazı dürtülerin arttığı görülmektedir. Askeri şirketler iyi bir ne-

den olmadıkça insan öldürmezler. Dolayısıyla endüstrinin üstü kapalı bir biçimde tamamıyla kötü, açgözlü bir teşebbüs olarak suçlanması derinlere indikçe yanlış olduğu anlaşılmaktadır. Özel askeri şirketler belli hedefleri olan işletmelerdir. Askeri tedarikçi şirketler şiddet kullanırlar fakat genel amaçları sadece şiddet kullanmaktan ziyade kiralandıkları görevi yerine getirmektir. Yirmi birinci yüzyılın kirli savaşları göz önüne alındığında bu şirketlerin personeli yerel çatışmalardaki aktörlerden daha büyük bir askeri profesyonellikle çalışmaktadır. Disiplin standartları genellikle zamanla yağmacı kuvvetlere dönüşen ucuza çalışan yerel ordulardan ve isyancılardan çok daha yüksektir. Yerel birliklerin aksine bir etnik grup veya topluluğa karşı kinleri yoktur ve geçmişteki sorunların karşılığı niteliğinde zulümlerde bulunmazlar.²

Danışma sektörü şirketleri müşterilerin güvenlik güçlerinin profesyonelleştirilmesinde olumlu bir rol oynayabilir. Yerel kuvvetlere askeri davranış standartlarını öğretebilir ve vahşiliğin stratejinin temel bir ögesi olmadığı tavsiyesini verebilirler. Müşterilerin talep etmesi halinde bu şirketler eğitim paketlerinin parçası olarak uluslararası savaş kanunları hakkında talimat verirler.

Ancak bu istekler insan hakları açısından olumsuz sonuçlara yol açabilecek aksi ahlaki tehlikelerle dengelenmektedir. Normatif bir bakış açısından bakıldığında temel meselelerden biri kamu çıkarlarıyla özel şirket çıkarlarının her zaman birbirine benzer olmamasıdır. Özel bir şirketin kuruluş amacı kâr elde etmek iken kamu kurumları daha geniş talepler üzerine inşa edilmiştir. Yani şirketler fayda sağlamak yerine durumlarını kurtarmakla ilgilidirler.³

Bir çatışmaya üçüncü taraf olmaları gerçeğine rağmen, sözleşmedeki mürekkep kurur kurumaz özel askeri şirket çatışmanın neticesinde pay sahibi olan bir aktör haline gelir. Başkalarının işlerine karışma halinde olmaları, intikam eylemlerinde yer alacaklarına dair bir garanti de oluşturmuyor. Yabancı birlikler genellikle yerel halka karşı yapılacak olan ve yapılmasında yerel birliklerle güvenilmeyen eylemler için çağrılmaktadır.⁴

Aynı şekilde, şirket sorumluluğu ve iyi bir halk imajının da sınırları vardır. Kâr amacı güden aktörler olarak, kâr ve zararlarını gösteren rakamlarının etkilediği operasyonel kararlar alacaklardır. Bundan dolayı, askeri tedarikçilerin yalnızca para için insan öldürdüklerini zannetmek yanlış olsa da insan haklarının bazı durumlarda çiğnenmesi şirket çıkarlarına olabilir. Örneğin, Executive Outcomes şirketi sağlık ocaklarını işleterek halkla ilişkilerini iyileştirmiş, fakat savaşları kazanmak için müşterilerine yardım ederek sektöründe lider konuma gelmiştir. Sonuç, bazı şeyler uğruna bu amaca yönelik taktiksel seçimlerdi. Bazı yardım çalışanları EO personelini Sierra Leone ve Angola harekâtlarında gelişigüzel ve aşırı güç kullanmakla suçladılar.⁵ Yine benzer şekilde sık ormanlar üzerinde uçan EO savaş helikopteri pilotları gerillalar ve sivilleri ayırt etmekte güçlük çektiklerini söylemişler ve söylenenlere göre “Herkesi öldürün” emri almışlardır. Raporlar, yapmak için kiralandıkları üzere talimatı yerine getirdiklerini ortaya koymaktadır.⁶ Bu, silah seçimini de etkileyebilir. Şirketin Angola operasyonlarında hava yakıt bombaları (FAE) kullandığı bilinmektedir.⁷ “Vakum bombaları” olarak da bilinen bu bombaların kullanımı acı verici ve gelişigüzel kullanıma açık olduğu için bazı uluslararası organlarca insan haklarının çiğnenmesi olarak kabul edilmektedir.⁸

Aynı şekilde, askeri danışma sektörü şirketleri için profesyonelleştirme programlarından alınan normatif kayıtlar pek iç açıcı değildir. Şirketler müşteri memnuniyetini sağlamaya çalışmaktadır. Sorun şu ki, bu insan haklarının korunması gibi diğer normatif hedeflerle uyuşmamaktadır. Örneğin MPRI çalışanları, müşteri/öğrencilerin konudan rahatsızlık duydukları için Bosna programında askeri davranış kuralları ve kara savaşı hukuku öğrenimlerinin minimum düzeyde tutulduğunu ifade etmişlerdir.⁹

Ayrıca, müşterilerden birinin askeri öğretim programını bırakması durumunda sunulan eğitim ve gelişim fırsatlarıyla ne yapabileceklerine dair bir denetim bulunmamaktadır. Bazı öğretileri almayabilir veya hangilerini almak istediklerini seçebilirler. Bu-

nun olumsuz etkilerini görmek için Uganda'daki İdi Amin'i veya Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki Jean-Bedel Bokassa'yı (her ikisi de Batı'da yetişmiş askerler olup daha sonra en zalim despotlar olmuşlardır) incelemek yeterlidir.¹⁰ Savaş kanunlarını içeren profesyonelleştirme programları bile umulduğu gibi netice vermemektedir. ABD ordusunun School of the Americas (SOA) okulundan mezun olup kendi ülkelerinde yapılan zulümlere karışan yabancı mezun sayısı buna grafiksel olarak örnek olmaktadır.¹¹

Denetim dışındakilere sağlanan askeri eğitim istenmeyen sonuçlara ve hatta müşteri tarafından kasıtlı kötü kullanıma yol açabilir. Burada önemli olan nokta, özel olanaklarda en düşük düzeydeki kamu denetimlerinin bile kaybolmasıdır.

Savaş düzenlemek ve açmak üzere koşulsuz eğitim sağlanması sihirli lambadan cin çıkarmak gibidir. Ne zaman, nasıl ve neden kullanılacağını önceden kestiremeyiz. Özel askeri desteğin dünyadaki istenmeyen sonuçları felaket getirebilir. İyi eğitilmiş bir ordu, iç baskılar bir yana, bir güç mücadelesi veya bölgesel bir savaş başlatabilir.¹²

Örneğin, MPRI danışmanlık hizmetlerinin parçası olarak savunma operasyonları için yalnızca Bosna ordusunu eğiteceğini belirtmişti. Bu doğru olabilir fakat nihai sonuç, kabiliyetlerin yanı sıra NATO barış koruma kuvvetlerinin ayrılması durumunda bir Bosna saldırısına kadar uzanan güvenin güçlendirilmesi durumu olarak karşımıza çıkıyor. Keza, MPRI'nın Hırvatistan ordusunu eğitmesi istenmeyen bir şekilde Kosova çatışmasına kadar ilerlemiştir. Daha önce MPRI'nın düzenlediği bir programa katılan birkaç Hırvat ordu mensubu daha sonra görevlerinden istifa edip Kosova'daki isyancı KLA örgütüne katılmıştır. Hatta bunlar arasında KLA kumandanı General Agim Ceku da bulunmaktadır. Kosova operasyonuna kadar geçen yıllarda KLA, ABD yöneticileri tarafından teröriste benzer bir varlık olarak tanımlanmış ve bazen ABD'nin bölgedeki politika hedeflerine aykırı faaliyetlerde bulunmuştur. KLA'nın faaliyetleri şirketin ilk başta düşündüğü niyetlerin kesinlikle dışında kalmıştır. KLA mensuplarının

Bosna'daki MPRI programlarında taktik eğitim aldığı, MPRI'ın da eğittiği personelin Bosnalı birlikler olmadığını bilmediğine dair söylentiler de ortalıkta dolaşmaktadır.¹³ KLA NATO'nun bölgedeki barış uygulamasından memnun olmadığı için örgüt hem ABD birlikleriyle hem de MPRI'nın şu anda askeri eğitim ve danışma sağladığı Makedonya ordusuna karşı gitgide çatışmaya girmeye başlamıştır.¹⁴ Bu çift taraflılık ABD'nin bölgedeki ve NATO ortaklarıyla olan ilişkilerini daha da karmaşıktırıştır.¹⁵

İstenmeyen sonuçlardan belki de daha endişe verici olanı doğrudan piyasa teşviklerinin bir şirketi "hilebaz" durumuna sokma ihtimalidir. Şirketler sıkı bir rekabete maruz kaldıklarında genellikle kendilerini farklılaştırma yolları ararlar. Seçeneklerden biri olumlu bir marka geliştirmek olsa da, diğer şirketler tersini yapıp endüstride "düşük kiralı bölge" diye tabir edilen seçeneğe odaklanabilirler.¹⁶

Sadece saygın hükümetler için çalışmak ve profesyonelliklerini satmak yerine, bu tür hilekâr özel askeri şirketler bir diğer avantajları üzerinde durabilirler: uygun ücreti ödemeye razı olan herhangi bir taraf için herhangi bir görevi yerine getirme arzusu. Bu müşteriler arasında yerel hükümetler veya uyuşturucu kartelleri veya teröristler gibi uluslararası gruplar vardır. İtibarlı şirketleri kiralayacak gücü olmayan zayıf ve fakir ülkeler de piyasadaki ucuz iş yapanları kiralamaya yönelebilmektedirler.¹⁷ Gerçek şu ki, şirketlerin kim için veya nerede çalışacaklarına dair bir güvence yoktur. Uluslararası finans piyasalarında döviz tüccarlarının yaptığı gibi, özel askeri şirketler yetersizlikten doğan zayıf düzenlemelerin bulunduğu yerlerde veya ev sahibi devletin kendilerini dış politika hedefleri için kullanışlı gördüğü yerlerde kolaylıkla uygun iş çevresi bulabilmektedirler.¹⁸

Daha önce bahsedilen cihatçı gruplara eğitim sağlayan şirketlerin yanı sıra, bu olgunun çarpıcı bir diğer örneği de isyancı gruplar ve uyuşturucu kartelleri çalışmalarında uzmanlaşmış İsraili bir özel askeri şirket olan Spearhead Limited'dir. İsrail ordusunun eski bir yarbayı tarafından yönetilen bu şirket Medel-

lin kartelinin en vahşi iki patronu olan Kolombiyalı zehir tacirleri Pablo Escobar ve Jose Gonzalo Rodriguez Gacha'ya askeri destek sağlamakla ünlüdürler. Daha sonra şirket, Cali karteline ve sağcı milis ölüm mangalarına eğitim vermekle nam salmıştır. Bu gruplar Kolombiyalı iki cumhurbaşkanı adayının öldürülmesi ve 111 kişinin ölümüne yol açan havayolu bombalama eylemiyle ilişkilendirilmiştir.¹⁹ Bombalama eyleminin sonrasında şirketin başkanı Kolombiyalı milis bir gruba gayri meşru yollarla askeri silah ve bilgi ihraç etmekten dolayı bir İsrail mahkemesi tarafından cezalandırılmıştır. 13 bin 400 dolarlık bu ceza diğer özel askeri şirketleri yeteri kadar caydırıcı nitelikte değildir.

SORUMLULUK VE HESAP VEREBİLİRLİK

Normatif bir bakış açısında diğer kaygı alanları sorumluluk ve hesap verebilirliktir. Kamu askeri kuvvetleri faaliyetleri üzerinde kuvvetler ayrılığı, ordunun ve personelinin faaliyetlerini düzenleyen iç kanunlar, parlamenter tetkikler ve kamuoyundan uluslararası hukukun birçok boyutuna kadar birçok geleneksel denetim vardır.²⁰ Ancak özel askeri şirketler yalnızca piyasanın kanunlarına tabidirler. Mevcut uluslararası hukuk, sadece geleneksel tipteki bireysel paralı askerlerin rolüne değinmektedir ve endüstrinin eylemlerine uygulamayacağı anlaşılmıştır.²¹ Dolayısıyla bu şirketlere yönelik yasal gözetim ihtimali oldukça zayıftır.²² Geleneksel ordular üzerinde olabilecek kanuni veya kurum gözetimleri mevcut değildir. Özel askeri şirketler üzerinde hissedarlar dışında kuvvetler ayrılığı yoktur.

Sonuç itibarıyla askeri hizmet unsurlarının özelleştirilmesinin bir diğer neticesi de kamu güvenliği sorumluluğunun kamu ve özel aktörler arasında dağılmasıdır. Bu itibarla, hesap verebilirlik de dağılmakta ve takip edilmesi zorlaşmaktadır. Özellikle de pek çok şirketin hesabı yurtdışında bulunduğu için doğru yoldan sapan bir şirketi veya personelinin kimin izleyeceği, kimin düzenleyeceği ve kimin cezalandıracağı sorusunun açık bir cevabı yok-

tur. Geleneksel işletmede egemen olduğu alanda hukukun uygulanmasından yerel devlete bağlı güvenlik kurumları sorumludur. Özel askeri şirketlerin kiralanmasına yol açan ise bu kamu kurumlarının zayıflıklarıdır.

Özel bir askeri şirket tutulduğu zaman bir şeylerin yanlış gitmesi halinde kimin sorumlu tutulması gerektiği belirsizleşmektedir. British Petroleum'un (BP) Kolombiya'daki boru hatlarının korunmasını temin etmek için DSL şirketi ile 1997 yılında yaptığı sözleşme bunun bir örneğidir. DSL çalışanları Kolombiyalı yerel bir askeri birimi (sivillerin katledilmesi de dâhil olmak üzere geçmişteki zulümlerle ilişkilendirilen 14. Tugay) eski SAS askerlerini askeri eğitimci olarak kullanarak kontrgerilla teknikleri konusunda eğitmiştir. Söylenenlere göre şirketin çalışanları 14. Tugaya BP projesine karşı çıkan vatandaşlarla ilgili (çevreciler ve topluluk liderleri de dâhil olmak üzere) istihbarat sağlamıştır. Kolombiya ordusu özel kaynaklardan almış olduğu bu bilgilerle adam kaçırmaya, işkence, cinayet veya ortak milis gruplar vasıtasıyla yerel liderle doğrudan ilgilenmiştir.²³ Kolombiya'daki bir diğer vakada Occidental Petroleum ve Ecopetrol boru hatlarını asilerin saldırılarından koruması ve hava güvenliği ile keşif sağlaması için Aircan şirketi ile anlaşmıştır. Bu sözleşme kapsamında pilotlar Kolombiya hava kuvvetleri pilotları ile birlikte koordine bir hava saldırısı düzenlemiştir.²⁴ Hiçbir vakada özel askeri şirket çalışanları yaptıkları için sorumlu tutulmamışlar veya cezalandırılmamışlardır.

Bu vakaların ortaya koyduğu ikilem sorumluluk çizgilerinin kesin olarak belirlenmesindeki güçlülüdür. Bu suçlardan dolayı kim cezalandırılabilir veya cezalandırılmalıdır? Eylemleri yapan askerler mi? Hükümetler mi? Özel askeri şirket çalışanları mı? Genel askeri şirketler mi? Müşterileri mi? Müşterilerin sahipleri (hissedarlar) mı? Ve hatta şirketin petrolünü alarak bu ölümlere emir veren şirkete yardım eden alıcılar mı? Görünen o ki, sorumluluk çizgilerinin nerede bittiği muğlak olsa da güvenlik eylemlerinin özelleştirilmesinin bu meseleyi sadece daha karmaşık hâle getirdiği açıktır.

ÖZEL ASKERİ ŞİRKET TARZI YANLIŞ SEÇİM

Bir başka ahlaki kaygı aları yanlışı seçimdir. Bazı askeri şirketlerin saygınlık peşinde koşmalarına rağmen tedarik sektörü faaliyetlerinin doğası, meşruluk arayışında olan ve saygın olmayan oyuncularını çeken bir mekanizma anlamına da gelmektedir. Özel askeri endüstri paralı askerlik düşünenler ve geçmişteki yanlış eylemlerden dolayı kamu ordusundan uzaklaştırılanlar için iş fırsatı sunmaktadır.²⁵

Yürütme açısından İran-Contra ve BCCI skandallarındaki büyük aktörlerin pek çoğunun endüstriyle ilişkilendirilmesi güven verici olmamalıdır.²⁶ Çalışanlar açısından şirketler en uygun işgücü yerine verimliliği ile bilinen operatörleri istihdam etmektedir. Örneğin Sovyetlerin ve ırkçılık dönemi Güney Afrika rejimlerinin kötülüğüyle nam salmış ve en amansız birimlerinin eski mensupları endüstride iş bulmuşlardır. Geçmişte bu bireyler insan haklarını göz önünde bulundurmadan davranmaktaydılar ve böyle olmaya devam edeceklerdir. Özel bir askeri şirket lobi grubunu yöneten önde gelen bir endüstri destekçisi Doug Brooks bunu daha açıkça ifade etmektedir: “Şirketin en iyi çalışanları genellikle iyi insanlar değiller. Onlardan birinin kız kardeşinizle evlenmesini istemezsiniz.”²⁷

Bu yanlış seçim meselesi ahlaki tehlike ve dağılmış sorumluluk tabakaları olan endüstri bağlamına konduğunda daha vahim bir hâl almaktadır. Özel askeri şirketler işe aldıklarını insan hakları ihlalleri açısından izlemekte titizlik gösterse bile (olası çalışanlarının özgeçmişlerinde “yapılan vahşetler” bölümü olmadığı göz önüne alındığında bir şirket için bunu yapmak zordur) birliklerini alanda tamamıyla takip etmeleri yine zordur. Bunun yanı sıra eğer çalışanlar ihlalde bulunurlarsa şirketlerin kendi çalışanlarını herhangi bir yasal makama ihbar etmesi için neredeyse hiçbir teşvik yoktur; başarılı bir örtbas veya suçluların sessiz bir şekilde salıverilmesi daha az riskliken böyle bir ihbar yapılması hem müşterileri hem de potansiyel işçileri korkutma riski taşır.

Suç işlemiş olan çalışanlar, suçlarından bihaber olan başka şirketlerce de işe alınabilir. Harici yasal bir eyleme girilse bile, bu şirketin müşterisi konumunda olan devletin güçsüz adli sisteminde kendi işçilerinin yargılanmasına izin vereceği de şüphelidir.

Örneğin Balkan operasyonlarında birkaç DynCorp çalışanı seks suçları (aralarında 12 yaşındaki kızlara “sahip olma” suçları da bulunmak üzere), fuhuş haracı ve yasadışı silah ticareti suçlarına karışmışlardır. DynCorp Bosna saha denetçisi bile iki genç kıza tecavüz ederken kendi kendini video kaydına almıştır. Hiçbirine dava açılmamış, sadece gizlice ülkeden çıkarılmışlardır. Ayrıca şirket kriminal faaliyetleri “ihbar eden” işçileri kovmuştur. Bu suçlar daha sonra Tehdit ve Gözdağı ile Haksız Kazanç Sağlayan ve Yolsuzluk Yapan Şirketler Yasası’na (RICO) göre mahkemede görüşülmüştür.²⁸

KİME SATILACAK:

MÜŞTERİ PORTFÖYÜNDE SINIRLAMA EKSİKLİĞİ

Özel askeri şirketlerle ilgili bir diğer kaygı da şirketlerin hizmetlerini kime satabildikleri ve sattıklarıdır. Endüstri destekçilerinden bazıları hesap verebilirliklerinin herhangi bir kamu kuruluşuyla resmileştirilmemesine rağmen endüstri içindeki şirketlerin eylemlerine iki şekilde yanıt verdiklerini söylemekteler: Hükümetin resmi olmayan gözetim mekanizmaları ve piyasanın kanunları. Bunların normatif bir bakış açısından riskleri azalttığı ileri sürülmektedir.

Ancak bu kanıt şimdiye dek her iki mekanizmanın da endüstri destekçilerinin savundukları gibi çalışmadığını orta koymaktadır. Örneğin bazı özel askeri şirketler kendi hükümetleriyle yakın bağlar kurarak hükümetin hedeflerinin ne olduğunu bileceklerini ve bunlardan sapmayacaklarını iddia etmektedirler. Ancak birçok vakada şirketler, hükümetin veya kamunun kaygı duyduğu rejimleri veya devlete bağlı olmayan grupları destekleme planla-

rı yapmışlardır. Örneğin Sandline 1998 yılında KLA (Kosova isyancı örgütü) ile birlikte çalışmayı planlamış, İngiliz Dışişleri Bakanlığı tarafından engellenmek zorunda kalmıştır. Aynı şekilde, MPRI 1997 yozlaşmış Mobutu rejimine destek olmak için lisans talebinde bulunmuş ancak Dışişleri Bakanlığınca bu talep geri çevrilmiştir. Resmi olmayan bağlar önerilen işlevleri yerine getirmiş olsaydı bu uygulamalar hiç vuku bulmayacaktı.²⁹ Yine benzer şekilde diğer raporlar birkaç şirketi başka müşterilerle ilişkilendirmiştir: Aircan ve Ronco Sudan Halkın Kurtuluşu Örgütü ve Ruanda Yurtseverler Cephesi'nin (RPF) isyancı kuvvetlerine ABD'nin bu gruplara yardım verilmesine karşı sıkı kanunlarına aykırı olarak yardım sağlamıştır. NFD şirketinin Güney Afrika hükümetinin (ne de Birleşik Devletler'in) gelişmesini istemediği rejimler olan Libya ve Sudan hükümetleri için çalıştığı söylenmektedir.³⁰ Spearhead İsrail politik amaçlarının çıkarına olmayacak şekilde, başkanı hâlen İsrail ihtiyat birliklerinde bulunan uyuşturucu kartelleriyle çalışmıştır.³¹

Aslında bazen şirketlerin etkisi kendi hükümetlerinin itirazlarını zamanla yıpratmaya ve ilk kaygıları yıkmaya yeterlidir. Kitabın sekizinci kısmında MPRI'nın Ekvator Ginesi askeri diktatörlüğü ile çalışmak için yaptığı iki yıllık lobi faaliyetleri örnek olarak ele alınmıştı. Amerikalı bir özel askeri şirketin yabancı bir şirkete karşı sözleşmeyi kaybetme korkusu, ilgili siyasetçilerin ABD'nin düşmanlarıyla ittifak halindeki baskıcı bir diktatörlüğe yardım etme kaygılarını alt etmiştir. Bir şirketin böyle bir denetimden kaçmasının bir diğer yolu da müşteri devlette yan kuruluşlar kurmaktır; bu teknik olarak hükümet eliyle yapılacak bir süreci izole eder.

Şirket ve ev sahibi ülke arasındaki salt hesap verebilirlik ve gözetim şeklinin gayri resmi bir bağlantı olduğu durumlarda şirketle zayıf veya sorunlu bir ilişkisi olan hükümetle sorunlar daha belirgin bir hâl almaktadır.³² Örneğin Executive Outcomes'ın ırkçı dönem sonrası Güney Afrika hükümetiyle oldukça gergin ilişkileri vardı -şirketin kurulmasındaki itici güç buydu. Buna karşı-

lık, hükümet EO ağındaki şirketlerin sadakatlerine dair kaygısını açıkça ifade etmiştir.³³ Keza, Sakina ve Transglobal'ın (kitabın on birinci kısmında bahsedilen cihat eğitim kursları düzenlediği söylenen iki şirket) kendi hükümetleriyle bilinen herhangi bir irtibatı yoktur.

Hesap verebilirliğin sözde sağlandığı bir diğer yol da piyasa mekanizmalarının kendi kendilerini düzenlenmesidir. Şirketler sıklıkla “‘hilekâr’ hükümetler için çalıştıkları suçlamalarını reddetmekte, mali kazanç için çatışmaları uzatmakta, çatışan iki taraf için aynı anda çalışmakta veya piyasanın kısıtlamalarına atıfta bulunarak iğrenç insan hakları ihlallerinde bulunmaktalar.”³⁴ Argümanları, hesap vermez veya pervasız bir tavırda hareket eden her firmanın uzun vadeli çıkarlarına zarar verdiğini ve dolayısıyla böyle bir davranışın tersini yapacağıdır.³⁵ Örneğin Control Risks şirketi bu tür halka ilişkiler kaygılarından ötürü Burma askeri hükümetiyle kârlı bir sözleşmeyi geri çevirmiştir.³⁶

Ancak endüstrinin Kongo'daki operasyonları, piyasa mekanizmalarının nasıl müşteri portföyüne tam bir güvence ve hesap verebilirlik sağlamadığının örneğidir. 1997'de EO direktörü, Zahire o zamanki işvereni olan Angola'ya karşı düşmanca tavırlar sergilediği ve Zahire'nin Mobutu yönetimi “siyasi şüpheli” olduğu için şirketin Mobutu hükümetine çalışmayacağını söylemiştir. Fakat bu duruşa rağmen şirket aslında Başkan Mobutu ile iş temasına geçmiştir.³⁷ Mobutu rejimi düşene dek aralarında EO, Stabilco ve Omega Support Ltd. gibi birçok askeri şirket çatışmanın iki tarafında da çalışma fırsatı bulmuştur. Dolayısıyla özel askeri şirketlerin her tarafa çalışması bakımından piyasa kuvvetlerinin endüstriyi herhangi bir normatif yönde şekillendireceği düşüncesi yanlış görünmektedir. Sudan ve Angola özel askeri şirketlerin her iki taraf için de savaştığı savaşlardır.

Sorun şu ki, Enron veya Worldcom'un herhangi bir hissedarının söyleyebileceği gibi piyasa kısıtlamaları zayıf bir güçtür. Şirketlerin iyi normatif değerlendirmelerine bağlıdırlar, bu değerlendirmeler de genellikle kâr dürtüsünden etkilenir. Aslında bazı

şirketler “çabuk kazancın” uzun vadeli piyasa maliyetlerine değ-diği kararını alabilirler. Parasal miktarın iyi olması durumun-da (ve birçok isyancı, kriminal ve terörist örgütün yüzlerce mil-yon hatta milyar dolarla ölçülen serveti vardır) kısa vadeli büyük bir kazanç uzun vadeli hedefleri gölgede bırakabilir. Ya da kendi operasyonlarını gizli tutarak piyasanın vereceği cezadan sakın-mayı düşünebilirler.

Müşteri portföyü seçiminde hesap verebilirlik meselesi şirke-tin elinde olan bir karardır. Standart bir endüstri iddiası da ya-sal şirketlerin “yalnızca yasal hükümetler için” çalışabileceğidir.³⁸ Oysa bu genelleyici cümleyle ilgili pek çok sorun vardır.

Öncelikle “yasal” bir hükümetin ne olduğuna karar vermek için bir standart ölçü yoktur. Hükümetin yasallığına dair tartış-malar genellikle özel askeri şirketin kiralınmasının ana nedeni-dir.³⁹ Devlet meşruluğunun belirlenmesinde ana ölçüt, iktidarda-ki rejime göre değişir. Sorun şu ki, özel askeri şirketler kendilerini devlet rejimi ile kısıtlayarak statükonun araçları olurlar ve daha yasal direniş hareketlerini bastırarak veya bir çatışmanın görüş-melerle çözüme ulaşması engelleyerek sadece iktidarı ele geçir-mek için parası olan rejimlere yardım ederler. Örneğin Nelson Mandela’nın liderlik ettiği Afrika Ulusal Kongresi ve hatta Birle-şik Devletler’in kurucuları popüler rejimler olmadan ve uluslara-rası tanınmış demokratik rejimler olmadan önce isyancı ve terö-rist gruplar olarak sınıflandırılmışlardı.

Diğer yandan bir hükümet resmi olarak uluslararası topluluk tarafından tanındığında bile toplumunun büyük bir kesimi ta-rafından meşru olarak kabul görmeyebilir. Ya da tamamıyla ka-nuni eylemlerde bulunmuyor olabilir. Örnek olarak 1994 yılında EO’nun asi yanlısı Tutsi RPF’ye karşı Ruandalı Hutu hükümeti-ne yardım etmek için mukavele yaptığına dair kanıt bulunmak-tadır.⁴⁰ Egemenlik ölçütü ile bakıldığında, yerleşmiş bir hükümet-le de çalışabileceğinden şirket kesinlikle haklıdır. Sorun şu ki, bu aynı yerleşmiş hükümet unsurları yirmi birinci yüzyılın en bü-yük soykırımlarından birini planlamaktaydı.

Eğer şirketler daha derin ve ahlaki bir meşruluk şekline dayanarak hükümetlerin ne yapmaya çalıştığını belirlemeyi dene- se bile mesele hâlâ net bir şekilde açıklanmış olmaz. Sandline ve SCI'nın CEO'su Tim Spicer 1999 yılında bir röportajda bu konu- ya değinmiştir. Şayet talep olsaydı şirketinin Pakistan'daki askeri rejim için mi yoksa yerine geçtiği sivil hükümet için mi çalışaca- ğı konusunda kararsız kalacağını kabul etmiştir: "Her ikisinin ar- tıları ve eksileri var."⁴¹ Devletler dış yardım ve ittifak programla- rında kendi çıkarlarına olanları meşru görmeyi yeğleyerek bu ko- nulara değinmemekteler. Özel askeri şirketlerin de devlet çıkarla- rını ve kâr çıkarlarını oluşturan siyasi ve ulusal unsurları gölgede bırakarak aynı davranışı sergileme eğilimleri vardır.

Ayrıca şirketlerin müşteri seçiminde her zaman ahlaki temel- lere dayanacakları fikri de çürütülmüştür. Örneğin Spicer şir- ketinin "katı ve isteğe bağlı davranış kurallarının" parya hükü- metlerle çalışmayı engellediğini ve şirketin buna bağlı olarak Zahire'nin Mobutu hükümeti için çalışmayı reddettiğini ileri sür- müştür.⁴² Ancak kendi otobiyografisinde Sandline'in Mobutu ile bir anlaşmayı ciddi olarak düşündüğü ve hatta rejimin ciddi yol- suzluklarına rağmen bunun için Zaire'ye gittiği yazmaktadır. So- nunda şirket Mobutu'nun savaşı kaybedeceği çok açık olduğu için sözleşmeyi yapmama kararı almıştır, bu karar kesinlikle etik bir değerlendirme sonucu alınmamıştır.⁴³

Şirketlerin yalnızca hükümetler için çalıştığı kuralı da kesin değildir. Sandline yalnızca "iyi insanlar" olarak gördüğü müşte- riler için çalıştığını, yani bazı durumlarda devletlere karşı sava- şan ve devlete bağlı olmayan örgütlere de çalıştıklarını beyan et- miştir.⁴⁴ Şirket KLA ile çalışma girişimlerinde bulunmuş ve Irak direnişi içi çalışmaya gönüllü olduğunu dile getirmiştir.⁴⁵ Bura- da önemli olan, kimin "iyi insan" olduğuna karar veren -yalnız- ca sahiplerine karşı sorumlu olan- şirkettir. Daha önce de bahse- dildiği gibi diğer şirketler bu denli seçici değildir ve uyuşturucu kartelleri gibi normatif durumda olmayan devlet dışı gruplarla isteyerek çalışmışlardır.

Aslında şirket çalışacağı kişi için iyi niyetli bir girişimde bulunsa bile daha sonra ne olacağına dair bir güvence yoktur. Tarih bugünün “iyi insanların” aslında karanlık niyetleri olduğunu ve en doğru ve onurlu gerekçelerin daha sonra ahlak dışı olarak görülebildiğini göstermektedir. Bu devletler için bir sıkıntı olup özel askeri şirketler için de geçerlidir. Örneğin ABD’nin 1980’lerde eğittiği Afgan “özgürlük savaşçıların” birçoğu daha sonra ya radikal İslamcı terörist örgütlere mensup olmuş veya ortaçağ Taliban ordusuna katılmıştır. Keza, Bechtel şirketi Zaire’de Kabilia’nın isyancı güçlerine destek olmuş, fakat iktidara gelince onlar da yerine geçtiği rejim gibi rüşvetçi ve baskıcı olmuşlardır.⁴⁶

GÜVENLİK BİR KAMU MALI MIDIR YOKSA ÖZEL BİR MAL MIDIR?

ABD anayasasının ifade ettiği gibi bir hükümetin geleneksel olarak kabul edilen işlevlerinden biri “savunmayı sağlamaktır.” Ortak düşünce şudur ki güvenlik, “özel kamu güveni” gerektiren “asli bir kamu hizmetidir.”⁴⁷ Dolayısıyla güvenlik misyonlarını yürütenlerin başka kurumlar yerine kamuya karşı sorumlu olması gerektiği düşünülmektedir.

Buna göre özel askeri şirketler yoluyla sağlanan bir güvenliğin sorunlu bir yönü kamu üzerindeki etkisidir. Hükümet işe alma ve silahlı kuvvetlerin bakımı yoluyla ulusal güvenlikteki rolünün bir kısmını devrettiğinde sorumluluklarından da feragat etmektedir. Kamunun korunması özel yollardan yapıldığında toplumdaki vatandaşlar bir devletin mensubu olmaktan doğan güvenlik haklarından yararlanamamaktadırlar. Bu, şirketin sözleşme parametreleri, karlılığı ve akit tarafların çıkarlarıyla çakışmaktadır. Bu nedenle güvenlik piyasaya açıldığı zaman ortak bir mal olmaktan çıkıp özel bir varlık olmaktadır.

Aslında bir toplumun korunması ve istikrarının özünü oluşturan işlevlerin dışarıya bırakılması dış şirketlere olan güvenin toplumsal sözleşmeyi zayıflatmasıdır. Hükümet güvenlik boyu-

tunda artık sorumlu olmadığına vatandaşın sadakati de buna bağlı olarak zayıflamaktadır. Bir rejim kendi güç tekelini sağlayamadığı zaman rejiminin meşruluğu da o derece sorgulanır.⁴⁸ Siyaset artık doğrudan ve açık bir şekilde ekonomik çıkarlarla ilişkilendirilir (normatif açıdan timokratik veya paraya dayalı yönetim sistemlerine dönüş) ki bu da hükümet otoritesine olan saygının kırılmasına yol açabilir ve yönetme hakkının meşruiyetini zedeleyebilir.⁴⁹ Ya da bir uzmanın endüstriyi daha sert terimlerle ifade ettiği gibi “Brooks Brothers’tan giyinen bu paralı askerler “Parası yeten gücün de sahibidir” tezini desteklemektedir.”⁵⁰

Hükümet meşruluğunun kaybolması bir kaygı sebebidir çünkü böyle bir durumda rejimler ve kurumları iktidarda kalmak istiyorlarsa baskıya daha çok yönelirler.⁵¹ Ticaretle ilişkilendirildiğinde bu eğilim daha da artabilir. Özel ticari teşebbüsler sömürge alanlardaki yönetimlerde (Belçika Kongosu ve Portekiz Mozambiği’nde Nyassa şirketleri, British Niger Company ve South Africa Company’nin tecrübeleri) yerel nüfusa karşı güç istismarlarına neden olmuştur. Bunlar ayrıca hükümet sorunluluklarını ticari operasyonların tamamlayıcısı olarak görülmesinden doğan adaletsizliklere de örnek olmaktadır.⁵²

Güvenliğin özelleştirilmesi ülke içindeki ayrılıkların güçlenmesi riskini de taşır. Bu tehlikenin bir örneği uzayın “ticari yerleşim bölgeleri” oluşturulması adı altında özelleştirilmesidir. Zayıf veya çatışma halindeki devletlerde, çokuluslu birçok müessese güvenliği, kendi elektriklerini sağlamak veya kendi binalarını dikmek gibi kendilerine sağlayacakları bir işlev olarak görmektedirler. Dolayısıyla en iyi koruma arayışı içindeki şirketler, özellikle de iç savaşın içinde çalışanlar yatırımlarını korumak için tedarik sektöründen askeri hizmet almaktadır.⁵³ Ancak güvenlik alınıp satılabilir bir mal olduğunda toplum da kutuplaşmaktadır.⁵⁴

Bu sürecin nasıl işlediğine dair bir örnek olarak, Mozambik Savaşı esnasında yatırım devi Lonrho kendi güvenliğini İngiliz şirketi DSL (daha sonra Armorgroup olmuştur) ile imzaladığı 15 milyon dolarlık anlaşma ile sağlamıştır. Daha sonra da eski İngiliz özel kuvvetleri DSL timlerini Gurkha Security Guards’ın Ne-

palli Gurkaları ile değiştirmiştir. Bu savunmada 1,400 adet milis, gözetleme kuleleri ve tanklar bulunmaktaydı. Lonrho operasyondan büyük kâr elde etmesine karşın, geriye kalan Mozambik toplumu daha korunaksız köylere kayan asi saldırılarından oldukça zarara uğramıştır.⁵⁵ Yabancı ticari yerleşim birimlerinin yerel vatandaşlardan daha korunaklı olduğu aynı dinamikler Cezayir'den Angola'ya Sierra Leone'den Sudan'a kadar son on yıldaki diğer savaşlarda da geçerli olmuştur.

Başka bir deyişle, güvenlik kâr amaçlı bir uygulama olduğunda sorun zenginlerin doğal olarak daha çok tercih edilmesidir. Toplumun en iyi korumaya gücü yeten kesimi bu korumayı kullanır. Korumaya gücü yetmeyenler ise geride bırakılırlar. Özel korunaklı alanlardan en ciddi tehlikelerin savuşturulmasının yanı sıra, toplumun korumaya gücü yetmeyen kesimi de düşüş halindeki, istikrarsız veya mevcut olmayan (ve kıdemli personeli genellikle daha iyi maaş veren özel tarafa geçen) kamu araçlarına bel bağlamak zorunda kalıyorlar.⁵⁶

Sonuç ise güvenliğin özelleştirilmesinin fakirleri orantısız bir şekilde etkilemesi, zaten derin olan sosyal ayrılıkları daha da kötüleştirmesidir. Bunun yanında kimin korumaya sahip olacağı ve olmayacağının belirlenmesi yalnızca ekonomik değil siyasi bir harekettir. Böyle özelleştirilmiş yerleşim yerleri bir bakıma kamunun güvenlik konusunda bir başına bırakılmasıdır. Toplumun geri kalanından “başarılıının ayrılmasıdır.”⁵⁷

SONUÇLAR:

ÖZELLEŞTİRİLMİŞ SORUMLULUĞUN BELİRSİZLİĞİ

Sorunun merkezinde, kâr amacı güden özel şirketlerin ve çalışanlarının devletlerin ve vatandaşlarının en değerli varlıklarını koruması sorusu yatmaktadır. Görüldüğü üzere güvenliğin özelleştirilmesiyle ilgili ana kaygı askeri piyasanın mükemmeliyetten uzak olmasıdır. Özel askeri şirket faaliyetleri olumlu katkıda bulundukları garanti edilmemiş her türlü dışsalılığı yaratır.

Bir yandan özel şirketler kendi disiplinlerini ve piyasa teşviklerini iyi davranışa delil olarak göstermekte. İlk bakışta, uzun vadeli kârları halk üzerindeki imajlarına bağlı olduğu için uygunsuz davranışlarda bulunmalarını engelledikleri görülmektedir. Ayrıca yerel kuvvetlerin profesyonelleştirilmesine yardım ederek veya çatışmaları sonlandıramayan verimsiz kuvvetlerin yerini alarak yapacakları olumlu etkiye işaret etmektedirler. Sierra Leone gibi savaşın vurduğu devletlerde birçok insan özel askeri şirket endüstrisinin ortaya çıkması sayesinde hayattalar. Dolayısıyla, şirketler çalıştıkları bağlama göre değerli başarılar elde edebilirler. Özel ticari amaçları kamunun çıkarıyla aynı eksende olduğu zaman diğer şartlara nazaran daha ahlaki sonuçlar doğuracak bir kapasiteye sahiptirler.

Ancak mesele bu kadar basit değildir. Şirketler bu kadar fedakâr değildirler. Güvenlik araçları özelleştirildiğinde bazı ahlaki tehlike mekanizmaları ve yanlış seçimler şirketleri saptırabilmektedir. Ticaretin diğer kollarında olduğu gibi, savaş da her zaman iyi şirketlerin birinci bitiremediği bir iştir. Bir sözleşmenin yerine getirilmesi gerekliliği veya 'işleri halleden' verimli bir şirket olarak görülme ihtiyacı, şirket sorumluluk amaçları ve olumlu bir halk imajını geçersiz kılabilir. Ahlaki biçimde hareket etmeye çalışsalar bile (ki yapıları göz önüne alındığında bu muhtemel değildir) sağladıkları hizmetlerin istenmeyen sonuçlar doğurma riski olabilir. Ayrıca operasyonlarında özellikle de mevcut düzensiz, küreselleşmiş piyasada sorumlulukların dağılması ve hesap verebilirlikten yoksun olma durumu söz konusudur. Bu faktörlerin bir araya gelmesi bazı şirketler veya çalışanlar tarafından hilekârlık yapılması, insan hakları üzerinde olumsuz etki ve hükümet sorumluluklarının devrinden kaynaklanan toplumsal sorunlar ortaya çıkması ihtimalini artırmaktadır. Diğer bir deyişle, kâr zarar tablosu ahlak dışıyken kamu yararı kaygıları ahlaki konulardır.

Sonuç şu ki, konu ahlak ve etik olunca özel askeri şirketlerin belirsiz bir durumu vardır. Dünyayı çıplak gerçekliğiyle görenler için bir perde çekmek yeterli olmasa da, bütün özel askeri endüstri hakkında sağlam bir değerlendirme yapmak analitik olarak yanlış ve etik olarak haksızlık olur. Bu olgu kendi şartlarına göre ele alınmalı ve uygun bir bağlamda değerlendirilmelidir. BM eski danışmanı David Shearer'ın yazdığı gibi "Özel askeri kuvvetler kesin tabirlerle açıklanamaz: Hür vicdanı hiçe sayan gri bir alanı kuşatmışlardır. Paralı askerlerin kullanılmasına dair ahlaki değerlendirmeler bu kuvvetlerin karıştığı durumlardan uzak bir bakış açısından yapılmaktadır. Çatışma ve mağlubiyet görenlerin daha az ahlaki vicdan azabı olur."⁵⁸

En iyimser görüşle, özel askeri şirketler toplumu koruma potansiyelleri bakımından kamu kurumlarına denk olabilirler. Ancak askeri hizmetlerin özelleştirilmesi, destekçilerinin kabul edeceklerinden çok daha olumsuz sonuçlar doğuracak potansiyele ve teşviklere yol açabilir. Piyasa da herhangi bir düzenlemeden yoksundur ve bazı ahlaki zarar olasılıkları mevcuttur. İşte belirsizlik burada yatmaktadır. Devletin kamu kurumları hem iyi hem kötü amaçlar için çalıştığı gibi özel askeri endüstri de bu şekilde çalışabilir.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇLAR

“Dürüst olmak gerekirse, hükümetin tamamen savaşın dışına çıkmasını ve tüm çatışmaları özel endüstriye bırakmasını isterim.”

Binbaşı Milo Minderbinder, *Catch 22*

1999’da özel askerli endüstrinin öncüsü olan Executive Outcomes kapandığında bazı analistler bunu tüm endüstrinin sonu olarak yorumlamıştı. Özel askeri endüstrinin meşruluk ve kalıcı sözleşmelerin eksikliği nedeniyle ortadan kaybolacak bir Soğuk Savaş dönemi sonrası olgu olduğu düşünülmekteydi.¹ Diğerlerine göre ise özel askeri şirketler varlığını sürdürecektir, ancak küçük bir piyasa çapıyla sınırlı olacaktı. Bunlar şirketlerin izole ve çökmüş devletlerde çok özel arz ve talep ölçütünü karşılayacağını öngörüyorlardı. Özellikle de bu tür şirketlerin faaliyetleri maden zengini ama kanunsuz Sahra altı Afrika ile sınırlı olacaktı.²

Ancak uzmanların erken konuştukları çok geçmeden anlaşılacaktı. Ya da dünyanın bir bölgesinde, bir sektörde, sadece bir şirketin kapanmasına odaklanarak daha geniş bir endüstrinin küresel trendlerini gözden kaçırmışlardır. Böyle isabetsiz tahminler özel askeri endüstrinin genişliğini, iş sektörlerinin çeşitliliğini, geniş faaliyet kapsamını ve artan müşteri tabanını hesaba katmamıştır.

ÖZEL ASKERİ ENDÜSTRİNİN GELECEĞİ

Savaş varlığını sürdürdükçe askeri uzmanlığa olan talep de sürecektir. Özel askeri şirketler de bunun bir sonucu olarak geleneksel güvenlik kaynaklarının her türlü gevşekliğinden istifade edeceklerdir. Kamuya karşı özel askeri aktörler tarihi önümüzdeki on yıllarda uluslararası güvenlikte önemli ve artan bir rol oynamaya devam edecektir. Ayrıca her türlü müşteri için de aynı rolü oynamaya devam edecektir. Bunun nedeni endüstrinin büyümesine yol açan yapısal şartların aynı kalmasıdır. Gelişmenin artmasına yönelik baskılar çoğalırken yalnızca birkaç tane körelen kuvvet ortaya çıkmaktadır. Yakın geçmişteki bir konferans raporunun işaret ettiği gibi “Özel askeri kuvvet arzı ve talebi şaşırtıcı bir süratle büyümektedir.”³

Özel askeri şirketlere yol açan güvenlik piyasasındaki boşluk hâlâ mevcuttur. Açık askeri piyasa hâlâ silahla dolup taşmakta, devlet dışındaki askeri kabiliyetler gelişmekte ve iç ve dış çatışmalardan doğan talep azalmamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin kapasiteleri daha zayıf görünmekte ve önde gelen güçlerin bölgelerin stratejik önemleri olmadan askeri olarak buralarda yeniden işe alım yapacağına dair pek az delil vardır. Birleşmiş Milletler gibi dünya topluluğu kuruluşları veya bölgesel barış güçleri de istikrarsızlıkla baş etme kabiliyetinden oldukça uzak görünmektedirler. “1960’lar ve 1990’ların başına kadar olan dönem anormal görünebilir çünkü büyük güçler, özel tesirli tedbirlerle askeri kuvvetler piyasasının önünü kesen birçok devlette askeri varlık göstermek istemişlerdir.”⁴

Özelleştirme dünyası ve savaşın doğasındaki sürekli değişimler endüstrinin sağlığının idame ettirilmesinde de rol oynayacaklardır. Teknolojinin askeri meselelerde artan etkisi özel şirketlerin yüksek düzey askeri işlevleri üzerindeki hayati önemini güçlendirecek ve devletlerin bu tür faaliyetleri kendi kendilerine temin edememeye maruz bırakacaktır.⁵ Benzer şekilde, kuvvet yapısında sürekli kısıntıya gidilmesi ve kısıtlamalar “Brown&Root

gibi bir lojistik destek şirketinin yardımını neredeyse zorunlu kılıyor.”⁶ Dolayısıyla özel şirketlerin bu eski devlet bağlamında çalışmaları için sadece bir açık kapı bırakılmamış, aynı zamanda “dünya çapında özelleştirmeye yönelik bu devam edegelen eğilim öngörülebilir gelecekte askeri hizmetlerin bir büyüme endüstrisi olacağına işaret etmektedir.”⁷

Ayrıca devletler ve diğer uluslararası kurumlar, sistemde daha başarılı askeri formatlar ve uygulamalar üretmeye çalışmaktadırlar.⁸ Dolayısıyla özel askeri bir şirketin her başarılı kullanımında piyasa muhtemelen büyüyecektir. Ekonomistlerin “Say Kanunu” olarak adlandırdığı olgu güvenlik piyasasında çalışıyor olabilir: Şirketlerin arzının varlığı hizmetleri için ilave bir talebe yol açmaktadır.⁹

Benzer bir etki her başarılı askeri özelleştirmenin yeni bir emsal oluşturmaları ve yenilerinin oluşma ihtimalini artırması bakımından normatif alanda da hissedilebilir. Özel askeri şirketler gittikçe daha kirli operasyonlarla yüzleşecekleri için devlet dışı aktörlerin (çokuluslu şirketler ve insani yardım kuruluşları da dâhil olmak üzere) özel askeri şirketlerle yakından çalışmaktan kaynaklanan çıkarları büyük ihtimalle artacaktır.¹⁰ Her büyüme diğer aktörleri de benzer adımlar atmaya sürüklemektedir. Aynı zamanda isyancı hareketler ve diğer devlet dışı aktörler kuvvetlerini artırmak için askeri yardım almanın avantajlarını görebilirler ve özel güvenlik şirketlerinin onlar için çalışmasını engelleyecek neredeyse hiçbir unsur bulunmamaktadır.¹¹

Küresel güvenliğin bütün dinamiklerini değiştirdiği düşünülen trajik 11 Eylül olayları bile endüstrinin geleceğine darbe vurmamıştır. Hatta saldırılar yaygın uluslararası ilişkiler teorisi varsayımlarının aksine savaşın artık devletlerinin siyasi amaçları için savaşılan üniformalı adamlara özgü bir mesele olmadığını göstermiştir. Savaş, geçmişte olduğu gibi kamu ordusunun dâhilindeki ve haricindeki devletle pek bir ilgisi olmayan -siyasi, ekonomik, dini, sosyal ve kültürel- amaçlar için savaşılan erkek ve kadınları kapsayan, çok boyutlu bir mesele hâlini almıştır.

Aslında özel askeri şirket endüstrisi, ekonomik dış görünümü 11 Eylül saldırılarından zarar görmekten çok fayda gören birkaç endüstriden biridir. ABD ekonomisinin geri kalanıyla birlikte ve küresel ekonomide işler durgunlaşmasına rağmen borsalardaki özel askeri şirketlerin değerleri kabaca yüzde 50 artmış, hatta L-3 (MPRI'ın ana şirketi) değerini ikiye katlamıştır. Bu artış, saldırıların küresel ekonomi üzerinde bir nevi “güvenlik vergisi” koyduğu fikrini yansıtmaktadır.¹² Saldırıları güvenliğe olan duyarlılığı ve askeri koruma harcamalarına olan talebi artırmış, özel askeri şirketler de bundan istifade etmiştir. Hatta saldırılardan sonra genişleyen piyasada iş yapmayı uman birkaç yeni şirket bile kurulmuştur. Bu örneklerden biri de terörist saldırılara karşı istihbarat ve koruma sağlamaya çalışan bir İngiliz teşebbüsü olan Janusian'dır. “Belki garip gelebilir ama gerçek şu ki birçok insana acı ve trajedi getiren 11 Eylül saldırılarıyla güvenlik dünyası yeniden doğmuştur.”¹³

Terörist saldırılara siyasi tepkiler endüstrinin güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Savunma Bakanlığının bir yetkilinin 11 Eylül'ün özel askeri şirketler üzerindeki etkisine dair yorumu şuydu: “Terörizme karşı savaş bu adamlara tam istihdam demektir. Pek çok insan bunu kolay kazanılmış para olarak görüyor.”¹⁴

ABD'nin Afganistan'daki operasyonlarının yanı sıra BM'nin yardım çabaları kapsamında birçok özelleştirilmiş lojistik faaliyet bulunmaktaydı. Bunlar arasında BRS'nin Orta Asya'daki üsleri inşa edip işletmesi ve DynCorp'un Filipinler'de ilgili işleri yürütmesi de bulunmaktaydı.¹⁵ Yine benzer şekilde, ABD'nin terörizmle mücadelesinin “İkinci Aşaması” dünya çapında askeri yardım düzeyinin artırılmasını kapsamaktadır. Askeri danışma şirketlerinin bu yeni programlardan oldukça istifade etmeleri umulmaktadır. Bunlar arasında Balkanlarda yapılan sözleşmelere benzer bir şekilde yeni bir Afgan gücünün oluşturulmasına liderlik etmek de vardır.¹⁶ Usame Bin Ladin için konan milyon dolarlık ödül, bölgede çalışma tecrübesi olan askeri tedarik sektörü şirketlerinin Pakistan'da özel operasyonlara başladığı haberlerine yol açmıştır.¹⁷ Yakın zamanda yapılan bir anket Amerikalıların yalnızca

yüzde 11’inin terörist liderlerinin yakalanması için özel askerlerin tutulması fikrine karşı olduğunu göstermiş, hatta bir Kongre üyesi bu amaca yönelik eski uygulamaya yeniden müsaade edilmesi için bir kanun tasarısı sunmuştur. Bunlar özel askerlere yönelik bakış açısında bir değişiklik olduğuna işaretir.¹⁸

Özel askeri şirket endüstrisi, saldırılar sonucu yaratılan kaynaklar ve odak değişiminden yararlanmaya devam etmektedir. Terörizme karşı çabalar Birleşik Devletler’in ve koalisyon müttefiklerinin ABD güçlerinin Afganistan, Yemen ve Filipinler’de konuşlanması gibi daha önce politika kapsamından çıkmış olup şimdi yeni stratejik anlama sahip olan bölgelerde faaliyete geçecekleri anlamına gelebilir.

Ancak bunun bir bedeli olacaktır. Diğer bölgelerdeki kuvvet ve ilgi düzeyleri düşecek ve özel askeri şirketlerin dolduracakları bir boşluk oluşacaktır. Örneğin, ABD ordusu hava keşif birimleri Balkanlar’dan alınıp Güneydoğu Asya’daki daha aktif operasyonlara yönlendirildiğinde NATO gücü için bu görevi yerine getirmek üzere bir özel askeri şirket (Airscan) tutulmuştur. Yine benzer şekilde anti-terörizm harekâtlarıyla herhangi bir ilişkisi olmayan insani operasyonlarda konuşlanan Batı askeri güçleri daha da azdır ve bu özel askeri şirketlerin bu rolü alması için bir diğer nedendir.

Özetle, özel askeri hizmetler olgusu var olmaya devam etmekle kalmayıp gelecek yıllarda da gelişecek gibi görünmektedir. Aslında bazı gruplar özel askeri şirketlerin ilerlemesini “kaçınılmaz” olarak görmekteler.¹⁹ Dolayısıyla birkaç yıl önce özel şirketlerin askeri hizmet sağlaması ne kadar şaşırtıcı ise bu şirketlerin “savunma ve güvenlik açısından geleceklerinin aydınlık” olduğunu söylemek abartı olmaz.²⁰

GELECEĞİN TEORİ VE ARAŞTIRMA ALANLARI

Bu endüstrinin ortaya çıkması uluslararası güvenliği birkaç önemli açıdan etkileyecektir. Bunun sonucunda güvenlik uzman-

ları askeri alanda şirketlerin mevcudiyetiyle de yüzleşmelidir. Temel olarak özel askeri şirketler uluslararası güvenlik çalışmalarının temel ilkelerinden birine uymamaktadır: Devletlerin güç kullanımı üzerinde bir tekele sahip olduğu ve dolayısıyla güvenlik çalışmasının yegâne analiz birimini devletin oluşturduğu ilkesine dayanabileceği ilkesi. Daha önceki bölümlerde ele alındığı üzere, güvenlik konusunda devletin kalıcı rolüne dair demode varsayımlar kesinlikle yeniden gözden geçirilmeli ve özel askeri şirketlerin yükselişi de dâhil olmak üzere son gelişmeler göz önüne alınarak düzeltilmelidir.

Özel, üçüncü şahıs etkilerine müsaade eden sivil-askeri ilişkiler teorisinin genişlemesi, bunun mevcut teorilerin özünü değersizleştirmekten ziyade bu öze katkıda bulunan bir şekilde nasıl yapılacağına bir örneğidir. Aynı şekilde, askeri dış kaynak kullanımı piyasasının etkisi üzerinde durmak, silahlanma yarışı ve çatışma düzeni kuramlarını güçlendirir. Etiyopya-Eritre örneği günümüz teorilerine dayalı tahminlerin bu değişimler olmadan nasıl başarısız olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla özel askeri şirketlerin müdahale ihtimalleri, silah yarışı, bölgesel çatışmalar, insan hakları düzeyi ve uluslararası kanun ve normlardaki değişiklikler gibi alanlar üzerindeki etkisine dair daha deneysel testler, gelecekteki araştırma ve çalışma alanlarıdır.

Bu açıdan bakıldığında bu kitabın bulgularına göre, eğer etrafımızdaki duruma kendi bakış açımızdan bakılırsa karşılıklı anlayış elde edilmez. Kullanışlı olduğunda bilim adamları diğer alanlardan da bulgu ve araçlarla kaynaştırmaya istekli olmalıdır. Askeri hizmetler piyasada hizmete sunulduğu gibi uluslararası güvenlik öğrencileri de ilgili çalışma alanlarından tavsiye ve görüş alabilirler: İşletme stratejisi, uluslararası piyasa siyaseti, yeni örgüt ekonomisi, sözleşme rekabeti olan işletme sektörleri araştırması ve kurum sorunları gibi.²¹ Örneğin, müttefik ve koalisyon çalışmaları özel askeri şirketlerin potansiyelini devlet-şirket ve şirketler arası ağ olasılıkları ile göz önünde bulundurmalıdır. Böyle ağların nasıl kurulacağı ve işleyeceğini öğrenmek de do-

layısıyla faydalı olabilir. Yine aynı şekilde “markalaştırma” etkisi de özel askeri şirketlerin şöhretleriyle savaştan caydırma veya savaşa kışkırtma gibi etkileri de dâhil olmak üzere bazı çatışma durumlarında önem teşkil edebilir. Veriler gösteriyor ki özel askeri şirketlerin devreye girmesiyle, savaşlarda alınan stratejik kararlar yerel etkileriyle değil gelecekteki müşterilerle yapılacak sözleşmelerde pazarlama aracı olarak yapacakları büyük etkiye göre alınabilirler.²²

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERE İLİŞKİN POLİTİKA TAVSİYELERİ

Bu kitabın esas önceliklerinden biri de, uluslararası ilişkiler ve siyaset çalışmalarının yalnızca teori ve araştırmayı değil, gerçek dünyayı da ele almasıdır. Yeni özel askeri endüstri; hükümetler, ordular, insani yardım kuruluşları tarafından çözülmesi gereken mesele ve sorunlar ortaya çıkarmıştır.

Herhangi bir başarılı politikanın en önemli ilk adımı mevcut meselenin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Özel askeri endüstri potansiyeli ve altta yatan dinamiklerle sorunların daha iyi anlaşılması gereklidir. Kısaca, özel askeri şirketlere yönelik cehaletten doğacak herhangi bir politika büyük ihtimalle iyi sonuçlar vermeyecektir.

Ordular sivil toplum kuruluşları ve yardım gruplarıyla birlikte çalışma sistemi geliştirmek zorunda kaldıkları gibi, artık operasyonlarda özel askeri şirketlerle nasıl baş edeceklerini düşünmeye başlamalıdır, çünkü bu alanda daha sık karşılaşacaklar. Bunlar arasında hedef belirleme yöntemlerinin ve muharebe kurallarının belirlenmesi ile özel askeri personelin savaş esiri olarak yakalandıklarında durumları ve yapılacak muamele ile ilgili düzenlemelerinin geliştirilmesi bulunuyor.

Çok taraflı devlet dışı örgütler de buna karşılık özel askeri şirketlere karşı kendi politikalarını geliştirmelidir. Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu da dâhil olmak

üzere sivil örgütler ve çok taraflı örgütler özel askeri şirketlerle olan doğrudan ve dolaylı ilişkilerine daha dikkat etmelidirler. Bazı uluslararası kurumlar bu şirketleri tutarken, aynı kurumun diğer şubeleri bu uygulamayı şiddetle eleştirmektedir. Bu ikilikten özellikle Birleşmiş Milletler suçludur. Birçok uluslararası mali organ da sonunda zayıf devletlere, özel askeri şirketlere yapılan ödemeler hâlini almakta olan krediler açmaktadırlar. Bu tür örgütler bu endüstriye karşı derhal kendi politikalarını belirleyip hemen uygulamalıdır. En azından özel askeri şirketleri tutmadan önce onların araştırılması noktasında bir kontrol listesi oluşturmalarıdır.

11. Bölüm özel askeri şirketlerin uluslararası güvenlik beklentilerini nasıl değiştirdiğini ele almıştır. Bunun sonucunda istihbarat örgütleri şirketlerin varlığına ayak uydurmalıdır. Özellikle de şirketlerin yerel kuvvet düzeyini değiştirme ve tehdit potansiyelini hesaba katmalıdırlar. Benzer şekilde şirket markalaşması ve pazarlama etkisi ile devlet-şirket ve şirketler arası ağ potansiyeli yalnızca akademik meseleler olmayıp bazı çatışma durumlarında çok büyük önem kazanabilir.

Özelikle de insani yardım topluluklarında çalışan pek çok politika üstadı ve siyasi aktivist özel askeri endüstri hakkında yorum yapıp eyleme geçmeye başlamışlardır. Konu hakkında genellikle uzmanlıkları olmadan bazıları şirketleri topyekûn eleştirmekte, bazıları da her fırsatta göklere çıkarmaktadır. Yaptıkları manşet araştırmaları bu alanda olumsuz sonuçlarla kendilerine geri tepebilir. Ekonomik verimlilik ve askeri etkinlik arasındaki mevcut gerilimin anlaşılmasının bir yolu bir tarafta özel girişim dürtüleri bir tarafta da siyasi hesap verebilirliktir. Buna karşın bilgili vatandaşlar da samimi siyasi savunucularla paralı lobicileri birbirinden ayırmalıdır. Medyanın da endüstriyi daha derinden ve daha iyi bir şekilde araştırarak bu gayrete destek olma sorumluluğu bulunuyor.

Bir başka siyasi kaygı da hükümetlerin son on yıl içinde kendi askeri hizmetlerini gevşek ve gelişigüzel bir şekilde özelleştir-

meleridir. Bir kimsenin dış kaynak kullanabilmesi her zaman o kişinin bunu yapması gerektiği anlamına gelmemelidir. Her sözleşme kararı düşünüp taşındıktan sonra verilmeli, bu kararlar tam bilgiye ve riske dayalı değerlendirmeye sahip olmadan alınmamalıdır.²³ Daha yüksek karar alma düzeylerinde genel askeri hizmet özelleştirme uygulaması yeniden ele alınmalıdır. Kıdemli yetkililer maliyet tasarrufu olarak görünen noktaları ve esas askeri hizmetlerin özel piyasaya devredilmesinin genel sonuçlarını değerlendirmelidirler.

10. bölümde bahsedilen denetim sorunları göz önüne alınacak olursa, özel askeri sözleşmeler mümkün olduğunca eleştiri alanından uzak tutulmalıdır. Bunlar, kumandanların emirlerinin yüzde yüz oranında uygulanacağına dair bir inanca sahip olduğu sektörlerdir. Ordunun bir hizmete ihtiyacı olduğunda önce kuvvet içinde sunulan imkânlar, sonra diğer şubelerdeki imkânlar ve daha sonra da güvenilen müttefikler incelenmelidir. Düşük ekonomik maliyetli durumlarda bile bu askeri seçenekler yerleşmiş askeri yapıların güvencesidir. Aksi takdirde işletme kurumları meselelerinin bir araya gelmesi, belirsizlik ve savaş sürtüşmeleriyle birlikte bir savaşta sonuca etki edebilecek potansiyel denetim kayıplarına yol açma tehlikesi taşımaktadır.²⁴

Askeri faaliyetin dışarıya yaptırılmasına dair bilgi olmaksızın bir karar alınıyorsa bunun açık bir şekilde ve mantık çerçevesinde düşünülmek üzere yapılması gerekir. Kamu çıkarlarının korunması için ilişki yönetimine iyi odaklanmak gerekir. Güven ancak hükümetlerin şu an girmekte oldukları işletme dünyasına kadar geçerlidir. Rekabetin getirdiği maliyet tasarrufu avantajları korunmalıdır, çünkü özel hizmetlerin öncelikli aranma nedeni budur. Bu nedenle, günümüz tek-kaynak sözleşme uygulaması mümkün olduğunca sonlandırılmalıdır. Çünkü tekelliğin tehlikeleriyle hükümet bürokrasisinin verimsizliği bu uygulamada bir aradadır. Sözleşmeler bunun yerine riskleri azaltmak ve maliyet tasarrufunu artırmak için parçalara ayrılmalıdır.²⁵ Aynı zamanda müşteriler özelleştirmedeki potansiyel fazlalıkların farkında olmalı-

dırlar. Örneğin, ABD ordusu dört ayrı hizmetini ayrı ve paralel lojistik destek sektörü kurumlarıyla almaktan ziyade (LOGCAP programının muhtemel sonucu budur) bütünleşik fakat taşeronlu bir sistemi tercih edebilir.

Sözleşme süreci de oldukça önemlidir. Şirketlerin araştırma analizi yapıp bu şirketlere kendi tavsiyelerini hayata geçirmele-ri için ödeme yapılmasına dair mevcut normlar risklerle doludur. İlk adım olarak potansiyel müşteriler makul bir ücret olarak gördükleri bir maliyeti (yani rekabetçi bir işletme yürütme esnasında sağduyulu bir şirketin gireceği masraflar) bu noktada başka bir şirkete danışmadan bağımsız olarak belirlemelidir. Daha sonra diğer rekabetçi teklifleri araştırmalıdır.

Sözleşmenin gerçekleştirilmesinde anahtar noktalardan biri de şirketin hükümet politikasının bir uzantısı olması ve yabancı topraklarda çalışırken hükümetin bir diplomatı olmasıdır. Bu açıdan, bir şirketin itibarı şirketin önüne geçebilir ve hükümeti de kapsayabilir. Dolayısıyla teklifleri seçerken hükümet şirketlerin kamu itibarını da düşünmelidir. Örneğin DynCorp şirketi çalışanlarının Balkanlar'da işlediği seks suçları şirketin uluslararası marka tanınırlığına bulaşmıştır ("DynCorp" ve "seks ticareti" ile yapılan internet aramasında 800'den fazla sonuç). Öyle ki hükümet sıradan askeri üs desteği sözleşmesini bu şirketle yaptığında bile basın bu sözleşmeyi "Bosna'da Seks Ticareti Yapan Şirket Savunma Bakanlığı Sözleşmesini Aldı." şeklinde ifade etmektedir.²⁶

İşletme anlayışına sahip bir hükümet sözleşme için başkalarının telkinlerine gerek duymayan şirketlerin masaya getireceklerine bel bağlamaktan ziyade teklifleri tartmak amacıyla kabul edilebilir ve elverişli uygulamaları kendi belirleyebilir. Keza, kazananın önceden belirlenmiş olduğu "sert" teklif süreçleri müşterilere fayda etmez; bunlardan kaçınılmalıdır. Mümkünse sözleşme şartları düşünülen kuruluşlarla müzakere edilmelidir. Bütçenin aşılması durumunda ceza kesilmesinin yanı sıra performansı artırmak için teşvikler de bulunmalıdır.

İlk sözleşmedeki mükemmeliyet derecesine bakılmaksızın sözleşmenin düzgün bir biçimde teftiş edilip yönetilmesi, özel bir şirketin kâr amacının olumsuz etkilerini bertaraf etmek açısından çok önemlidir. Askeri alanda bunun önemi iki kat fazladır. Sonuçların nasıl ölçüleceğine dair açık bir kavram olmadan karmaşık ve devam eden bir ilişkinin yönetimi imkânsızdır. Şirketin, müşteri sorumluluğunun ve istenen sonuçların “puan çizelgesi” önceden belirlenmelidir. Tercihen çoklu performans değerlendirme dönemlerinin belirlenmesi gereklidir.²⁸

Sözleşmenin sorumlu bir şekilde yerine getirilmesi önceden düzenlenmelidir ki şirket tarafından sahtecilik veya ihanet olması durumunda çığneden düzenlemeler veya uyulmayan sürece geri dönülmeden suçu işleyen hemen cezalandırılsın. Yaptırımlar da gelecekte başkalarını caydıracak kadar ağır olmalıdır.²⁸ En önemlisi, hizmetlerin özelleştirilmesi gözetimin devredilmesi anlamına gelmez. Müşteri çıkarlarının gözetilmesini sağlamak için özel askeri şirketlerle taktiksel, operasyonel ve stratejik düzeyde bağlantılar kurulmalıdır.

Askeri dış kaynak kullanımının bu türü gereksinimleri kamu hizmeti işlerinde yeni beceriler gerektirebilir. Gelecekteki operasyonel tasarruflar için askeri hizmet özelleştirmesi tercih edilen seçenek ise, kamu örgütleri de talep edilecek yeni liderlik uzmanlıklarına yatırım yapmalıdır. Örneğin iletişim, müzakere, stratejik planlama, proje yönetimi ve hatta pazarlama becerileri askeri özelleştirme alanında çalışanlar için geleneksel komuta ve bürokratik becerilerden daha fazla önem taşıyacaktır. Özel askeri şirket sözleşmelerini denetleyen personelin kendi işletme tecrübelerini kazanmalarını sağlamak da seçeneklerden biridir. Bu, başarıları dış kaynak kullanımına bağlı olan modern işletmelerde subaylara üyelik verilmesiyle (subayları akademik kurumlara yerleştiren üyelik programına benzer şekilde) elde edilebilir. Bu, subaylara özelleştirmede daha iyi bir kurumsal uzmanlık sağlar.²⁹ Askeri operasyonlardaki başarıları göz önüne alındığında, kamunun bu göz ve kulaklarından yeterli sayıda olmalıdır. Şu anda

ABD ordusunda tümen başına yalnızca iki adet sözleşme teftiş subayı bulunmaktadır. Potansiyel düzeyler şöyle dursun, Balkanlar ve Orta Asya'da tecrübe edildiği gibi, muhtemel durum harekâtlarında mevcut dış kaynak kullanımı düzeyi için bu rakam kesinlikle yeterli değildir.³⁰

Savaş alanındaki önemli askeri hizmetlerin özelleştirilmesinin stratejik ve doktrinsel etkilerinin çözüldüğü de söylenemez.³¹ Örneğin kamu kuvvetleri ve sözleşmeli kuvvetler arasındaki arabirimin belli noktaları herhangi bir zıtlaşmanın elektronik veya fiziksel dünyada istismar edebileceği kırılgan alanlar olabilir. Benzer şekilde, kuvvet komutanları risklerin farkında olmalı ve 10. Bölümde bahsedilen ve bir kuvvete sekte vurabilecek sözleşme ikilemlerini hafifletmek için çaba sarf etmelidir.

Özel askeri destek bir krizin ortasında ana birim liderlerine sunulmaktan ziyade kendi mevkilerinde sunulunca başarılı olur. Bir ABD ordu albayının belirttiği gibi "Herhangi bir askeri operasyonda şu kural geçerlidir: Ön planlama kötü performansı engeller. Yüklenici planlama sürecine entegre edilmelidir, aksi takdirde askeri operasyon esnasında ciddi kopukluklar yaşanır."³²

Özel askeri şirketlerle sözleşme yapılırken eksiklik ve başarısızlıkların belirlenmesi için değişik çap ve kapsamdaki pilot çalışmalar ve ortak eğitim uygulamaları tatbik edilmelidir. Dikkatli bir analiz, dış kaynak kullanımı sonuçlarının uygun hâle getirilmesi için gereken değişiklikleri tespit edecek ve açık hedef ve ilkelerini belirleyecektir.³³ Keşfedilecek alanlar arasında bağımlılık ve ihanet risklerinin nasıl azaltılacağı ve savaş alanında konuşturılan sivilleri hesaba katan düzenleme ve standartların nasıl belirleneceği bulunmaktadır. Bunlar arasında kesin muharebe kuralları, teşhis gerekliliği ve askeri komuta kapsamına giren konular bulunmaktadır. Eğer özelleştirilmiş askeri destek şirket çalışanları yasal kaygılardan dolayı silah taşımıyorlarsa, o halde önemli destek sağlayıcıların da bir hassasiyet kaynağı olmamasını temin etmek için ilave kuvvet koruma zorunluluğu üzerinde düşünülmelidir. Bu gözden geçirmelerde özel askeri şirketle-

re danışılrsa da, daha önceki sevk ve muharebe talimnamelerinde olduğu gibi bunların yazıya dökülmesi özelleştirilmemelidir.

Yasal Düzenlemeler

Eğer bu endüstri gelecek on yıllarda varlığını sürdüreceksenin düzenlenmesi de önemli bir konudur. Ne yazık ki özel askeri aktörlerle ilgili uygulanabilir yasal tanımlar ve rejimler bireysel paralı askerlere odaklanmış olup, bunların özel askeri şirketlere uygulanamayacağı anlaşılmıştır. Ayrıca uluslararası hukukun paralı askerleri tanımlamak için kullandığı tanımlar (Cenevre Sözleşmesine eklenen 1977 tarihli Ek Protokolün 47’inci Maddesi ve 1989 tarihli Paralı Askerlerin Çalıştırılması, Kullanılması, Finanse Edilmesi ve Eğitimini Yasaklayan Uluslararası Sözleşme) bir dizi belirsiz fakat kısıtlayıcı zorunluluklar içermektedir. Sonuç, bütün ölçütlere uyan hiç kimsenin bulunamamasıdır.³⁴ Aslında özel askeri şirket endüstrisinden bir yorumcu mevcut paralı asker karşıtı kanunlar altında yargılanmayı becerebilenlerin “avukatları yanındayken vurulmayı” hak ettiklerini ifade ediyor.³⁵ Bu yasal tanımlar belirsiz olmasa bile uluslararası düzeyde bu tanımları uygulayacak veya icra edecek pek az muteber mekanizma vardır.

Ulusal düzeydeki yasal yaklaşımlar uluslararası hukukun zayıflığını yansıtmaktadır. İç hukukun büyük bir kısmı ve küresel yönetmelikler ya aksak uluslararası hukuka boyun eğerek özel askeri aktörler olgusunu görmezden geliyor ya da endüstriyi tanımlayacak ve düzenleyecek kapasiteye sahip değiller.³⁶ Yalnızca çok az sayıda ulusun özel askeri şirket endüstrisi için geçerli düzenlemeleri vardır ve bu düzenlemelerin hiçbirinin etkin olduğu veya anlaşılmış olduğu düşünülmemektedir. Örneğin sözleşmelerinin silah transferi içerdiği durumlarda ABD’li özel askeri şirketler Uluslararası Silah Trafiği Mevzuatı’na göre lisans almaya çalışmalıdırlar. Ancak gerçek lisans süreci nevi şahsına münhasırdır.³⁷ “Sürece dâhil olan Savunma ve Dışişleri Bakanlıkları sözleş-

meden sözleşmeye farklı davranmakta, ne şirketler ne de bağımsız gözlemciler bu sürecin nasıl işlediğini bilmektedirler.”³⁸ Bunun yanı sıra, mevcut ABD yasasına göre sözleşme 50 milyon doların altında olduğu sürece herhangi bir ABD askeri şirketi Kongreye tebliğ etmeden yurtdışında çalışabilmektedir.³⁹

Bir özel askeri şirket, lisans aldığı zaman sözleşmenin nasıl yürütüldüğüne dair belli bir denetim zorunluluğu yoktur. Yüklenici ülkedeki ABD büyükelçiliği yetkilileri genel denetimden sorumludur, ancak hiçbir yetkili, şirketleri veya faaliyetlerini izleme sorumluluğunu almamıştır. Pek çokları bunu kendi iş zorunluluklarına zıt bulmaktadır. Aralarında dokuz çocuk olmak üzere sivillerin öldürüldüğü Kolombiya’daki hava saldırısını düzenleyen Aircan çalışanlarının peşine düşüp düşmeyecekleri kendilerine sorulduğunda Dışişleri Bakanlığı yetkilisi “İşimiz Amerikalıları korumak, onları soruşturmak değil.” demiştir.⁴⁰

Birçok devletin daha iyi kanunları olmasına rağmen birçok özel askeri şirket sözleşme faaliyetleri başka yerde meydana gelen küresel işletmeler olarak çalışmaktadırlar. Pek çok özel askeri şirket de yerel hükümetin kendi kanunlarını uygulamada ya gönülsüz olduğu ya da buna gücünün yetmediği başarısız ülkeler gibi kurumsal olarak zayıf alanlarda çalışmaktadırlar. Bu da demek oluyor ki, onlara karşı yapılacak herhangi bir gözetim veya herhangi bir yaptırım kendi devletlerine boyun eğdirecektir. Ancak yurtdışı gözetim veya yaptırımın etkin şekilde yürütülmesi imkânsızdır. Ayrıca birçok özel askeri şirketin örgütsel yapısı mevzuattan sıyrılmalarını sağlamaktadır. Küresel düzeyde çalışan hizmet odaklı işletmeler olmaları ve genelde küçük altyapıya sahip olmalarından dolayı özel askeri şirketlerin istedikleri zaman ve mekânda sınırları geçme veya kendilerini değiştirme kabiliyetleri vardır.

Bu değişken etkenlerin genel sonucu kanunda oluşan genel bir boşluktur. Şu anda özel askeri şirketler, şirketlerin veya çalışanlarının istismarlarını engelleyecek veya cezalandıracak herhangi bir yasal denetimden muaftırlar. Sonuç olarak ilgili fark-

lı aktörlerden birkaç düzenleyici şema teklif edilmiştir. Aslında bu şemaların pek çoğu, düzenlemeyi kendi saygınlıklarını veya piyasa baskınlıklarını artırma (teklif ettikleri standartları karşılamayan şirketleri dışarı iterek) aracı olarak gören şirketler tarafından sunulmuştur.⁴¹ Ancak yakından incelendiğinde bu teklifler gönüllü kılavuz ilkeler sunmak dışında çok yanlı veya uygulama için gelişmemiştir.

Özel askeri şirketlerin toplumu bir bütün olarak ilgilendiren hizmetler sunduğu hesaba katılırsa sıradan işletmelerin mahremiyet normlarının tamamıyla geçerli olmadığı görülecektir. Şirketler, sermaye ortakları ve müşteri listelerinin açıklanması da dâhil olmak üzere daha yüksek bir gizlilik düzeyine açık olmak zorunda olduklarının farkında olmalıdırlar. Mevcut tam şeffaflıktan yoksun olma durumları geri tepmiştir, çünkü bu şirketlerin açığa vurulmamış amaçlarına dair kaygıları beslemekte ve tam meşruluğun gerçekleştirilmesine bir engel teşkil etmektedir.⁴²

İlk adım olarak 1980’li yılların sonunda petrol endüstrisinin belirlediği Sağlık, Güvenlik ve Çevre uygulamalarına benzer şekilde bu endüstri çapında şeffaflık, insan hakları ve en iyi uygulama standartları geliştirilmelidir.⁴³ Ancak aynı örnekte görüldüğü gibi, endüstrinin kendini düzenlemesi iyi karşılansa da kamu kaygılarını yatıştırmaya yetmez. Gönüllü yasalar imzalamış oldukları kuralları çiğneyen şirketler için bir eleştiri temeli oluşturmakla beraber utanmazı suçlamak için zayıf bir mekanizmadır. Kısaca, herhangi bir gerçek taahhüt olmadan önceden sınanmamış bir uyumluluk görüntüsü vermekteler. Kamu organlarıncaya yürütülen harici düzenlemeler gerçek bir korunmanın tek yoludur.

Eğer hükümetler endüstrinin etkisi üzerinde daha iyi bir denetim istiyorlarsa hem kendi topraklarındaki hem de sözleşme yaptıkları şirketler için daha güçlü ve açık düzenlemeler gereklidir. Temel zorunluluklar arasında daha şeffaf lisans süreci, yerel-özel askeri şirket sözleşmeleri üzerinde hükümet gözetimi ve şirketlerin mali ve operasyonel rapor hazırlama zorunlulukları bu-

lunur.⁴⁴ Özel askeri şirketlerce sağlanan işletme hizmetleri askeri odaklıdır ancak dış politikayı da etkiler. Dolayısıyla gözetim çok kurumlu olmalı, meselelerin küçük farklarıyla bütün boyutlarıyla ele alınması için bu kurumlar arasında Ticaret, Dışişleri, Savunma Bakanlıkları veya bunların yerel eşdeğerleri olmalıdır.

Düzenlemedeki bu gelişmelere özel askeri şirketlerle ilgili kanun kitapları olan az miktardaki ülkede bile ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin ABD Kongresi ABD’li özel askeri şirketlerin gözetimini açıkça belirleyen ve katı raporlama zorunlulukları koyan tutarlı ve şeffaf bir lisans süreci belirlemelidir. Kolombiya’daki bazı özel askeri şirketlerin faaliyetleri ile ilgili kaygılar bunun temelindeki siyasi iradenin yapılandırılması için kullanılabilir. Büyük askeri hizmetlerin kamu denetiminden kaçmasını zorlaştırmak için beklemedeki sözleşmelerin Kongreye tebliği için mevcut yüksek parasal eşik de düşürülmelidir.⁴⁵ Keza, müşterilerinin kim olduğuna bakılmaksızın ABD’li özel askeri şirketler ve/veya ABD vatan-dışı olup yurtdışında çalışan özel askeri şirket çalışanlarının faaliyetlerini kapsamak için Yurtdışı Askeri Yargı Kanunu (Military Extraterritorial Jurisdiction Act) genişletilebilir. Şu anda bu kanun yalnızca ABD askeri tesislerinde doğrudan ABD Savunma Bakanlığı için çalışan sivil yükleniciler için geçerlidir. Bu kanun ne (CIA gibi) diğer ABD kurumları için çalışanlar ne de yabancı bir hükümet veya örgüt için denizaşırı ülkelerde çalışan ABD vatandaşları gibi yurtdışı ABD tesislerinde çalışan yükleniciler için geçerlidir.⁴⁶

Gelişmekte olan bu ulusal standartlar özel askeri şirket endüstrisinin yasal karmaşıklığıyla başa çıkmak için gitgide iyileştikçe, önde gelen devletler de uluslararası uyum sürecine daha çok katkıda bulunacaktır.⁴⁷ Örneğin İngiliz hükümeti özel askeri şirketlere yönelik lisans yaklaşımını ele almakta ve “Yeşil Kitap”ta bir dizi potansiyel seçenek belirlemiştir.⁴⁸ Ancak bu kitabın oluşturulması iki yıl almıştır ve Parlamento tarafından topa tutulmuştur.⁴⁹ Dolayısıyla yayımlandığı anda İngiliz planının alınun kazıldığı görülmektedir. Bazı düzenleyici şemalar hükümet-

ler tarafından icra edilmelidir, zira gözlem ve şeffaflık ne kadar büyük olursa o kadar iyi olur. Ancak sonuç ne olursa olsun düzenleyici şemasını yaymak ve müttefiklerine ve ilgili diğer devletlere bunu açıklamak İngiliz hükümetinin çıkarlarına olacaktır. Bunun içinde ABD'nin politikalarıyla uyumlaştırılabilir daha geniş bir Avrupa Birliği politikasıyla birleşme de olabilir.

Ancak bu tür ulusal düzeyde tepkiler geçicidir. Her bir devlet yeterli yasal denetimler yapmazsa -ki muhtemelen yapmayacaklar- hilekâr özel askeri şirketler kanun çatlaklarından sıyrılıp geçmeye devam edecektir. Küreselleşmiş bir endüstriye küresel bir tepki gerekir.

Böyle uluslararası düzenleyici bir sistemin özü potansiyel bir tartışma kaynağıdır ve dolayısıyla hedefe ulaşılacak süreç titiz bir şekilde ele alınmalıdır. BM Genel Sekreteri ve onun Paralı Askerlik Özel Raportörünün himayesinde özel görev gücünün endüstri hakkında toplantı yapması temsili kamu çıkarlarını koruyan bir uzlaşmadır.⁵⁰ Bütün hissedarların katılımıyla (hükümetler, akademi, sivil toplum örgütleri ve şirketler) bir uluslararası uzmanlar organı bu meseleler için parametreleri belirleyebilir, endüstrideki şirketlerin uluslararası tanınır bir veri tabanını oluşturabilir ve kamu karar alma makamlarının daha sonra üzerinde düşünüp taşınabilecekleri düzenleme şekilleri, değerlendirme araçları ve davranış kurallarını tasarlayabilir. Bu görev gücü normal bir temelde bu meseleleri çözmek için tasarlanmış uluslararası kalıcı bir ofisin özünü oluşturabilir.

Eğer onanırsa bu ofis BM tarafından onanmış yükleniciler listesi sürecine benzer şekilde özel askeri şirketlerin hesap denetimlerini yapabilir, bu da onları tasdik edilmiş işletmeler yapar. Bu, özel askeri şirket personel veri tabanlarının eski insan hakları ihlalleri için değerlendirmeye alınmasını da kapsayabilir. Onanmış bir işletme olarak şirketler yalnızca Birleşmiş Milletler adına çalışmakla kalmayıp imajlarıyla yakından ilgili olan çok uluslu şirketlerden insani yardım gruplarına kadar değişen diğer müşterilerden sözleşme almak için daha iyi bir duruma gelirler. Dolayı-

sıyla özel askeri şirketler, bu sistem kendilerini daha kârlı piyasa sektörleri için “temizlediğinden” bu sistemi destekleyeceklerdir.

Aynı organ, itiraz hakkıyla, bu temizlenmiş şirketlerle yapılan her sözleşmeyi gözden geçirebilecektir. Bu da özel askeri şirketlerin nahoş müşterilerle çalışma veya kamu çıkarının aksine olacak sözleşmelere katılma eğilimini denetlemeye yardımcı olacaktır. Sözleşmeyi onaması halinde bu organ ihtiyaç görmesi durumunda operasyonel gözetim yapma seçeneğine sahip olacaktır. Bu organ bazı durumlarda şirketin uluslararası savaş kanunlarına uyduklarından ve çalışma yükümlülüklerini çiğnemediklerinden emin olmak için bağımsız ve tarafsız askeri gözlemcilerden oluşan bir timi, muharebe faaliyetlerini yürüten tedarikçi şirketlere gönderebilir. Şirketler üzerindeki otoritelerini sağlamak için bu bağımsız gözlemci timleri hem izleme hem de ödemelerin askıya alınması yetkisine sahip olmalıdır.

Eğer şirketin sözleşme şartlarını veya savaş kanunlarını çiğnediği tespit edilirse şirket ceza alma riskini almış olur. Ancak bu yaptırımların doğası bir başka tartışma alanıdır ve değişik izleme alanlarınca keşfedilmemiştir. Özel askeri şirketler bu yaptırımların yalnızca piyasaya dayalı olmasını ve can sıkıcı şirketlerin onanmış şirketler listesinden çıkarılmasını tercih etmekte. Şirketlerin ihlalde bulunduğu vakalar için bu uygun olsa da, çok korkunç insan hakları ihlallerinin olduğu durumlar için yetersizdir. Ayrıca piyasaya dayalı yaptırımlar özel askeri şirket çalışanlarının bireysel eylemleri için yeteri kadar caydırıcı değildir. Hem şirketlerin hem de çalışanlarının Uluslararası Adalet Divanı veya başka uluslararası yasal bir organ tarafından ihlallerine orantılı bir şekilde verilecek yasal bir yaptırımla yüzleşmeye dair sözleşme şartını kabul etmelerini zorunlu kılmak bir çözüm olarak karımıza çıkmaktadır.⁵¹

Bu tür gözetim süreçlerinin geliştirilmesi için zamana ve siyasi iradeye ihtiyaç vardır. Umulur ki bu özel askeri şirketlerin süreci başlatması için bir kriz veya büyük bir istismara gerek kalmaz.

NİHAİ FİKİRLER

Askeri özelleştirme olgusuna yönelik hiçbir politika endüstrinin kendisi, dinamikleri, olasılık ve sorunları anlaşılmadan etkin olamaz. Bu çalışma bağımsızca hazırlanan bilgi temelinin başlangıcı hükmündedir.

Son elli yılda uluslararası ortam değişmiştir. Uluslararası örgütlerden çokuluslu şirketlere, sivil toplum örgütlerinden uluslar üstü ağlara yeni aktörler görülmüştür. Siyaset, işletme, bilim, hukuk, ticaret, finans, iletişim, suç ve avukatlık dünyasında bu aktörlerin küreselleşmiş yeni işlevleri ve kabiliyetleri vardır. Artık küresel sistemi, aynı derecede değişmiş olan yabancı devletlerle paylaşmaktadırlar. Etkileşim içinde olup pazarlık yapmakta, işbirliğinde bulunup çatışmaktadırlar.⁵² Özel askeri şirketlerle savaş açma kabiliyeti küresel bir işlev olmuştur.

Daha on yıl önce, küresel güvenlik sisteminde özel şirketlerin oyuncu olması basit bir işlevdi. Özel askeri endüstri artık bir realitedir. Bu endüstrinin ortaya çıkması teorik açıdan çetin ve ilginç ikilem ve olasılıklar ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla özel askeri şirket anlayışımızın geliştirilmeye devam etmesi hayati önem taşıyor.

Sonuç olarak “Savaş generallere bırakılmayacak kadar önemlidir.” bilinen bir atasözüdür. 21. yüzyıl için yeni bir atasözü gerekli olabilir: “Savaş özel endüstriye bırakılmayacak kadar önemlidir.”

EK

IRAK'TAN

ÇIKARILABİLECEK DERSLER

19 Mart 2003'te ABD kuvvetleri Irak'ı işgal etti. Bu ABD dış politikası için belirleyici bir andı ve Amerika'nın dünyada belki de on yıllarca devam edecek duruşu bakımından geniş yankılara neden oldu. Irak Savaşı aynı zamanda özel askeri endüstri için de belirleyici bir andı. Bir bakıma savaş sadece endüstri için değil (savaştan önce 1999-2002 döneminde yazılan) Özel Askeri Şirketler'in tahmin ettiği ve tasarladığı eğilimlerin tespiti için yeni bir test sahasıydı.

Kitabın da anlattığı gibi özel askeri endüstri Soğuk Savaş'tan hemen sonraki siyasi, ekonomik ve ideolojik değişimlerden ötürü 1990'ların başında ortaya çıkmaya başlamıştır. Her yıl kapsam ve boyut bakımından büyümüş, fakat bu büyüme Irak Savaşı'ndan sonra tavan yapmıştır. Zaten Özel Askeri Şirketler ilk basıldığında gelişmekte olan özel askeri hizmetlere sanki hormon enjekte edilmiş gibiydi. Buna karşın kitapta gözler önüne serilen ikilemler çok daha çetrefilli hâle gelmişti.

ŞİRKET SAVAŞÇILARI NEDEN IRAK'TA?

Tarihçiler Irak Savaşı, nedenleri ve yanlış hesaplar konusunda pek çok şey tartışacaklar. Ancak Birleşik Devletler'deki Başkan Bush, Başkan Yardımcısı Cheney, Savunma Bakanı Rumsfeld ve onların sözde muhafazakâr amigolarının başarısız liderliği veya saf kibirlerinden dolayı kendilerinden beklenen misyon için yetersiz ABD kuvvetinin gönderildiğine dair bir fikir birliği oluş-

maya başlamıştır. Aslında işgalden birkaç ay önce Rumsfeld kamuoyunun gözü önünde kıdemli askeri danışmanlarından biri olan General Eric Shinseki'yi sırf operasyonun bazılarının öngördüğü gibi kolay olmayacağını ve ilk savaştan sonra ilave ABD birliklerine ihtiyaç duyulabileceğini söylediği için topa tutmuştu. Truva Savaşı'ndaki Cassandra gibi, Shinseki'nin uyarıları önce göz ardı edildi ama daha sonra gerçekliği ortaya çıktı.

Daha da kötüsü Irak operasyonu planlaması yalnızca işgale odaklanmıştı ve bundan sonra olacaklara dair makul hiçbir gerçekçi plan veya yapı yoktu. Bu ahmaklığın dik alasıydı. Bu, askeri akademilerde en çok atıfta bulunulan düşünürlerden biri olan Carl von Clausewitz'in en temel derslerinden birini göz ardı edilmesi idi. Clausewitz savaşta "son adım düşünülmeden ilk adımın atılmaması gerektiğini" yazmıştır.

Ordu ve Bush yönetimi bu plansızlıktan kaynaklanan politika ikilemleriyle boğuşurken özel askeri yükleniciler sorunlarının pek çoğuna cazip çözümler sunmaktaydı. Modern çağ savaşlarının öncekilerden en büyük farkı bu alternatifin geçmişte olmasıydı.

Meseleye ters açıdan bakarak özel askeri yüklenicilerin nasıl kullanıldığını anlamak bazen daha kolaydır. ABD kuvvetlerinin yüzleştiği temel sorunlardan biri yetersiz birliklerdi ve pek çok potansiyel çözüm vardı -ancak her birinin siyasi olarak uygunsuz olduğu düşünüldü. İlk olasılık ülkeyi işgal etmemek ve bunun yerine ABD'ye 11 Eylül'de saldıran ve Irak'ta değil Afganistan'da olan El Kaide'ye odaklanmaktı.¹ Aslında pek çok Amerikalı operasyon için binlercesi geride ölü bırakılacak yüz binlerce birlik ve milyar dolarlar gerektiğini ve savaşın yıllarca süreceğini bilseydi 11 Eylülle ilişkisi olmayan bir düşmanın hedef gösterilmesi esnasında muhtemelen karşı çıkacaklardı. Ancak 2003 yılı toplum tartışmasında durum böyle olmadı. İstihbarat raporlarının bilerek kötüye kullanılmasıyla bütün gözler daha sonra var olmadıkları ortaya çıkan Irak'ın kitle imha silahlarına döndü.

Irak'ın işgal etme kararı ile Bush yönetiminin yetersiz güç sorununa çözümü ilk planlanan 135.000'ine ilave muntazam

birlikler yollamaktı. Ancak bu, yönetimin özellikle de Bakan Rumsfeld'in planlamada hatalı olduğunun toplumca kabul edilmesini gerektiriyordu. Bunun yanında böyle artırılmış bir kuvvet, küresel taahhütlerin yanı sıra Afganistan'daki savaşta iyice zayıflamış olan muntazam bir birlik için oldukça külfetli olacaktı.

Bir diğer seçenek de "Abrams Doktrini" olarak tabir edilen büyük savaşlar için tasarlanan Milli Muhafız Birliklerinin tamamıyla çağrılmasıydı. Ancak böyle bir durum toplumda geniş bir protestoya yol açardı (yurtiçinde savaşın etkileri daha derinden hissedilmekte), bu da 2004 Başkanlık Seçimlerine giderken yönetimin isteyeceği son şey olurdu.

Bazıları ise yükü azaltmak için NATO müttefiklerinin ve ilgili diğer BM üyelerinin Bosna ve Kosova'ya birlik gönderdiği gibi diğer müttefikleri birliklerini göndermeleri için ikna etmeyi önerdi. Ancak bu BM veya NATO'ya birliklerin kumandasını vermek gibi ödünler vermeyi kapsıyordu ki bundan Bush yönetiminin hiçbir çıkarı yoktu. Bunun yanında dünya şiddetle işgale karşı çıkmaktaydı, ama Bush yönetimi savaşa giden yolda ilerlemekten keyif duyuyor gibiydi. Dolayısıyla NATO'nun veya BM'nin birlik gönderme ihtimali hep düşüktü.

Buna karşılık özel askeri endüstri bu sorunlara bir çözümdü ve daha da önemlisi geçmişte karar alıcılar için var olmayan bir çözümdü. Ek kuvvetlere dayanak olmakla beraber hiçbir siyasi maliyeti de yoktu. Yani yükleniciler çağrılıp konuşlandığında hiç protesto olmayacaktı. Ayrıca Amerikalı birliklerin artan ölüm sayısı başkanın onaylanma oranını düşürme tehdidi taşımaktaydı, yüklenicilerin ölüm sayısı resmi ölüm sayısına dâhil edilmiyordu ve bunun da onay oranı üzerinde etkisi yoktu. Bu nedenle ekonomik bir terim kullanmak gerekirse politikacılar için bu şirketler neredeyse "olumlu bir dışsalılık" idi. Yani halk onlar hakkında neredeyse bir şey bilmiyordu ve bilseler bile bunun hükümet için geri tepme olasılığı düşüktü. Yükleniciler üzerindeki bütün dikkatin, şirketlerin özel bir çözüm olması noktasında yoğunlaşmış olmasına dikkat ediniz; maliyet tasarrufları doğası bakımından siyasidir.

Sözleşmeleri takip ederek görebildiğimiz kadarıyla Irak'ta şirketleri görevlendirme kararı tek ve büyük bir komplo toplantısından ziyade (Başkan Yardımcısı Cheney'i küçük görenlerin zannettiği gibi) birçok düzeyde alınan bir dizi kararlarla alınmıştır. Ya askerin sınırlı kuvvetlerini yönlendirmek istemediği ya da mevcut birliklerle karşılayamadığı (ister petrol konvoyları için kamyon şoförü ister sivil liderler için koruma) ihtiyaçlar ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda özel askeri yükleniciler tutulmuş ve kitapta daha önce bahsedilen Say Kanunu'nda söylendiği gibi bir hizmet bir sektörde yürütüldüğünde bu hizmet kısa zamanda diğer sektörlerle ve sisteme yayılmaktadır.

Bugün yeterli idare ve gözetimden yoksunluk nedeniyle ne ABD Kongresi ne de Pentagon Irak'ta Birleşik Devletler için çalışan şirket sayısını, bu şirketler için ne kadar harcama yapıldığını ve ölü-yaralı sayısından haberdardır. 2005 yılında bu sayıların belirlenmesi için benimle bile irtibata geçtiler. Ödeme yaptığınız çalışan sayısını bilmediğiniz bir işletme işlettiğinizi hayal edin; Enron'un bile daha iyi muhasebesi vardı, ancak Irak'taki sorun hâlâ budur.

Irak'taki sözleşmeli personel sayısına dair tahminler çok değişkendir. 2006'da Birleşik Devletler Merkezi Komutası bu sayının 100.000 civarında olduğunu tahmin etmiştir (böyle yuvarlak bir rakam akılda bazı sorular uyandırmaktadır). Aynı yıl Irak Özel Güvenlik Şirketi Birliği Müdürü Irak'ta "48.000'den biraz fazla çalışanla" 181 özel güvenlik şirketinin çalıştığını tahmin etmiştir. 2007 yılında Savunma Bakanlığının yaptığı bir endüstri sayımı Irak'ta 180.000 özel çalışanın istihdam edildiğini ortaya çıkarmıştır (o dönemdeki 160.000 ABD birliğini göz önüne alırsak). Bu rakam bile yetkililer tarafından düşük bulunmuştur, çünkü sivil toplum örgütleri veya diğer kurumlar veya Dışişleri Bakanlığı tarafından istihdam edilen şirketlerin yanı sıra en büyük şirketlerin rakamları bu sayıya katılmamıştır.²

Dolayısıyla neredeyse 5 yıl içinde hiç kimse Irak'taki yüklenicilerin tam sayısını öğrenememiştir. Bu karmaşanın bir nedeni de

farklı gözlemcilerin endüstriyi kategorize etme şekilleridir. Örneğin düşük tahminler yalnızca silahlı askeri tedarikçi tiplerini hesaba katmaktayken (ya da Irak'ta "özel güvenlik" olarak isimlendirilmeye çalışıldığı için) yüksek tahminler askeri hizmet sağlayan bütün şirket endüstrisini kapsamakta ve bazen de inşaat gibi askeri olmayan işlevler yürüten yükleniciler üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Kesin sayıyı bilmemekle beraber en düşük tahminlerin bile yüklenici sayısını ABD mevcudiyetini belki de yüzde yüzden fazla bir miktara erıştirdiği bilinmektedir. Dolayısıyla bu sayının herhangi bir ABD tümeninden büyük olduğu ve hatta bütün ulusların Irak'a gönderdikleri birliklerinin toplamından daha fazla olduğu bilinmektedir (bugün 12.000 civarında ve çekilme planları nedeniyle düşüştür). Dolayısıyla Başkan Bush'un bir "İstekli-ler Dayanışması" (Coalition of the Willing) inşa etme konuşmaları bir yana; gerçek şu ki, Irak yeni bir şeyin ortaya çıkmasına şahit olmuştur: "Fatura Dayanışması" (Coalition of the Billing).

Bu büyük rakamlar büyük maliyetler getirmiştir. 2007 itibarıyla binden fazla yüklenici Irak'ta öldürülmüş ve 13 bini de yaralanmıştır (bu veriler de yarım yamalıdır, tek güvenilir kaynak yüklenici çalışanlarının yaptığı ve daha sonra ABD Çalışma Bakanlığına rapor edilen sigorta başvurularıdır).³ 2007 yılında başlayan bu "Dalga"dan itibaren (bu iç savaşa yönelik ikinci birlik artırma dalgasıydı) bu rakamlar hızlanmaya başladı. Haftada dokuz yüklenici öldürülmekteydi. Bu rakamlar şu anlama gelmektedir: Özel askeri endüstri müttefik devletler koalisyonunun Irak'taki kayıplarından daha fazla kayıp vermiştir. Bu kayıplar herhangi bir ABD tümeninin yaşadığı kayıplardan da büyüktür.

ABD'li vergi mükelleflerinin (ya ABD hükümeti yoluyla doğrudan, ya da ABD hükümetinin inşaat işleri gibi işleri yapması için çalıştırdığı şirketlerin özel askeri şirketleri kiralaması yoluyla dolaylı olarak) ödemesini yaptığı yüklenicilerin dünyanın dört bir köşesinden geldiğinin altı çizilmelidir. Iraklı ve ABDli vatandaşların yanı sıra Irak'ta çalışan yükleniciler otuz ülkenin çalışan-

larını barındırmaktaydı. Bunlardan bazıları kendi devlet hukuklarını ihlal ederek kiralanmıştı. Aslında Chicago Tribune gazetesinde Polk Award dünyanın en iyi uluslararası habercilik ödülünü alan bir makalede yer verilen bir araştırma bazı yüklenicilerin Irak'taki ABD üslerinde çalışmak üzere bu "üçüncü taraf vatan-daşlarını" işe almak için tehdit ve hileyi nasıl kullandıklarını gözler önüne sermiştir.⁴

Bu personel rakamları ciddi mali rakamlara da dökülmektedir. Senato Silahlı Hizmetler Komitesi sözleşmeli çalışanlara bel bağlamanın son yıllarda "önemli ölçüde arttığını" ve 2006 yılında 151 milyar dolara ulaştığını beyan etmiştir (yine bu rakam da geniş bir yüklenici hizmetleri tanımı kullanmakta ve yalnızca Irak'ta olmayan Pentagon operasyonlarını da içermektedir).⁵ Örneğin savaş esnasındaki en büyük sözleşme Özel Askeri Şirketler kitabındaki vaka çalışmalarından biri olan Halliburton-KBR ile yapılmıştı. Şirket, LOGCAP programındaki çalışmalarını sürdürürken Irak misyonu lojistiğini sağlamış, bir yandan da (pek çoklarının uygun rekabet koşulları olmadan yapıldığını iddia ettiği) Pentagon sözleşmesine alınan Irak petrol sisteminin onarılmasına yönelik çabalarına da devam etmiştir. 2007 yazında yalnızca bu şirketin Irak'taki çalışmasının sözleşme bedelinin 20,1 milyar dolar değerinde olduğu söylenmektedir.⁶

Bu bağlam içinde değerlendirecek olursak, yalnızca bu dönem için Halliburton-KBR'ye ödenen miktar ABD hükümetinin 1991 yılında Körfez Savaşı için yaptığı harcamanın üç katıdır. Diğer savaşları mevcut dolar miktarlarına çevirdiğimizde, ABD hükümeti Halliburton'a Amerikan Devrimi, 1812 Savaşı, Meksika-Amerika Savaşı ve İspanya-Amerika Savaşları'nın Birleşik Devletler'e maliyetinin toplamından 7 milyar dolar daha fazla ödemiştir. (İlginç olansa ABD ordusunun Halliburton'ın fazladan aldığını iddia ettiği 2,2 milyar dolar bile Birleşik Devletler'in Arizona, New Mexico ve California eyaletlerini aldığı Meksika-Amerika Savaşı'nın maliyetinin mevcut dolar hesabıyla iki katı olmasıdır).⁷ 2006'da 2,7 milyar dolar kâr yapan şirket 2007 yılında Birleşik Devletler'le

suçlu iadesi anlaşması hakkında kaygı duymayacağı ve vergi ödemek zorunda olmadığı Birleşik Arap Emirlikleri'ne geçeceğini açıkladı.

Pek çokları artan rakamlara odaklanırken, endüstri için daha da önemli olan özel askerlerin aldığı ve her biri operasyonun başarı veya başarısızlığı için önemli olan rollerdir.

Irak işgalinden önce özel yükleniciler Kuveyt'teki harp tatbikatları ve arazi eğitimlerine katkı sağladılar. Ancak savaş esnasında en önemli rolleri lojistiği ve desteği sağlamak idi (Lojistiğin önemini bazen küçümseyen koltuk generalleri için belki de en iyi cevabı General Omar Bradley vermiştir: "Amatörler strateji hakkında, profesyoneller lojistik hakkında konuşurlar."). Örneğin işgal için bir fırlatma rampası görevi gören Birleşik Devletler'in Kuveyt'teki devasa kompleksi Camp Doha, silahlı özel bir yüklenici kuvvet tarafından inşa edilmiş, işletilmiş ve hatta korunmuştur.

Irak işgali esnasında özel askeri çalışanlar hem bu hizmetleri görmüş hem de lojistiğin sağlanması, Irak'ta ilerleyen birliklere destek verilmesi, bakım, yakıt doldurma, F-117 hayalet uçakları, Apache saldırı helikopteri, F-15 savaş uçakları ve U-2 keşif uçağı gibi en gelişmiş silah sistemlerinin silahlandırılması gibi roller almışlardır. Hatta Global Hawk UAV ve hem Patriot füze bataryalarında hem de birçok ABD Donanma gemisinde bulunan hava savunma sistemlerindeki çok teknik muharebe sistemlerinin işletilmesine yardım etmişlerdir.

Ancak şirketlerin rollerinin daha da artması sonraki kuşatma döneminde olmuştur. Başkan Bush'un 1 Mayıs 2003'te uçak gemisindeki basın toplantısında "Görev Tamamlandı." demesinden sonra Irak'ta şiddet artmıştır. Misyon zorlaştıkça özel askeri şirketler önemli müttefik desteği boşluğunu doldurmak için daha fazla ABD birliği göndermek yerine geçici olarak kullanılmaya başlamıştır.

Kitapta bahsedilen her üç iş sektöründen özel askeri personel anahtar roller oynamışlardır. Askeri destek şirketleri lojistik

ve diğer teknik destek ve yardım türlerini sağlamıştır. Askeri danışma şirketleri Saddam sonrası polis, milis ve orduları eğitip diğer analitik rolleri üstlenmiştir. Bunlar arasında daha sonra çok tartışılacak olan askeri istihbarat vardır. Askeri tedarikçi şirketler de bu esnada çoğalmıştır. Konvoy eskortu ve ana üs, ofis ve tesislerin asi saldırılardan korunmasını sağlamışlardır. Irak İşgal Yönetimi Başkanı Paul Bremer gibi Irak'taki üst düzey yetkililer bile Blackwater şirketine bağlı ve ABD özel harekât kuvvetlerinin kullandığı helikopterle aynı modelde üç adet silahlı helikopter dolusu özel askerle korunmaktadır. Kısaca Irak operasyonu özel askeri destek olmadan yürütülemezdi.

Aynı zamanda Irak Savaşı'nın en karanlık kısımlarında hep özel askeri şirketler vardı. Fiyatın faturadan yüksek gösterilmesi ve Başkan Yardımcısı Cheney ve eski Halliburton-KBR şirketi etrafında dönen diğer vurgunculuk türleri, Blackwater askeri tedarik şirketinden dört çalışanın öldürüp uzuvlarının kesilerek videoya alınması ve Felluce civarındaki müteakip çatışmalar ile özel ordu çalışanlarının ABD ordu müfettişlerince rapor edildiği Ebu Garip Hapishanesi skandalı istismar konusunun temel parçaları olmuştur.

Irak tarihi yazılırken sayfaları özel askeri endüstri dolduracaktır. *Kiralık Ordular* kitabının dünyaya tanıttığı bu gizli endüstri kendini göstermiştir.

Eğer kitap endüstrinin önemini daha önce göstermiş olsaydı, geçmişe bakıldığında kitabın eğilimler analizi nasıl olurdu? *Kiralık Ordular*, yayımlandıktan sonraki birkaç yılda gerçekleşen değişimlere direndi mi? Bu alanda veya siyaset ve politika alanında çalışan insanlar için kullanışlı oldu mu?

KİRALIK ORDULAR'A TEPKİLER

Kiralık Ordular basıldıktan sonraki beş yıla baktığımda yanlı bakış açımdan kitap Irak test vakasına dönüşmüştür.

Tasarlandığı akademik çerçevenin ötesine geçerek çok daha fazla satmış ve Japoncadan Urduçaya kadar dillere çevrilmiştir. Amerikan Siyasal Bilimler Derneği Gladys M. Kammerer ödülü kazanan iki kitaptan biri olarak, Gelber Ödülünde yılın uluslararası ilişkiler kitabı finalist olma başarısını gösterdi ve Business-week dergisince “yaz için okunması gereken on eser” arasında gösterildi. Bu eser History Channel’da Kiralık Askerler belgeselinde anlatıldı ve The West Wing dramı ve Kanlı Elmas filmindeki olaylar kurgusunun temelini oluşturmuştur. Benim gibi bir akademisyen için daha heyecan verici olan şeyler ise bu alanda çalışan insanlardan askeri üslerde konu üzerine ders verme davetlerinden tutun kitap için görüşmelerde bulunduğum şirket yetkililerinden birinin Bağdat Uluslararası Havalimanında (BIAP, Irak’taki endüstrinin ilk merkezlerinden biri) kitabı satın aldığına dair gelen e-postasına kadar gelen olumlu tepkilerdi.

Ancak herkesin, kitaptan ve araştırma sonrası yazılan makalelerden hoşnut olmadığını da belirtmeliyim. Kitap yayımlandıktan sonra kirli çamaşırlarının ortaya çıkmasından rahatsız olan şirketlerden iki ölüm tehdidi, üç saldırı tehdidi ve iki mahkeme tehdidi aldım. Şükür ki hiçbirisi gerçekleşmedi; korkutma amaçlıydılar ve tutmayınca da vazgeçtiler.

Ancak şunu da itiraf etmeliyim ki beni kızdıran tehditler değil bunların arkasındaki şirketlerin bunu benim paramla yapmalarıydı. Yani büyük bir kısmı ABD’li vergi mükelleflerinin paralarından doğan fonları kullanarak hem kamu politikasını kendi avantajlarına doğru çevirmeye hem de kamu politikası hakkındaki bir tartışmayı dondurmaya çalışıyorlardı.

Endüstrinin Kongre ve yürütme dairelerinde bu şirketlerin varlıklarını ve zenginliğini yayacak lobiciler tuttuğu su götürmez bir gerçektir. Hatta kendi ekibimi bile kurdum diyebilirim. Bu ekipteki lobiciler yaptığım konuşmalarda cevap vererek boy gösteren lobicilerdi. Salonun arkasında oturup genelde sonu “şirketimin dünyadaki en iyi şirket olduğuna katılmıyor musunuz?”

ile biten sorular soruyorlardı (Ne yazık ki, C-B 1 adını verdiğim gerçek bir oyuncumuzu, şirketi ABD hükümetine yanlış beyanda bulunurken yakalanmasını takiben sözleşmelerinin çoğunu kaybedince yitirdik).

Şirketlerin bir sesi olmasına karşı çıkılmamalı ancak bu sesin yalnızca özel bir çıkarı temsil ettiğini ve bu sese ABD’li vergi mükelleflerinin dolaylı olarak para ödediğini gözden kaçırmamalıyız.

Özel askeri endüstrinin ortaya çıkışı demokrasimizin sağlığı ve gücü hakkında bende tuhaf bir şekilde derin sorular uyandırmakta. Özel askeri şirketlerin bir zamanlar askerlerce yapılan işleri yapmasını düşünmek, “askeri endüstriyel kompleks” korkusundan dolayı mezarında muhtemelen kemikleri sızlayan eski Başkan Dwight Eisenhower’ın anısını hatırlatmaktadır.

Evet, aslında Amerikalı ilk muhafazakârların rehberliği bize daha yardımcı olur. Federalist Papers’ın yazarları olup Anayasa-mıza rehberlik eden John Jay, Alexander Hamilton ve James Madison herhangi özel bir çıkarın daha geniş tanımlanmış vatandaşlık çıkarlarıyla uyumlu olmadığına dair uyarılarda bulunmuşlardır. Kurucuların Birleşik Devletler hükümeti için planı, yetkilileri bu vatandaşlığın genel çıkarlarına duyarlı kılmaya çalışmaktı. Buna karşın hükümet dâhilinde iktidarı elinde tutanların niyetlerini kontrol etmek için tasarlanmış iç denetimler kurmuşlardır. Endişeleri, özel çıkarlar kamuya kaydığında ve kamu politikası hakkında toplum görüşünün açığa vurulması bastırıldığında hükümetlerin kamu çıkarına olmayan politikalar yapmalarıdır. Günümüz durumuna bakış açıları ne olurdu merak ediyorum.

Hayranları ve hasımları gözetilmeksizin bu kitap çok değişik bir kitle yakalamıştır. Yale Hukuk Fakültesinden ABD Ordu Harp Okuluna kadar çeşitli yerlerde ödev olarak verilmiştir. ABD Kongresi, ABD Savunma Bakanlığı, CIA ve Avrupa Birliği için özel ordu konusunda kaynak olmam bile istendi. Kitap askeri hukuk topluluğunda da özel bir ilgi uyandırdı ve Hava Kuvvetleri, Ordu, Milli Muhafız Birlikleri ve JAG topluluklarına konuşma-

lar yaptım. Belki de kitap araştırmasından en çok onur duyan benim, Abu Garip Hapishanesi skandalında ve Irak'taki Halliburton sözleşmesi tartışmalarında özel yüklenicilerin rolünün açığa çıkarılmasında gayret sarf ederek katkıda bulunabildim.

KİRALIK ORDULAR'IN BULGULARI VE IRAK

Kıralık Ordular kitabından hâlen istifade edilmesinin nedeni kitaptaki tezlerin doğruluğunu korumasıdır. Ana sonuçlarım (1) yeni bir endüstrinin küresel siyasete katılması, (2) bunun önemi, (3) ve siyasetimizle kavrayışımızın buna henüz hazır olmasıydı.

Araştırmama ilk başladığımda kıdemli bir profesör, üniversiteyi bırakıp bunun yerine özel şirketlerin savaşta çalışmaları kurgusu üzerinde vakit harcadığım için Hollywood'a giderek senaryo yazarı olmamı söylemişti. Bilakis, kitabın tek kusuru hayal gücümün fazlalığı değil eksikliğiydi. Katrina Kasırgasından sonra New Orleans'ta Blackwater gibi şirketlerin konuşlanmasının yanı sıra Irak'ta hizmet veren sayılara baktığımda endüstrinin bu hızlı gelişimi beni bile hayrete düşürüyor.

Belki bu tavsiye yaşlılıktan ve (bilgelikten ziyade) biraz da önyargıdan kaynaklanıyordu, ancak sanırım kamu sektörünün endüstrinin bu çıkışını idare etme ve denetleme kabiliyetine çok güveniyordum. Kitap endüstrinin artılarını ve eksilerini gözler önüne serdi ama dikkatli gözetim, yönetim ve dış kaynak kullanıma dair uygun parametrelerin tartışılmasıyla eksilerden sakınmanın mümkün olduğuna da işaret etti. Ancak böyle olacağı yerde, kitabın uyardığı eğilimler benim öngördüğümünden çok daha kötü bir şekilde kendini gösterdi. Bunun nedeni özel askeri endüstri yıldırım hızıyla ilerlerken hükümetin buna tepki vermekte gecikmesidir.

Mevcut uluslararası hukuk hâlen bireysel paralı askerlerle ilgilenmekte ve endüstri üzerinde neredeyse hiçbir bağlayıcılığı yok. Ulusal düzeyde düzenleme ve gözetim de en düşük seviye-

dedir. Bunun sonucu ise askeri şirketlerin ve çalışanlarının hâlen belirsiz bir yasal statüyle ve en düşük hesap verebilirlik düzeyinde hukukun gri alanında yaşamaya devam etmeleridir. Irak'taki birkaç vaka buna örnektir. Örneğin Ebu Garip Hapishanesindeki çevirmenlerin yüzde yüzü ve sorgulayıcıların yüzde ellisi sırasıyla Titan ve CACI şirketlerinin özel çalışanlarıydı. ABD ordusu, yüklenicilerin karıştığını tespit ettiği istismar olaylarının yüzde 36'sının bu hapishanede meydana geldiğini belirlemiştir. Ayrıca altı çalışanı da istismar olaylarında potansiyel kusurlu bulmuştur.⁸ Ebu Garip Hapishanesindeki istismar raporlarında kayıtlı ABD ordu askerleri işledikleri suçlar için askeri mahkemeye çıkarıldıkları halde ABD ordu soruşturma raporlarında adı geçen hiçbir özel yüklenici ABD ordusunun yargılama hakkına sahip olmadığını düşündüğü için ne suçlanmış, ne yargılanmış ne de cezalandırılmıştır.

Bir başka olayda ABD kuvvetleri, ayırım yapmaksızın Iraklı sivillere ve ABD denizcilerine ateş açtıklarını gördüklerini iddia ettikleri Zapata şirketinin silahlı yüklenicilerini gözaltına almıştır. Yine benzer şekilde yasal meseleler bağdaştırılamadığı için suçlanamamışlardır. Özel askeri şirketler askeri operasyonun bir parçası olabilirler ancak şirketler ve çalışanları ne ceza kanununun ne komuta zincirinin ne de ordunun bir parçasıdır.⁹

Bir diğer vaka da Aegis “av videosu” olayıdır. Yükleniciler bu vakada Elvis Presley'in “Runaway Train” şarkısı ile sivillere ateş açmış ve kendilerini video kaydına aldıktan sonra bunu internete paylaşmışlardır. Başka bir olayda Triple Canopy denetçisi çalıntı arabayla gezerken Iraklı sivillere ateş açmıştır (bu olaya şahit olduklarını iddia edip işlerini kaybeden iki çalışanın durumu mahkemelik olmuştur). Bir diğerinde de 2006 yılının yılbaşı arifesinde Bağdat Yeşil Bölgede sözde sarhoş olan bir Blackwater çalışanının Irak Başkan Yardımcısı Muhafızlarından biriyle tartıştıktan sonra on kurşunla onu öldürmesi de bulunmaktadır.¹⁰

Bu olayların hiçbirinde hiç kimse suçlanmamış, yargılanmamış ve cezalandırılmamıştır.

Aslında 100.000’den fazla özel askeri yüklenici beş yıldan bu yana Irak’ta konuşlandırılmıştır ve savaş alanında işledikleri davranış suçlarından dolayı yargılanmamış veya cezalandırılmamıştır. Bu durum Irak’ta işledikleri irili ufaklı suçlardan dolayı yargılanan ABD ve müttefik askerlerine oldukça zıt olsa bile (her kuvvette çürük elmalar vardır) belki de en büyük örnek sivil hayatla mukayesedir. Örneğin Connecticut eyaleti Westport şehrinin aşağı yukarı Irak’taki özel askeri şirket nüfusu kadar kişi başına geliri (yıllık 70,000 dolardan fazla) vardır, ancak bu rahat şehirde bile Irak’taki özel askeri şirketlerin 1000’de sıfır suç oranına kıyasla 1000’de 28 oranında suç oranına sahiptir. Dolayısıyla özel askeri endüstrinin askeri veya sivil denklere göre şaşırtıcı bir benzerliği vardır. O halde özel askeri şirketlerle savaşın ortasında insan doğasının ortadan kalktığı mükemmel bir köy örneğine rastlıyoruz ya da kanunsuzluk ve siyasi iradesizliğin birleştiğini kabul etmeliyiz.¹¹

Kıralık Ordular aynı zamanda kâr amacının savaş belirsizliğiyle birleşerek oluşturduğu zor durumları da gözler önüne sermektedir. Kitapta anlatılan her bir tip Irak’ta oyun dışı kalmıştır. Öncelikle, konu askeri sorumluluklar ise özel şirketlerin kâr yapma niyetleri her zaman için müşterilerin çıkarına veya kamu çıkarına olmayabilir. İdeal bir dünyada rekabet, yönetim ve gözetimle maliyet ve nitelikli verimlilik sağlarken, hükümetin yaptığı sözleşmeler her zaman bunları sağlamayabilir. Bu nedenle herhangi bir sözleşmenin devriyle ilgili kaygılar (faturadan fazla gösterme, çalışma saatlerini fazla gösterme, yetersiz eğitilmiş personel sağlamak, kalite teminatı meseleleri vs.) asker dünyasını dört bir yandan kuşatmıştır.

Halliburton-KBR ve Custer-Battles gibi şirketler için yapılan savaş vurgunculuğu iddialarının temelinde bu yatmaktadır. Bu şirketler istismara açık “maliyet-artı” sözleşmesi altında çalışmaktaydılar. Gerçekte yapılmayan hizmetlerin bedeli olarak pahalı benzin satmak bu istismara örnek olarak verilebilir (ya da birlikler için aslında pişirilmeyen yemeklere fatura kesilmesi veya

Halliburton kamyon şoförünün “tekne yakıtı taşıyan” diye gülererek tabir ettiği boş paletler taşıyan konvoylar gibi).¹² ABD Temsilciler Meclisi Gözetim ve Kamu Reformları Komitesi nezdinde verilen bir ifadeye göre Savunma Sözleşmeleri Denetim Komitesi muharebe sahasındaki yüklenicilerin faaliyetlerine ilişkin dayanaksız ve şüpheli 10 milyar dolarlık maliyet tespit etmişlerdir -bu da sadece gün yüzüne çıkan miktardır.

Böyle bir yolsuzluk yalnızca kayıp fonları temsil etmekle kalmamakta, bu fonların misyonu desteklemek için kullanılması için kaçan fırsatları da temsil etmektedir. Bu durum öyle kötü bir hâl almıştır ki Irak’ın Yeniden Yapılandırılması Genel Müfettişi (SIGIR) bu yolsuzluğu Irak’taki “ikinci isyan” olarak adlandırmıştır.¹³

Ordu, aralarında bu kitapta kendini göstermiş olan bazı şüpheli karakterler de dâhil olmak üzere (yeni şirketi Aegis ile 193 milyon dolarlık bir sözleşme alan Tim Spicer gibi) özel askeri şirketleri neredeyse hiç incelemeden ödüller vermeye devam ededursun, ordunun geçmişte yaptığı hatalardan hiç ders almadığı gitgide anlaşılmaktadır. En büyük sorunlardan biri, sözleşme miktarları arttıkça hükümetin sözleşme yetkililerinin (hükümetin gözü kulağı olan, izleme ve gözetim yapanlar) azalmış olmasıdır. Pentagon savunma hizmetleri sözleşmeleri 1990’lardan bu yana yüzde 78 artmışken bunların gözetimin yapacak sorumluların sayısı yüzde 40 azalmıştır.¹⁴

Pentagon piyasaya yaptırım uygulamak ve onu şekillendirmeye yönelik alım gücünü kullanmıyor gibi görünmektedir. Örneğin 2007 yılında 150 milyar dolarlık yeni Lojistik Sivil Artış Programını (LOGCAP) Halliburton-KBR, DynCorp ve Fluor Group’a vermiştir. Ancak hükümet bu üç şirketin sözleşmelerinin son on yılında yirmi dokuz ciddi vazifeyi suiistimal vakasıyla karıştıklarını da rapor etmiştir. (Bu kategoride “hükümete karşı yanlış beyanlar, Anti-Rüşvet Kanununun ihlali, para aklama tezgâhı... vs. bulunmaktadır”).¹⁵

Daha da önemlisi özel askeri şirketler ulusal askeri denetim ve yapıların kapsamı dışındadırlar. Bu nedenle müşteriler şayet

işler ters giderse veya bir kriz esnasında şirket ya da çalışanları emirleri yerine getirmezlerse bu denetim hizmetlerini nasıl sağlayacakları konusunda da endişe etmelidirler. 2003 yazı ve Nisan 2004'teki şiddet artışı ve Temmuz 2004'te yüklenicilerin kaçırılması furyasıyla birlikte Irak'taki ABD kuvvetleri yüklenicilerin operasyonları erteleme, askıya alma veya bitirme dalgasıyla karşılaştı. Özel personel ve varlıklarına dair kaygıları misyondan daha önemli tutulmaktaydı ve bu da yakıt ve mühimmat, birliklerin sağlığı ve hatta birliklerin kumanyaları üzerinde bir gerilim oluşturmuyordu. Emekli Tümgeneral Barry McCaffery 2007 yılında Kongre nezdinde verdiği ifadede bunların sistemin çok büyük bir kısmını özel şirketlere devretmekten doğan sorunların uyarı işaretleri olduğunu söylemiştir. "Açık savaşlar gibi büyük tehlike şartları altındayken... operasyonlara devam etmeyeceklerdir. Lojistik sistemimiz kâğıttan yapılmış bir ev gibi."¹⁶

Bu mesele Eylül 2007'de tekrar öne çıktı. Blackwater şirketince korunan bir konvoya Bağdat'ta sözde saldırılmıştı ve ciddi bir silahlı çatışma yaşandı. Yaylım ateşi sonucu sekiz sivil öldü ve on üçü de yaralandı. Şirket mensupları eylemlerini meşru müdafaa olarak göstermişlerdir ancak Irak hükümeti eylemlerini "suç" olarak görmüş ve şirketin "rastgele ateş açtığını" iddia etmiştir. Zaten aralarında daha önce bahsettiğimiz 2006 yılbaşı olayları ve Irak polisi ve Blackwater yüklenicileri arasındaki soğukluklar da olmak üzere daha önceki olaylardan dolayı şirkete hayli kızgın olan Irak hükümeti şirketin Irak'ta çalışma lisansının iptal edildiğini ve şirketin ülkeden çıkarılacağını duyurdu. Burada iki sorun ortaya çıktı: O dönemde Irak'ta çalışan en büyük şirketlerden biri olan Blackwater'ın Irak İçişleri Bakanlığının iptal edeceği bir lisansı yoktu (bu alandaki denetimsizlik ve kötü yönetimin bir örneği) ve şirketin ülkeden çıkarılması ABD Dışişleri Bakanlığını Irak'ta savaş ortasında güvenliksiz bırakacaktı. Bu klasik bir aşırı dış kaynak kullanımı vakasıydı. ABD hükümetinin diplomatik güvenlik gücüne olan ihtiyaç arttığı bir zamanda kuyusu kazılmıştı (Not: Blackwater önderliğindeki şirket konsorsiyu-

mu bir yıl önce Dışişleri Bakanlığının küresel diplomatik güvenlik işini yapmak üzere 1 milyar dolarlık sözleşme imzalamıştı, bu nedenle bu durumun parayla ilgisi yoktur). Büyükelçilik şirkete o kadar bel bağlamıştı ki onlarsız ne yapacaklarına dair bir planları bile yoktu. Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice şirketin ülkede kalmasını rica etmek için Irak Başbakanını çağırmak ve aynı hükümetin siyasi bir reform yapması için baskı altında tutma çabalarını engellemek durumunda kalmıştı.

Özel askeri şirketler şirket önceliklerinin yanı sıra asker/birey çalışan düzeyindeki kararlarda yeni bir düzey ortaya çıkarmışlardır. Askerler askere alındıklarında veya çağrıldıklarında herhangi yasal bir takdir yetkisine sahip değilken bireysel bir çalışan kim için, nerede, ne zaman ve hangi fiyata çalışmak istediğine karar vermektedir. Çalışanlar konuşlandırıldıklarında bile kalma veya ayrılma seçeneğine sahiptir (rekabetçi bir başka şirketten daha iyi bir iş teklifi almaları, misyonun veya üstlerinin buna değmeyeceğini düşünmeleri veya işten artık sıkılıp ailelerini görmek istemeleri). Irak'ta çalışanları greve gittikleri için kapanan şirketler bile görülmüştür (genellikle kızgın üçüncü dünya ülke vatandaşları greve gitmektedir, çünkü aynı şirket için çalışan Batılı vatandaşlardan daha az ücret alıyorlar). Bunlar bir askerin yapamayacağı şeylerdir.

Her endüstride olduğu gibi performans açısından da denge-siz sonuçlar alınabilir. Birçok özel askeri şirket çalışanı kendi asker denklerine nispeten çok daha büyük risklerle ve tehlikelerle başa çıkmışlardır. Bunlar arasında Irak'taki muharebeler esnasında özel askeri şirketlerin koalisyon güçlerini kurtarması da vardır. Özellikle 2004 Necef Muharebesinin üzerinde durulmuştur. Blackwater çalışanları şirket helikopterlerini ikmal ve destek için kullanarak bir yandan yüzlerce saldırganla çatışırken bir yandan CPA karargâhının korunmasına yardım edip yaralı bir denizciyi kurtarmıştır.

Ancak aynı zamanda şirketler arasında devir teslim de artmış ve eve dönen uçaklar hâlâ canlı oldukları ve banka hesaplarına

paraları yattığı için artık ayrılma vaktinin geldiğini düşünen özel askeri şirket çalışanlarıyla dolmuştur. Bir diğer sıkıntı da Executive Outcomes’tan farklı olarak pek çok şirketin daha önce hiç birlikte çalışmamış olan çalışanları veya üçüncü taraf vatandaşlarını tutmasıdır (Irak’ta özel askeri şirket ulusları Amerikalı ve İngilizlerden daha düşük ücretli Salvadorlu, Fijili ve Sırp askerlere kadar değişmekteydi). Dolayısıyla daha az maliyet daha az vatanseverliğe veya daha zayıf sadakat bağlarına mal olabilir. Bu da bir alanda kazancın diğerine nasıl zarar verdiğini gösteriyor.

Özel yükleniciler ve Amerikan askeri birimleri arasında gerilimlere ve faaliyetlerini nasıl koordine ettiklerine (veya edemediklerine) de şahit olduk. Vergi mükellefleri her ikisinin de para kaynağı olmasına rağmen yüklenici sayısının ABD askeri sayısının iki veya üç katı olması nedeniyle bu durum daha da ciddi bir hâl almıştır. Haziran 2006’da Sayıştay tarafından “özel güvenlik tedarikçilerinin ABD ordusuyla koordine olmadan savaş alanına girmeye devam ettiği ve hem orduyu hem de güvenlik tedarikçilerini yaralanma tehlikesiyle karşı karşıya bıraktığı” rapor edilmiştir.¹⁷

Bu nedenle ABD ordu yetkilileri savaş alanını kendi gündem ve kurallarına göre çalışan özel kuvvetlerle paylaşmaktan ileri gelen şikâyetlerini sıklıkla dile getirmişler ve kendi operasyonlarının sonuçları hakkında kaygılanmışlardır. Örneğin ABD Üçüncü Piyade Tümeni Komutan yardımcısı (Bağdat bölgesinden sorumlu) Tuğgeneral Karl Horst şöyle demiştir: “Bu adamlar başıboş ve aptalca şeyler yapıyorlar. Bunlar üzerinde bir otorite yok, bu yüzden güç kullandıklarında üstlerine gidemiyorsunuz. İnsanları vuruyorlar ve yaptıklarının sonuçlarıyla başkaları uğraşmak zorunda kalıyor.”¹⁸

Bu mesele bazen saçmalık derecesine varıyor. Temmuz 2007’de yükleniciler, ABD’nin denetimi altındaki Bağdat Yeşil Bölgesi içinde yetişkinler için “eskort hizmeti” kurmuşlardı. Yükleniciler için çevrimiçi “genelev” reklamlarında (bu reklamlar endüstrinin iş grubunun kayıt logosunu bile gösteriyordu) “PMC üye-

lerinin özel hizmet görecekleri” ve ABD askerlerinin bu oluşuma alınmadığı vurgulanmıştır. Bir köşe yazısı duruma esprili bir şekilde yaklaşmıştır: “Üniformalı askerler ve özel askerli yükleniciler arasındaki ayırım gitgide açılmakta.”¹⁹

Kiralık Ordular kitabı özel askeri piyasanın küresel bazda gelişirken operasyonların nasıl düzenlenmemiş hâlde kaldığını da göstermiştir. Daha geniş çapta askeri kabiliyetler devlet denetimi dışında kullanılabilir durumda ve bu beceri ve uzmanlığa kimin sahip olacağına büyük ölçüde şirketler karar vermektedir.

Bir başka deyişle, bu şirketler için kimlerin çalışabileceği ve bu şirketlerin kimler için çalışacağı konusunda yetersiz denetim vardır. Özel askeri şirket çalışanları arasında hükümeti temsil etmelerini istemediğiniz seçkin gaziler de vardır. Örneğin şu anda Irak’ta özel olarak çalışan eski SAS birlikleri mevcut İngiliz SAS birliklerinden daha fazladır. Irak’taki bu karanlık örnekler arasında İrlandalı teröristlerle çalışmaktan dolayı hapiste cezasını çekip çıkan eski İngiliz ordusu askerinin bir şirketçe kiralanması, ayrımcılık dönemi Güney Afrika’sı askerlerinin başka bir şirketçe tutulması ve ülkesinde altmıştan fazla siyasi aktörün evini bombaladığını kabul eden bir askerin çalıştırılması da vardır. Ayrıca beceri düzeyleri de oldukça farklıdır. Birçok şirketin inanılmaz derecede sıkı işe alım ve eğitim standartları varken diğerlerinde bu katılık yoktur. Ebu Garip Hapishanesindeki ABD ordu müfettişleri “sözleşmeli sorgulayıcıların yaklaşık yüzde 35’inin [yazarın notu: CACI şirketi tarafından kiralanmışlardır] temel askeri sorgu eğitiminden bile geçmediklerini” tespit etmiştir.²⁰

Müşteri portföyü sorunu, çalışan denklemi sorununu da yanıltmaktadır. En iyi şirket uygulamaları çok büyük farklılıklar göstermekte ve genellikle birbiriyle zıt durumdadır. Örneğin, uluslararası ortak kapasite karmaşık acil durumlara etkin şekilde tepki veremediğinden, özel askeri piyasa insani yardım kuruluşlarının devlet ordusu yardımı almadan kapasitelerini güçlendirmeleri için bir fırsat sunmaktadır. Bu, birçok insani yardım kuruluşunun sessizce tercih ettiği seçenektir.

Kiralık Ordular’dan sonra yaptığım sınırlı bir çalışma göstermiştir ki insani yardım kuruluşları Afganistan, Bosna, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Doğu Timur, Haiti, Irak, Kosova, Mozambik, Sierra Leone, Somali ve Sudan gibi savaş alanlarında özel askeri şirketlerle sözleşme imzalamıştır. Çalışma özel askeri şirketlerle insani kuruluşlar arasında kırktan fazla sözleşme tespit etmiştir (ve bu kapsamlı bir araştırma değildi).²¹ Şirketler her türlü insani kuruluş için çalışmıştır. Bunlar arasında özel olarak finanse edilen sivil toplum örgütleri (hem laik hem dini), devlet kurumları ve uluslararası kurumlar da bulunmaktadır. Sivil bir insani yardım kuruluşunun Irak’taki tesislerini ve personeli koruması için özel bir askeri şirketi tutması durumun ne kadar değiştiğini göstermektedir; hatta kuruluş, birçok isyancıyı öldüren özel bir keskin nişancı timi de kurmuştur.

Sorun şu ki, özel askeri endüstri birçok imkâna açık olmasına rağmen, bu şekilde kullanılması insani tarafsızlık etiğinin geleceği hakkında bazı sorular uyandırmaktadır. Ayrıca bazı yürütme sorunları da ortaya çıkarmaktadır. Ciddi maliyetlere rağmen, araştırmaya göre çalışanlarının özel askeri şirketler ve personeliyle ilişkisini resmi olarak belgeleyen üç insani yardım kuruluşu ve özel askeri şirket çalışanları için muharebe kuralları gibi detaylı gözetim rehberliği veren yalnızca bir kuruluş vardır. Ancak kendi ülke timlerinin uzmanlık eksikliği göz önüne alındığında bu kuruluş bile rehber ilkeleri uygulamada zorluk çekmiştir.

Şirketler “iyi insanlar” olarak tanımlanan kişiler için çalıştığında bile bu tür sorunlar oldukça ciddi boyuttadır. Ancak, kitabın da bahsettiği gibi, özellikle de özel çıkarlar bu denklemin parçası olduğunda kimin iyi insan olduğuna karar vermek çok daha zor bir meseledir. Ekvator Ginesi’ndeki Logo Lojistik şirketini de kapsayan “darbe kiralama” olayı, harici rehberlik veya kuralların olmadığı bir yerde neyin doğru veya ahlaki olduğunu belirleme sorununa örnek teşkil etmektedir. Bir yandan, şirketler ve fon sağlayıcıları (aralarında eski Başbakanın oğlu Sir Mark Thatcher’ın da olduğu söyleniyor) kâr amacıyla hükümeti şiddet

yoluyla devirmekten suçlu bulunmuştur.²² Diğer yandan, görünürdeki kurban Başkan Teodoro Obiang amcasını öldürerek iktidara geçen ve kıtadaki en alçak rejimlerden birini yöneten rüşvetçi bir diktatördü. Dürüstlük hakkında daha fazla soruya neden olan şey ise, darbeye yer alan özel askeri şirket çalışanlarının birçoğu bugün hapisteyken, darbenin fon sağlayıcıları hapistede değildir.

Kiralık Ordular özel yüklenicilerin kamu ordusu rollerini almasının ordu adına uzun vadeli sorunlar ortaya çıkarmasını da ele almıştır.

Ordu, toplumun emniyet ve güvenliğinden sorumlu tutulduğu için kendini sivil toplumdan ayrı tutulan eşsiz bir meslek olarak görmüştür. Özel askeri şirketlerin doğuşu ve orduda bu şirketlerin istihdam edilmesi bu dünyaya yeni bir dinamik getirmiştir. Özel askeri şirketler, bu bir zamanlar eşsiz olan kimliğin normal sivil bir piyasaya dönüşmesini temsil etmekte; aynı zamanda, normal bir ordunun bir zamanlar tekeline aldığı kamu rolleri de kaybedilmiştir.

Bu nedenle Irak Savaşı'yla birlikte bu meselenin gün yüzüne çıkmasıyla askerlerin özel askeri şirketlere karşı değişen bir tavırları olmuştur. Bugünün oldukça zorlayıcı güvenlik ortamında üzerlerinde aşırı gerginlik ve aşırı yüklenme hissi var. Özel askeri şirketler askerlerin kuvvet yapısındaki hem fark ettikleri hem de endişe ettikleri bir boşluğu dolduruyorlar. Ayrıca, özel askeri şirketler askerlere bildikleri ve sevdikleri bir meslekte ikinci bir kariyer yapma fırsatı sunuyor.

Fakat orduda bu endüstrinin mesleğin uzun vadeli sağlığı için ne anlama geleceğine dair kaygılar ve şirketlerin ve bireylerin ordunun sağladığı eğitim ve beşerî yatırımları kâr amacıyla kullanmaktaki isteksizliği hakkındaki endişeler artmaktadır. Askerler-eğitimden teknik desteğe- özel şirketlerce alınan rolleri de takip etmekte ve bu profesyonel beceri ve işlevlerin kaybının orduyu gelecekte aksatacağından endişe duymaktadırlar.

Irak'ın öne çıkardığı sorunlu bir diğer alan da özel askeri şirket piyasasındaki bir genişlemenin yetenekli askerlerin orduda kalmasını nasıl etkileyeceğidir. Özel askeri şirket endüstrisindeki askerler normal orduda kazandıklarının iki ila on katını kazanabilirler. Irak'ta bu oran astronomik boyutlara çıkmıştır. Eski Özel Kuvvetler birliklerine günde 1000 dolara kadar ücret ödenmektedir.

Askerlerin, Hava Kuvvetleri pilotlarının hava yollarına geçmesi gibi sivil piyasaya geçme seçeneğine sahip olsa da özel askeri şirket endüstrisi oldukça farklıdır. Özel askeri şirketler bireyleri ordunun içinde ve dolayısıyla kamu ortamında tutarlar. Daha da önemlisi özel askeri endüstri devlet ordusuyla doğrudan rekabet içindedir. Yalnızca ordudan asker çekmekle kalmaz, askeri roller alıp ordunun sahasını da daraltır. Genel süreç özel işletme bakış açısından mükemmeldir, ordunun bakış açısından ise engelleyicidir. Özel askeri şirketler daha yüksek ücret temelinde işe alım yapmak için kamu fonlarını kullanıp orduya daha yüksek bir fatura kesmektedir. Bütün bunların hepsi parasını ilk etapta ordunun ödediği beşerî sermaye yatırımları içindir.

Bu mesele Özel Harekât birimlerinde daha da keskin bir hâl almıştır, çünkü en fazla beceriye (en uzun süreli beşerî sermaye eğitim yatırımı) sahip olan birim budur ve özel askeri şirketler için en pazarlanabilir birimdir. Avustralya, Yeni Zelanda, İngiltere ve Birleşik Devletler'deki seçkin kuvvet kumandanları derin kaygılarını ifade etmişlerdir. Bir ABD özel kuvvetler yetkilisi en deneyimli birliklerini (ondan fazla yıl) elde tutma meselesinin birimin uyumu ve bağlılığı açısından esas olduğunu söylemiştir.

Bu soruna yönelik politika tepkileri şimdiye dek yetersiz kalmıştır. Avustralya gibi bazı ordular gizlice süvarilerinin yıllık izne çıkmalarına müsaade ediyor ve askerlerini sonsuza dek özel piyasaya kaptırmaktansa onların kısa zamanda büyük paralar kazanıp geri dönmelerini ümit ediyor. ABD ordu tepkisi ise kendine karşı teklifte bulunmak. Özel şirketler altı rakamlı (yine vergi mükelleflerince ödenen) cazip tekliflerde bulunduğu anda, ABD

ordusu seçkin birliklerini kalmaya ikna etmek için 100,000 dolara kadar çıkan ikramiye tekliflerinde bulunuyor.

Kiralık Ordular özel askeri endüstrinin kamu politikası amaçlarını özel askeri yollarla elde etme ihtimallerini de ifşa etmiştir. Böylece hükümetler yasal veya kamu onayına uygun olmayan eylemlerde bulunabilirler. Bilinmeyen ve desteklenmeyen stratejik ihtiyaçların karşılanmasında bu bir avantaj olabilir ama toplumu kendi dış politikasından da ayırabilir. Irak Savaşı konusundaki derin ayrılıkların da göstermiş olduğu gibi bu kamu politikası açısından tehlikeli olabilir. Eğer bir operasyon maliyeti saklanarak destek buluyorsa belki de bu operasyon yapılmamalıdır.

Özetle, Irak Savaşı *Kiralık Ordular* kitabındaki bulguları doğrulamış ve genişletmiştir. Özel askeri endüstrinin büyümesi olağanüstüdür ve sayı ve kâr açısından neredeyse interneti yakalamıştır.

Irak özel askeri endüstride (birçok özel askeri şirketin Irak işi için kurulup kısa zamanda yüklü miktarda para kazandıktan sonra savaş soğumaya başlayınca ayrılmaları bakımından) balon gibi görünse de, endüstri genel açıdan mevcut güvenlik ortamında herhangi bir zayıflık göstermemektedir. Özel askeri şirketlerin yükselişini şekillendiren arz ve talep hâlen yerli yerindedir. Askeri etkinlik ve yeni askeri kabiliyetler muhtemeldir. Ancak bu yeni özel endüstrinin toplumsal doğası göz önüne alındığında, düzenleme ve gözetimden yoksunluk kaygı verici ikilemler doğurmaktadır.

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER’İ YAKALAMA ÇABALARI

Ben bu eki yazarken özel orduların gelecekte çalışacakları ortamı biçimlendirme ve düzenleme çalışmaları devam etmektedir.

Öncelikle ABD ordusu içinde bazı rol ve işlevlerin dışa yaptırılmaması ve bir geriye dönüşün gerektiği tartışmasını görüyoruz. ABD askeri ileri eğitim okullarında düzenli dersler veriyor.

rum ve bu tür şirketlere yönelik eğilimde son birkaç yılda yaşanan değişimden oldukça etkilendim. İlk aşamadan endüstriden haberdar olan birkaç yetkili varken, zamanla genel bir farkındalık oluştu fakat şirketler hakkında bir görüş yoktu ve bir zaman sonra sözleşmelerin sınırı aştığı ve misyon hedeflerini zedelediğine dair tartışmalar ve fikir ayrılıkları ortaya çıktı.

Irak kuşağı subayları rütbelerini artırdıkça bu durum devam edecektir. Örneğin ABD ordu Albayı Peter Mansoor en tesirli kontrgerilla harekâtı düşünürlerinden biridir. 2007 yılında Jane's Defense Weekly dergisine ABD ordusu hakkında şu yorumu yapmıştır: "Ordu gelecekteki savaşlar için yüklenicileri yakından incelemeli ve eğer kullanılmalarına izin verecekse onların daha iyi entegre olabilmesi için bir yol bulmalıdır. Eğer trafiği bozuyorlarsa veya şüpheli görünen bir aracı vuruyorlarsa, her ne olursa olsun, kendi sözleşmelerine göre çalışıyor olabilirler -ki bu misyona zarar verip insanların karşımıza geçmesine yol açıyor. "Temel olarak bütün silahlı kuvvetlerin bir kontrgerilla harekâtında tek askeri komuta zinciri altına girdiklerini görmeyi tercih ederim."²³

On yıldır bu meseleyle ilgilenmeyen ABD Kongresi de uykusundan uyanmaya başlamıştır.

2006 sonbaharında Lindsay Graham, 2007 Savunma Tasarısına muharebe alanında yüklenicileri ve ABD ordusuna eşlik eden diğer kimseleri ABD ordusunun Amerikan Askeri Ceza Kanunu (UCMJ) kapsamına alacak bir madde eklemiştir. Yani, UCMJ'yi tanımlayan kanunu sivilleri sadece savaş zamanında değil muhtemel durum operasyonlarında da kapsayacak şekilde değiştirmiştir. Graham basına, şu açıklamayı yapmıştır: "Bu, muhtemel durum operasyonlarının yanı sıra savaş zamanında muharebe alanında Silahlı Kuvvetlere eşlik eden sivil yüklenicileri askeri mahkeme adaleti kapsamına alarak ordu komutanlarına savaş alanında daha adil ve etkin bir disiplin sağlayacaktır."²⁴

ABD savaş bölgelerinde çalışanlara yönelik bu büyük değişikliğe ilişkin şirket yetkililerinin basma yaptığı açıklamalar birbirinden farklı olmuştur. Pek çoğu bunun (askeri hukuk sivil hukuktan oldukça farklıdır) nasıl uygulanacağından endişe etmişler, bazıları da gereksiz olduğunu düşünmüşlerdir. Bunun uygulanabileceği şartlar, hangi yüklenicilere ve hatta uluslara uygulanacağına dair sorular sorulmuştur. Graham değişikliği ilk çıktığında fark edilmemişti bile (yasal değişiklik haberi ilk kez birkaç hafta sonra yaptığım blogda verilmişti), pek çok yüklenici bu büyük değişikliği kendi şirketlerinden veya ticari gruplardan öğrenmek yerine internetten öğrenmekten rahatsızlık duymuştu.²⁵ Eski askeri personel ise hizmet süreleri boyunca askeri kanuna göre yaşadıklarını, bunun pek de abartılacak bir şey olmadığını söylemişlerdir.

ABD ordusundan gelen tepki ise olumlu olmuştur. Hatta bir yetkili haberlerin “harika” olduğunu ve Irak’taki yetkili arkadaşlarına bunu e-posta ile haber verdiğini söylemek için Washington D.C.’deki ofisime kadar gelmişti. Yabancı ordularda ise iş verdikleri yükleniciler için benzer uygulamalara geçmeden önce bekle ve gör stratejisi görülmektedir.

Şu an itibarıyla Pentagon henüz Graham yasası değişikliğini işler hâle sokmaları için yetkililerine bir genelge göndermemiştir. Bu yapıları dek kanun etkisiz kalacaktır, kanunun kullanılıp kullanılmayacağını ve nasıl kullanılacağını bilemiyoruz.

Endüstrinin ABD tarafına biraz şeffaflık ve gözetim getirmeye yönelik çalışmalar devam etmektedir. Burada ana oyuncular Temsilciler Jan Schakowsky ve David Price ile Senatörler Barack Obama ve James Webb’dir.

Şu anda Başkanlık için yarışan Obama (özel ordular meselesinin ne kadar ilgi çektiğini gösteriyor) Beyaz Saray’dan Jan Schakowsky ve David Price’ın üzerinde uğraştığı reformları bir araya getiren 2007 Ordu ve Güvenlik Sözleşmelerinde Şeffaflık ve He-

sap Verebilirlik Kanununu desteklemiştir. Tasarı bu ticaretin etrafındaki sis perdesini kaldırmayı ve iyi bir yönetim için gereken bir raporlama zorunluluğu oluşturmayı amaçlamaktadır: Birleşik Devletler kaç adet yüklenici tuttu, bunların rolleri ve işlevleri, harcanan miktarlar, kaçının öldürüldüğü veya yaralandığı gibi. Bunların hiçbirisi takip edilmemiştir. Bu tasarı hükümetin işlerini sürekli olarak bağlantılı şirketlere vermektense sözleşmenin mantıklı olup olmadığının irdelenmesi için bir strateji çağrısında da bulunuyor. Tasarı Pentagon'a yüklenici kullanımını yeniden değerlendirme, hangi rollerin özel şirketler için uygun olduğunu belirleme ve hangilerinin üniformalıların denetiminde tutulması gerektiğinin tespiti emrini vermiştir. Tasarı, sözleşmenin uygun olduğu durumlarda harcamaların ve gözetimin daha iyi yönetilebilmesi için merkezi sözleşme ofisi ve şüpheli kriminal eylemleri soruşturmak için FBI ile bir bağlantı noktası gibi yüklenicinin karşılaması gereken standartlar ve zorunluluklar koymaktadır. Son olarak, tasarı özel askeri yüklenicilerin istismardan dolayı soruşturulması ve yargılanmasıyla ilgili yüklenici personelin açık yasal statüsünün belirlenmesi sürecini başlatmaktadır.

Kendisi de bir gazi olan Webb, Irak ve Afganistan operasyonlarına destek amaçlı sözleşmelerin nasıl yürütüldüğünü soruşturacak ve israf ve sahteciliği araştırarak bir Savaş Zamanı Sözleşmeleri Komisyonu kurmaya çalışmaktadır. Başkan Yardımcısı olmadan önce Harry Truman önderliğinde yapılan benzer bir komisyon model alınmıştır. Ancak Truman komisyonu İkinci Dünya Savaşı'ndaki askeri üretimlerle ilgilenirken, bu modelin yirmi birinci yüzyıl versiyonu özel askeri hizmetlere odaklanmaktadır. Bu savunma endüstrisindeki büyük değişiklikleri gösteriyor.

Endüstride neler olacağı merakla bekleniyor. Mevzuat için de aynı şey geçerlidir. Bu potansiyel reformlar küresel bir endüstrinin sadece bir bölümünü ilgilendirdiği için diğer ulusların nasıl tepki vereceği de beklenmektedir. Umuyorum ki bu reformlar, askerlerimizi ve vergi mükelleflerimizi CEO'ların üzerine çıkarmak

için ihtiyaç duyulan büyük savunma girişimlerinin ilk adımıdır.

Irak bize özel askeri endüstri hakkında çok şey öğretmiştir. Hem ulusal hem de uluslararası düzey hukuk kanunlarını güncellemeli ve açıklığa kavuşturmalıyız. Özel askeri şirket sözleşmelerinin hangi durumlarda uygun olduğu sorusu aydınlığa kavuşturulmalı ve teklifsiz ve maliyet-artı sözleşmeler incelenmelidir. Bir gözetim, reform ve yönetim programına başlanmalıdır. Sözleşme yetkili teşkilatımızı yeniden oluşturarak hükümetin bu tür sözleşmeleri yönetme kabiliyetini iyileştirmeliyiz. Son olarak, piyasa tarafından işlenmek yerine piyasayı biz işletmeliyiz. Yani güvenliği sarsan herhangi bir israf veya hırsızlık için yeni bir ceza düzeyi geliştirmeliyiz.

2003 yılında kitap çıktığında hedefim endüstrinin daha iyi anlaşılması için işaretçiler sağlamaktı. Umarım *Kiralık Ordular*, önümüzdeki yıllarda bu mesele politikacılar, ordu, endüstri ve halk tarafından tartışıldıkça kullanışlı bir kaynak olmaya devam eder.

Sonuç olarak, *Kiralık Ordular* yirminci yüzyılda bir kurgu olabilecek özel askeri şirketlerin savaş hikâyeleriyle başlamıştı. Kiptan öğrendiğimiz ve bugün Irak'ta ve başka yerlerde gördüğümüz kadarıyla özel askeri şirketler yirmi birinci yüzyılın bir gerçeğidir. Savaş meydanına kâr amacının girmesi geniş ve yeni olanaklar sunmakla beraber demokrasi, etik, yönetim, hukuk, insan hakları, ulusal ve uluslararası güvenlik açısından bir dizi sıkıntılı soruların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Artık bu soruları yanıtlama vakti gelmiştir.

P.W. SINGER

1 Ağustos 2007

EK I

BAZI ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERE AİT WEB ADRESLERİ

Not: Kitap yayımlandığında internet üzerinde var olan özel askeri şirket listesidir. Endüstrinin tamamıyla araştırılması niyetinden ziyade örnek amacıyla konmuştur.

AKE Limited	http://www.akegroup.com
Airscan	www.airscan.com
AMTI	www.alfa-m1.ru/about/about-eng.html
AOgroup-USA	www.aogroup-usa.net/who.htm
Archangel	http://www.antiterrorconsultants.org/
Armorgroup	www.armorgroup.com
ATCO Frontec	www.atcofrontec.com
Aviation Development Corp.	www.aviationdevelopment.com
Beni Tal	www.beni-tal.co.il
Betac	www.betac.com
Blackwater USA	http://www.blackwaterusa.com
Blue Sky	www.blueskysc.com
BRS (Halliburton)	www.halliburton.com/brs/brs.asp
CACI Systems	www.caci.com
DFI International	www.dfi-intl.com

Chilport Ltd.	www.chilport.co.uk
Combat Support Associates	http://csakuwait.com/
Control Risks Group	www.crg.com
Cubic	www.cai.cubic.com
Custer Battles	www.custerbattles.com
Drum Cussac	www.drum-cussac.com
DynCorp	www.dyncorp.com
Eagle Group International	http://www.eaglegroupint.com/index.asp
EFFACT	http://www.effact.i110.de/home.htm
E.G. & G. Services	www.egginc.com
Erinys	http://www.erinysinternational.com/
Evergreen Helicopters	www.evergreenaviation.com
Executive Outcomes (arşiv)	http://web.archive.org/web/19980703122204
Global Impact	www.closeprotect.ws
Global Univision	www.globalunivision.com
Gormly	www.gormlyintl.com
Gray Security	www.graysecurity.com
The Golan Group	www.grupogolan.com
Group Earthwind	http://www.groupe-ehc.com/
Hart Group	www.hartgrouplimited.com
HSS International	www.hikestalshoot.com
I-Defense	www.idefense.com
International Charter Inc.	www.icioregon.com
International Security Solutions	http://www.issinternationalsecuritysolutions.com
International SOS	www.internationalsos.com/company/
L-3 Communications	www.l-3com.com
Logicon	www.logicon.com
Marine Risk Management	www.marinerisk.com
Mideast Security	www.globalic.net/security.htm
MPRI	www.mpri.com

NFD	www.nfddesigns.com
Northbridge	www.northbridgeservices.com
Olive Security	http://www.olivesecurty.com
Pacific Architech and Engineers	www.paechl.com
Pistris	www.pistris.com
Ronco	www.roncoconsulting.com/index.html
Rubicon	www.rubiconinternational.com/cases/sierra.htm
SAIC	www.saic.com
Sandline	www.sandline.com
Seven Pillars	www.7pillars.com
SCS	www.southerncross-security.com
SOA	www.specialosassociates.com
Strategic Communications	www.behavioural.com
Stategic Consulting International	www.sci2000.ws
Sukhoi	www.sukhoi.org/eng/home.htm
TASK International	www.task-int.com
THULE Global Security	www.brainstemdowry.com/work/thule/intro.html
Trident	www.trident3.com
Trojan Security International	www.trojansecurities.com
TRW	www.trw.com/systems_it/defense.html
UPES	www.yomari.net/upes/gurkha.html
Vector Aerospace	www.vectoraerospace.ca
Vigilante	www.vigilante.com
Vinnell	www.vinnell.com

EK II

ÖZEL ASKERİ ŞİRKET SÖZLEŞMESİ

Aşağıdaki, Sandline'ın Papua Yeni Gine hükümetiyle imzalandığı, tedarik sektörü firmalarının yaptığı anlaşmaları temsil eden bir sözleşmedir. Bu belge, iki taraf ödeme konusunda anlaşmazlık yaşadığı için uluslararası hakem kararına başvurduklarında elimize geçmiştir. Sözleşme, Avustralya Ulusal Üniversitesi'nin (<http://coombs.anu.edu.au/SpecialProj/PNG/htmls/Sandline.html>) Papua Yeni Gine konulu projesinden elde edilmiştir.

BAĞIMSIZ PAPUA YENİ GİNE DEVLETİ VE SANDLINE INTERNATIONAL ARASINDA YAPILAN 31 OCAK 1997 TARİHLİ ASKERİ YARDIM KOŞULLARI ANLAŞMASI

BU Anlaşma 31 Ocak 1997 tarihinde Bağımsız Papua Yeni Gine Devleti ve İngiltere Temsilcilik Ofisi 535 Kings Road, London SW 10 OS2 adresinde bulunan Sandline International (Sandline) arasında yapılmıştır.

Sandline'ın, özellikle ulusal anlaşmazlık durumlarında operasyon, eğitim ve destek konusunda askeri ve güvenlik hizmetle-

ri sunmada uzmanlaşan ve sadece uluslararası doktrinler ve Cenevre Anlaşması'na göre ve bu doktrinleri ve Uluslararası Cenevre Anlaşmasını temsilen hizmet veren bir şirket olduğu;

Yasadışı ve varlığı tanınmayan Bougainville Devrim Ordusu (BRA) ile anlaşmazlık halinde olan devletin; bağımsız toprağının korunması ve önemli milli değerlerinin, özellikle de Panguna madeninin, kontrolünü geri kazanmak için silahlı kuvvetlerini destekleyecek askeri dış uzmanlığa ihtiyaç duyduğu ve Sandline'la:

Amaca has taktik becerilerde Devlet Özel Kuvvet Birimini (SFU) eğitmesi;

Etkin konuşlanma ve operasyonları desteklemek için istihbarat toplaması;

Bougainville'de BRA ordusunu etkisiz kılmak ve Panguna madenini yeniden ele geçirmek üzere PNG savunma kuvvetleriyle birlikte saldırı operasyonları yapması;

Daha fazla bilgi sahibi olmak ve taraflar arasında uzlaşa sağlamak için takip operasyonu desteği sağlamak ve hizmet sağlama seviyeleri ile serbest müzakereleri ayırması için personel, ilgili hizmet ve ekipmanı sağlamak üzere irtibata geçeceği

DİKKATE ALINARAK AŞAĞIDAKİ KARAR ALINMIŞTIR:

İhtiyaç duyulan ve gerekli tüm hizmetleri sağlamak üzere Sandline'la irtibata geçmeyi, hizmetlerinden faydalanmayı ve hizmetlerini kullanmayı kabul etmektedir, bu hizmetler burada ayrıntılı olarak tanımlanmaktadır.

Süre ve Süreklilik

Bu sözleşmenin süresi, aşağıda paragraf 5.2'de tanımlandığı üzere, en çok ilk üç aylık dönem (ilk sözleşme dönemi) için olan veya BRA ordusunu etkisiz bırakmak olan öncelikli amacın gerçekleşmesi için olan, hangisi daha önce ise, ilk ödeme makbuzu

tarihinden itibaren başlamaktadır. İhtiyaç duyulabilecek ileriki dönemler için Devletin bu anlaşmayı kısmen veya tamamen yenileme seçeneği vardır.

Bu anlaşmaya ait yenileme, feshetme veya önerilen değişikliğe ilişkin bildiri mevcut dönemin bitiş tarihinden en az 45 gün önce Devlet tarafından Sandline’a yazılı olarak sunulacaktır.

Sandline’la irtibat kurulmaması, bu anlaşmanın ilgili kısımlarının aynı koşullarda ileriki üç ay için otomatik olarak yenilenmesi anlamına gelecek ve bundan sonra da bu emsal uygulanmaya devam edilecektir.

Hizmet Tedariki

Sandline aşağıdaki insan gücü, ekipman ve hizmetleri sağlayacaktır:

(a) A Aşağıda paragraf 5.2 uyarınca, Sandline’ın banka hesabına ari olarak yatan ilk ödemenin yapıldığı gün olarak kabul edilen anlaşmanın başlangıç tarihinden itibaren bir hafta içinde Papua Yeni Gine’de konuşlanacak ve Jackson Hava Alanı ve Wewac’taki Orman Eğitim Merkezi’de ana üslerini kuracak 16 kişilik Kumanda, İdare ve Eğitim (CATT) takımı. CATT’nin göreve (i) Papua Yeni Gine savunma kuvvetleriyle bağlantılar kurmak, (ii) gerekli lojistik ve iletişim alt yapısını geliştirmek, (iii) hava yardımlarının da içinde olduğu sözleşmede yer alan ekipmanlar için tesisler kurmak ve bunların güvenliğini sağlamak, (iv) istihbarat toplama operasyonları başlatmak ve (vi) SFU eğitimine başlamak.

(b) Helikopter ve sabit kanatlı hava mürettebat ve mühendisleri, istihbarat ve ekipman teknisyenleri, görev operatörleri, kara teknolojisi ve tıbbi destek personeli ile birlikte CATT’nin varışından itibaren 10 gün içinde Papua Yeni Gine’ye gönderilecek olan ilave Özel Kuvvet personeli... Sayısının bir kısmını oluşturmak üzere ve bu sayede de toplam Saldırı Kuvveti sayısını 70’e çıkara-

rak CATT'yi bu kuvvet içine alacaktır. Bu Saldırı Kuvveti bu anlaşmanın paragraf 1.1'inde belirtilen öncelikli amacı gerçekleştirmekle sorumlu olacaktır ve söylenen paragrafta belirtilen ilk sözleşme döneminde tüm unsurlar ilkede kalacaktır.

Not: Sandline personeli ne diğer bir ulusun bağımsız toprağını koruyacak ne de silahlı çatışmayla ilgili olan anlaşmanın kanun ve kurallarını ihlal edecektir. Operasyon başarıyla tamamlandığında Sandline personeli devam etmekte olan eğitim, beceri geliştirme ve Papua Yeni Gine savunma kuvvetlerinin donatılmasına yardıma hazır olacaktır.

(c) (Makine başına aylık 50 uçuş saatine kadar kullanılabilir olan) helikopter ve uçakların da içinde bulunduğu silah, mühimmat ve ekipman, tümü Tablo 1'de listelenen malzemelere uygun veya denk olan elektronik savaş ekipmanı ve iletişim sistemleri. Devlet ve Sandline arasındaki sözleşme ilişkisi bittiğinde ve tüm ödemeler alındığında ve Sandline geri çekildiğinde, arta kalan her ekipman iade edilecek ve Devlet'in malı olacaktır. Seçilen Sandline personeli, buradakiyle bağlantılı ayrı bir anlaşmaya tabi olan bu türden ekipmanın bakım ve arzı için ülkede kalacaktır.

Not: Sözleşmede yer alan ekipmanın dağıtımı hava yoluyla Jackson Hava Alanı'na veya uygun olabilecek diğer bir tesise yapılacaktır. Dağıtımından sonra, Sandline'ın konuşlanması sırasında kaybolan, hasar gören veya tahrip olan her ekipman Devlet tarafından derhal yenilenecektir.

(d) Sandline personeli için olan, ormana dayanıklı Amerikan tipi kıyafetler, botlar ve kayış şeritlerinde yer aldığı kişisel teçhizat.

(e) Eğer ticari hizmet tedarikçiler tarafından yapılması gerekiyorsa, ekipmanın ve personelin ülke içinde getirilmesi/götürülmesi için gerekli tüm uluslararası ulaşım düzenlemeleri.

(f) Sandline yaralılarını tedavi etmek ve eğer gerekiyorsa kurtarmak için tıbbi personelin sağlanması.

(g) Bazen ihtiyaç duyulabileceği ve talep edilebileceği için, Başbakanla, Savunma Bakanıyla, NEC ile NSC ile Papua Yeni

Gine savunma kuvvetleri ve seçilmiş subaylarıyla irtibat kura-
cak; Başbakana, Savunma Bakanına, NEC'ye, NSC'ye, Papua
Yeni Gine savunma kuvvetleri ve seçilmiş subaylarına, Saldı-
rı Kuvveti Komutanı ve üst düzey istihbarat bilgileriyle beraber
strateji sunacak ve operasyon brifingleri verecek ve tavsiyede bu-
lunacak bir Proje Koordinatörü.

Sandline, Özel Polis Memurları olarak sözleşmede yer alan
tüm personelin kayıtlarının ve verilen görevlerini kanuni olarak
üstlenmeleri için uygun kimlik kartı taşıdıklarının güvencesini
verecektir.

Sandline'in Sorumlulukları

Sıcak çatışma, pusuya düşürme teknikleri ve baskın tatbikatla-
rı, etkili konuşlanma ve planı destekleyici istihbarat toplama, ön-
celikli amacı başarmak için gerekli olan kara, hava ve deniz ope-
rasyonlarına katılmak ve bu operasyonları yürütmek gibi amaca
göre değişen taktik becerilerde Sandline SFU'yu eğitecektir.

Tüm acil ve tehlikeli durumlarda kullanılacak gücün anlaşma
koşullarında sağlanan insan gücü ve ekipman seviyesiyle sınırlı
olacağını her iki taraf da kabul eder. Öncelikli amacın gerçekleştiril-
mesi verilen zaman zarfı içinde ve sözleşmedeki düzeyde sağ-
lanan kaynaklarla başılamayacağını gösteren geçerli sebepler
varsa, anlaşma için bir performans ölçütü olarak kabul edilemez.

Yüksek kapasitede profesyonel bir silahlı kuvvetten genelde
beklendiği üzere uygun yeterlilik standartları ve operasyon sevi-
yelerine göre, Sandline yukarıda paragraf 2.1'de belirtilen perso-
nelin tümünü sağlayacak ve tüm hizmetleri ve ekipmanı muha-
faza edecektir.

Sandline, şirket yönetimi ve Devletin aday gösterilen temsilci-
si arasında irtibat memuru olarak görev alacak bir proje koordi-
natörünü de tayin edecektir. Bu kişi kendisine bu yönde talimat
verildiğinde bu gibi yerlerde düzenli toplantılar tertip edecek ve
katılacaktır.

Bu türden tüm maliyetlerin adil bir şekilde Sandline tarafından Devletten talep edileceği ve ilgili kişinin yararı için hemen ödeneceği bir durumda, aynısı Devletin, Devletin personelinin veya temsilcilerinin ihmali nedeniyle oluşmadıkça, personelindeki kayıp veya yaralanmadan kaynaklanan herhangi bir masraftan Sandline mesul olmayacaktır.

Sandline bu anlaşmanın içeriğine sıkı sıkıya bağlı kalınacağını ve üçüncü bir tarafa bildirilmeyeceğini garanti edecektir. Aşağıdaki paragraf 4.11'e uygun olarak uyarı yayımlayan Devlet'ten önce Sandline bu sözleşmenin varlığını tanımayacaktır ve taraflarca karşılıklı olarak karara varılmadıkça başarılı hiçbir eylem için kredi almayacaktır. Aynı şekilde faaliyetlerinin tüm yönlerini uzlaşmacı operasyonlara karşı korumak ve gerekli güvenlik önlemlerini aşmak için Sandline ve personeli tam gizliliğin sürdürülmesi gerekliliğini çok iyi bilmektedir.

Devlet'in Sorumlulukları

Bu anlaşmayı imzalamasıyla birlikte Devlet engelle karşılaşmaksızın Papua Yeni Gine savunma güçleri personeline Sandline komutanlarıyla ve aday temsilcileriyle tam işbirliği yapmaları için talimatlar da yayımlayarak, silah taşımak, operasyon düzenlemek ve sözleşme yükümlülüklerini yerine getirmek için tüm onay, izin, yetki, lisans ve müsaadeleri Sandline'a ve personeline otomatik olarak verir. Bu sözleşme için görevlendirilen Sandline'ın tüm subayları ve personeli Özel Polis Memurları olarak kaydedilecekler fakat Sandline kumanda yapısındaki rütbelerine göre rütbeler taşıyacaklardır ve görev ve sorumluluklarının icrasında gerekli olduğunda alt rütbedekilere emir verme hakkına sahip olacaklardır.

Devlet kendi kuruluşu ve Papua Yeni Gine savunma kuvvetleri içindeki kurumlarda tam işbirliğinin sağlanmasını garanti edecektir. Papua Yeni Gine savunma kuvvetleri ve Sandline bu anlaşma süresi için ortak bir irtibat ve planlama takımı oluşturacaktır.

Sandline personel ve ekipmanının operasyon için konuşlanması, buradaki risk ve kazanıma ait kendi değerlendirmelerini de göz önüne alarak Komutan, Papua Yeni Gine savunma kuvvetleri ve Sandline komutanı tarafından ortaklaşa kararlaştırılacaktır.

Devlet, Sandline komutanlarının düşman kuvvetlere müdahale etme ve savaşma, bundan doğacak saldırıları geri püskürtme, zararlı bir eylem düzenleyen veya düzenlemeyi tasarlayan herkesi tutuklama, bağımsız varlıkları ve toprağı koruma, genel nüfusu her tehditten koruma ve kendi kuvvetlerini ve Devletin kuvvetlerini her saldırı ve tehditten etkin bir şekilde korumanın da yer aldığı fakat bununla da sınırlı olmayan verilmiş görevlerinin yeterli ve tekili bir şekilde yapmalarını gerektiren yetkileri olduğunu kabul eder. Şirketin yasal işlemleri ve ortağının burada belirtilen personeli için Sandline’a tazminat ödemeyi ve bu anlaşmadan dolayı şirkete yapılan her talebi üstlenmeyi kabul eder.

Aşağıda paragraf 5.1’de belirtildiğı üzere bu anlaşmaya ait ücret ve masrafları Devlet ödeyecek veya bu ücret ve masrafların ödenmesini sağlayacaktır. Paragraf 5.2’de ayrıntılı olarak belirtilen bu ücret ve masrafları hiçbir vergi, harç veya ücret kesintisi olmaksızın ödenecektir ve Papua Yeni Gine’den serbestçe alınması mümkün olacaktır. Tüm ödemeler Amerikan doları şeklinde yapılacaktır.

Devlet tüm ekipman ithalinde ve hizmet sağlanmasında, bir şekilde alınan tüm yerel, bölgesel veya ulusal vergiler, stopaj vergileri, gümrük vergisi, ücretler, ilave bedeller, depolama harçları ve indirim masraflarından Sandline’ı muaf tutacaktır ve bu tür ekipmanların gümrükte gecikmesiz olarak işlem görmesine izin verecektir. Aynı şekilde, tüm Sandline personeline pasaport damgaları olmayan ve her zaman engelsiz olarak ülkeye girip çıkma yetkisi olan gerekli çoklu giriş vizeleri verilecektir ve Sandline’dan alacakları ücretlerinde her türden vergiden muaf olacaklardır.

Devlet Sandline’a, kardeş kuruluşuna ve bağlantılı kuruluşlarına yasal tedarik işlemi yapabilmeleri ve menşei olan ülkelerden

özel ekipmanın alınması için lazım olan tüm Nihai Kullanıcı Ser-tifikalarını ve belgeleri hızlı bir şekilde sağlayacaktır.

[4.7] Sandline faaliyetlerini aksatmadan yürütmek için za-man zaman uzmanlık alanlarına ayrılabilceğinden dolayı, Dev-let tüm Sandline personeline ilgili tüm tesisleriyle beraber uygun konaklama sağlayacak; kuryelik ve mesken işleri gibi görevleri üstlenmelerinde destek olacak, ekipman için hangar ve depolama tesislerinin güvenliğini, operasyon yerlerini belirlemek ve hazır-lamak için nitelikli ticaret adamları ve işçileri, tüm hava ve kara ekipmanı yakıt ve yağ ihtiyaçlarını, alana ve çalışanların kullanı-mına göre makul bir şekilde belirlenmiş araçlar ve personel taşı-yıcıları gıda malzemeleri ve muhabere erzakı, taze içme suyu, hij-yen ve diğer ilgili hizmetleri ve bağlı ekipman sağlayacaktır.

Yukarıdaki paragraf 4.7 gereği, eğer Devlet tarafından sağla-nacak olan herhangi bir hizmet, kaynak veya ekipman mevcut değilse, Sandline tedarik için ilave fatura sunma ve sağlama hak-kına sahiptir ve ödeme yapılana ve söylenen ekipman yerine ge-lene kadar mevcut olmayışından dolayı etkilenen faaliyetlerini azaltabilir. Devlet, bu anlaşma süresince ve anlaşma tarihi dol-duktan sonraki 12 aylık dönemde burada sağlanan veya Sandline ve ilgili şirketin çalışanı olan personelden hiçbirine iş teklif etme-yeceğini veya hiçbirini işe almayacağını kabul ve taahhüt eder. İl-gili işverenler için bu türden bir işe alma sözleşmenin devamı ola-rak kabul edilecektir ve Sandline bunun sonucu olarak kendisine nispi esastan ödeme yapılmasına hak kazanacaktır. Planlı operas-yonlar, konuşlanmalar ve ilişkili faaliyetlere ait bilgilerin sadece bilgilendirmeye esasen ihtiyaç duyan personelle sınırlı olduğu-nu garanti edecektir. Hem ulusal hem uluslararası basın raporu-nu veya operasyon etkinliğini potansiyel olarak tehdit edebilecek ve/ veya ilgili kişilerin yaşamını riske atacak her tür güvenlik ih-lali veya bilgi geçişini önlemek için uygun önlemler alınacaktır. Sandline'ın komutanlarının belirledikleri herhangi bir operasyo-nu veya tüm planlı operasyonları engelleme hakları vardır, gü-venlikteki başarısızlık sonucu güvenilirlikleri sarsılmıştır.

Dış çıkar sebebiyle gerekli görülürse, Devlet, bu sözleşmenin gereğine uygun zamanda ve Papua Yeni Gine'nin bağımsız toprağının, nüfusunun, mineral varlıklarının ve yatırımcı toplumunun tehlikeden korunması ve güvende tutulması niyetinin altını çizerek, Birleşmiş Milletler ve diğer Hükümetlerin temsilcilerinin de yer aldığı Uluslararası Toplum'u bilgilendirmek ve haberdar etmekle sorumlu olacaktır. Bu tür resmi yazışmaların içeriği ve zamanı yayımından önce Sandline'la tartışılıp karara bağlanacaktır.

Ücret ve Ödemeler

Yukarıda paragraf 2.1'de belirtilen personel ve hizmetlere ait masraflar ve tablo 1'de ilk sözleşme dönemi için belirlenen masraflar haricinde Sandline'ın masrafı 36.000.000 USD (otuz altı milyon Amerikan doları)'dır.

Ödeme koşulları aşağıdaki gibidir. Tüm ödemeler ya elektronik havale ya da yetkili banka çekleri şeklinde nakit fonlar olarak yapılacaktır.

Sözleşme imzalandıktan sonra toplamı 18.000.000 USD olan toplam ücretlerin %50'si hemen ödenir ve bu "ilk ödeme" sayılır.

CATT'nin konuşlanmasından itibaren 30 gün içinde 18.000.000 USD dengelenir.

Sandline'ın belirleyebileceği bir banka hesabına ilk ödemenin tamamı yattığında sözleşme başlamış sayılır. Hesabımıza ödenmiş fonlar olarak yatırıldığında ve ödeme makbuzları bu tanıma göre yapıldığında ödemeler alınmış kabul edilecektir.

Verilen tüm hizmetlerin ücretleri tarihlerinden önce ödenecektir. Sözleşme döneminde yapılan herhangi bir yenilik sebebiyle ücretlerin ödenmemesi halinde Sandline faaliyetine son verme hakkına sahiptir.

Burada belirtilmiş olan personel sağlanması ve ekipman arzında oluşan değişme, ilave ve harçların mali etkisi taraflar ara-

sında kararlaştırılacaktır ve artan ödeme böyle bir değişiklik yapılmadan önce Sandline'a yapılacaktır. Verilen sözleşme tarihi içerisinde gerekli azaltma veya hizmet dağıtımının erken feshi halinde indirim veya iade yapılacak hiçbir tesis yoktur.

İlgili Mevzuat

Bu anlaşmadan kaynaklanan veya bu anlaşmaya bağlı olarak ortaya çıkan herhangi bir anlaşmazlık veya farklılık durumunda, bu anlaşmanın hassasiyetini de göz önünde bulundurarak taraflar ilk etapta dostça bir çözüm bulmaya çalışacaklardır.

Rahatsız olan taraf diğer tarafa yazılı olarak anlaşmazlık bildirisi gönderecek ve bundan sonraki 30 gün içinde dostça bir uzlaşma mümkün olmuyorsa burada geçerli olan UNCITRAL kurallarına uygun olarak konuyu hakeme taşıyacaktır.

Bu anlaşma İngiltere hukukuna uygun olarak yorumlanacak ve uygulanacaktır. Taraflar arasındaki iletişim dili İngilizce olacaktır.

Düzeltilmeler ve İlaveler

Değişiklik, uyumlaştırma veya düzeltme sadece yazılı olarak yapıldığı ve her iki tarafça da imzalandığı takdirde, burada yer alan taraflarca bu anlaşma değiştirilebilir, uyumlaştırılabilir veya düzeltilebilir.

Tablo 1 ("Oyster" maliyet belirlemeleri) bu anlaşmanın bölümlerindendir.

YUKARIDAKİ HUSUSLAR MUVACEHESİNDE buradaki taraflar yukarıda ilk yazılı olan gün ve tarihte işin sorumluluğunu almış olurlar.

Bağımsız Papua Yeni Gine Devleti Adına:

İsim: Chris S. Haiveta

Şahit: (Okunaksız)

İsim: Vele Iamo

Meslek: A/Müsteşar Yardımcısı

Sandline International Adına:

İsim: Tim Spicer OBE.

Şahit: (Okunaksız)

İsim: J.N. Van Den Bergh

Meslek: Danışman

Tablo A.1

Sandline-PNG 1997 Sözleşmesi: Contravene Operasyonunun Ekipmanları		
Öge	Miktar	Maliyet (ABD Doları)
Özel Kuvvetler takımı:	(Ara toplam: 7.100.000)	
İnsan gücü	40, artı 2 doktor	4.500.000
Konumlanma		100,000
Ekipman		2.500.000
AK-47 Saldırı Tüfeği	100	
PKM Hafif Makineli Tüfek	10	
RPG-7 Bomba Atar	10	
60 mm Havan	10	
82 mm Havan	6	
AGS-17 30 mm Otomatik Bomba Atar	4	
Makarov Tabanca	20	
7.62,39 (AK-47 için)	500.000	
AK-47 şarjörü	1.000	
7.62,54 (PKM için)	250.000	
12.7 mm misket	100.000	
12.7 mm İzli Cephane	25.000	
Fişek Şerit Baklası	250.000	
PG-7 Roket Bombaları	1.000	
30 mm Bombalar (AGS-17)	2.000	
60 mm Yüksek Patlayıcı		
Havan Topu	2.500	
82 mm Yüksek Patlayıcı		
Havan Topu	2.500	
Aydınlatma Bombası	200	
Duman/Parça Tesirli Bombalar	800	
Kişisel Teçhizat ve Üniformalar	100	

Görev Desteği:		(Ara Toplam: 29.170.000)
Mi-24 Hind Taaarruz Helikopteri	2	8.200.000
Ağır silahlar:		2.500.000
57 mm Roket Atar Ayağı	6	
57 mm Yüksek Patlayıcı Roket	1.000	
23 mm msket	20.000	
23 mm izli mermi	5.000	
23 mm şerit baklası	150.000	
Mi-24 uçuş mürettebatı	6	680.000
Mi-17 Taarruz Helikopteri	2	3.000.000
Mi-17 uçuş mürettebatı	6	860.000
Yedek Parçalar-Helikopterler		1.500.000
Gözetleme Platformu-CASA-12	1	2.400.000
"Füze Üstü sistemleri"	1	4.850.000
Gözetleme Platformu Mürettebatı	4	280.000
Gözetleme Platformu Eğitmenleri	dâhil	120.000
Gözetleme Platformu		600.000
Kara Sistemi	1	600.000
Misyon Operatörleri	5	480.000
Kara Personeli	5	270.000
Elektronik Savaş Eğitmenleri	dâhil	120.000
Proje Koordinatörü	1	dâhil
Personel Ekipmanı	30	250.000
Personel Nakli		250.000
Sigortalar		dâhil
Lojistik Destek		Müşteri Sorumluluğu
İletişim Ekipmanları:		(Ara Toplam: 1.100.000)
HF Radyo Sistemi	1+15	400.000
Korumalı Taktik Radyo Sistemi	1+16	500.000
Uydu İletişim Birimleri	15	200.000
Sözleşme Toplamı		37.370.000
Paket Fiyat İndirimi		- 1.370.000
ÜCRET:		36.000.000

NOTLAR

ÖNSÖZ

- 1 ABC, BBC, CNN, Fox News, Australian Broadcasting Company, Voice of America, International Herald Tribune, New York Times, National Post, Wall Street Journal, Washington Times, Sunday Times, Sunday Telegraph, Guardian, Independent, Johannesburg Star ve CNSNews özel askeri şirketler hakkında yayın yapan medya organlarının sadece bir kısmıdır.
- 2 Bunlar, liberal uzman Michael Kinsley ve köşe yazarı William Pfaff'tan, muhafazakâr Cato Institute'ün savunma politikası çalışmaları yöneticisi Evan Eland'a kadar uzanır.
- 3 Jonathan Broader, "Mercenaries: The Future of U.N. Peacekeeping?" Fox News (26 Haziran 2000). Bir kopyası <http://www.foxnews.com/world> linkinde bulunabilir. Ayrıca bkz. HR 1591 <http://thomas.loc.gov/cgi.bin/bdquery/D?d107:3:/temp/bdQ8UA::/bss/d107query.html>
- 4 Global Coalition for Africa (GCA), *Afrika'da Sosyal ve Ekonomik Trendler*, Yıllık Rapor 1999/2000. www.gca-cma.org adresinde bulunabilir; "Sierra Leone–Soldiers of Fortune," Australian Broadcasting Corporation Belgeseli, Yapımcı Mark Corcoran (Ağustos 2000). Bir kopyası: www.abc.net/foreign linkinde bulunabilir.
- 5 Australian Broadcasting Corporation, "Savaş Köpekleri" (ç.n. Dogs of War "Savaş Köpekleri" tanımlaması, Frederick Forsyth'in aynı adlı romanından beyazperdeye uyarlanan, John Irvin'in yönetmenliğini yaptığı, paralı askerleri konu alan bir film (The Dogs of War) gelmektedir), Lateline, 18 Mayıs 2000'de yayınlanmış. <http://www.abc.net.au/lateline/archives/s128621.htm>
- 6 IPOA hakkında geniş bilgiye www.ipoaonline.org adresinden ulaşılabilir.
- 7 David Isenberg, *Soldiers of Fortune Ltd.: A Profile of Today's Private Sector Corporate Mercenary Firms*, Savunma Araştırma Enstitüsü (Center for Defense – CFI) Monografisi (Kasım 1997); David Shearer, *Private Armies and Military Intervention* (Londra, Uluslararası Stratejik Çalışmalar Enstitüsü (ISSI)) Adelphi belge no: 316, Şubat 2006; Peter Lock, "Military Downsizing and Growth in the

Security Industry in Sub-Saharan Africa," *Strategic Analysis* 22, no. 9 (Aralık 1998). Thomas Adams, "The New Mercenaries and the Privatization of the Conflict." *Parameters* (1999 yazı): 103-116. Online olarak [http://carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/99 summer/Adams.htm](http://carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/99%20summer/Adams.htm)

- 8 "Yeni özel güvenlik güçleri hakkında çıkan birçok makale, kurumsallık kisvelerinin ve askeri profesyonellerinin, bunları eski tipsavaş köpeklerinden/paralı askerlerden (dogs of war) nasıl ayırdığını belirterek söze başlar. Ancak, özel güvenlik güçleri olan şirketlerin tabiatını anlamak ve bunların içinde olduğu piyasayı analiz etmek suretiyle, bu gözlemleri tamamlayan, onların devamı niteliğinde olan çok az şey yapılmıştır." Jeffrey Herbst, "The Regulation of Private Security Forces" *The Privatisation of Security in Africa*, ed. Greg Mills ve John Stremlau (Pretoria: South Africa Institute of International Affairs (Güney Afrika Uluslar arası İlişkiler Enstitüsü), 1999), sayfa 117.
- 9 Jackie Cilliers, "Kitap İncelemesi: Sean Dorney, *The Sandline Olayı – Siyaset, Paralı Askerler ve Bourgainville Krizi*." *African Security Review* 9, no. 1 (Şubat 2000).
- 10 Doug Brooks ve Hussein Solomon, "From the Editor's Desk", *Conflict Trends* 6 (Temmuz 2000). <http://accord.org.za/publications/ct6/issue6.htm>
- 11 Gerçekten de bir yazar bunu yapmış, özel askeri şirketleri "Mesihler" ile mukayese etmiştir. Doug Brooks, "Mesiahs or Mercenaries?" (Mesihler mi, Paralı Askerler mi?) *International Peacekeeping* 7, no. 4 (2000): 129-144. Diğer örnekler de şöyledir: Doug Brooks, "Write a Cheque, End a War Using Private Military Companies to End African Conflicts," *Conflict Trends* no, 6 (Temmuz 2000). <http://accord.org.za/publications/ct6/issue6.htm>; William Hartung, "Mercenaries Inc.," tartışma makalesi, Suudi Arabistan'daki Yolsuzluk Karşıtı Komite, 1996, www.cdi.org ; Ken Silverstein, "Privatizing War," *Nation* (7 Temmuz 1998); Abdel Fatau Musah ve Kayode Fayemi, *Mercenaries: An African Security Dilemma* (Paralı Askerler: Afrika'nın Güvenlik İkilemi) (Londra: Pluto Pres, 2000).
- 12 Peter Fabricus, "Private Security Firms Can End Africa's Wars Cheaply," *Saturday Star* (Johannesburg) (23 Eylül 2000). Ayrıca Sandline'in web sitesine de bakınız, www.sandline.com
- 13 ABD Uyuşturucuyla Mücadele Birimi'nin Kolombiya operasyonlarının (DEA: *Drug Enforcement Agency*) eski sorumlusunun belirttiği gibi, "Birine orada o operasyonları yaptırtmak için, sizin de neredeyse öyle karanlık bir maziye sahip olmanız gerekir." Ted Robberson, "U.S. Launches Covert Program to Aid Colombia," (ABD Kolombiya'ya Yardım Etmek İçin Gizli bir Program Başlatıyor) *Dallas Morning News* (Dallas Sabah Haberleri) (19 Ağustos 1998).
- 14 Şirketler daha da kurumsallaştıkça ve faaliyetlerinin kamuoyundaki olumlu bakışa bağlı olduğunu fark ettikçe, son derece artırılmış bir açıklıkla kamuoyundaki olumsuz imajı tersine çevirmek için çalışıyorlar. Sandline ve MPRI, Ek 1'deki web sitelerinin de gösterdiği üzere, bu halkla ilişkiler içinde durumu en iyi kavramış iki örnek olarak öne çıkarlar.

BİRİNCİ BÖLÜM

- 1 James Traub, "The Worst Place on Earth," New York Review of Books, 29 Haziran 2000. <http://www.nybooks.com/nyrev/WWWfeatdisplay.cgi?20000629061F>; BM Kalkınma Programı, BM İnsani Kalkınma İndeksi 2000. <http://www.undp.org/hdr2000/english/HDR2000.html>
- 2 Laura Silber ve Allan Little, *Yugoslavia: Death of a Nation* (New York: Penguin Books, 1997), 357; Samantha Knight, "The Croatian Army's Friends." *U.S. News & World Report*, 21 Ağustos 1995, sf. 41.
- 3 Roger Cohen, "After Aiding Croatian Army, U.S. Now Seeks to Contain It," *New York Times*, 28 Ekim 1995, sf. 5.
- 4 Charlotte Eager, "Invisible U.S. Army Defeats Serbs," *Observer*, 5 Kasım 1995.
- 5 Hırvat Savunma yetkilileri ile yapılmış görüşme, Sonbahar 1996; David Halberstam, *War in a Time of Peace* (New York: Scribners, 2001), sf. 335-336.
- 6 ABD Hükümeti arabuluculuk takımı mensuplarından biriyle yapılan görüşme; Sonbahar 1996.
- 7 Daha fazlası için lütfen bkz. Halberstam, *War in a Time of Peace*; Michael O'Hanlon ve Ivo Daalder, *Winning Ugly: NATO's War to Save Kosovo* (Washington D.C.: Brookings Pres, 2000). "It's Off to War Again for Big U.S. Contractor," *Wall Street Journal*, 14 Nisan 1999, A .
- 8 Halliburton'ın web sitesinden alınmıştır. http://www.halliburton.com/BRS/brsss/brsss_1199_balkansd.asp
- 9 Trevor Jones ve Tim Newburn, *Private Security and Public Policing* (Oxford: Clarendon Press, 1998), 30; Elliot Sclar, *Selling the Brooklyn Bridge: The Economics of Public Service Privatization* (New York: Twentieth Century Fund, 1999).
- 10 Jones ve Newburn, *Private Security and Public Policing*, sf. 29.
- 11 Bu konuda belki de en iyi çalışma Coase'nin denizfenerleri üzerine yaptığı incelemidir. Ronald Coase, "The Lighthouse in Economics" *Journal of Law and Economics*, 17 Ekim 1974, sf. 357-376.
- 12 Paul Taibel, "Outsourcing & Privatization of Defense Infrastructure." Ulusal

- Güvenlik Raporu için bir Yönetici Kadrosu, 1998. <http://www.bens.org/pubs/outsrce.html>'de bulunabilir.
- 13 J. Michael Brower, "Outland: The Vogue of DOD Outsourcing and Privatization," *Acquisition Review Quarterly* 4 (Sonbahar 1997): 383-392; Adam Smith, *The Wealth of Nations*, 1776. <http://www.socsci.mcmaster.ca/~econ/ugcm/3ll3/smith/wealth/wealbk05>'de bulunabilir.
 - 14 William McNeill, *The Pursuit of Power* (Chicago: University of Chicago Press, 1982), sf. 272.
 - 15 Max Weber, *Theory of Social and Economic Organization* (New York: Free Press, 1964), Sf. 154. Ayrıca Bkz. Van Creveld, *The Rise and Decline of the State* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999); John Hoff man, *Beyond the State* (Cambridge: Polity Press, 1995).
 - 16 David Friedman, *The Machinery of Freedom: Guide to Racial Capitalism* (Lasalle, Ill.: Open Court Press, 1989), 143 – 159. Murray Rothbard, *For a New Liberty: The Libertarian Manifesto* (New York, Macmillan, 1978).
 - 17 Bruce Grant, "U.S. Military for Sale: Private Military Consultants as a Tool of Foreign Policy," *National Defense University Institute for National Security Studies, Strategy Essay Competition*. 1998, <http://www.ndu.edu/inss/books/essaysch4.html>.
 - 18 Samuel P. Huntington *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil Military Relations* (New York: Random House, 1957) 37; see also Charles Moskos, and F. Wood, eds., *The Military: More Than Just a Job?* (Washington D.C.: Pergamon Brassey's, 1988)
 - 19 Özel askeri şirket (PMF) kavramı, sadece taktiksel olanların değil, genel anlamda tüm askeri hizmetlerin özelleştirilmesi olgusunu barındırır. Tim Spicer, *An Unorthodox Soldier: Peace and War and the Sandline Affair* (Edinburgh: Mainstream, 1999), sf. 15.
 - 20 Doug Brooks ve Hussein Solomon, "From the Editor's Desk", *Conflict Trends* 6 (Temmuz 2000). <http://accord.org.za/publications/ct6/issue6.htm>
 - 21 Al J Venter, "Market Forces: How Hired Guns Succeeded Where the United Nations Failed," *Jane's International Defense Review* (Mart 1998)
 - 22 Kevin O'Brien, "Military Advisory Groups and African Security: Privatized Peace-keeping," *International Peacekeeping* 5, sayı 3 (Sonbahar 1998): sf. 78-105.
 - 23 Bir anekdota göre, Prenses Diana Angola'daki mayın tarlalarından geçerken, ona refakat eden askerlerin geçici olarak görevlendirilmiş SAS personeli olduğuna inanıyormuş. Ziyaretin ardından Prenses Diana emeklerinden ötürü onlara çok teşekkür edip, onlarla fotoğraf çektiymiş. Bu askerler de özel askeri şirket çalışanları çıkmıştı. Daniel McGrory ve Nicholas Woods, "Soldiers for Sale," *London Times*, 9 Mayıs 1998. www.the-times.co.uk/cgi-bin/Backissue linkinden bulunabilir.
 - 24 Al Venter, "Out of State and Non-State Actors Keep Africa Down," *Jane's Intelligence Review II* (Mayıs 1999)

- 25 Ama bu muhtemelen Fransız istihbaratı için bir paravandı ve belki de gerçek bir özel şirket değildi. O2Biren, "Military Advisory Groups and African Security."
- 26 Dena Montague and Frida Berrigan, "The Business of War in the Democratic Republic of Congo: Who Benefits?" *Dollars and Sence* (Temmuz/Ağustos 2001).
- 27 Khareen Pech, "South African Mercenaries in Congo," *Electronic Mail & Guardian* (28 Ağustos 1998). Stabilco is notable in being run by a former EO employee, Mauritz le Roux.
- 28 Savaşın kilit operasyonlarından birinde, şirketin komando birlikleri Inga barajını, isyancılar tarafında mücadele eden Uganda askeri birliklerinin elinden aldı. Bölge Demokratik Kongo Cumhuriyeti dahilindeki en mühim stratejik noktalardan biri olduğundan, bu önemli bir zaferdi. Ancak sonuç, Executive Outcomes'ın kıtada kazandığı diğer başarılarından farklıydı. Kabile şirkete olan borcunu ödeyemeyip, kuvvetleri de bazı şirket çalışanlarını savaş alanında bırakınca, şirket geri çekildi-savaşın uzamış olmasının nedeni kısmen budur. Özel askeri şirket yöneticisiyle yapılan görüşme, Haziran 2001.
- 29 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu, "paralı askerlerin insan haklarına aykırı davranma ve kişilerin kendi kaderlerini tayin etme haklarına engel teşkil etme yolunda kullanılmasına ilişkin rapor," 57. Oturum, Madde 7, Özel Rapörtör, Ocak 2001; Andrew Parker ve Francesco Guerro, "Ex-Soldiers Find Money to Be Out of Wars," *Financial Times*. 17 Nisan 2001.
- 30 Charles Smith, "Wars and Rumors of Wars: Russian Mercenaries Flying for Ethiopia: Advisers, Pilots, Artillerymen Engaged in 'Large-scale Offensive' against Eritrea," *World Net Daily* (18 Temmuz 2000), Thomas Adams, "The New Mercenaries and the Privatization of Conflict," *Parameter* (1999 Yazı): sf. 103-116. <http://carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/99summer/adams.htm>. "Russians Fly for Both Sides in Horn of Africa," *London Times* (19 Şubat 1999). Gennady Charodeev, "Foreign Wars: Russian Generals Involved in a War between Ethiopia and Eritrea," *Izvestia*, (26 Mayıs 2000) sf. 1,4.
- 31 O'Brien, "Military Advisory Groups and African Security."
- 32 Venter "Market Forces," and Davit Shearer, *Private Armies and Military Intervention*. London: International Institute for Strategic Studies, Adelphi Paper 316 (Şubat 1998), sf. 36.
- 33 "SA Mercenaries Teach Ivorians How to Fly," Sapa-AFP. (12 Kasım 2002)
- 34 Human Rights Watch, *Landmine Monitor: Africa Report* (1999). <http://www.hrw.org/hrw/reports/1999/landmine/WEBAFR1.html>
- 35 "Puntland Elders Oppose British Maritime Firm's Plans to Set Up Base," *BBC Summary of World Broadcasts* (29 Temmuz 2000).
- 36 Deborah Avant, "The Market for Force: Exploring the Privatization of

- Military Services," prepared for discussion at the council on Foreign Relations Study Group on *Arms Trade and the Transnationalization of the Defense Industry: Economic versus Security Drivers* (1999) sf. 1.
- 37 Chris Stephen, "MLA trains refugees to recapture border territory," *Irish Times* (7 Nisan 1999); Christian Jennings, "Private U.S. Firm Training Both Sides in Balkans," *Scotsman* (3 Mart 2001). <http://www.thescotsman.co.uk/world.cfm?id=5134>
- 38 "Canadian, Anglo-Italian Firms to Train UK Navy," *Reuters* (25 Temmuz 2000), http://ca.dailynews.yahoo.com/ca/headlines/ts/story.html?s=v/ca/20000725/ts/canada_navy_col_1.html
- 39 Simon Sheppard, "Soldiers for Hire," *Contemporary Review* (Ağustos 1999). "RAF Puts Refuel Job on Market," *London Times* (22 Aralık 2000).
- 40 "UK Outlines Revised Plans to Privatize Defence Research," *Jane's Defence Weekly* (26 Mart 2000). http://www.janes.com/defence/editors/uk_plans.html
- 41 House of Commons, *Private Military Companies: Options for Regulation* HC 577, (12 Şubat 2002)
- 42 Shearer, *Private Armies and Military Intervention*, sf. 24. Birçokları, toplam personel sayısının 1.000.000'a yakın olduğu tahmininde bulunur.
- 43 "British-Russian Security Venture," *Intelligence Newsletter*, 304 (30 Ocak 1997).
- 44 "Russian Contract Soldiers in Chechnya Poor Quality, Often Quit," *Russia Today* (2 Ekim 2000). Tahminlere göre, sözleşmeli askerlerin 2000 senesinde Çeçenistan'da bulunan Rus kuvvetlerinin yüzde 40'ını oluşturduğu yönündedir. Ancak bunların üçte biri, sözleşmeleri dolmadan kuvvetten ayrılma eğilimindeydi ve bu da çatışmada Ruslar'ın hanesine yeni güçlükler ekledi.
- 45 O'Brien, "Military Advisory Groups and African Security."
- 46 Ken Silverstein, "Mercenary Inc.?" *Washington Business Forward* (26 Nisan 2001). Jonathan Wells, "U.S. Civilians Taking Risk in Drug War for Colombia," *Miami Herald* (26 Şubat 2001)
- 47 Ken Silverstein, "Privatizing War," *The Nation* (7 Temmuz 1998); Yves Goulet, "Mixing Business with Bullets," *Jane's Intelligence Review* (Eylül 1997)
- 48 Juan Tomayo, "U.N. Civilians Taking Risk in Drug War for Colombia," *Miami Herald* (26 Şubat 2001).
- 49 Kate Taylor and Terry J. Gander, "Mine Clearance in Cambodia," *International Defense Review* (1 Şubat 1996), sf. 5.
- 50 Yves Goulet, "Mixing Business with Bullets," *Jane's Intelligence Review* (Aralık 1997).
- 51 Michael Sheridan, "Briton Quits Indonesia over 'Psych War' Claims," *Sunday Times* (6 Ağustos 2000). <http://www.sunday-times.co.uk/news/pages/sti/2000/08/06/stifgnasio2001.html>

- 52 Paul Daley, "Civilians May Form Special Reserve," *Age* (Melbourne), (28 Nisan 2000). <http://www.theage.com.au/>
- 53 Christopher Bowe, "Agency Aims to Swell the Ranks," *Financial Times* (10 Ağustos 2000).
- 54 Marcia Triggs, "Army Contracts Out Recruiting," *Officer*, 78 , sayı 3 (1 Nisan 2002); "Britain Uses Agency to Recruit for Military" (12 Mart 2001).
- 55 "A Bill Before the U.S. Congress Would Prohibit the Use of Private Firms in the Fight Against Drugs," *Bogota Semana* (7 Mayıs 2001).
- 56 Ted Robberson, "U.S. Launches Covert Campaign to Aid Colombia," *Dallas Morning News* (19 Ağustos 1998). Tod Robberson, "Contractors Playing Increasing Role in U.S. Drug War," *Dallas Morning News* (27 Şubat 2000).
- 57 Andre Linard, "Mercenaries SA," *Le Monde Diplomatique*, Sayfa 31: Christopher Goodwin, "Mexican Drug Barons," *Sunday Times* (24 Ağustos 1997); Patrick J. Gullen, "Keeping the New Dogs of War on a Tight Leash," *Conflict Trends*, Sayı 6 (Temmuz 2000); Stefaans Brummer, "SA Arms 'Stroke' the Brundi Fire," *Mail&Guardian* (5 Aralık 1997).
- 58 Juan Toro, "Colombia Militaria Enjoys Support" AP (6 Kasım 2000); "Mercenaries and Arms Dealers in the Post-Cold War World: Ken Silverstein (Röportaj)," *Connection* (11 Ağustos 2000). <http://www.theconnection.org/archive/2008/08/0811a.shtml>
- 59 Florida International University'de profesör olan Eduardo Gamerra adlı yerel uzmanın belirttiği üzere, "Bu Kolombiya Ordusu'nun özelleştirilmesidir. Şirket BP'ye mi Kolombiya hükümetine mi çalışmaktadır? "; Diana Jean Schemo, "Oil Companies Buy an Army to Tame Colombia's Rebels" *New York Times* (22 Ağustos 1996).
- 60 David Pugliese, "Canadians Turn to Private Firms for EW Training, Combat Support," *Defense News* (7 Eylül 2000). Hava muharebe destek hizmeti sözleşmesinin ilkin bir 10 yıl sürmesi bekleniyordu ve bunun yıllık değeri 42 milyon dolardı.
- 61 Tamayo, "U.S. Civillians Taking Risks."
- 62 William Arkin, "The Underground Military," *Washington Post* (7 Mayıs 2001). <http://washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A44024-2001May4.html>
- 63 Douglas Farah, "Cartel Hires Mercenaries to Train Security Forces," *Washington Post* (17 Mayıs 2001). Yararlanılan uzmanların tüzel kişilikleri ya da güvenlik şirketleriyle bağlantıları olup olmadığı net değildir, bu yüzden de şirketlerle bağlantı müphemdir.
- 64 Kevin Sullivan, "Tequila Shooters Take Aim at Cactus Rustlers," *Washington Post* (11 Ağustos 2000). <http://washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A5683-20000Aug10.html>
- 65 Uluslararası Araştırmacı Gazeteciler Konsorsiyumu, "Making a Killing: The Business of War," Kamusal Bütünlük Merkezi (28 Ekim 2002).
- 66 Gordon Lubold, "Privatization Means Fewer Corps Cooks," *Marine Corps Times* (8 Ocak 2001), sf. 9.

- 67 "Improving the Combat Edge through Outsourcing," *Defense Viewpoint II*, sayı 30 (Mart 1996).
- 68 Steven Myers, "U.S. Spy Sub Said to Record Torpedo Blast Aboard Kursk," *New York Times* (29 Ağustos 2000). <http://www.nytimes.com/library/world/europe/082900russia-sub.html>. Özel görev destek gemisi olarak tayin edilmiş geminin adı *Loyal* idi.
- 69 Silverstein, "Privatizing War."
- 70 Steve Alvarez, "MPRI: A Private Military," *Stars and Stripes* (30 Ekim 2000). <http://www.stripes.com/servlet/nevws/viewArticle?articleId=100033570&buildId=100033587>
- 71 Christian Lowe, "Navy, Marine Corps Consider Privatizing Some Aerial Refueling" *Defense Week* (21 Ağustos 2000), sf. 1; Christian Lowe, "Services Look to Contractors to fly 'Adversary' Aircraft," *Defense Week* (25 Eylül 2000), sf. 1.
- 72 Steven Saint, "NORAD Outsources," *Colorado Springs Gazette* (1 Eylül 2000).
- 73 1990 yılında Körfez'de görevlendirilen her 50 Amerikalı'dan bir tanesi özel şirket çalışanı sivillerden oluşuyordu.
- 74 Daha da önemlisi, 1990'larda geniş kapsamlı Amerikan birlikleri içermeyen, ama Batılı güçlerin (Kolombiya, Sierra Leone, Angola, vs...) çıkarları doğrultusunda hareket eden askeri şirketlerin görüldüğü çatışmaların sayısıdır.
- 75 Güney Afrika Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, "Private Security: Phantom Menace or Evil Empire?" *Intelligence Update*. (11 Mayıs 2000).
- 76 Robert Wall, Army Leases 'Eyes' To Watch Balkans," *Aviation Week & Space Technology* (30 Ekim 2000), sf. 68.
- 77 Robert Little, "American Vicilians Go Off to War, Too," *Baltimore Sun* (26 Mayıs 2002).
- 78 "Dyncorp's Assignment: Protect Afghan Leader," *Washington Post*, 2 Aralık 2002.
- 79 Bir özel askeri şirket çalışanıyla yapılan görüşme, Mart 2002.
- 80 Carol Rosenberg, "Building of Prison at Guantanamo Begins," *Miami Herald* (28 Şubat 2002).
- 81 Venter, "Out of state and Nonstate Actors Keep Africa Down." Executive Outcomes bunu geri çevirdi ve o yıl Abacha'nın ölümüyle bu teklif gereksiz bir hal aldı.
- 82 Janice Thomson, *Mercenaries, Pirates, and Sovereigns: State Building and Extraterritorial Violence in Early Modern Europe* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1994).
- 83 O'Brien, "Military Advisory Groups and African Security."
- 84 Weber, *Theory of Social and Economic Organization*, sf. 154, Van Creveld, *The Rise and Decline of the State*, sf. 408.

İKİNCİ BÖLÜM

- 1 Antik Yunan edebiyatından Xenophon'un "10.000"inden, 1960'ların sonlarında görülen paralı asker şirketi sağanağına, ondan da günümüz televizyon dizilerine kadar uzanır. Örneklerden biri şudur: Xenophon, *Anabasis*, I-VII. kitaplar, İngilizce'ye çeviren Carleton L. Brownson (Cambridge: Harvard University Press, 1922). Kurgu kitaplar arasında; Frederick Forsythe, *The Dogs of War* (New York: Bantam, 1974) bulunur. Filmler, *Dark of the Sun*'ı (MGM, 1968) ve *Wild Geese*'i (Fox, 1975) barındırır. TV dizilerinden biri, "Soldier of Fortuna Inc."tir. Ve 1999'da en çok satan CD-ROM formatındaki bilgisayar oyunu, "Mercenaries (Mech Warrior 2)"dir.
- 2 Janice Thomson, *Mercenaries, Pirates to Sovereigns: State Building and Extraterritorial Violence in Early Modern Europe* (Princeton: Princeton University Press, 1994).
- 3 Jeffrey Herbst, "The Regulation of Private Security Forces," Greg Mills ve John Stremlau, *The Privatisation of Security in Africa* (Pretoria: Güney Afrika Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, 1999), s. 117.
- 4 Frederic C. Lane, *Profits from Power: Readings in Protection Rent and Violence Controlling Enterprises* (Albany: SUNY Press, 1979).
- 5 Larry Taulbee, "Reflections on the Mercenary Option," *Small Wars and Insurgencies* 9, Sayı 2 (Sonbahar 1998) s. 145-163.
- 6 Lane, *Profits from Power*, sf. 83.
- 7 Martin Van Creveld, *The Rise and Decline of the State* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), s. 29, 138.
- 8 Taulbee, "Reflections on the Mercenary Option," sf, 145.
- 9 G. T. Griffith, *The Mercenaries of the Hellenistic World* (Groningen, The Netherlands: Boom's Boekhuis N.V., 1968), sf.4.
- 10 Xenophon, *Anabasis*, I-VII. kitaplar
- 11 Greg Yocher, "Classic Battle Joined," *Military History* (Şubat 2000). http://www.thehistorynet.com/MilitaryHistory/articles/2000/02002_cover.htm
- 12 Hans Delbruck, *History of the Art of War: Within the Framework of Political History* (Westport, Conn.: Greenwood Press, 1975), 2:250.
- 13 John Haldon, *Warfare, State, and Society in Byzantine World, 565-1204* (Londra: UCL Press, 1999).

- 14 John Glubb, *Soldiers of Fortune: The Story of The Marmalukes* (Londra: Hodder and Stoughton, 1973).
- 15 Cenova'nın yaylı tüfekli birlikleri en değerli olanlardandı ve 1346'da Crecy'de İngiliz uzun yayları tarafından büyük kısmı yok edilene dek hemen hemen tüm büyük savaşlarda bulundular.
- 16 Hatta Cenova, Akdeniz'de sahip olduğu yerlerin tümünün korumasını özel bir şirkete verdi. G. V. Scammell, *The English Trading Companies and the Sea* (Londra: Ulusal Denizcilik Müzesi Mütevelli Heyeti [Trustees of the National Maritime Museum], 1982), sf. 5.
- 17 Philippe Contamine, *War in the Middle Ages* (New York: Basil Blackwell, 1984), sf. 158.
- 18 William McNeill, *The Pursuit of Power* (Chicago: University of Chicago Pres, 1982), sf. 77.
- 19 1342 itibarıyla, Floransa ordusu 2000 paralı asker ile sadece 40 vatandaştan ibaret olan süvarilerden oluşuyordu. C. C. Bayley, *War and Society in Renaissance Florence: The "De Militia" of Leonardo Bruni* (Toronto: University of Toronto Press, 1961), sf. 15.
- 20 Şehir milislerinin toprağa bağlı köylülerin büyük çoğunluğu piyadeydi ve bu tip görevlere dayanmak üzere uzun süreli hizmet boyunca bir uyum geliştiren profesyonel kiralık birliklerin aksine, ağır bir süvarilik görevine göğüs geremezlerdi. "Ayrıca orduda artan bir uzmanlaşma söz konusuydu. Örneğin yaylı tüfek, maddi yük getiren ve giyilmesi için fiziksel anlamda çok çaba isteyen zırh kullanımını getirdi. Paralı askerler askeri konulardaki teknik gelişmeye de ayak uydurmuş gibidir." David A. Latzko, "The Market for Mercenaries", Doğu Ekonomik Birliği (Eastern Economic Association (EEA)) Toplantıları'nda sunulan bildiri, Crystal City, Virjinya, 4 Nisan 1997.
- 21 Van Creveld, *The Rise and Decline of the State*, sf. 158.
- 22 David Ormrod, *The Reign of Edward II* (New Haven: Yale University Press, 1990), sf. 103.
- 23 David Ralston, *Importing the European Army* (Chicago: University of Chicago Press, 1990), sf. 6.
- 24 Contamine, *War in the Middle Ages*, sf. 158.
- 25 Anthony Mockler, *The New Mercenaries* (Londra: Sidgewick & Jackson, 1985), sf. 28.
- 26 Michael Howard, *War in European History*, (Londra: London University Press, 1976), sf. 17.
- 27 Anthony Mockler, *Mercenaries* (Londra: Macdonald and Company, 1969), sf. 39.
- 28 Contamine, *War in the Middle Ages*, sf. 158.
- 29 Mockler, *Mercenaries*, 1969, sf. 44.
- 30 Aynı eserden, sf. 42.

- 31 Howard, *War in European History*, sf. 26.
- 32 Mockler, *Mercenaries*, sf. 30-31.
- 33 Aynı eserden, sf. 65.
- 34 Aynı eserden, sf. 54.
- 35 Howard, *War in European History*, sf. 26.
- 36 Aynı eserden, sf. 18-19.
- 37 V. G. Kiernan, "Foreign Mercenaries and Absolute Monarchy," *Crisis in Europe, 1560-1660*, editör Trevor Aston (Londra: Routledge & Kegan Paul, 1965), sf. 70.
- 38 Ralston, *Importing the European Army*, sf. 5.
- 39 Howard, *War in European History*, sf. 15.
- 40 Aynı eserden, sf. 28.
- 41 Aynı eserden, sf. 131.
- 42 "Para savaşı besler", ya da "Para yoksa İsviçreli de yok." Van Creveld, *The Rise and Decline of the State*, sf. 407. Howard, *War in European History*, sf. 38. Van Creveld özel olarak o dönemi günümüzle karşılaştırır ve askeri girişimciliğin döneceğini ifade eder.
- 43 Howard, *War in European History*, sf. 29. Ayrıca Bkz. Fritz Redlich, *The German Military Enterpriser and His Work Force: A Study in European Economic and Social History* (Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1964).
- 44 Kiernan, *Foreign Mercenaries and Absolute Monarchy*, sf. 132.
- 45 Howard, *War in European History*, sf. 29.
- 46 Martin Van Creveld, *Supplying War: Logistics from Wallenstein to Patton* (Cambridge: Cambridge University Press, 1977), sf. 6.
- 47 Jeremy Black, *European Warfare: 1453-1815* (London: Macmillan, 1999), sf. 61.
- 48 Aynı eserden, sf. 54.
- 49 Robert L. O'Connell, *Of Arms and Men: A History of War, Weapons and Aggression* (New York: Oxford University Press, 1989), sf. 111.
- 50 Latzko, *The Market for Mercenaries*. Ayrıca bkz. Mc Neill, *The Pursuit of Power*, sf. 137.
- 51 Van Creveld, *The Rise and Decline of the State*, sf. 149.
- 52 Mary Kaldor, *New and Old Wars* (Stanford: Stanford University Press, 1999), sf. 16.
- 53 Deborah Avant, "From Mercenaries to Citizen Armies: Explaining Change in the Practice of War," *International Organization* 54, sayı 1 (Kış 2000); 43.
- 54 Eliot Cohen, *Citizens and Soldiers: The Dilemmas of Military Service* (Ithaca: Cornell University Press, 1985); John Gooch, *Armies in Europe* (London: Routledge, 1980); Barry Posen, "Nationalism, the Mass Army, and Military

Power," *International Security* 18, sayı 2 (Yaz 1993).

55 Avant, "From Mercenaries to Citizen Armies."

56 Thomson, *Mercenaries, Pirates to Sovereigns*, sf. 19.

57 Bunun örnekleri arasında I. Elizabeth'in İspanyollara karşı tuttuğu özel birliklerle ilintili tavrı ve İsviçrelilerin kendi paralı asker birlikleriyle yaptıkları yer alır. Avant, "From Mercenaries to Citizen Armies," sf. 44-45.

58 Van Creveld, *The Rise and Decline of the State*, sf. 161.

59 Aynı eserden.

60 Thomson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, sf. 38; C. C. Bayley, *Mercenaries for the Crimea: The German, Swiss, and Latin Legions in British Service, 1854-56* (Montreal: McGill-Queens University Press, 1977).

61 İlki hakkında daha fazlası için bkz. Richard Smith, *Mercenaries and Mandarins: the Ever-Victorious Army in Nineteenth Century China* (Millwood, N.Y.: KTO Pres, 1978).

62 Thomson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, sf. 28-31.

63 Hector MacDonnell, *The Wild Geese of the Antrim MacDonnells* (Dublin: Irish Academic Press, 1999).

64 Mockler, *The New Mercenaries*, sf. 14.

65 Mockler, *Mercenaries*, sf. 127.

66 Bildirge, "O şu anda, çoktan başlamış olan ölüm, haraplık ve zulüm işlerini tamamlamak için, yabancı paralı askerlerden oluşan büyük orduları götürmektedir" savını tartışıyordu.

67 Van Creveld, *The Rise and Decline of the State*, 1999, sf. 288.

68 David Isenberg, *Soldiers of Fortune Ltd.: A Profile of Today's Private Sector Corporate Mercenary Firms*. Savunma Merkezi İncelemesi, Kasım 1997.

69 Çeşitli Batı Hindistan şirketlerinin yanında, ayrıca bir de Fransız Doğu Hindistan Şirketi ve hatta Kanada'da Hudson's Bay adlı şirket vardı.

70 Howard, *War in European History*, sf. 41.

71 Thomson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, sf. 32.

72 *The Universal Dictionary* (alıntı), *The Rise of Merchant Empires*, editör James Tracey (New York: Cambridge University Press, 1990), sf. 39.

73 Tracey, *Rise of the Merchant Empires*, sf. 196.

74 Russell Miller, *The East Indiamen* (New York: Time-Incorporated, 1980), sf. 101.

75 Thomson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, sf. 37.

76 Tracey, *Rise of the Merchant Empires*, sf. 87.

77 Howard, *War in European History*, sf. 44.

78 Aynı eserden, sf. 43.

79 Charles Jenkinson'dan yapılan alıntı, Lucy Sutherland, *The East India*

Company in Eighteenth Century Politics (Oxford: Clarendon Press, 1979), sf. 137.

- 80 Thomson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, sf. 39.
- 81 Tracey, *Rise of the Merchant Empires*, 163. Ayrıca bkz. Adam Hochschild, *King Leopold's Ghost: A Story of Greed, Terror, and Heroism in Colonial Africa* (New York: Houghton Mifflin, 1999).
- 82 Ancak bu paralı askerin namı, bir komploya kurban gittiği 2000 yazında ağır bir darbe aldı. Henri Quetteville, "French Mercenary 'Is Behind Nudist Coup,'" *Electronic Telegraph* (Birleşik Krallık), 11 Ağustos 2000. <http://www.telegraph.co.uk/et?ac=0032721890007435&rtmo=fqqlvrMs&atmo=ggg ggDVK&pg=/et/oo/8/11/wnude11.html>
- 83 Birleşmiş Milletler Genel Kurulu. "Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu Özel Raportörü tarafından ibraz edilen ve paralı askerlerin insan haklarına aykırı davranma ve kişilerin kendi kaderlerini tayin etme haklarına engel teşkil etme yolunda kullanılmasına ilişkin rapor." 51. Oturum, 106. Madde, 29 Ağustos 1995.
- 84 Valery Yakov, "Russia's 'Wild Geese'-Or, An Evening with a Mercenary," *Current Digest of the Post-Soviet Press*, 5 Mayıs 1993.
- 85 P Douglas Porch, *The French Foreign Legion* (New York: Harper Collins, 1991); Adam Nathan ve Michael Prescott, "Gurkhas Called Up to Fill Army Ranks," *Sunday Times*, (Londra), 11 Haziran 2000.
- 86 İngiliz Savunma Bakanlığı, yabancı ordulara İngiliz askerlerini destek ya da ödünç olarak veren bir Borç Servisi Departmanı'nı bile yürüttü. Tim Spicer, *An Unorthodox Soldier: Peace, War, and the Sawdune Affair*, (Edinburgh: Mainstream Publishing, 1999) sf. 39; Thomson, *Mercenaries, Thomsonerigns*, sf. 91
- 87 Thomson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, sf. 90-91.
- 88 Latzko, "The Market for Mercenaries."
- 89 Lock, "Military Downsizing."
- 90 H. W. Parke, *Greek Mercenary Soldiers: From the Earliest Times to the Battle of Ipsus* (Oxford: Oxford University Press, 1933), sf. 18
- 91 George Wilnius, *The Merchant Warrior Pacified* (New York: Oxford University Press, 1991), sf. 11.
- 92 Lock, "Military Downsizing."
- 93 Mockler, *Mercenaries*, 1969, sf. 279.
- 94 Lester Langley ve Thomas Schoonover, *The Banana Men: American Mercenaries and Entrepreneurs in Central America, 1880-1930* (Lexington: University Press of Kentucky, 1995).
- 95 Thomson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, sf. 2.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

- 1 Executive Outcomes, Sandline ve Ibis Air gibi diğer şirketlerin de büyük işletmelerin parçaları olduklarından şüphelenilmektedir. Ama şirketler bunu ya inkâr eder, ya da -söylenenlere göre- kurumsal birliktelikleri offshore hesaplarla gizlemektedirler.
- 2 Peter Tickler, *The Modern Mercenary* (Londra: Thorsons, 1987), 15.
- 3 *Webster's Dictionary* (Springfield, Mass.: C. & G. Merriam Co., 1996) www.Dictionary.com'da bulunabilir.
- 4 Cenevre Sözleşmeleri 1977 Ek Protokolleri, Madde 47.
- 5 Anthony Mockler, *The New Mercenaries* (Londra: Sidgewick and Jackson, 1969), sf. xiii.
- 6 Contamine, *War in the Middle Ages*, 99.
- 7 Mockler, *The New Mercenaries*, sf. 21.
- 8 Aynı eserden.
- 9 Mockler'dan yapılan alıntıya göre bu ilanlardan bir tanesi şöyleydi: "Aylık 100 Pound'un üzerinde bir maaşla, farklı bir şekilde çalışmaya istekli, fit genç adamlar aranmaktadır. İlgilenenler, mesai saatleri dahilinde 838-5203 numaralı telefonda başvuruda bulunmalıdır. İlk etapta altı aylık bir iş teklif edilecektir. İşe hemen başlanacaktır." Mockler, *The New Mercenaries*, sf. 61.
- 10 Mockler, *The New Mercenaries*, sf. 62. Kongo'daki paralı askerlerin profesyonel olmayışlarından duydukları gurur, özel askeri şirketlerin kendi çalışanlarını ne kadar yakından değerlendireceklerine göre de farklılık gösterir.
- 11 Kevin O'Brien, "PMCs, Myths, and Mercenaries: The Debate on Private Military Companies," *RUSI Journal* (Şubat 2000).
- 12 Kevin O'Brien, "Military Advisory Groups and African Security: Privatized Peace-keeping," *International Peacekeeping* 5, sayı 3 (Sonbahar 1998).
- 13 "Foreign Special Operations Forces," *Special Warfare: Professional Bulletin of the John F. Kennedy Special Warfare Center and School* 11, Sayı: 2 (Bahar

1998). Bu eğilime, Ukrayna'da 1990'larda kitle ordusunda küçülmeye gidilmesi, ekonomideki tedirgin edici değişiklikler ve suç oranındaki hızlı artış gibi olaylar yön vermiş gibi görünür.

- 14 Beyaz Lejyon hakkındaki bilgiler: Sean Boyne, "Mercenaries in Zaire," *Jane's Intelligence Review* 9, sayı: 6 (Haziran 1997): 278-281; Alex Vines, "Mercenaries and the Privatisation of Security in Africa in the 1990s," *The Privatisation of Security in Africa*, editörler Greg Mills ve John Stremmler (Pretoria: Güney Afrika Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, 1999); O'Brien, "Military Advisory Groups and African Security"; "Serb Snatched by Rouge NATO Bounty Hunter," *Sunday Times*, 23 Temmuz 2000. Bkz. www.Sunday-times.co.uk
- 15 Abdel-Fatau Musah ve Kayode Fayemi, *Mercenaries: An african Security Dilemma* (Londra: Pluto Pres, 2000). Özünde hiçbir farklılık görmeyerek özel askeri şirketleri eleştiren başka iki kişi de, Guy Arnold ve Anna Leander'dır. Guy Arnold, *Mercenaries*, (Londra: St. Martin's Pres, 1999); Anna Leander, "Global Ungovernance," Kopenhag Barış Araştırmaları Enstitüsü (COPRI – Copenhagen Peace Research Institute) Çalışma Tablosu, 2002.
- 16 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu, "paralı askerlerin insan haklarına aykırı davranma ve kişilerin kendi kaderlerini tayin etme haklarına engel teşkil etme yolunda kullanılmasına ilişkin rapor." 53. Oturum, Madde 7, Özel Rapörtör, 20 Şubat 1997.
- 17 Juan Carlos Zarate, "The Emergence of a New Dog of War: Private International Security Companies, International Law, and the New World Order," *Stanford Journal of International Law* 34 (Kış 1998): 75-156.
- 18 Bkz. Ek 1.
- 19 Andrew Giligan, "Inside Lt. Col. Spicer's New Model Army," *Sunday Telegraph*, 24 Kasım 1998.
- 20 Miller, *East Indiamen*, 1980, sf. 63.
- 21 David Shrearer, *Private Armies and Military Intervention* (Londra: Uluslararası Stratejik Çalışmalar Enstitüsü (IISS)), Adelphi Raporu no. 316, Şubat 1998, sf.21.
- 22 Xavier Renou, "Promoting Destabilization and Neoliberal Pillage: The Utilization of Private Military Companies for Peacekeeping and Peace Enforcement Activities in Africa," başlıklı rapor, Uluslararası Çalışmalar Birliği (ISA)/ Amerikan Siyaset Bilimi Birliği (APSA) Uluslararası Güvenlik Konferansı, Denver, Kasım 2000.
- 23 Paravan şirketler üzerine daha fazla bilgi edinmek için Bkz. Christopher Robbins, *Air America: The Story of the CIA's Secret Airlines* (New York: G. P. Putnam's Sons, 1979).

- 24 Ken Silverstein, "Mercenary Inc.?" *Washington Business Forward*, 26 Nisan 2001.
- 25 Ancak bu demek değildir ki, aslında paravan olup da özel şirket görünümünde faaliyetlerde bulunulması ihtimaline karşı ihtiyatlı davranılmasın. Iris Service ve ABAC gibi bazı Fransız firmalarının özerk olmadığı, kurumsal olarak Fransız istihbaratıyla bağlantılı olabileceği düşünülür. Bu nedenle bu tip şirketler, bu çalışmada özel askeri endüstriye ilişkin yapılan değerlendirmelere dahil değildir. Renou, "Promoting Destabilization" ve O'Brien, "Military Advisory Groups."

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

- 1 2. bölümde belirtildiği gibi, hem arz hem de talep taraflarında, daha önceki dönemlerde olduğu gibi, doruğa ulaşan çatışmaların sonuçlanmasının ardından da benzer durumlar geçerliliğini sürdürdü.
- 2 Andrew Gilligan'ın Albay Tim Spicer'dan yaptığı alıntı, "Inside Lt. Col. Spicer's New Model Army," *Sunday Telegraph*. 22 Kasım 1998.
- 3 "Savaş" ya da "çatışma bölgesi"nin ne olduğunun belirlenmesi, aslında oldukça basit olması gereken bir şeyin etrafında dönen, siyaset biliminin en eski anlaşmazlıklarındandır. Birçok çalışma, 1000 kişinin ölüp ölmediği gibi ham istatistiki ölçütler kullanır. Ama bu, tartışmalı ve çoğunlukla hatalı değerlerden yola çıkılarak ve şiddet bağlamından ve bunun yarattığı etkiden bağımsız bir halde yapılıyor gibi görünür. Bu kitabın amacı doğrultusunda, bir devletin çatışmada olup olmadığını belirlemek için hem niteliksel hem de niceliksel olarak siyasi, sosyal, ekonomik ve askeri ölçütleri bir arada bulunduran, "Ulusal Savunma Konseyi Vakfı"nın (NDCF) verileri kullanıldı.
- 4 "Internal Conflict: Adaptation and Reaction to Globalisation," *Cornerhouse*, Briefing 12, 1999, <http://cornerhouse.icaap.org/briefings/12.html>; Ted Robert Gurr, Monty G. Marshall ve Deepa Khosla, *Peace and Conflict 2000: A Global Survey of Armed Conflicts, Self-Determination Movements, and Democracy* (Collage Park Md.: Uluslararası Gelişim ve Çatışma Yönetimi Merkezi, Maryland Üniversitesi, 2000), <http://www.bsos.umd.edu/cidcm/peace.htm>; Taylor B. Seybolt, (Uppsala Çatışma Verileri projesiyle işbirliği içinde), "Major Armed Conflicts," SIPRI Yıllığı 2000 (Oxford: Oxford University Press, 2000), sf. 15-75; Peter Wallensteen ve Margareta Sollenberg, "Armed Conflict 1989-99," *Journal of Peace Research* 37, sayı: 5 (Mayıs 2000): 649-635.
- 5 Crawford Young, "The African Colonial State Revisited" *Governance* 11, sayı 1 (Ocak 1998): 114.
- 6 Michael Brown, "The Cause of Internal Conflict," *World Security: Challenges for a New Century*, Michael Klare ve Yogesh Chandrani editörlüğünde (New York: St. Martin's Press, 1998), sf. 181.
- 7 William Thom, "Africa's Security Issues through 2010," *Military Review* (Ordu Bakanlığı Bülteni 100-99-5/6, cilt 80, sayı 4 (Temmuz-Ağustos 2000), <http://www.cgsc.army.mil/milrev/English/JulAugoo/thom.htm>)

- 8 William Reno, *Warlord Politics and African States* (Boulder, Colo.: Lynne Rienner, 1998), sf.1.
- 9 Jeremy M. Weinstein, "Africa's 'Scramble for Africa': Lessons of a Continental War," *World Policy Journal* 17, sayı 2 (Yaz 2000).
- 10 Duffield, *Internal Conflict*.
- 11 Michael Renner, "The Global Divide: Socioeconomic Disparities and International Security," *World Security: Challenges for a New Century*, Michael Klare ve Yogesh Chandrani editörlüğünde (New York: St. Martin's Press, 1998), sf. 275.
- 12 P.W. Singer, "Caution: Children at War," *Parameters* 31, sayı 4 (Kış 2001).
- 13 Thomas Homer-Dixon. "Environmental Scarcities and Violent Conflict: Evidence from Cases," *International Security* 19, sayı 1 (Yaz 1994): 5-40.
- 14 Ian Lesser, *Countering the New Terrorism* (Santa Monika: RAND Corporation, 1999).
- 15 Ralph Peters, "The New Warrior Class," *Parameters* 24 (Yaz 1994): 24; John Keegan, "Natural Warriors," *Wall Street Journal*, 27 Mart 1997, sf. A20.
- 16 Amerika'nın eski uyuşturucu çarı General Barry McCaffrey'nin FARC hakkında dedikleri gibi; "Onların taburlarından birinde, Kolombiya ordusunun sahip olduğundan daha çok sayıda otomatik silah bulunur," Philip Rees, "Colombia-Drug Wars," BBC, 11 Kasım 2000. Bu karteller daha sonrasında Rus yapımı denizaltılara bile sahip olmuştur. Jan Mckirk, "Drug Sub in Andes Linked to Russians" *The Independent*, 10 Eylül 2000.
- 17 Andre Linard, "Mercenaries SA," *Le Monde Diplomatique*, Ağustos 1998, sf. 31. www.monde-diplomatique.fr/1998/08/Linard/10806.html; Christopher Goodwin, "Mexican Drug Barons Sign Up Renegades from Green Berets," *Sunday Times*, 24 Ağustos 1997; Patrick J. Cullen, "Keeping the New Dog of War on a Tight Lease," *Conflict Trends*, sayı 6 (Temmuz 2000). <http://www.acord.org.za/publications/ct6/issue6.html>; James Adams, *The Next World War* (New York: Simon & Schuster, 1998), sf. 105.
- 18 Samia Aout et al., "Towards a Spiral of Violence? – The Dangers of Privatizing Risk Management in Africa," Memorandum, Kongo'da İnsan Hakları, Gelişme ve Barış ve Kanada'da Mayın Gözlemi konuları üzerinde faaliyet gösteren çalışma grubu, Şubat 2000.
- 19 Shearer, *Private Armies and Military Intervention*, sf. 27.
- 20 C. J. Van Bergen Thirion, "The Privatisation of Security: A Blessing or a Menace?" Güney Afrika Savunma Koleji Raporu, Mayıs 1999.
- 21 Lock, "Military Downsizing," 1998. Ve hatta karşı istihbarat ve güvenlik üzerine çalışan bir şirket (Centre for Counterintelligence and Security Studies), eski KGB ajanlarıyla, bir zamanlar onların izini süren eski FBI çalışanları tarafından ortaklaşa yönetilmektedir.

- 22 Stephen Zamparrelli, "Contractors on the Battlefield: What Have We Signed Up For?" Hava Harp Akademisi Araştırma raporu, Mart 1999.
- 23 Sadece son birkaç yılda, Birleşik Devletler'in askeri yükümlülüklerinde yüzde üç yüz oranında bir artış olmuştur ve bunlar azalacağı benzemez. Donald T. Wynn, "Managing the Logistics-Support Contract in the Balkans Theater," *Engineer* (Temmuz 2000), <http://call.army.mil/call/trngqtr/tq4-00/wynn.htm>
- 24 Bonn Uluslararası Kalkınma Merkezi (BICC), *An Army Surplus-The NVA's Heritage*, BICC Özeti sayı 3, 1997. www.bicc.de/weapons/brief
- 25 BICC, *An Army Surplus*.
- 26 Greg Mills ve John Stremlau, "The Privatisation of Security in Africa: An Introduction", *The Privatisation of Security in Africa*, editörler Greg Mills ve John Stremlau (Pretoria: Güney Afrika Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, 1999), sf. 4.
- 27 Stephen Metz, *Refining American Strategy in Africa*, ABD Kara Harp Akademisi, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Nisan 2000, sf. 24. <http://carlisle-www.army.mil/usassi/ssipubs/pubs2000.htm>
- 28 Michael Ruppert, "When the Children of the Bull Market Begin to Die," *From the Wilderness* (Ekim 2000).
- 29 Michael Klare, "The Kalasnikov Age," *Atom Bilimcileri Bülteni* 55 (Bulletin of the Atomic Scientists), sayı 1 (Ocak/Şubat 1999). <http://www.bullatomsci.org/issues/1999/jf99/jf99klare.html>
- 30 Robert Neild, "Expose the Unsavory Business behind Cruel Wars," *International Herald Tribune*, 17 Şubat 2000.
- 31 Jasit Singh, *Light Weapons and International Security* (Yeni Delhi Savunma Çalışmaları ve Analizleri Enstitüsü, 1995).
- 32 Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Graça Machel'in Uzman Raporu, "Impact of Armed Conflict on Children." Belge A/51/306 & Ek 1. 26 Ağustos 1996.
- 33 David Kaiser, *Politics and War* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1990).
- 34 Lock, "Military Downsizing."
- 35 Van Creveld, *The Rise and Decline of the State*, sf. vii.
- 36 Thomas Friedman, *The Lexus and the Olive Tree* (New York: Farrar, Straus ve Giroux, 1999).
- 37 Bu düşüş, bilhassa Sudan, Somali ve Zaire gibi, eskiden savaş alanında çok güçlü olan ve o dönemde aldıkları destek, yüzde altmış ila yüzde yüz arasında değişen oranlarda azalan ülkeler için çok mühimdi. Afrika için Küresel Koalisyon, *Afrika'nın Ekonomik ve Sosyal Trendleri*, 1999/2000 Yıllık Raporu. www.gca-cma.org
- 38 Metz, *Refining American Strategy*, sf. 8.

- 39 Van Creveld, *The Rise and Decline of the State*, sf. 337.
- 40 Neild, "Expose the Unsavory Business behind Cruel Wars."
- 41 William Thom, "The African Military: Problems and Prospects," *African Digest* 18, say 2 (Eylül 1995): sf. 8.
- 42 Herbert Howe, *Ambiguous Order: Military Forces in African States* (Boulder, Colo.: Lynne Rienner, 2001), sf. 40-61.
- 43 Anthony D. Marley, "Problems of Terminating Wars in Africa," *Small Wars and Insurgencies* 8, sayı 3 (Kış 1997): 116.
- 44 Afrika için Küresel Koalisyon, *Afrika'nın Ekonomik ve Sosyal Trendleri*, 1999/2000 Yıllık Raporu. www.gca-cma.org; Herbert Howe, *Ambiguous Order: Military Forces in African States* (Boulder, Colo.: Lynne Rienner, 2001).
- 45 Metz, *Refining American Strategy*, sf. 8.
- 46 Herbert Howe, "To Stabilize Tottering African Governments," *Armed Forces Journal International* (Kasım 1996).
- 47 Örneğin, ABD Savunma Bakanlığı'nın bir çalışmasının sonucunda şu görüldü ki; 46 Afrika ordusundan hiçbirisi personel ve teçhizat nakliyesinde süreklilik sağlayamazken, bunlardan yalnızca 7 tanesi bir dış hareket için ancak tek bir tabur görevlendirebildi. Howe, *Ambiguous Order*.
- 48 Jason Sherman, "Arm's Length," *Armed Forces Journal International* (Eylül 2000): 30.
- 49 "South Africa-Nigeria: Military relationship," *IRIN*, 18 Nisan 2000.
- 50 Ivan Watson, "Aiming at African Peace," *San Francisco Chronicle*, (26 Ocak 2001) sf. 12.
- 51 "South Africa's Army 'Unfit'" *BBC News*, (15 Temmuz 2002). http://news.bbc.co.uk/1/hi/english/world/africa/sewsid_2129000/2129563.stm
- 52 P.W. Singer, "Aids and International Security," *Survival* 44, Sayı 1 (Bahar 2002): sf. 145-158.
- 53 *U.S. International Response to HIV/AIDS*, Washington: Department of State (Ocak 1999), http://www.state.gov/www/global/oes/health/1999_hivaids_rpt/contetnts.html
- 54 Claire Bisserker, "Africa's Military Time Bomb, Johannesburg Financial Mail (11 Aralık 1998).
- 55 Herbert Howe, "Global Order and Security Privatization" *Strategic Forum*, Sayı 140 (Mayıs 1998), Institute for National Strategic Studies, National Defense University, <http://www.ndu.edu/inss/strforum/forum140.html>
- 56 Örneğin 2000 yılında, Amerika'nın önceliklerindeki çift taraflı bölgeleri ortaya koyan *America's National Interest* raporunda, koca Afrika kıtasından bir kez bile bahsedilmemiştir. *Amerika'nın Ulusal Çıkarları Komisyonu*, *America's National Interest*, (Temmuz 2000).
- 57 Edward N. Luttwark, "Where are the Great Powers: At Home with the Kids,"

Foreing Affairs (Temmuz-Ağustos 1994).

- 58 James Adams, *The Next World War*, sf. 279.
- 59 Hohn Diamond, "Wary U.S. Offers Little Help in Sierra Leone Crisis," *Chicago Tribune* (18 Mayıs 2000).
- 60 Maria Dowling and Wincent Feck. "Joint Logistics and Engineering Contract," *Contractors on the Battlefield*, Air Force Logistics Management Agency (Aralık 1999).
- 61 Jeffrey Ulbrich, "French No Longer Africa Gendarmes," AP (23 Mayıs 2001). Shearer, *Private Armies and Military Intervention*, sf. 29.
- 62 General Jean-Paul Raffene. Fransa'nın bu kararı almasında etkili olan birkaç unsur vardı. Bunların arasında, siyasi liderlikte bir değişiklik ve Fransa'nın ordusunda küçülmeye giderek, onu tümüyle gönüllük esasına dayanan bir yapı haline getirme kararı-ki Raffene'e göre bu, Fransa'nın denizaşırı müdahalelerini azaltırdı-yer alıyordu. Jim Ficher-Thompson, "French General Detail Renewed Commitment to Africa," USIS (3 Haziran 1999). <http://www.eucom.mil/programs/acri/usis/99juno03.htm>
- 63 Gilligan, "Inside Lt. Col. Spicer's New Model Army."
- 64 Dennis Jett, *Why Peacekeeping Fails* (New York: Palgrave, 1999) sf. 18.
- 65 Margaret Karns and Karen Mingstü, "The Evolution of United Nations Peacekeeping and Peacemaking: Lessons from the past and Challenges for the Future," in *World Security: Challenges for a New Century*, ed. Michael Klare and Yogesh Chandrani (New York: St. Martin's Press, 1998)
- 66 Stephem Mbogo, "Mercenarie? NO, PMCs." *West Africa Magazine*, (18 Eylül 2000) sf. 10-13.
- 67 Mark Malan, "Lean Peacekeeping Turns Mean Crisis and Response in Sierra Leone," ISS güvenlik seminerinde sunulan rapor, Güney Afrika (18 Mayıs 2000)
- 68 Örneğin, Sierra Leone'deki Birleşmiş Milletler operasyonuna dahil olan ülkeler arasında Bangladeş, Bolivya, Kanada, Çin, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Mısır, Fransa, Gambiya, Gine, Endonezya, Hindistan, Ürdün, Kenya, Kırgızistan, Malezya, Bali, Nepal, Yeni Zelanda, Nijerya, Norveç, Pakistan, Rusya, Slovakya, İsveç, Tanzanya, Tayland, Birleşik Krallık, Uruguay ve Zambiya yer alır.
- 69 Chris McGreal, "Nigerian Peace Force Accused of Sabotage," *Guardian*, (14 Eylül 2000) <http://www.guardianunlimited.co.uk/international/story/0,3604,366353,00.html>
- 70 Van Creveld, *The Rise and Decline of the State*, sf. 384.
- 71 Christopher Piening, *Global Europe: The European Union in World Affairs* (Boulder, Colo.: Lynne Rienner, 1997); Kenichi Ohmae, *The End of the Nation State: The Rise of Regional Economies* (New York: Free Press, 1995).
- 72 ACRI hakkında daha fazla bilgi almak için, bkz. <http://www.eucom.mil/programs/acri/> ve <http://www.usinfo.state.gov/regional/af/acri/>

- 73 Charles Tilly, *The Formation of National States in Western Europe* (Princeton: Princeton University Pres, 1975).
- 74 Jessica Matthews, "It's Not Just Governments That Make War and Peace Now," *New York Times*, 28 Kasım 1998.
- 75 Stephen Metz, *Armed Conflict in the Twenty-first Century: The Information Revolution and Postmodern Warfare* (Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, ABD Kara Harp Akademisi, 2000), sf. 62, <http://carlisle-www.army.mil/usassi/ssipubs/pubs2000/conflict/conflict.htm>
- 76 Neild, "Expose the Unsavory Business behind Cruel Wars."
- 77 Metz, *Armed Conflict*, sf. 54. Bu grupların hükümet temsilcilerine nazaran sahip oldukları teknik avantajlara ilişkin ayrıntılı bilgi için Bkz., Paul Kaihla, "The Technology Secrets of Cocaine Inc." *Business 2.0* (Haziran 2000). www.business2.com
- 78 William Broad, "Private Ventures Hop efor Profits on Spy Satellites," *New York Times*, 10 Şubat 1997, sf. 1.
- 79 Chris Westwood, "Military Information Operations in a Conventional Warfare Environment," Hava Kuvvetleri Araştırmaları Merkezi Raporu no. 47, 1995. www.defense.gov.au/apsc/publish/paper47.htm; Tom Reagan, *Wars of the Future...Today*, *Christian Science Monitor*, 24 Haziran 1999.
- 80 Metz, *Armed Conflict*, sf. 14.
- 81 Michael Mandelbaum, "Is Major War Obsolete?" *Survival* 40 (Kış 1998) sf. 35.
- 82 Martin Van Creveld, *Technology and War* (New York: Free Pres, 1989), sf.1.
- 83 Aynı eserde, sf. 378.
- 84 Savunma Alternatifleri Projesi tarafından üstlenilen "RMA Veri Tabanı." <http://www.comw.org/rma/>
- 85 Pentagon zaten, ekonomik nedenlerden ötürü en güvenli olmaktan ziyade en etkin maliyete sahip sistemleri kullanan bir ticari telekomünikasyon altyapısına güvenir. Metz, *Armed Conflict*, xiii; "\$2.4 Billion Needed for Pentagon Computer Security." UPI, 13 Eylül 2000.
- 86 "NSA Head: Tech Weakness Makes U.S. Vulnerable," CNN.com, 12 Şubat 2001.
- 87 Buna en iyi örnek, bu alemde özel grupların gücünü kanıtlayan "Eligible Receiver"dı. Özel olarak tutulan 36 bilgisayar korsanından oluşan bir tim, hükümetin 36 ağının üst kullanıcı erişimini (en üst düzey kontrol) ele geçirdi. Bunlar her büyük şehirde elektrik kesintisi yaratma, askeri haberleşmeyi aksatma yetisine sahiptiler ve hatta deniz üzerindeki donanma araçlarının bilgisayar sistemlerine erişim sağlayabiliyorlardı. NSA'nın bu timi dışarıdan rahatlıkla tuttuğu gerçeği, böyle bir timin herhangi biri için de çalışabilecek olduğunu gösterir. Chris Westwood, "Military Information Operations in a Conventional Warfare Environment," Hava Kuvvetleri Araştırmaları Merkezi Raporu no. 47, 1996. www.defense.gov.au/aerospacecentre/publish/paper47.htm

- 88 Rathmell, 1998.
- 89 Metz, *Armed Conflict*, sf. 76.
- 90 Carl Conetta ve Charles Knight, *Defense Sufficiency and Cooperation: A U.S. Military Posture for the Post-Cold War Era*, Savunma Alternatifleri Projesi Brifing Raporu 9, 1 Mart 1998, sf. 31.
- 91 Birkaç sayısal veri bu noktayı gösterebilir. Amerikan Savunma Bakanlığı'nın 2.3 milyon kişiden oluşan tam zamanlı personeli arasından sadece 200.000'i savaş konumlarındadır. Sahadaki her birlik için belli destek görevlerini üstlenen 4 sivil bulunur. Business Executives for National Security Tooth to Tail Commission, "Defense Department Headquarters-Too Many Chiefs, Not Enough Warriors," Güncellenme no. 7, 14 Kasım 1997. www.bens.org/pubs'da bulunabilir.
- 92 Westwood, *Military Information Operations*.
- 93 Thomas Adams, sf. 115. Ancak Adams şirketleri, 3. bölümde incelenen bir pozisyon olan, eski paralı askerler adı altında tanımlar.
- 94 Eugene Smith, "The New Condottieri and U.S. Policy," *Parameters* (Kış 2002-2003): 116.
- 95 James Adams, *The Next World War* (New York: Simon & Schuster, 1998), sf. 113.
- 96 Earl Eldridge, "Civilians Put Expertise on the Front Line," *USA Today*, 8 Aralık 2001.
- 97 Loren Thompson, "American Civilians Go Off to War Too," *Baltimore Sun*, 26 Mayıs 2002.
- 98 Bryan Bender, "Defense Contracts Quickly Becoming Surrogate Warriors," *Defense Daily*, 28 Mart 1997, sf. 490.
- 99 Michael Ignatieff, *The Warrior's Honor: Ethnic War and the Modern Conscience* (New York: Henry Holt, 1998).
- 100 Mats Berdal ve David Malone editörlüğünde, *Greed and Grievance: Economic Agendas in Civil Wars* (Boulder, Colo.: Lynne Rienner, 2001).
- 101 Metz, *Armed Conflict*, sf. 24.
- 102 Mary Kaldor, *New and Old Wars* (Stanford: Stanford University Pres, 1999), sf.1.
- 103 Blaine Harder, "Africa's Gems: Warfare's Best Friend," *New York Times*, 6 Nisan 2000.
- 104 Paul Collier ve Anke Hoeffler, "Greed and Grievance in Civil War," *Dünya Bankası Siyaset Araştırmaları Raporu*, no. 2355, Mayıs 2000.
- 105 Kaldor, *New and Old Wars*, sf. 102.
- 106 Duffield, "Internal Conflict."
- 107 Bunun tipik bir örneği, Marksist devrimci bir grup olarak bir araya gelen ve şu anda uluslararası kokain ticaretinin önde gelen aktörlerinden olan, Kolombiya'daki FARC örgütüdür. Michael Klare, "The Kalasnikov Age,"

- Atom Bilimcileri Bülteni* 55 (Bulletin of the Atomic Scientists), sayı 1 (Ocak/Şubat 1999). <http://www.bullatomsci.org/issues/1999/jf99/jf99klare.html>
- 108 Eric Berman, *Re-Armament in Sierra Leone*, Hafif Silahlar Anketi Geçici Raporu 1, Kasım 2000.
- 109 "Sierra Leone: Briefing on the Civil War," IRIN, 31 Mayıs 2000.
- 110 Douglas C. North, *Institutions, Institutional Change, and Economic Performance* (Cambridge: Cambridge University Press, 1990); Geoffrey Garrett ve Barry Weingast, "Ideas, Interests, and Institutions," Judith Goldstein ve Robert Keohane editörlündeki *Ideas and Foreign Policy*, (Ithaca: Cornell University Press, 1993).
- 111 Harvey Feigenbaum ve Jeffrey Henig, "Privatization and Political Theory," *Journal of International Affairs* 50 (Kış 1997): 338.
- 112 "The Thatcher Revolution," *Economist*, 21 Eylül 1996, sf.8.
- 113 Örneğin, İtalya'da 1983'ten 1989'a kadar devlet varlıklarında 5 milyar dolarlık bir elden çıkarma söz konusu oldu. Uzun zamandır devletçiliğin hüküm sürdüğü Fransa'da sadece 1987'de 11,5 milyarlık özelleştirmeye gidildi. Devlet çalışanlarının sayısında büyük bir düşüş oldu. Van Creveld, *The Rise and Decline of the State*, sf. 370.
- 114 Duffield, *Internal Conflict*.
- 115 Van Creveld, *The Rise and Decline of the State*, sf. 376.
- 116 *Privatization 1998*: Reason Public Policy Institute, Özelleştirme üzerine 12. Yıllık Rapor, 1997.
- 117 *Privatization 1997: A Comprehensive Report on Contracting, Privatization, and Government Reform*, Reason Public Policy Institute, Özelleştirme üzerine 11. Yıllık Rapor, 1997.
- 118 Lock, "Military Downsizing."
- 119 William Reno, "Foreign Firms, Natural Resources, and Violent Political Economies," *Social Science Forum*, 21 Mart 2000.
- 120 Lock, "Military Downsizing."
- 121 *Privatization '98*.
- 122 Bu dinamik hakkındaki bir tartışma için bkz. David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt ve Jonathan Perraton, *Global Transformations: Politics, Economics, and Culture* (Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1999), sf. 103-123.
- 123 Duffield, *Internal Conflict*.
- 124 "Outsourcing 2000," *Fortune*, 29 Mayıs 2000.
- 125 Paul Taibel, "Outsourcing & Privatization of Defense Infrastructure." Ulusal Güvenlik Raporu idarecileri, 1998. <http://www.bens.org/pubs/outsrce.html>'de bulunabilir.
- 126 Ulusal Güvenlik Komisyonu idarecileri, "After Kosovo: Operation Restore

- Balance." Güncellenme no. 33, 25 Mayıs 1999. <http://www.bens.org/pubs/outsrce.html>'de bulunabilir.
- 127 "Outsourcing 2000."
- 128 Ulusal Güvenlik Komisyonu idarecileri, "Logistics Transformation: DoD's Opportunity to Partner with thr Private Sector," sayı özeti, Ekim 1999. <http://www.bens.org/pubs>'de bulunabilir.
- 129 Taibel, *Outsourcing & Privatization of Defense Infrastructure*, 1999.
- 130 Ulusal Güvenlik Komisyonu idarecileri, "Logistics Transformation."
- 131 Van Creveld, *The Rise and Decline of the State*, sf. 417.
- 132 Aynı eser, sf. 406.
- 133 Jenny Irish, *Policing for Profit*, ISSS Monograph Serisi, no. 39, 1999, sf.6.
- 134 Edward Blakely ve MARY Snyder, *Fortress America: Gated Communities in the United States* (Washington D.C.: Brookings Institution Press, 1997), sf. 126.
- 135 Aynı eser, sf. 133.
- 136 Elizabeth Rubin'den alıntı, "An army of One's Own," *Harper's Magazine*, Şubat 1997.
- 137 Jack Kelley, "Safety at a Price: Security Is a Booming, Sophisticated, Global Business," *Pittsburgh Post Gazete*, 13 Şubat 2000.
- 138 Martin Schoneich, "Fighting Crime with Private Muscle: The Private Sector and Crime Prevention," *African Security Review* 8, no. 5 (1998): 17.
- 139 Irish, *Policing for Profit*, sf. 5.
- 140 Christoper Coker, "Outsourcing War," *Cambridge Review of International Affairs* 13, no. 1 (1998): 95-113.
- 141 Blakely önceki için bir örnektir.
- 142 Kenneth Binmore ve Larry Samuelson, "An Economist's Perspective on the Evolution of Norms," *Journal of Institutional and Theoretical Politics* 150, no. 1 (1994); Geoffrey Garrett ve Barry Weingast, "Ideas, Interests, and Institutions," Judith Goldstein ve Robert Keohane editörlündeki *Ideas and Foreign Policy*, (Ithaca: Cornell University Press, 1993)
- 143 Van Creveld, *The Rise and Decline of the State*, sf. 409.
- 144 Richard Sennett, *The Fall of Public Man* (New York: Alfred A. Knopf, 1977).
- 145 Ruppert, "When the Children of the Bull Market Begin to Die."
- 146 Sinclair Dinnen, "Trading in Security: Private Security Contractors in Papua New Guinea," *Challenging the State: The Sandline Affair in Papua New Guinea*, editör Sinclair Dinen (Canberra: National Centre for Development Studies, Research School of Pacific and Asian Studies, Australian National University, 1997), sf. 11.
- 147 Juan Tamayo, "Colombian Guerrillas Fire on U.S. Rescuers," *Miami Herald*, 22 Şubat 2001.

BEŞİNCİ BÖLÜM

- 1 "Can Anybody Curb Africa's Dog of War?" *Economist*, 16 Ocak 1999.
- 2 Aynı eserden.
- 3 David Isenberg, "The New Mercenaries," *Christian Science Monitor*, 13 Ekim 1998, sf. 19.
- 4 Jeffery Herbst, "The Regulation of Private Security Forces," Greg Mills ve John Stremlau editörlüğündeki *The Privatisation of Security in Africa*, (Pretoria: Güney Afrika Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, 1999), sf. 118.
- 5 Daniel McGrory ve Nicholas Woods, "Soldiers for Sale," *London Times*, 9 Mayıs 1998.
- 6 Aynı eserden. McGrory ve Woods, Westgate ve Kent örneklerinde bir savaş alanında asker konuşlandırmanın günlük \$450'a kadar çıktığını belirtirken; diğerleri bunun günlük \$1000'a kadar çıktığını belirtir. Tüm bunlar işin tabiatına ve çevre koşullarına bağlıdır.
- 7 Tamamı gönüllülerden oluşan SAS, daha önce dışarıda iş aramak durumunda kalmamıştı. Michael Evans, "SAS Struggles for Recruits as Who Pays Wins," *Times*, 26 Şubat 2002.
- 8 Paul De La Garza ve David Adams, "Military Know-How Finds Niche-And Some Critics," *St. Petersburg Times*, 3 Aralık 2000.
- 9 Aynı eserden.
- 10 Esther Schrader, "Companies Capitalize on War on Terror," *Los Angeles Times*, 14 Nisan 2002; Lock, "Military Downsizing," 1998; Gumisai Mutume, "Private Military Companies Face Crisis in Africa," *Inter Press Service*, 11 Aralık 1998; Frost & Sullivan Investments ile yapılan yazışma, Eylül 2000; karşı tedbir anlamındaki 400 milyon dolarlık mayın pazarı, ya da 1999'da Amerika Birleşik Devletleri'nde özel askeri eğitime harcanan 2 milyar dolar gibi bazı alt sektör gelirlerini de belirtebiliriz.
- 11 International Alert, *The Politicisation of Humanitarian Action and Staff Security*, Çalışma Raporu (24 Nisan 2001).
- 12 Örneğin Armorgroup'un iç satışta görülen büyüme oranı ilk çeyrekte yüzde 27 ve toplam geliri yüzde 35 oldu. Armor Holdings, Inc. Reports Record Third Quarter Operating Results of \$0.22 per Diluted Share Before Merger & Integration Charges and Other Unusual Expenses," *PRNewswire*, 14 Kasım 2000.

- 13 Jack Kelley, "Safety at a Price: Security is a Booming, Sophisticated, Global Business," *Pittsburgh Post-Gazette*, 13 Şubat 2000.
- 14 Veri ve şekil Armor Holdings'ten elde edilmiştir. "Hissedarların yıllık toplantısının 15 Haziran 2000 tarihinde gerçekleşeceğine ilişkin vekil beyanı." Şirket raporu, Haizran 2000, sf. 12.
- 15 Gopal Ratman, "Defense News Top 100," *Defense News*, 30 Temmuz 2001, sf. 49.
- 16 Ken Silverstein, "Mercenary Inc.?" *Washington Business Forward*, 26 Nisan 2001.
- 17 Cyril Zenda, "Mine Tech Earns World Honours," *Financial Gazette* (Harare), 3 Mayıs 2002.
- 18 Justin Brown, "The Rise of the Private-Sector Military," *Christian Science Monitor*, 5 Temmuz 2000. <http://www.csmonitor.com/durable/2000/07/05/f-p3s1.shtml>
- 19 Frost & Sullivan şirketiyle yapılan yazışma, 2000.
- 20 David Isenberg, *Soldiers of Fortune Ltd.: A Profile of Today's Private Sector Corporate Mercenary Firms*. Savunma Merkezi İncelemesi (Kasım 1997).
- 21 C. J. Van Bergen Thirion, "The Privatization of Security: A Blessing or a Menace?" Güney Afrika Savunma Koleji Raporu, Mayıs 1999.
- 22 "Ex-SAS men in secret rescue," *New Zeland Herald*, 9 Mart 2000. <http://www.nzherald.co.nz>. Bu harekat onay formu olmaksızın ve hatta bölgede konuşlandırılan Yeni Zelanda askeri güçlerinin müdahaleleriyle yürütüldü. Bu durum da, şirketlerin nasıl olup da kendi hükümetlerinin aksi davranışlar sergileyebildiğinin bir başka örneğidir.
- 23 Kevin O'Brien, "PMCs, Myths, and Mercenaries: The Debate on Private Military Companies," *RUSI Journal* (Şubat 2000).
- 24 "Risky Returns: Doing Business in Chaotic and Violent Countries," *Economist*, 20 Mayıs 2000.
- 25 Alexi Barrionuevo, "Threat of Terror Abroad Isn't New for Oil Companies like Occidental," *Wall Street Journal*, 7 Şubat 2002; Alfredo Rangel suarez, "Parasites and Predators: Guerillas and Insurrection Economy of Colombia," *Journal of International Affairs* 53, sayı 2, (Bahar 2000): 577-601; Nancy Dunne, "Dope Wars (Part II): Crackdown on Colombia," *Financial Times*, 9 Ağustos 2000.
- 26 Jimmy Burns, "Corporate Security: Anxiety Stirred by Anti-Western Sentiment," *Financial Times*, 11 Nisan 2002.
- 27 "Corporate Security: Risk Returns," *Economist*, 20 Kasım 1999.
- 28 "Risky Returns: Doing Business in Chaotic and Violent Countries," *The Economist*, 20 Kasım 1999.
- 29 Savaşın yeni hali, mayınlama ve karlı geri dönüşlerin çoğunlukla çatışma potansiyeliyle yakından bağlantılı olacağı anlamına gelmektedir.

- 30 Kelley, "Safety at a Price"dan alınmıştır. Şirket, üst düzey koruma ve risk değerlendirmesi üzerinde uzmanlaşır.
- 31 William Reno, "Foreign Firms, Natural Resources, and Violent Political Economies," *Social Science Forum*, 21 Mart 2000. 1999. http://www.social-science-forum.org/new_page_27.html'de bulunabilir. Bu sözleşme daha sonra Amerikan hükümetinin ve Dünya Bankası'nın bağışlarıyla garanti altına alındı.
- 32 "Corporate Security: Risk Returns," *Economist*, 20 Kasım 1999.
- 33 www.airpartner.com. Rekabetin içindekilerden bir başkası da, küresel anlamda tıbbi yardım sunan bir şirket olan International SOS'tir, www.internationalsos.com
- 34 Herbst, "The Regulation of Private Security Forces," sf. 125.
- 35 Frost & Sullivan şirketiyle yapılan yazışma.
- 36 Anna Leander, "Global Ungovernance: Mercenaries, States and the Control over Violence," *Kopenhag Barış Araştırmaları Enstitüsü Çalışma Raporu*, 2002.
- 37 Colum Lynch, "Private Firms Aid U.N. Sanctions: Wider Intelligence Capacity Sought," *Washington Post*, Nisan 2001. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A44304-2001Apr20.html>
- 38 Antony Barnett, "Anger at Kosovo Mines Contract: Firm Accused of Human Rights Abuses Wins Million-pound Government Deal," *Observer*, 7 Mayıs 2000. http://www.observer.co.uk/uk_news/0,6903,218247,00.html
- 39 Kelley, "Safety at a Price."
- 40 Juan Carlos Zarate, "The Emergence of a New Dog of War: Private International Security Companies, International Law, and the New World Order," *Stanford Journal of International Law* 34 (Kış 1998): 75-156.
- 41 Armor Holdings, "IBNet Announces Joint Marketing Agreement with Armorgroup," Armorgroup basın açıklaması, 7 Nisan 2000. www.armorholdings.com'da bulunabilir. "Princes of Private U.S. Intelligence," *Intelligence Newsletter*, 8 Şubat 2001.
- 42 Bu birim aynı zamanda, Afganistan da dahil olmak üzere, yurtdışındaki Sovyet müdahalelerinde aktif rol oynamıştır. Moskova'da bulunan eski Amerika Savunma Ataşesi'yle yapılan görüşme, Haziran 2000.
- 43 ArmorGroup-Şirket Brifingi. ArmorGroup Pazarlama Sunumu, Şubat 2000.
- 44 "America's 100 Fastest-Growing Companies," *Fortune*, 6 Eylül 1999; "100 Fastest-Growing Companies," *Fortune*, Eylül 2000. <http://www.fortune.com/fortune/fastest/csnap/0,7130,45,00.html>
- 45 ArmorGroup-Şirket Brifingi. ArmorGroup Pazarlama Sunumu, Şubat 2000.
- 46 Brian Shepler, ArmorGroup-Şirket Brifinginden alıntılandığı üzere, SunTrust Equitable Securities Corporation için çalışan kıdemli bir Araştırma Uzmanı.

- 47 "Securicor to acquire Gray Security Services," *London Stock Exchange Regulatory News Service*, 15 Eylül 2000.
- 48 "L-3 Communications Announces Acquisition of MPRI," *Business Wire*, 18 Temmuz 2000. İlginç bir şekilde, L-3 aynı zamanda, ne zaman bir uçak düşse haberin kaynağını oluşturan uçuş kayıtlarını barındıran "kara kutu"ları da imal eder.
- 49 Silverstein, "Mercenary Inc.?"
- 50 Güney Afrika Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, "Private Security: Phantom Menace or Evil Empire?" *Intelligence Update*. (11 Mayıs 2000).
- 51 Vines, "Business Peace," 2. Bu, operasyonun ortasına gelinmişken Executive Outcomes'ın Devimci Birleşik Cephe'nin (RUF) iyi korunan sığınakları üzerine son bir darbe indirmek için Angola hareketlerinden personel çektiği Sierra Leone'de gerçekleşti.
- 52 Frederic C. Lane, *Profits from Power: Readings in Protection Rent and Violence Controlling Enterprises* (Albany: SUNY Pres, 1979) sf. 41, 44, 46.
- 53 Güney Afrika Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, "Private Security."

ALTINCI BÖLÜM

- 1 Aoul, 2000.
- 2 Zarate, *Emergence*.
- 3 Doug Brooks ve Hussein Solomon, 2000.
- 4 Spicer, sf. 41; O'Brien 2000; Doug Brooks, "Hope for the 'Hopeless Continent': Mercenaries," *Traders: Journal for the Southern African Region*, sayı 3 (Temmuz-Ekim 2000).
- 5 Güney Afrika Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, "Private Security: Phantom Menace or Evil Empire?" *Intelligence Update*. (11 Mayıs 2000).
- 6 Bir başka grup da, özel askeri şirketleri, özel güvenlik firmalarından müşteri listelerini temel alarak ayırmaya kalkışmıştır, ki her iki tarafın müşterilerinin bir diğerine geçebilir olması göz önüne alındığında bu da çok anlamlı değildir. International Alert, *Private Military Companies and the Proliferation of Small Arms: Regulating the Actors* (Ocak 2002).
- 7 Robert Mandel, "The Privatization of Security," *Armed Forces & Society* 28, sayı 1 (Sonbahar 2001): 129-152.
- 8 International Alert, *The Politicisation of Humanitarian Action and Staff Security*, Atölye Raporu, 24 Nisan 2001; Sean M. Lynn-Jones, "Offense-Defense Theory and Its Critics," *Security Studies* 4, sayı 4 (Yaz 1995): 660-691; Stephen Van Evera, "Offense-Defense, and the Causes of War," *International Security* 22, sayı 4 (Yaz 1998): 5-43.
- 9 James W. Davis, Jr., "Correspondence: Taking Offense at Offense-Defense Theory," *International Security* 24, sayı 3 (Kış 1998); Keir Lieber, "Grasping the Technological Peace: The Offense Defense Balance and International Security," *International Security* 25, sayı 1 (Yaz 2000): 179-206.
- 10 Söz konusu olan Amerikan ordusu olduğunda, bir internet taramasında 2460 referans bulunur.
- 11 Kara Kuvvetleri Bakanlığı, *Contracting Support on the Battlefield*, FM 100-10-2, 15 Nisan 1999.
- 12 *Privatization 1997: A Comprehensive Report on Contracting, Privatization, and Government Reform*, Public Policy Institute, 11th Annual Report on Privatization, sf.17.
- 13 Spicer, *An Unorthodox Soldier*, sf. 43.
- 14 "Can Anybody Curb Africa's Dogs of War," *Economist* (16 Ocak 1999).

- 15 Jay M. Garner, "The Next Generation of Threat to U.S. Military Superiority... 'Asymetric Niche Warfare,'" *Phalanx* 30, sayı 1 (Mart 1997); Alvin Toffler and Heidi Toffler, *War and Anti-War: Survival at the Dawn of the 21st Century* (Boston: Little, Brown, 1993); Ralph Peters, "The New Warrior Class," *Parameters* 24 (Yaz 1994).
- 16 Chris Gray, *Postmodern War: The New Politics of Conflict* (New York: Guilford Press (1997), sf. 126.
- 17 Bunun tarihi bir örneği, İsveçli mızraklı askerlerin 1479 yılında Fransız kuvvetine katılmasıdır. Halihazırda zaten Avrupa'daki en iyi yerel topçu ve süvari sınıfı olarak görülen askerlere sahip olan Fransa için İsveçli paralı askerlerin katılımı, Fransızların her türlü silaha sahip, tüm rakipleri karşısında net bir üstünlük kazanmasına neden oldu. Ve bu da ilerleyen onlarca yıl boyunca üstünlüklerini sürdürmelerini sağladı. McNeill, *The Pursuit of Power*, sf 119
- 18 "Can Anybody Curb Africa's Dogs of War?"
- 19 Doug Brooks, "Write a Cheque, End a War Using Private Military Companies to End African Conflicts," *Conflict Trends* sayı 6 (Temmuz 2000). <http://www.accord.org.za/publications/ct6/issue6.htm>
- 20 Daniel McGrory ve Nicholas Woods, "Soldiers for Sale," *London Times*, 9 Mayıs 1998.
- 21 Afrika için Küresel Koalisyon, *Afrika'nın Ekonomik ve Sosyal Trendleri*, 1999/2000 Yıllık Raporu. www.gca-cma.org
- 22 Justin Brown, "The Rise of the Private-Sector Military," *Christian Science Monitor* (5 Temmuz 2000).
- 23 İlginç bir şekilde, Booz-Allen & Hamilton gibi diğer şirketler, hem sivil hem de askeri danışmanlık bölümlerine sahiptir.
- 24 Spicer, *An Unorthodox Soldier*, sf. 42.
- 25 Bill Burnham, "Traction Doesn't Lie," *Inter@ctive Investor*, 1 Şubat 2000. <http://www.zdnet.com/ebusiness/stories/0,5918,2431101-4,00.html>
- 26 Şirketlerin bunu yapmasındaki etkenler Bölüm 11'de daha ayrıntılı olarak bulunabilir.
- 27 "Her şeyden önce bizler, özellikle komuta, kontrol, iletişim ve istihbarat düzeyinde askeri danışmanlarız." Spicer, *Unorthodox Soldier*, sf. 21
- 28 Peter Ticker, *The Modern Mercenary* (London: Thorsons, 1987), sf. 126.
- 29 Esther Schrader, "U.S. Companies Hired to Train Foreign Armies," *Los Angeles Times* (14 Nisan 2002).
- 30 Tim Cross, "Logistic Support for UK Expeditionary Operation," *RUSI Journal* (Şubat 2000).
- 31 Kara Kuvvetleri Bakanlığı, *Contractors on the Battlefield*, FM 100-21 (1999): 1-2; Vincent Transano, "History of the Seabees," Naval Historical Center, Kasım 2000. <http://www.history.navy.mil/faqs/faq67-1.htm>; William Huie,

- Can Do! *The Story of the Seabees* (New York: E. P. Dutton, 1944); Zamparrelli, sf. 5.
- 32 Mira Wilkins, ed., *The Free-Standing Company in the World Economy, 1830-1996* (Oxford: Oxford University Press, 1998), 3. In past historic contexts, such freestanding companies operated on the frontiers of the age and were closely associated with imperial ventures. Multinational corporations came later, building out through the creation of corporate branches of associated overseas companies.
 - 33 Craig Copetas, "It's Off to War Again for Big U.S. Contractor," *Wall Street Journal* (4 Nisan 1999) A21.
 - 34 Anrew Goodpaster, *When Diplomacy Is Not Enough*, Report to the Cornegie Commission on Preventing Deadly Conflict (Temmuz 1996) sf. 26.
 - 35 Thomas J. Milton, "The New Mercenaries-Corporate Armies for Hire," *Foreign Area Officers Association Journal* (1997).
 - 36 Bob Gilmour, "St. Albert Officer to Lead Forces' First Private Contract on Overseas Mission," *Edmonton Journal* (6 Temmuz 2000).
 - 37 Ian McDougall, "The New Supply Motto for the Canadian Forces Could Be 'Welcome to Wal-Mart,'" *Toronto Sun* (13 Mart 2002); "Military Outsourcing Plan Draws Fire from Unions," *CBC (Canadian Broadcastin Corporation)* (16 Mayıs 2002).
 - 38 General Omar Bradley put it thus, "Amateurs study strategy, professionals study logistics," *Air Force Field Manual 1-1: Basic Aerospace Doctrine of the United States Air Force* (Washington D.C.: U.S. Government Printign Office, 1992), 1:14.
 - 39 Jack Kelley, "Safety at a Price: Security is a Booming, Sophisticated, Global Business." Also Responsible for criminal policing, Pinkerton introduced such innovations as the mugshot and the rap sheet.
 - 40 Justin Brown, "Internet Challenges Old Assumptions About Spying," *Christian Science Monitor* (6 Nisan 2000).
 - 41 Andrew Rathnell, "The Privatization of Intelligence: A Way Forward for European Intelligence Cooperation," *Cambridge Review of International Affairs* 11, Sayı 2 (İlkbahar 1998): sf. 119-211.
 - 42 James Risen, "CIA Instructs Agencies to Use More Commercial Satellite Photos," *New York Times* (26 Haziran 2002).
 - 43 Toffler, *War and Anti-War*, sf. 161.
 - 44 Martin Chulov, "Anger over Private Spies," *Australian* (5 Temmuz 2001).
 - 45 "I Could Tell You, But I'd have to Kill You: The Cult of Classification in Intelligence," *Stratfor.com*, Weekly Global Intelligence Update (18 Eylül 2000).
 - 46 Stan Correy, "The Business of Cybersecurity-The War Against Privacy?" *Australian Broadcastin Corporation* (20 Ağustos 2000). <http://www.abc>.

net.au/rn/talks/bbing/s167110.htm; "The World War Web?" *Industry Standard* (12 Şubat 1999).

- 47 Tom Regan, "Wars of the Future... Today," *Christian Science Monitor* (24 Haziran 1999).
- 48 Correy, "Business of Cybersecurity."
- 49 Carl Franklin, "SAS General Dares to Fight Cyber-Terrorists," *U.K. Sunday Business* (26 Haziran 1999) www.idefense.com
- 50 Itochu, 1,027 iştirakçisiyle, dünyanın en büyük şirketleri arasında gelen bir Japon işletmesidir. <http://www.itochu.co.jp>

YEDİNCİ BÖLÜM

- 1 BM İnsan Hakları Komisyonu. "Paralı askerlerin insan hakları ihlalleri ve insanların egemenliğinin engellenmesinde bir araç olarak kullanılmasına ilişkin Rapor." 53. Oturum, 7. Madde, Özel Raportör, 20 Şubat 1997.
- 2 <http://www.netcentral.co.uk/-cobus/32BAT/>
- 3 Elizabeth Rubin, "An Army of One's Own," Harper's Magazine, February 1997.
- 4 Eski düşman tarafların EO bünyesinde aynı safta yer aldığı ifade edilmektedir. Fakat bu iddiaların doğruluğu kanıtlanmamıştır.
- 5 Andrew Donalson, "Like Nails from Rotting Wood," Sunday Times (Johannesburg) (1 Ekim 2000). <http://www.suntimes.co.za/2000/10/01/insight/ino1.htm>; Emsie Ferreira, "Koevoet: It was a Luvverly War," Dispatch, 28 Eylül 2000. www.dispatch.co.za/2000/09/28/features/KOEVOET.HTM
- 6 Shearer, syf.42; Isenberg, 1997; Howe, 2001.
- 7 Al J. Venter, "Market Forces: How Hired Guns Succeeded Where the UN Failed," Jane's International Defense Review, Mart 1998.
- 8 Rubin, "Army of One's Own."
9. Jim Hooper, "Diamonds are a Guerilla's Best Friend," Fielding Worldwide (1998).
- 10 Rubin, "Army of One's Own."
- 11 EO. Şirket web sayfası: www.eo.com, 7 Mart 1998. Bu adres artık çalışmamaktadır.
- 12 Yves Goulet, "Mixing Business With Bullets," Jane's Intelligence Review (Eylül 1997); Chris Gordon, "Mercenaries Grab Gems," Weekly Mail & Guardian, 9 Mayıs 1997; Shearer, Private Armies, 43; Isenberg, Soldiers of Fortune.
- 13 Tim Spicer, An Unorthodox Soldier: Peace and War and the Sandline Affair (Edinburgh: Mainstream Publishing, 1999), ve Jonathon Carr-Brown, "Sandline Paid Bribe to Win War Contract," Sunday Times, 2 Temmuz 2000. <http://www.sundaytimes.co.uk/news/pages/sti/2000/07/02/stinwenwso1024.htm>
- 14 The Impasse in Sierra Leone, Center for Democracy and Development (London, UK), www.cdd.org.uk/pubs/sierraleone.htm, Aralık 1999.
- 15 Alıntı. Gordon, "Mercenaries Grab Gems."

- 16 The Impasse in Sierra Leone.
- 17 Shearer, *Private Armies*; Venter, "Market Forces."
- 18 The Impasse in Sierra Leone.
- 19 Spicer, "Unorthodox Soldier," syf.190.
- 20 Goulet, "Mixing Business,;" Pech and Beresford, 1997; Al J. Venter, "Gunships for Hire," *Flight International* (21 Ağustos 1996): 32; Al J. Venter, "Sierra Leone's Mercenary War," *Jane's International Defense Review* (Kasım 1995).
- 21 Rubin, "Army of One's Own." Syf. 46.
- 22 EO web sayfası.
- 23 *Ibids*.
- 24 "Crude Awakening: The Role of Oil and Banking Industries in the Angolan Civil War and the Plunder of State Assets," *Global Witness* (Şubat 2000). <http://www.oneworld.org/globalwitness/>
- 25 *Ibid.*; BM Kalkınma Programı, BM İnsani Kalkınma Endeksi 2000. <http://www.undp.org/hdr2000/english/HDR2000.html>
- 26 Arnaldo Simoes, *Africa Portuguesa: A Colonizacao Construiu e a Descolonizacao?* (Torres Novas: Grafica Almondina, 1998). Angola em Chamas (Queluz, Portugal: Edicao Literal, 1977); Blaine Harden, "Africa's Gems: Warfare's Best Friend," *New York Times*, 6 Nisan 2000.
- 27 Spicer, *Unorthodox Soldier*, syf.144, O'Brien, "Military Advisory Groups," syf. 98.
- 28 Spicer, *Unorthodox Soldier*, syf. 144.
- 29 O'Brien, "Military-Advisory Groups," syf. 98.
- 30 Stephaans Brummer, "Investing in the Bibles and Bullets Business," *Weekly Mail & Guardian*, 16 Eylül 1994.
- 31 Spicer, *Unorthodox Soldier*, syf. 46.
- 32 Shearer, *Private Armies*. Şirketteki çoğu insan Clinton'un MPRI için böyle bir adım attığını düşünüyordu. Özel askeri şirket yetkilileriyle röportaj, Mayıs 2000, Haziran 2000.
- 33 Spicer, *Unorthodox Soldier*, syf. 44.
- 34 Philip van Niekerk, alıntı, Shearer, *Private Armies*, 48.
- 35 Shearer, *Private Armies*, 48. Yerel gözlemciler de Güney Afrikalıların farklarını ortaya koyduklarını düşünüyordu. Herbert Howe, "Global Order and Security Privatization," *Strategic Forum*, no. 140 (Mayıs 1998): 38.
- 36 Marina Jimenez, "Canadians Seek Fortune in Land of Anarchy, Violence," *The National Post* (Kanada), 23 Ağustos 1999. www.nationalpost.com/news.asp?f=990823/61015.html.
- 37 International Crisis Group (ICG). *Sierra Leone: Time for a New Military and Political Strategy*, ICG Africa Report no. 28 (11 Nisan 2001).

- 38 BM Kalkınma Programı, BM İnsani Kalkınma Endeksi 2000. <http://www.undp.org/hdr2000/english/HDR2000.html>
- 39 Ryan Lizza, "Sierra Leone, the Last Clinton Betrayal," The New Republic, Temmuz 2000. <http://www.tnr.com/072400/lizza072400.html>.
- 40 Daha fazla bilgi için bkz. P. W. Singer, "Caution: Children at War," Parameters 31, no.4 (Kış 2001).
- 41 Eylem insanları seçimlerde oykullanmaktan vazgeçirmek amacı taşıyordu. Hükümetin sloganı "Gelecek sizin elinizde." idi. ICG, Nisan 2001, syf. 10.
- 42 Al. J. Venter, "Sierra Leone's Mercenary War," Jane's International Defense Review, Kasım 1995.
- 43 Rubin, "Army of One's Own," 47.
- 44 Alex Vines, "Mercenaries and the Privatization of Security in Africa in the 1990s," in the Privatization of Security in Africa, ed. Greg Mills ve John Stremlau (Pretorya: South Africa Institute of International Affairs, 1999), syf. 70. Bu bölümde iki şey anlatılmaktadır: özel askeri şirketlerin etkinlik ve etkilerindeki farklılıklar ve askeri şirketlere bağlılığın getirdiği riskler. Bu açıdan adı kötüye çıkan GSG artık sözleşme kazanmakta zorlanıyordu.
- 45 Vines, "Mercenaries," Privatization, ed. Mills ve Stremlau, 53. Edinen bilgilere göre Branch şirketi yıllık 250.000 dolar kira ödemek ve elmasların yüzde 5'i ve toplam net gelirim yüzde 37'sini hükümete vermek kaydıyla tavizler elde etmiştir. Ancak yetkililer bu bilgileri yalanlıyorlar. Ama Sierra Leone yönetiminin parayı nasıl bulduğu hâlâ soru işaretidir.
- 46 William Reno, "Foreign Firms, Natural Resources and Violent Political Economies," Social Science Forum, 21 Mart 2000.
- 47 Peter Fabricus, "Private Security Firms Can End Africa's Wars Cheaply," Saturday Star (Johannesburg), 23 Eylül 2000. Bu tutum BM gücünün RUF güçlerinden çok korktuğu barış operasyonu ile tezat içindedir.
- 48 Stuart McGhie, "Private Military Companies: Soldiers of Fortune," Jane's Defense Weekly, 22 Mayıs 2002.
- 49 Glenn McKenzie, "Unruly Militia Defends Sierra Leone," Associated Press, 5 Temmuz 2000.
- 50 Shearer, Private Armies, syf. 51.
- 51 Khareen Pech ve David Beresford, "Africa's New Look"; Khareen Pech ve Yusef Hassan, "Sierra Leone's Faustian Bargain," Weekly Mail & Guardian, 20 Mayıs 1997.
- 52 ICG, "Sierra Leone," Nisan 2001.
- 53 Marina Jimenez, "Canadians Seek Fortune in Land of Anarchy, Violence," The National Post (Kanada), 23 Ağustos 1999. www.nationalpost.com/news.asp?f=990823/61015.html.

- 54 Allan Robinson ve arkdş. "Mercenaries Eye Sierra Leone," (Toronto) Globe & Mail, 1 Ağustos 1997; Colum Lynch, "US, Britain Implicated in Africa Coup," Boston Globe, 9 Mayıs 1998.
- 55 Kabila hükümeti şirketin parasını tam olarak ödeyemeyince şirket kendi başına kaldı ve sözleşmeyi sonlandırıp ülkeden ayrılmak zorunda kaldı.
- 56 Douglas Brooks, "The Business End of Military Intelligence: Private Military Companies," Military Intelligence Professional Bulletin, Eylül 1999.
- 57 Alex Vines, "The Business of Peace: 'Tiny' Rowland, Financial Incentives and the Mozambican Settlement," Accord: An International Review of Peace Initiatives. http://www.c-r.org/acc_moz/contents_moz.htm.
- 58 Reno, "Foreign Firms," syf. 47.
- 59 O'Brien, "Military-Advisory Grops," syf. 50-53.
- 60 Isenberg, Soldiers of Fortune.
- 61 Vines, "The Business of Peace," p. 2.
- 62 Chris Gordon, "Mercenaries Grab Gems," Weekly Mail & Guardian, 9 Mayıs 1997.
- 63 Herbert Howe, "To Stabilize Tottering African Governments," Armed Forces Journal International (Kasım 1996).
- Brummer, "Investing."
- 65 Alıntı, Daniel Burton-Rose ve Wayne Madsen, "Government of, by, and for the Corporations: Corporate Soldiers: The US Government Privatizes the Use of Force," Multinational Monitor 20 no. 3 (Mart 1999). <http://www.essential.org/monitor/mm1999/mm9903.07.html#rose>
- 66 Güney Afrika Cumhuriyeti, Dış Askeri Yardım Tasarısı no. 54, 1997, Pretorya: Savunma Bakanlığı, Nisan 1997.
- 67 Özel askeri şirket yetkilileriyle röportaj, Şubat 2001, Haziran 2001.
- 68 Kim Nossal, "Bulls to Bears: The Privatization of War in the 1990s," War, Money and Survival, ed. Gilles Carbonnier (Geneva: ICRC, Şubat 2000); Christopher Clapham, "Africa Security Systems: Privatization and the Scope for Mercenary Activity, Privatization of Security in Africa, ed. Mills ve Stremlau, syf. 40; Chris Dietrich, "The Commercialization of Military Deployment in Africa," African Security Review 9, no 1 (Ocak 2000).
- 69 "Executive Outcomes implicated in recruiting mercenaries," SABC News (27 Temmuz 2000). http://www.sabcnews.com/SABCnews/africa/central_africa/1,1009,2388,00.html
- 70 Özel askeri şirket yetkilileriyle röportaj, Temmuz 2000.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

- 1 Colum Lynch, "For US Firms War Becomes a Business," *Boston Globe*, 1 Şubat 1997.
- 2 David Shearer, *Private Armies and Military Intervention* (London: International Institute for Strategic Studies, Adelphi Paper no. 316, Şubat 1998), syf.. 39. Geçmiş görevler oldukça önemlidir.MPRI genellikle çatışmalara doğrudan katılmayan eski üst düzey askerlerden oluşuyordu.
- 3 Steve Alvarez, "MPRI: A Private Military," *Stars and Stripes*, 30 Ekim 2000.
- 4 Marco Mesrc, "Croats Trained by Pentagon Generals," *Balkanica*, Mayıs 1996.
- 5 Paul De La Carza and David Adams, "Military Aid . . . From the Private Sector," *St Petersburg Times*, 3 Aralık 2000.
- 6 Ed Softer, alıntı, Paul De La Garza and David Adams, "Military Know-How Finds Niche—And Some Critics," *St. Petersburg Times*, 3 Aralık 2000.
- 7 John Donahue, *The Privatization Decision: Public Ends, Private Means* (New York: Basic Boks, 1989), syf. 218. Zaten MPRI'nin sözleşmeyi kazanacağı biliniyordu. US House of Representatives, "The Current Situation in Bosnia and the Former Yugoslavia and Preparations of US Forces for Operation Joint Endeavor—Moliani-Levin Delegation," 4 Aralık 1995.
- 8 Ken Silverstein, "Privatizing War," *The Nation*, 7 Temmuz 1998.
- 9 Röportaj, Sarajevo Kasım 1996, Temmuz 1999.
- 10 1995 yılında hâlâ bu durumda olmasına karşın Sewall Bosna ve Hırvatistan'a birçok defa gitti. İnsanlar o ve ekibinin BM ambargolarını ihlâl ederek buralarda Amerika'nın yeni müttefiklerine askeri destek sağladığını düşünüyordu. MPRI'den Hırvatistan'a yardım yaptığına dair şüpheleniliyordu. Fransız bir komutan şunları kaydetmiştir: "Eğer askeri işlere karışmıyorlarsa orada ne işleri var? Sewall ve adamlarının oraya turistlik amaç için gittiğine mi inanalım?" Silverstein, "Mercenary, Inc."
- 11 Military Professional Resources Incorporated (MPRI). Webpage: www.mpri.com
- 12 Shearer, *Private Armies*.
- 13 Raymon Bonner, "War Crimes Panel Finds Croat Troops 'Cleansed' the Serbs," *New York Times*, 20 Mart 1999.

- 14 Bu site şirket hakkındaki en popüler üçüncü site olma özelliğini taşıyor.
- 15 Şirketin normalin aksine iddiaları yalanlama veya yasal yollara başvurma yoluna gitmemiştir. Bunun yerine siteyi kapatmıştır. Site yetkilisiyle röportaj, Temmuz 2000. Bu röportaj şahsın isminin ortaya çıkmaması için özel bir programla internet üzerinden gerçekleştirilmiştir.
- 16 Alvarez, *MPRI*. Deborah Avant, "Privatizing Military Training: A Challenge to U.S. Army Professionalism," in *The Future of the Army Profession*, ed. Don Snider (New York: McGraw Hill, 2002).
- 17 Marcia Triggs, "Army Contracts Out Recruiting," *Officer* 78, no. 3 (1 Nisan 2002).
- 18 Department of the Army *Contracting Support on the Battlefield*. FM 100-10-2. 15 Nisan 1999; Department of the Army. *Contractors on the Battlefield*. FM 100-21 Washington: Headquarters. Eylül 1999.
- 19 "Operation Storm," *New York Review of Books*, 22 Ekim 1998; Richard Holbrooke, *To End a War* (New York: Random House, 1998), bkz. Washington Conference.
- 20 U.S. Senate, *U.S. Senate Select Committee Report on Iran/Bosnia Arms Transfers*, 1996. <http://www.parascope.com/articles/0197/bosnia.htm>; Maud Beelma, "Dining with the Devil: America's 'Tacit Cooperation' with Iran in Arming the Bosnians," *APTReporter* 18, no. 2 (1996); "Hypocrisy in Action: What's the Real Iran-Bosnia Scandal?" *New Yorker*, 13 Mayıs 1996.
- 21 David Isenberg, *Soldiers of Fortune Ltd.: A Profile of Today's Private Sector Corporate Mercenary Firms* (Center for Defense Information Monography, Kasım 1997).
- 22 Shearer, *Private Armies*, 58.
- 23 Mesic, "Croats Trained by Pentagon Generals."
- 24 United Nations, "Report of the Monitors of European Union on Violations of Human Rights of the Serbs during and after Operation 'Storm,'" 17 Ekim 1995. <http://www.aimpress.org/dyn/trae/archive/data/199510/51017-003-trae-zag.htm>
- 25 Raymon Bonner, "US reportedly Backed British Mercenary Group in Africa," *New York Times*, 13 Mayıs 1998.
- 26 Amerikalı hükümet yetkilisiyle röportaj, Sarajevo, November 1996.
- 27 Roger Charles, emekli Amerikalı deniz albayı, alıntı, Silverstein, "Mercenary, Inc."
- 28 Alıntı, Paul Harris, "Bosnians Sign for U.S. Military Expertise," *Jane's Sentinel Pointer*, Temmuz 1996. Ayrıca bkz., De La Garza, "Military Know-How," and "Operation Storm," *New York Review of Books*, 22 Ekim 1998. Eager, 1995. Samantha Knight et al., "The Croatian Army's Friends," *U.S. News & WorldReport*, 21 Ağustos 1995, syf. 41.

- 29 Alıntı, Laura Silber and Alan Little, *Yugoslavia: Death of a Nation* (New York: Penguin Books, 1997), syf. 357. Bu değerlendirme şaşırtıcı değildir, çünkü kitapları yazan da faaliyetleri yürüten de MPRI personeliydi..
- 30 Alıntı, Juan Carlos Zarate, "The Emergence of a New Dog of War: Private International Security companies, International Law, and the New World Order," *Stanford Journal of International Law* 34 (Kış 1998): 75-156.
- 31 Halberstam, syf. 335-336
- 32 Silverstein, "Mercenary, Inc."
- 33 De La Garza, "Military Know-How."
- 34 Zarate, "Emergence."
- 35 Alıntı Halberstam, syf. 336.
- 36 Kongre temsilcileriyle yapılan görüşmelerde, "Sekreter yardımcısı Hallbrook'un program için MPRI'nın seçilebileceğini ima ettiği ifade edilmiştir. Bunun için ne gibi yasal yol veya mekanizmaların takip edileceği açıklanmamıştır." US House of Representatives. *The Current Situation in Bosnia and the Former Yugoslavia and Preparations of US Forces for Operation Joint Endeavor—Moliari-Levin Delegation*, Gezi Raporu, 11 Aralık 1995. Bu durum ihaleden ve Ankara Konferansı'nda çok önce gerçekleşmiştir.
- 37 Emekli General William Boice ile röportaj. Sarajevo, 7 Kasım 1996-
- 38 U.S. Department of State, transcript of Briefing by Ambassador Pardew, 24 Temmuz 1996.
- 39 Tammy Arbutki, "Building a Bosnian Army," *Jane's International Defense Review*, Ağustos 1997-
- 40 Röportaj, Sarajevo, Kasım 1996.
- 41 Thomas Valasek, "Bosnia: Five Years Later," *Defense Monitor*, Aralık 2000.
- 42 As quoted in Bradley Graham, "Ex-GIs Work to Give Bosnian Force a Fighting Chance," *Washington Post*, 29 Ocak 1997.
- 43 Stephen Hedges, "Out of D.C., Cheney Still Carried Clout," *Chicago Tribune*, 10 Ağustos 2000.
- 44 Stavros Tzimas, "U.S. Trains Both Camps in FYROM," *Kathimeini*, 20 Temmuz 2001. Hırvat ordusu Sırlara karşı kızgın olan her millettten askerleri kabul etti. Böylece orduda Sırlara kızgın çok sayıda Arnavut yer aldı.
- 45 Yves Goulet, "MPRI: Washington's Freelance Advisors," *Jane's Intelligence Review*, Temmuz 1998-
- 46 Zarate, "Emergence of a New Dog."
- 47 EO sözleşmeyi kaybetmelerinin nedeninin Amerika'nın baskısı (Clinton'un bizzat telefon etmesi) olduğunu düşünüyordu. Fakat Savimbi'nin Lusaka anlaşmalarını şirket ülkeyi terk etmeden imzalamaya yanaşmaması da belirleyici bir faktör olmuştur.

- 48 Shearer, *Private Armies*, 63.
- 49 "Generals Accused of Corruption: American Defense Firms Gives Up Angolan Contract." *Jornal Digital*, 25 Ekim 2000. Bu tarz şeyler Angola'da sıkça görülmektedir. Amerikan Enerji Bakanlığı yetkililerine göre Angolalı yetkililer geçen yıl yabancı petrol şirketlerinden bu şekilde 900 milyon dolar aldı.
- 50 <http://www.eucom.mil/programs/acri/> <http://www.usinfo.state.gov/regional/af/acri/factO500.htm>
- 51 <http://www.africacenter.org/>
- 52 Jason Sherman, "Arm's Length," *Armed Forces Journal International* (Eylül 2000):
- 53 Justin Brawn, "The Rise of the Private-Sector Military," *Christian Science Monitor*, 5 Temmuz 2000.
- 54 Freedom House verilerine göre Ekvator Ginesi Kuzey Kore ve Irak gibi özgürlük değerlendirmesinde sonuncu sıralardadır. <http://www.freedomhouse.org/ratings/index.htm>. Ülke ayrıca diğer kuruluşların hazırladığı raporlarda da kara listededir
- 55 Brown, "Rise of the Private-Sector Military." Operasyonlar 2000 yılının ilerleyen zamanlarında başladı. Hükümetin şirkete parayı ülkede faaliyet gösteren Amerada Hess ve Mobil Oil şirketlerden aldığı paralarla ödediği ifade edilmektedir. Petrol sözleşmeleri için bkz. Ken Silverstein, "US Oil Politics in the "Kuwait of Africa," *Nation*, 22 Nisan 2002. www.thenation.com
- 56 Steven Dudley, "Colombia Vows End to Abuses," *Washington Post*, 22 Temmuz 2000, syf. 15.
- 57 De La Garza ve Adams, "Military Aid...From the Private Sector."
- 58 Ibid.; Amerikalı hükümet yetkilisiyle röportaj, Haziran 2001.
- 59 De La Garza ve Adams, "Contract's End Hints of Colombia Trouble," *St. Petersburg Times*, 13 Mayıs 2001.
- 60 "L-3 Communications Announces Acquisition of MPRI," *Business Wire*, 18 Temmuz 2000.
- 61 Ibid.
- 62 Yeni sözleşmeler arasında Güney Carolina adına güvenlik planlaması işi bulunmaktadır. "L-3 Communications Announces First Quarter 2002 Results," *Cambridge Telecom Report*, 29 Nisan 2002.

DOKUZUNCU BÖLÜM

- 1 Alıntı, Tom Ricks ve Greg Schneider, "Cheney's Firm Profited From 'Overused' Army," *Washington Post* (9 Eylül 2000): syf. 6.
- 2 George Cahlink, "Army of Contractors," *Government Executive*, Şubat 2002.
- 3 Tim Cross, "Logistic Support for UK Expeditionary Operations," *RUSI Journal*, (Şubat 2000).
- 4 Kurumsal bilgi için bkz. http://www.halliburton.com/corp/whoweare/about_background.asp
- 5 Finansal bilgi için bkz. <http://www.etrade.com> ve <http://www.halliburton.com/corp/ir/ir.asp>
- 6 Diana Henriques, "Mixed Reviews For Cheney in Chief Executive Role at Halliburton," *New York Times*, 24 Ağustos 2000.
- 7 Ibid.
- 8 Dugger devam ediyor: "Bu dönüm noktasıydı. Brown&Root'un parası ve uçakları olmadan yarışta var olamazdı. Ve 1948 seçimleri Lyndon2u Başkan yaptı." Ronnie Dugger, alıntı, Robert Bryce, "The Candidate From Brown&Root," *Austin Chronicle*, 25 Ağustos 2000.
- 9 Alıntı, Bryce, "The Candidate From Brown&Root." Daha fazla bilgi için bkz. Robert A. Caro, *The Path to Power* (New York: Vintage Books, 1990); Ronnie Dugger, *The Politician: The Life and Times of Lyndon Johnson* (New York: Norton, 1982).
- 10 Ricks and Schneider, "Cheney's Frim Profited From 'Overused Army.'"
- 11 Alıntı, Stephen Hedges, "Out of D.C., Cheney Stil Carried Clout," *Chicago Tribune*, 10 Ağustos 2000.
- 12 Karen Gullo, "Peacekeeping Helped Cheney Company," *Associated Pres*, 28 Ağustos 2000.
- 13 Donald T. Wynn, "Managing the Logistics-Support Contract in the Balkans Teheater," *Engineer*, Temmuz 2000. <http://call.army.mil/call/trngqtr/tq4-00/wynn.htm>.
- 14 Wynn, "Managing the Logistical Support."
- 15 Nathan Hodge, "Brown&Root poised to Win Base Work in Central Asia," *Defense Week*, 29 Nisan 2002, syf.1.
- 16 Alıntı, Ricks and Schneider, "Cheney's Frim Profited From 'Overused Army.'"

- 17 Bosna'daki Amerikan askerleriyle röportaj, Ağustos 1999.
- 18 General Accounting Office, "Contingency Operations: Army Should Do More to Control Contract Cost in the Balkans," NSDIAD-00-225. 6 Ekim 2000. <http://www.gao.gov/>; Gullo, "Peacekeeping Helped Cheney Company."
- 19 Larry Margasak, "Report on Cheney, Bathrooms," Associated Pres, 10 Eylül 2000. Şirket tuvalet meselesi ile ilgili "kültürel farklılıklara" işaret etmiştir.
- 20 Scott Schonauer, "Hacker Sends Costly Virus to Brown&Root," *European Stars and Stripes*, 7 Şubat 2001, syf. 3.
- 21 Pratap Chatterjee, "Soldiers of Fortune," *San Francisco Bay Guardian*, 6 Mayıs 2002. www.sfbg.com
- 22 *Halliburton 1999 Annual Report to Investors*. www.halliburton.com/corp/ir/ir.asp.
- 23 "Cheney, Halliburton Sued," CNN.com, 9 Temmuz 2002; "Halliburton Falls on SEC Probe," CNN.com, 29 Mayıs 2002.
- 24 Bryce, "Candidate From Brown&Root."
- 25 Terry Allen-Mills, "France's Sacandal Trail Leads to US," *Times*, 31 Aralık 2000. <http://www.sunday-times.co.uk>.
- 26 General Accounting Office, "Contingency Operations: Opportunities to Improve the Logistics Civil Augmentation Program," GAO/NSIAD-97-63 (Şubat 1997).
- 27 Bryce, "Candidate From Brown&Root."
- 28 Ricks and Schneider, "Cheney's Firm Profited From 'Overused Army.'"
- 29 Ibid.
- 30 General Accounting Office, "Contingency Operations: Opportunities to Improve."
- 31 http://www.halliburton.com/BRS/brss/brss_1199_balkansd.asp
- 32 Wynn, "Managing the Logistics-Support"; Gullo, "Peacekeeping Helped Cheney Company."
- 33 Bosna, Hırvatistan, Macaristan; Wynn, "Managing the Logistics-Support."
- 34 Ibid.
- 35 Ibid.
- 36 Ibid. Alınmayan bu insanların çoğunun Ulusal Muhafız veya yedek birliklerden alınması gerekecekti. Bu durum da Konge onayını daha da zorlaştıracaktı. Bu konuyla ilgili daha fazla bilgi 3. Bölü'de mevcuttur.
- 37 Özel askeri şirket yetkilisiyle röportaj, Haziran 2001.
- 38 General Accounting Office, Contingency operations: Army Should Do More.
- 39 Hodge, 2002, syf. 1.

- 40 Chris Hawley, "Contractor Aids US Afghan Base," *Newsday*, 6 Ekim 2002.
- 41 Başkan Yardımcısı Cheney: "Dünya genelinde ihtiyaç yüzde 300 artmasına karşın ordumuz yüzde 40 küçüldü." Alıntı, Ricks and Schneider, "Cheney's Firm Profited From 'Overused Army.'"
- 42 Alıntı, Gullo, "Peacekeeping Helped Cheney Company."
- 43 Ibid.
- 44 *Halliburton 1999 Annual Report to Investors*.
- 45 "US Firm to Retrieve Russian Sub," *Guardian*, 3 Ekim 2000.

ONUNCU BÖLÜM

- 1 John Donahue, *The Privatization Decision* (New York: Basic Books, 1989), 38.
- 2 Carl Clausewitz, *On War*, çev. Peter Paret (Princeton: Princeton University Press, 1976), 119.
- 3 Privatization 1997: *A Comprehensive Report on Contracting, Privatization and Government Reform*. Reason public Policy Institute, 11th Annual Report on Privatization 1997.
- 4 John D. Hanrahan, *Government by Contract* (New York: Norton, 1983), 115.
- 5 Ibid. 122.
- 6 Ancak ana yükleniciler yerel veya üçüncü ülke taşeronlarını da kullanabilmektedirler. Department of the Army, *Logistics: Army Contractors on the Battlefield*, Regulation 715-XX, 31 Ocak 1999.
- 7 Donahue, *Privatization Decision*, 218.
- 8 Doug Brooks, "Write a Cheque, End a War: Using Private Military Companies to End African Conflicts," *Conflict Trends*, no. 6 (Temmuz 2000); Spicer, 1999.
- 9 David Shichor, *Punishment for Profit: Private Prisons/Public Concerns* (Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, 1995); AbdelFatau Musah and Kayode Fayemi, *Mercenaries: An African Security Dilemma* (London: Pluto Pres, 2000).
- 10 General Accounting Office, "Contingency Operations: Opportunities to Improve the Logistics Civil Augmentation Program," GAO/NSIAD-97-63 (Şubat 1997).
- 11 General Accounting Office, "Contingency Operations: Army Should Do More to Control Contract Cost in the Balkans," NSDIAD-00-225. 6 Ekim 2000. <http://www.gao.gov/>; Gregory Piatt, "GAO Report: Balkans Contracts Too Costly," *European Stars and Stripes*, 14 Kasım 2000, syf. 4.
- 12 Amerikan hükümet yetkilisiyle röportaj, Sarajevo, Temmuz 1999. Bu sektör gibi yönetim danışma sektörü şirketleriyle çalışanlar da aynı sorunlarla karşılaşmaktalar. Yönetim danışmanlarıyla yapılan röportajlar, Ocak 1999.
- 13 Shichor, *Punishment for Profit*, 122.

- 14 UNMIK personeliyle röportaj, yaz 1999; O'Meara, "DynCorp Disgrace." *Insight*, 4 Şubat 2002.
- 15 Hanrahan, *Government by Contract*, 59.
- 16 General Accounting Office, "Contingency operations: Army Should Do More."
- 17 Bu durum emekli askeri personelin mevcut orduyla veya kurumlarla uygunsuz bağlantılarını yasaklayan Amerikan yasasını ihlâl olarak değerlendirilebilir. Fakat şimdiye bu konuda hakkında dava açılan kimse olmamıştır. Hanrahan, *Government by Contract*, 32.
- 18 Deborah Avant, "In Focus: Privatizing Military Training," *Foreign Policy In Focus* 5, no. 17 (Mayıs 2000). <http://www.foreignpolicy-infocus.org/briefs/vol5/v5n17mil.html>
- 19 Thomas J. Milton, "The New Mercenaries—Corporate Armies for Hire," *Foreign Area Officers Association Journal*, 1997.
- 20 Endüstri çalışanlarının bir sendika korumalarının olmaması onları şirketin iyiniyetine ve kâr dürtüsüne bırakmaktadır. Shichor, *Punishment For Profit*, 56.
- 21 Donahue, *Privatization Decision*, 54.
- 22 Ashton Carter and John White, *Keeping the Edge* (Cambridge: MIT Pres, 2001), 187.
- 23 Donahue, *Privatization Decision*, 105.
- 24 Jean Tirole, *The Theory of Industrial Organization* (Cambridge, Mass.: MIT Press, 1988), 29-49.
- 25 General Accounting Office, "Contingency Operations: Army Should Do More to Control Contract Cost in the Balkans," NSDIAD-00-225. 6 Ekim 2000. <http://www.gao.gov/>
- 26 Bir özel askeri şirket çalışanı ve Amerikan hükümet yetkilisiyle röportaj, Sarajevo, Temmuz 1999.
- 27 Ibid.; Katie Merx, "Cop Fired From Kosova Job," *Detroit News*, 25 Şubat 2000.
- 28 Alıntı, KellyPatricia O'Meara, "Broken Wings," *Insight*, 8 Nisan 2002. RICO davası Teksas 17. Bölge Mahkemesinde görülmüştür. Şirket benzer bir davayı daha önce kaybetmiştir. Fakat hâlâ yanlış bir şey yapmadığını savunuyor.
- 29 Kelly Patricia O'Meara, "Broken Wings," *Insight*, 29 Nisan 2002.
- 30 BRS sözleşmesi kapsamında sadece iki görev Amerikan askerlerine kısmi olarak düşüyordu. İlk yapılan ve daha kötü bir senaryoya göre hesaplanan maliyet sadece 3,5 milyon dolar daha azdı. General Accounting Office, "Contingency Operations: Opportunities to Improve the Logistics Civil Augmentation Program," GAO/NSIAD-97-63 (Şubat 1997); Piatt, "GAO Report: Balkans," 4; Alex Vines, *Mercenaries and the Privatization of*

- Security in Africa in the 1990s," in the *Privatization of Security in Africa*, ed. Greg Mills ve John Stremlau (Johannesburg: South Africa Institute of International Affairs, 1999), syf. 62.
- 31 William Washington, "Subcontracting as a Solution, Not a Problem in Outsourcing," *Acquisition Review Quarterly* (Kış 1997): 79-86.
- 32 Avant, "In Focus: Privatizing Military Training"; ayrıca bkz. Susan Gates ve Albert Robert, "Comparing the Cost of DoD Military and Civil Service Personel," *RAND Report*, MR-980-OSD (1998).
- 33 Duncan Showers, "Are We Ready to Fight and Win the Next War?" *Contractors on the Battlefield*, Air Force Logistics Management Agency, Aralık 1999. General Accounting Office, "Outsourcing DoD Logistics: Savings Achievable But Defense Science Board's Projections are Overstated," NSIAD-98-48, 8 Aralık 1997.
- 34 James Muphy, "DoD Outsources \$500m in Spare Parts Work," PlanetGov. com, 29 Eylül 2000.
- 35 Bu Machiavelli'nin paralı askerlere muhalefetine odağını oluşturuyordu.
- 36 Benzer şekilde, Fransa ve Hindistan Savaşı'nda iki taraf da teşvik sistemi uyguladı. Getirilen düşman kellesi sayısına göre ödül verilecekti. Fakat bu sistem bile sorunu çözmemiştir. Üstelik getirilen kellelerin düşmana ait olmadığına dair şüpheler de ortaya çıktı. Francis Parkman, *France and England in North America* (New York: Library of America, 1983), 2:217.
- 37 UN, *Report of the Panel on the United Nations Peace Operations*, A/55/305,S/2000/809, 21 Ağustos 2000.
- 38 Herbert Howe, "Global Order and Security Privatization," Strategic Forum, no. 140 (Mayıs 1998). Biafra Savaşı'nda Nijerya'nın kiraladığı uçaklar Biafra'nın tek havaalanını bile bombalayamamıştır. Çünkü onlar için sonuçlardan çok orada geçirilen vakit ölçüsünde alacakları maaşları önemliydi. Mallett Orta Çağlarda da benzer bir olayın yaşandığını ifade ediyor: "Devlet kısa zamanda ucuz maliyete zafer istiyordu, fakat paralı askerlerin komutanları kendi çıkarlarını gözetiyordu." Michael Mallet, *Mercenaries and Their Masters: Warfare in Renaissance Italy* (Totowa, N.J.: Rowman and Littlefield, 1974), 101, 102.
- 39 Kevin Whitelaw, "The Russians are Coming," *US News and World Report*, 15 Mart 1999; Thomas Adams, "The New Mercenaries and the Privatization of Conflict," *Parameters*, (Yaz 1999): syf. 103-116. <http://carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/99summer/adams.htm>. Şirket F-15'lere denk Su-27 savaş uçaklarının yanı sıra onların uçuş ve bakımını üstlenecek personel de temin etti.
- 40 Gennady Charodeev, "Foreign Wars: Russian Generals Involved in a War between Ethiopia and Eritrea," *Izvestia*, 26 Mayıs 2000, syf.4; Whitelaw, "The Russians are Coming."; Greg Noakes, "Israeli Commandos' Congo Connection," *Washington Report on Middle East Affairs*, Nisan/Mayıs 1994,

syf. 22. <http://www.washington-report.org/backissues/0494/9404022.htm>

- 41 Bir Çeçen milis "Parayla her şey mümkün." demiştir. "Russian Contract Soldiers in Chechnya Poor Quality, Often Quit," RFE/RL, 2 Ekim 2000. <http://www.russiatoday.com/news.php3?id=20534>. "Arms, Money and the Men: A Year of War in Chechnya," *Agence France Presse*, 28 Eylül 2000. <http://www.russiatoday.com/news.php3?id=204289>
- 42 Corbus Claassens, alıntı, Marcia Lutyens, "Military Operations (ex VAT)," *Volkskrant* (Hollanda), 17 Şubat 2001.
- 43 Nicholas Rufford ve Pete Sawyer, "Death Crash and 'Secret UK Arms Deals'" *Sunday Times*, 19 Kasım 2000. <http://www.sunday-times.co.uk/news/pages/sti/2000/11/19/stifgnafro2001.html>
Bu rapor da kanıtlanamamıştır. Şirket iddiaları yalanmayı sürdürmekte ve yasal işlem başlattı. Suç duyurusunda bulunanların en önemlilerinden birisi bir trafik kazasında hayatını kaybetmiştir.
- 44 "British Firms Arming Sierra Leone Rebels," *London Sunday Times*, 10 Ocak 1999. Şirket aynı zamanda Kongo'da da isyancılara yardım etmiştir.
- 45 Avinash Dixit ve Susan Skeath, *Games of Strategy* (New York: W. W. Norton, 1999), 259-263; James D. Morrow, *Game Theory for Political Scientists* (Princeton: Princeton University Press, 1994), bölüm 9.
- 46 Anthony Mockler, *Mercenaries* (London: Macdonald, and Company 1969).
- 47 Terk edilme korkusu özellikle uzmanlık gerektiren alanlarda yaşanıyordu. Çünkü ordunun geri kalanı bu işlevlere ihtiyaç duyuyordu. Örneğin Fransa Yabancı Lejyon'un topçu ve süvari birliklerine girmesini istememiştir. Douglas Porch, *The French Foreign Legion* (New York: Harper Collins, 1991).
- 48 J. Michael Brower, "Outsourcing at DOD: All It's Cracking People Up to Be?" *Military Review* 77 (Kasım-Aralık 1997): syf. 67-68. <http://www.cgsc.army.mil/milrev/English/novdec97/insights.htm>
- 49 Kathleen Melymuka, "Kabom! The Field of It Outsourcinf is Dotted with Land Mines," *Computerworld*, 17 Mart 1997. http://www.coputerworld.com/cwi/story/0,1199,NAV47_STO1331.00.html
- 50 David Pugliese, "Canadian Troops Trapped in Shipping Dispute," *Ottawa Citizen*, 25 Temmuz 2000. <http://www.ottawacitizen.com/national/000725/4506340.html> Buna rağmen ABD donanması da Pasifik'te benzer bir özel şirket vasıtasıyla ulaştırma işine girmiştir.
- 51 Bu olaydan sonra GSG iş alamamaya başladı. Fakat eski çalışanları attıkları bu adımdan dolayı memnun olabilirler.
- 52 Stephen Zamparrelli, "Contractors on the Battlefield: What Have We Signed Up For?" *Air War College Research Report*, Mart 1999.
- 53 Gordon Campbell, *Contractors on the Battlefield: The Ethics of Paying Civilians to Enter Harm's Way and Requiring Soldiers to Depend upon Them*,

Joint Service Conference on Professional Ethics 2000, Springfield, Va., 27-28 Ocak 2000.

- 54 Zamparelli, "Contractors on the Battlefield," 28.
- 55 Aslında 1991 Körfez Savaşı sırasında bazı paralı askerler kimyasal silah uyarısı yapılırken işlerini terk etti. Ibid., 21; Maria Dowling ve Vincent Feck, "Joint Logistics and Engineering Contract," *Contractors on the Battlefield* (Air Force Logistics Management Agency, Aralık 1999).
- 56 Zamparelli, "Contractors on the Battlefield," 22.
- 57 Bir özel askeri şirket çalışanıyla yapılan röportaj, Haziran 2001.
- 58 Howard Michitsch, "Armed Forces Program Hits Snag," *Ottawa Citizen* 25 Ağustos 2001; Michael Evans, "Navy Dock Workers Threaten to Strike Over Privatization Plans," *Times*, 26 Mart 2002.
- 59 John Keegan, *The First World War* (New York: Vintage Books, 1999), 239.
- 60 Zamparelli, "Contractors on the Battlefield," 7.
- 61 Department of the Army, *Logistics: Army Contractors on the Battlefield*, Regulation 715-XX, 31 Ocak 1999.
- 62 Zamparelli, "Contractors on the Battlefield," viii.
- 63 Martin Van Creveld, *The Rise and Decline of the State* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), syf. 317.
- 64 Zamparelli, "Contractors on the Battlefield," 18.
- 65 John Toland, *Battle: The Story of the Bulge* (New York: Bison Books, 1999).
- 66 "Zaten Somali'de gördüklerim onların da hemen ellerindeki tornavida veya laptoları bırakıp silahlarını alabildiklerini gösterdi. Savaşacak olanlar sadece korucular veya piyade birlikleri değildir. Herkes savaşacak." (Kara Şahin Düştü) bize aççılarımızın nasıl silahlarını kapıp savaşa katıldıklarını anlatmıyor. Tamamen mahvolmuş araçları tamir etmek zorunda olan teknisyenlerden bahsetmiyor. Bir sürü ayrıntıyla uğraşan iletişimcilerin neler yaptıklarını anlatmıyor. Çavuş Eversmann, ABD Ordusu, alıntı, Franklin Fisher, "Somali Ranger Veteran Stresses Value of Support Troops," *Stars & Stripes*, 3 Nisan 2001.
- 67 Campbell, *Contractors on the Battlefield: Ethics*.
- 68 Hanrahan, *Government by Contract*, 195. Eski bir KGB ajanı şirketin güvenliğine ilişkin "şaka gibi" değerlendirmesinde bulundu. Bir şirket vasıtasıyla ABD askeri sırlarına ulaştığını da sözlerine eklemiştir.
- 69 Showers, "Are We Ready to Fight?"
- 70 Joseph Michels, "A Civil Sector Force Multiplier for the Operational Commander," *Global Thinking, Global Logistics*, Air Force Logistics Management Agency, Aralık 1999.
- 71 Duncan Campbell, "Now Showing on Satellite TV: Secret American Spy Photos," *Guardian*, 13 Haziran 2002.

- 72 Machiavelli, *Prince*, bölüm 12.
- 73 Larry Taulbee, "Reflections on the Mercenary Option," *Small Wars and Insurgencies*, 9, no.2 (Sonbahar 1998): syf. 145-163.
- 74 Spicer, *Unorthodox Soldier*, 25.
- 75 William McNeill, *The Pursuit of Power* (Chicago: University of Chicago Press, 1982), syf.75.
- 76 Mockler, *Mercenaries*, 205. Aslında Mockler böyle durumlarda isyanı neredeyse "kaçınılmaz" olarak nitelemiştir.
- 77 Anthony Mockler, *The New Mercenaries* (London: Sidgwick&Jackson, 1985), 31.
- 78 "Görgü tanıklarına göre bir Rus birliğinin eşlik ettiği yaklaşık 150 kişilik bir paralı asker birliği köye doğru ilerliyordu. Köye yaklaşıncı bir sürü Rus helikopteri gelip paralı askerlerin üzerine ateş açtı. Onlara eşlik eden Rus birlikleri de saldırıya geçip hiçbirinin sağ kalmaması için ateş açtı. Helikopterler ve kara birlikleri arasındaki eşgüdüm bunun bir kaza olmadığını açıkça gösteriyor." "Russia Betrays 150 Mercenaries," www.qoqaz.net, 19 Kasım 2000. Ancak bu doğruluğu kanıtlanmamış bir iddiadır.
- 79 Bir özel askeri şirket yetkilisiyle röportaj, Şubat 2000.
- 80 Ibid.
- 81 Khareen Pech ve Yusef Hassan, "Sierra Leone's Faustian Bargain," *Weekly Mail & Guardian*, 20 Mayıs 1997.
- 82 Buna günümüz paralel uygulamasında şirket parasını hisse payı olarak almaktadır.
- 83 Chris Dietrich, "The Commercialisation of Military Deployment in Africa," *African Security Review* 9, no. 1 (Ocak 2000).
- 84 Venter, "Market Forces."
- 85 Goulet, "Mixing Business with Bullets."
- 86 William Reno, *Warload Politics and African States* (London: Lynne Rienner, 1998).
- 87 "Crude Awakening: The Role of the Oil and Banking Industries in Angola's Civil War and the Plunder of State Assets." A report by Global Witness. Şubat 2000. <http://www.oneworld.org/globalwitness/>
- 88 Samuel Aoul ve arkd. "Towards a Spiral of Violence?-The Dangers of Privatizing Risk Management in Africa," Memorandum, Working Group on Human Rights in Congo Development and Peace, Mining Watch Canada, Şubat 2000.
- 89 "Crude Awakening."
- 90 Bu terim yerek hizmet sözleşmesi bağlamında kullanılmıştır. "Stratejik özelleştirme" fazla büyük olan devletin kapsamını küçültmeyi hedeflerken,

“taktiksel özelleştirme” bütçe maliyetlerini azaltmayı hedeflemektedir. Özel askeri şirketler “stratejik özelleştirme”yi kullanmayı tercih etmektedir.

- 91 Reno, *Warload Politics*, 36; ve Michael Doyle, *Empires* (Ithaca: Cornell University Press, 1986).
- 92 William Reno, “Foreign Firms, Natural Resources and Violent Political Economies,” *Social Sciences Forum* (21 Mart 2000). Benzer bir sözleşme de Belçika-Hollanda şirketi IDAS’a (International Defense and Security) verilmiştir. Aoul, “Towards a Spiral of Violence?” 2000.
- 93 Dinnen, 1997. Challenging the State: The Sandline Affair in Papua New Guinea, Australian National University Pacific Policy Paper 30, 1997. Aynı şekilde Kongo Brazzaville’de İsrailli şirket Levdan verdiği askeri eğitim karşılığında Lissouba hükümeti tarafından Marine III petrol üretiminin yarısıyla ödüllendirilmiştir.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

- 1 John Mearsheimer, "The False Promise of International Institutions", *International Security* 19, no. 3 (Kış 1994) s. 3-49.
- 2 Örneğin neorealist kuramın kullandığı basitleştirilmiş devleti mikroekeonomik bir şirket olarak öngören model. Kenneth Waltz, *Theory of International Relations* (New York: McGraw Hill, 1979); Richard D. Auster ve Morris Silver, *The State as a Firm: Economic Forces in Political Development* (Boston: Martinus Nijhoff, 1979).
- 3 Jean-Michel Guéhenno, "The Impact of Globalization on Strategy", *Survival* 40, (Kış 2000) s. 6.
- 4 Greg Mills ve John Stremlau, "The Privatization of Security in Africa: An Introduction", *The Privatization of Security in Africa*, ed. Greg Mills ve John Stremlau (Pretoria: South Africa Institute of International Affairs, 1999, s. 13.
- 5 Jason Nisse, "Cash for Combat", *Independent*, 21 Kasım 1999; Zarate, 1998. Juan Carlos Zarate, "The Emergence of a New Dog of War: Private International Security Companies, International Law and the New World Order", *Stanford Journal of International Law* 34 (Kış 1998) s. 75-156. Buna örnek olarak şirketlerin Kongo'da her iki taraf için de destek sağlaması ve bazı şirketlerin de uyuşturucu kartellerine destek sağlaması gösterilebilir.
- 6 Waltz, *Theory of International Relations*, s. 88. Bu tarz yazarlar ulusal güvenliğin temelini siyasi egemenlik ve bağımsızlığın oluşturduğunu düşünürler. Andrew L. Ross, "Arms Acquisition and National Security: The Irony of Military Strength", *National Security in the Third World: The Management of Internal and External Threats*, ed. Edward E. Azar ve Chun-in Moon, (Hants: Edward Elgar, 1988) s. 154.
- 7 Zarate, "Emergence." Aslında ABD Hava Kuvvetlerinin personelini özel askeri şirketlere kaptırmamak için bazı özel programlar başlatması gerekiyor. Marni McEntee, "High Civilian Salaries Lure Away Many Security Troops", *European Stars and Stripes*, 3 Şubat 2002.
- 8 Max Weber, *Theory of Social and Economic Organization*, çev. A. M. Henderson (New York: Free Press, 1964), s. 154.
- 9 Anthony Giddens, *A Contemporary Critique of Historic Materialism* (Berkeley: University of California Press, 1995, s. 121. Giddens gibi diğerlerinin de egemenlik tanımları meşruluk unsurunu kapsamamaktadır. Örneğin Tilly devlet egemenliğini "bir toprak parçası üzerinde temel güç odak ve araçlarının kontrolü" olarak tanımlıyor." David Isenberg, *Soldiers of*

Fortune Ltd: A Profile of Today's Private Sector Corporate Mercenary Firms (Center For Defense Information Monograph, Kasım 1997), s. 1; Charles Tilly, *The Formation of National States in Western Europe* (Princeton: Princeton University Press, 1975), s. 638.

- 10 Janice Thomson, s. 12. *Mercenaries, Pirates and Sovereigns: State-building and Extraterritorial Violence in Early Modern Europe* (Princeton: Princeton University Press, 1994), s.12. Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics* (New York: Cambridge University Press, 1999), 8-9. Soğuk Savaş sonrası dönemde antisosyal piyasa güçleri sosyal ilişkileri kesinlikle etkilemiştir.
- 11 Thomson, *Mercenaries, Pirates*, 151.
- 12 Thucydides, *The History of the Peloponnesian War*, 431 B.C.E. çev. Richard Crawley. <http://classics.mit.edu/Thucydides/pelopwar.html>; Seyom Brown, "World Interests and the Changing Dimensions of Security", *World Security: Challenges for a New Century*, ed. Michael Klare ve Yogesh Chandrani (New York: St. Martin's Press, 1998), 2.
- 13 Örneğin Keohane gücün parayla tam olarak satın alınamayacağını vurgulamıştır. Robert Keohane, "Theory of World Politics", *Neorealism and Its Critics*, ed. Robert Keohane (New York: Columbia University Press, 1986). Gilpin gibi diğer yazarlar farklı yaklaşımlardır bu konuya. Robert Gilpin, *War and Change in World Politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1981).
- 14 Richard Rosecrance, *The Rise of the Virtual State: Wealth and Power in the Coming Century* (New York: Basic Books, 1999).
- 15 Barry Buzan, "Rethinking East Asian Security", *World Security*, ed. Klare ve Chandrani, 103.
- 16 Daha fazla bilgi için bkz. Robert Keohane, *International Institutions and State Power* (Boulder: Westview, 1989), bölümler 4, 9, 10; David Baldwin, "Force, Fungibility and Influence", *Security Studies* 8, no. 4 (Yaz 1999); Robert Art, "Force and Fungibility Reconsidered", *Security Studies* 8, no. 4 (Yaz 1999).
- * Eski Ahit'te yer alan "Kılıçları sabana döndürünüz." ayetine gönderme yapılmıştır. (ç.n.)
- 17 Charles Smith, "Russian Migs in Sudan", *Newsmax.com*, 4 Ocak 2002.
- 18 Waltz'ın teorik tahminlerine aykırı bir durum. Bkz. Not 2.
- 19 Bir özel askeri şirket çalışanıyla röportaj, Mart 2002.
- 20 Metz, *Armed Conflict in the 21st Century, The Information Revolution and Postmodern Warfare* (Strategic Studies Institute, US Army War College, Nisan 2000) <http://carlisle-www.army.mil/usassi/ssipubs/pubs2000/conflict/conflict.htm> ix
- 21 A.g.e. s. 19.
- 22 Alvin ve Heidi Toffler, *War and Anti-War: Survival at the Dawn of the 21st Century* (New York: Little, Brown, 1993), s. 85.

- 23 "Russian Generals Behind Ethiopian Victory", *Izvestiya*, 25 Mayıs 2000; "Ethiopia-Eritrea: Eritrea Accuses Ethiopia of Using Mercenaries", *IRIN*, 31 Mayıs 2000.
- 24 Bir Rus pilot yönetimindeki Su-27 savaş uçağının Eritreli uçağı vurmasının ardından Eritreli bir konuşmacının ifade ettiği gibi, "Aktif birçok Rus askeri danışman var. Sadece masa başında oturmakla kalmıyorlar." Charles Smith, "Wars and Rumors of Wars: Russian Mercenaries Flying for Ethiopia", *World Net Daily*, 18 Temmuz 2000, http://www.worldnetdaily.com/bluesky_smith_news/20000718_xnsof_russian_me.shtm. Ayrıca bkz. Thomas Adams, "Russians Fly for Both Sides in Horn of Africa", (1999).
- 25 Gennady Charodeev, "Foreign Wars: Russian Generals Involved in a War between Ethiopia and Eritrea", *Izvestia*, 26 Mayıs 2000, s. 1, 4; Smith, V; Peter Biles, "Bitter Foes", *World Today*, 56, no. 7 (Temmuz 2000); Kevin Whitelaw, "The Russians are Coming", *US News and World Report*, 15 Mart 1999.
- 26 Charodeev, "Foreign Wars", 1, 4.
- 27 Aslında, eski Sovyet pilotları daha az maaş ve uçak bakım istekleriyle Afrika'da diğer pilotların yerini almaya başladı. ABD Dışişleri Bakanlığı eski Afrika uzmanlarından Joe Sala'nın da ifade ettiği üzere, "Eğer Rusça bilmiyorsanız Orta Afrika'da uçamazsınız." Kevin Whitelaw, "The Russians are Coming", *US News and World Report*, 15 Mart 1999.
- 28 Rosalind Russell, "Macedonie Pounds Hills, World Urges Restraint", *Reuters*, 24 Mart 2001. Amerikalı bir askeri yetkiliyle röportaj, 24 Mart 2001.
- 29 Metz, *Armed Conflict*, s. 14
- 30 "Para savaşı besler." veya Fransızların deyiimiyle "Pas d'argent, pas de Suisses!" (Para yoksa İsviçreli [paralı asker] de yok). Michael Howard, *War in European History* (London: Oxford University Pres, 1976), s. 38.
- 31 Immanuel Kant, *Perpetual Peace: A Philosophical Sketch* (1795). <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/kant/kant1.htm>
- 32 Jessica Mathews, "Power Shift: The Rise of Global Civil Society", *Foreign Affairs* 76, no. 1 (Ocak/Şubat 1997); Richard Rosecrance, "A New Concert of Powers", *Foreign Affairs* 71, no. 2, (İlkbahar 1992); Dale Copeland, "Economic Interdependence and War", *Theories of War and Peace: An International Security Reader*, ed. Michael Brown ve arkd. (Cambridge: MIT Pres, 1998).
- 33 Bkz. Carl von Clausewitz, *On War*, ed. Anatol Rapoport (Middlesex: Penguin, 1968), s. 264. ayrıca bkz. John J. Mearsheimer, "Assessing the Conventional Balance: The 3:1 Rule and Its Critics", *International Security* 13, no. 4 (İlkbahar 1989): s. 54-89.
- 34 Westwood, 1995. Yapılan tahminlere göre etkili bir bilgi saldırısının gerçekleştirilebilmesi için yetkin bir şirketin 3-12 aylık bir hazırlık sürecine ihtiyacı var. Bir ay ya da daha az bir süre hazırlıkla sadece orta çaplı bir zarar verilebilir.
- 35 "Top Science Advisors Calling for Higher Premium On Military Training",

Washington Post, 8 Şubat 2000, s. 1.

- 36 Richard Betts, *Surprise Attack* (Washington D.C. Brookings Institution, 1982); Roberta Wohlsetter, *Peral Harbor: Warning and Decision* (Stanford: Stanford University Pres, 1962).
- 37 Jack L. Snyder, *The Ideology of the Offensive: Military Decision Making and the Disasters of 1914*. (Ithaca: Cornell University Pres, 1984); Stephen Van Evera, "The Cult of the Offensive and the Origins of the First World War", *International Security* 9, no. 1 (Yaz 1984), s. 58-107.
- 38 Randolph M. Siverson ve Paul F. Diehl, "Arms Races, the Conflict Spiral, and the Onset of War", *Handbook of War Studies*, ed. Manus I. Midlarsky (Boston: Unwin Hyman, 1989, s. 195-218; Samuel Huntington, "Arms Races: Prerequisites and Results", *Public Policy*, ed. Carl J. Friedric ve Seymour E. Haris (Cambridge: Graduate School of Public Administration, 1958); Stephen Van Evera, *The Causes of War: Power and the Roots of Conflict* (Ithaca: Cornell University Pres, 1999), bölümler 2, 3.
- 39 Thomas Schelling, *Arms and Influence* (New Haven: Yale University Pres, 1966), bölümler 2-4. Ayrıca bkz. Robert Jervis ve diğerleri, *Psychology and Deterrence* (Baltimore: John Hopkins University Pres, 1985).
- 40 James D. Fearon, "Rationalist Explanations for War", *International Organization* 49, no. 3 (Yaz 1995) s. 379-414.
- 41 Örneğin ABD'li bir yetkili EO'nun yenilmezliğine dair mitin Batı Afrika'da bir süreliğine barışı nasıl tesis ettiğini belirtmiştir. "US Backs Role for Rebels in West Africa", *Washington Post*, 18 Ekim 1999.
- 42 Örneğin Brown&Root Rus ordusunun altından kalkamadığı bazı görevleri üstlenmiştir.
- 43 Patron-müşteri dengesi üzerine eserler: Barry Buzan, "People, States and Fear: The National Security Problem in the Third World", *Azar* 1988, s. 14-43; Stephen R. David, "Explaining Third World Alignment", *World Politics* 43, no. 2 (Ocak 1991) s. 233-256; Jack S. Levy ve Michael M. Barnett, "Alliance Formation, Domestic Political Economy, and Third World Security", *Jerusalem Journal of International Relations* 14, no. 4 (Aralık 1992) s. 19-40; Alexander Wendt ve Michael Barnett, "Dependent State Formation and Third World Militarization", *Review of International Studies* 19, no. 4 (Ağustos 1993): 321-347.
- 44 Olav Stokke, "Aid and Political Conditionality: Core Issues and State of the Art", *Aid and Political Conditionality*, ed. Olav stokke (London: Frank Cass, 1995), s. 12.
- 45 Levy ve Barnett, 1992.
- 46 Chris Spearin, "The Commodification of Security and Post-Cold War Patron Client Balancing", *Globalization and Security Conference*, University of Denver, 11 Kasım 2000.
- 47 Zarate, "Emergence."
- 48 Sean Dorney, *The Sandline Affair: Poltics and Mercenaries and the*

Bougainville Crisis (Sydney: ABC Boks, 1998), s. 63.

49 Ibid., s. 229.

50 Alıntı, Sinclair Dinen, "Militaristic Solutions in Weak States: International Security, Private Contractors and Political Leadership in Papua New Guinea", *Contemporary Pacific* 11, no. 2 (Güz 1999), s. 286. 13. Bölümde de anlatıldığı gibi sözleşme planlandığı şekilde yürümemiştir, fakat bunun nedeni dış kaynaklar değil Papua Yeni Gine'nin kendi iç dinamikleri olmuştur.

51 Spearin, "Commodification."

52 Celeste Wallander ve Robert Keohane, "Risk, Threat and Security Institutions", *Imperfect Unions: Security Institutions Over Time and Space*, ed. Helga Haftendorn, Robert O. Keohane ve Celeste A. Wallander (Oxford: Oxford University Press, 1999); Stephan Walt, *The Origins of Alliances* (Ithaca: Cornell University Press, 1990).

53 Buchizya Mseteka, "Angola Strained by War at Home and Abroad", *Reuters*, 20 Mayıs 1999.

54 Ambrose Evans-Pritchard, "EU Force may Rent Ukraine Planes", *Electronic Telegraph*, 14 Şubat 2001.

55 Toffler ve Toffler, *War and Anti-War*, 85.

56 Khareen Pech, "South African Mercenaries in Congo", *Electronic Mail & Guardian*, 28 Ağustos 1998.

57 Yves Goulet, "MPRI: Washington's Freelance Advisors", *Jane's Intelligence Review*, Temmuz 1998.

58 Suçlamalar hâlâ sürmektedir. Brian Wood ve Johan Peleman, *The Arms Fixers* (PRIO Report, Mart 1999).

59 John Horvath, "The Soros Effect on Central and Eastern Europe", *Telepolis*, Haziran 1997. <http://www.heise.de/tp/english/inhalt/te/1292/2.html>

60 *A Force for Peace and Security*, The Peace through Law Education Fund, 2002, s. 20.

61 Bruce Grant, "US Military Expertise for Sale: Private Military Consultants as a Tool of Foreign Policy", *National Defense University Institute for National Security Studies*, Strategy Essay Competition, 1998, <http://www.ndu.edu/inss/books/essaysch4.html>.

62 Zarate, "Emergence."

63 Metz, *Armed Conflict*, s. 20; Westwood, "Military Information."

64 Röportajlar, ilkbahar 1999.

65 Tim Spicer, *An Unorthodox Soldier: Peace and War and the Sandline Affair* (Edinburgh: Mainstream, 1999) s. 18.

66 Martin Van Creveld, *The Rise and Decline of the State* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), s. 406.

67 Zarate, "Emergence"; "United Nations Commission on Human Rights", Report on the question of the use of mercenaries as a means of violating

- human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination." 53. oturum, 7. madde, Özel Raportör, 20 Şubat 1997, s. 90.
- 68 Örneğin, bu durum 1999'da İngiltere Dışişleri Bakanlığının Sandline'i KLA ile çalışmasını engellemek için devreye girmesiyle gündeme gelmiştir. Bu durum şirketin sadece devletler adına çalıştığı yönündeki iddiasına gölge düşürmüştür. Cullen, 2000.
- 69 Stefaans Brummer, "SA Arms 'Stoke' the Brundi Fire", *Weekly Mail & Guardian*, 5 Aralık 1997. Bernedette Muthien, *Corporate Mercenarism in Southern Africa*, Centre for Conflict Resolution Paper (South Africa), 1999.
- 70 Mohammad Bazzi, "British Say Islamic Group Taught Combat Courses in US", *Newsday*, 4 Ekim 2001; "Holy War Website Shut Down", *BBC Online*, 4 Ekim 2001.
- 71 "Did 'Jihad' Arms Course Visit US?" MSNBC. Com, 27 Aralık 2001.
- 72 US Department of Justice, Office of the US Attorney, Middle Distict of Pennsylvania, Pres Release, 30 Eylül 1998; <http://www.fwop.org/news/fwoanws15A.html>.
- 73 O'Brien, 1998; Andre Linard, "Mercenaries SA", *Le Monde Diplomatique*, Ağustos 1998, s. 31, www.monde-diplomatique.fr/1998/08/Linard/10806.html; Goodwin, 1997; Cullen, "Keeping the New Dog"; Arie O'Sullivan, "Israeli Mercenaries in Congo May Face Fellow Israelis", *AP Worldstream*, 3 Şubat 1994; Tim Kennedy, "Israeli Legislators Seek to Halt Export of Arms, Mercenaries to Congo", *Moneyclips*, 24 Şubat 1994). ABD ayrıca uyuşturucu kaçakçıları ve özel askeri şirketleri bir araya getiren yasadışı faaliyetlerle ilgili endişesini ifade etmiştir. International Convention Against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries, G.A. Res. A/44/34, UN GAOR, 44th session, 72nd meeting, 1989.
- 74 Goodwin, "Mexican Drug Barons."
- 75 UNSCOM Başkanı: "Etkin ve başarılı sonuçlar alabilecekseniz özel sektörle ilgili herhangi bir kısıtlamamız söz konusu değil." "UN Hires Detective to Probe UNITA", *Globe and Mail* (Toronto), 19 Nisan 2001; Clum Lynch, "Private Frims Aid UN on Sanctions: Wider Intelligence Capability Sought", *Washington Post*, 21 Nisan 2001. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A44303-2001Apr20.html>.
- 76 Lynch, "Private Firms Aid UN." <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A44303-2001Apr20.html>; "The IMF's Intelligence Hepler", *Intelligence Newsletter*, 5 Nisan 2001.
- 77 Stephen Mbogo, "Mercenaries? No, PMCs", *West Africa Magazine*, no. 4244, 18 Eylül 2000. s. 10-13.
- 78 Malan, 2000.
- 79 Jeffrey Lee, "Give a Dog of a War a Bad Name", *Times*, London 4 Mayıs 1998.
- 80 Doug Brooks, "Write a Cheque, End a War: Using Private Military Companies to End African Conflicts", *Conflict Trends*, no. 6 (Temmuz 2000). <http://www.accord.org.za/publications/ct6/issue6/htm>.

- Ayrica bkz. Jonathon Broder, "Mercenaries: The Future of UN Peacekeeping?" *Fox News*, 26 Haziran 2000. http://www.foxnews.com/world/062300/un_broder.sml; Australian Broadcasting Corporation, "Dogs of War", *Lateline*, 18 Mayıs 2000. Gren Paper, House of Commons, *Private Military Companies: Options for Regulation*, HC 577, 12 Şubat 2002.
- 81 Australian Broadcasting Corporation, "Dogs of War."
- 82 Mbogo, "Mercenaries? No, PMCs."
- 83 Brooks, "Hope for the Hopeless Continent" 2000; Howe, 1998; Mbogo, "Mercenaries? No, PMCs."
- 84 Doug Brooks, "Creating the Renaissance Peace", paper presented at Africa Institute's 40th Anniversary Conference, 30 Mayıs 2000, Pretoria.
- 85 M. Bradbury, *Aid Under Fire: Redefining Relief and Development Assistance in Unstable Situations*. Wilton Park Paper, DHA, ODI, ve ActionAid, (London: HMSO, 1995).
- 86 Sean Greenaway ve Andrew J. Haris, "Humanitarian Security: Challenges and Responses", Forging Peace Conference, Harvard University, 13-15 Mart 1998, s. 5.
- 87 Janice Stein, Michael Bryans ve Bruce Jones, *Mean Times: Humanitarian Action in Complex Political Emergencies-Stark Choices, Cruel Dilemmas*, (Toronto: University of Toronto on Program on Conflict Management and Negotiation, 1999).
- 88 James Fennell, "Private Security Companies: The New Humanitarian Agent", Presentation to the Conference on Interagency Coordination in Complex Humanitarian Emergencies, Cranfield University/Royal Military College of Science Shrivenham, UK, 19 Ekim 1999.
- 89 Howe, "Global Order."
- 90 Isenberg, "Soldiers of Fortune Ltd."
- 91 Center for Democracy and Development, *The Impasse in Sierra Leone*, www.cdd.org.uk/pubs/sieraaleone.htm (Aralık 1999).
- 92 Brooks, "Hope for the 'Hopeless Continent.'"
- 93 Global Coalition for Africa and International Alert, "The Privatization of Security in Africa", konferans raporu, Washington DC (12 Mart 1999). <http://www.gca-cma.org/esecurity.htm#0399>.
- 94 Tim Butcher, "UN Force is Upstaged by British Expertise", *Telegraph*, 12 Mayıs 2000. <http://www.telegraph.co.uk:80/et?ac=000291992355051&rtmo=QxHeeOeR&atmo=rrrrYas&pg=/et/00/5/12/wsie212.html>; Malan, "Lean Peacekeeping."
- 95 Australian Broadcasting Corporation (ABC), "Sierra Leone-Soldiers of Fortune", ABC Documentary, Mark Corcoran, Ağustos 2000. www.abc.net/foreign
- 96 Isenberg, 1999; Toffler ve Toffler, *War and Anti-War*, 229; Spicer, *Unorthodox Soldier*, 52.

- 97 Rubin, s. 55. Haftalar süren tartışmalar sonucu BM sonunda Kanada liderliğinde bir güç göndermeye karar verdi fakat bu güç hiçbir zaman yerine ulaşmadı. Sonuçta binlerce Hutu mültecisinin öldürüldüğü düşünülmektedir.
- 98 Elizabeth Rubin, "Army of One's Own", *Harper's Magazine*, Şubat 1997, s. 55.
- 99 Özel askeri şirket yetkilisiyle röportaj, Nisan 2001. Ayrıca bkz. Mbogo, "Mercenaries? No, PMCs."; *Report of the Independent Inquiry into the Actions of the United Nations During the 1994 Genocide in Rwanda*, Igvar Karlson www.un.org (15 Aralık 1999). Müdahale sonucu kurtarılabilecek kurbanların sayısı tartışmaya açıktır. Alan Kuperman, "Rwanda in Retrospect", *Foreign Affairs* 79, no. 1 (Ocak 2000) s. 94-118.
- 100 Spicer, *Unorthodox Soldier*, 233.
- 101 Mary Kaldor, *New and Old Wars* (Stanford: Stanford University Press, 1999), s. 10.
- 102 Jack Kelly, "Safety at a Price: Military Expertise for Sale or Rent", *Pittsburgh Post Gazette*, Şubat 2000.
- 103 Kanadalı elit kuvvetlerin Somali'deki durumunda görüldüğü gibi bu tarz güçleri suiistimalleri kuvvetle muhtemeldir.
- 104 David Shearer, *Private Armies and Military Intervention*, International Institute for Strategic Studies, Adelphi Paper no. 316, Şubat 1998, s. 70.
- 105 Peter Lock, "Military Downsizing and Growth in the Security Industry in SubSaharan Africa", *Strategic Analysis* 22, no. 9 (Aralık 1998).
- 106 Hedley Bull, *The Anarchial Society: A Study of Order in World Politics* (New York: Columbia University Press, 1977). S. 263.
- 107 UN Commission on Human Rights, "Report on the Question", 1997. Ayrıca bkz. David Francis, "Mercenary Intervention in Sierra Leone: Providing National Security of International Exploitation?" *Third World Quarterly* 20, no. 2 (Yaz 1999) s. 319-338.
- 108 Veya Sandline'ın başkanı Michael Gunberg'in ifadesiyle "Bu sömürgecilik iddaları tamamen saçmalık." Lutyens, 2001. Marcia Lutyens, "Military Operations (ex VAT)", *Volkskrant* (Netherlands), 17 Şubat 2001.
- 109 Michael Doyle, *Empires* (Ithaca: Cornell University Press, 1986).
- 110 BM özel raporörü devam ediyor: "Belli bir düzeyde güvenlik sağlandıktan sonra şirket bağlı diğer şirketler vasıtasıyla imtiyazları kullanmaya başlıyor. Böylece de o ülkede ekonomik alanda ciddi bir konuma geliyor." Alıntı, Dinen, "Militaristic Solutions", 118. Eğer şirketin hâkimiyeti sadece pazarda söz konusuysa o zaman bir pazar emperyalizminden söz edebiliriz. George Wilnius, *The Merchant Warrior pacified* (New York: Oxford University Press, 1991), s. 5.
- 111 Scott Pegg, "Corporate Armies for States and State Armies for Corporations: Addressing the Challenges of Globalization and Natural Resource Conflict", 2000 Annual Meeting of the American Political

- Science Association, Washington D.C., 31 Ağustos-3 Eylül 2000; "BP Accused of Backing 'Arms for Oil' Coup", *London Sunday Times*, 26 Mart 2000; Christian Aid, *The Scorched Earth: Oil and War in Sudan* (Mart 2001) <http://www.christian-aid.org.uk/indepth/0103suda/sudanoil.htm>; Alex Yearsly, "Oriental Timber Company Smuggles Weapons to RUF", *Radio France International*, 10 Mayıs 2001.
- 112 Palayiwa Millius: Sierra Leone barış görüşmelerinde danışman, alıntı, McGrory, 1998. Eski bir ABD Savunma Bakan Yardımcısı James Woods: "Bu şirketler bazı ülkelerden bile daha güçlü bir hâle gelebilirler." Alıntı, Diane Alden, "Soldiers R Us: The Corporate Military", *SpinTech*, 12 Eylül 1999. <http://www.spintechmag.com/9909/da0999.htm>
- 113 Lucy Sutherland, *The East India Company in Eighteenth-Century Politics*, (Oxford: Clarendon Pres, 1979), s. 77.
- 114 Ian Dougla, "Fighting for Diamonds-PMCs in Sierra Leone." Jakkie Cilliers ve Peggy Mason, *Peace, Profit or Plunder? The Privatization of Security in War-Torn African Societies* (Pretoria: Institute for Security Studies, Ocak 1999) s. 175-200; Alex Vines, "The Business of Peace: 'Tiny' Rowland, Financial Incentives and The Mozambican Settlement." *Accord: An International Review of Peace Initiatives*, s. 78. http://www.c-r.org/acc_moz/contents_moz.htm; Center for Democracy and Development, *The Impasse in Sierra Leone*, www.cdd.org.uk/pubs/sierraleone.htm, Aralık 1999. Bir özel askeri şirket çalışanıyla röportaj, Mayıs 2000. Cullen, "Keeping the New Dogs"; Alex Vines, "Mercenaries and the Privatization of Security in Africa in the 1990s", 1999, s. 78. Center for Democracy and Development, 1999. Bir özel askeri şirket çalışanıyla röportaj, Mayıs 2000.
- 115 Metz Steven, *Strategic Horizons: The Military Implications of Alternative Futures*, Strategic Studies Institute, US Army War College, 7 Mart 1997, s. 21.
- 116 Thomson, *Mercenaries, Pirates*, 67.
- 117 Örneğin, bkz. Robert Cooper, *The Post Modern State and World Order*. Demos paper no. 19 (1996); Stephen Corbin, "Back to the Future: Neomedievalism and the Postmodern Digital World Economy", *Journal of International Affairs* (İlkbahar 1998) s. 361-386; Philip Cerny, "Neomedievalism, Civil War and the New Security Dilemma: Globalization as Durable Disorder", *Civil Wars* 1. no. 1 (Yaz 1999); Barry Buzan, "From International System to International Society: Structural Realism and Regime Theory Meet the English School", *International Organization* 47 (Yaz 1997), s. 327-352.
- 118 Steven Metz, *Armed Conflict*, s. 13.

ON İKİNCİ BÖLÜM

- 1 CIA World Factbook, "papua New Guinea", 1999. www.cia.gov/cia/publications/factbook/fields/languages.html
- 2 Tim Spicer, *An Unorthodox Soldier: Peace and War and the Sandline Affair* (Edinburgh: Mainstream, 1999), s. 155.
- 3 Juan Carlos Zarate, "The Emergence of a New Dog of War: Private International Security Companies, International Law, the New World Order", *Stanford Journal of International Law* 34 (Kış 1998): 75-156.
- 4 Sinclair Dinen, *Challenging the State: The Sandline Affair in Papua New Guinea*, Australian National University, Pacific Policy Paper 30, 1997.
- 5 Fakat basında raporlar yer alınca sözleşmenin sadece askeri eğitim yönü toplum tarafından kabul gördü. Sadece az sayıdaki bakanın muhtemelen kendi finansal çıkarları doğrultusunda özel bir askeri şirketle anlaşması hükümetin güvenilirliği hakkında endişeler ortaya çıkmasına yol açmıştır. Dinen, *Challenging the State*, s. 3.
- 6 Dinnen, *Challenging the State*, s. 123.
- 7 David Isenberg, *Soldiers of Fortune Ltd.: A Profile of Today's Private Sector Corporate Mercenary Firms*, Center for Defense Information Monograph, Kasım 1997; David Shearer, *Private Armies and Military Intervention*, International Institute for Strategic Studies, Adelphi Paper no. 316, Şubat 1998; Peter Lewis Young, "Bougainville Conflict Enters Its Ninth Year", *Jane's Intelligence Review*, Haziran 1997.
- 8 Jonathon Carr-Brown, "Sandline 'Paid Bribe' to Win War Contract", *Sunday Times*, 2 Temmuz 2000. <http://www.sundaytimes.co.uk/news/pages/sti/2000/07/02/stinwenwso1024.html>
- 9 Dinnen, *Challenging the State*.
- 10 Anthony Regan, "Preparation for War and Progress Towards Peace", *Challenging The State: The Sandline Affair in Papua New Guinea*, ed. Sinclair Dinen, Australian National University, Pacific Policy Paper 30, 1997, s. 61.
- 11 Young, "Bougainville Conflict."
- 12 Spicer, *Unorthodox Soldier*, 167.
- 13 Regan, s. 67; Ron May, "The Military Factor", Dinnen, *Challenging the State*, 103.
- 14 Regan, "Wars of the Future...Today", 67.

- 15 Bill Standish, "Paradoxes in PNG", Dinen, *Challenging the State*, 75.
- 16 Spicer daha yakın zamanda getirdiği 50 ton silah için hükümetten para almasına karşın, yasadışı para transferi ve silah bulundurmakla suçlandı. Spicer, *Unorthodox Soldier*, 184.
- 17 Çıkar günlük 5.000 dolardı. Simon Sheppard, "Soldiers for Hire", *Contemporary Review* (Ağustos 1999); Sebastien Berger, "Sandline Sues to Seize Nation's Assets", *Sunday Telegraph*, 7 Mart 1999.
- 18 Regan, "Wars of the Future...Today", 64.
- 19 Samuel Huntington, *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations* (New York: Random House, 1957); Morris Janowitz, *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait* (New York: Free Press, 1960). Peter D. Feaver, "The Civil-Military Problematique: Huntington, Janowitz and the Question of Civilian Control", *Armed Forces and Society*, 23 no. 2 (Kış 1996): 149-178; Samuel E. Finer, *The Man on Horseback: The Role of the Military in Politics* (New York: Praeger, 1962).
- 20 Stephen David, *Defending Third World Regimes from Coups d'Etat* (New York: University Press of America, 1985).
- 21 Charles Tilly, *Coercion, Capital, and European States, AD 990-1990* (Cambridge, Mass.: Blackwell, 1990): 213. ayrıca bkz. Christopher Coker, *NATO, the Warsaw Pact, and Africa* (London: Macmillan Press, 1985).
- 22 Stephen David, *Third World Coups d'Etat and International Security* (Baltimore: John Hopkins University Press, 1987).
- 23 Isenberg, "Soldiers of Fortune Ltd."
- 24 Finer, *Man on Horseback*, 188.
- 25 Regan, "Wars of the Future...Today", 97.
- 26 Christopher Clapham, "Africa Security Systems: Privatisation and the Scope for Mercenary Activity", in *The Privatisation of Security in Africa*, ed. Greg Mills and John Stremlau (Pretoria: South Africa Institute of International Affairs, 1999), 37.
- 27 Amos Perlmutter, *The Military and Politics in Modern Times* (New Haven: Yale University Press, 1977), 90-102.
- 28 Bu Papua Yeni Gine'deki ayaklanmanın gerekçelerinden bir tanesi olabilir. Spicer, *Unorthodox Soldier*, 165.
- 29 Herbert Howe, "African Private Security", *Conflict Trends*, no. 6 (Temmuz 2000). <http://www.accord.org.za/publications/ct6/issue6.htm>
- 30 Samuel Decalo, *The Stable Minority: Civilian Rule in Africa* (Gainesville: Florida Academic Press, 1998). Samuel Decalo, "Praetorianism, Corporate Grievances, and Idiosyncratic Factors in African Military Hierarchies", *Journal of African Studies* 2, no. 2 (Yaz 1975): 247-73.
- 31 William Thompson, *The Grievances of Military Coup Makers* (Beverly Hills: Sage, 1973).

- 32 Herbert Howe, "African Private Security", *Conflict Trends*, no. 6 (Temmuz 2000). <http://www.accord.org.za/publications/ct6/issue6.htm>
- 33 Dinnen, *Challenging the State*, 2.
- 34 Dyncorp üssüne yakın bir Kolombiyalı güvenlik görevlisinin şikâyet ettiği gibi, "Bir Vietnam gazisi kendini Kolombiyalı askerlerden üstün görüyor. İşte sorunlar da bu yüzden çıkıyor." Ignacio Gomez, "US Mercenaries in Colombia", *Colombia Report*, 16 Temmuz 2000.
- 35 Douglas Porch, *The French Foreign Legion* (New York: Harper Collins, 1991), s. 245.
- 36 Ralston, *Importing the European Army* (Chicago: University of Chicago Pres, 1990), 94.
- 37 A.g.e., 174.
- 38 ABD'li savunma uzmanıyla röportaj, Haziran 2001; Sherman, 2000; "Malu Counsels the Federal Government to be Cautious of US Aid Pledge to Military", *Vanguard*, 22 Ocak 2001. Ayrıca MPRI'n bireysel örtülü ödeneklere tehdit getirebilecek reform önerileri nedeniyle General Victor Malu'nun muhalefetiyle karşılaştığı ifade edilmektedir.
- 39 Howe, "Global Order and Security Privatization."
- 40 Haziran 2000'de Solomon Adaları'nda Kübalı askerlerin geleceğine dair bir söylenti yayıldı. Sonucunda da ordu Sierra Leone'de olduğu gibi yerel gerillalarla işbirliği içine girerel sivil yönetimi devirme kararı aldı. Söylenti doğru mudur bilinmez fakat bir darbeye neden olabileceğini görüyoruz. "Rebels Shell Rivals from Australian Patrol Boat", *Age*, 7 Haziran 2000. <http://www.theage.com.au/breaking/0006/07/A44216-2000Jun7.html>
- 41 Howe, "African Private Security."
- 42 Jendayi Frazer, "Sustaining Civilian Control: Armed Counterweights in Regime Stability in Africa", Stanford University Dissertation, Mart 1994; David Goldsworthy, "Civilian Control of the Military in Black Africa", *African Affairs* 80, no. 318 (Ocak 1981) Ç 49-74; Cynthia Enloe, *Ethnic Soldiers: State Security in Divided Societies* (Athens: University of Georgia pres, 1980).
- 43 Edward Luttwak, *Coup d'Etat: A Practical Handbook* (Cambridge, Mass.: Harvard University Pres, 1968), s. 90.
- 44 William Reno, *Warlord Politics and African States* (London: Lynne Rienner, 1998).
- 45 Yosi Walter, "Shadaq in the Congo", FBIS çev., Tel Aviv Ma'ariv, 7 Ekim 1994, FBIS çev.
- 46 Huntington, *The Soldier and the State*.
- 47 Sherman, "Arm's Length", 30.
- 48 Perlmutter, *Military and Politics*. Finer, *Man on Horseback*, 25-28. Feaver, "Civil-Military Problematique": 149-178.
- 49 Frazer, "Sustaining Civilian Control"; Huntington, *The Soldier and the State*.

- 50 Douglas Brooks, "The Business End of Military Intelligence: Private Military Companies", *Military Intelligence Professional Bulletin*, Eylül 1999.
- 51 Elizabeth Rubin, "An Army of One's Own", *Harper's Magazine*, Şubat 1997, s. 54.
- 52 Khareen Pech ve David Beresford. "Africa's New-Look Dogs of War", *Weekly Mail & Guardian*, 24 Ocak 1997.
- 53 Chris Dietrich, "The Commercialization of Military Deployment in Africa", *African Security Review* 9, no: 1 (Ocak 2000): 3-17.
- 54 ABD'li askerlerle röportajlar, Haziran 1998-Temmuz 2000. *British Security 2010*, Conference Proceedings Church House, Westminster, Kasım 1995, s. 60.
- 55 Bruce Grant, "U.S. Military Expertise for Sale: Private Military Consultants as a Tool of Foreign Policy", National Defense University Institute for National Security Studies, Strategy Essay Competition, 1998. <http://www.ndu.edu/inss/bo0ks/essaysch4.html>
- 56 David King ve Zachary Karabell, "The Generation of Trust: Public Confidence in the US Military Since Vietnam", Visions Governance in the 21st Century Project (Aralık 1999). <http://www.ksg.harvard.edu/prg/king/gentrust.pdf>; Gallup Organization, "Military on Top, HMOs Last in Public Confidence Poll", Poll Release (14 Temmuz 1999), <http://www.gallup.com/poll/releases/pr990714.asp>
- 57 Huntington, *The Soldier and the State*, s. 15.
- 58 Grant, "US Military Expertise."

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

- 1 David Passage, *The United States and Colombia: Untying the Gordian Knot* (U.S. Army War College: Strategic Studies Institute, Mart 2000), 5. <http://carlisle-www.army.mil/usassi/ssipubs/pubs2000.htm>
- 2 Joshua Hammer and Michael Isikoff, "The Narco-Guerrilla War", *Newsweek*, 9 Ağustos 1999.
- 3 Paul De La Garza and David Adams, "Military Aid... From the Private Sector", *St. Petersburg Times*, 3 Kasım 2000.
- 4 Niles Lathem, "America's Drug War Mercenaries", *New York Post*, 29 Nisan 2001.
- 5 Steven Dudley, "Colombia Vows End To Abuses;" *Washington Post*, 22 Temmuz 2000, s. 15; Nancy Dunne, "Dope Wars (Part II): Crackdown on Colombia", *Financial Times*, 9 Ağustos 2000; De La Garza and Adams, "Military Aid."
- 6 De La Garza and Adams, "Military Aid." Şirket hem akdi yükümlülükler, hem de operasyonel gizlilik istemektedir.
- 7 "A Bill Before the U.S. Congress Would Prohibit the Use of Private Firms in the Fight Against Drugs, *Bogota Semana*, 7 Mayıs 2001.
- 8 Peter Gorman, "Ex-Navy Seals on Pay Per Kill Mission Plan Colombia's Mercenaries" *Narconews*, 19 Şubat 2001.
- 9 Ted Robberson, "U.S. Launches Covert Program to Aid Colombia", *Dallas Morning News*, 19 Ağustos 1998; Ted Robberson, "Contractors Playing Increasing Role in US Drug War"; De La Garza and Adams, "Military Aid"; Paul De La Garza and David Adams "Military Know-How Finds Niche-And Some Critics", *St. Petersburg Times*, 3 Kasım 2000.
- 10 Daniel Burton-Rose and Wayne Madsen. "Governments of, by and For the Corporations: Corporate Soldiers", *Multinational Monitor* 20, no. 3 (Mart 1999) <http://www.essential.org/monitor/mmig9g/mmiggo3.o7.html#rose>.
- 11 Juan O. Tamayo, "U.S. Civilians Taking Risks in Drug War for Colombia", *Miami Herald*, 22 Şubat 2001.
- 12 Aslında pilotlar tasarımının neden olduğu türbülansın dolayı ilaçların amacına tam olarak ulaşamadığını ve havada dağıldığını bu nedenle çift pervaneli uçak OOV-10'un havadan dezenfeksiyon için uygun olmadığını

- söylemişlerdir. Salisbury, 1998; Ignacio Gomez, "U.S. Mercenaries in Colombia", *Colombia Report*, 16 Temmuz 2000.
- 13 Jeremy McDermott, "U.S. Crews Involved in Colombian Battle", *Scotsman*, 23 Şubat 2001. Ayrıca, Tamayo, "Colombian Guerrillas Fire on U.S. Rescuers", *Miami Herald*, 22 Şubat 2001.
- 14 Tamayo, "Colombian Guerrillas Fire on U.S. Rescuers."
- 15 A.g.e., DynCorp'un da Perulu gerillalara karşı hava operasyonu esnasında iki pilotunu kaybettiği iddia ediliyor.
Ken Silverstein, "Mercenary, Inc.?" *Washington Business Forward*, 26 Nisan 2001.
- 16 Dunne, "Dope Wars."
- 17 "Colombian Rebels Threaten U.S. Civilian "Mercenaries", *Reuters*, 4 Nisan 2001.
- 18 Alıntı, Jared Kotlet, "Americans Work in Danger Zone in Colombia", *Associated Press*, 25 Şubat 2001.
- 19 Bu prosedürler Silah İhraç Denetim Kanunu Konusunda Uluslararası Silahların Dolaşımı Mevzuatına göre Dışişleri Bakanlığının Savunma Ticaret Denetim Dairesi (ODTC) tarafından uygulanmaktadır. Bruce Grant, "U.S. Military Expertise for Sale: Private Military Consultants as a Tool of Foreign Policy", National Defense University Institute for National Security Studies, Strategy Essay Competition, 1998. <http://www.ndu.edu/inss/bo0ks/essaysch4.html>.
- 20 A.g.e.
- 21 Clinton yönetimi esnasında endüstrinin artan faaliyetleri David Isenberg tarafından da vurgulanmıştır, "Yönetim bundan hoşlanıyor çünkü [bir şeyler ters giderse] bir sansasyon ihtimalini ortadan kaldırıyor.", Alıntı, Justin Brown, "The Rise of the Private-Sector Military", *Christian Science Monitor*, 5 Temmuz 2000. <http://www.csmonitor.com/durable/2000/07/05/f-p3si.shtml>
- 22 Mark Thompson, "Generals for Hire", *Time*, 15 Ocak 1996.
- 23 General Accounting Office, "Contingency Operations: Opportunities to Improve the Logistics Civil Augmentation Program", GAO/NSIAD-97-63 (Şubat 1997); Donald T. Wynn, "Managing the Logisdcs-support Contract in the Balkans Theater", *Engineer*, Temmuz 2000. <http://call.army.mil/call/trngqtr/tq4-00/wynn.htm>
- 24 Theodore Lowi, "Making Democracy Safe for the World: On Fighting the Next War", in *American Foreign Policy: Theoretical Essays*, ed. John G. Ikenberry (New York: Harper Collins, 1989).s. 258-292.
- 25 Grant "U.S. Military Expertise."
- 26 "Colombian Rebels Threaten."
- 27 General Peter Jones, retired, interview in Sarajevo, 11 Kasım 1996.

- 28 Bu tanım oldukça ironiktir çünkü o dönemde Hırvatistan da bir MPRI müşterisidir. Croatian Foreign Press Bureau, *Daily Bulletin*, 15 Temmuz 1996.
- 29 Gennady Charodeev, "Foreign Wars: Russian Generals Involved in a War between Ethiopia and Eritrea", *Izvestia*, 26 Mayıs 2000, s. 14.
- 30 Stephaans Brummer, "Investing in the Bibles and Bullets Business", *Weekly Mail & Guardian*, 16 Eylül 1994.
Londra'da Hükümet dairelerinin bulunduğu mahalle (ç.n.)
- 31 "More Weasel Words", *London Times*, October 22, 2000. <http://www.sunday-times.co.uk/news/pages/sti/2000/10/22/stinwcldro1002.html>
- 32 Raymond Bonner, "War Crimes Panel Finds Croat Troops 'Cleansed' the Serbs", *New York Times*, 20 Mart 1999.
- 33 William Arkin, "the Underground Military", *Washington Post*, 7 Mayıs 2001.
- 34 Christopher Marquis, "Inquiry on Peru Looks at a C.I.A. Contract", *New York Times*, 28 Nisan 2001. <http://www.nytimes.com/2001/04/28/world/28PLAN.html>
- 35 Thompson, "Generals for Hire."
- 36 Duncan Campbell, "War on Error: A Spy Inc. No Stranger to Controversy", *Center for Public Integrity Report*, 12 Haziran 2002.
- 37 Grant, "U.S. Military Expertise."
- 38 Silverstein, "Mercenary, Inc.?"
- 39 Alıntı, Hanrahan, 1983, s. 317.
- 40 Grant, "U.S. Military Expertise."

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

- 1 Elizabeth Rubin, "An Army of One's Own", *Harper's Magazine*, Şubat 1997.
- 2 David Shearer, *Private Armies and Military Intervention*, International Institute for Strategic Studies, Adelphi Paper no. 316, Şubat 1998, s. 71; Tim Spicer, *An Unorthodox Soldier: Peace and War and the Sandline Affair* (Edinburgh: Mainstream, 1999), s. 24.
- 3 David Shichor, *Punishment for Profit: Private Prisons/Public Concerns* (Thousand Oaks, Calif.: Sage, 1995), s. 67.
- 4 Jeremy Black, ed., *European Warfare: 1453-1815* (London: Macmillan, 1999).
- 5 Abdel-Fatau Musah and Kayode Fayemi, *Mercenaries: An African Security Dilemma* (London: Pluto, 2000); Xavier Renou, "Promoting Destabilization and Neoliberal Pillage: The Utilization of Private Military Companies for Peacekeeping and Peace Enforcement Activities in Africa", paper presented at ISA/APSA International Security Conference, Denver, Kasım 2000.
- 6 Rubin, "An Army of One's Own." Aynı sözleşme pilotları daha sonra Devrimci Birleşik Cephe (RUF) asilerinin saklandığı düşünülen bir köye roketlerle ve makineli tüfeklerle saldırırken kayda alınmıştır. Fran Abrams, "British Officer Advised Gunship Killers", *The Independent*, 7 Eylül 2000. <http://www.independent.co.uk/news/world/Africa/2000-09/afuko70900.shtml>
- 7 Alex Vines, "The Business of Peace: "Tiny" Rowland, Financial Incentives, and the Mozambican Settlement" *Accord: An International Review of Peace Initiatives* (1999). http://www.cr.org/acc_moz/contents_moz.htm
- 8 Düşük verimli nükleer silahlara nispeten daha yıkıcı bir güce sahip bu silah, ABD Savunma İstihbarat Kurumu (DIA) tarafından "Yaşayan hedeflere karşı kullanılan [akciğerleri parçalamak için yakıt yanması kullanan] öldürme mekanizması hoş değildir." şeklinde olduğundan daha zararsız gösterilmiştir. Çünkü "Şok ve basınç dalgaları beyin dokularına minimal düzeyde zarar verir. FAE kurbanları büyük ihtimalle patlamadan dolayı bayılmamışlar, ancak parçalanmış akciğerleriyle soludukları için ölmüşlerdir." 1993 DIA report quoted in Human Rights Watch, "Backgrounder on Russian Fuel Air Explosives." <http://www.hrw.org/press/2000/o2/checho215b.htm>, 20 Mart 2000.

- 9 Eski şirket çalışanıyla röportaj, Yaz 1999.
- 10 Anthony Daniels, "There's Nothing We Can Do to Help Sierra Leone", *Sunday Telegraph*, September 3, 2000. <http://www.dailytelegraph.co.uk:80/dt?ac~002830376029449&rtmo=lnFnQAot&atmo=HHHH22NL&pg=/oo/g/3/dooi.html>
- 11 SOA'nın mezunları arasında Peru'nun diktatörleri Manuel Noriega ve Omar Torijos, Arjantin diktatörleri Leopoldo Galtieri ve Roberto Viola, Ekvator diktatörü Guillermo Rodriguez ve Bolivya diktatörü Hugo Banzer Suarez bulunmaktadır. Daha düşük seviyeli SOA mezunları da Başpiskopos Oscar Romero ve 900 sivilin öldürüldüğü El Mozote katliamındaki insan hakları istismarlarına katılmışlardır. Bu bireyler okulun yüzlerce mezunu arasındaki kötü istisnalardır, ancak kariyerleri okulun üst düzey askeri eğitiminden oldukça istifade etmiştir. School of America's Watch, <http://www.soaw.org>
- 12 Bruce Grant, "U.S. Military Expertise for Sale: Private Military Consultants as a Tool of Foreign Policy", National Defense University Institute for National Security Studies, Strategy Essay Competition, 1998. <http://www.ndu.edu/inss/books/essaysch4.html>
- 13 Chris Stephen, "KLA Trains Refugees to Recapture Border Territory", *Irish Times*, 7 Nisan 1999.
- 14 Christian Jennings, "Private U.S. Firm Training Both Sides in Balkans", *Scotsman*, Mart 2001. <http://www.thescotsman.co.uk/world.cfm?id+5i340>
- 15 Das Doppelspiel der Amerikaner", *Der Spiegel*, 30 Temmuz 2001. <http://www.spiegel.de/spiegel/o,1518,i4756g,oo.html>
- 16 Jeffrey Herbst, "The Regulation of Private Security Forces", in *The Privatisation of Security in Africa* ed. Greg Mills and John Stremlau (Pretoria: South Africa Institute of International Affairs, 1999), s. 121. Benzer bir durum, kesinlikle suçsuz olduklarına inandıkları müşteriler için çalışan avukatlardan bilinen suçlulara yardım etmede uzmanlaşan avukatlara kadar türlü meslektaşları bünyesinde barındıran savunma avukatlığı mesleğinde de vardır.
- 17 Global Coalition for Africa, *African Social and Economic Trends*, Annual Report 1999/2000
- 18 "Rogue Wave-Rogue Trader: Financial Storms Heading Towards the U.S. Economy", *Financial Sense On-Line*, 26 Ekim 2000; <http://www.financialsense.com/series2/r0gue.htm>.
- 19 "Who Is Yair Klein and What Is He Doing in Colombia and Sierra Leone?" Democracy NOW! Program, *Pacifica Radio*, 1 Haziran 2000; *Colombia Bulletin* 3, no. 1 (İlkbahar 1998).
- 20 Damien Lilly, "From Mercenaries to Private Security Companies: Options for Future Policy Research", *International Alert* brief (Kasım 1998).

- 21 Juan Carlos Zarate, "The Emergence of a New Dog of War: Private International Security Companies, International Law, the New World Order", *Stanford Journal of International Law* 34 (Kış 1998): 75-156.
- 22 Samia Aoul ve diğerleri, "Towards a Spiral of Violence? The Dangers of Privatizing Risk Management in Africa", memorandum, Working Group on Human Rights in Congo, Development and Peace, Mining Watch, Şubat 2000.
- 23 Antony Barnett, "Anger at Kosovo Mines Contract: Firm Accused of Human Rights Abuses Wins Million-Pound Government Deal", *Observer*, 7 Mayıs 2000. http://www.observer.co.uk/uk_news/o.7903,218247,00.html; Partap Chatterjee, "Mercenary Armies and Mineral Wealth, *Covert Action Quarterly* (Güz 1997).
- 24 Ken Penhaul, "Americans Blamed in Colombia Raid", *San Francisco Chronicle*, 15 Haziran 2001; Phil Stewart, "U.S. Pilots Summoned in Colombian Bombing Probe", *Reuters*, 14 Haziran 2001; T. Christian Miller, "A Colombian Town Caught in a Cross-fire", *Los Angeles Times*, 17 Mart 2002.
- 25 Brian Wood and Johan Peleman, *The Arms Fixers*, PRIO Report, March 1999; "Mercenaries and Arms Dealers in the Post-Cold War World: Interview with Ken Silverstein", *Connection*, 11 Ağustos 2000. <http://www.theconnection.org/archive/2000/08/0811a.shtml>
- 26 Wood and Peleman, "The Arms Fixers", s. 9; Alejandro Bustos, "Critics of Plan Colombia Denounce Washington's 'Secret War' in South America", *Vancouver Province*, 18 Haziran 2001.
- 27 Peter Fabricius, "Private Security Firms Can End Africa's Wars Cheaply", *Saturday Star* (Johannesburg), 23 Eylül 2000.
- 28 Robert Capps, "Outside the Law", *Salon*, 28 Haziran 2002; <http://archive.salon.com/news/feature/2002/06/26/bosnia/>; Antony Barnett, "British Firm Accused in Sex Scandal", *Guardian*, 29 Temmuz 2001. Aslında Kosova'daki uluslararası polis gücüne seks suçlarını ihbar ettiği için önce rütbesi düşürülen sonra da kovulan bir çalışan olan Kathryn Bolkovac vakasında aksi karar alan İngiliz Mahkemesi oldukça tedirgindi. Mahkeme başkanı Charles Twiss şöyle demiştir, "DynCorp'un onu işten atma açıklamasını dinledik ve bunu tamamen inanılmaz bulduk. İşten atılma nedeni ne olursa olsun korumalı bir ihbarda bulunduğu ve haksızca işten atıldığına şüphe yok." Sava Radovanovic, "The Seamy Side of Peacekeeping: Whistle-Blower Vindicated", *Associated Press*, 11 Ağustos 2002.
- 29 Patrick J. Cullen, "Keeping the New Dog of War on a Tight Lease", *Conflict Trends*, no. 6 (Temmuz 2000). <http://www.accord.org.za/publications/ct6/issue6/htm>.
- 30 "Guns for Hire Again", *Africa Confidential*, 23 Kasım 2001.

- 31 Cullen, "Keeping the New Dog of War."
- 32 Jeffrey Herbst, "The Regulation of Private Security Forces."
- 33 Philip Winslow, "Why Africa's Armies Open Arms to Elite Fighters from South Africa", *Christian Science Monitor*, 19 Ekim 1995, s. 1.
- 34 Cullen, "Keeping the New Dog of War."
- 35 Doug Brooks, "Creating the Renaissance Peace", paper presented at Africa Institute's 40th Anniversary Conference, 30 Mayıs 2000, Pretoria; Doug Brooks, "Write a Cheque, End a War: Using Private Military Companies to End African Conflicts", *Conflict Trends*, no. 6 (Temmuz 2000). <http://www.accord.org.za/publications/ct6/issue6/htm>
- 36 Özel askeri şirket yetkilisiyle röportaj, Haziran 2001. Bu idarecinin Control Risks şirketinde çalışmaması inandırıcılığını artırmıştır.
- 37 Cullen, "Keeping the New Dog of War."
- 38 Spicer, *Unorthodox Soldier*, s. 18.
- 39 Lilly, "From Mercenaries."
- 40 Şirket çalışanıyla röportaj, Şubat, 2001.
- 41 Jason Nisse, "Cash for Combat", *Independent*, Kasım 1999.
- 42 "Why We Help Where Governments Fear to Tread", *Sunday Times*, 24 Mayıs 1998.
- 43 Spicer, *Unorthodox Soldier*, p. 159. Peta Thorycroft, "Mobutu Couldn't Afford SA Mercenaries," *Weekly Mail & Guardian*, 18 Temmuz 1997.
- 44 Spicer, *Unorthodox Soldier*, s. 50.
- 45 Nisse, "Cash For Combat."
- 46 William Hartung, "Deadly Legacy Update: U.S. Arms and Training Programs in Africa", World Policy Institute Documents, 22 Mart 2001.
- 47 Ashton Carter and John White, *Keeping the Edge* (Cambridge: MIT Press, 2001), s. 176.
- 48 Meşruiyet, halkın egemen olana güvenlik sağlaması rızası göstermesiyle olur. Buna karşın, bir başkası rıza gösterirse onların rızası için bir gerekçe yoktur. "Egemen yargının yeri" argümanı, taşeron güvenliğin neden doğrudan meşruiyet sağlamadığını gösteriyor. Egemenlik çatışmanın engellenmesi için esas iken, taşeron çatışmalarında (bilhassa, özelse) çıkarlar esastır. Thomas Hobbes, *The Leviathan* (1651), bölüm 30 www.orst.edu/instruct/phl302/texts/hobbes/leviathan-contents.html
- 49 John Hoffman, *Beyond the State* (Cambridge, Mass.: Polity Press, 1995), s. 78.
- 50 Alıntı, Jack Kelley, "Safety at a Price: Military Expertise for Sale or Rent", *Pittsburgh Post-Gazette*, 15 Şubat 2000.
- 51 Hoffman, *Beyond the State*, p. 83; Michael McManus, *From Fate to Choice: Private Bobbies, Public Beats* (Aldershot, Eng.: Avebury, 1995), s. 11.

- 52 Aslında Belçika Kongosu özel yönetiminde 8-20 milyon kişi öldürüldü. Adam Hochschild, *King Leopold's Ghost: A Story of Greed, Terror, and Heroism in Colonial Africa* (New York: Houghton Mifflin, 1999); Christopher Clapham, *Africa and the International System: The Politics of State Survival* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), s. 26.
- 53 Blaine Harden, "Africa's Gems: Warfare's Best Friend, *New York Times*, 6 Nisan 2000.
- 54 Peter Lock, "Military Downsizing and Growth in the Security Industry in SubSaharan Africa", *Strategic Analysis* 22, no. 9 (Aralık 1998).
- 55 Alex Vines, "The Business of Peace: 'Tiny' Rowland, Financial Incentives and the Mozambican Settlement", *Accord: An International Review of Peace Initiatives*, 1998.
- 56 Martha Huggins, "Armed and Dangerous", Americas.Org, Kasım 2000.
http://www.americas.org/News/Features/200011_Private_Security/index.asp
- 57 Edward Blakely and Mary Snyder, *Fortress America: Gated Communities in the United States* (Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 1997), s. 24.
- 58 Shearer, *Private Armies and Military Intervention*, s. 13.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

- 1 "EO gibi özel askeri şirketlerin düşüşündeki asıl neden, savaşın özelleştirilmesi piyasasının uluslararası toplum nezdinde meşruiyet sorunu üzerime oturtulmasıdır. Özel askeri şirketlerin olumsuz paralı asker görüşünü yıkma çabaları başarısız olmuştur." Kim Nossal, "Bulls to Bears: The Privatization of War in the 1990s", in *War, Money, and Survival*, ed. Gilles Carbonnier (Geneva: ICRC, Şubat 2000). "Yeni yüzyılın başında özel askeri şirketler Afrika'da rekabetçi yanlarını kaybetmiş gibi görünmüşlerdir. Executive Outcomes gibi şirketlerin piyasa kuvvetleri tarafından düşürüldüğü görülmektedir" Chris Dietrich, "The Commercialisation of Military Deployment in Africa", *African Security Review* 9, no. 1 (Ocak 2000); See also David Isenberg, *Soldiers of Fortune Ltd.: A Profile of Today's Private Sector Corporate Mercenary Firms*, Center for Defense Information Monograph, Kasım 1997.
- 2 Christopher Clapham, "Africa Security Systems: Privatisation and the Scope for Mercenary Activity", in *The Privatisation of Security in Africa*, ed. Greg Mills and John Stremlau (Pretoria: South Africa Institute of International Affairs, 1999). Jeffery Herbst, "The Regulation of Private Security Forces", in *The Privatisation of Security in Africa*, ed. Greg Mills and John Stremlau (Pretoria: South Africa Institute of International Affairs, 1999), s. 123; Gumisai Mutume, "Private Military Companies Face Crisis in Africa", *InterPress Service*, 11 Aralık 1998..
- 3 Are Private Security Forces Sometimes Preferable to National Military Forces?" Conference Notes, *Fiftieth Anniversary Symposium of the Moore Society on International Law*, University of Virginia, 24 Şubat 2001.
- 4 Herbst, "The Regulation of Private Security Forces", s. 126.
- 5 Thomas Adams, "The New Mercenaries and the Privatization of Conflict", *Parameters* (Yaz 1999): 103-116. <http://carlisle-www.army.mil/usawc/paramaters/9gsummer/adams.htm>
- 6 Donald T. Wynn, "Managing the Logistics-Support Contract in the Balkans Theater", *Engineer* (Temmuz 2000). <http://call.army.mil/call/trngtr/tq4-00/wynn.htm>
- 7 Doug Brooks and Hussein Solomon, "From the Editor's Desk", *Conflict Trends*, no. 6 (Temmuz 2000). <http://www.accord.org.za/publications/ct6/issue6/htm>

- 8 Kenneth Waltz, *Theory of International Relations* (New York: McGraw Hill, 1979), s. 76-77 ve 127-28. Ayrıca bkz. Joao Resende-Santos, "Anarchy and the Emulation of Military Systems: Military Organization and Technology in South America, 1870-1914", *Security Studies* 5, no. 3 (İlkbahar 1996): 193-260.
- 9 "Bu tür şirketlerin varlığı talebi artırmıştır." Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu, Report on the question of the use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self determination." 57th Session, Item 7, Special Rapporteur, Ocak 2001.
- 10 Isenberg, "Soldiers of Fortune, Ltd."
- 11 Global Coalition for Africa and International Alert, "The Privatization of Security in Africa", Conference Report, Washington, D.C., 12 Mart 1999. <http://www.gca-cma.org/eseconomy.htm#0399>
- 12 Sarah Lunday, "Firms Join Security Drive", *Charlotte Observer*, 13 Şubat 2002.
- 13 Jimmy Burns, "Corporate Security: Anxiety Stirred by Anti-Western Sentiment", *Financial Times*, 11 Nisan 2002.
- 14 James Des Roches, spokesman for Pentagon's Defense Security Cooperation Agency, as quoted in Esther Schrader, "U.S. Companies Hired to Train Foreign Armies", *Los Angeles Times*, 14 Nisan 2002.
- 15 Rick Scavetta, "Brown & Root to Begin Making Improvements to Uzbekistan Base" *European Stars and Stripes*, 2 Mayıs 2002. BRS also took over the main U.S. bases in Afghanistan at Bagram and Khandahar.
- 16 R.W. Singer and Anja Manuel, "A New Model Afghan Army", *Foreign Affairs* 81, no. 4 (Temmuz 2002): 44-59; Schrader, "U.S. Companies Hired to Train Foreign Armies."
- 17 David Leppard, "Mercenaries Chase 20 Million Prize for the Head of Bin Laden", *Sunday Times*, 30 Eylül 2001; Paul Bedard, "A Bounty Hunt for Bin Laden Yields Heads, Ears", *U.S. News and World Report*, 29 Temmuz 2002.
- 18 U.S. House of Representatives HR 3076, "The September 11 Marque and Reprisal Act of 2001", submitted by Rep. Ron Paul, 10 Ekim 2001. Poll results reported at www.techcentralstateion.com/defense.asp, 22 Eylül 2001.
- 19 Global Coalition for Africa, *African Social and Economic Trends*, Annual Report 1999/2000.
- 20 Elizabeth Rubin, "An Army of One's Own", *Harper's Magazine*, Şubat 1997.
- 21 Şunlar örnek sayılabilir: Ronald Coase, "The Nature of the Firm", *Economica* 4 (1937): 386-405; Thrain Eggertson, *Economic Behavior and Institutions* (New York: Cambridge University Press, 1990); Douglass C. North, *Institutions, Institutional Change, and Economic Performance* (New York: Cambridge University Press, 1990); Roland Vaubel and Thomas Willett,

The Political Economy of International Organizations (Boulder, Colo.: Westview Press, 1991); "War, Chaos, and Business: Modern Business Strategy", Kettle Creek Corporation Report, 2001.

- 22 Sierra Leone'deki seçimlerde EO'nun desteği gibi. Benzer şekilde, bazı şirketlerin örneğin mayın çıkarma hizmetleri sunarak insani yardım alanına sığırdığı ancak bunun kâr amacı veya askeri nedenlerden değil kendi şirketleri için saygınlık kazanmaktan ileri geldiği tezi öne sürülmüştür. William Reno, *Warlord Politics and African States* (London: Lynne Rienner, 1998); Antony Barnett, "Anger at Kosovo Mines Contract: Firm Accused of Human Rights Abuses Wins Million-Pound Government Deal", *Observer*, 7 Mayıs 2000. http://www.observer.co.uk/uk_news/o,6903,218247,00.html.
- 23 Stephen Zamparelli, "Contractors on the Battlefield: What Have We Signed Up For?" Air War College Research Report, Mart 1999.
- 24 Susan Davidson, "Where Is the Battle-line for Supply Contractors?" U.S. Air Force Air Command and Staff College Research Report, Nisan 1999.
- 25 General Accounting Office, "Contingency Operations: Army Should Do More to Control Contract Cost in the Balkans", NSDIAD-00-225, 6 Ekim 2000. <http://www.gao.gov>
- 26 Jamie Wilson and Kevin Maguire, "American Firm in Bosnia Sex Trade Row Poised to Win MoD Contract", *Guardian*, 29 Kasım 2002.
- 27 "Outsourcing 2000", *Fortune*, 29 Mayıs 2000.
- 28 Stephen Newbold, "Competitive Sourcing and Privatization: An Essential USAF Strategy", *Contractors on the Battlefield*, Air Force Logistics Management Agency, Aralık 1999.
- 29 R. Philip Deavel, "Political Economy of Privatization for the American Military", *Air Force Journal of Logistics* 22, (Yaz 1998): 3-9. http://www.il.hq.af.mil/aflma/lgj/vol22_no2_6aug_web_order.pdf
- 30 ABD Hava Kuvvetleri sözleşme yetkilisi ile röportaj, Haziran 2002.
- 31 Zamparelli, "Contractors on the Battlefield", 37.
- 32 Wynn, "Managing the Logistics-Support."
- 33 Joseph Michels, "A Civil Sector force Multiplier for the Operational Commander", *Global Thinking, Global Logistics* (Washington: Air Force Logistics Management Agency, Aralık 1999).
- 34 Doug Brooks and Hussein Solomon, "From the Editor's Desk."
- 35 Private correspondence, Eylül 2000.
- 36 Greg Mills and John Stremlau, "The Privatisation of Security in Africa: An Introduction", in *The Privatisation of Security in Africa*, ed. Greg Mills and John Stremlau (Pretoria: South Africa Institute of International Affairs, 1999), 14.
- 37 The ITAR regimes, <http://www.pmdtc.org/reference.htm>

- 38 Avant, 2000.
- 39 Bu prosedürler Silah İhraç Denetim Kanunu Konusunda Uluslararası Silahların Dolaşımı Mevzuatına göre Dışişleri Bakanlığının Savunma Ticaret Denetim Dairesi (ODTC) tarafından uygulanmaktadır. Bruce Grant, "U.S. Military Expertise for Sale: Private Military Consultants as a Tool of Foreign Policy", National Defense University Institute for National Security Studies, Strategy Essay Competition, 1998. <http://www.ndu.edu/inss/books/essaysch4.html>
- 40 Alıntı. Russell Miller, *The East Indiamen* (New York: Time-Inc, 1980).
- 41 Bunlara örnek: "Private Military Companies-Independent or Regulated?" Sandhne White Paper, Mart 1998, <http://www.sandline.com/site/index.html> adresinden ulaşılabilir; Herbert Howe, "Global Order and Security Privatization", *Strategic Form*, no. 40 (Mayıs 1998); Isen-berg, *Soldiers of Fortune Ltd.*; Doug Brooks, "Write a Cheque, End a War Using Private Military Companies to End African Conflicts"; Stephen Mbogo, "Mercenaries? No, PMCs", *West Africa Magazine*, 18 Eylül 2000, s. 10-13; Global Coalition for Africa and International Alert, "The Privatization of Security in Africa", Conference Report, Washington, D.C., 12 Mart 1999. <http://www.gca-cma.org/eseconomy.htm#0399>
- 42 Brooks and Solomon, "From the Editor's Desk."
- 43 Alex Vines, "The Business of Peace: 'Tiny' Rowland, Financial Incentives, and the Mozambican Settlement", *Accord: An International Review of Peace Initiatives*, http://www.c-r.org/acc_moz/contents_moz.htm
- Örneğin önerilen IPOA davranış kuralları iyi niyetli bir ilk adımdır.
- 44 Avant, "In Focus: Privatizing Military Training."
- 45 A.g.e.
- 46 Kanunun tam metni için: http://www.feds.com/basic_svc/public_law/106-523.htm adresinden ulaşılabilir.
- 47 Global Coalition for Africa and International Alert, "Privatization."; Anne-Marie Slaughter, "The Real New World Order", *Foreign Affairs* (Eylül 1997).
- 48 Yeşil kitap, meseleleri ele alan ancak resmi tavsiyelerde bulunmayan politik bir belgedir. "Private Military Companies: Options for Regulation", House of Commons, 12 Şubat 2002.
- 49 Paul Waugh, "Mercenaries as Peacekeepers Plan Under Fire", *Independent*, 14 Şubat 2002.
- 50 Bu, Mills ve Stremlau'nun önerdiği yaklaşımın düzeltilmiş halidir, *Privatisation of Security in Africa*, s.19.
- 51 Mbogo, "Mercenaries? No, PMCs."
- 52 Martin Van Creveld, *The Rise and Decline of the State* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), s. 429.

EKLER

- 1 P. W. Singer, "Iraq Can Wait till Phase 1 Done", *Baltimore Sun*, 19 Mart 2002.
- 2 T. Christian Miller, "Contractors Outnumber Troops in Iraq", *Los Angeles Times*, 4 Temmuz 2007, s. 1.
- 3 Bernd Debusmann, "In Outsourced U.S. Wars, Contractor Deaths Top 1,000", *Reuters*, 3 Temmuz 2007.
- 4 Cam Simpson and Aamer Madhani, U.S. Cash Fuels Human Trade, *Chicago Tribune*.
- 5 William Matthews, "JCS Nominee is Warned: Crack Down on Contractors." *Defense News*, 6 Ağustos 2007, s. 14.
- 6 Matt Kelley, "Largest Iraq Contract Rife With Errors", *USA Today*, 17 Temmuz 2007.
- 7 A.g.e.
- 8 Major General George Fay and Lieutenant General Anthony Jones, U.S. Army "Investigation of Intelligence Activities at Abu Ghraib", 2004. <http://news.findlaw.com/hdocs/docs/dod/fay82504rpt.pdf>.
- 9 David Phinney, "Marines Jail Contractors in Iraq", *CorpWatch.com*, 7 Haziran 2005.
- 10 Robert Young Pelton, "Blackwater Contractor Kils Vice President's Green Zone Shooting One of Many Industry 'Dirty Secrets' Iraqslogger.com, 8 Şubat 2007; "In Iraq, a Private Realm of Intelligence Gathering", *Washington Post*, 1 Temmuz 2007; Sean raymont, "'Trophy' Video Exposes Private Security Contractors Shooting Up Iraqi Drivers", *Telegraph*, 17 Kasım 2005; Tom Jackman, "U.S. Contractor Fired On Iraqi Vehicles for Sport, Suit Alleges", *Washington Post*, 17 Kasım 2006; A20.
- 11 For further on this, please see P. W. Singer, "Frequently Asked Questions on the UCMJ Change and Its Applicability to Private Military Contractors", 12 Ocak 2007; http://pwsinger.com/commentary_070112.html; Congressional Research Service, "Private Security Contractors in Iraq: Background, Legal Status, and Other Issues", günc. 21 Haziran 2007; <http://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RL32419.pdf>
- 12 Kathleen Schalch, "KBR Drivers Say They Risked Their Lives to Pad Profits", National Public Radio, *Morning Edition*, 8 Haziran 2004.

- 13 Matt Kelley, "Record Cases in Contract Probe; Crackdown Aims at 'Second Insurgency,'" *USA Today*, 15 Ağustos 2007.
- 14 Renae Merle, "Government Short Of Contracting Officers: Officials Struggle to Keep Pace With Rapidly Increasing Defense Spending", *Washington Post*, 5 Temmuz 2007, s. E8.
- 15 Roxana Tiron, "Watchdog Group: Government Awards Contracts Despite Firms' Misconduct", *The Hill*, 19 Temmuz 2007.
- 16 "Testimony of General Barry R. McCaffrey (USA, Ret.), Adjunct Professor of International Relations, United States Military Academy, Before the House Armed Services Committee", *PKNewswire-USNewswire*, 31 Temmuz 2007.
- 17 GAO, *Rebuilding Iraq: Actions Still Needed to Improve the Use of Private Security Providers*, GAO-06-865T 13 Haziran 2006. <http://www.gao.gov/docdb/lite/details.phpPrptno=GAO-06-865T>
- 18 Alıntı, "Contractors in Spotlight as Shootings Add Up", *Charlotte Observer*, 11 Eylül 2005, s. 6a.
- 19 Bill Sizemore, "Escort Offers 'Services' to Private Military Contractors in Iraq", *Virginian-Pilot*, 3 Ağustos 2007.
- 20 Major General George Fay and Lieutenant General Anthony Jones, U.S. Army "Investigation of Intelligence Activities at Abu Ghraib", 2004. <http://news.findlaw.com/hdocs/docs/dod/fay82504rpt.pdf>.
- 21 P.W. Singer, "Humanitarian Principles, Private Military Agents: Some Implications of the Privatized Military Industry for the Humanitarian Community" in Humanitarian Policy Group, *Resetting the Rules of Engagement: Trends and Issues in Military-Humanitarian Relations*, Şubat 2006. <http://www.brookings.edu/views/articles/singer20060307.htm>.
- 22 Bu olay hakkında daha fazlası için bkz Robert Young Pelton, *Licensed to Kill*, New York: Crown, 2006.
- 23 As quoted on Nathan Hodge, "Revised US Law Spotlights Role of Contractors on Battlefield. " *Jane's Defense Weekly*, 10 Ocak 2007, s. 10.
- 24 Alıntı. William Matthews, "Contractor Crackdown: Civilian Contract Employees Can Now Be Prosecuted under the UCMJ", *Armed Forces Journal*, Şubat 2007, <http://www.armedforcesjournal.com/2007/02/2471808>
- 25 P. W. Singer, "The Law Catches Up to Private Militaries, Embeds", *DefenceTech*, 3 Ocak 2007, <http://www.defensetech.org/archives/003123.html>

BİBLİYOGRAFYA

- "A Bill before the U.S. Congress Would Prohibit the Use of Private Firms in the Fight against Drugs." *Bogota Semana*, 7 Mayıs 2001.
- Abrams, Fran. "British Officer Advised Gunship Killers." *The Independent*, 7 Eylül 2000. <http://www.independent.co.uk/news/World/Africa/2000-09/afuk070900.html>
- Adams, James. *The Next World War*. New York: Simon & Schuster, 1998.
- Adams, Thomas. "The New Mercenaries and the Privatization of Conflict." *Parameters* (Yaz 1999): 103-116. <http://carlislewww.army.mil/usawc/Parameters/99summer/adams.htm>
- "American Peacekeeping 'Could Be Privatized.'" *Ananova.com*, 26 Eylül 2000. http://www.ananova.com/news/story/sm_68734.html
- Air Force Field Manual 1-1: Basic Aerospace Doctrine of the United States Air Force. Washington D.C.: U.S. Government Printing Office, 1992.
- Alden, Diane. "Soldiers R Us: The Corporate Military." *Spin Tech*, 12 Eylül 1999. <http://www.spintechmag.com/9909/da0999.htm>.
- Allen-Mills, Terry. "France's Scandal Trail Leads to US." *The Times*. 31 Aralık 2000. <http://www.sunday-times.co.uk/>
- Alvarez, Steve. "MPRI: A Private Military." *Stars and Stripes*, 30 Ekim 2000. <http://www.stripes.com/servlet/News/ViewArticle?articleId=10003357o&buildId=100033587>
- "America's 100 Fastest-Growing Companies." *Fortune*, 6 Eylül 1999.

- Aning, Emmanuel Kwesi. "Africa's Security in the New Millennium: State or Mercenary Induced Stability?" *Conflict Trends*, no. 6 Temmuz 2000. <http://www.accord.org.za/publications/ct6/issue6.htm>
- Aoul, Samia, vd. "Towards a Spiral of Violence?" *The Dangers of Privatizing Risk Management in Africa.* Memorandum, Working Group on Human Rights in Congo, Development and Peace, Mining Watch Canada, Şubat 2000.
- Arbucki, Tammy. "Building a Bosnian Army." *Jane's International Defense Review*, Ağustos 1997.
- "Are Private Security Forces Sometimes Preferable to National Military Forces?" Conference Notes, Fiftieth Anniversary Symposium of the Moore Society on International Law, University of Virginia, 24 Şubat 2001. <http://www.law.virginia.edu/lawweb/lawweb2.nsf/oaeel3661173471f8S2566cco07da682/8ee7doa8qdcsfb685256a1eo050c18f?OpenDocument&Highlight=o,Moore,society>
- Arkin, William. "The Underground Military." *Washington Post*, 7 Mayıs 2001. <http://washingtonpost.com/wp-dyn/articles/&+4024-2001May+html>
- Armorgroup-Company Brief. Armorgroup Marketing Presentation, Şubat 2000.
- Armor Holdings. "Armor Holdings, Inc., Reports Record Third Quarter Operating Results of \$0.22 Per Diluted Share before Merger and Integration Charge and Other Unusual Expenses." *PRNewswire*, 14 Kasım 2000.
- . "IBNet Announces Joint Marketing Agreement with Armorgroup." Armorgroup press release, 7 Nisan 2000. www.armorholdings.com
- . "Proxy Statement: Annual Meeting of Stockholders to Be Held on June 15, 2000." Company report, Haziran 2000.
- "Arms, Money, and the Men: A Year of War in Chechnya." *Agence France Presse*, 28 Eylül 2000. <http://www.russiatoday.com/news.php3?id=204189>

- Arnold, Guy. *Mercenaries*. London: St. Martin's Press, 1999.
- Art, Robert. "Force and Fungibility Reconsidered." *Security Studies* 8, no. 4 (Yaz 1999).
- Art, Robert ve Robert Jervis, eds. *International Politics: Anarchy, Force, Political Economy, and Decision Making*. Glenview, Ill.: Scott Foresman, 1985.
- Aston, Trevor, ed. *Crisis in Europe, 1560-1660*. London: Routledge & Kegan Paul, 1965.
- Auster, Richard D., and Morris Silver. *The State as a Firm: Economic Forces in Political Development*. Boston: Martinus Nijhoff, 1979.
- Australian Broadcasting Corporation. "Dogs of War." *Lateline*, broadcast 18 Mayıs 2000. <http://www.abc.net.au/lateline/archives/s128621.htm>
- . "Sierra Leone-Soldiers of Fortune." Australian Broadcasting Corporation Documentary. Producer Mark Corcoran. Ağustos 2000. Transcript at www.abc.net/foreign
- Avant, Deborah. "From Mercenaries to Citizen Armies: Explaining Change in the Practice of War." *International Organization* 54, no. 1 (Kış 2000).
- . "In Focus: Privatizing Military Training." *Foreign Policy in Focus* 5, no. 17 (Mayıs 2000). <http://www.foreignpolicy-infocus.org/briefs/vol5/v5n17mil.html>
- . "The Market for Force: Exploring the Privatization of Military Services." Paper prepared for discussion at the Council on Foreign Relations Study Group, the Arms Trade and the Transnationalization of the Defense Industry: Economic versus Security Drivers, 1999.
- Azar, Edward E., and Chun-in Moon, eds., *National Security in the Third World: The Management of Internal and External Threats*. Hants: Edward Elgar, 1988.
- Baldwin, David. "Force, Fungibility, and Influence." *Security Studies* 8, no. 4 (Yaz 1999).
- Barnett, Antony. "Anger at Kosovo Mines Contract: Firm Accused of Human Rights Abuses Wins Million-Pound Government

Deal." *Observer*, 7 Mayıs 2000. http://www.observer.co.uk/uk_news/o,6903,218247,00.html

Bates, Robert. *Prosperity and Violence*. New York: Norton, 2001.

Bayley, C. C. *Mercenaries for the Crimea: The German, Swiss, and Italian Legions in British Service, 1854-56*. Montreal: McGill-Queens University Press, 1977.

———. *War and Society in Renaissance Florence: The "De Militia" of Leonardo Bruni*. Toronto: University of Toronto Press, 1961.

Bedard, Paul. "A Bounty Hunt for Bin Laden Yields Heads, Ears." *U.S. News and World Report*, 19 Temmuz 2002.

Beelma, Maud. "Dining with the Devil: America's 'Tacit Cooperation' with Iran in Arming the Bosnians." *APF Reporter* 18, no. 2 (1996).

Bender, Bryan. "Defense Contracts Quickly Becoming Surrogate Warriors." *Defense Daily*, 28 Mart 1997, s. 490.

Berger, Sebastien. "Sandline Sues to Seize Nation's Assets." *Sunday Telegraph*, 7 Mart 1999.

Berman, Eric. *Re-Armament in Sierra Leone*. Small Arms Survey Occasional Paper 1, Aralık 2000.

Betts, Richard. *Surprise Attack*. Washington, D.C.: Brookings Institution, 1982.

Biles, Peter. "Bitter Foes." *The World Today* 56, no. 7 (Temmuz 2000).

Binmore, Kenneth, and Larry Samuelson. "An Economist's Perspective on the Evolution of arms." *Journal of Institutional and Theoretical Politics* 150, no. 1 (1994)

Bisseker, Claire. "Africa's Military Time Bomb." *Johannesburg Financial Mail*, 11 Aralık 1998.

Black, Jeremy, ed. *European Warfare: 1453-1815*. London: Macmillan, 1999.

Blakely, Edward, and Mary Snyder. *Fortress America: Gated Communities in the United States*. Washington, D.C: Brookings Institution Press, 1997.

Bonn International Center for Conversion (BICC). *An Army Surplus-The NVAs Heritage*. BICC Brief no. 3, 1997. www.bicc.de/weapons/brief

- Bonner, Raymond. "U.S. Reportedly Backed British Mercenary Group in Africa." *New York Times*, 19 Mayıs 1998.
- . "War Crimes Panel Finds Croat Troops 'Cleansed' the Serbs." *New York Times*, 20 Mart 1999.
- Bowe, Christopher. "Agency Aims to Swell the Ranks." *Financial Times*, 10 Ağustos 2000.
- Boxer, C. R. *Jan Compagnie in Oorlog en Vrede*. London: Heinemann Educational Books, 1979.
- Boyne, Sean. "The White Legion: Mercenaries in Zaire." *Jane's Intelligence Review*, Haziran 1997.
- "BP Accused of Backing 'Arms for Oil' Coup." *London Sunday Times*, 26 Mart 2000.
- Bradbury, M. *Aid Under Fire: Redefining Relief and Development Assistance in Unstable Situations*. Wilton Park Paper, supported by with DHA, ODI, and ActionAid, London: HMSO, 1995.
- "Britain Uses Agency to Recruit for Military." *Reuters*, 12 Mart 2001.
- "British Firm Is Offering Shipping Companies the Services of Up to 300 ex-British Army Gurkhas to Combat Piracy, Particularly in Asia." *Reuters*, 24 Şubat 2000.
- "British Firms Arming Sierra Leone Rebels." *London Sunday Times*, 10 Ocak 1999.
- "British-Russian Security Venture." *Intelligence Newsletter*, no. 304, Ocak 1997.
- British Security 2010*. Conference Proceedings Church House, Westminster, Kasım 1995.
- Broad, William. "Private Ventures Hope for Profits on Spy Satellites." *New York Times*, 10 Şubat 1997, s. 1.
- Broder, Jonathon. "Mercenaries: The Future of U.N. Peacekeeping?" *Fox News*, 26 Haziran 2000. http://www.foxnews.com/world/062goo/un_broder.sml
- Brooks, Douglas. "The Business End of Military Intelligence: Private Military Companies." *Military Intelligence Professional Bulletin*, Eylül 1999.

- Brooks, Doug. "Creating the Renaissance Peace." Paper presented at Africa Institute's 40th Anniversary Conference, 30 Mayıs 2000, Pretoria.
- . "Hope for the 'Hopeless Continent': Mercenaries." *Traders: Journal for the Southern African Region* no. 3 (Temmuz-Ekim 2000).
- . "Messiahs or Mercenaries?" *International Peacekeeping* 7, no. 4 (2000): 129-144.
- . "Write a Cheque, End a War: Using Private Military Companies to End African Conflicts." *Conflict Trends*, no. 6 (Temmuz 2000). <http://www.accord.org.za/publications/ct6/issue6.htm>
- Brooks, Doug, and Hussein Solomon. "From the Editor's Desk." *Conflict Trends*, no. 6 (Temmuz 2000). <http://www.accord.org.za/publications/ct6/issue6.htm>
- Brower, Michael. "Outland: The Vogue of DOD Outsourcing and Privatization." *Acquisition Review Quarterly*, no. 4 (Güzl 1997). <http://www.dsmc.dsm.mil/pubs/arq/97arq/browe.pdf>
- . "Outsourcing at DOD: All It's Cracking People Up to Be?" *Military Review*. Sayı 77, Kasım-Aralık 1997): 67-68. <http://www.wcgsc.army.mil/milrev/english/novdec97/insights.htm>
- Brown, Justin. "Internet Challenges Old Assumptions About Spying." *Christian Science Monitor*. 6 Nisan 2000.
- . "The Rise of the Private-Sector Military." *Christian Science Monitor*, 5 Temmuz 2000. <http://www.csmonitor.com/durable/2000/07/05/f-P3s1.shtml>
- Brown, Michael, et. al., eds. *Theories of War and Peace: An International Security Reader*. Cambridge: MIT Press, 1998.
- Brummer, Stephaans. "Investing in the Bibles and Bullets Business." *Weekly Mail & Guardian*, 16 Eylül 1994.
- . "SA Arms 'Stoke' the Burundi Fire." *Mail & Guardian*, 5 Aralık 1997.
- Bryce, Robert. "The Candidate from Brown & Root." *Austin Chronicle*, 25 Ağustos 2000.
- Bull, Hedley. *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. New York, Columbia University Press, 1977.

- Burns, Jimmy. "Corporate Security: Anxiety Stirred by Anti-Western Sentiment." *Financial Times*, 11 Nisan 2002.
- Burton-Rose, Daniel, and Wayne Madsen. "Governments of, by, and for the Corporations: Corporate Soldiers." *Multinational Monitor* 20, no. 3 (Mart 1999). <http://www.essential.org/monitor/mm1999/mm9903.07.html#rose>.
- Business Executives for National Security Tooth to Tail Commission. "Mter Kosovo: Operation 'Restore Balance.'" Update no. 33, May 25, 1999. www.bens.org/pubs
- . "Defense Department Headquarters-Too Many Chiefs, Not Enough Warriors." Update no. 7, November 14, 1997. www.bens.org/pubs.
- Butcher, Tim. "UN Force Is Upstaged by British Expertise." *The Telegraph*, May 12, 2000. <http://www.telegraph.co.uk:80/et?ac=000291992355051&rtmo=QxHeeOeR&atmo=rrrrrYas&pg=/et/oo/5/12/wsie212.html>
- Cahlink, George. "Army of Contractors." *Government Executive*, Şubat 2002.
- "Canadian, Anglo-Italian Firms to Train UK Navy." *Reuters* 25 Temmuz 2000. http://ca.dailynews.yahoo.com/ca/headlines/ts/story.html?s=v/ca/20000725/ts/canada_navy_COI_1.html
- "Can Anybody Curb Africa's Dogs of War" *The Economist*, 16 Ocak 1999.
- Carbonnier, Gilles. *War, Money, and Survival*. Geneva: ICRC, Şubat 2000.
- Caro, Robert A. *The Path to Power*. New York: Vintage Books, 1990.
- Carr-Brown, Jonathon. "Sandline 'Paid Bribe' to Win War Contract." *The Sunday Times*, 2 Temmuz 2000. <http://www.sundaytimes.co.uk/news/pageslsti/2000/07/02/stinwenwso1024.html>
- Carter, Ashton, and John White. *Keeping the Edge*. Cambridge: MIT Press, 2001.
- Center for Democracy and Development *The Impasse in Sierra Leone*. www.cdd.org.uk/pubs/sierraleone.htm. Aralık 1999.
- Cerny, Philip. "Neomedievalism, Civil War and the New Security Dilemma: Globalisation as Durable Disorder." *Civil Wars* 1, no. 1 (Yaz 1999).

- Charodeev, Gennady. "Foreign Wars: Russian Generals Involved in a War between Ethiopia and Eritrea." *Izvestia*, 26 Mayıs 2000): 1,4.
- Chatterjee, Partap. "Mercenary Armies and Mineral Wealth." *Covert Action Quarterly* (Güz 1997).
- Christian Aid. *The Scorched Earth: Oil and War in Sudan*. Mart 2001. <http://www.christian-aid.org.uk/indepth/0103suda/sudanoil.htm>
- Cilliers, Jakkie. "Book Review: Sean Dorney, *The Sandline Affair-Politics and Mercenaries and the Bougainville Crisis*, ABC Books, Sydney, 1999, and Mary-Louise O'—
- Callaghan, *Enemies Within-Papau New Guinea, Australia, and the Sandline Crisis: The Inside Story*, Doubleday, Netley, 1999." *African Security Review* 9, no. 1 (Şubat 2000) .
- Cilliers, Jakkie, and Peggy Mason. *Peace, Profit or Plunder? The Privatisation of Security in War-Torn African Societies*. Pretoria: Institute for Security Studies. Ocak 1999.
- "CIS Pilots Fight in Ethiopia." *Izvestia*, 23 Mayıs 2000, s. 4.
- Clapham, Christopher. *Africa and the International System: The Politics of State Survival*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- Coase, Ronald. "The Lighthouse in Economics." *Journal of Law and Economics* 17 (Ekim 1974): 357-376.
- . "The Nature of the Firm." *Economica* 4 (1937): 386-405.
- Cohen, Roger. "After Aiding Croatian Army, U.S. Now Seeks to Contain It." *New York Times*, 28 Ekim 1995, s. 5.
- Collier, Paul, and Anke Hoeffler. "Greed and Grievance in Civil War." *World Bank Policy Research Paper*; no. 2355, Mayıs 2000.
- "Colombian Rebels Threaten U.S. Civilian 'Mercenaries.'" *Reuters*, 4 Nisan 2001
- The Commission on America's National Interests. *America's National Interest*, Temmuz 2000.
- Conetta, Carl, and Charles Knight. *Defense Sufficiency and Cooperation: A u.s. Military Posture for the Post-Cold War Era*. Project on Defense Alternatives Briefing Report 9, 1 Mart 1998.

- Contamine, Phillipe. *War in the Middle Ages*. New York: Basil Blackwell, 1984.
- Copetas, Craig. "It's Off to War Again for Big U.S. Contractor." *Wall StreetJournal*, 4 Nisan 1999, s. A21.
- "Corporate Security: Risk Returns." *The Economist*, 20 Kasım 1999.
- Correy, Stan. "The Business of Cybersecurity-the War Against Privacy?" Australian Broadcasting Corporation, 20 Ağustos 2000. <http://www.abc.net.au/rn/talks/bbing/s167110.htm>
- Croatian Foreign Press Bureau. *Daily Bulletin*, 15 Temmuz 1996.
- Cross, Tim. "Logistic Support for UK Expeditionary Operations." *RUSI Journal*, Şubat 2000. "Crude Awakening: The Role of the Oil and Banking Industries in Angola's Civil War and the Plunder of State Assets." A report by Global Witness. Şubat 2000. <http://www.oneworld.org/globalwitness/>
- Cullen, Patrick]. "Keeping the New Dog of War on a Tight Lease." *Conflict Trends*, no.6, Temmuz 2000). <http://www.accord.org.za/publications/ct6/issue6.htm>
- Daley, Paul. "Civilians May Form Special Reserve." *The Age* (Melbourne), 28 Nisan 2000. <http://www.theage.com.au/>.
- David, Stephen R.. *Defending Third World Regimes from Coups d'Etat*. New York: University Press of America, 1985.
- . "Explaining Third World Alignment." *World Politics* 43, no. 2 (Ocak 1991): 233-256.
- . *Third World Coups d'Etat and International Security*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1987.
- Davis, James W., Jr. "Correspondence: Taking Offense at Offense-Defense Theory." *International Security* 24, no. 3 (Kış 1998/99).
- Deavel, R. Philip. "Political Economy of Privatization for the American Military." *Air ForceJournal of Logistics* 22 (Yaz 1998): 3-9. http://www.il.hq.af.mil/aflma/lgj/vol22_n02_6aug_web_order.pdf
- Decalo, Samuel. "Praetorianism, Corporate Grievances and Idiosyncratic Factors in African Military Hierarchies." *Journal of African Studies* 2, no. 2 (Yaz 1975): 247-273.

- . *The Stable Minority: Civilian Rule in Africa*. Gainesville: Florida Academic Press, 1998.
- De La Garza, Paul, and David Adams. "Contract's End Hints of Colombia Trouble." *St. Petersburg Times*, 13 Mayıs 2001.
- . "Military Aid... From the Private Sector." *St. Petersburg Times*, 3 Aralık 2000.
- . "Military Know-How Finds Niche-And Some Critics." *St. Petersburg Times*, 3 Aralık 2000.
- Delbruck, Hans. *History of the Art of War: Within the Framework of Political History*. Westport, Conn.: Greenwood Press, 1975.
- Diamond, Hohn. "Wary U.S. Offers Little Help in Sierra Leone Crisis." *Chicago Tribune*, 18 Mayıs 2000.
- Dietrich, Chris. "The Commercialisation of Military Deployment in Africa." *African Security Review* 9, no. 1 (Ocak 2000).
- Dinnen, Sinclair. *Challenging the State: The Sandline Affair in Papua New Guinea*. Australian National University, Pacific Policy Paper 30, 1997.
- . "Militaristic Solutions in a Weak State: Internal Security, Private Contractors, and Political Leadership in Papua New Guinea", *The Contemporary Pacific* 11, no. 2 (Güz 1999).
- Dixit, Avinash, and Susan Skeath, *Games of Strategy*. New York: Norton, 1999.
- Donahue, John. *The Privatization Decision: Public Ends, Private Means*. New York: Basic Books, 1989.
- Dorney, Sean. *The Sandline Affair: Politics and Mercenaries and the Bougainville Crisis*. Sydney: ABC Books, 1998.
- Doswald-Beck, Louise. "Implementation of International Humanitarian Law in Future Wars." *Navy War College Review* (Kış 1999). www.nwc.navy.mil/press/Review/1999/winter/art2-w99.htm
- Dowling, Maria, and Vincent Feck. "Joint Logistics and Engineering Contract." *Contractors on the Battlefield*. Air Force Logistics Management Agency. Aralık 1999.
- Doyle, Michael. *Empires*. Ithaca: Cornell University Press, 1986.

- Dudley, Steven. "Colombia Vows End to Abuses." *Washington Post*, 22 Temmuz 2000, s. 15.
- Duffield, Mark. "Internal Conflict: Adaptation and Reaction to Globalisation." *The Comerhouse*. Briefing 12, 1999. <http://cornerhouse.icaap.org/briefings/12.html>
- Duffy, Andy. "SAMercenaries Working for the UN." *Electronic Mail & Guardian*, 17 Temmuz 1998.
- Dugger, Ronnie. *The Politician: The Life and Times of LyndonJohnson*. New York: Norton, 1982.
- Dunne, Nancy. "Dope Wars (Part II): Crackdown on Colombia." *The Financial Times*, 9 Ağustos 2000.
- Eggertson, Thrain. *Economic Behavior and Institutions*. New York: Cambridge University Press, 1990.
- Enloe, Cynthia. *Ethnic Soldiers: State Security in Divided Societies*. Athens: University of Georgia Press, 1980.
- "Ethiopia Eritrea: Eritrea Accuses Ethiopia of Using Mercenaries." *IRIN*, 31 Mayıs 2000.
- Evans-Pritchard, Ambrose. "EU Force May Rent Ukraine Planes." *The Electronic Telegraph*, 14 Şubat 2001.
- "Ex-SAS Men in Secret Rescue." *New Zealand Herald*, 9 Mart 2000. <http://www.nzherald.co.nz>
- Fabricus, Peter. "Private Security Firms Can End Africa's Wars Cheaply." *Saturday Star* (Johannesburg), 23 Eylül 2000.
- Farah, Douglas. "Cartel Hires Mercenaries to Train Security Forces." *Washington Post*, 4 Kasım 1997.
- Fearon, James D. "Rationalist Explanations for War", *International Organization* 49, No. 3 (Yaz 1995): 379-414.
- Feaver, Peter D. "The Civil-Military Problematique: Huntington, Janowitz, and the Question of Civilian Control." *Armed Forces and Society* 23, no. 2 (Kış 1996): 149-178.
- Feigenbaum, Harvey, and Jeffrey Henig. "Privatization and Political Theory. *Journal of International Affairs* 50, Kış 1997, s. 338-57.

- Fennell, James. "Private Security Companies: The New Humanitarian Agent." Presentation to the Conference on Interagency Coordination in Complex Humanitarian Emergencies, 19 October 1999 at Cranfield University/Royal Military College of Science Shrivenham, UK.
- Finer, S. E. *The Man on Horseback: The Role of the Military in Politics*. New York: Praegel, 1962.
- Fisher-Franklin. "Somali Ranger Veteran Stresses Value of Support Troops." *Stars & Stripes*. 3 Nisan 2001.
- Fisher-Thompson, Jim. "French General Details Renewed Commitment to Africa. *USIS*. 3 Haziran 1999. <http://www.eucom.mil/programs/acri/usis/99jun03.htm>
- "Foreign Special Operations Forces." *Special Warfare: The Professional Bulletin of the John F. Kennedy Special Warfare Center and School*, no. 2, İlkbahar, 1998.
- Forsythe, Frederick. *The Dogs of War*. NY:Bantam, 1974.
- Fox, Robert. "Fresh War Clouds Threaten Ceasefire: Secret U.S. Military Advice Helps 'Cocky' Croats Push Towards Eastern Slavonia." *Sunday Telegraph*. 15 Ekim 1995.
- Francis, David. "Mercenary Intervention in Sierra Leone: Providing National Security or International Exploitation?" *Third World Quarterly* 20, no. 2, Nisan 1999.
- Frazer, Jendayi. *Sustaining Civilian Control: Armed Counterweights in Regime Stability in Africa*. Stanford University Dissertation, Mart 1994.
- Friedric, Carl J., and Seymour E. Harris, eds. *Public Policy*. Cambridge: Graduate School of Public Administration, 1958.
- Gallup Organization. "Military on Top, HMOs Last in Public Confidence Poll", Poll Releases, July 14, 1999. <http://www.gallup.com/poll/releases/pr990714.asp>
- Garner, Jay M. "The Next Generation of Threat to US Military Superiority... 'Asymmetric Niche Warfare'." *Phalanx* 30, no. I, Mart 1997.

- Garrett, Geoffrey and Barry Weingast. "Ideas, Interests, and Institutions." In Goldstein, Judith and Robert Keohane. *Ideas and Foreign Policy*. Ithaca: Cornell University Press, 1993.
- General Accounting Office. "Contingency Operations: Army Should Do More to Control Contract Cost in the Balkans." NSDIAD-00-225. 6 Ekim 2000. <http://www.gao.gov>
- . "Contingency Operations: Opportunities to Improve the Logistics Civil Augmentation Program." GAO/NSIAD-97-63. Şubat 1997.
- . "Outsourcing DoD Logistics: Savings Achievable But Defense Science Board's Projections Are Overstated." NSIAD-98-48, 8 Kasım 1997.
- "Generals For Hire." *Serbia Bulletin*, Mart 1996 baskısı.
- Giddens, Anthony. *A Contemporary Critique of Historic Materialism*. Berkeley: University of California Press, 1995. .
- Gill, Stephen. "Globalisation, Market Civilisation, and Disciplinary Neoliberalism." *Millennium* 24, no. 3 (Kış 1995).
- Gilligan, Andrew. "Inside Lt. Col. Spicer's New Model Army." *Sunday Telegraph*, 22 Kasım 1998.
- Gilmour, Bob. "St. Albert Officer to Lead Forces' First Private Contract on Overseas Mission." *The Edmonton Journal*, 6 Temmuz 2000. Gilpin, Robert. *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
- Glaser, Charles L., and Chaim Kaufmann, "What Is the Offense-Defense Balance and Can We Measure It?" *International Security* 22, no. 4 (İlkbahar 1998): 44-82.
- Global Coalition for Africa. *African Social and Economic Trends*. Annual Report 1999/2000. www.gca-cma.org
- Global Coalition for Africa and International Alert. "The Privatization of Security in Africa." Conference Report, Washington, D.C., 12 Mart 1999. <http://www.gca-cma.org/eseurity.htm#0399>
- Goldsworthy, David. "Civilian Control of the Military in Black Africa." *African Affairs* 80, no. 318 (Ocak 1981): 49-74.
- Gomez, Ignacio. "U.S. Mercenaries in Colombia." *Colombia Report*, 16 Temmuz 2000.

- Goodenough, Patrick. "Are Guns-for-Hire the Answer in Sierra Leone?" CNSNews.com, 11 Mayıs 2000. <http://www.cnsnews.com/ViewGlobal.asp?Page=b.html>
- Goodpaster, Andrew. *When Diplomacy Is Not Enough*. Report to the Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict, Temmuz 1996.
- Goodwin, Christopher. "Mexican Drug Barons Sign Up Renegades from Green Berets." *Sunday Times*, 24 Ağustos 1997.
- Gorman, Peter. "Ex-Navy Seals on Pay Per Kill Mission Plan Colombia's Mercenaries."
- Goulet, Yves. "DSL: Serving States and Multinationals." *Jane's Intelligence Review*, 1 Haziran 2000.
- Goulet, Yves. "Mixing Business with Bullets." *Jane's Intelligence Review*, Eylül 1997.
- . "MPRI: Washington's Freelance Advisors." *Jane's Intelligence Review*, Temmuz 1998.
- Graham, Bradley. "Ex-GIs Work to Give Bosnian Force a Fighting Chance." *Washington Post*, 29 Ocak 1997.
- Grant, Bruce. "U.S. Military Expertise for Sale: Private Military Consultants as a Tool of Foreign Policy." National Defense University Institute for National Security Studies, Strategy Essay Competition. 1998. <http://www.ndu.edu/inss/books/essaysch4.html>.
- Gray, Chris. *Postmodern War: The New Politics of Conflict*. New York: Guilford, 1997.
- Greenaway, Sean, and Andrew Harris. *Humanitarian Security; Challenges and Responses*. Paper presented to Forging Peace Conference, Harvard University, Mart 1998.
- Griffith, G. T. *The Mercenaries of the Hellenistic World*. Groningen: Boom's Boekhuis, 1968.
- Gullo, Karen. "Peacekeeping Helped Cheney Company." *AP*, 28 Ağustos 2000.
- Guehenno, Jean-Michel. "The Impact of Globalisation on Strategy", *Survival* 40 (Kış 2000).

- Haftendorn, Helga, Robert O. Keohane, and Celeste A. Wallander. *Imperfect Unions: Security Institutions over Time and Space*. Oxford: Oxford University Press, 1999.
- Haldon, John. *Warfare, State, and Society in the Byzantine World 565-1204*. London: UCL Press, 1999.
- Halliburton. *Halliburton 1999 Annual Report to Investors*. <http://www.halliburton.com/corp/ir/ir.asp>
- Hammer, Joshua, and Michael Isikoff. "The Narco-Guerrilla War." *Newsweek*. 9 Augustos 1999.
- Hanrahan, John D. *Government By Contract*. New York: Norton, 1983.
- Harden, Blaine. "Africa's Gems: Warfare's Best Friend." *New York Times*, 6 Nisan 2000.
- Harris, Paul. "Bosnians Sign for U.S. Military Expertise." *Jane's Sentinel Pointer*; Temmuz 1996.
- Hartung, William. "Deadly Legacy Update: U.S. Arms and Training Programs in Africa." World Policy Institute Documents, 22 Mart 2001.
- Hedges, Stephen. "Out of D.C., Cheney Still Carried Clout." *Chicago Tribune*, 10 Augustos 2000.
- Held, David, Anthony McGrew, David Goldblatt, and Jonathan Peraton. *Global Transformations: Politics, Economics, and Culture*. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1999.
- Heller, Joseph. *Catch-22*. New York: Scribner, 1961.
- Henriques, Diana. "Mixed Reviews for Cheney in Chief Executive Role at Halliburton." *New York Times*, 24 Augustos 2000.
- Henry, Ryan, and C. Edward Peartree. "Military Theory and Information Warfare." *Parameters* (Sonbahar 1998): 121-135.
- Hobbes, Thomas. *The Leviathan*. 1651. <http://www.orst.edu/instruct/phl302/texts/hobbes/leviathan-contents.html>
- Hochschild, Adam. *King Leopold's Ghost: A Story of Greed, Terror, and Heroism in Colonial Africa*. New York: Houghton Mifflin, 1999.
- Hoffman, John. *Beyond the State*. Cambridge: Polity, 1995.

- Holbrooke, Richard. *To End a War*. New York: Random House, 1998.
- Homer-Dixon, Thomas. "Environmental Scarcities and Violent Conflict: Evidence from Cases." *International Security* 19, no. 1 (Yaz 1994): 5-40.
- Horvath, John. "The Soros Effect on Central and Eastern Europe" *Telepolis* June 1997). <http://www.heise.de/tp/english/inhalt/te/1292/2.html>
- House of Commons. *Private Military Companies: Options for Regulation*. HC 577, 12 Şubat 2002.
- Howard, Michael. *War in European History*. London: Oxford University Press, 1976.
- Howe, Herbert. "African Private Security." *Conflict Trends*, no. 6 Temmuz 2000. <http://www.accord.org.za/publications/ct6/issue6.htm>
- . *Ambiguous Order: Military Forces in African States*. Boulder, Colo.: Lynne Rienner, 2001.
- . "Global Order and Security Privatization." *Strategic Forum*, no. 140 (Mayıs 1998).
- . "To Stabilize Tottering African Governments." *Armed Forces Journal International*, Kasım 1996.
- Huie, William. *CanDo! The Story of the Seabees*. New York, E. P. Dutton, 1944.
- Human Rights Watch, "Backgrounder on Russian Fuel Air Explosives." <http://www.hrw.org/press/2000/02/chech0215b.htm>, 20 Mart 2000.
- Human Rights Watch. *Landmine Monitor: Africa Report*. 1999. <http://www.hrw.org/hrw/reports/1999/landmine/WEBAFR1.html>
- Huntington, Samuel. *The Soldier and the State; The Theory and Politics of Civil-Military Relations*. New York: Random House, 1957.
- "Hypocrisy in Action: What's the Real Iran-Bosnia Scandal?" *The New Yorker*, 13 Mayıs 1996.
- "I Could Tell You, But I'd Have to Kill You: The Cult of Classification in Intelligence." *Stratfor.com*. Weekly Global Intelligence Update, Eylül 18, 2000. www.stratfor.com

- Ignatieff, Michael. *The Warrior's Honor: Ethnic War and the Modern Conscience*. New York: Henry Holt, 1998.
- Ikenberry, G. John, ed. *American Foreign Policy: Theoretical Essays*. New York: Harper Collins, 1989.
- "The IMF's Intelligence Helper." *Intelligence Newsletter*, 5 Nisan 2001
- "Improving the Combat Edge through Outsourcing." *Defense Viewpoint* 11, no. 30, Mart 1996.
- Irish, Jenny. *Policing for Profit*. ISSS Monograph Series, no. 39, 1999.
- Isenberg, David. "Have Lawyer, Accountant, and Guns Will Fight: The New, Post- Cold War Mercenaries." Paper prepared for International Studies Association Convention, 19 Şubat 1999.
- Isenberg, David. "The New Mercenaries." *Christian Science Monitor*; 13 Ekim 1998, s. 19.
- . *Soldiers of Fortune Ltd.: A Profile of Today's Private Sector Corporate-Mercenary Firms*. Center FOR Defense Information Monograph, Kasım 1997.
- "It's Not Just Governments That Make War and Peace Now." *New York Times*, 28 Kasım 1998.
- "It's Off to War Again for Big U.S. Contractor." *Wall Street Journal*, 14 Nisan 1999, s. A21.
- Jackson, Robert H. *Quasi-states: Sovereignty, International Relations, and the Third World*. New York: Cambridge University Press, 1990.
- Janowitz, Morris. *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait*. New York: Free Press, 1960.
- Jennings, Christian. "Private U.S. Firm Training Both Sides in Balkans." *The Scotsman*, Mart 2, 2001. <http://www.thescotsman.co.uk/world.cfm?id=51340>
- Jervis, Robert. "Cooperation Under the Security Dilemma." *World Politics* 30, Ocak 1978.
- Jervis, Robert, vd. *Psychology and Detente*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1985.

- Jones, Trevor, and Tim Newburn. *Private Security and Public Policing*. Oxford: Clarendon Press, 1998.
- Kaiser, David. *Politics and War*. Cambridge: Harvard University Press, 1990.
- Kaldor, Mary. *New and Old Wars*. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1999.
- Kant, Immanuel. *Perpetual Peace, A Philosophical Sketch*. 1795. <http://www.constitution.org/kant/perpeace.html>
- Kaplan, Robert. "The Coming Anarchy." *Atlantic Monthly*, Şubat 1994.
- Katzenstein, Peter, ed. *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press, 1996.
- Keegan, John. "The Warrior's Code of No Surrender." *U.S. News & World Report*, 23 Ocak 1995, s. 47.
- Kelley, Jack. "Safety at a Price: Military Expertise for Sale or Rent." *Pittsburgh Post-Gazette*, 15 Şubat 2000.
- . "Safety at a Price: Security Is a Booming, Sophisticated, Global Business." *Pittsburgh Post-Gazette*. 13 Şubat 2000.
- Kemp, Kenneth W. and Charles Hudlin. "Civilian Supremacy over the Military: Its Nature and Limits." *Armed Forces and Society* 19, no. 1 (Güz 1992).
- Kennedy, Tim. "Israeli Legislators Seek to Halt Export of Arms, Mercenaries to Congo." *Moneyclips*, 24 Şubat 1994.
- Keohane, Robert. *International Institutions and State Power*. Boulder, Colo.: Westview, 1989.
- . ed. *Neorealism and Its Critics*. New York: Columbia University Press, 1986.
- Kiernan, V. G. "Foreign Mercenaries and Absolute Monarchy." In *Crisis in Europe 1560-1660*, ed. Trevor Aston, 117-140. London: Routledge & Kegan Paul, 1965.
- King, David, and Zachary Karabell, "The Generation of Trust: Public Confidence in the U.S. Military Since Vietnam." Paper prepared for Visions of Governance in the 21st Century project. Aralık 1999. <http://www.ksg.harvard.edu/prg/king/gentrust.pdf>

- Klare, Michael. "The Kalashnikov Age." *Bulletin of the Atomic Scientists* 55, no. 1 (Ocak/Şubat 1999). <http://www.bullatomi.org/issues/1999/jf99/jf99k.lare.html>
- Klare, Michael, and Yogesh Chandrani. *World Security: Challenges for a New Century*. New York: St. Martin's Press, 1998.
- Knight, Samantha, vd. "The Croatian Army's Friends." *U.S. News & World Report*, 21 Ağustos 1995, s. 41.
- Kohn, Richard. "Out of Control: The Crisis in Civil-Military Relations." *The National Interest*, no. 35 (İlkbahar 1994): 3-17.
- Kohn, Richard. "An Exchange on Civil-Military Relations." *The National Interest*, no. 36 (Yaz 1994): 23-31.
- Korbin, Stephen. "Back to the Future: Neomedievalism and the Postmodern Digital World Economy." *Journal of International Affairs* (İlkbahar 1998): 361- 386.
- Kotlet, Jared. "Americans Work in Danger Zone in Colombia." *AP*, 25 Şubat 2001.
- Krause, Keith, and Michael Williams. "Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods." *Mershon International Studies Review* 40 (Ekim 1996).
- Kuperman, Alan. "Rwanda in Retrospect." *Foreign Affairs* 79, no. 1, Ocak 2000. s. 94-118.
- "L-3 Communications Announces Acquisition of MPRI." *Business Wire*, 18 Temmuz 2000.
- Lane, Frederic C. *Profits from Power: Readings in Protection Rent and Violence Controlling Enterprises*. Albany: SUNY Press, 1979.
- Langley, Lester, and Thomas Schoonover. *The Banana Men: American Mercenaries and Entrepreneurs in Central America, 1880-1930*. Lexington: University Press of Kentucky, 1995.
- Latham, Niles. "America's Drug War Mercenaries." *New York Post*, 29 Nisan 2001.
- Latzko, David A. "The Market for Mercenaries." Paper presented at the Eastern Economic Association Meetings, Crystal City, Virginia, 4 Nisan 1997.

- Leander, Anna. "Global Ungovernance: Mercenaries, States, and the Control over Violence." Copenhagen Peace Research Institute Working Paper, 2002.
- Lee, Jeffrey. "Give a Dog of War a Bad Name." *The Times*, 4 Mayıs 1998.
- Lesser, Ian. *Countering the New Terrorism*. Santa Monica: RAND Corporation, 1999.
- Levy, Jack S. and Michael M. Barnett, "Alliance Formation, Domestic Political Economy, and Third World Security", *Jerusalem Journal of International Relations* 14, no. 4 (Aralık 1992): 19-40.
- Lieber, Keir. "Grasping the Technological Peace: The Offen-Defense Balance and International Security." *International Security* 25, no. 1 (Yaz 2000): 179-206.
- Lilly, Damien. "From Mercenaries to Private Security Companies: Options for Future Policy Research." *International Alert* brief, Kasım 1998.
- Linard, Andre. "Mercenaries SA." *Le Monde Diplomatique*, Ağustos 1998, s. 31. www.monde-diplomatique.fr/1998/08/Linard/10806.html
- Little, Robert. "American Civilians Go Off to War, Too." *Baltimore Sun*, 26 Mayıs 2002.
- Lizza, Ryan. "Sierra Leone, the Last Clinton Betrayal." *New Republic*, Temmuz 2000. <http://www.tnr.com/072400/lizza072400.html>
- Lock, Peter. *Illicit Small Arms Availability*. Third International Berlin Workshop. Consolidating Peace through Practical Disarmament Measures and Cono'ol of Small Arms-From Civil War to Civil Society, Berlin, 2-5 Temmuz 1998. <http://www.ssaa.org.au/berlinwksp.html>
- . "Military Downsizing and Growth in the Security Industry in Sub-Saharan Africa." *Strategic Analysis* 22, no. 9 (Aralık 1998).
- Lowe, Christian. "Navy, Marine Corps Consider Privatizing Some Aerial Refueling." *Defense Week*, 21 Ağustos 2000, s. 1.
- . "Services Look to Contractors to Fly 'Adversary' Aircraft." *Defense Week*, 25 Eylül 2000, s. 1.

- Lubold, Gordon. "Privatization Means Fewer Corps Cooks." *Marine Corps Times*, 8 Ocak 2001, s. 9.
- Luttwak, Edward. *Coup d'Etat: A Practical Handbook*. Cambridge: Harvard University Press, 1968.
- . "Towards Post-Heroic Warfare." *Foreign Affairs* 74, no. 3 (Mayıs/Haziran 1995).
- Lutyens, Marcia. "Military Operations (ex VAT)." *Volkskrant* (Netherlands), 17 Şubat 2001.
- Lynch, Colum. "For U.S. Firms War Becomes a Business." *Boston Globe*, 1 Şubat 1997.
- . "Private Firms Aid U.N. on Sanctions: Wider Intelligence Capability Sought." *Washington Post*, 21 Nisan 2001. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A44304-2001Apr20.html>
- Lynn-Jones, Sean M. "Offense-Defense Theory and Its Critics." *Security Studies* 4, no. 4, Yaz 1995): 660-691.
- MacDonnell, Hector. *The Wild Geese of the Antrim MacDonnells*. Dublin: Irish Academic Press, 1999.
- Machiavelli, Niccolo. *The Prince*. 1515. çev. W. K. Marriott. <http://www.constitution.org/mac/prince12.htm>
- Malan, Mark. "Lean Peacekeeping Turns Mean: Crisis and Response in Sierra Leone." Paper presented to ISS security seminar, South Africa, 18 Mayıs 2000.
- Malan, Mark, and Jakkie Cilliers. *Mercenaries and Mischief The Regulation of Foreign Military Assistance Bill*. Institute for Security Studies Occasional Paper No 25, Eylül 1997.
- Mallett, Michael. *Mercenaries and their Masters: Warfare in Renaissance Italy*. Totowa, J: Rowrnan and Littlefield, 1974.
- Mandel, Robert. "The Privatization of Security." *Armed Forces & Society* 28, no. 1 (Güz 2001): 129-152.
- Mandelbaum, Michael. "Is Major War Obsolete?" *Survival* 40 (Kış 1998): 35-47.
- Margasak, Larry. "Report on Cheney, Bathrooms." AP, 10 Eylül 2000.

- Marley, Anthony D. "Problems of Terminating Wars in Africa", *Small Wars and Insurgencies* 8, no. 3 (Kış 1997).
- Marquis, Christopher. "Inquiry on Peru Looks at a C.I.A., Contract." *New York Times* 28 Nisan 2001. <http://www.nytimes.com/2001/04/28/world/28PLAN.html?pagewanted=print>
- Martin, Brendan. *In the Public Interest*. London: Zed Books, 1993.
- Matthews, Jessica Tuchman. "Power Shift: The Rise of Global Civil Society", *Foreign Affairs* 76, no. 1 (Ocak/Şubat 1997).
- . "Redefining Security", *Foreign Affairs* (İlkbahar 1989): 163-177.
- Mbogo, Stephen. "Mercenaries? No, PMCs." *West Africa Magazine*, 1 Eylül 2000): 10-13.
- McDermott, Jeremy. "U.S. Crews Involved in Colombian Battle." *The Scotsman*, 23 Şubat 2001.
- McGreal, Chris. "Sierra Leone Peace Force Accused of Sabotage." *The Guardian*. 20 Ağustos 2000. <http://www.guardianunlimited.co.uk/international/story0,3604,366353,00.html>
- McGrory, Daniel and Nicholas Woods. "Soldiers for Sale." *London Times*, 9 Mayıs 1998. www.the-times.co.uk/cgi-bin/Backissue.
- McKirk, Jan. "Drug Sub in Andes Linked to Russians." *The Independent*, 10 Eylül 2000.
- McManus, Michael. *From Fate to Choice: Private Bobbies, Public Beats*. Aldershot, Ener.: Avebury, 1995.
- McNeill, William. *The Pursuit of Power*. Chicago: University of Chicago Press, 1982.
- Mearsheimer, John. "The False Promise of International Institutions." *International Security* 19, no. 3, (Kış 1994): 3-49.
- Melymuka, Kathleen. "Kaboom! The Field of IT Outsourcing Is Dotted with Land Mines." *Computerworld*, 17 Mart 1997. www.computerworld.com/cwi/story/O,1199,NAV47_ST01331,00.html
- Merx, Katie. "Cop Fired from Kosovo Job." *Detroit News*, 25 Şubat 2000.

- Mesic, Marco. "Croats Trained by Pentagon Generals." *Balkanica*, Mayıs 1996.
- Metz, Steven. *Armed Conflict in the Twenty-first Century: The Information Revolution and Postmodern Warfare*. Strategic Studies Institute, U.S. Army War College. Nisan 2000. <http://carlisle-www.army.mil/usassi/ssipubs/pubs2000/conflict/conflict.htm>
- . *Refining American Strategy in Africa*. U.S. Army War College, Strategic Studies Institute. Nisan 2000. carlisle-www.army.mil/usassilssipubs/pubs2000.htm
- . *Strategic Horizons: The Military Implications of Alternative Futures*. Strategic Studies Institute, U.S. Army War College. 7 Mart 1997.
- Michels, Joseph. "A Civil Sector Force Multiplier for the Operational Commander, *Global Thinking, Global Logistics*. Air Force Logistics Management Agency. Aralık 1999.
- Midlarsky, Manus I., ed. *Handbook of War Studies*. Boston: Unwin Hyman, 1989.
- Miller, Russell. *The East Indiamen*. New York: Time-Incorporated, 1980.
- Millett, Allan R. *The American Political System and Civilian Control of the Military: A Historical Perspective*. Columbus: Mershon Center of the Ohio State University, 1979.
- Mills, Greg, and John Stremlau, eds. *The Privatisation of Security in Africa*. Pretoria: South Africa Institute of International Affairs, 1999.
- Milton, Thomas J. "The New Mercenaries-Corporate Armies for Hire." *Foreign Area Officers Association Journal* (1997).
- Mockler, Anthony. *Mercenaries*. London: Macdonald, 1969.
- . *The New Mercenaries*. London: Sidgewick & Jackson, 1985.
- "More Weasel Words." *London Times*, 22 Ekim 2000 www.sundaytimes.co.uk/news/pages/sti/2000/10/22/stinwldro1002.html
- Morrow, James D. *Game Theory for Political Scientists*. Princeton: Princeton University Press, 1994.
- Moskos, Charles, and F.Wood, eds. *The Military: More Than Just a Job?* Washington, D.C.: Pergamon Brassey's, 1988.

- Mseteka, Buchizya. "Angola Strained by War at Home and Abroad." *Reuters*, 20 Mayıs 1999.
- "Mueller, John. "The Common Sense." *The National Interest* (İlkbahar 1997).
- Murphy, James. "DoD Outsources \$500m in Spare Parts Work." *Planet-Gov.com*. 29 Eylül 2000.
- Musah, Abdel-Fatau and Kayode Fayemi. *Mercenaries: An African Security Dilemma*. London: Pluto Press, 2000.
- Mutume, Gumisai. "Private Military Companies Face Crisis in Africa." *InterPress Service*, 11 Aralık 1998.
- Myers, Laura. "Pentagon's Computers Fail Hired Hackers' Test." *Seattle Times*, 17 Nisan 1998.
- Myers, Steven. "U.S. Spy Sub Said to Record Torpedo Blast Aboard Kursk" *New York Times*, 29 Ağustos 2000. www.nytimes.com/library/world/europe/082900russia-sub.html
- Nathan, Adam, and Michael Prescott. "Gurkhas Called Up to Fill Army Ranks." *Sunday Times* (UK), 11 Haziran 2000.
- Neild, Robert. "Expose the Unsavory Business behind Cruel Wars." *International Herald Tribune*, 27 Şubat 2000.
- Newbold, Stephen. "Competitive Sourcing and Privatization: An Essential USAF Strategy." *Contractors on the Battlefield*. Air Force Logistics Management Agency. Aralık 1999.
- Nisse, Jason. "Cash for Combat." *The Independent*, 21 Kasım 1999.
- Noakes, Greg. "Israeli Commandos' Congo Connection." *Washington Report on Middle East Affairs* (Nisan/Mayıs 1994): 22. <http://www.washington-report.org/backissues/0494/9404022.htm>
- North, Douglass C. *Institutions, Institutional Change, and Economic Performance*. New York: Cambridge University Press, 1990.
- Nossal, Kim. "Bulls to Bears: The Privatization of War in the 1990s." In *War, Money and Survival*, ed. Gilles Carbonnier. Geneva: ICRC, Şubat 2000.
- "NSA Head: Tech Weakness Makes U.S. Vulnerable." *CNN.com*, 12 Şubat 2001. O'Brien, Kevin. "Military-Advisory Groups and African Se-

- curity: Privatised Peacekeeping." *International Peacekeeping* 5, no. 3 (Sonbahar, 1998): 78-105.
- . "PMCs, Myths, and Mercenaries: The Debate on Private Militaries Companies." *RUSI Journal* (Şubat 2000).
- O'Connell, Robert L. *Of Arms and Men: A History of War; Weapons, and Aggression*. New York: Oxford University Press, 1989.
- Ohmae, Kenichi. *The End of the Nation State: The Rise of Regional Economies*. New York: Free Press, 1995.
- O'Meara, Kelly. "Dyncorp Disgrace." *Insight*, 4 Şubat 2002. "100 Fastest-Growing Companies" *Fortune*, Eylül 2000. <http://www.fortune.com/fortune/fastest/csnap/0,713045,00.html>
- "Operation Storm." *New York Review of Books*, 22 Ekim 1998.
- Ormrod, David. *The Reign of Edward II*. New Haven: Yale University Press, 1990.
- O'Sullivan, Adeh. "Israeli Mercenaries in Congo May Face Fellow Israelis." *AP Worldstream*, 3 Şubat 1994.
- "Outsourcing 2000." *Fortune*, 29 Mayıs 2000.
- Parke, H. W. *Greek Mercenary Soldiers: From the Earliest Times to the Battle of Ipsus*. Oxford: Oxford University Press, 1933.
- Parker, Andrew, and Francesco Guerrera. "Ex-Soldiers Find There Is Money to Be Made Out of Wars." *Financial Times*, 17 Nisan 2001.
- Parkman, Francis. *France and England in North America*. New York: Library of America, 1983.
- Passage, David. *The United States and Colombia: Untying the Gordian Knot*. U.S. Army War College, Strategic Studies Institute. Mart 2000. <http://carlisle-www.army.mil/usassi/ssipubs/pUbS2000.htm>
- Pech, Khareen. "South African Mercenaries in Congo." *Electronic Mail & Guardian*, 28 Ağustos 1998.
- Pech, Khareen, and David Beresford. "Africa's New-Look Dogs of War." *WeeklyMail & Guardian*, 24 Ocak 1997.
- Pech, Khareen, and Yusef Hassan. "Sierra Leone's Faustian Bargain." *Weekly Mail & Guardian*, 20 Mayıs 1997.

- Pegg, Scott. "Corporate Armies for States and State Armies for Corporations: Addressing the Challenges of Globalization and Natural Resource Conflict." Paper prepared for delivery at the 2000 Annual Meeting of the Amedcan Political Science Association, Washington, D.C., 31 Ağustos-3 Eylül 2000.
- Penhaul, Karl. "Americans Blamed in Colombia Raid." *San Francisco Chronicle*. 15 Haziran 2001.<http://www.sfgate.com/cgi-bin/article.cgi?file=/c/a/2001/06/15/MN219178.DTL>.
- Perlmutter, Amos. *The Military and Politics in Modern Times*. New Haven: Yale University Press, 1977.
- Peters, Ralph. "The New Warrior Class." *Parameters* 24 (Yaz 1994).
- Piatt, Gregory. "GAO Report: Balkans Contracts Too Costly." *European Stars and Stripes*, 14 Kasım 2000, s. 4.
- Piening, Chdstopher. *Global Europe: The European Union in World Affairs*. New York: Lynne Rienner, 1997.
- Porch, Douglas. *The French Foreign Legion*. New York: Harper Collins, 1991.
- Porter, Gareth, "Environmental Security as a National Security Issue." *Current History* 94, no. 592 (Mayıs 1995): 218-222.
- Posen, Barry. "Nationalism, the Mass Army, and Military Power." *International Security* 18, no. 2 (Yaz 1993).
- Power, Samantha. "The Croatian Army's Friends." *U.S. News and World Report*, 21 Ağustos 1995, s. 41.
- Priest, Dana. "Special Alliances: The Pentagon's New Global Entanglements." *Washington Post*, 12 Temmuz 1998.
- "Princes of Private U.S. Intelligence." *Intelligence Newsletter*; 8 Şubat 2001.
- "Private Military Companies-Independent or Regulated?" Sandline "White Paper", Mart 1998. <http://www.sandline.com/site/index.html>
- Privatization 1997: A Comprehensive Report on Contracting, Privatization, and Government Reform*. Reason Public Policy Institute, 11th Annual Report on Privatization 1997.

- Privatization '98*. Reason Public Policy Institute, 12th Annual Report on Privatization and Government Reform, 1998.
- Pugliese, David. "Canadian Troops Trapped in Shipping Dispute." *The Ottawa Citizen*, 25 Temmuz 2000. <http://www.ottawacitizen.com/national/000725/4506340.html>
- Pugliese, David. "Canadians Turn to Private Firms for EW Training, Combat Support." *The Ottawa Citizen*, 7 Eylül 2000.
- Pugliese, David. "Hire Mercenary Peacekeepers: General." *The Ottawa Citizen*, 6 Nisan 1998.
- "Puntland Elders Oppose British Maritime Firm's Plans to Set Up Base." *BBC Summary of World Broadcasts*, 29 Temmuz 2000.
- Quetteville, Henri. "French Mercenary 'Is Behind Nudist Coup.'" *The Electronic Telegraph* (UK), 11 Ağustos 2000. <http://www.telegraph.co.uk/et?ac=003272189007435&rtmo=fqqlvrMs&atmo=gggggDVK&pg=/et/00/8/11/wnude11.html>
- "RAF Puts Refuel Job on Market." *London Times*, 22 Aralık 2000.
- Ralston, David. *Importing the European Army*. Chicago: University of Chicago Press, 1990.
- Rangel Suarez, Alfredo. "Parasites and Predators: Guerrillas and the Insurrection Economy of Colombia." *Journal of International Affairs* 53, no. 2 (İlkbahar 2000): 577-601.
- Rathmell, Andrew. "The Privatisation of Intelligence: A Way Forward for European Intelligence Cooperation." *Cambridge Review of International Affairs* 11, no. 2 (İlkbahar 1998): 199-211.
- Raum, Tom. "Wars Rage in Third of World Nations." Associated Press, 30 Aralık 1999.
- "Rebels Shell Rivals from Australian Patrol Boat." *The Age*, 7 Temmuz 2000. <http://www.theage.com.au/breaking/0006/07/A44216-2000Jun7.shtml>
- Redlich, Fritz. *The German Military Enterpriser and His Work Force: A Study in European Economic and Social History*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag GmbH, 1964.

- Rees, Philip. "Colombia-Drug Wars." BBC, 11 Kasım 2000. <http://www.abe.net.au/foreign/2000/ep2-10.htm#lead>
- Regan, Tom. "Wars of the Future... Today." *Christian Science Monitor*, 24 Haziran 1999.
- Reno, William. "Foreign Firms, Natural Resources, and Violent Political Economies." *Social Science Forum*, 21 Mart 2000.
- Reno, William. *Warlord Politics and African States*. London: Lynne Rienner, 1998.
- Renou, Xavier. "Promoting Destabilization and Neoliberal Pillage: The Utilization of Private Military Companies for Peacekeeping and Peace Enforcement Activities in Africa." Paper presented at ISA/APSA International Security Conference, Denver, Kasım 2000.
- Resende-Santos, Joao. "Anarchy and the Emulation of Military Systems: Military Organization and Technology in South America, 1870-1914", *Security Studies* 5, no.3 (İlkbahar 1996): 193-260.
- Ricks, Tom, and Greg Schneider. "Cheney's Firm Profited From 'Overused' Army." *Washington Post*, 9 Eylül 2000, s. 6.
- "Risky Returns: Doing Business in Chaotic and Violent Countries." *The Economist*, 20 Mayıs 2000.
- Robberson, Ted. "Contractors Playing Increasing Role in U.S. Drug War." *Dallas Morning News*, 27 Şubat 2000.
- . "Shedding Light on a Dark War." *Dallas Morning News*, 3 Mayıs 2001.
- http://www.dallasnews.com/world/355876_andean_03intA.html
- . "U.S. Launches Covert Program to Aid Colombia." *Dallas Morning News*, 19 Ağustos 1998.
- Robbins, Christopher. *Air America: The Story of the CIA's Secret Airlines*. New York: G.P. Putnam's Sons, 1979.
- Rosecrance, Richard. "A New Concert of Powers", *Foreign Affairs* 71. no. 2 (İlkbahar 1992).
- Rosecrance, Richard. *The Rise of the Virtual State: Wealth and Power in the Coming Century*. New York: Basic Books, 1999.

- Rothbard, Murray. *For a New Liberty: The Libertarian Manifesto*. New York: Macmillan, 1978.
- Rubin, Elizabeth. "An Army of One's Own." *Harper's Magazine*, Şubat 1997.
- Rufford, Nicholas and Pete Sawyer. "Death Crash and 'Secret UK Arms Deals'." *Sunday Times*, 19 Kasım 2000. <http://www.sunday-times.co.uk/news/pages/sti/2000/11/19/stifgnafro2001.html>
- Russell, Rosalind. "Macedonia Pounds Hills, World Urges Restraint." *Reuters*, 24 Mart 2001.
- "Russia Betrays 150 Mercenaries." www.qoqaz.net. 19 Kasım 2000.
- "Russian Contract Soldiers in Chechnya Poor Quality, Often Quit." RFE/RL, 2 Ekim 2000. <http://www.russiatoday.com/news.php3?id=205234>
- "Russians Fly for Both Sides in Horn of Africa." *London Times*, 19 Şubat 1999.
- "Russian Generals behind Ethiopian Victory." *Izvestiya*, 25 Mayıs 2000.
- Sadowski, Yahya. *The Myth of Global Chaos*. Washington, D.C.: Brooking Institution, 1998.
- Saint, Steven. "NORAD Outsources." *Colorado Springs Gazette*, 1 Eylül 2000.
- Scammell, G. V. *The English Trading Companies and the Sea*. London: Trustees of the National Maritime Museum, 1982.
- Schelling, Thomas. *Arms and Influence*. New Haven: Yale University Press, 1966.
- Schemo, Diana Jean. "Oil Companies Buy an Army to Tame Colombia's Rebels." *New York Times*, 22 Ağustos 1996.
- Schonauer, Scott. "Hacker Sends Costly Virus to Brown & Root." *European Stars and Stripes*, 7 Şubat 2001, s. 3.
- Schoneich, Martin. "Fighting Crime with Private Muscle: The Private Sector and Crime Prevention." *African Security Review* 8, no. 5 (Mayıs 1998).

- Schrader, Esther. "U.S. Companies Hired to Train Foreign Armies." *Los Angeles Times*, 14 Nisan 2002.
- Sclar, Elliott. *Selling the Brooklyn Bridge: The Economics of Public Service Privatization*. New York: Twentieth Century Fund, 1999.
- "Securicor to Acquire Gray Security Services." *London Stock Exchange Regulatory News Service*, 15 Eylül 2000.
- Sennett, Richard. *The Fall of Public Man*. New York: Alfred A. Knopf. 1997.
- "Serb Snatched by Rogue NATO Bounty Hunter." *The Sunday Times*, 23 Temmuz 2000. www.Sunday-times.co.uk
- Shearer, David. *Private Armies and Military Intervention*. London: International Institute for Strategic Studies, Adelphi Paper no. 316, Şubat 1998.
- Sheppard, Simon. "Soldiers for Hire." *Contemporary Review*, Ağustos 1999.
- Sheridan, Michael. "Briton Quits Indonesia over 'Psych War' Claims." *Sunday Times*, 6 Ağustos 2000. <http://www.Sunday-times.co.uk/news/pages/sti/2000/08/06/stifgnasi02001.html>
- Sherman, Jason. "Arm's Length." *Armed Forces Journal International* (Eylül 2000): 30.
- Sherwell, Phillip, and Julius Strauss. "Nigerian Troops in Sierra Leone Are Kept Waiting for Wages." *London Sunday Telegraph*, 18 Haziran 2000.
- Shichor, David. *Punishment for Profit: Private Prisons/Public Concerns*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1995.
- Showers, Duncan. "Are We Ready to Fight and Win the Next War?" *Contractors on the Battlefield*. Air Force Logistics Management Agency, Aralık 1999.
- "Sierra Leone: Briefing on the Civil War." *IRIN*, 31 Mayıs 2000.
- Silber, Laura, and Alan Little. *Yugoslavia: Death of a Nation*. New York: Penguin Books, 1997.
- Silverstein, Ken. "Mercenary, Inc'?" *Washington Business Forward*, 26 Nisan 2001.

- . "Privatizing War." *The Nation*, July 7, 1998.
- Singer, P.W. "Caution: Children at War." *Parameters* 31 (Kış 2001): 40-56.
- Singh, Jasit. *Light Weapons and International Security*. New Delhi: Institute for Defense Studies and Analysis, 1995.
- Slaughter, Anne-Marie. "The Real New World Order." *Foreign Affairs* (Eylül 1997).
- "Small But Victorious War." *Izvestiya*, 31 Mayıs 2000.
- Smith, Adam. *The Wealth of Nations*. 1776. <http://www.socsci.mcmaster.ca/~econ/ugcm/3113/smith/wealth/wealbk05>
- Smith, Charles. "Russian MIGs in Sudan." *Newsmax.com*, 4 Ocak 2002.
- . "Wars and Rumors of Wars: Russian Mercenaries Flying for Ethiopia." *World Net Daily*, 18 Temmuz 2000. http://www.worldnetdaily.com/bluesky_smith_news/20000718_xnsoCnlssi-an_me.shtml
- Smith, Richard. *Mercenaries and Mandmins: The Ever-Victorious Army in Nineteenth Century China*. Millwood, NY: KTO, 1978.
- Snyder, Jack L. *The Ideology of the Offensive: Military Decision Making and the Disasters of 1914*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1984.
- "Soldier of Fortune- The Mercenary as Corporate Executive." *African Business*, Aralık 1997.
- South African Institute of International Affairs. "Private Security: Phantom Menace or Evil Empire?" *Intelligence Update*, 11 Mayıs 2000.
- "South Africa-Nigeria: Military Relationship." *IRIN*, 18 Nisan 2000.
- Spearin, Christopher. "The Commodification of Security and Post-Cold War Patron- Client Balancing: New Actors, New Objectives, and New Consequences." ISA/ APSA International Security Conference, Denver, Kasım 2000.
- Spicer, Tim. *An Unorthodox Soldier: Peace and War and the Sandline Affair*, Edinburgh: Mainstream, 1999.
- Stein, Janice, with Michael Bryans and Bruce Jones. *Mean Times: Humanitarian Action in Complex Political Emergencies-Stark Choices, Cruel Dilemmas*. Toronto: University of Toronto Program on Conflict Management and Negotiation, 1999.

- Stephen, Chris. "KLA Trains Refugees to Recapture Border Territory." *Irish Times*, 7 Nisan 1999.
- Stokke, Olav, ed., *Aid and Political Conditionality*. London: Frank Cass, 1995.
- Sullivan, Kevin. "Tequila Shooters Take Aim at Cactus Rustlers." *Washington Post*, 11 Ağustos 2000. <http://washingtonpost.com/wp-dyn/articles/As683-2000Aug10.html>
- Sun Tzu. *The Art of War*. Translated by Samuel Griffith. New York: Oxford University Press, 1971.
- Sutherland, Lucy. *The East India Company in Eighteenth Century Politics*. Oxford: Clarendon Press, 1979.
- Taibe, Paul. "Outsourcing & Privatization of Defense Infrastructure." Business Executives for National Security Report, 1998. <http://www.bens.org/pubs/outsrce.html>.
- Tamayo, Juan O. "Colombian Guerrillas Fire on U.S. Rescuers." *Miami Herald*, 22 Şubat 2001.
- . "U.S. Civilians Taking Risks in Drug War for Colombia." *Miami Herald*, 26 Şubat 2001.
- Taulbee, Larry. "Myths, Mercenaries and Contemporary International Law." *California Western International Law Journal* 15, no. 2 (İlkbahar 1985): 339-363.
- . "Reflections on the Mercenary Option." *Small Wars and Insurgencies* 9, no. 2 (Sonbahar 1998): 145-63.
- Taylor, Kate, and Terry J. Gander. "Mine Clearance in Cambodia." *International Defense Review*, 1 Şubat 1996, s. 5.
- Taylor, Paul, "The European Community and the State: Assumptions, Theories, and Propositions." *Review of International Studies* 17 (1991): 109-125.
- "The Thatcher Revolution." *The Economist*. September 21, 1996, p. 8.
- Thom, William. "The African Military: Problems and Prospects." *Africa Digest* 18, no. 2, (Eylül 1995): s. 8.
- . "Africa's Security Issues through 2010." *Military Review*. Headquarters, Department of the Army. Professional Bulletin

100-99-S/6, Vol. 80, no. 4, Temmuz/Ağustos 2000. <http://www-cgsc.army.mil/milrev/English/JulAugoo/thom.htm>

Thompson, Mark. "Generals for Hire." *Time*, 15 Ocak 1996.

Thompson, William. *The Grievances of Military Coup Makers*. Beverly Hills: Sage, 1973.

Thomson, Janice. *Mercenaries, Pirates, and Sovereigns: State-building and Extraterritorial Violence in Early Modern Europe*. Princeton, NJ.: Princeton University Press, 1994.

Thorycroft, Peta. "Mobutu Couldn't Afford SA Mercenaries." *Weekly Mail & Guardian*, 18 Temmuz 1997.

Thucydides. *The History of the Peloponnesian War*, 431 B.C. çev. Richard Crawley. <http://classics.mit.edu/Thucydides/pelopwar.html>.

Tickler, Peter. *The Modern Mercenary*. London: Thorsons, 1987.

Tilly, Charles. *Coercion, Capital, and European States, A.D. 990-1990*. Cambridge, Mass.: Blackwell, 1990.

———. *The Formation of National States in Western Europe*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1975.

Tirole, Jean. *The Theory of Industrial Organization*. Cambridge: MIT Press, 1988.

Toffler, Alvin, and Heidi Toffler. *War and Anti-War: Survival at the Dawn of the Twenty-first Century*. New York: Little, Brown, 1993.

Toland, John. *Battle: The Story of the Bulge*. New York: Bison Books, 1999.

"Top Science Advisers Calling for Higher Premium on Military Training." *Washington Post*, 8 Şubat 2000, s. 1.

Toro, Juan. "Colombia Militia Enjoys Support." AP, 6 Eylül 2000.

Tracey, James, ed. *The Rise of Merchant Empires*. New York: Cambridge University Press, 1990.

Transano, Vincent. "History of the Seabees." Naval Historical Center, Kasım 2000. <http://www.history.navy.mil/faqs/faq67-1.htm>

Traub, James. "The Worst Place on Earth." *New York Review of Books*, 29 Haziran 2000. <http://www.nybooks.com/nyrev/WWWfeat-display.cgi?20000629061>

- Tuck, Christopher. "“Every Car or Moving Object Gone’: The ECOMOG Intervention in Liberia.” *African Studies Quarterly* 4, no. 1 (Şubat 2000). <http://web.africa.ufl.edu/asq/v4/v4i1a1.htm> “\$2.4 Billion Needed for Pentagon Computer Security.” UPI, 13 Eylül 2000.
- “UK Outlines Revised Plans to Privatise Defence Research.” *Jane’s Defence Weekly*, 26 Mart 2000. http://h-vwww.janes.com/defence/editors/uk_plans.html
- Ulbrich, Jeffrey. “French No Longer Africa Gendarmes.” AP, 23 Mayıs 2001.
- Ullman, Richard H., “Redefining Security”, *International Security* 8, no. 1 (Yaz 1983): 129-153.
- United Nations. Report of the Expert of the Secretary-General, Graça Machel, “Impact of Armed Conflict on Children.” Document A/51/306 & Add 1. 26 Ağustos 1996. [gopher://gopher.un.org:70/00/ga/docs/51/plenary/A51-306](http://gopher.un.org:70/00/ga/docs/51/plenary/A51-306).
- . Report of the Monitors of European Union on Violations of Human Rights of the Serbs during and after Operation “Storm.” 17 Ekim 1995. <http://www.aimpress.org/dyn/trae/archive/datal199510/51017-003-trae-zag.htm>
- . *Report of the Panel on United Nations Peace Operations*. A/55/305, S/2000/809. 21 Ağustos 2000.
- United Nations Commission on Human Rights. “Report on the question of the use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination, submitted by the Special Rapporteur of the Commission on Human Rights.” 51. oturum, Madde 106, 29 Ağustos 1995.
- . “Report on the question of the use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self determination.” 53. oturum, Madde 7, Özel raporör, 20 Şubat 1997.
- . Report on the question of the use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of pe-

oples to self determination. 57. oturum, Madde 7, özel raportör, Ocak 2001.

United Nations Development Programme. UN Human Development Index 22000, <http://undp.org/hdr2000/english/HDR2000.html>

“UN Hires Detective to Probe UNITA.” *Globe&Mail*, 19 Nisan 2001.

“US Backs Role for Rebels in W. Africa.” *Washington Post*, 18 Ekim 1999.

U.S. Department of the Army. *Contracting Support on the Battlefield*. FM 100-10-2. 15 Nisan 1999.

———. *Contractors on the Battlefield*. FM 100-121. Washington: Headquarters. Eylül 1999.

———. *Logistics: Army Contractors on the Battlefield*. Regulation 715-XX, 31 Ocak 1999.

U.S. Department of State. *Transcript of Briefing by Ambassador Pardew*, 24 Temmuz 1996.

“U.S. Firm to Retrieve Russian Sub.” *The Guardian*, 3 Ekim 2000.

U.S. House of Representatives. *The Current Situation in Bosnia and the former Yugoslavia and preparations of U.S. Forces for Operation Joint Endeavor-Moliari-Levin Delegation*, Trip Report, 11 Aralık 1995.

U.S. Senate. U.S. Senate Select Committee Report on Iran/Bosnia Arms Transfers. 1996. <http://www.parascope.com/articles/0197/bosnia.htm>

Valasek, Thomas. “Bosnia: Five Years Later.” *Defense Monitor*, Aralık 2000.

Van Bergen Thirion, C.J. “The Privatisation of Security: A Blessing or a Menace?” *South African Defence College Paper*, Mayıs 1999.

Van Creveld, Martin. *The Rise and Decline of the State*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

———. *Supplying War: Logistics from Wallenstein to Patton*. Cambridge: Cambridge University Press. 1977.

Van Evera, Stephen. *The Causes of War: Power and the Roots of Conflict*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1999.

———. “The Cult of the Offensive and the Origins of the First World War.” *International Security*, no. 1 (Yaz 1984): 58-107.

- . "Hypotheses on Nationalism and War", *International Security* 18, no. 4, (İlkbahar 1994): 5-39.
- . "Offense, Defense, and the Causes of War." *International Security* 22, no. 4, (İlkbahar 1998): 5-43.
- Van Vauuren, Ian. "The Changing Nature of Warfare: Implications for Africa." *African Security Review* 7, no. 1 (Ocak 1998).
- Vaubel, Roland and Thomas Willett. *The Political Economy of International Organizations*.
- Venter, Al J. "Market Forces: How Hired Guns Succeeded where the United Nations Failed." *Jane's International Defense Review*, Mart, 1998.
- . "Out of State and Non State Actors Keep Africa Down." *Jane's Intelligence Review* 11, 1 Mayıs 1999.
- . "Sierra Leone's Mercenary War." *Jane's International Defense Review*, Kasım 1995.
- . "U.S. Forces Guard Angolan Oil fields." *Weekly Mail & Guardian*, 10 Ekim 1997.
- Vines, Alex. "The Business of Peace: 'Tiny' Rowland, Financial Incentives and the Mozambican Settlement." *Accord: An International Review of Peace Initiatives*. http://www.c-r.org/acc_moz/contents_moz.htm.
- Yon Clausewitz, Carl. *On War*: Edited with an introduction by Anatol Rapoport. Middlesex, Eng.: Penguin, 1968.
- Walker, R. B. J. "Genealogy, Geopolitics, and Political Community" *Alter-natives* 13 (Ocak 1988).
- Wall, Robert. "Army Leases 'Eyes' To Watch Balkans." *Aviation Week & Space Technology*, 30 Ekim 2000, s. 68.
- Walt, Stephen. *The Origins of Alliances*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1990.
- Walter, Yosi. "Shadaq in the Congo." *Tel Aviv Ma'ariv*, 7 Ekim 1994, FBIS tercümesi.
- Waltz, Kenneth. *Theory of International Relations*. New York: McGraw Hill, 1979.

- "War, Chaos, and Business: Modern Business Strategy." Kettle Creek Corporation briefing, 2001. <http://www.belisarius.com/>
- Washington, William. "Subcontracting as a Solution, Not a Problem in Outsourcing." *Acquisition Review Quarterly* (Kış 1997): 79-86.
- Watson, Francis. *Wallenstein: Soldier under Saturn*. London, Appleton-Century, 1938.
- Weber, Max. *Theory of Social and Economic Organization*. Translated by A. M. Henderson, New York: Free Press, 1964.
- Weiner, Myron, ed. *International Migration and Security*. Boulder, Colo.: Westview Press, 1993.
- Weinstein, Jeremy M. "Africa's 'Scramble for Africa': Lessons of a Continental War." *World Policy Journal* 17, no. 2 (Yaz 2000).
- Wendt, Alexander. *Social Theory of International Politics*. New York: Cambridge University Press 1999.
- Wendt, Alexander, and Michael Barnett, "Dependent State Formation and Third World Militarization." *Review of International Studies* 19, no. 4 (Ağustos 1993): 321-347.
- Westwood, Chris. "Military Information Operations in a Conventional Warfare Environment." Air Power Studies Centre Paper, No 47, 1995. www.defense.gov.au/apsc/publish/paper47.htm
- Whitelaw, Kevin. "The Russians Are Coming." *U.S. News and World Report*, 15 Mart 1999.
- Wilkins, Mira, ed. *The Free-Standing Company in the World Economy, 1830-1996*. Oxford: Oxford University Press, 1998.
- "William Shawcross Interviewed by Jennifer Byrne." Australian Broadcasting Corporation, 29 Ağustos 2000. <http://www.abc.net.au/foreign/interv/shawcross.htm>
- Wilnius, George. *The Merchant Warrior Pacified*. New York: Oxford University Press, 1991.
- Wohlstetter, Roberta. *Pearl Harbor: Warning and Decision*. Stanford: Stanford University Press, 1962.

- Wood, Brian and Johan Peleman. *The Arms Fixers*. PRIO Report, Mart 1999. "The World War Web?" *The Industry Standard*, 12 Şubat 1999.
- Wynn, Donald T. "Managing the Logistics-Support Contract in the Balkans Theater." *Engineer*, July 2000. <http://call.army.milca-illtrngqtr/tq4-00/wynn.htm>
- Xenophon. *Anabasis*. İngilizce tercümesi: Carleton L. Brownson. Cambridge: Harvard University Press, 1922.
- Yakov, Valery, "Russia's 'Wild Geese' -Or, An Evening with a Mercenary." *Current Digest of the Post-Soviet Press*, 5 Mayıs 1993.
- Yearsly, Alex. "Oriental Timber Company Smuggles Weapons to RUF." *Radio France International*, 10 Mayıs 2001.
- Yocherer, Greg. "Classic Battle Joined." *Military History* (Şubat 2000). http://www.thehistorynet.com/MilitaryHistory/articles/2000/02002_cover.htm
- Young, Crawford. "The African Colonial State Revisited." *Governance* 11, no. 1 (Ocak 1998): 101-120.
- Young, Peter Lewis. "Bougainville Conflict Enters Its Ninth Year." *Jane's Intelligence Review*, Haziran 1997.
- Zamparrelli, Stephen. "Contractors on the Battlefield: What Have We Signed Up For?" Air War College Research report, Mart 1999.
- Zarate, Juan Carlos. "The Emergence of a New Dog of War: Private International Security Companies, International Law, and the New World Order." *Stanford Journal of International Law* 34 (Kış 1998): 75-156.

İNDEKS

2. Dünya Savaşı 261, 304

A

ABAC 32, 437

ABD Özel Harekât Komutanlığı 35

Afganistan 29-30, 37, 99, 104, 111,
140, 159, 166, 194, 202, 223, 231,
239, 289, 362-3, 380-1, 397, 403, 449

Airscan 27, 35, 37, 139, 157, 262, 346,
349, 363, 372, 405

Alpha 30, 96, 143, 146, 176, 197

Amerikan Donanma ve Hava Kuvvetleri 35

Amerikan Hava Kuvvetleri 37, 143,
166

Amerikan Özel Kuvvetleri 31, 37

Amerikan Savunma Bakanlığı 34,
35, 221, 260, 444

Ango-Segu Ltd. 31

Arellano Felix örgütü 34

ArmorGroup 30, 449

ATAC 35

AT Frontec 239, 259

Aviation Development Corp. 34, 405

Avient 27

Avustralya 32-3, 123, 165, 167, 228,
240, 283, 284, 304, 305, 399, 409

Azerbaycan 30, 137

B

BDM 31, 35, 86, 136, 212

Bechtel 27, 353

Betac 35, 405

Blackwater 499

Booz-Allen Hamilton 31

British Petroleum 33, 346

Brown & Root 21, 38, 136, 150, 156,
223-40, 494

BRS 135, 164, 22-41, 250-2, 331, 362,
405, 425, 464, 467, 494

Bulge Savaşı 261

Burma 32, 350

Burundi 28, 167

C

Cable and Wireless 31

Çeçenistan 30, 264, 289, 428

Cezayir 27, 72, 81, 137, 139, 232, 264,
355

COFRAS 32

Cubic 29, 406

D

Demokratik Kongo Cumhuriyeti 26,
92, 94, 158, 254, 289-90, 300, 314,
427

DFI International 36, 405

Dick Cheney 223, 227, 229

Doğu Timor 32, 107, 137, 140, 291

DSL 26, 142-4, 346, 354

Dünya Bankası 118, 365, 444, 449

Dyncorp 28, 31-7, 88, 140, 156, 160,
235, 430, 483

E

EAST Inc. 33

Ekvatorial Gine 28

El Kaide 38, 94, 100, 380

Endonezya 32, 119, 142, 157, 192, 442

English White Company 51

Eric SA 29

Eritre 27, 92, 253, 277-8, 281, 333, 364

Ermenistan 30

- Etiyopya 27, 92, 152, 157, 253, 277-8, 281, 311, 333, 364
- F
- FARC 94, 97, 324, 326, 439, 444
- Fildişi Sahili 27
- Filipinler 32, 142, 309, 362, 363
- Fransa 29, 48, 50, 52, 54, 55-6, 62, 72, 81, 104, 120, 442, 445, 452, 468, 469
- Fransız Yabancı Lejyonerler 26
- G
- Gelibolu 259
- Geolink 27
- George W. Bush 229
- Grand Catalan Company 51
- Graywork Security 32
- Great Company 51
- Guantanamo 38, 239, 430
- Gurka askerleri 32
- Gürcistan 30, 37
- H
- Haiti 33, 35, 72, 164, 223, 234, 397
- Halliburton Holding 224
- Hart Group 28, 406
- Hırvatistan 17-9, 28, 81, 152, 187, 202, 205, 208, 211, 214-6, 220, 223, 235, 275, 277-8, 311, 319, 332-3, 343, 442, 459, 464, 486
- Hutu isyancıları 28
- I-İ
- IBC 29
- ICI 27, 291
- IDAS 26, 151, 471
- IMF 118, 291, 477
- İngiltere 29, 32-3, 55, 61-3, 67-8, 118, 123, 130, 171, 175, 185, 192, 259, 321, 328, 399, 409, 418, 477
- Iris 29, 177, 437
- ISAF 37
- K
- Kamboçya 32
- Kamerun 28
- Kanada 33, 130, 165, 175, 191, 239, 257, 259, 434, 439, 442, 456-7, 479
- Kazakistan 30
- Kenya 27, 98, 192, 228, 442
- KGB Özel Kuvvetler 30
- Kolombiya 14, 31, 33-4, 37, 94, 97, 115, 124, 138, 139, 144, 157, 179, 202, 219-20, 278, 319, 323-8, 346, 372, 374, 424, 429-30, 439, 444
- Kosova 19, 21, 29, 36, 81, 107-8, 140, 164, 215, 223, 230, 235-40, 247, 343, 349, 381, 397, 467, 490
- Kosova Kurtuluş Ordusu 29
- Küba 34, 219, 239, 284
- Kuveyt 31, 213, 216, 223, 226, 234, 285, 385
- L
- Levdan 31, 133, 149, 160, 318, 471
- Liberya 27, 81, 94, 99, 105, 107, 119, 158, 185, 208, 291, 330
- Lifeguard 28, 174, 176, 191, 195, 197, 254, 294
- LOGCAP 207, 226, 235, 238-9, 368, 384, 392
- Logicon 36
- Lyndon B. Johnson 229
- M
- Makedonya 28, 215, 223, 235, 278, 286, 344
- Mechem 28
- Meksika 34, 38, 384
- Millî Muhafız Teşkilatı 20
- Mine-Tech 28
- Mogadişu 233, 261, 296
- Mozambik 28, 69, 101, 142, 171, 186, 354, 355, 397

- MPRI 7-8, 19, 24, 27- 32, 35-36, 102, 108, 125, 127, 129-30, 132-3, 136, 144-5, 149-50, 156, 160-1, 199, 200, 201-24, 234, 245, 280, 285, 315, 318, 325, 330, 332-4, 342-4, 349, 362, 406, 424, 430, 449, 456, 459-62, 476, 483, 486
- N
- Namibya 171, 180
- NATO 18-20, 29, 107, 202, 204, 209, 211, 213, 215-6, 234-6, 240, 262, 285, 343-4, 363, 381, 425, 437, 482
- Nijerya 28, 102, 179, 185, 190-1, 202, 208, 217-9, 286, 315, 318-9, 330, 442, 468
- NORAD 36, 430
- O-Ö
- OAOCorp 36
- O'Gara 31
- OGS 32
- Omega Air Inc. 35
- Özbekistan 223, 239
- P
- PAE 27, 291
- Papua Yeni Gine 31, 157, 176, 252, 267, 283, 284, 304-15, 409, 411-18, 476, 482
- Pentagon 8, 36, 129, 199-200, 205, 209-10, 230, 233, 318, 325, 382, 384, 392, 402-3, 443, 459, 460, 494
- Peru 34, 326, 334, 487, 489
- PHL 32
- Puntland 28, 427
- R
- Ronco 26, 145, 164-5, 349, 407
- Ruanda 27, 105, 164, 234, 295-6, 349
- Rusya 30, 35, 37, 62-3, 97, 123, 315, 442
- S
- SAIC 31, 136, 156, 212, 407
- Samuel Huntington 23, 303, 318, 475, 482
- Sandline 28-9, 31, 38, 85, 125, 129, 149, 156-7, 162, 175-6, 191-2, 197, 252, 254, 267, 269, 284, 286, 294-5, 305-10, 314, 315, 318, 328, 333, 349, 352, 407, 409, 410-20, 424, 426, 436, 446, 455, 471, 475-7, 479, 481, 482, 488
- Saracen 28, 140, 146, 174, 197
- SCS 28, 407
- Secrets 29, 137, 443, 497
- Senegal 28
- Sierra Leone 8, 14-7, 28, 81, 91, 94, 106, 108, 115-6, 119, 134, 137, 140, 157-8, 170, 172, 176-8, 184-95, 254, 257, 264, 267, 277, 278, 286, 289, 291, 292, 294, 300, 311, 313, 317, 328, 333, 340, 342, 355-6, 397, 423, 430, 441-2, 444, 450, 455-, 469, 471, 478-80, 488-9, 494
- Silver Shadows 31, 325
- Slobodan Miloseviç 17
- Soğuk Savaş 15, 17, 21, 24, 36, 42, 75, 89-96, 99, 105, 109, 115, 117, 134, 166, 178, 180, 199, 203-4, 218, 223, 282, 359, 379, 473
- Sovyet Hava Kuvvetleri 97
- Sovyetler Birliği 30, 71, 92, 179
- Spearhead Ltd. 33, 290
- Spoornet 28
- Stabilco 27, 137, 289, 350, 427
- Strategic Communication Laboratories 32
- Sudan 27, 28, 37, 99, 273, 275, 276, 349-50, 355, 397, 440, 473, 480
- Suudi Arabistan 31, 213, 216, 223, 276, 285, 424
- Suudi Ulusal Muhafızları 31
- T
- Taliban 38, 111, 194, 353

Tayvan 32, 208

Trident 32, 407

Türkiye 223, 259

U

Uganda 27, 98, 103, 142, 174, 192, 343, 427

Uluslararası Kızılhaç Örgütü 28

UNPROFOR 176

USAF 35, 495

V

Vinell 31, 76, 129

W

Worldvision 28, 140, 294

WWF 28

Y

Yeşil Bereliler 26

ivi ki kitaplar var...

RUSLARIN GÖZÜYLE ORTADOĞU

Rusya Federasyonu Eski Başbakanı

YEVGENİ PRİMAKOV

Rusya son elli senedir Ortadoğu'da hangi stratejinin izini sürüyor?
Ruslar Ortadoğu krizinde neden hep Araplardan yana oldular?
Rusya Saddam Hüseyin'i savaştan vazgeçirmek için hangi yolları
denedi?

Kuzey Irak'taki Kürt hareketinin arkasında Ruslar mı var?

Tüm bu soruların cevaplarını ve hiçbir yerde duyamayacağınız tar-
ihe ışık tutacak kulis bilgilerini SSCB Eski Devlet Başkanı ve Rusya
Federasyonu Eski Başbakanı Yevgeni Primakov *Rusların Gözüyle
Ortadoğu'da* veriyor...

TİMAŞ YAYINLARI

İyi ki kitaplar var...

TÜRKİYE'Yİ KAZANMAK

Türkiye Batı İçin Neden Vazgeçilmez?

PHILIP H. GORDON ve ÖMER TAŞPINAR

Türk-Amerikan ilişkileri neden bozuldu?

Kürt sorunu nasıl çözülecek?

Türkiye gerçekten İslam dünyasının lideri olma yolunda mı?

Obama'yla birlikte Türk-Amerikan ilişkilerinde neler değişecek?

Türkiye'de gerçekten "ılımlı İslam" projesi mi uygulanıyor.

ABD'nin Avrupa ve Avrasya'dan sorumlu yeni dışişleri bakan yardımcısı Philip Gordon ve Brookings Entitüsü'nden Ömer Taşpınar bu sorulara cevap veriyor...

TİMAŞ YAYINLARI

Kiralık

Özel Askeri Şirketler

Dünya kamuoyu özel askeri şirket kavramıyla ilk olarak ABD'nin Afganistan ve Irak'ı işgali sırasında tanıştı. Oysa günümüzdeki özel askeri şirketlerin ortaya çıkış hikâyesi Soğuk Savaş'ın bittiği yıllara dayanır.

Yaklaşık yirmi yıllık bir geçmişe sahip olan bu yeni güvenlik konsepti bugün yüzlerce şirketten oluşan, milyonlarca çalışanı istihdam eden yüz milyar doların üzerinde mali hacme sahip bir sektör haline gelmiştir.

Tüm bu ekonomik göstergelerin yanında asıl önemli olan bu yeni endüstrinin süregelen güvenlik anlayışını altüst etmesi. İnternet güvenliğinden meydan muharebelerine kadar geniş bir yelpazede hizmet veren askeri şirketler yavaş yavaş milli orduların yerini alıyor. Askeri endüstrinin bu önlenemez yükselişi mevcut dünya siyasetini tehdit eden en önemli meselelerden biri.

Elinizdeki çalışma şimdiye dek özel askeri şirketler üzerine hazırlanmış en kapsamlı incelemedir.

"Konu üzerine yazılmış ilk dikkate değer çalışma" —*Financial Times*

"Amerikan hükümetinin savaşı sürdürebilmek için özel şirketlere olan artan bağımlılığını düşündürücü bir şekilde gözler önüne seriyor" —*BusinessWeek*

"*Kiralık Ordular*: MPRI, Airscan, Dyncorp, Brown&Root ve diğer şirketlerin nasıl topyekun bir savaşı başarıyla yürütebileceklerini açıkça gösteriyor" —*Atlantic Monthly*

"Özel askeri şirketlerin dünya siyasetindeki etkisini çarpıcı bir şekilde sunuyor" —*Christian Science Monitor*

"Küresel çapta 100 milyar \$'lık büyüklüğe sahip özel askeri endüstri üzerine şu ana dek yapılmış en düşündürücü çalışma" —*Foreign Affairs*

ISBN 978-605-114-124-4

9 786051 141244

22,50 TL

www.timas.com.tr

